L.B. Holthuis
1953

Petri Andreæ

MATTHIOLI

SENENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. Medici,

COMMENTARII SECVNDO AVCTI,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA.

Adiectis quamplurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priore editione non habentur, eodem auctore.

HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSVS Amathum Lusitanum: quin & Censura in eiusdem enarrationes.

Cum Pont. Max. Cæs. Maiestatis, Christianiss. Galliarum Regis, ac Illustriss. Senatus Veneti Gratia, & Priuilegio.

VENETIIS,
In Officina Valgrisiana
M D L X.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI FERDINANDO

ROMANORVM, PANNONIAE, ET BOHEMIAE, ETC. REGI,

INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC.

Comiti Tyrolis &c. Domino ſuo clementiſsimo.

VM vniuerſam medicinam non modò vetuſtiſsimi quique ſcriptores, Sereniſsime Rex FERDINANDE, ſed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eamq́ue ob id non immerito ſcientiam antiquiſsimam, celeberrimam, & diuinam exiſtiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam eſſe cenſent, quæ Dijs ipſis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri poſſe putant, vt homo ipſe per ſe abditas ſtirpium, aut animalium, aut foſſilium naturas facultatesq́ue inueſtiget, adipiſcatur, & perſpectas habeat, niſi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non deſunt probatiſsimi authores, qui reiectis nugis poetarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus ſcripſerunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicaſſe, eiq́ue illarum cognitionem infudiſſe, ſimulatq́ue illi è terra conformato, vitæ lumen inſpirauit. A quo ſubſecutam ætatem volunt, rerum omnium notitiam hauſiſſe, ac ſubinde, induſtria adaucta, res altius diligentiusq́ue exquirere cœpiſſe: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti acceſſerit. Quod cùm poſtea animaduertiſſent innumeri ſapientes viri, nouiſſentq́ue maximam eſſe huiuſce facultatis præſtantiam atque vtilitatem, eius voluptate capti, ipſi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inueſtigandis ac cognoſcendis ſtudium impenderunt. Id quod abunde teſtantur Pythagoras, Ariſtoteles, Theophraſtus, Democritus, Zoroaſtres, Xenophon, Amphilochus, Athenæus, Philiſthenes, Apollodorus, Ariſtander, Hipparchus, Ariſtomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Caryſtius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Eraſiſtratus, Metrodorus, Niceſius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioſcorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina, ne longior

ſim, quàm deceat, conſultò prætereo. Ii ſiquidem nobilitate ac iucunditate huius ſcientiæ ducti, ſtudio item poſteritatis iuuandæ, & perpetuæ ſibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs ſeſe vitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, vt veram legitimamque ſimplicium medicamentorum cognitionem conſequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam ſecum adfert voluptatem & vtilitatem, gloriam quoque & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam ac potentiſsimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſsima facultate ſummum ſplendorem, ſingularemque præſtantiam eſſe, tantum otij ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, vt eorum plerique de plantarum hiſtoria & viribus libros condiderint. Nonnulli generoſa antidota compoſuerunt, vt ita ſuæ, & aliorum mortalium vitæ vſuique conſulerent. Alij etſi ex rebus conſilio & armis præclarè geſtis ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras nobileſque plantas ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, ut certam ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illud certè hos latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutius verſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum. quandoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipſarum hiſtoria & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam ſatis perſuaſum eſt omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatem, & immortalitatem retribuiſſe. Similiter Lyſimachia (vt Plinius eſt author) Lyſimachum Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam eſſe volunt, nominis æternitati commendant. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuentori ſuo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Myſiæ regibus, Echium & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. ſiquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit: ille verò, dum plura (vt Galenus perhibet) aduerſus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, vt legitimas plantas nanciſceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetuſtate extingui poterunt, ob eam quam in cognoſcendis prodendiſque

ſtirpibus

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronem, & alios plurimos magni nominis reges, ne verboſius, quàm oporteat, rem hanc proſequi videar, qui vel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint, in eaque de poſteris præclarè ſint meriti. Sunt etiámnum poetæ quàm plurimi, in quorum poematibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuiſſe, & ſemper laudibus decantatam. qua in re & ipſi nedum inſigne, ſed etiam perpetuum nomen ſibi conciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Muſæus, Heſiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Epheſius, quem teſtatur Galenus, libros quinque de herbis, verſibus ſcripſiſſe. ex Latinis autem ſunt Virgilius; Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura, carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe, & aſſecutas eſſe, vt quæ multum curæ ac ſtudij earum viribus inueſtigandis impenderint, non modò poetæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta eſt, poetæ Solis filiam fuiſſe fabulantur. Sed hæc re vera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt, vt non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoque Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, vt cùm compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem poetæ finxerunt vltimo affectum ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, vt quidam volunt, ſeuit, ſuum nomen impertita eſt: atque ideo in ea nunc etiam nominatiſsima viuit. Artemiſia verò Mauſoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poſſet, vt quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tantum in ſe vtilitatis habeat, vt etiam animalia ipſa, natura docta plurimarum herbarum vires cognoſcant, easque mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius paſtu telum eieciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt. Item ceruæ ſeſeli herbam demonſtrarunt: teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac monſtrauere. Quocirca ſi ad prædicta mentem animumque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis ac neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur, varia innumeraque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur. quinetiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt, ad vitam reuocat. Quod

cùm rectè quidem æstimassent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis testis est Galenus) etsi in republica administranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimùm essent occupati, eos tamen non mediocre studium tenuit colendæ atque illustrandæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas consequerentur, vtque veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis sumptibus alebant, muneribusque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque studerent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili suorum maiorum exemplo ducebantur, qui non solùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosque reges victos ante se ducere solebant, sed etiam peregrinas plantas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræque dotes inerant, in eisdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, se minorem laudem ac gloriam adeptos esse ex plantis illis, quas postea diligenter suis in hortis serebant, itemque ex aromatibus, quæ inter sua alia pretiosa reponebant, in suum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, simulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat senatus populusque Romanus in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorum gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam apud Romanos honore habiti sunt ij, qui de plantarum historia & viribus scripserunt, inque hac facultate claruerunt. Argumento satis manifesto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus cum Romanis inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etsi medica materia nullis olim non seculis celebris, nec solùm tractata, sed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euersionibus, vel seditionibus, & bellis tum ciuilibus, tum externis, vel grassantis pestilentiæ sæuitia, vel medicorum qui nos præcesserunt incuria, vt tam præclara diuinaque facultas superiori nostro seculo obsoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens est in cibis vsus, cognoscerent. Qua quidem re animaduersa, complures ætatis nostræ clarissimi viri, & rei medicæ diligentissimi indagatores, Latini & Græci sermonis peritissimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa in academia Ferrariensi doctrina celebris, Otho Brunfelsius, Iacobus Syluius Aloysius Mundella, & alij, strenuam nauarunt operam, vt discussa superioris seculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ luci restituerent. Quos equidem eo quo potui maiori studio atque industria secutus, cùm multis iam annis animaduertissem in vniuersis Italiæ pharmacopolijs cùm à seplasiarijs ipsis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm

plurimos

plurimos errores, eosque graues & deteſtandos, committi in humanæ vitæ diſcrimen, ac ſæpe in eiuſdem perniciem, vt illorum errores tollerentur, habita noſtrorum pharmacopæorum ratione, quorum pauci ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & viribus reddendis facile principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meamque ſimiliter, de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam. Qua in re coacti fuimus non modò ſeplaſiariorum, & medicorum ſuperioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexiſſe videntur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctiſsimi, & ſumma laude digni impegerint, lapſique fuerint, vel in tanto rerum diſcrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidiſſe hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs, qui per ſingulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nuſquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, Galenus, alijque veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorumque hiſtoriam & vires, ea qua potuimus diligentia, deſcripſimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, deque ea bene meritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim necne, noſtrum non eſt, ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum videretur, illud certè teſtari poſſem, me ex eo conieciſſe, non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quòd paucis poſt annis tertiò, & quartò, & quinto (ni fallor) fuerit excuſum & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profectò me mouere debebat, vt ſi quid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſsit, quòd ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quanuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex ijsque fructum aliquem cæpiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tàm Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim, quibus placuit noſtras qualeſcunque ſententias interpretari, ſuiſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos voluntatem

luntatem vt augerem, & studium omnium externorum, si possem, adiuuarem, vtque illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio visa est, quàm vt Italicos nostros commentarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque vt primùm potui, Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quamplurimas plantarum & animalium imagines, quanto fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expressas, magnis cum laboribus, tum sumptibus; non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè stirpium effigies spectarent. Quinetiam huic secundæ editioni quamplurimas adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim verò animalia nonnulla referunt: de quibus præter ea, quæ Dioscoridi tradita sunt, in hisce commentarijs peculiariter disseruimus. Aucta sunt vel ipsa commentaria innumeris ferè locis, vt facilè conijcient ij, qui diligenter priorem editionem perlegerunt. Enimuero, Serenissime Rex FERDINANDE tanto semper cognoscendæ materiæ medicæ, & iuuandæ posteritatis desiderio exarsi, vt facilè impulsus sim per varias ire solitudines, loca tum amæna, tum horrida perlustrare, & abditas terræ fibras scrutari, vt res ipsas oculata fide cognoscerem: quas modò, vel cum vitæ meæ periculo, in præruptis montium locis quæsiui, modò impensis & asperis syluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nunc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminum ripis, nunc in littoribus maris, aliàs in campestribus aruis, pratis, & vinetis, aliàs in clarissimarum vrbium viridarijs, aliàs in ruderibus, & collapsis ædificijs, aliàs in speluncis, & longis terræ meatibus, aliàs in subterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus sanè locis plura mecum detuli simplicia medicamenta, quæ ab adulterinis (quorum est in officinis vsus) maximè distant. Nec me certè labores aut pericula deterruissent à magnis longisque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones peragrassem, vt multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consecutus, ad mortalium cognitionem & vsum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidem maris, & longæ peragrationis incommoda ferre non diu permisisset. His tamen nostris secundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet uerum apertè fateri) nonnulli huius ætatis medici clarissimi, & rei herbariæ peritissimi, quorum alij plantarum missione, alij consilio, alij rerum inuentarum communicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potissimùm non grauarer hoc loco commemorare, si possem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocorneliensem, Medicum, ingenij & doctrinæ singularis, Pisis magna cum omnium laude rem herbariam profitentem: item Gabrielem Faloppium Mutinensem, medicum eruditione &

ne & experientia clarum, qui Patauij honoratiſsimè humani corporis fabricàm pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobienſem medicum præſtantiſsimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprime eruditum: Vlyſſem quoque Aldrouandum Bononienſem honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò magis me deuinctum eſſe intelligo, quòd ij pro ſua tantùm humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio proſequantur: niſi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta ſit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex noſtris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragrandi, ex diuerſis locis plures plantas conſequi, earumque picturas edere. Sed præſertim in hoc pro nobis aſsiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus ſpectatæ eruditionis, & magnæ ſpei iuuenis, qui me in patris loco ſemper habuit. Et qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſsima Bohemiæ Regina in ſui, & aulæ ſuæ commodum in medicum honorificè aſcitus eſt. Sanè is tum Patauino, tũ Venetijs complures ſtirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis iuuenis artis pingendi peritiſsimus, qui dum aſsiduè plantarum & animalium imagines deliniaret, nulli quidem labori ac diligentiæ pepercit. Eſt præterea ſumma probitate, & vitæ integritate vir Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, ſingularisque in re medica experientiæ tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Phiſicum egit, magnæ ſibi laudi duxerint, quòd talem hunc virum ampliſsimis muneribus, varijsque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Sereniſsimi Regis Bohemiæ Medicum meritò euectus fuerit. Eſt etiam Hieronimus Donzelinus Brixianus, vtraq; lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſsimus medicus: qui quidẽ modis quàm plurimis labores hoſce noſtros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Potuiſſem equidem hæc omnia diſsimulare, & mihi ſoli vniuerſam laudem vendicare. ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (vt Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum ſcitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides non modò quinque libris tradidit vniuerſam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad mortalis generis vſum de antidotis diſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenoſorum animalium morſus ictusque curantur, ideo nos ipſum ſecuti in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quos plura regeſsimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum inſidijs pateant cùm vniuerſum genus humanum, tum maximè reges ac principes, non de-

ſunt etiam innumera animalium genera, quæ morſu vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe ſcorpiones, ſtelliones, phalangia noſtris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras nidosq́ue parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & uiridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, alijsq́ue in locis inter flores & herbas, aſpides, viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illicò exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim, vel paulò pòſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & canis, qui etſi homini familiariſsimus ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quod cùm diligenter examinaſſent rectéque expendiſſent complures veterum ſapientum, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque ſimplicium medicamentorum vires altiùs perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti & diuerſarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de ſubiectis gentibus nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet victorijs, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeò corpus ſuum rex ille firmauerat, tutumq́ue à venenis reddiderat, vt cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtrà veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus doctiſsimus pariter & elegantiſsimus Neronis imperatoris medicus. Is ſiquidem theriaces compoſitionem inuenit, quæ, Galeni teſtimonio, à venenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, ſed & alios quosque, qui eam opportunè ſumpſerunt. quapropter Galeni tempore, ab ipſo magnificè ac ſplendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiam à nobis antè dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Verumtamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum neque vtilitatem capit ſentitq́ue, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in ſeplaſiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus viréſque hæc præſtant, quas ſuis nominibus

minibus pollicentur, quasque illa præstare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quòd plura à nobis desiderentur generosa & pretiosa aromata, quæ legitima ac omnium præstantissima suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum: quæque ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumque diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatorijs (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: nisi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus esset ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, si theriace nostri vsus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittunt, & veterum scripta testantur. At certè in hoc satis infœliciter actum esse constat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus venena, aliáque grauissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quamobrem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus & verè fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, inuictissimus ille Imperator, serenissimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, sapientissimus ille cuiuscunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentissimos reges imitatus, nullis sineret se vel sumptibus, vel laboribus grauari, sed omne studium omnem operam, omnem denique suam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes idem facere contenderent, non suæ tantùm & aliorum mortalium vitæ consulerent, deque posteris præclarè mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. siquidem beneficium id posteri summa cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui, omni studio industriaque mea præstare conatus sum. nam cùm viderem huius nostræ ætatis homines in ijsdem quæ priscæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis uersari, nobis tamen deesse vera illa ac generosa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijsce desiderantur legitima ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, possséntne ex legitimis quæ habemus, composita fieri medicamenta, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum vsu & experientia: sed assecutus sim nécne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri possem, ea semper mihi uisa esse longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præstare, quàm quæ passim hac tempestate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris commentarijs in sextum Dioscoridis li-

brum, non solùm Dioscoridem ipsum, quantum potui, illustraui, sed quædam etiam antidota nobis inuenta descripsi. Cæterùm cùm veterem & vsitatum scriptorum morem secutus, patronum quærerem, qui hosce nostros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & splendore maiores illi quodammodo, grauiores, & illustriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Serenissima maiestas tua, Potentissime Rex FERDINANDE, vt quæ pro sua summa virtute atque immensa clementia, neminem vnquam iniquè depressum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens visum est, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius studio olim reges summopere delectati (quod suprà retulimus) perpetuum nomen sibi conciliarunt, non alij quàm Regi dicetur, eique præsertim, quem mira naturalis philosophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Serenissima maiestas tua summo studio & amore prosequitur, ideo iure aliquo hos nostros commentarios illi dedicandos esse putaui. Illud quoque me adduxit, vt potissimùm tuæ Serenissimæ maiestati eos nuncuparem, quòd certò sciuerim, eam hilari admodum vultu, summaque humanitate cuiusque conditionis hominum munera suscipere; id quod christianæ charitatis, ac religionis maximum præbet indicium. Huc etiam accedit immensa erga studiosos quosque Serenissimæ maiestatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: sed maximè in medicos, quos ea præ cæteris præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos testatum reliquit Iesus Syrach diuino spiritu afflatus, dum sic inquit. Ab altissimo orta est medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. disciplina medici exaltabit caput eius, & in conspectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri posset, quòd Serenissima maiestas tua, etsi in grauissimis negotijs, sui imperij functionibus, & curis dies ferè noctesque versetur, præsertim cùm ea sola in vniuersa repub. christiana aduersus immanissimas Turcarum gentes iugiter firmissimum sese offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere soleat, quin succisiuis quibusdam horis, varijs scientiarum studijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iustitiam, prudentiam, pietatem, generositatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuersæ reip. christianæ principes ac populi, sed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclarissimæ animi illius dotes satis explicari possint. Reliquum igitur est, vt Serenissimam maiestatem tuã humillimè rogem, vt hoc sui mancipij munusculum, qualecunque sit, in seruitutis meæ testimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam spero. nam si munus hoc quasi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum videbitur:

debitur: at si animum donantis respiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ illius erit immensa benignitas) suo fauore complectetur. Quod si ipsa, vt spero, fecerit, præterquàm quòd quàm plurimos studiosos doctosque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet; quòd maiora fortasse atque exoptatiora, quæ nostra in officina continuè cuduntur, diutius latere non sinam. Quæ si in lucem quandoque prodibunt, ea vniuersa posteritas Serenissimæ maiestati tuæ accepta feret. Cui non solùm hæc, sed & meipsum, & seruitutem meam dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen. Ianuarij, M. D. LIIII.

Sereniss. Maiestatis tuæ.

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PET. ANDREAE MATTHIOLI ad medicæ materiæ ſtudioſos, Præfatio.

I VELLEM eorum morem ſequi, qui antequàm opus ſuum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil ſibi maiori curæ ac ſtudio eſſe, quàm vt vitæ vſuíque mortalium conſulant, hoc ipſe quoque ingenuè facere poſſem. Nam ea animi propenſione ab ipſa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum authorum libros euoluendos, ad ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequendam, ac demum ad ſcribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes teſtatum relinquerem, me hac mente animoq; elaboraſſe, vt quantum ſtudio, labore, atque induſtria conſequi poſſem, humanæ vitæ prodeſſem, deq; ea optimè meritus exiſtimarer, Dioſcoridi omnem meam operam ac diligentiam adhibui, vt quantum in me eſſet, illuſtrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi viſa eſt ratio commodiſsima, vt ipſum Dioſcoridem in noſtram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios à nobis Italicè item conſcriptos adijcerem. quod tunc nos priuatum ſtudium maiorq; cura ſubiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum ſunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potiſsimum hæc de medica materia tractatio ſpectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod ſumma animi alacritate ſuſceperam, vbi abſoluiſſem emiſi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi propoſueram, eum poſtea mortalibus percipiendum, ac omnibus æſtimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt eſſet, contenderam, malim aliorum eſſe iudicium, quàm meum. Illud certò ſcio (ſi tamen id abſque vitio nobis teſtari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore ſcripta noſtra æſtimata ac commendata fuiſſe, quo ipſi illa ſcripſimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuiſſe. Quorum ſanè exemplo, deq; noſtris commentarijs iudicio non potui non mihi ipſi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Acceſsit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi. eamq; cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, ſi noſtri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtq; omnibus in vniuerſum ſtudio, cura, induſtriaq; mea prodeſſem (quod ego quidem antiquum ſemper habui, & præcipuum) noſtros commentarios ex paruo, quod nobis ſupereſt otio, Latinos reddendos atque illuſtrandos ſuſcepi. Quo in opere quid præſtiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris inſumpſi, quòd iam abſolutum quidem ipſum, ſed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos noſtros commentarios ea animi ſynceritate, & æquitate æſtiment, qua ſuos ab alijs æſtimari & perpendi vellent: vel qua ipſi aggreſsi ſumus illos conſcribere. Nam etſi multorum eruditorum ſententias refellere auſus ſum, atque non pauca fortaſſe nimis acriter inſequi, corrupta ſcilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam ſatis explodi poſſunt; id tamen eo conſilio feci, ut quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex ſtudijs, laboribus, ac uigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & utilitatem proferrem. Sed certæ in hoc longius, quàm ſtatueram, digreſſa eſt oratio noſtra: eò enim (neſcio quo modo) irrepſit, ut partem aliquam aperirem noſtri ſcribendi inſtituti. Quod tamen non prorſus alienum fuiſſet, niſi eius conſilij ratio cùm alibi, tum præcipuè ſuperius in epiſtola nuncupatoria à nobis latius expoſita eſſet, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuiſſet. Quare iam ad id nobis accedendum eſt, quod in primis medicæ materiæ ſtudioſos admonendos eſſe putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præſentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potiſsimùm comprehendantur, Dioſcoridis contextus, noſtri in eum commentarij, & plantarum imagines, de ſingulis aliqua nobis reddenda ratio eſt, vt qualem me in vnoquoque geſſerim, quod confitendum ſit, non diſsimulem. De contextu itaque Dioſcoridis, quem nequaquam prætermittendum cenſuimus, ob plures cauſas, quas hîc referre nimis longum eſſet, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditiſsimi interpretationem prætulerim, dignamq; exiſtimauerim, quæ præ cæteris in noſtris commentarijs legatur; cùm tamen duo alij viri ſummi pariter & doctiſsimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem ſtudium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij uerſionem ſecutum eſſe, ſed non propterea aliorum præclaros conatus contempſiſſe unquam; quin potius utriuſque ſtudium ſemper admiratum, quippe quòd uterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, ut Ruellium admiſerim, quòd eius conuerſio omnibus facta ſit uulgatior, ac frequen-

tio:

tior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præsertim, iudicio præferatur; cui nimirum nobis quoque libuit suscribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religiosum fuisse. quippe qui interdum maluerit ipsum Dioscoridem deserere, quàm Plinium, modò Latini sermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus. Qua re à nobis perspecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnunquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorumq; exemplarium, & vnius Oribasij codicis fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppresimus. Sanè plura eiusmodi, pluresq; insuper varias lectiones exhibuissem, si maius otium & tempus nobis suppetijsset. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ disquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum est, vt Ruellij nomen contextui præscribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putaui, si hîc studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius esset tacere, quàm pauca dicere, si vellem nasutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie est, indiesq; magis pullulat huiusmodi genus hominum in Italia (nescio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum seménue proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc missos faciam: alius enim locus, aliud studiorum nostrorum otium postulabit, vt cum ijs sermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, vel ad sua quoque proferenda excitandi causa. Verùm ad candidos, & æquos quibus hæc scribimus, nostra sese conuertat oratio. Neminem uelim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nobis nostris secundò auctis commentarijs, velut & in prioribus, me inueniat plantas aliquas non incognitas prodidisse, tam quarum meminit Dioscorides, quàm quæ à nobis adiectæ sunt, neque tamen earum imagines pictura expresisse. Hoc (mehercule) factum est, non solùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu essent, sed quòd etiam deessent sculptores, qui pictas iam in tabulis plantas inciderent. His accesit magna negotiorum moles, quæ studia nostra adeò impedierunt, ut nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquàm à Serenissimo Romanorum Rege Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicum ascitus sum, quum non solùm quotidiè præter opinionem multa emergant negotia, vt medicis quibuscunque aulicis plurimùm euenire solet, & longa quandoque itinera sese offerant, & bella quò Medicos suos oporteat sequi Principes; factum sanè est, quum hæc omnia exequi me oportuerit, ut hisce negotijs impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui non nobis parum fecisse videmur, si inter tot aulica, & bellica incommoda, ingrauescente admodum etiam ætate, commentarios nostros vobis nunc damus, non solùm sexcentis ferè locis auctos, sed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus insignitos, de quibus nos in ijsdem commentarijs speciatim disseruimus, quinetiam quibusdam, de quibus egit Dioscorides, quæ in priori editione non habentur. Quæ uerò nunc omisimus cogentibus causis præscriptis, ea fortasè aliquandò prodemus, nisi quid nobis humanitus accidat. Nec pigebit vnquam, si forte fortuna successiuas aliquas horas nactus ero, quin totum id temporis in uestrum, & totius reipublicæ impendam commodum. Cæterùm, vt de imaginibus quoque seorsum aliquid dicam, equidem aliàs abhorrui ab hoc dicendi genere, ratus neminem vnquam posse ex iconibus tam veram, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, vt eorum varietas posit unica pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullullanti herbæ facies, quæ adultæ; neque adultæ, quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimuerò quum vidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, atque in dies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo, & minimè infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè prius editis furtim quasdam inseruerat imagines minimè à nobis adiunctas, quę quoduis potius, quàm rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite contigisse, vt turpem notam falsò mihi inustam ipse delerem. Ideò vt & aliorum conatus, adiuuarem, & malitiosi huiusce calcographi temeritati occurerem, ipse quoque experiri volui, si quid hac in re pręstare possem, non tantùm, vt mea in medium proferrem, sed & vt de vobis studiosis, si possem, benemererer. Sed quàm res hęc nobis difficilis fuerit, non est, quòd pluribus explicem omnes enim sciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipsas, ita ut sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant. Quorum maior adhuc inopia est. id quod etiam facilè dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè satis, nonnullas uerò non satis solerter sculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo non commisi, ut meum studium, opera, aut diligentia à vobis desideretur. Quid autem profecerim nescio, uestrum erit iudicium. Sed

longè

longè aliter quàm nos videtur fecisse Cornarius, vir alioqui in vtraque lingua doctissimus, & qui inter omnes alios fortè singularis haberi velit. Is enim suo in Dioscoride, quem nunc primùm uertit, & emblematibus quibusdam auxit, non solùm nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas suis inseruerunt commentarijs. Sed an liuore potius, uel ratione ductus, uos iudices esse uelim, si quandoque illius boni uiri legeritis præfationem, & eius animum diligenter explorabitis. Nam etsi Galeno dictum sit (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium icones in suos conferunt libros. Quippè quoniam nusquam inuenerim damnasse Galenum plantarum imagines, que in libris appingi solent, sed eos, qui existimant se rei plantarię peritissimos euadere posse, non solùm imaginum inspectione, sed & librorum quoruncunque lectione, licet fuerint ij à summis, grauissimisq; authoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit, Cornarium alioqui virum apprimè doctum Galeni verba non modò non intellexisse, sed in reprobum quoque distraxisse sensum. Quo fit, vt hinc facilè suspicari quis posit, quòd quum uideret Cornarius omnium ultimus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locum, quò noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id sibi consilij asciuisse, ut eos acriter detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent, ratus fortassè hoc detestandi genere, non solùm plurimum sibi laudis comparare, sed etiam suum obtegere infortunium, suamq; (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? quasi posteris non sit id licitum, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitent, quod ab antiquis arte non sit animaduersum. At non damnasse Galenum plantarũ imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed eos, qui horum tantùm inspectione posse quenquam rei plantarię fieri peritum crediderant, id manifesto fuerit argumento, quòd ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit, Comparatos nobis esse hosce libros, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequantur. Quòd si qui sint qui præceptoribus careant, velintque ijs, quę luculentè ac copiosè sunt scripta diligenter incumbere, magnum indè fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palàm est longè magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud, quàm blaterare, ac carpere sciunt, quàm eos, qui reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni semper aliquid, & noui in publicum usum promant. At qua re imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cùm non minus ex Galeni sententia eorum lectione, quàm imaginum inspectione, quis neutiquam proficere ualeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit, in uertendo Dioscoride adiectis etiam emblematibus incassum suscepit? Hócne ei erat studium, húncne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud vobis dandum, dicendumq; superest. Spero tamen ab ijs, qui grati sint (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sanè moror) me gratiam initurum, quandoquidem mihi communis utilitatis cupidissimo hoc opus non aggrediendi uoluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assiduè conamur. Bene ualete, & nostra boni consulite.

Vincentius Valgrisius

Candido Lectori S.

PRAESAGIT mihi animus, candide Lector, multos fore, qui uno ore institutum hoc meum damnent, & iam odiosas eorum voces audire mihi videor, qui coniuratis animis aduersum me nouum querelę genus instituant, Perperam enim & ineptè me facere, qui hosce Matthioli Commentarios toties excussos, toties interpollatos mutatis non solùm plantarum imaginibus, uerùm etiam additis plerisque rursus in publicum emittam, meq; in causa esse, ut studiosi bonarum artium tot inanes, & superuacaneos sumptus faciant. Porrò longè satius fuisse, si in aliquot annos editionem distulissem. Quis enim ambigat authorem ipsum hoc temporis spacio plenis (quod aiunt) uiribus ad eam rem fuisse accessurum, & summam manum tanquam Colophonem semel absoluto operi impositurum. Nunc uerò nihil aliud à nobis agi, quàm quòd nouis subindè editionibus eos obruimus, ut eò speciosius ab ipsis pecunias extorqueamus. Hæc & similia de me fortassè aliqui. Quibus quid est quod interim respondeam, nisi quòd conatus hic noster eorum gratia non suscipitur, quos auaritię studium transuersos agit? Ab his enim tantum abest, ut lucellum aliquod expectem, vt sim potius illis vltrò etiam magnas gratias habiturus, si tabernam nostram nunquam salutarint. Alijs uerò, quos insignis animi liberalitas, excellentesq; virtutes præ cæteris exornatos reddunt, noster omnis labor, & industria dicata est, neque vlla est res tanta, quam horum causa non & libenter, & studiosè sim facturus. Hæc tamen nequaquam eò dixerim, quasi sordidum lucrum communi hominum vtilitati præferre uidear uelle, id quod à me tantùm

tùm abest, ut nihil abesse longius possit. Sed ut intelligas studiose Lector, nullam esse tam modestam fœlicitatem, quæ malignitatis aculeos effugere possit; quanquam nolim totius defensionis meæ cardinem, ac vim in hoc solo versari, cùm longè aliæ & iustissimæ quidem sint causæ, quæ me ad edendos rursum hosce commentarios induxere. Etenim quis est, qui nesciat, si editionem hanc in aliud tempus reiecissem, euenturum omninò fuisse, vt quàm plurimi studiosi huius artis, (me authore) iacturam in studijs facerent, præsertim cùm abhinc annum nulla exemplaria Venetijs reliqua fuerint; quo tempore confluebant turmatim ad me vndique studiosi homines, qui quotidianis propè conuicijs à me eosdem Commentarios efflagitabant. Id quod cùm multis alijs exploratissimum est, tum uerò vel maximè mihi ipsi satis superq; cognitum: qui singulis horarum momentis adeò ab istis exagitabar, vt penè obsurduerim ad eorum querelas. Itaque operæpretium me facturum existimaui, si rursus hosce commentarios excuderem: alioqui videbam mihi eodem tempore duplex crimen sustinendum. Nam & multorum studiosorum animos hac de causa à me alienassem, & rationem nullam habuissem eorum, qui Matthioli commentarios vel non viderunt, vel non legerunt. Quorum alterum priuatis meis rationibus plurimùm obfuisset, alterum etiam inhumanum videri poterat, eos scilicet huius lectionis fructu diutius priuari, qui minimè omnium debebant. Quamobrem nullum iam ex studiosis futurum arbitror, qui mihi vitio uertat, quòd hosce commentarios ita auctos, & locupletatos adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, quæ in alijs editionibus desiderabantur, rursus imprimendos susceperim. Nam cùm huius artis cognitio longè, lateq; pateat, neque ullis cancellis sit conclusa; non video, cur ei qui in hoc argumenti genere aliquid scripserit, aut lucubrarit, non liceat suo quasi iure quotidiè aliquid addere, immutare, inducere, breuiter scripta sua facere meliora: id quod authorem ipsum in hisce commentarijs fecisse manifestum est. Quinimò ausim hoc planè affirmare, olim permolestum studiosis omnibus futurum, ubi viderint illum alijs studijs impeditum stationem hanc, quam diu tueri cepit, aliquando deserere, neque quicquam amplius in hoc genere meditari, quod in hos commentarios conferat, cùm uerisimile sit ipsum & multa & præclara adhuc habere, quæ ad hanc præstantissimam simplicium cognitionem spectent, in qua ille (uti ego ab omnibus doctis passim circumferri audio) non postremum inter alios sibi locũ vendicat. Illud satis constat multos acerrimi iudicii homines pleraque ex illius commentarijs mutasse, & scriptis suis inseruisse, nonnullos etiam ex illius laboribus quosdam veluti centones consarcinasse: vt vel hinc coniectari liceat, qua eruditione, qua doctrina vir ille polleat. His igitur de causis hunc librum denuò in manus assumpsi, eumque (vti antea dixi) tot simplicium & animalium imaginibus auctum, multoq; magis quàm antea locupletatum, typis excudendum censui. Adiecimus præterea tabulam comprehendentem vim & naturam omnium simplicium ad omnes corporis morbos applicatam, ex qua uix dici potest quantum vtilitatis & fructus sint studiosi percepturi. An igitur quisquam me reprehendat, quòd hanc prouinciam imprimendi præclari huius operis toties suscipiam? Quòd si iustos iudices sortiri mihi contingat, quiq; ratione potius quàm liuore & odio moueantur, nihil addubito quin omnibus calculis pro me sententiam ferant. Porrò quoniam superioribus annis receperam, me in lucem daturũ Apologiam Matthioli contra Amathum Lusitanum, vnà & Censuras in illius enarrationes, ne fortè quis fidem meam hac in re desideraret, visum est eam hisce commentarijs adnectere. Quamquàm verò author semper eo animo fuerit, vt libellus non diuulgaretur, quòd existimaret non esse magnoperè gloriosum (ut ipse ait) uincere eum hominẽ, qui se iam passim omnibus, vt verbis ipsius vtar; deridendum propinarit, palamq; omnibus fecerit impudentiam suam; tamen, ne quis me læsæ fidei reum in iudicio sisteret, nihil non feci, ut author precibus meis locum daret. Et iam omni prorsus spe cadere cœperam, nisi acerrimi iudicij homines quotidiano propè conuicio id à Matthiolo efflagitassent. Aiebant illi plurimùm referre, ut ea scripta ederentur; fore enim ut hinc omnis posteritas apertè intelligat, non solùm quàm ille omni culpa in eo uacet, in quo falsò accusatur, uerùm etiam ut Lusitani (uti ipsi addebant) arrogantiam & inuidentiam perspectam & exploratam habeat, cuius exemplo cæteri admoniti ab hac prouincia posthac abstineant, neque in probos & doctos viros tam contumeliosè debacchentur. Huc accedit quòd non parum emolumenti, & frugis hinc ad studiosos omnes sit peruenturum, ob uariam & multiplicem doctrinam, quæ in hisce scriptis comprehensa est, Quid multis? Annuit Matthiolus, passusq; est Apologiam unà cum Censuris in lucem edi. Exilui mehercule prę nimio gaudio, quòd tandem id essem aliorum opera consequutus, quod tantoperè semper optaueram. Sed mirum est quàm difficilem sese hac in re author prę stiterit. Reliquum est, studiosè lector, vt ad hanc præclarissimam simplicium cognitionem te horter; non enim dubito, quin uberiores & suauiores fructus in dies ex ea percipias. Vale, ac labore nostro fruere.

EXEM-

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

OTV PROPRIO &c. Cùm, ſicut dilectus filius Vincentius Valgriſius bibliopola, & typographus Venetus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium ſtudioſorum vtilitatem, ſua propria impenſa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senenſis in ſex Pedacij Dioſcoridis Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipſo in Latinum conuerſa & aucta, cum innumeris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus ſpectant: item Almanachum ſiue Ephemeridas ſupputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononienſem mathematicum: necnon Dialogos ſeu Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauiti Patauini Iuriſconſulti: adhæc Secundam partem philoſophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senenſem Hetruſco ſermone conſcriptam: item Carmina dilectorum filiorum Io. Baptiſtæ Pignæ, & Reueren̄ Cælij calcagnini, & Ludouici Areoſti Ferrarienſium: præterea Centuriam conſiliorum Io. Baptiſtæ Montani Veronenſis: inſuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs natiuitatum, in Italicum ſermonem per Io. Baptiſtam Carellum conuerſos, hactenus non impreſſa, imprimi facere intendat, dubitetq; ne huiuſmodi opera poſtmodùm ab alijs abſque eius licentia imprimantur, quod in maximum ſuum præiudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati conſulere volentes, Motu ſimili, & ex certa ſcientia eidem Vincentio, ne ſupradicta opera per ipſum imprimenda, per decem annos, poſt dictorum operum impreſsionem à quocunque ſine ipſius licentia imprimi, aut vendi, ſeu venalia teneri poſsint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & ſingulis tam in Italia, etiam in Fulginaten̄, & Raccanaten̄ ciuitatibus, quàm extra Italiam exiſtentibus, bibliopolis, & librorum impreſſoribus ſub excommunicationis latæ ſententiæ. In terris uerò S. R. E. mediatè vel immediatè ſubiectis, ſub ducentorum ducatorum auri, pro vna, fiſco cameræ Apoſtolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipſo applicandis pœnis: & inſuper amiſsionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipſo facto, & abſque alia declaratione incurrendis, ne intra decennium ab impreſsione dictorum operum reſpectiuè computandum, dicta opera ſine eiuſdem Vincentij expreſſa licentia imprimere, vendere, ſeu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vniuerſis venerabilibus fratribus minoris, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumq; Vicarijs in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis ſedis Apoſtolicæ, ac ipſius ſtatus gubernatoribus, vt quotiens pro ipſius Vincentij parte fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Vincentio efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes, præmiſſa ad omnem ipſius requiſitionem contra inobedientes, & rebelles per cenſuras Eccleſiaſticas etiam ſæpius aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apoſtolica exequantur. Inuocato etiàm ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, indultis, & literis Apoſtolicis quibuſcunque, & præſertim dictis Fulginaten̄, & Raccanaten̄ ciuitatibus, ſuper libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum earundem ciuitati, ac aliâs quomodolibet editis, conceſsis, confirmatis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro ſufficienter expreſsis habentes, hac vice duntaxat, ſpecialiter, & expreſsè pari motu derogamus, cæteriſq; contrarijs quibuſcunque. Et inſuper quia difficile admodum eſſet præſentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apoſtolica auctoritate decernimus, ipſius tranſumptis, uel exemplis plenam, & eandem prorſus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ preſenti originali habeatur: & quod præſentis motus proprij, abſque eo quòd publicetur, aut in eo data apponatur, ſola ſignatura ſufficiat, & vbique fidem faciat in iudico, & extra, regula contraria non obſtante.

EXEMPLVM PRIVILEGII GAESAREI.

AROLVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus tenore præſentium uniuerſis. QVVM ſyncerè nobis dilectus Vincentius Valgriſius bibliopola, & chalcographus Venetus, nobis reuerenter exponi fecerit, ſe conſtituiſſe in communem omnium, & præcipuè rei medicæ ſtudioſorum vtilitatem, ſuis proprijs impenſis imprimere, & imprimi facere Commentaria hactenus non impreſſa in ſex libros Dioſcoridis Anazarbei, de ſimplicium hiſtoria & viribus latinitati reddita per honorabilem, doctum, noſtrum & Imperij ſacri fidelem dilectum Petrum Andream Matthiolum Senenſem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumq; rerum eidem operi ſpectantium. Vereri autem ne eiuſmodi Commentaria & figuræ, poſtquàm ab ipſo magno labore ac ſumptu impreſſa fuerint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & diſtrahantur, in non modicum ipſius damnum & detrimentum. A nobis proinde humiliter petendo, vt ipſum Priuilegio ac Edicto noſtro aduerſus eam iniuriam munire vellemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati conſultum, qui magnis ſuis impenſis & laboribus vtilitati publicæ prodeſſe ſtudent. Iccirco tenore præſentium, ex certa noſtra ſcientia, & pro ea auctoritate, qua tam ratione Imperialis dignitatis, quàm aliâs fungimur, edicimus, ſtatuimus, & diſtrictè inhibemus, ne quis typographus ſeu impreſſor, aut quiuis alius cuiuſcunque ſtatus & conditionis exiſtat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca nobis & eidem Romano Imperio, mediatè vel immediatè ſubiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuerſa Ditione noſtra, prædicta Commentaria in Dioſcoridem, per præfatum Vincentium Valgriſium imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, ab illarum prima editione, abſque ipſius Vincentij expreſſa licentia imitari vel imprimere, ſeu albi impreſſa ſeu excuſa, intra fines ſacri Romani Imperij, & Ditionis noſtræ importare, adducere, ac vendere audeat & præſumat. Quâtenus præter noſtram, & Imperij ſacri grauem indignationem, & amiſsionem librorum, ſic per æmulationem

mulationem impressorum (quos eidem Vincentio, vbicunque nactos, per se vel agentes suos ad se recipiendi, & in vsum suum uertendi ius esto.) pœnam quoque sex Marcharum auri puri, Fisco nostro Cæsareo, & ipsi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremisibiliter applicañ, cupiant euitare. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impresione munitarum. Datæ in ciuitate nostra Imperiali Augusta Vindelica, die vigesima prima mensis Februarij. Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, imperij nostri trigesimo primo, & Regnorum nostrorum trigesimo sexto.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

Enry par la grace de Dieu Roy de France: Aulx Preuostz de Paris, Baillitz de Rouen, Senechaulx de Lyon, Tholouse, & Bordeaulx; est a touts noz aultres Iusticiers, officiers, ou leurs lieutenants quil appartiendra salut. Nostre cher & bien aime Vincent Vaugrys libraire & Imprimeur demourant à Venize; Nous a faict entendre par lettres que nous a escriptes nostre aime & feal conseillier maistre des requestes de nostre hostel, est nostre ambassadeur deuers la Seigneurie de Venize; Que auecq grandz fraitz peines soinz & labeurs, Il ha faict traduire le liure de Dioscoride auecq les figures au naturel, est les commentz latins du docteur Filosofe & medecin Maistre Pierre Andre Mathiol Senoys, & pareillemēt les figures de touts les simples qu'il ha faict porctraire & designer au naturel, pour le benefice cōmung de tout le monde, est pour l'ayde & support des corps humains lesquelz il ha faict Imprimer alla dicte Venize, & pour aultant qu'il craināt que aulcuns libraires est Imprimeurs de nostre Royaulme ne s'ingerēt & entremettent de faire Imprimer, est porctraire ledict liure, & parce moyen le frustrer de ce qu'il pretend du fruict de son labeur. Nous suppliant & requerant a ceste cause luy vouloir surce pourueoir. Pource est il que Nous inclinans à la requeste que nostre dict ambassadeur nous ha faicte pour ledict Vincent Vaugrys. Et voulants luy subuenir en cest endroict auons de Noz certaines sciences, plaine puissance & auctorite Royal; prohibe & deffendu, prohibons & deffendons, à touts libraires Imprimeurs de nostre Royaulme, est aultres personnes quelz qu'ilz soient. Que durant le temps & terme de dix ans ensuyuans, & consecutifz: Commenceans au iour & dacte de ces presentes, ilz n'ayent à Imprimer ne faire Imprimer, mettre ne exposer en vente lesdictes œuures & traductions dudict liure de Dioscoride, ne aussi les portraictz & figures de touts les simples. Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre, est exposer en vente de la part du dict Vaugrys sur peine d'amende arbitraire a nous à applicquer, & de confiscation de touts les dicts liures, est œuures qui ainsi se trouuerront Imprimez sans charge ne commision dudict Vincent Vaugrys. Si uous mandons cōmettons, est a vn chascun de vous endroict, soy & si comme a luy appartiendra. Que selon & ensuyuant ce que dessus uous faictes ou faictes faire expresses Inhibitions & deffences de par Nous, sur les peines que dessus ia dictes, est aultres que uerrez estre à imposer a touts les dicts Imprimeurs, libraires, demourans en voz iurisdictions & destroictz. Que parcy apres ilz n'ayent aulcun d'eulx, ny aultres (que celluy ou ceulx qui auront charge expresse de ce faire dudict Vincent Vaugrys,) ayent à Imprimer ne faire Imprimer, mettre ne exposer en uente ledict liure traduction & figures dessuz dictes; Est si apres lesdictz commandements faictz vous trouuez aulcuns contreuenants à iceulx vous procedez a lencontre d'eulx par coudemnation desdictes peines, & aultres, ainsi que uerrez estre à faire selon lexigence des cas; Nonobstant oppositions, ou appellations quelcōcques & sans preiudice d'icelles; par lesquelles ne uoulons estre differé. Car tel est nostre plaisir de ce faire, uous auons donné & donnons plain pouuoir puissance auctorité, & mandement especial; Mandons & commaudons à touts noz Iusticiers officiers & subgectz à uous en ce faisant estre obey. Donné a Sainct Germain en Leez, le XXIX Iour de Mars. Lan de grace, Mil cinq cens cinquante deux auant Pasque, est de nostre Regne le Sixiesme.

Par le Roy Duthier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRISS. SENATVS VENETI.

Erenissimo Principe & Illustriss. Signoria. Supplica il fedelissimo Seruitore di V. Sublimità Vincenzo Valgrisio libraro & insieme stampator di libri, che hauendo deliberato di far stampar à honore, & vtile di questa inclita città, i commentari Latini dell'Eccellentissimo medico messer P. Andrea Matthioli sopra Dioscoride, libro non men utile, che desiderato da molti. Et hauendo per maggior intelligentia della materia, che in esso libro si tratta, fatto dissegnar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto una grandissima spesa, ne quella solamente è stata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valētissim'huomini, ma in farsi trouar, & portar quelle piante (che sono molte) che qui non nascono, da diuersi paesi, tutto con speranza di mandarle insieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aspetta dalla bontà di V. Sublimatà, si per honore & gloria di questa Clarissima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto supplicante stampando il sopradetto libro con le dette figure senza'l priuilegio di vostre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli toglia la fatica, & le spesse insieme, cauando'l disegno dalle sue figure, facendole poi intagliare, & vltimamente stampandole, prēdendo nel resto il suo libro per essemplare, il che gli saria non solamente perdita delle fatiche, & spese fatte intorno à questa opera, ma cagion grande di sua ruina. Per questo egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentissimo Conseglio di Pregadi humilmente supplica d'essergli concesso in special gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauera auttorità, non possa stampar, ò fare stampar, pigliando questo suo Dioscoride per essemplare, & da esso cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo stampato vendere il detto libro per spatio di anni quindici, sotto pena à chi contrafarà, di ducati seicento, & di perder tutti i libri, & i dissegni che fussero stati fatti, & di pagar ducati dui per ciascuna opera, che fusse stata contrafatta. Et se sarà alcun'habitante in questa inclita

città,

città, che lo faceste stampare, ouero fusse causa, che si stampasse, in terre aliene, che saria danno di V. Sublimità, & di esso supplicante, trouandosi questi tali s'intendano incorrer nelle sopradette pene. delle quali vn terzo vada all'hospital dell'incurabili, l'altro all'acusator, & l'ultimo all'officio, il qual farà l'essecutione, & che ogni officio, ouer magistrato possa far la detta essecutione, doue sarà fatta la conscientia.

Supplica ancora il medesimo per le sottoscritte opere nella forma istessa, che quella di sopra, & questo tutto domanda in gratia à vostre Sublimità, allequali humillissimamente si raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per xv. anni, calculato per l'Eccellentissimo M. Nicolò Simo Bolognese.

Colloquia, seu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentissimo M. Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Philosofia naturale di M. Alessandro Piccolomini, volgare.

La Poesia Latina di M. Giouan Battista Pigna, di Monsignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Ariosto Ferraresi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al soprascritto supplicante sia concesso quanto'l domanda, essendo obligato di osseruar tutto quello, che dispo sto in materia di stampe.

Raphael Cornelins Ducalis Notar. &c.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, sequens verò paginæ lineam denotat.

A

a Agaricum

Cassia

chamelææ

F

M

Melopeponum

Myrteum

polij

Q

R

Stellionum

V

uinum

FINIS INDICIS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum facultates secundum locos ex Dioscoride.

AD CAPITIS DOLOREM EX FRIGIDITATE GENITVM.

IRIS Illyrica cum aceto,& rosaceo illita.
Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Oleum amygdalinum illitum per se.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto uel rosaceo fronti uel temporibus illitæ.
Torpedo marina uiua per se tantum admota.
Lana succida cum aceto,& rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti,& temporibus illitum.
Hederæ corymborum,uel foliorum succus cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloë temporibus,& fronti ex aceto,& rosaceo illita.
Mentha fronti per se illita.
Srepyllum coctum,adiecto rosaceo,acetoq; madefactũ & appositum.
Melilotus rosaceo,aut aceto madefacta, & imposita.
Baccharis folia illita per se.
Ruta cum rosaceo,& aceto illita.
Anisum potum per se.
Sphondylium cum ruta illitum.
Peucedanum ex aceto,& rosaceo illitum.
Melanthium fronti per sese illitum.
Conyza minor per se illita.
Anagyris tenera folia drachmæ põdere ex uino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum pro serto capiti impositum.
Chamædaphnes folia trita,& imposita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia,& baccæ in uino pota.
Scammonia ex aceto,& rosaceo perfusa.
Aquæ marinæ uapor operto capite receptus.

AD CAPITIS DOLORES A CALIDA CAVSA EXORTOS.

Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum linimenti modo impositum.
Ligustri flores fronti ex aceto illiti.
Rosarum aridarum ex uino maceratarum expressus liquor appositus.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilotus cum aceto, aut rosaceo aspersa.
Nympheæ radix pota,& per se naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo fronti, temporibusq; adhibita.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo,acetoq;,aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum appositum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adhibita.
Viniferæ uitis folia,& capreoli imposita.
Ophites lapis adalligatus.

Ad expurgandum caput.

Brassicæ succus, Anæmonis succus, Betæ succus, Chelidonij ma. succus, Cyclamini ma. succus, Cepæ succus — naribus infusus
Pyrethrum, Staphis agria — diu mansa
Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua passa cum pipere commanducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

Capitis

Capitis dolores excitant.

Styracinum oleum olfactum.

Oliuæ flauæ, Glandes, Palmulæ Pheniciæ, Iuglandes } *in cibis acceptæ*

Arbuti fructus, Ferulæ caules } *deuorati.*

Mei radices largius sumptæ.

Absinthij liquamentum haustum.

Ad ueternosos.

Viticis semen cum rosaceo, & aceto perfusum.

Castoreum ex aceto, & rosaceo naribus infusum.

Cæpa decocta, & in cibum sumpta.

Sinapi deraso capiti appositum.

Sphondylium suffitum, & ex oleo capiti illitum.

Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

Ad somnum conciliandum.

Iris Illyrica pota.

Amomum fronti illitum.

Amygdalæ amaræ deuoratæ.

Viticis semen potum.

Lactuca in cibum sumpta.

Aloë illita per sese, uel ex rosaceo.

Baccharis odorata.

Iunci Aethiopici semen potum.

Papaueris erratici quinque, sexue capita in uini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.

Papaueris foliorum, & uasculorum decoctum, tum bibitum tum perfusum.

Hyoscyami semen potum, ac appositum.

Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in uino potus.

Mandragoræ radicis ex uino decoctum cyathi unius mensura potum.

Mandragoræ poma olfacta naribus.

Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

Somnia terribilia tumultuosaque representant.

Fabæ, Lentes } *in cibum acceptæ.*

Picnocomi semen drachmæ pondere potum.

Smilacis leuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obolis.

Ad sternutamenta cienda.

Sinapi semen tritum, & naribus admotum.

Ptarmicæ flores admoti.

Struthij radix trita, & admota.

Ranunculi radix sicca, & in puluerem trita, naribus indita.

Daphnoides naribus indita.

Veratri albi radix trita, & imposita.

Ad uertiginosos.

Balsami semen per se potum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo illitum.

Galbanum olfactum.

Brioniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.

Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.

Vinum, Acetum } *Scillinum potum*

Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.

Cancamum per se potum.

Balsami semen haustum.

Bitumen naptha suffitum comitiales deprehendit.

Populi nigræ semen ex aceto.

Ficus siccæ in cibum acceptæ.

Conculæ Indicæ suffitæ excitant.

Coagulum leporinum potum.

Mustelæ uentriculus coriandro infarctus, inueteratusq; deuoratus.

Mustelæ eiusdem sanguis potus.

Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.

Vngula asini combusta epota.

Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.

Lapis in hyrundinum pullorum primæ fœturæ uentriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.

Serum lactis potum quousque aluum citat.

Phocæ coagulum bibitum.

Vrsinum fel ad lingendum datum.

Testudinis fel naribus inditum.

Testudinis terrestris sanguis potus.

Ciconiæ fimum ex aqua potum.

Plantago cum lenticula decocta, in cibis sumpta.

Sinapi tritum naribus inditum.

Piper diu mansum.

Scilla hausta.

Agaricus drachmæ pondere cum oymelite haustus.

Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.

Rutæ syluestris semen potum.

Seselis Massiliensis radix, & semen potum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo capiti inunctum.

Sagapenum potum.

Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.

Ladanum olfactum.

Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.

Trifolij semen, & folia pota.

Conyza cum aceto bibita

Anthyllis altera ex oxymelite pota.

Betonicæ folia hausta.

Quinquefolium triginta diebus haustum.

Papaueris spumei semen cum mulsa aqua potum.

Veratrum nigrum potum.

Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus

Vitis alba drachmæ pōdere anno toto quotidie hausta

Vitis nigræ uiticulæ primæ uirentes coctæ, & in cibis sumptæ.

Acetum mulsum potum.

Vinum, & acetum scillinum potum.

Selenites lapis tritus ebibitus.

Aëtites lapis cum cyprino unguento, aut gleucino, uel alio excalfaciente illitus.

Cotes naxia pota.

Ad phrenesim.

Vnguentum crocinum perfusum, aut naribus admotū uel illitum.

Vitex cum aceto, & oleo instillatus.

Asparagus

Asparagus in uino albo potus.
Serpillum cum aceto, & rosaceo impositum.
Sphondylium suffitum impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.

Ad cerebri inflammationes, quas syriasin uocant.

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposita.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetum fronti illitum.

Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

Ad crapulam & ebrietatem arcendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } haustus.
Myrti baccarum succus }
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

Ad capitis defluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax, illita, suffitaque.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potum.
Helichrysij coma trium obolorum pondere in uino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

Ad capitis manantia ulcera.

Thus cum Nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex urina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato Nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cum creta chia, uinoq;, aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

NERVORVM.

Ad conuulsionem.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex uino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibitum.
Vnguentum sampsuchinum more cataplasmatis appositum.
Vnguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum, & potum.
Serpillum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta, et elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum põdere cũ mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita
Centaurij maioris radix ex uino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum exhaustum.
Origanum esum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cum hydromelite data
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædryites bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrij radix ex uino nigro austero bibita.
Coris ex uino pota.

Ad resolutionem neruorum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Capparis semen, & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.

Colocynthis clistere perfusa.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recentes, coctæ, comestæq;.
Vinum Scillinum haustum.

Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum, & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althææ decoctum potum.

Ad fluxiones.

Farina tritici cũ Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

Ad ægritudines & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum cyprinum, Vnguentum gleucinum, Vnguentum metopium, Vnguentum amaracinum — inunctum.
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix inassata, melleq; excepta imposita.
Satyrij radix ex uino nigro austero pota.
Althææ radix per se, uel decocta in uino, aut acqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccum infectorium cum aceto illitum præciosos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita, ad eadem utiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scyllinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

Ad Neruorum uulnera.

Cochleæ terrestres tusæ, & impositæ.
Terreni uermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix ex melle subacta, & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

Ad Neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, uel oleo illitus.

OCVLORVM.

Ad palpebrarum pilorum defluuium.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traijciuntur ut effluat humor, quo postea palpebræ illiniuntur.

Oesipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.

Ad palpebrarum oculorumq; scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os leuigatum & illitum.
FEL *Marini scorpionis, Marinæ Testudinis, Perdicis, Aquilæ, Gallinæ albæ, Syluestris Capræ — illitum.*
Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

Ad palpebrarum inflammationes.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita, & emplastri modo adhibita.

Ad minuendam palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus, & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

Ad palpebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum pari spodio impositus.
Aloë illita.
Fici lac inunctum.

Ad oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumq;.
Cancamum uino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.
Marini scorpionis fel instillatum.
Idemq; præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & syluestris capræ.
Vrina humana æreo uase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminum ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus.
Aeris squama imposita.

Ad oculorum cicatrices delendas.

Cancamum uino maceratum, & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.

Cochlearum

Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo uase decocta, infusa.
Fœni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fæx adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hæmatites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.
Cochleæ terrestres cum suo putamine ustæ, & ex melle impositæ.

Ad oculorum nebulas.

Acori succus instillatus.
Casia alijs medicamẽtis ocularibus excepta, et iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ succus elotus, & infusus.
Punicorũ malorum cytini tres quãtũuis minimi deuorati integro anno, ab omni lippitudine præseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta uino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.

FEL { *Marini Scorpionis* / *Marinæ Testudinis* / *Perdicis* / *Aquilæ* / *Gallinæ albæ* / *Syluestris Capræ* } *infusum.*

Vrina humana æreo uase decocta instillata.
Lactucæ syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ ma. succus æreo uase cum melle decoctus inunctus.
Othonnæ succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Herac. inunctum.
Libanotis foliorũ, & radicis succus infusus cũ melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Calis flos immissus.
Vini fæx cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.

OCVLORVM

Sapphyrus lapis impositus.

Ad oculorum ungulas.

Sepiæ piscis os tritum & mpositum.
Glycyrrhizæ radicis puluis inspersus.

Ad oculorum ictus, & recentia uulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.

Sanguis { *Palumbi* / *Columbæ* / *Turturis* / *Perdicis* } *illitus.*

Stœbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

Ad oculorum ulcera.

Fuligo { *Thuris* / *Terebinthinæ* / *Butyri* } *illita.*

Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum ustum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis ulceribus.
Stimmi inectum.

Lapis { *Galactites* / *Sapphyrus* / *Samius* } *cum lacte infusus*

Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

Ad oculorum sinus & ægilopas.

Iuglandium ueterum nuclei triti, & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commãducata cum exiguo sale adhibita
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthes .v. labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

Ad procidentes oculos, & uuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo, & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex uua passa illitum.

Fuligo { *Thuris* / *Picis* } *illita.*

Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polente impositæ.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesamæ herba ex uino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cum polẽta emplastri modo adhibita.

Gentianæ ſuccus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane, & emplaſtri modo adhibitum.
Melilotus cataplaſmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia impoſita.
Apium cum pane, aut polenta impoſitum.
Rubi Idei flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta impoſita.
Papaueris liquor cum toſto oui uitello, & croco impoſitus.
Hyoſcyami ſemen, & folia cum farina, polentaue impoſita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbaſci aureum florem ferentis folia impoſita.
Aſter Atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta impoſita.

Ad oculorum dolores.

Oui uitellus toſtus addito roſaceo, & croco illitus.
Seſamæ herba in uino decocta illita.
Ocimi ſuccus infuſus.
Abſinthium ex paſſo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplaſtri modo impoſita.
Aconiti pardalianches radix permiſcetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliatur

Ad luſcioſos.

Iecoris { Caprini, Hyrcini } emanans ſuccus dum aſſatur iniectus.
Caprini iecur toſtum in cibis ſumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi, Columbæ, Turturis, Perdicis } illitus.

Ad oculorum ſuffuſiones.

Fel marini ſcorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & uetere oleo: Gal. uerò non probat.
FEL { Teſtudinis marinæ, Perdicis, Aquilæ, Gallinæ albæ, Capræ ſylueſtris } illitum.
Fabarum farina uino macerata, & illita.
Cæparum ſuccus inſtillatus.
Cyclamini ſuccus infuſus.
Sagapenum impoſitum.
Euphorbium impoſitum, cum cautela tamen.

Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex uino maceratum infuſum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt ex melle illitæ.
Marini ſcorpionis fel inunctum.
Braſſica in cibo ſumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis ſuccus naribus exceptus.
Abſinthium cum melle impoſitum.
Thymus in cibo ſumptus.
Thymbra obſonijs addita.
Rutæ ſuccus in malicorio feruefactus, addito fœniculi ſucco & melle infuſus.

Rutæ ſylueſtris ſuccus cum uino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi ſucco iniectus.
Solani ſomnifici ſuccus inunctus.
Flos ſalis inditus.

Ad oculorum fluxiones cohibendas.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui uitello impoſitum, uel eiuſdem albo.
Turis fuligo impoſita.
Picis fuligo illita.
Plataui tenerrima folia in uino decocta, & illita.
Ebeni ramenta tenuiſſimè trita indita.
Oleæ ſylueſtris foliorum ſuccus iniectus.
Cornu ceruinum uſtum, lotum, & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impoſitum.
Pompholis elota iniecta.
Fabæ ſine cortice commanducatæ, & fronti impoſitæ.
Ocimi aquatici ſemen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta impoſita.
Squama æris elota iniecta
Plumbum elotum iniectum.
{ Galactites, Morochthus, Samius } Lapis cum lacte iniectus.
Hyoſcyami ſem. cremor expreſſus infuſus.
Sarcocolla infuſa.
Alumen impoſitum.
Corallium iniectum.
Pumex impoſitus.
Hæmatites lapis iniectus.

Ad oculorum lippitudines.

Portulaca, & eius ſuccus impoſitus.
Plantaginis ſuccus infuſus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præſertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus, cum lacte iniectus.

Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inſperſa, aut ex oleo inuncta.
Loti domeſtici ſuccus cum melle impoſitus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos æris inditus.

AVRIVM.

Ad aurium dolores.

Lauri baccarum ſuccus uino uetere, & roſaceo exceptus inſtillatus.
Populneorum foliorum ſuccus infuſus.
Ladanum ex uino illitum.
Roſarum aridarum decoctum ex uino infuſum.
Salicis foliorum, & corticis ſuccus cum roſaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum ſuccus cum melle coctus infuſus.
Opium cum amygdalino oleo, croco myrrhaq; iniectū
Anguium ſenecta in uino decocta inſtillata.
Millepedæ, ſiue oniſci conciſi, & cum roſaceo in malicorio calefacti infuſi.
Vulpini pulmonis adeps inſtillatus.

Vermes

Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.

Anserinus
Gallinaceus } *adeps instillatus.*
Vulpinus

Vrina { *Tauri* / *Apri* } *cum myrrha cocta instillata.*

Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusque succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure, & lacte iniectus.
Sinapis succus, uel eius decoctum instillatum.
Hederæ, & eius corymborum succus cum oleo inditus
Absinthium suffitum, & cum melle impositum.
Origani uirentis succus cum lacte infusus.
Menthæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

Ad aurium internas inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

Ad aurium parotidas.

Oesypum impositum.
Caprarum mōtanarum fimus, uino uel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo illita.
Irionis semen tusum decoctumq; appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ cōmistum adhibitū.
Althæa decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoq;, aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum meconio, castoreo, & glaucio iniecta.
Thus ex uino dulci infusum.

Resina { *Terebinthina* / *Larigna* / *Abiegna* / *Picea* } *ex melle, & oleo indita.*

Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ syluestris foliorum succus ex uino infusus.

Taurinum fel cum caprillo, humanóue lacte instillatū.
Vrina infusa.
Vmbilicus Veneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, uino, & myrrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle indtum.
Anisum cum rosaceo instilliatum.
Sphondilij florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stœbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacium cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.
Sulphur cum uino, & melle illitum.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

Ad aurium surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.
Cæpæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum usque in diē tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris candidus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

Ad aurium tinnitum, & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum uino uetere, & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq; instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum, & cum fico iniectum.
Acetū calidū suffitū per traiectorium instrumentum.

Ad uermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllij succus inditus.
Acetum infusum.

NARIVM.

Ad sanguinis narium fluxiones.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cochleæ terrestres cū suo putamine tritæ, & īpositæ.
Porri seminis succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Vrticæ utriusque folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intromissa.
Lysimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galiopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.

Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

Ad sanguinem è naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

Ad narium polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum calcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

Ad narium ulcera & carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta.

Ad narium tedia.

Hederæ succus infusus.

Ad narium distillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum, sæpè ac sæpius olfactum.

Ad trahendum per nares.

Cæpæ succus infusus.
Origani utriusque succus iniectus cum Irino unguento
Cyclamini maioris succus instillatus.

Ad cienda sternutamenta.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocimi semen, aut succus naribus infusa.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaq; iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.
Struthij radix imposita.
Veratrum album tritum iniectum.

ORIS ET LINGVAE.

Ad erodantia ulcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiam si ulcera depascantur, uorentq;.
Aspalathi ex uino decoctum ore collutum, ad tetra oris ulcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanicæ succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore detentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex uino affusa.
Staphis agria cum melle indita.
Labruscæ flos ori inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum, & iniectum.

Ad oris halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

Ad linguæ scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

DENTIVM.

Ad dentes purgandos

Cinis { *Purpuræ*, *Buccinæ*, *Mitulorum*, *Conchulæ Indicæ*, *Coclearum terrestrium*, *Sepiæ piscis*, *Ceruini cornu* } *dentibus affricatus.*

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
{ *Alcyonium quintum*, *Pumex*, *Arabicus lapis*, *Samius lapis* } *denti affricata.*

Ad dentium dolorem.

Piceæ, & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex uino decoctum in ore detentũ.
Olei amurca in cupreo uase ad mellis crassitem decocta ex aceto, aut uino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneum lac lana exceptum, & cauis dentib. inditũ.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens, dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua, et aceto decoctũ in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositum.
Vermes terreni oleo elixi, et in cõtrariã aurẽ ĩstillati.
Rumicis decoctum in collutionibus
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariã aurẽ infusus.
Allij, tedæ, thurisq; simul decoctum in ore contẽtum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat Capparis cortex. Quin & radix commanducata.
Lepidij (ut aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariã nariũ partẽ infusus.
Hederæ corymborum acini quinq; cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces heracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctũ, unà cũ teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum, & eorum cauis inditum.

Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex uino, uel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctũ in collutionibus.
Solani somnifici ex uino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex uino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditum, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cũ omphacio recocta ad mellis crassitudinem, & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore retentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto, & melle solutum, & adhibitum.

Ad dentium torporem.

Portulaca manducata.

Ad fluidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex uino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentes cytini in decoctis macerati, & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq́; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites } *Lapis tritus impositus.*
Smyris }

Ad Erosas putridasq́; gingiuas.

Cancamum impositum, nihilq́; eo efficacius.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloe ex uino, & melle illita.
Tribuli utriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.

Acetum in collutionibus.
Chalcitis }
Alumen } *trita, & imposita.*
Pumex }
Aerugo }

GVTTVRIS ET GVLAE.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus, succus in æreo uase decoctus, insolatusq́; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Oroscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hyrundines sale inueteratæ drach.i. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cæpe succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle, & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissimè illinitur cũ melle, uetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo, & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, et mox tusis, extractus, & illitus.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplestri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani uirentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq́; inunctus.
Vrticæ utriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum uino aut melle apposita.
Britannicæ succus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

Ad columellam reprimendam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex uino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

Ad Gulæ destillationes.

Papaueris uasculorũ decoctũ ex melle in eclegmatis forma redactum, sæpiusq́; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum, & illitum.

Verbenaca altera ex uino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris pulverizatus, & impositus.
Alumen impositum.
Acetum gargarizatum.

Ad Faucium & Tracheæ arteriæ aſperitates.

Myrrha linguæ ſubdita, ibique liquata.
Ptiſana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis ſuccus gargarizatus.
Glycyrrhizæ ſuccus linguæ ſubditus
Tragacantha in eclegmate cum melle ſumpta.
Laſerpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum, & delinctum.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Ad cruenta ſputa & ſanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus, & ebibitus cũ tragacantha.
Climenum potum.
Serpilli ſuccus drachmarum duarum pondere cũ aceto potus.
Fimum caprinum tritum, in uino, aquaúe potum.
Triticea farina glutinis modo elixa, in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ uiridis medulla pota.
Portulaca ad ſummum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præſertim ſuccus.
Eiuſdem ſemen potum.
Porri ſemen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus triũ obolorũ põdere cũ aqua mulſa potus.
Rhaponticum hauſtum.
Lyſimachiæ ſuccus hauſtus, & perfuſus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinæ albæ radix hauſta.
Arabicæ ſpinæ radix pota.
Aloe cochlearium duorum pondere cum frigida aqua uel ſero pota.
Polygoni maris ſuccus potus.
Saluiæ ſuccus in orbiculos cõcretus cũ melle ſumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ ſuccus cum aceto potus.
Althææ decoctum potum.
Betonicæ folia triũ obolorum põdere in diluta uini potione hauſta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hauſta.
Tragi cacumina decem in uino bibita.
Perſonatæ radix cum pineis nucibus pota.
Iſopyri ſemen potum.
Adiantum potum.
Trichomanes pota.
Vitis uiniferæ foliorum, & capreolorũ ſuccus hauſtus.
Labruſcæ flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium hauſtum.

Hæmatites lapis / *Morochthus lapis* / *Samia terra* } *cum mali punici ſucco pota.*

Ad Phtiſim, ſeu Tabem.

Piſtacia / *Pineæ uuces* } *per ſe, aut ex melle ſumpta*

Terebinthina reſina per ſe, uel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi menſura deuorata.
Iuniperi baccæ hauſtæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle uel paſſo, deuoratæ
Ficus ſiccæ cum hyſſopo feruefactæ, & potæ
Cancri fluuiatiles elixi cum ſuo iure ſumpti.
Lac humanum ex ubere ſuctum.
Ius eſculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere ſumptus cum paſſo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, ſiue expreſſus ſuccus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in ſorbitione pota.
Aſii lapidis flos ex melle delinctus.

Ad pulmonis abſceſſus.

Semen cyclaminis ſecundæ ſpeciei quadraginta diebus potum
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tuſſilaginis ſiccæ, incenſæq; fumus ore hauſtus, apoſtemata interna pectoris rumpit.

Ad ſuſpirioſos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, uel paſſo, & exhibitæ.
Ficus ſiccæ cum hyſſopo decoctæ, & potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius ſenum gallorum potum.
Vinum hyſſopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comeſta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulſa pota.
Ariſtolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyſſopum decoctũ cum fico, aqua, melle, rutaq; potũ
Stœchas ex aqua decocta pota.
Pulegium cum melle, & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani ſuccus in ouo ſumptus.
Nigella in uino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, ſiue expreſſus ſuccus potus.
Parthenium ex oxymelite ſumptum.
Anagyris folia cum paſſo bibita.
Periclymeni ſemen potum cum uino.
Adianti decoctum potum.
Fidicula ſiue Trichomanes hauſta.
Elaterium optima ſuſpirioſis eſt purgatio.
Thapſiæ ſuccus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate ſumpta.
Sandaracha cum reſina in catapotijs data.

Sulphur

Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.
Agaricum drachmæ unius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua uel mulso.

Ad Tussim.

Iris Illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum, uel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, uel ex resina terebinthina.
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax, Bdellium } data in eclegmate.
Terebinthinæ resinæ ex se, uel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatibus insertũ.
Cerasi gummi cum uino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cũ melle, & lacte in illinctu datæ.
Gummi amygdalarum amararũ cũ uino diluto potũ.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Camedryi decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendũ cũ mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in uetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudũ, & coctum assumptum in uetere tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.
Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum uino dulci potum.
Seselis maßiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum, in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in uetere.
Sagapenum deuoratum, in diutina.
Helsinæ succus cyathi pondere bibitus, in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Iunci decoctum bibitum.
Papaueris uascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoq; addito melle, ut eclegma fiat ad lingendum.
Hyosciami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix uino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Thapsia illita.
Vinum hyssopites bibitum
Sandaracha suffita cum resina, accepto uapore per fistulam uel traiectorium.
Sulphur in ouo sumptum, uel suffitum.

Ad pectoris asperitates.

Glycirrhizæ succus in ore retentus quousque colliquescat.
Radix cacalidæ in uino madefacta, & delincta.

Ad vocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Braßica commanducata.
Vinum hyssopites.

Ad Pleuretim.

Suillus adaps ex uino lotus, & cum cinere, & calce coactus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

Ad Lateris dolores vbi febris absit.

Fimum caprillũ cũ cera, et oleo subactum, impositũ.
Hordeacea farina una cum meliloto, & papauerũ uasculis ex mulso elixa, illita.
Braßicæ caules uirides cremati, et suillo adipe excepti & impositi.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Gentianæ radicum succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenúe potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & uino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositaúe.
Bryonia ex melleo eclemate delincta.

Ad Pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ utriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.

Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum pondere in aquæ

mulsæ

mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data.(Hoc medicamentum ego nunquàm probauerim.)
Sulfur in ouo potum, uel suffitum.
Vinum hyssopites bibitum.

Ad adstmaticos.

Lauri baccæ ex melle, uel passo acceptæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracũculi maioris radix tosta, & elixa cũ melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Abrotoni utriusque semen tritum, & cum aqua potũ.
Hyssopum cum fico, melle, rutaq; ex aqua decoctum, potum.
Calamynthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli Maßiliense potum.
Fidiculæ siue Trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Tapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melisophylli folia in eclegmate delincta.
Tußilago sicca & suffita, adeò ut fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum põdere haustus.
Botrys pota, uel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum ferè omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum, esui datum.
Nasturtium coctum, in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.

Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolij radicis succus potus.

CORDIS.

Ad Defectum animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

Ad Cardiacam.

Intybus per se & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum, & appositum.
Rubi folia illita.

Ad præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

Ad Vetustas præcordiorum Inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARVM.

Ad Mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia, & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta, & illita.
Nuces iuglandes cum ruta, & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices, & folia ex uino adhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althæa decocta, & superposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

Ad Rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex rutæ decocto elixi, & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex uino illitum
Ricini folia imposita.
Vuarum uinacei cum sale illiti.

Ad Mammarum duritiam.

Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum uinacei cum sale triti & impositi.

Ad Mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Asclepiades herbæ radices impositæ.

Ad Lac in mammis concretum.

Ceræ grumi decẽ granorũ milij magnitudine sumpti.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta impositũ.
Lentium farina illita.
Apium, & eius succus illitus.

Ad extinguendum Lac.

Cicuta imposita mammis.

Ad Lactis ubertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta, & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.

Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Aneti aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circææ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, uel cum uino hausta.
Glaux cum hordeacea farina, sale, & oleo cocta, & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus, & in cibum sumptus (sed hic prudentia opus est.)

Ne Lac in mammis concrescat.

Mentha cum polenta imposita.
Fæx uini cum aceto peruncta.

Ad Mammas cohibendas, ne nimis augeantur.

Cicuta contrita, & imposita.
Cotes naxia illita.

VENTRICVLI.

Ad Vomitiones & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica } *ex aqua pota.*
Nardus Celtica }
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus adiectum.
Gallinaceorum uẽtriculi interior folliculus siccus, tritusq́; cum uino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx grana sine cortice deuorata.
Phaselus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca epota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Menthæ duo, tresúe rami cũ acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.
Betonica commanducata, mosq́; uino aqua misto superbibito.
Vitis uiniferæ foliorum, capreolorumq́; succus potus.
Myrtites uinum potum.
Vini fæx illita.
Scillinum uinum potum.

Ad cœliacos.

Lycium potum, & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq́; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut uino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita, & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex uino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum, ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut uino potũ
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rha ponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ uiridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in uuæ acino sumptus.
Nymphεæ radix siccata, & in uino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semẽ acetabuli pondere ex uino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex uino bibiti.
Papaueris uasculorũ decoctũ ex melle in eclegmate redactũ in delinctu. Si uerò efficacius reddere uelis, adiungito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum uinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinã polentæ modo inspersi.
Aqua uel uinum, in quibus ferrum extinctum fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex uino bibitum.
Thrichomanes ex uino pota.

Ad uomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ uepribus inherentes deuoratæ.
Peponis radix sicca drachmæ pondere ex hydromelite pota.
Bulbus uomitorius deuoratus.
Origanum cum Rhois semine, & cæpis in cupreo uase diebus quadraginta, dũ caniculæ sydus flagrat insolatum potum.
Lemnia terra pota.

Ad uentriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rha ponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex uino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo cõtusa emplastri modo imposita.
Nymphεæ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus uel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

Ad uentriculi erosiones.

Nardus Indica } *ex aqua pota.*
Nardus Celtica }
Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.

Sonchi

Sonchi ſuccus bibitus.
Pulegium cum poſca ſumptum.
Hieracij utriuſque ſuccus hauſtus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulſa potum.
Pæoniæ ſemen ex uino nigro potum.

Ad uentriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplaſtri modo impoſitus.
Vmbilici Veneris ſuccus illitus.
Intybus utraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ ſuccus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia appoſita.
Chamædaphnes folia hauſta.
Vitis uiniferæ folia, & capreoli emplaſtri modo adhibita.
Labruſcæ flos illitus.

Ad uentriculi flatus.

Mei radices ex aqua ferueſactæ, uel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ, & Celticæ ex aqua potæ.
Caſtoreum bibitum.
Gallinaceorum ſeneſcentium ius potum.
Abſinthium cum ſeſeli, aut gallica nardo potum.
Liguſtici ſemen, & radix pota.
Smyrnij ſemen hauſtum.

Ad ſingultum.

Siſimbrij ſemen in uino potum.
Rha ponticum hauſtum.
Ariſtolochia rotunta bibita.
Menthæ duo, tréſue rami cũ acidæ punicæ ſucco poti.
Anethi comæ, & ſeminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alyſſon potum, ſiue manibus geſtatum, uel naribus in fuſum.
Aſpleni decoctum potum.
Periclimeni ſemen potum.
Saxifraga bibita.

Ad acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere ſumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ pondere ex deſpumato melle ſumpta.

Ad ſanguinem & lac in uentriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.
Coagulum { *Equinum*, *Leporinum*, *Agninum*, *Hædinum*, *Hinnulinum*, *Vitulinum*, *Bubalinum* } *trium obolorum põdere ex uino potum.*

Ad inflammationes ventriculi.

Helichryſi coma cum mulſo pota.
Laſer potum.
Hieracium maius & minus emplaſtri modo impoſitũ.
Vitis uiniferæ folia & capreoli cum polenta impoſiti.
Viola purpurea ex polenta illita.

Ad cibi appetentiam ciendam.

Piper comeſtum.
Acetum in obſonijs additum.
Abſinthium potum.

Ad concoctionem adiuuandam.

Eruca in cibo comeſta.
Piper omne comeſtum.
Gingiberis uſus.
Scylla cum melle cocta, & deuorata.
Abſinthium hauſtum, uel uentriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Liguſtici ſemen & radix pota.
Seſelis maſſilienſis ſemen cum uino potum.
Carum potum.
Betonicæ folia poſt cœnam ſumpta addito melle deſpumato fabæ magnitudine.
Vinum abſinthites.

Ad ſtomachi fluxiones.

Adiantum potum cum uino.
Perſici mali ſicci decoctum, & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

IECINORIS.

Ad iecinoris obſtructiones.

Nardus Indica, *Nardus Celtica* } *ex aqua frigida hauſta.*
Lauri cortex tribus obolis in uino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis ſuccus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rha ponticum exhauſtum.
Eryngium ex uino aſſumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia ſeptem diebus in uino pota.
Betonica in aceto mulſo drachmæ pondere bibita.
Eupatorij herba aut ſemen in uino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hauſta.
Glycyrrhizæ ſuccus delinctus.

Ad regium morbum.

Nardus { *Indica*, *Celtica* } *hauſta.*
Ceruinum cornu uſtum, ac lotum, potumq́;.
Millepedæ ſiue ouiſci ex uino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comeſum.
Rumicis radices in uino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis ſemen bibitum cum mulſa aqua.
Aſparagi radicum decoctum potum, cum ficis, & ciceribus.
Crithmi, & eius radicum ſeminũ decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hirundinariæ radix cum aniſo, & uino pota.
Sphondylij ſemen potum.
Agaricus drachmæ pondere ſumptus.
Rhaponticum hauſtum.

Abſinthij

Absinthij decoctum, dilutumúe trium cyathorũ pondere quotidie haustum.
Aloë drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corporis perfusum.
Calamintha cum uino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum uino, & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus apposita.
Chelidoij radix cum aniso, & uino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Conyzæ folia, & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum haustum.
Anthemides decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum uino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamepityos folia septem diebus in uino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.
Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, et uini ueteris hemina una ieiunis 40 diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta, & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
Chamæcissi folia trium obolorum põdere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia, & baccæ in uino pota.
Vinum Scillinum haustum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulfur sorbili ouo sumptum.

Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, & caro simul contrita tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in uillosa pelle peruncta, & imposita.
Vrina humana sui ipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum rore marino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in uino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cum melle, & trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus uino potus.
Chamæleonis albæ radix cum uino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro, & loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositũ.
Fidiculæ decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex uino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Androsaces in uino pota duarũ drachmarũ pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex eius acetabuli quartaparte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, et in uini cyathis duobus marina aqua diluti pota.
Vinum Scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in uino cum polenta, & absinthio decoctæ & illitæ.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

Ad refrigerantum iecur.

Nardus Indica } *ebibita.*
Nardus Celtica }
Amomi decoctum potum.
Pinorum, & piceæ folia ex aqua, uel mulso pota.

Ad iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum uino.

Ad iecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

LIENIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita, & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ foglia cum aceto deuorata.
Chamædrij decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex uino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex uino pota.

Nardus

Nardus montana ex uino hausta.
Sarmenticius cinis ex aceto, rosaceo, & ruta illitus.
Myricæ ex uino decoctum potum.
Viticis semen potum.

Ad lienis dolores.

Dictamnum potum, & illitum.

Ad minuendos lienes.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { Celtica / Montana } ex uino bibita.
Myricæ ex uino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semẽ quadraginta diebus haustũ.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij utriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex uino bibitum.
Eiusdem radix ex uino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex uino decocta, uel arida ex pane coacta imposita.
Isatis Syluestris tum pota, tum illita.
Agaricũ drachmæ pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilii radicis decoctum potũ præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cũ calce, gagateue lapide decoctum illitum.
Teucrium cum posca potum, uel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphea radix ex uino bibita.
Aspleni folia pota, uel eius decoctum cũ aceto quadraginta diebus haustum, uel folia ipsa ex aceto illita.
Bunii semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex acqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in uino potũ.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans unguẽtaria cũ erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ recẽtes coctæ, ac comesæ.

LIENIS.

Filicis maris radix hausta.
Aqua uel uinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & uiua calce illitus.
Cotis naxiæ delimata à ferro scobes ex aceto bibita.

INTESTINORVM.

Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cũ suo putamine tusæ, addita pauca myrrha, ex uino bibitæ.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem usque potus, ubi flatus excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto uel uino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clismatibus.
Cnici decoctum infusum.

Ad intestinorum dolores.

Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpyllum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Ammi ex uino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum, in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in uino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix pota.
Ruta unà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum uino haustum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centumculum austero uino potum.

Conyzæ folia, & flores poti.
Peoniæ radix in uino pota.
Pseudobunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Maßiliensis semen ex uino potum.
Asclepiadis radices ex uino potæ.
Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci haustum.
Suillus talus combustus ad albedinem usque ebitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

Ad dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia, & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati, uel epoti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia, & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum uino uetere potum.
Rosarum fructus in potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior tenuiorq; tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex uino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, uel in potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsq; aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum, tum infusum, tum bibitũ.
Punicorum acidorum nuclei siccati, & ebibiti, uel in deseßionibus additi.
Myrti semen, & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, uel cocta, uel eorum succus potus.
Pyra tam domestica, quàm syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, uel haustæ.
Corni arboris baccæ siue in edulijs, siue in defruto assumptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Gal. inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Cerninũ cornu potum duorum cochlearium mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctũ clystere infusum.
Leporinum } coagulum trium obolorum pondere ex
Equinum } uino potum.

Asparagus altilis elixus, uel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex uino haustus.
Alceæ radices cum uino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & Rhoe datus, uel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.
Tragium scolopendræ similis elixũ, & sumptũ in cibo
Faba in posca decocta, & comesa.
Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semẽ, ĩ aqua aut uino bibitũ.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina x. in uino pota.
Clematis folia cum uino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in uino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex uino sumpta.
Eupatorij semen, & folia in uino hausta.
Nymphææ siccata radix ex uino ebibita.
Sedum maius cum uino potum.
Sanguis hyrci, capræ, leporis, ceruiq; in sartagine frixus, in cibo sumptus.
Vitis uiniferæ foliorum & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnantinum }
Vinum Cydonites } potum.
Vinum rhoites }
Terra lemnia ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria ĩtestina exulcerata extiterint.
Scordiũ duarũ drachmarũ põdere cũ aqua dulci potũ.
Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex uino hausti.

Ad cohibendum aluum.

Coagulum leporinum potum
Lac oẽ, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardẽte Syrio acceptus, et in aqua bibitus. Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Ordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris, aut malicorio ex uino illita.
Puls ex zea }
Puls ex Auena } in cibum sumpta.
Puls ex milio }
Oryza in cibum accepta.
Lẽtes cum suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in uino, aut aqua potũ
Braßicæ percoctæ cibus.
Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.
Plantago ex aceto elixa, cũ sale comesa, quin & eius

semen ex uino potum. Praeterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quàm erratica in cibũ accepta.
Condryllæ succus coctus potus.
Lens syluestris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quin etiam eius coma, & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo uel potu sumpta.
Orchis Serapias ex uino potus.
Pæoniæ radix ex uino decocta hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in uino bibita.
Lagopus ex uino, uel ex aqua sumpta ubi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex uino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in uino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci, præsertim marini semen frixum, & in diluto uino potum.
Astragali radix ex uino hausta.
Hyacinthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex uino haustum,
Verbasci radix, & flores potui dati
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum uinum potui datum.
Rubrica Sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum maius ex uino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

Ad diuturnas alui fluxiones.

SANGUIS { *Hyrcinus*, *Caprillus*, *Leporinus*, *Ceruinus* } *in sartagine frixus & comesus.*

Ad ciendam, & emolliendam aluum.

Cerasia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex uino bibitum.
Gallinaceorum ueterum ius epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum comestum uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.

Cicer in cibo sumptum.

{ *Rumex*, *Blitum*, *Malua*, *Atriplex*, *Beta candida*, *Asparagus*, *Lactuca* } *decocta & in cibis sumpta.*

Brassica leuiter feruefacta, esui data.
Tragoriganum potum.

Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, et fœni græci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cũ oleo clystere infusum, uel eius semen cum polenta & hydrelæo maceratum & illitũ
Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

Ad latas intestinorum tineas

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, uel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere, ex castorei & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, uel ex aqua umbilico illitum.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptũ, uel cum melle delinctum.
Heliotropij ma. tum folia, tum semina cũ hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, uel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Purtulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, uel cum oriza decoctum cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, ut marinum, haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex uino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum triũ pondere cum uino pota. Sed qui sumunt prægustare allia debent.

Ad aluum fluentem ab expurgante medicamneto.

Gallorum gallinaceorum senum uentriculus sale inueteratus, & in umbra siccatus potus.

Ad intestinorum uulnera.

Equiseti radix, & folia cum aqua, pota.

Ad

Ad inteſtinorum ulcera.

Lac omne ignitis calculis caleſactum, infuſum.
Sapphyrus lapis bibitus.

SEDIS.

Ad ſedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo uaſe ad mellis ſpiſsitudinem decocta illita.
Viticis ſemen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combuſti cum melle cocto illiti.
Labri ueneris radix in uino decocta, & ſubinde tuſa impoſita
Leucoij flores cera excepti, & emplaſtri modo adhibiti. Labruſcæ flores illiti.
Plumbum elotum impoſitum.

Ad ſedis ulcera.

Thus tritũ cũ lacte, et linamento exceptum impoſitũ.
Punicorũ acidorum ſuccus cum melle decoctus illitus.
Oeſypus impoſitus explet. & emollit.
Plumbum elotum illitum.

Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplaſmatis adiecta.
Oui uitellus aſsatus, & ex roſaceo, & croco illitus.
Aloe cum paſſo adhibita.
Anethi cremati ſeminis cinis illitus.
Libanotis emplaſtri modo impoſita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta impoſita.
Rubi folia adhibita.
Helſine impoſita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmẽtitius cinis, quin et uinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impoſitum.
Sandaracha cum roſaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplaſmatis inditum.

Ad ſedis inflammationes.

Lens cum ſertula campana, ſiccis roſis, cydonio malo, malicorio & roſaceo illita.
Sonchi ſuccus illitus.
Melilotus cum fœni græci farina, & lini ſemine ex paſſo impoſitus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix cũ folijs Senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia, ex modico uino illita.

Ad induratos ſedis tumores.

Pix liquida illita.

Ad procidentem ſedem.

Lentiſci ſuccus, & folia illita.
Malorum cydoniorum decoctum in deſeſsionibus.
Torpedo marina appoſita.
Cyclamini ſuccus ad mellis ſpiſsitudinẽ decoctus, illitus. Cærulei anagallidis flores appoſiti.
Aſter Atticus illitus.
Acetum illitum, & fotu adhibitum.
Acida muria in deſeſsionibus.

Ad tenaſmos.

Lac ouillũ, caprillum, bubulumq́; ignitis calculis calefactum, & clyſtere infuſum.
Fœni græci ſeminis decoctum infuſum.
Lini ſemen quoquo modo appoſitum.
Erui farina uino macerata illita.

Ad penſiles ſedis thymos.

Capræ ſyluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laſer in malicorio cum aceto ferueſactum.
Acetum illitum.

Ad hæmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

Ad hæmorrhoidum defluxiones.

Aloe cum paſſo illita.
Libanotis emplaſtri modo impoſita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

Ad hæmorrhoidas ſanandas.

Rhois ſemen illitum.
Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum (ut quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impoſitum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad ſummum cocta impoſita.

RENVM.

Ad renum dolorem.

Cardamomum ex uino potum.
Nardum Celticum potum ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Harundinis radix lumborum doloribus proficit cũ aceto illita.
Tragacantha drachmæ pondere in paſſo diſſoluta cũ aduſto, elatoq́; cerui cornu, & ſciſsilis aluminis tantillo potum.
Peucedani ſuccus potus.
Vua paſſa alba in cibum ſumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum ſubditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ ſuccus cum paſso potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæoniæ radix ex uino pota.
Symphytum petræum ex aqua potum.
Anchuſæ decoctum ex aqua hauſtum.
Vinum melitites ebibitum.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { *Indica* / *Celtica* / *Montana* } *potui data. Verũ celtica cæteris præſtat.*
Lauri folia pota, quin & radicis cortex qui longe potentior eſt, potus.
Ceraſi gummi ex uino hauſtum.
Amygdalæ amaræ gummi ex paſſo ſumptum.
Ononis radicis cortex cum uino potui datus.
Aniſum potum.
Cumini alterius ſylueſtris ſemen potum.
Artemiſiæ decoctum in deſeſsionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, uel fotu adhibitum.
Parthenij folia hauſta.
Althææ decoctum bibitum.
Aliſmatis decoctum potui datum.

Tribuli utriusque fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.
Vmbilici ueneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adiantum potui datum.
Trichomanes potui data.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum aßiduè potum.
Alcyonium tertium potum.

Ad renum ulcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices, & folia ex passo sumpta.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum aßiduè potum.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
Vinum absinthites } *potum.*
Vinum Melitites. }

VESICAE.

Ad ciendam remorantem urinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, uel tritæ citra coctionem, & potæ.
Nardus { *Indica*, *Celtica*, *Montana* } *potui data.*
Cardamomum ex uino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Casia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, uel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq; terebinthina hausta.
Cupreßi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, uel potæ.
Lauri foliorum decoctum in deseßionibus.
Albæ populi cortex unciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum, et radicũ decoctum in potu sumptũ.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex uetere uino haustum.
Oleæ Aethiopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex ace. mulso pota
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus, & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquo modo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ utriusque semen bibitum.
Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cum semine elixæ, & in cibum datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus uomitorius in cibum sumptus, uel eius decoctum potum.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.
Crocodilij semen bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpyllum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex uino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthiũ potui datum, uel eiusdem decoctum bibitũ.
Hyssopi decoctum in potu assumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comæ, & seminis decoctum bibitum.
Apium crudum, coctumúe in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in deseßionibus adhibitum.
Anthemidis decoctũ haustũ, uel ĩ deseßionibus additũ
Lithospermi semen ex uino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex uino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustum, Est enim ualentißimum medicamentum.
Saxifraga potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita. Sed seminis

mini uis longè maior.
Iunci marini semen frixum, & ex diluto uino haustũ.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ asparagi, radicesúe in uino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.
Vmbilici ueneris folia cum radicibus manducata.
Bunij, & pseudobunij semen potui datum.
Astragali radix ex uino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ uiticulæ primæ coctæ, comestæq;
Chamædaphnes foliorum succus ex uino sumptus.

Vinum
- Cydonites
- Hyssopites
- Scillinum
- Absinthites

potum

Aqua mulsa in potum accepta.

Ad urinæ angustias.

Cimices lectularij triti, & urinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex uino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen, & folia ex uino decocta pota.
Sandycis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibum sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut uino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex uino, aut ex passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potũ.
Pastinacæ syluestris semen potum, uel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum uino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex uino, uel ex aqua paratũ potum.
Anthyllis altera drachmarum duarũ pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex uino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta, in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.

Lapis
- Hæmatites ex uino } bibitus.
- Morochthus ex aqua } bibitus.
- Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus.
- Spongiæ ex uino haustus.

Ad urinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in uino bibitum.
Panaces heraclium ex uino haustum.
Seseli maßiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex uino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum uino epota.
Conyzæ folia, & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cæpæ cũ asparagi radicibus decoctũ, in potu sumptũ.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifraga in uino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.
Rusci folia, radices, baccæ, bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex uino hausta.

Ad uesicæ ulcera.

Myrti folia, & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
Glycyrrhizæ succus ex paßo sumptus.
Vua passa alba comesa.

Ad uesicæ vulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

Ad eijciendos uesicæ calculos.

Oßifragi auis uentriculus paulatim in potu haustus.
Muris qui muserta dicitur, fimus cum mulso, & thure potus.
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex uino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctumúe haustum, uel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen, uel radix ex uino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis uiniferæ lachryma in caudice concreta ex uino pota.

Ad uesicæ calculos frangendos.

Cardamomũ, cũ corticis radicis lauri drachma, potũ.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.

Lithospermum ex uino albo potui datum.
Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

Ad urinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in uino austero bibita.

Ad uesicæ scabiem.

Panaces herculeum cum mulsa aqua aut uino potum.
Cepæa herba bibita.

Ad mictum grumorum sanguinis.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.

Ad cruentos mictus, ex fractis calculis prouenientes.

Acida muria illico clysmate infusa per urinæ fistulã.

VIRILIVM ET PVDENDORVM.

Ad Venerem ciendam, stimulandamq;.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle, & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa ex uino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, uel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Menthæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix quæ uegetior est bibita, uel comesa.
Satyrij radix esitata.
Horminum in uino potum.
Gladioli superior radix ex uino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex uino hausti.
Lac omne haustum.

Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamẽta quæ uenerem excitant, præter ea, quæ in calore & siccitate excellunt.

Ad Venerem inhibendam.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semen potum nocturnas ueneris imaginationes arcet.
Anethi seminis, & comæ decoctum aßidue potum.
Ruta in cibo, potuq; sumpta.
Canini testiculi herbæ languida, flaccidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentißimum medicamentum.

Ad seminis profluuium.

Nymphææ radix bibita.
Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.

Ad pundendorum ulcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in uino decoctus cũ melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

Ad testium inflammationes.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in uino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cũ floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix, & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano & fermento illitum.
Cuminum cum passa uua, fabæq; lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum passa uua, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex uino impositum.

Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex uino illitum.
Resinæ omnes, præsertimq; terebinthina illita.

Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

Ad eos qui natura preputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

Ad genitalium phagedenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitroq; confricata.
Tithymali characiæ lac inunctum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.

VTERI.

Ad uteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cũ melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.

Bitumen olfactum, suffitum, & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum uino bibitum.
Seselis Maßiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex uino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desesßionibus adhibitum.
Acori decoctum in sesßionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Casia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, uel ex myrrha suppositum.
Amomum peßis, aut sesßionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel rutæ succo admota.
Styrax pota, & apposita.
Bitumen ex uino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phillyreæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex uino haustum.
Oleæ æthiopicæ, ac nostratis lacryma pota.
Amygdalæ amaræ admotæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce Græca ebibitum.
Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cæpæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus, & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramẽto aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus, uel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Braßicæ succus ex loliacea farina suppositus, uel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, uel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita, uel eiusdem succus suppositus.
Condryllæ gummi ex myrrha subditus.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desesßionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex, & semen potui datum.
Anemones radix ex uellere apposita.
Hederæ Corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelite drachmæ põdere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum, uel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex uino haustum.
Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, uel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta utraque tum pota, tum subdita.
Panaces Herculeum ex uino haustum.
Ligustici radix, & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Maßiliensis radix, & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sison bibitum.
Libanotis radices potæ.
Peucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere, & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum, & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desesßionibus.
Trifolij semen, & folia pota.
Polij utriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus, uel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sesßionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia, & flores poti.
Hemerocallis radix cum uellere subdita.
Rusci folia, & baccæ ex vino sumpta.
Leucoij decoctum fotum, & sesßionibus admotum.
Eiusdem semẽ duarum drachmarum põdere ex vino sumptum.
Anthemidis decoctum tum potũ, tum fotu adhibitũ.
Peoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.

Vrtica

Vrticæ utriusque folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum uino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quin etiam semen, & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocome ex mellicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum,
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum / Album } suppositum.
Vitis nigræ tenellæ uiticulæ in cibum sumptæ, decoctæ olerum, uel asparagorum more.
Heliotropij folia supposita.
Vinum scillinum bibitum.
Vinum absinthites haustum.
Vinum hyssopites potum.

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens in sessionibus additum.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, uel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota, tum indita.
Oleæ sylvestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum. alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, et obsonijs inspersi, concoctiúe sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratis.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tũ in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, uel desessionibus additũ.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota, tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.
Coagulum { Leporinum / Hædinum / Agninum / Ceruinum / Hinnulinum / Vitulinum. } potũ, ac etiã subditũ.
Ceruinum cornu ustum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum mõtanarum fimum siccatum tritumúe cũ thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hyrcinæ succus ex uino sumptus, uel suppositus
Porri comæ decoctum ex aqua marina, et aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex uino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillea subdita.

Idæa radix hausta.
Rubi decoctum potui datum.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, & ex uino diluto potum.
Ocimastrum potum ex uino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ, flore luteo, radix, & semen ex uino nigro pota.
Pæoniæ seminis grana xij. ex uino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Poligoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex uino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex uino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi acini numero x. ex uino hausti.
Hyoscyami semen oboli põdere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mãdragoræ semẽ cum sulphure, & uino suppositum.
Semperuiuum maius in uellere subditum.
Vuarum uinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fæx imo uentris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex uino haustus.
Morochthus lapis in uellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex uino sumptus.
Samia terra cum sylvestris punicæ floribus hausta.

Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere cum pulegio bibitum.
Cyclaminis alterius semen haustum.
Allij comæ decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cũ myrrha, & pipere sumpta, uel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere cõtusa, & in septẽ dulcis uini heminis macerata per noctem, diemq; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis, & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex uino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpityos ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Thrychomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.

Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad expellendum fœtum.

Castoreũ duarum drachmarum pondere cũ pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustum mortuum pellit.
Oesypus, in lana suppositus.
Caprarum montanarũ fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclaminis radix fæmori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumq́;.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum,
Baccharis recentißima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis Maßiliensis radix pota, quin etiam & semen.
Galbanum cum myrrha, & uino potum, suffitumq́;.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum haustum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum in seßionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex uino potum.
Onosmatis folia ex uino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cũ passo pota, quin et adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in uterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in uino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarũ põdere ex dulci uino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis fæmori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto fæmori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione mẽstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Braßicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria uirili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere quatuor diebus à purgatione potus.
Asplenum (ut quidam credunt) silente luna nocturno tẽpore decerptũ cũ muli liene uentri adalligatum.
Periclymeni semen, & folia diebus 36. pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quĩque diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum uuluæ admota.

Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, et croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex uino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tußilaginis decoctum potui datum.

Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fæniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Althææ decoctum infusum.

Ad prægnantium malacias.

Vitis uiniferæ foliorum capreolorumq́; succus potus.

Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in deseßionibus adhibitum.
Viticis foliorum et seminis decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis Herculei lacryma ex melle indita.
Artemisiæ decoctum in deseßionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteq́; indita.
Parthenij decoctum in deseßionibus additum.
Althæa decocta, ac subĩde anserino, suillõne adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.

Ac exulceratos locos.

Aspalathi ex uino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerit infusum.
Oesypum inditum. Explet enim & emollit.

Fœni græci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & Gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum peßis immissum.
Panaces Herculeum ex melle inditum.
Ebuli, sambuciq; decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœni græci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

Ad vteri inflammationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium, & eius radix drachmæ pondere pota.

Ad procidentem vterum.

Casia fotu uel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in sessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ utriusque folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum, uel infusum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recēti suillo adipe, uel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositū.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres, suo cum operimento tusæ, impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusúe ex eiusdē animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.
Caprarum mōtanarum fimum ex earum adipe illitū.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lēs cum polēta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Braßica cum fœno greco, & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Cyclaminis decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Panaces Herculeum cum passa uua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, et aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, et hircino adipe exceptus illitus
Hyoscyami semen, et folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum, ubi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans unguentaria illita.
Sambuci & Ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua, & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex uino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, uel clystere infusum.
Populi albæ cortex unciæ pondere haustus.
Iberis contusa, & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium Garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bubus in pascuis degentibus illitū
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum
Sinapi tritum cum fico impositum donec ruborem excitet.

Nasturtium

Nasturcium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia, & radices, cum helenij radice trita, & imposita.
Agaricũ trium obolorũ pondere in aceto mulso potũ.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum. Sed à purgatione aquam exorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum, quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens tritaq; donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polẽta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustino, & Irino oleo subactum, illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum uino, myrrha, et pipere sumptũ.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Helichrysi coma ex uino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopis decoctum bibitum.
Arction ex uino haustum, & illitum.
Chamæcißi folia trium obolorum põdere in aquæ cyathis tribus tricenis quadragenisúe diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris syuestris radix clysmate infusa.
Spartij ramorum ex aqua marina dilutum infusum.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex uino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Braßica cum fœno græco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptũ.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Psyllium ex rosaceo, & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Fucus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcißi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.

Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

Ad perniones.

Thus cum suillo adipe aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cancrorum fluuiatilium cinis cũ decocto melle illitus
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ ungulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici ueneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo, & rosaceo adhibitæ.
Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracũculi maioris folia ex uino decocta, & imposita.
Oleum in excauata asphodeli radice decoctum illitũ.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleũ cũ pauca cera in eius excauata radice feruefactũ, illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex uino illitum.
Alumen aqua aspersum.

Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo { *Agninus* / *Vrsinus* / *Suillus* } *impositus.*

Calceamentorum ueterum soleæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

Ad pedum rimas.

Cãcrorum fluuiatilium cinis cũ decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita, & inspersa.
Oleæ syluestris folia trita, & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat, inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

Ad Paronychia.

Thus cum melle illitum.
Eboris scobes inspersus.

Paronychiæ folia illita.

Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupreßi pilulæ impositæ.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia, & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Salndaracha cum pice imposita.
Fæx uini cremata ex resina.

Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

Ad clauos & callos.

Fermentum triticeum illitum.

Ad varices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chamæleuce illita.

Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.
Aster atticus recens illitus.

Ad enterocelas.

Cupreßi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplasmatis additi.
Symphytum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia pota.
Aloe emplastri modo illita.

Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum facultates secundum genera ex Dioscoside.

FEBRIVM.

Ad tertianas.

ARANEVS *plagellæ confricatus, linteolóue illitus, mox fronti, aut temporibus impositus.*
Vermes terreni cum anserino adipe decocti, & illiti.
Plantaginis radices integræ tres cũ uini cyathis tribus, & pari aqua potæ.
Trifolij bituminosi tria folia trita, totidemq; semina epota.
Hypericum ex uino bibitum.
Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus cum adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij seminis grana quatuor pota ante febris accessionem.
Portulacæ succus haustus.

Ad quartanas.

Cimices lectularij septem cauis fabarum inclusi, & poti.
Plãtaginis radices integræ quatuor, cum uini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi, qui in Dipsaci echino internis partibus conclusi reperiũtur, in aluta collo, brachioúe adalligati.
Ruta syluestris cum uino pota.
Hypericum ex uino haustum.
Quinquefolij rami quatuor sumpti.
Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus unà cũ adiacentibus folijs haustus.

FEBRIVM.

Heliotropij seminis grana quatuor hora una ante accessionem.

Ad diuturnas febres.

Galli senis ius Dioscoridis modo paratum potum.
Agarioum haustum.
Vinum melitites haustum, ubi uentriculus magna imbecillitate laboret.

Ad hepielas.

Hyosciami tria, uel quatuor folia pota.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnij semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua, aut diluto uino cum exiguo pipere bibita.

Ad ethicam.

Portulaca tũ uentriculi osculo, tũ hypocũdrijs illita.

Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.
Abrotanum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces Herculeum illitum.
Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex uino haustum.

Conyza

Conyza ex oleo inuncta.
Coris semen cum pipere haustum.
Buglossi radix cum semine bibita.
Periclymeni semen ex oleo inunctum.

Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, uel ter qualibet die ex uino pota.

TVMORVM PRAETER NATVRAM

Ad inflammationes.

Harundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitu appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici Veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum in succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitũ, ubi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xyridis radix ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita, ubi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, unà cum calycibus illita, uel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq; prætenera folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, uel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle, & vua passa illita emarginat, disrumpitq;.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex uino illita carbunculos circũscribunt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium ueterum nuclei perunctі.
Columbinum fimum cũ melle, & lini semine subactũ.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces Herculeum illitum.
Coriandrum cum passa vua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

Ad furunculos & tubercula.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.
Sal cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle impositũ.
Hastulæ regiæ radix in fece vini decocta, illita.
Ephemeri folia ex uino cocta, & imposita.
Vtriusque urticæ folia illita.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum resina terebinthina imposita.
Scammoniæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exceptus, illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

Ad gangrænas.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuium spongijs exceptũ et impositũ.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali caraciæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, et cum sal e imposita.

Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & vino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum mõtanarum fimum ex vino, uel aceto decoctum impositum.
Vrinæ humanæ sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta, & illita.
Brassica utraque incisa, et cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.

Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Isatidis folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentaúe illitum
Lilij folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris uascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortẽsis folia cum polline polentæ illita. Quin et eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutæ succus inunctus.
Vmbilici Veneris succus circumlitus.
Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, aut hyssopo illitum.

Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimum ex vino, vel aceto decoctum illitum.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex vino illitum.
Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

Ad epinictydas.

Ouillum, caprillumúe fimum ex aceto illitum.
Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa vua, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum farina hordeacea, & pueri impubis vrina docodta, illita.
Ficus siccæ coctæ, & impositæ.
Grossi coctæ & illitæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustelæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulum fimum è bubus herbas pascentibus sumptũ illitum.
Hordei farina cum pice, & impubis pueri urina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex uino decocta, adhibita.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, uel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Alathæa ex vino, uel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici uenenis succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq;.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ ex cerato illitæ.
Capparis radix, & folia trita & imposita.

Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ coctæ, & illitæ.
Bubulum fimum ex pascuis sumptum impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotanum cum farina hordeacea, & hydrelæo subacta illitum.
Acinos herba imposita.
Panacis Asclepij flores, & semẽ cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoúe, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatæ radix cum axũgia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.

Lini semen illitum.
Fœni græci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulum fimum ex pascuis assumptum ex aceto illitũ.
Loliacea farina cum fimo columbino in uino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque urtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen imposita.

Ad tumores in uniuersum.

Suillus adeps illitus.
Braßica utraque concisa, cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœni græci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum paßa vua, & ficu adhibita.
Narcißi radix illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta, & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smyrnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera coacta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetóue, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex vino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, uel cum myrto illita.

Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua paßa à nucleis expurgata trita, cum ruta imposita.

Ad tumores ex ictu.

Braßica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraq; illita.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetóue perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœno græco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui uitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloæ ex melle.
Laserpitij liquor illitus.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyßopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex uino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & paßa vua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione duabus tantum horis imposita, & subin de marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

VVLNERVM.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupreßi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis, tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo uase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris braßicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.

Poterij radix concisa illita.
Smyrnij radix imposita.
Aloe in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys, ex melle adhibita.
Sideritis altera imposita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis qualibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua uel posca.
Succida lana vino, aceto, oleoúe infusa.
Dracunculi folia ex vino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

Ad fluxum sanguinis vulnerum.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallæ crematæ vino, aceto, aut muria extinctæ, inspersæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressus pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimum ex aceto.
Asininum fimum tum crudum, tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix admota.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum puniceæ lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & Sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccæ recentes, & uacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Ereteria terra inspersa.
Stibium inspersum.

Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex uino potum.
Stibium tritum inspersum.

Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

Ad ossa carne uestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

Ad vulnerum inflammationes.

Bubulum recens fimum ex pascuis sumptum, ac subinde folijs inuolutum, & in feruenti cinere calefactum impositum.
Pinorum, & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcißi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex uino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix illita.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

Ad carnis excrescentias.

Callæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes ustum impositum. Quin etiam æris flos admotus.

Plumbum

Plumbum elotum
Stibium
Argenti spuma
Cerussa
Chrysocolla
Ochra
Diphryges
Auripigmentum
Pumex
Corallium
Asij lapidis flos siccatus } *Trita, inspersa, illita, uel quoquo modo admota.*

Pyrites lapis cum resina impositus.

Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa, uel illita.
Plumbum elotum impositum.

VLCERVM.

Ad depascentia vlcera, quæ Græcis φαγέδαινα vocantur.

Pini, piceæq; cortex cum chalcantho tritus illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupreßi folia trita inuncta.
Sabinæ utriusque folia trita, & admota.
Rhamni cuiusque folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.
Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Amygdalæ amaræ ex vino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum, & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex vino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquo modo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix, & folia ex vino.
Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonij maioris radix ex vino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium virens appositum.
Marum admotum.
Panacis Asclepij flores, & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
Coriandrum cum pane polentaúe illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squamma inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumẽ cũ gallæ crematæ pari pondere ex aceti fæce.

Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus admotum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo uase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Sopngiæ recentes siccæ, & uacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

Ad malefica dolosaq; vlcera.

Plantago quoquo modo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus, radix cum salle imposita.
Filicis fœminæ radix trita, & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis ex melle.

Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondilij rameta circũligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquo modo adhibita.

Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.

Spongiæ aridæ lino ligatæ, & in pœnicilli modo impositæ.

Ad vlcera ab erodentibus prouenientia.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

Ad phthiriasim.

Staphis agria trita, & ex oleo illita.

Ad sordida vlcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex melle.
Colymbades tritæ & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Braßica cum fœno græco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballote ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcißi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes ustum inspersum.
Vrtica utraque trita, & illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquo modo adhibitum.
Asij lapidis flos exiccatus & illitus.

Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo uel anserino adipe exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calciamentorum ueterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimum { *Ouillum cera & rosaceo subactum.* / *Columbinum*, *Gallinaceum* } *cum lini semine ex oleo.*
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ uirentia folia illita.
Brassicæ cinis ex oui albo.
Lactucæ syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex vino.
Acanthi radix illita.
Rutæ syluestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratũ illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos uetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen, & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum postulas prohibet.
Alumen ex aqua.
Sal ex oleo, *Cimolia terra illita* } *pustulas prohibet.*
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex ueteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcißi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum mænarum cinere impositi.

Ad intertrigines.

Calciamentorum crematorum soleæ illitæ.

Ad vlcerum inflammationem.

Aranei tela imposita.

Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla oßium quadrupedum quælibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Aßij lapis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum, *Conchulæ Indicæ* } *cinis illitus.*
Aloe inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminæ radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes ustum impositum.
Squama æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.

Stimmi *Molybdæna* *Argenti spuma* *Cerussa* *Chalcitis* *Pumex* *Fæx uini cremata* *Calx lota* *Corallium* *Asij lapidis flos* *Fornaceæ testæ tostæ*	*quoquo modo adhibita.*

LVXATIONVM ET FRACTVRARVM.

Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita dolores artuum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, uel uino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica utraque imposita.
Narcißi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum uino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentornm uitis, & uinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina, & melle.

Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, uino, acetoq; perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfusum.

Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale, & melle.

Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radin tosta, & elixa cum melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in uino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorũ põdere deuoratũ cũ mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum uino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, uel pota.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum potum.
Abrotani semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum uino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaq; deuoratũ.
Althææ decoctum potum.
Alceæ radix in uino uel aqua pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in uino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

VENENORVM.

Ad omnium uenenosorum morsum, ictumque.

Iridis illricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex uino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ uenenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Casia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex uino haustæ.
Ericæ flores poti, Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum uino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum { Leporinum, Agninum, Hinnulinum, Aprinum, Ceruinum, Vitulinum, Bubalinum, Hædinum, Capreæ, Laticornis } potum ex uino trium obolorum pondere.

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo, & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina ex aceto & uino imposita.
Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquo modo sumptum.
Eryngium ex uino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex uino epota.
Agaricũ trium obolorum pondere ex uino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex uino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex uino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, ac etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex uino sumpta, uel cataplasmatis addita.
Pulegium ex uino potui datum.
Dictamni succus ex uino potus.
Baccharis radix ex uino bibita.
Panacis Herculei semen cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex uino sumptæ.
Cuminum ex uino haustum.
Ammi cum uino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia triũ drachmarum pondere ex uini sextarijs duobus hausta, uel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex uino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

Ad viperarum morsum.

Costus, sæmiunciæ pondere potus.
Caßia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, uel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotanum illitum.
Galbanum Splenij loco superiectum.

VENENORVM.

Origanum uirens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cũ hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota. Sed locus ãtea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex uino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex uino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore uino. Quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex uino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex uino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Braßicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrylla manducata.
Allium ex uino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex uino sumptus.
Ferulæ medulla in uini potione.
Aparinæ succus ex uino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusæ Alcibiadis nomine folia, radicesq; tũ comesta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex uino haustum.
Sambuci, ebuliq; radix ex uino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarũ pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

Ad serpentum & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi, tritique cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorium bibitum.
Mustelæ salitæ, et in umbra exicatæ puluis drachmarum duarum pondere ex uino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ comesæ.
Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquo modo hausti.
Aprinum iecur, et recens, & siccum ex uino sumptũ.
Gallinaceorum carnes dissectæ, ita ut tepebunt appositæ, crebroq; mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarũ fimum in uino, uel aceto decoctum illitum.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarum põdere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis.
Nasturtium haustum.
Spinæ albæ semen potum.
Abrotanum ex uino sumptum.
Hyssopum tritum cũ melle, sale, & cumino impositũ.
Nepeta pota, uel cataplasmatis indita.
Panacis Asclepij semen cum floribus haustum, & inunctum.
Panaces chyronium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex uino potus.
Elaphobosci semen in uini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os usque, in uulnus impositum.

impositum, statimq; consutum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex uino haustum, et plagæ admotum.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus inglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex uino hausta.
Smyrnij radx illita.
Fœniculum ei uino sumptum.
Sagapenum ex uino potui datum.
Libanotis radices cum uino bibitæ.
Scordium siccatum ex vino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex vino pota. Præpota uerò demordei prohibet, id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in uino sumpta.
Helichrysi coma ex vino bibita.
Verbenacæ supine radix, & folia ex uino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex uino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, ubi illatum uenenū frigidum sit: frigidum uero ubi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

Ad hæmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium uiniferarum folia decocta, et ex melle subacta imposita.

Ad cerastæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex uino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

Ad scolopendræ morsum.

Asphodeli radix, & semen ex uino pota.
Sal ex melle, & aceto.
Ruta sylvestris admota. Quin, & bibita ex uino.
Muria acida fotu adhibita.
Aristolochia ex uino pota.
Serpyllum potui datum ex uino.
Calamintha ex mero sumpta.

Ad dryini morsum.

Aristolochia cum uino hausta.
Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

Ad natricis morsum.

Origanum tritum, et aqua subactum ex lixiuio, et oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cū querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ binæ drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex uino haustus.

Fauus recens ex aceto sumptus.

Ad cenchri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cū sylvestri ruta, et serpyllo, et asphodeli radice ex uino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium uino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in Splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex uino haustum.
Serpyllum ex uino potum.
Eruca ex uino sumpta.
Cupreßi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumpta.
Pyrethrum ex uino potum.
Chamæleonis radix bibita.

Ad pastinacæ marinæ, scorpionis & draconis marini morsum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ viperinis morsibus conueniunt.
Absinthij, aut Sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

Ad morsum mustelæ.

Eruca comesta, et post eam bibitum uinum odoriferū:

Ad morsum basilisci.

Castoreum drachmæ pondere ex uino potum.
Papaueris succus haustus.

Ad calcidicæ lacertæ morsum.

Portulaca percocta.

Ad rabidi canis morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorū fluuiatilium cinis cochlearum duorum pondere ex gentianæ radicis uino, per triduum in uino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina urina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.
Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixtæ.
Allium cum uino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces Herculeum pici mistum, et cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.

Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus Cyrenaicus.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina uino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica utraque cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe ueteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuium ficulnei cineris potum, adiecto sale trito, & uino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex uino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex uino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in uino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum uino bibitum.
Dauci semen ex uino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex uino pota.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores, semenq; potum.
Iunci marini tenella folia propè radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu applicata.
Punicæ syuestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu adhibitum, aut eius folia.
Abrotani, Anisi, Cumini æthiopici, Ciceris syluestris } *Semẽ propinatũ*
Cedrides tritæ admotæ, uel bibitæ
Platani cortex potus. } *binarũ drachmarũ pondere cũ hemina uini.*
Cupressi uiridium pilularum admisto uino decoctum.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tum siccum bibitum.

Ad scorpionum ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex uino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex uino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cũ asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & ĩpositus, uel tostus deuoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimum { *Asini, Equi* } *herbas pascentis uino dilutum haustum.*
Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & uino pota posita.
Lychnidis semen cum uino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen uino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen, & flores in uino poti.
Abrotanum in uino potum.
Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositum.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum uino pipereq; bibita, et manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum uino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum cũ resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, uel cum posca, fota.
Galbanum Splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum uino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum uino, & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij, Gentianæ } *decoctum potum.*
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarũ duarum pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

Ad uesparum & apum ictum.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo uitulino.

Ad fugandum animalia uenenosa.

Iuniperi accensæ fumus.
Cedrides peruncto corpore adipe uel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, uel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cum ocimo triti scorpionibus admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffitumq; incensum.
Origani folia stratis subiecta.
Dictamnum olfactũ omnia, quæ ictu, aut morsu uenenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffitus.
Galbani suffitus.
Polium utrumq; incensum, stratumq;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

Ad uenena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mẽsura ĩ eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.
Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ et in umbra exiccatæ puluis cũ uino.
Mustelæ uentriculus coriãdro farctus, et inueteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum uino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.

Sanguis { *Anseris* / *Anatis* / *Hædi* } *antidotis commistus.*

Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum uino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctũ cum suis radicibus frequenter potum, crebroq; euomitum.
Braßicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricũ drachmæ pondere cum diluto uino sumptũ.
Chamæleonis albæ radix cum uino pota.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum uino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in uino bibita.
Polemoniæ radix in uino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum uino.
Smilacis asperi acini prius, postúe sumpti.
Acetum tepidum bibitum.

Terra { *Lemnia* / *Samia* } *ex aqua hausta.*

Ad leporem marinum ebibitum.

Cedria contrita cum uino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.

Lac asininum / *Passum* } *continuè datum.*

Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum uino bibita.

Veratrum nigrũ / *Scãmonij succus* } *drachmæ põdere data cũ mulsa, & mali punici acinis.*

Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, uel altera bibita.

Ad rubetam ranam ebibitam

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, et cymino bibitus.
Alismatis radix unius, uel duarum drachmarũ pondere in uino pota.
Merum largius potum, & euomitum.

Arundinis / *Cyperi* } *radicis binæ drachmæ potæ.*

Ad buprestes & pinorum erucas ebibitas.

Oleum { *Irinum* / *Melinum* } *potum.*

Caricæ comesæ, & earum decoctum ex uino.
Palmulæ thebaicæ in cibo sumptæ, uel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.
Pyra omne genus in cibum sumpta.
Humanum lac bibitum copiosè.
Simplicia omnia, quæ epotis cantharidibus prosunt.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin et succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niuis glebula cum posca sumpta.
Cimices uino acetoúe poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutũ et gargarizatũ.

Ad epotas cantharidas.

Halicæ / *Oryzæ* / *Tragij* / *Maluæ* / *Sem. lini* / *Semẽ fœni græci* / *Althææ* } *decoctum clismate infusum.*

Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex uino sumpti.
Cucumeris semẽ contritũ, ex mulso aut lacte haustum.
Anserinus adeps ex passo potus.
Lac potum.

Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex passo sumptus.
Samia terra, quæ Aster appellatur ex defruto hausta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
Vitis recentes ramuli detriti, & ex passo hausti.
Ius esculentum omnium adipum.

Ad haustam salamandram.

Resina pinea in delinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
Vrtica cum lilijs ex oleo decocta, & pota.
Testudinis marinæ, & terrestris oua cocta deuorata.
Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potũ.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum, & uomitu redditum.
Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
Nitrum per sese potum.
Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.
Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.
Rubi succus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina uentriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.
Thymum ex vino haustum.
Calaminthæ folia arida pota.

Ad colchicum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin et asininum largius potũ.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium uiticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex uino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

Ad solanum somniferum.

Aqua mulsa copiosè sumpta.
Lac caprillum / *Lac asininum.* } *potum.*
Vinum dulce tepidum cum aniso bibitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchylia omnia tam cruda quàm tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibũ sumpti, & eorum iuscula pota.

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumis semen ex passo potui datum.
Vinum salsum cũ suillo recenti adipe, & passo potum.

Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium / *Raphanus* / *Cæpa* / *Allium* } *ex uino sumpta.*

Ad aconitum.

Leporinum / *Hædinum* / *Vitulinum* } *coagulum ex uino potum.*
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani / *Rutæ* / *Marrubij* / *Absinthij* } *decoctum cum uino absinthite potum.*
Sedum maius / *Abrotanum* / *Chamelæa* / *Aiuga.* } *ex uino absinthite pota.*
Opobalsamum drachmæ põdere ex melle, uel lacte cũ castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex uino potum.
Vinum, in quo aurũ, argentum, ferrumúe candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & uino paratum potum.
Bubularum carniũ præpinguia iura cũ uino sumpta.

Ad taxum.

Acetum calidum potum, & uomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

Ad toxicum.

Sanguis { *Hircinus* / *Caprillus* / *Leporinus* / *Ceruinus* / *Caninus* } *frixus, & in cibis sumptus.*
Galbanum cum myrrha ex uino haustum.
Quinquefolij radix pota.
Roboris / *Fagi* / *Ilicis* } *cortex tritus ex lacte haustus.*
Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum / *Carpobalsamum* } *ex uino haustum.*

Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarũ drachmarum pondere ex uino pota.
Acetum bibitum, & uomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum uinum cũ absinthio, et cinnamomo haustũ.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semen cum pipere, & panace ex uino sumptum.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, uel cum satureiæ, aut origani decocto ex uino bibitum.
Pinguia iura in potum sumpta cum uino aut passo.

Oßium medulla ex oleo pota.

Ad cicutam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & vomitu redditum.
Meracum vinum largius epotum,& per interualla repetitum.
Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Castorium cum ruta,& mentha ex vino sumptum.
Amomi, Cardamomi, Styracis: uncia epota.
Piper cum vrticæ semine ex vino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo uel passo potum.
Paßum per se largius ebibitum.

Ad ixiam.

Absinthium cum ex vino bibitum.
Origanum ex vino sumptum.
Acetum potum, vomituq; reiectum.
Rutæ syluestris semen, Laserpitij radix: pota.
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Castorium, Laserpitium: oboli pondere sumpta.
Nuces iuglandes cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent ex vino haustæ.
Chamelææ, Thapsiæ, Absinthij: succus scillici pondere ex aqua mulsa haustus.

Ad coriandrum.

Merum per sese, uel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum haustum.
Paßum ex lixiuio assumptum.

Ad psyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam & oleum.

Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & uomitu reiecta.
Nitrum cũ absinthio ex dulci vino, aut passo sumptũ.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.
Eupatorium, Piper, Sinapi, Castorium, Ruta: ex aceto trita, & ad olfaciendũ data.
Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, uel potui datus.
Absinthium cum aceto sumptum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia feruefacta, haustaq;.
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & vomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrastri folia pota, deuorataq;.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.
Panacis radix, & semen ex uino pota.
Fæx uini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

Ad gypsum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inspersum.
Oleum ebibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratũ, cũ uino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum. Quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

Ad cerussam.

Amaracinum, Irinum: oleum potum.
Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptisana poti.
Caricarum, Maluarum: decoctum haustum.
Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex vino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina oua cum thure pota.

Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita, Absinthium, Hyssopum, Apij semen, Piper, Ligustri flores: ex uino pota.
Palumborum aridũ fimum cum Nardo ex vino potũ.

Ad argentum viuum.

Lac copiosè potum, & uomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & uomitum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althææ, Maluæ: decoctum ad spissitudinem redactum potũ.
Tragi herbæ semen bibitum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORUM facultates, quæ corpori decorem præstant, ex Dioscoride.

DECORIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & vino myrteo illita firmat.

Harundinũ corticum cinis ex aceto inunctus.

Ladanũ cum vino, myrrha, & myrteo oleo admotum.

Myrti baccarum succus illitus.

Nucum iuglandium putamẽ combustum, tritumq́; et impositum.

Nucum auellanarum crematarum cinis ex ursino adipe perunctus.

Erinacei terrestris corij cinis ex liquida pice illitus.

Leporinum caput crematum ex ursino adipe.

Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.

Murium stercus combustum ex aceto.

Vrsinus adeps illitus.

Caprarum fimus ex aceto.

Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.

Brassica cum sale confricata.

Betæ recentia folia cruda illita.

Asphodeli radicum cinis impositus.

Cæpa confricata.

Allij cinis ex melle.

Sinapi illitum.

Nasturtium confricatum.

Cyclamini succus inunctus.

Ranũculi folia, & radices illitæ paruo tẽporis spatio.

Aloe ex vino.

Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.

Laserpitij liquor cum pipere ex aceto.

Nymphææ radix ex pice.

Cynoglossæ folia ex uetere suillo adipe.

Adiãtum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hyssopo, aut uino.

Thapsiæ succus inunctus.

Rubigo ferri illita.

Sandaracha ex resina.

Alcyonium tertium exustum inunctum.

Cotex naxia illita.

Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento.

Caprillarum ungularum cinis ex aceto inunctus.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra inunctum.

Lepus marinus per se, & cum marina urtica tritus, & appositus.

Salamandræ cinis ex oleo.

Hederæ lachrima illita.

DECORIS.

Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.

Aqua è uiridibus uitium sarmentis igne incensis emanans admota.

Auripigmentum illitum.

Cyperus babilonicus illitus.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & corticis decoctum in lotionibus.

Myrti baccarum succus illitus.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.

Humana vrina inueterata admota.

Adiantum in lixiuio decoctum.

Fænum græcum in lotionibus.

Malua ex vrina humana.

Betæ decoctum admotum.

Allij cinis ex melle.

Bulbi cum cremato nitro illiti.

Lilij cremati radix ex melle.

Alumen cum eruo ex pice.

Ad ruffandum capillum.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata illita.

Lycium illitum.

Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.

Vini fæx cremata ex lentiscino oleo tota nocte illita.

Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.

Rhois decoctum admotum.

Mori folia trita ex aceto.

Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.

Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.

Myrti foliorum decoctum in lotionibus.

Acaciæ succus illitus.

Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus intabescat, tota nocte illitus.

Hederæ corymbi illiti.

Saluiæ decoctum sæpius inspersum.

Rubi folia admota.

Sory illitum.

Ad pediculos & lendes necandos.

Cedria illita.

Myricæ decoctum perfusum.

Mel inunctum capiti.

Betæ decoctum perfusum.

Allium cum origani decocto potum.

Hederæ lachryma illita.

Staphis agria admota.

Sandaracha ex oleo.

Alumen ex aqua.

Ad prohibendum solis adustionem.

Albumen oui inunctum.

Cyclamini succus inunctus.

Ad

Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus, & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans vnguentaria ex vrina.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimum illitum.

Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumúe.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Chia terra admota.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans vnguentaria trita ex vrina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua vel melle illita.
Brioniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

Ad ionthos & varos.

Myrrha illita cum melle, & casia.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum loco admota.
Cæpæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui uitello.
Pulegium ex cera.
Sori ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum helleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicũ tritarum decoctũ admotũ.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum Alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis laporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Brassicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum eruo, fœno græco, & creta chia.
Adarces imposita.

Ad næuos.

Alcyonium illitum.

Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illita.
Calamintha ex vino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Cæpæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.

Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone ſiccata, tuſaq; cum nitro, & vino ſulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo ſex horis admota.
Gentianæ radicis ſuccus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum ſulphure illita.
Ruta cum vino, pipere, nitroq; confricata.
Libanotis ſemen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ ſemen tum recens, tum ſiccum tritum ex aceto, in ſole inunctum.
Anchuſæ radix ex aceto.
Narciſsi radix cum urticæ ſemine ex aceto.
Bryonia cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Glans unguentaria in aceto decocta cũ nitro impoſita.
Cucumeris ſylueſtris radix trita, & inſperſa.
Ricini ſemen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & ſecundum inunctum.

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentiſci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupreſsi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inſperſus.
Naſturtij ſemen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans vnguentaria cum lotio impoſita.
Vitis uiniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina reſina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & ſecundum impoſitum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inſperſum.
Aethyopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum ſulphure ex vino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiuſque radices in aceto decoctæ, loco prius ſcarificato, & nitro confricato appoſitæ.
Naſturtium ex melle appoſitum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laſerpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto ſolutum inunctum.
Cucumeris ſylueſtris radix trita, & inſperſa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo ſale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini ſuccus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfuſum.
Ruta cum cera, & myrteo oleo cataplaſmati indita.
Staphis agria illita.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle.
Cinnabaris, ideſt ſanguis draconis adhibitus.
Fornaceæ teſtæ toſtæ admotæ.

Ad alphos, & cutis maculas.

Thapſiæ ſuccus cum melle illitus.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Narciſsi radix cum ſemine urticæ ex aceto.
Lotus ſylueſtris cum melle peruuctus.
Cucumeris ſylueſtris pulueriʒata radix impoſita.
Ricini ſemen illitum.
Vitis ſylueſtris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.

Ad pſoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ ſemen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans vnguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

Ad ſcabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.
Oleæ uirentis, & accenſæ ſudor manans illitus.
Ficulneum lac inunctum.
Erinacei marini teſta cruda, teſtaue cum alijs miſta, & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, axungiaue, aut amaracino vnguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum.
Cicer cum hordeo, & melle.
Lupinorum farina.
Argemone ſiccata, tuſaq; cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento ſutorio, cedrinoq; liquore, & axungiæ pauco linita. Quin etiam ſulphure, & alumine miſtis.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfuſum.
Quinquefolij radix decocta, linitaq;.
Potamogeton ualet prurituí impoſita.
Lotus ſylueſtris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua ceruſſa.
Alumen cum aqua aſperſum aduerſus pruritum.

Ad lepram græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.
Resina { Terebinthina, Larigna, Abiegna } cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex uino, & aceto.
Lapathi cuiusque radices, loco prius sacrificato, & nitro confricato admotæ.
Braßica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nitrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia, & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis uiniferæ gummi admotũ, loco tamẽ prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum braßica, & melle coctum.
Sulfur ex resina terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, et aceto perfrictum.
Alumen cum aqua aspersum.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatũ corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamãdra alijs conferẽtibus medicamentis admista.
Serum lactis potum.
Fel { Capræ syluestris, Hircinum. } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

Ad clauos, callos & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, et singulis granis singulas tange uerrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum proijce, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix in uino decocta, tusa, & imposita.
Nigella ex uetere vrina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus, scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Vitis sarmentorum uiridium incensorũ emanãs aqua.
Aerugo imposita.

Ad acrochordonas, & thymos & myrmecias.

Mali punici uinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere, uino, & nitro affricta.
Cicer cum hordeo, & melle.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix trita in uino decocta.
Tithymali characiæ succus, & lac illitum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Heliotropij semen linitũ, Quin & heliotropiũ minus.
Vitium uiniferarum sarmẽtorum uiridiũ incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo nitulino illitum.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus, Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo inunctum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel Heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
{ Gypsum, Morochthus lapis, Samia terra. } admota.

Ad exterendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

Ad extrahendum ex alto.

{ Mel, Sinapi } appositum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES, Quibus exuberantes in corpore humores vomitu & alui deiectione excernuntur, ex Dioscoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMEN.

Ad bilem educendam.

RIS. *Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.*
Thlaspi semen potum.
Aloe hausta.
Absinthiũ potui datũ.
Tragorigani decoctũ bibitum.
Lychnidis syluestris semen drachmarum duarum pondere potum.
Androsæmi semẽ duarum drachmarum pondere haustum.
Veratrum nigrum per se datum, aut ex Scãmonia cũ salis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarũ pondere ex aqua mulsa.
Centaurium minus decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.
Thapsiæ lacteus succus in aqua mulsa potus.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, et cortex sexquioboli pondere bibitus.
Hippophaæ succus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hausta.
Tithymalorũ omniũ succus binis obolis ĩ posca potus.
Mercurialis ius potum.
Lathyris grana sex aut septem cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.
Peplus in hydromelite cyatho potus.
Scãmonij succus drachmæ unius, aut quaternũ obolorum pondere haustus ex aqua mulsa, uel pura.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata cũ duabus absinthij partibus adiecta chamelæa una cum hydromelite.
Thymelææ uigiuti granorum pars interna bibita.
Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apios, scilicet inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa bibita.
Cynocrambæ decoctum haustum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una uel altera cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drachmarũ duarum põdere cum mulsa hausta, seminis uerò drachma, et succi cum farina subacti cochlearium in catapotio.

Ad pituitam eijciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite.
Mandragoræ succus duorũ obolorum pondere potus.
Veratrum nigrum per se datum, uel cum scammonia cum salis drachma.
Lycij Indici semen cyathi dimidij mensura potum.
Vlmi craßior cortex ĩ uino, aut aqua frigida ũciatim potus.
Gallinaceorum senescentiũ ius Dioscoridis modo paratum, haustum.
Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scilla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Spondilij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorũ pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, uel iure gallinaceo.
Magnes trium obolorum pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Partheniũ siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.
Clematidis alterius semen tritum, potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, et cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ unius, aut quaternũ oborum pondere haustus ex aqua pura uel mulsa.
Chamelææ folia ĩ catapotijs deuorata cũ duabus absinthij partibus, adiecta chamelæa unà cum hydromelite.
Thymelææ uiginti granorum pars interior bibita.
Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure, aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambæ decoctum bibitum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una, aut altera cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drachmarum duarũ pondere cum mulsa, et seminis drachma, succi uero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccum acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.

Helleborum

Helleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorũ succus cũ aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans unguentaria cum hydromelite.
Narcißi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes ustum cum hydromelite bibitum.

Ad aquam intercutem pellendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusq; grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci / Ebuli } folia olerum more cocta.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarum pondere in uino bibita.
Tithimalorum succus bibitus.
Thymelææ uiginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta ĩ aqua in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota.
Squamma æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

Ad aluum emolliendam.

Cerasia recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusq; decoctum potum. Quin et ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Braßica leuiter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Aßparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillæ siccæ cochlear unum, aut alterũ ieiunis datũ.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli põdere ex mulsa aqua pota.
Cynogloßi decoctum haustum.
Chamæsices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recẽtes cocti, & in cibum deuorati.

FINIS.

Mensurarum & Ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione.		Pendet
Siliqua		*Chalcum unum*
Aegyptia faba		*Chalcum unum & semis,*
Orobus		*Chalcos duos*
Obolus		*Chalcos tres*
Scrupulus		*Obolos duos*
Drachma		*Scrupulos tres*
Vncia		*Drachmas octo*
Acetabulum		*Drachmas quindecim*
Nux	*Regia*	*Vncias septem*
Nux	*Pontica*	*Vnciam unam*
Libra		*Vncias duodecim*
Mina	*Medicorum*	*Vncias sexdecim*
Mina	*Italica*	*Vncias decem & octo*
Mina	*Alexandrina*	*Vncias uiginti*

In aridorum mensuris.

Artaba Aegyptia	continet	*Modios quinque*
Modius Aegyptius & Italicus		*Chœnices octo*
Medimnus		*Hemiecta duodecim*
Hemiectum.i. semisextum		*Congios duos*
Congius		*Chœnices quatuor, idest drachmas 720*
Chœnix		*Heminas 3. Atticas.i. drach. 180*
Sextarius		*Heminas duas.i. drachmas 120*
Hemina		*Cyathos sex, id est drachm. 60*
Cheme		*Cyathi quartam partē, id est drachmas 2. & s.*
Cochlear		*Scrupulos tres*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In liquidorum mensuris. Pendet.

Vini, Aceti, Aquæ

- *Ceramium lib. 80*
- *Amphora lib. 80*
- *Vrna lib. 40*
- *Congius lib. 10*
- *Sextarius lib. 1 & uncias 8*
- *Hemina uncias 10*
- *Cotyla unc. 10*
- *Oxybaphus drach. 18*
- *Acetabulum drach. 18*
- *Cyathus drach. 12 & scrupulos 4.*
- *Cheme drach. 3. & scrup. 1*

Olei

- *Ceramium lib. 72*
- *Amphora lib. 72*
- *Vrna lib. 36*
- *Congius lib. 9*
- *Sextarius lib. 1.*
- *Hemina uncias 9*
- *Cotyla uncias 9*
- *Acetabulum drachmas 18*
- *Oxybaphus drach. 18*
- *Cyathus drach. 18*
- *Cheme drach. 3*

Mellis

- *Ceramium lib. 120*
- *Amphora lib. 120*
- *Vrna lib. 60*
- *Congius lib. 15*
- *Sextarius lib. 2*
- *Hemina lib. 1*
- *Cotyla lib. 1*
- *Acetabulum drach. 27*
- *Oxybaphus drach. 27*
- *Cyathus drach. 20*
- *Cheme drach. 5*

PETRI ANDRAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis.

VANQVAM, amiciſsime Aree, complures non ueterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, uiribus, atq; probatione ſcripſerunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſsiſſe, tibi oſtendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, ut ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerunt. neque uerò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte uerſati uidentur, radices multas apprimè utiles, herbaſque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam uernaculam, cognitamque uulgo, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum uires, probationeſque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum cauſarum ſtudio uerba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam aloen in Iudæa foſsilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea non oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordine præterea ijdem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem uitam exegiſſe) tuo hortatu commemorationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uero in eos, quibus cum tibi eiuſdem artis neceſsitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquando peculiarius. Enimuero non parum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Baſsi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes nouimus, cum mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eoſque qui in hoſce commentarios incident, ne in uerbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uiſu ipſi exactiſsimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos uernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, uireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt fermè qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, uniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimum conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verum in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & de-

metantur,& recordantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli conſtitutione demetenda ſunt. magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi uel ſqualores, uel imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, cliuoſa, & uentis expoſita ſint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contra, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à uento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus uiribus ualent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc ſæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere. nonnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolo emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perſpexerunt, magno in errore uerſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſſilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad uiſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiámnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus ueratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonum, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, ubi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lachrimæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticéſue ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus denſior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, ſi modò rara non ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea uaſa ocularijs medicamentis, liquidiſque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

VANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quorunc͂uq; medicamentorũ, quæ medicinæ uſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoq; poſt Dioſcoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſsimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioſcoridẽ ſecutus (ut eius luculẽtiſsima monumẽta paſsim atteſtantur) in ſimpliciũ medicamentorũ uiribus, ac facultatib. indagãdis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarũ palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propẽſione oblectationeq; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnũ, Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, ut quæ legitima & ſyncera, quæq; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet.

Galeni nauigationes, ut legitima cognoſceretſimplicia.

Quapropter lib. III, de medic. comp. per genera ita ſcriptũ reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorũ materiã cognoſcant, ipſimet inſpiciẽtes, non ſemel aut bis, ſed frequẽter: quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur, cui rei euidentiſsimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimũ eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſsimum ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire uolueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſsima quotannis mihi afferantur medicamẽta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coemptores (Græci ῥωποπώλας uocant) uarijs modis ea contaminant. Præſtiterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiã mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicũ liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quisquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ ſtirpium, animaliũ, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis et exacta, et notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia ueniat, uerbótenus quidem medendi methodum ſciet, opus uerò nullũ ipſa dignum perficiet. Et primo

Medicamenta adulterabãtur etiam Galeni tempore

de

de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo: sin minus plurium saltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quisquis toto ætatis illarum decursu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet. ut ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando crescunt, nouerunt isti, qui siccas stirpes tantummodo cognoscunt. Hæc Galenus. Ex quibus satis medicis omnibus perspicuum est, non posse quenquam sine certa simplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec nisi fortuna quadam, uel naturæ ipsius robore ægros sanare. Neque enim ullo pacto eis adstipulandum censeo (ut medicorum plerique faciunt, & ii sæpe, qui primas sibi deferri existimant) qui compositis tantum officinarum medicamentis, ipsisq; admodum uulgaribus contenti sunt. Nam cùm satis sibi fore persuadeant, scire Diacatholicum omnes in uniuersum humores deijcere, Deiectorium è succo rosarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare; siculi, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ fœtida uocantur, arthriticis esse peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus componantur medicamenta, & an iis eæ insint uires, quæ suis nominibus pollicentur. an simplicia, quibus conflantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore, uel situ corrupta, an suo tempore, & opportunè decerpta, sole siccata an umbra, an igne, ut sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neque unquam animaduertunt, quòd deiectoriis medicamentis, quæ nostro æuo parantur ad bilem deiiciendam, semper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscent. Iis uerò, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunque oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotiis deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in Fœtidis uerò cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum utrunque mortiferum est medicamentum, omnes iniiciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex iis simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil uiribus præstant. quo fit, ut penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat; id tamen plerunque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia. nam pauci, uel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexantur) qui supposititiis, ipsisq; innumeris non utantur simplicibus. Nanque asaro utuntur pro bacchare, cytiso pro trifolio, syluestri loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hieracio pro soncho, sphondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino. thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aspleno, obscuris quibusdam radicibus pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc casiam pro cinnamomo usurpant, santala pro aspalatho, laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam pro cancamo, Rhodium oleastrum pro agallocho, ossa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinum (sic enim uulgò uocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, siue læuem smilacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum uerò baccarum ligustri, & periclymeni pro lycio, nuces, quas Arabes uomicas appellant, pro metellis ita uocatis, cancros pro gammaris, ranunculum pro coronopo, saponariam uulgò dictam pro struthio, carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemisia, cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis testiculus (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio, polium pro chamæpity, paronychiam, & trichomanem pro adianto. Cadmiã præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandix minium, terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ ubique locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter subijciuntur, ubi tum prauum, tum spurium sibi iandiu uendicant usum. quæ ne uerbosius rem hanc prosequi uideamur, silentio prætermittenda censemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirẽt, si medici omnes ueram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur, quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi uersarentur scandalis, obstarent: neque eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaque iam operam imperiti, ut huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè unicuique medico usu euenire comperimus, qui nõ modò alienis utitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates nouit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composit. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an uehemẽtissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea nõ perceperit. Verùtamen nemo in hac materia se peritum euadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad uisendas stirpes se contulerit, & quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demõstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, uariis anni temporibus omnia hæc diligẽter omni ex parte perpendat. Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (ut sexti libri de simpl. med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam sic & uerior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;; sed & aliorum omnium

Sine simplicium cognitione manca est medendi ratio.

Officinarum lapsus.

Officinarum abusus & ignorantia.

Simplicium peritiam nemo pôt adipisci ex librorũ lectione.

Herbarũ formæ descriptæ parũ cõferũt

Scripta quorum commẽdet Galenus.

Simpliciũ peritia à præceptoribus, nō ex libris cōparatur.

nium medicaminum. Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grãmaticos scribẽtis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorũq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ antè didicimus, monumenta, nō ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, uelintq; ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterántq;, ut etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. IX. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de diphryge scitu utilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à ueris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantùm, sed & alijs similibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, ut medicamentorum istorum cuiusq; multam copiam, quæ in omnem uitam meam satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloe Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicum: quòq; adulteratum haud nosci ab ijs, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius uisum est mihi illegitimorum compositiones haudquaquam adscribere, utpote cùm homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifeste percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cùm adolescunt, & caulẽ edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata uisuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim iuuenta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primum erumpit, rotundum est, cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, & nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaque apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum uulgò petroselinum uocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uirescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamẽti speciẽ quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, ut huiuscemodi stirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atque etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari possint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre, ac exprimere queunt, quamuis etiam naturam exactissimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commentarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historiis, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpe ac sæpeius plantis compluribus uariis totius anni curriculis tum in foliis, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plãtæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterum ubi scriptores in suis historiis stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorũ exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis unà cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijsse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti iis non crediderim, qui uisu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus uulgus existimet. Adhibeant igitur curam ii, quibus in animo est rei herbariæ peritiã adipisci, ut in primis uiros huius

Impostores quandoque etiã peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpiũ imagines parum, uel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere ualeant. Quos nec pigeat se conferre ad fondinas, ubi metallica, & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæque deinde ab adulterinis discernere sciant. Neque solũ in fondinis ipsis uersari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, ubi peregrina undiq; importata ueneunt.

Vanũ & superstitiosum incantationibus uti, dum plantæ effodiuntur.

At certè ridiculi sunt, qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices uana ducti religione, quibusdam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, et diminuere ualeãt, ut stulti, et superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis coposuit, uerùm is ad fabulas uersus aniles est, simulq; præstigiaturas quasdam, iunctis nõnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solùm curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas uniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt cõsecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex ijs, quæ uel ipse scribit, præ se fert grammaticum, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, sed ijs, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad unamquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine fiebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atque thymiamata, quæ in colligendis illis adhibeantur, adscribens: necnon & alias eiusmodi præstigiaturas nugaces.

Dioscorides à Galeno maximè commẽdatur.

At Dioscorides Anazarbensis quinque libris materiam omnem utilem absoluit, non herbarum tantùm, sed et arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nã licet à maioribus multa de illis benè scripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Terentinus, & Crateuas, & Mantias, non in ordinem digestas, nec in unum omnia collecta uisuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinque libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus medicis, itemq; seplasiarijs, ad quos potissimùm spectat rei medicæ cognitio, in ea simp. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere.

Dioscorides in simpliciũ medica. materia primas tenet.

Quapropter ab ijs præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eũ planè sibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus uera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, et à mendis quàm plurimis expurgata reperiẽt. Quin etiam nostris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, ut maximam (ni fallor) secum adferant claritatem. Huic igitur soli se dedant, hunc solum sequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò stirpium, sed & reliquorum simplicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi uolunt.

Libri explodendi.

Ac contrà tum uulgo semper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebrosis officinarum Luminaribus, & reliquis mendacibus uoluminibus, ubi simplicium, & compositorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequentissima extitisset: pariterq; urticam, nisi acerrimè tangentes pupugisset. Quorum inscitiam animaduersus Galenus, contra eos locutus esse uidetur lib. VI. de simpl. med. facul. præfatione breuiter & scitè, sic inquiens. Verùm abstinendum est à multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidẽ herbas uidit, quarum aggreditur figuras perscribere. nã id genus hominũ (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarẽtinus) simillimum est præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipsi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut si fortè is, quem præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamen non possent. Hucusq; Galeni uerba. Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitionem, qui ad simplicium materiam noscendam per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu progredi.

Tempus, quo stirpiũ partes legendæ sunt.

Verùm in primis, ut opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropeter à radicibus initium sumentes, dicimus harum uires, sicut etiam aliarum stirpium partium, nõ eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur.

Radices quãdo effodiendæ.

Tametsi non desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas asserant semper autumno, cùm scilicet folia decidunt, & caules contabescunt. alij uerò ineunte uere, priusquàm folia concrescant: siquidem hisce temporibus ràdicibus maior uis insit, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid sentiam, crediderim ego omnino maiorem succi ubertatẽ inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiserint, à quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi consonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quàm uernales, quòd scilicet

licet pauco antè tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quòd quæ uere leguntur, copiosiore, quàm par sit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertimq; si longo asseruentur tempore. Qua re à Dioscoride animaduersa, is sanè iussit stirpium radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, ut suo tempore unaquæq; radix integrè si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & iis in locis, atq; sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habent. Porrò radices abundè nutritæ sint oportet, ac omni putredine, & imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui solo, ubi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus disserens libro primo de antidotis: in uniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atq; illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis usu ueniat. Hæc Galenus.

Radicũ optimarũ notæ.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exceptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra, uel limo penitus abstergantur: mox deradi tũ à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales uenti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorsus euanesceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac uento tutò siccari possunt. Quod commodius fieri põt, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non se contangant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum est, ante quàm siccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullamq; uim obtinet. etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices.

Radices quo modo mundandæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidißimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam etsi quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: ueratrum tamen utrunq;, quanuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usq; perdurat.

Radices quibus in locis exiccatæ sint ponendæ.

Veratrũ utrũque triginta edurat annis.

Ceterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpium, tum etiã animalium partibus, ut in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, uulpis pulmone, apri uesica, anguium senecta, alijsq; cõsimilibus. Assumãtur igitur hæc omnia eo demum anni tẽpore, quo magis suis uiribus sunt præditæ, nullo plane modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulãt. Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quędã decreta tempora, nonnullosq; errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptum inuenerint, peoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernentur, & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; uelocißima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus scorpiones, atque anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Cratenam scribens: Aduitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt ijs, quæ aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aer tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiámnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac aßeruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorũ condimentis quotidie uirentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, bassica, uiola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atq; non solùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida potestate præditis uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem claßis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, tyhmus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæq; consimiles, plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse uidear, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet.

Herbæ quo pacto legendæ, siccãdæq; sint.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Deinde

Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitiis excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberãtia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quandoquidem si eiusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cùm rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euanescant. Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non solùm breui uiribus destituuntur, aeris ambientis exustione, ac uentorum perflatu, sed etiam in mille sordium sentinam desciscunt: quandoquidem & puluere, & aranearum telis obsidentur, ac inde muscarum stercore, quæ illis die, noctuq; insident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco ut tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, uel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his uerbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquores fluidi sunt, in uitreis uasis ferantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices sunt in fictilibus nouis probè obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæ pretium erit. Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in uigore consistunt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis feruore, sic & aeris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina usus. Flores itaq; in uniuersum sicci ad annum duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis inclusa, ut papaueris, nimphææ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, sertulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta; quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa uerò, ubi herbæ iam siccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultrà suas asseruent uires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorẽ nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores. Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa (quæ uulgò marascas uocant) corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus decidunt, alioquin insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minimè asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, uel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut citrijs, punicis, & cucurbitis: quiq; arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi. Succi quoq;, utpote in medicina admodum necessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ultimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloes, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorũ, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu transferuntur, donec

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Flores quo tempore sint decerpẽdi, siccandi, ac recondendi.

Flores quandiu durent.

Semina quomodo demetenda.

Fructus quando decerpẽdi & quomodo conseruandi.

Cortices quõ siccandi, & reponendi.

Succi quõ exprimendi, cõseruãdiq; sint

nec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertißimi pharmacopolæ.

Gũmi, lacrymæ, & resinæ

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij resinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum uerò censu sunt terebinthina, lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum deniq; numero sunt lac, quod ex papauerum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodq; ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto uideretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere solum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cùm tamen in pluribus locis eius sententiæ reclamet Theoprastus antiquißimus plantarum scriptor, dicimus, ut hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritißimus, cosummatißimus, & omnium facilè princeps, grauißimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cùm nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in alijs spurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis auctorum uoluminibus plus, minùsue curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse ac monumentis tradidiße Dioscoridem, ut ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additionum redundãtia accusantur ij, qui ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum historia in pluribus uoluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus.

Simplicium nomina uaria Dioscoridi adulterina

Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (ut superius dictum est) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atq; sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis uolumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis uolumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spurijs nominibus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctißimo Ruellio secutus, in meis uersionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm necessarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem, quo arbores à fruticibus dißideant, frutices ipsi à suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate,

Arbores.

omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffundũtur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.

Frutices.

Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus.

Suffrutices.

Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerãtur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ non uelut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis folijs toto anno uirescũt, ut stœchas, ladanũ, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia.

Herbæ.

Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tãtùm sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulẽ, neq; flores, neq; semina gignunt, ut pyllitis, asplenũ, cynoglossum, hemionitis, onosma.

Plantarũ degeneratio.

His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas aßiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi senis, septenisue mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, craßitudine, & duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mãgonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato sibi robore, crassos prædurosq; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò, tanquam indomitæ surculis, stolonibus ac germinibus

minibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, ut in frutices sensim elanguescant, ut myrto, lentisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus.

Stirpium mutatio.

Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, ut non solum sæpe prædictos præstet effectus; sed etiam ut alteram in alteram stirpem facilè uertat, ut cassia in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in aucnã, et ocimum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt, quædam agrestes. Has uolunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inueniatur. quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, ubi nascuntur, sicuti ab aere eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicũ uitio.

Plãtæ melio rescunt cæli clementia, & loci amicitia

Magni quippe refert, ut fœcundæ, floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant, quòdq; in insulis, alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non uireat. Neq; item admirandum, quòd reperiantur arbores proceriores, uirentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanq; aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo pro suæ quæq; naturæ ratione.

Plantarum situs naturales ubi lætæ nascuntur.

Proinde uidemus, quòd quæ montes amant, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formaq; insigni prosiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus utraq;, myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, uallibus, planis, & syluis exultent. Id quoq; discriminis in herbis, & fruticibus uisitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus. & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, uliginososq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis uitam ancipitẽ agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiãt, quæ uinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ iuxta urbium, & oppidorum mœnia in macerijs, & ruderibus prodeunt. In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondylium, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equisetum, limonium, heliotropium paruum, uerbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertij generis. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus. At tam lacunosis, quàm admodum palustribus innatant nimphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocasia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium. Adianthum, itemq; trichomanes uliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant; aut asperginosas sequuntur ripas, quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò, brassica marina, chamæleo niger, androsaces, corniculatum papauer, dorycnium, solanum somniferum, glaux, hippophaes, hyppophæstum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium seriphum in maritimis tum litoribus, tum scopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit, ubi scilicet allidit unda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degens. Non nisi aquis proueniunt bryon thalassion, corallium, & alga. At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium unà innatant, ut quasi inuicem fraternam uideantur iniisse amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in continenti nascuntur, arida, & siticulosa loca petunt eryngium, satureia, lythospermon, lycium, saluia, stachys, onosma, lonchitis, cynoglossum, echium, buglossum, chamepitys, ueratrum nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgunt capparis, libanotis, symphytum petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi utrunq; genus, cotyledon; cymbalion, polytrichon, paronychia, asplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; sepius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis uirescant. In opacis autem simul & aridis nascuntur helenium, chrysocome, asarum, uiola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur, item phyllitis. Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminum, chamedrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci uidemus: quin & holostium. Culta deinde uirent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, apio alio ab hortensi, chamæcisso, ægilope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, bupthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phenice, hyperico, cyano. Inculta uerò uirent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus syluestris, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde scateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta uisuntur uerbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, urtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis. Campestria cardui omni genere horrent, atractyli, feruis, syluestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum syluæ uirescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, hastula regia, satyrium, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, ueratum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium ptarmica. thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia,

lia,aconitum,daphnoides, hyssopum agreste,peucedanum,chamædaphne. In syluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci uelint, in quibus resident,atq; ab iisdem suscipiunt alimentum,ut agaricum,uiscum,sphagnos,polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, uitis nigra,bryonia,hedera,clematis altera,smylax tam leuis, quàm aspera, lupus salictarius, conuolulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ,quæ sine radicibus in alijs herbis prosiliant,neq; alibi,quàm in illis reperiantur,ut cassutha, epithymum, epithymbrum, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omnium quæque sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; unaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat,quin eædem modò in montibus,modò in planis,nunc in collibus,sæpe in uallibus,nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in alijs uarijs locis nullo discrimine inueniri poßint. Et hæc satis sint quantũ ad natalem plantarum situm. Cæterùm ut, quantum per me fieri potest,harum rerum non minus utilis,quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo,& de radicibus,folijs,caulibus,floribus,ac seminibus disseremus, primò à radicibus,ueluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes.

Plãtarum in radicibus uarietas.

Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iisq; tenuibus. Legumina uero singulas habent radices præter fabam,easq; surculosas,& duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur syluestris ruta,quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius uerbenaca. Contra numerosis radicibus donantur asarum,phu, baccaris, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, hastula regia,chelidonium minus,asclepias,circæa,alcea,æthiopis,gramẽ,filix fœmina, muris auricula altera,plãtago, chrysocome,asparagus,ruscus,hippoglossum,panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina,alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium,syluestris cucumis,uitis nigra,rapum,nimphæa,colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indijs occidentalibus importata,dracunculus,aloe,centaurium maius,libanotis,sphondylium,œnanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum,raphanus, carduus, periclimenum, solanum somniferum, smilax aspera,thapsia, hippophaes, hippophæstum,tithymalus characias, pityusa. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculum,panaces Asclepium,& Chironium,phalangium,trifolium,anthyllis,bechium, onobrychis, holestium,britanica,epimedium,onagra,tragium secundum,leontopodium, uerbenaca supina, phyteuma, pãcratium,aconiti tertium genus,chamæcissos,asarum, utrunq; ueratrum,plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre,alypon,atractylis,heliotropium maius,onosma,rubia,cepæa,alisma,betonica,chamesyce, meon, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ,poterio,leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ,cypero,rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa,acanthus, alcea,malua. Geniculatæ ueluti arũdinibus,sunt iridi,acoro,polygonato,rusco,nymphææ,xyridi,hippoglosso,gramini,lauro Alexãdrinæ,colocasiæ,galangæ,gingiberi,radici Chinæ nuper inuentæ,& Rhodiæ. Radicem digiti craßitudine fundunt orobanche, eryngium,polygonatum,pæonia mas,pyrethrum,daucus,pastinaca syluestris,symphytum petræum, dorycnium, ebulum,echium,crithamum,elaphoboscum. Bulbusæ autem insunt cæparum modo,lilio,hemerocalli,cæpis,bulbis, hastulæ regiæ,allio,porro,croco,narcisso,xiphio,testiculorum omni generi,satyrio,ornithogalo, utrisque ephemeris,arisaro, hyacinto,dracunculo,ampeloprasо,scorodoprasо,moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotundæ, cyclamini,apij uomitorij,leontopetali,œnanthes, pæoniæ fœminæ,rapi,chrysogoni,periclymeni,cyperi, argemones, catanances secundæ, pycnocomi. Insuper radices inter se dißident,tum colore, tum odore,tum sapore:quæ discrimina si rectè cognoscantur ab his,qui breui hanc facultatem assequi desiderant,non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maximè confert scire,quæ sint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numerosæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigiẽ,quæ denique geniculatæ,de quibus hucusq; abunde disseruimus.

Radicum differẽtiæ in coloribus & saporibus.

Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chysogoni radix,etsi candicet intus: item papaueris cornuti,nardi montani, helenij secundi, cyclamini,chamæleonis,cardui,hastulæ regiæ,libanotidis,rhapontici,quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ eryngi, symphiti secundi, smirnij, echij, ueratri nigri, astragali,anemones, mandragoræ,aconiti tertij generis,thapsiæ,personatæ,filicis maris,uitis nigræ,aristolochiæ utriusque, quarum tamen interna buxeo colore pallent,pæoniæ fœminæ: tametsi huic, sicut etiam thapsiæ,& mandragoræ delibrata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago,polygonatum,dracunculus,arum,arisarum,ranunculum,ueratrum album,anonis,ligusticum,asparagus,ruscus,hippoglossum,elaphoboscum,libanotis, sphondylium rapum, radix,circæa, alcea,holestium,tragum,trifolium,narcissus,allium,porrum,gingidium,iberis,hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum,tragium,somniferum solanum,arction,onagra,chamæcissos,scammonium, althæa,pityusa. At non prorsus albæ,sed subalbidæ radices tributæ sunt aro, polemoniæ,helenio primo. Rubent rubiæ, centaureo magno, rhapontico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo,heptaphyllo,betæ tertij generis,blito,carotæ,anchusæ,licopsi,onosmati,chysogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acanthus,phu,satyrium,erythronium,xyris,radix Rhodia, solanum somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici fœminæ,cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petræi,cæparũ,scillæ, pãcratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotunda,glycyrrhiza,lapathum, hippolapathum,cyperus Babylonicus,argemone,chelidonium maius,gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalãgio, smyrnio,& imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris,acorus,meon,cyperus,galanga,zedoaria,nardum tam Gallicum,quàm Indicum,asarum,phu,caryophyllata,baccharis,ligusticum,pastinaca, angelica,seseli Maßiliense, hypposelinum, smyrnium,libanotis,asclepias,circæa,alisma,tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinẽ gustui præbẽt glycyrrhiza,tragopogonis radix,centaurij maioris,chamæleonis albi,elaphobosci,geranij,

ranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, utraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, ut, si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimùm ijsdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq; (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro uiribus enitar, ut quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè uulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hædera primùm, ut quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor. Hæderam igitur folijs æmulantur, etsi quædam maiora, quædam uerò minora cernantur, scammonium, asarum, uterq; cyclaminus, smylax aspera, læuis, & hortensis, uitis nigra, marina brassica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia utraq;, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, uiola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cynocrambæ, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam syluestris, quàm satiuus, utraq; clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba spina, & acanthium simili uirent folio: sicuti abrotonum fœmina, & absinthium seriphum uocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex; & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium: Amygdalæ fronde uestiuntur persicus, rhododendrum ebulus, sambucus staphylodendron, lathyris, quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uerò minora spectentur. Porri, bulbiq; folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini nõ dissimilia sunt folia candidi ueratri, gentianæ, alismatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulantur sideritis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc uerò myrrhidem. Buglossum, uerbascum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, psyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, & quod quibusdã dens caninus dicitur, cõsimili sunt folio. Cnico atractylis folio assimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius speciem sequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, sed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnij folium præstant phu, lauer. Cupressi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix; iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana; etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq; folia sibi uendicasset. In iunci specie collocandum esset utrunq; equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. Nasturtij folijs iberis nõ refragatur. Oleam æmula foliorum facie repræsentant halimus, ptarmica, phillyrea, ligustrum, uitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hyppophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, sphondylium, aconitum cynoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium folijs inter se non dissident. Portulacæ folio assimilantur telephium, cepæa, crithmum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, cytisus, sertula Campana. Thymum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili uirent folio. Nec dissimili pulegio, dictamum & calamintha comantur. Myricæ sabina, & cupressus: serpylli clinopodium: saluiæ sideritis prima, horminum, uerbascum syluestre, folijs uestiuntur. Piceæ foliũ ferunt polygonum, & pityusa: quercus uerò chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neq; à rutæ folijs dissident acacia, centaurium minus, serpyllum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloe, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, et panaces chironium. Solani folio germinant circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica,

Foliorum in plantis comparatio, & similitudo inter se.

tanica, & quæ uulgò biſtorta dicitur. Foliorum ſimilitudine inter ſe certant ruſcus, hippogloſſum, laurus Alexandrina. Aſpleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: ſicuti ſemperuiui minoris tertia aiugæ ſpecies, ariſtolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lyſimachia, ſertulæ Campanæ liguſticū. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba ſpina, ſeſe folijs imitantur. Ex his igitur facilè quiſq; herbarum germanitatem, cognationem, ſimilitudinemq; perdiſcere poterit. quæ omnia in dignoſcendis ſtirpibus non paruam adferunt utilitatem.

Foliorum in coloribus diſcrimen.

Cæterùm plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametſi folia ipſa coloribus adeò perſpicuis, uti flores haud quaquam ſplendeant. Niger ſanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus. quanuis nonnullæ atro quodam uirore ſint ſuffuſæ, ita ut paululum nigricent, ſicut phillyrea, buxus, liguſtrum, hortenſe ſolanum, nigra uiola, oſyris, hyoſciamus, utraque clematis. Contrà nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraque, quæ incana ſunt, ſubalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, abſinthio, ſaluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, ſtachy, menthaſtro, althææ, polio, uerbaſco, utriq; lychnidi, & mandragoræ mari; quæ omnibus ſuperne candicant, quemadmodum infernè roſmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemiſiæ, & alijs multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentiſco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androſæmo, aſcyro, lonchiti, oſyri, blito, amaranto, phyco marino, ſeſamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, inſunt dictamno, uerbaſco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthaſtro. Aſpera ſunt ſymphyto alteri, marrubio, fico, ſaluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia bugloßi, echij, urticæ, eryngij, ruſci, lycij, atractylis, ſonchi, chamæleonis utriuſque, dipſaci: quinetiam cardui omne genus. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchuſæ, mandragoræ, utriuſque anagallidis, cynogloßi, glauci, catanancæ ſecundi generis. Reptant etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis, canis teſticuli, albiq; chamæleonis. In uniuerſum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio utrique tam aquatico, quàm terreſtri, ſinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, eryſimo, clematidi ſecundæ, thlaſpi, ſerpyllo, thymo, thymbræ, ſiſymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, ſed magis etiam guſtu acrimoniam præbent. At amaritudinem poßident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, abſinthium, aphaca, abrotonum, ſcandix, aloe, ſantonicum, ſeriphum, chamædrys, marrubium, ſcordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ uulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia ſunt aſaro, ſio, ſiſymbrio, menthæ, menthaſtro, calaminthæ, pulegio, ſaluiæ, ladano, hyſſopo, ſampſucho, origano, thymo, ſerphyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy, malabathro. Nec inſuauem efflant odorem chamædrys, baccaris, artemiſia minor, & herba illa, quam aliqui ſclaream, nonnulli herbam ſancti Ioannis, & plerique matriſaluiam nuncupant. Nec deſunt ſtirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicaſſe uidentur, ut ſcordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytiſus ab eruca, apiaſtrum à citreo malo, chamæpytis à pino, xanthium à naſturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauiter olent abſinthium, abrotonum, ſeriphum, ballotæ, polium, ebulus, botrys, ariſtolochia, cannabis, anagiris, galiopſis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.

Caulium in plantis differentiæ.

Non parum quoque diſcriminis in plantarum tum caulibus, tum ſtolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam ſingularem, ſimplicemq; caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt, quibuſdam craßi caules inſunt: alijs tenues aßurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: alijs pleni conſpiciuntur: quibuſdam item longus proſilit caulis, quibuſdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis ſcatent, alij enodes exeunt, alij læuore, alij ſcabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec deſunt, qui lanugine ueſtiantur, & qui ſpinis, & aculeis rigeant. Quibuſdam plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati. Alij denique ſurſum eriguntur, alij per terram ſerpunt, ac repunt. Diſſident præterea inter ſe ſtirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atque ſolertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glaſto ſylueſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ utrique, rutæ ſylueſtri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, ſolano ſomnifero, & manico, minori ſedo, chamæciſſo, glauci, oſyri, tithymalo paralio, & helioſcopio, thymelææ, heliotropio magno. Ramoſo, ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſaluia, ſatureia, thymum maius, origanum, hyſſopum, abſinthium, abrotonum, ruta, ſtœchas, ocimum, amaracum, ſymphytum petræum: & ut ſummatim rem complectar, omnes deniq; plantæ, quæ ſuffrutices appellantur. Craſſum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, ſymphytum alterum, hyoſcyamus, perſonata, ſedum maius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaſpi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, liguſtico, panaci Aſclepio, peucedano, artemiſiæ, phyllo, cynocrambæ, buphtalmo, aliſmati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muri auriculæ, ariſtolochiæ utriq;, ſeripho, tragorigano, menthæ, ſiſymbrio, lyſimachiæ, rutæ ſylueſtri, delphinio, melanthio, agreſti cumino, aparinæ, chamedry, ſcordio, teucrio, trifolio, hyperico, ſideriti ſecundæ, elatinæ, pentaphyllo, ueneris umbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioſcopio, thymelææ, alypo. Inanes in uniuerſum, ac fiſtuloſos caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, ſonchus, ueratrum album, gentiana, equiſetum narciſſus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, ſymphitum ſecundum, ſpina alba, cæpe, porrum, hippoſelinum, thapſia, ferulæ omne genus, omneſq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laſerpitium, ſeſeli Peloponnēſe, & quæ guttatim ſtillant ſagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, ſambucus, phu, cyclaminus ſecundus, gentiana, panaces Aſclepium, polycnemon, crategonum, polygonum, equiſetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityuſa, arundinum omne genus. hydropiper, liguſticum, xyphium, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule aſſurgunt, ut elaphoboſcum, anethum, ſeſeli Maßilienſe, pyrethrum, ſpondylium, peucedanum. Læui conſtant caule dracunculus, haſtula regia, typha, nymphea, ſideritis tertium genus, chryſanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloe, iberis, hyacynthus,

cinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, sesamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus testiculus, epimedium, hypericum, sideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, syluestre cuminum, tussilago, œnanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphyllũ, tragus, ageratum, papauer spumeum, psyllium, aconitum primum, colchicum, semperuiuũ minus, umbilicus ueneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithimalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamælea, & uerbenaca. Duum uerò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, ueratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, rosmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylio, satyrio, alsinæ, betonicæ, fabæ Aegyptiæ, cirthamo, arabidi, asphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, syluestri papaueri, aconito tertio, semperuiuo maiori, senecioni, uerbasco fœminæ, cytiso, xanthio, rusco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, ascyro, lysimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, pityusa. At horminum semicubitali caule contentum est. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba, acanthus, conyza maior, althæa, symphytum secundum, helenium, glastum, glycyrrhiza, centaurium maius, dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, syluestris lotus, cirsium. Quaternum cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò Medio. Duris lignosisq; nituntur cauliculis hypericũ, chamædrys, teucrium, symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aster Atticus, hyssopum, stœchas. Lentore & mollitia caules languesunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, uiti nigræ, uiciæ, helxinæ, quam cissampelon cognominant, scammonio, iunco, typhæ, althææ, alceæ, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur urticæ caules, echij, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis uisitur menthastro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbæ quam pilosellam uocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, uerbascum, lychnis utraq;, tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia utraque, lupus salictarius, aparine, baccharis, syluestris cnicus, æthiopis, equisetum, ueratrum nigrum, papauer syluestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrãgulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mentha, calamintha, baccharis, horminum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenum, uerbenaca, urtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoq; etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly, utriq; iberidi, nasturtio, cnico, cacaliæ, cynocrambæ. Rubescunt minori hieracio, sonch, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu, uirgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenum, hemionitis, lichen, paronychia, adiantum, hyppophæstum, chamæsyce. Ad hæc non parum quoq; in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio. quippe cùm nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis uere, & æstate, quàm flores, uaria colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non abre fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorãtur, sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, trifoliũ, sed cui flos quandoq; rubescat, polium, œnanthe, alba uiola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuolulus, dorycnium, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæsice sesamoides magnum, narcissus, scammonia, thymælea, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, uiburnum, flammula, fragaria, imperatoria, lilium conuallium dictum, et uincetoxicum. Rubri flores emicant rosis, in quibus tamen uariant, nam alij candidi, alij purpurei, alij lutei reperiuntur: item malis punicis, fabæ Aegyptiæ, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaueri syluestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis uocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti, uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque uaria colorum mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij, & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amygdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, uitici, uiciæ, cyclamino primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoq; uarient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, uiolæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utriq;: etsi secundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideriti tertiæ, uerbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, ueratro nigro: tametsi quandoq; huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino, amaranto, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus, lampsana, brassica, crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tã erraticus, quàm satiuus, pepo lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, sertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tussilago, conyza, hemerocallis, uiola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys, spartium, lysimachia, eupatorium, pentaphyllon, chry-

Florũ in plãtis varietas.

socome, chrysogonon, chrysanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyoscyamus, galium, senecio, uerbascum, lotus urbana, & syluestris, bunium, osyris, colocynthis, cnicus, uirga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quā falsò oxyacantha recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti et parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fætidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à uulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphragiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarāto, uirgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ utriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, althææ, rhododēdro, pæoniæ, ueratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muscarijs emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ, agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræsentant flores asari, hyosciami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohærent botry, ambrosiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euanescunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracij, senecionis, cirsij. Stellarum, solisq; flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq; cyanus.

Seminũ, & fructuũ in plãtis discrimina.

Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionem quis assequi poterit, si seminis, fructusq;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt terebinthus, lentiscus, populus utraq;, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos uerò hedera, periclymenus, solanum hortense, & manicum, smilax aspera, polycnemon, hippophaes. Semina autem racematim cohærent artemisiæ, ambrosiæ, botry, urticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, uesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod uerticilli referat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamēta sunt fructus piceæ, laricis, & cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uisuntur myrto, thymelææ, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hederæ periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterùm fructum semenq; siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliquæ arbor, casia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & staphylodēdro: suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis seruant delphinium, fœnum græcum, lotus syluestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, brassica, eruca, sinapi, erysimum, circæa, leucoium, hedysarum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam satiuum, quàm erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicæ, cumino syluestri, sparganio, psyllio, uerbasco, scrofulariæ, isopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, et si prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemq; seseli, ligustico, apij omni generi, aniso, caro, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, dauco, sphondylio, peucedano, elichryso, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen ueluti spicis cōtinetur origano tam satiuo, quàm syluestri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine repræsentant phyllum, nymphæa alba, hyosciamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæsice. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycij, tum etiam uiticis. Compresso, atq; rotundo semine habentur malua, althæa, alcea, smilax læuis. Neque seminis effigie ab epithymo dissidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæcissos: à saluia horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeò ut id tactum uestibus adhæreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynoglossum. Capiti uiperarum simile fert echium, & uituli non dissimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terrestris. A fœni greci semine non desciscit semen myagri, item & loti syluestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi uerò semina, apij, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen possident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus.

Semine

Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnosis tam arborum, quàm herbarum delitescunt, gestant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, aristolochiæ, halicacabi. quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiámnum colore inter se semina: siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, litospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus: Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aspera smilax, chamædaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, & lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloprasо, hyacintho, scorodopraso, ophioscorodo, saluiæ, rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smirnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideriti primæ, uerbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum uerò protensum proferunt semen seseli Maßiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Maßiliensi, & libanotidi: triquetrum uerò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dißident etiam sapore semina: nanq; acre id proferunt porrum, cæpa, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Maßiliense, tordylium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiter, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus, pastinaca syluestris, melanthium, isopyrum, buuium, origanum, ammi, libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam deniq; duritiem semen coalescit asparago, periclymeno, & rusco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac prstantißima facultate absque ullo impedimento poterit peritißimus euadere. Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari poßit, ob id scire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se uel maximè consentiunt, uel admodum dissentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidē fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere quæ ad simpliciũ medicamentorũ materiã spectant. Sympathia, & antipathia rerũ quarundã pro simplíciũ materia. Tã igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, et olea, ut non solùm non uiuant, neque germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implantetur; sed etiam altera alteram interficiat, si forte propè oriantur. Nec minor inter braßicam, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obseruatum sit, uitem, ad cuius radices aßita fuerit braßica non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum braßicam contra temulentiam pollere credant, quòdq; Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut uini noxam effugiant. Nec secus braßicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa uites: quippe perspectum est, quòd si seratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeò ueneficiis, & admurmurantium incantationibus aduersatur, ut in limine ianuæ domus integra suspensa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temere à doctißimis rerum naturalium inuestigatoribus memoriæ proditum est, omnes in uniuersum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asseruari ab omni aeris intemperie, animaliumq; noxa; sed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo asinis gratißima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, uel bobus edatur, ueneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus sturni innocuè eius semine uescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut si uas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis subijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendunt. Contrà oleum suppositum sic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuersum oleum omnibus, quæ feruntur plantis, inimicum est. Quo fit, ut planta qualibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur: quemadmodum eas non respuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec resinam fundunt. siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam uisæ sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neq; fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum grosi domesticis ficis appensi, nō solùm eorum fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem usque remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quanto magis atteritur, & calcatur: cum tamen secus, & contrà eueniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare non immeritò poeta ille damnatur, qui Phaethontem cecinit de cælo tactum quibusdam in uallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quòd scilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio uinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut

lychnide sylueſtri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeo torpeſcunt, & ſtupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui exiſtimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirificè excitantur, uireſq; deperditas recuperãt. Succo cotulæ manus illitæ apum, ueſparumq; aculeo non infeſtantur. Quod item malua præſtat oleo contuſa, corporiſq; membris illita. Qui polemoniæ radicem geſtauerit, à ſcorpionibus non icitur: etſi ictus ſit, nulla neque moleſtia, neque noxa afficitur. Porrò tanta eſt arundinis, & filicis diſcordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter ſe ineunt amicitiam arundines, & aſparagi: quippe in arundinetis ſati longè lætiores, quàm alibi adoleſcunt; quemadmodum & uites, quæ ulmos, populoſq; ſcandunt. Magna inſuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche ſola præſentia legumina ſtrangulat. Metellarum nucum eſu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularii ſi uiui deuorentur, non ſolùm quartanis febribus remedio ſunt, ſed etiam percuſſis ab aſpide proſunt. Martyres, feles, & muſtelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ ſucco fuerint perunctæ: neque uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta greſſum ſiſtit, & ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percuſſa. Furens elephas ariete tantùm conſpecto manſueſcit: nec eſt taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non miteſcat. Magnes lapis mirè ferrum ad ſe trahit: at ſi allio confricetur, id neutiquam agit, niſi ſanguine hircino lotus uim ab allio obſeſſam redimat. Succinum paleas, & feſtucas ad ſe trahit: nihilominus oleo illitum eas reſpuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici curſu, & prolifica probitate pollebunt; at ſi luporum ueſtigia calcauerint, cruribus obſtupeſcunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morſibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & guſtatu ſuauiores exiſtunt: at earum lana ueſtibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferociſſimum præſentẽ gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouẽ, & equum minimè metuunt: atqui ſi umbram tantùm milui in aere uolantis coſpexerint, ad matrẽ maximè perterriti confugiunt. Nec ſecus agunt oues, & agni lupo conſpecto. Idem lupus ſcillæ bulbo contacto quàm primum ſideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmuteſcunt. item hyenæ ipſius lingua à latratu, ac morſu canum etiam mordaciſſimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes cruſtas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde ueſpertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines àpium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uiſum reſtituant. Cæterũ lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantũ, cornices ſupinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arũdinem, ardeola carum, aquila callitricum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuerſis animalium iniurijs ſe uindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre poſſit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipſius naturæ inſtinctus, circa rerum uires abſconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & ſtœbem diligunt. Teſtudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uiſum recuperant. Leo deuorata ſimia febrem efficaciſſimè diſcutit. Ceruæ, & feræ capræ nõ modò dictami pabulo illata uulnera in Creta inſula ſanant, ſed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrſi formicas deuorant, ubi mandragoram deguſtauerint, quibus mirificè ſanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleaſtri frondes depaſcuntur, quibus incolumes euadunt. Anſeres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues ſiderite tantùm herba ſuis incommodis medentur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum ſtercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & ſcammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: ſicuti & uenena theriaca ſuperantur. Oculorum ægritudines curant ſolo contactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topatio appenſo uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus ſtrata. Formicæ alis ueſpertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes ueterum calciamentorum ſuffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenſo. Torpedo piſcis non modò manu, ſed & longiori haſta contacta tãgentis brachium ſtupidum reddit, quamuis ualidiſſimis muſculis conſtet. Catablepha quemcunque oculo conſpexerit, enecat, & ſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conſpectos effaſcinent. Cæterùm ſi cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permiſceantur, breui carie contabeſcunt: quemadmodum teſtudinum chordæ contactæ diſrumpuntur, ſi una tantùm ex lupi inteſtino parata inter eas reſonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle conſtructa franguntur, ſi tympanum lupina membrana contectum inter alia pulſatur. Tanta muſicis, tibijs, cæteriſq; id genus inſtrumentis facultas aduerſus tarantulæ uenenum ineſt, ut languentes etiã inuitos non modò ad choreas, ſaltationeſq; alliciat, ſed etiam perſanet. Quinetiam tanta ui pollent Marſi, ac Pſylli contra ſerpentes, ut eos ſolo contactu enecent. Taurus perunctis roſacco naribus ſtatim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam ſtatim concipit, nec reſtinguitur, niſi affuſo oleo. Sed de his hactenus: quãdoquidem breuitati ſtudentes plura adhuc ſilentio prætereunda duximus.

† *Hic locus (ut mihi retulit excellentiſſ. medicus Auguſtinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur:* εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. *Id eſt: in tumorum differentias unumquodque ipſorum referentes. Quæ lectio non ſolùm ob id magis probari poſſet, quàm uulgata, quòd dogmatica ſit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum cauſam in tumores, & meatus referebat; ſed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus libro primo de ſimpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. *Hoc eſt: Quidam enim in magnitudines, figuras & ſitus tumorum & meatuum referunt.*

IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Iris. Cap. I.

IRIS à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatijs distant, incurui, uarij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari uidetur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in umbra siccantur, & traiectæ limo reconduntur. Melior est Illirica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore, gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita ut nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans gustuque amara. Teredines in uetustate sentiunt; tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ægrè reijciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassamque pituitam ex hydromelite drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, conuulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahuunt: quinetiam coctæ & illitæ, strumas, ueteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna utilitate illinuntur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à sole contracta emaculat. Pessis, malagmatis, & acopis inferuntur. In uniuersum magni ad omnia usus.

Iridis genera eiusq; consideratio.

IRIS *in uniuersum satiua est, & syluestris. Hæc duorum est generum: altera satiuæ, & uulgari similis, folijs tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus.* ALTERA *folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. constat hic folijs nouem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes. In quorum sententiam etsi iampridem deuenerim; tamen longè aliter rem se habere postmodum comperi. Qundoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel specie à nostrate dif-*

 ferat,

IRIS SYLV. ALTERA.

ferat, sed quòd cæli, soliq; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur; acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis; costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferũtur à locis, quorum dote selectißima, præstantißimaq; proueniũt. Id enim apertè testatur grauißimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimã esse: petroselinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoq; loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Teophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarũ, sic inquiẽs. In Europa nihil præter irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem poßint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed uiribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur.

Opinio reprobata.

quandoquidem Theophrastus eo in loco nõ de omni in uniuersum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cœli clementina in Illyrico tractu optima sponte proueniat, nõ est necesse, ut colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica paßim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq; spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & folijs satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem absurdum uideri debet, si nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis syluestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. XXIIII. qui præterea Irim domesticam cultamq; illis fuisse ostendit; sed Galeni quidem testimonio. is enim Iridis syluestris meminit lib. X. de comp. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Syluestris utriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campestribus non longè à Sontij ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æqueat. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. sic inquiens. Iris radice tãtùm commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatißima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ. Proxima in Macedonia: longißima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplißima inter omnes, gustuq; amarißima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. XX. eiusdẽ libri: Iris rufa (inquit) melior est, quàm candida.

Plinii contradictio.

Quibus in locis sibi manifestè repugnare uidetur Plinius: quod superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufescit, antepofuerit, hìc uerò contrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterũ (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in syluestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine secundo completo, uel tertio inchoante, & pariter siccat. Atque præter uires,

Iridis uires præter traditas à Diosco.

quas illi adscribit Dioscorides, alijs pluribus pollet, quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radicis decocto ijdem foueantur. coquit item, abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur uenenis. Succus naribus infusus, cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet, cùm per se tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi non solet, nisi admista mulsa, & Indica nardo. Reperio quod-

Iris cognomento astragalitis.

dam esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. I. de compositione medicamentorum secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aetius lib. XIII. cap. III. qui quibusdam in emplastris Irim astragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in simplicium medicamentorum libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæ-

terùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim astragalitem, & astragalum idem esse existimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicē esse tradiderit; alteram, quæ raphanitis à similitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm astragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis uocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quòd ut astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quamobrem ita Iridem astragalitim à Galeno cognominatam esse putauerim, quòd radice referat astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quòd radice raphanum repræsentet. Iridis mētio ex Galeno. *Iridem memoriæ proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamentorum sanè nusquam reperi: tametsi libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his uerbis. Andromachus rosis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non frustrà, negligenterq; excipienda sunt, ueluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòst disserentes, quid quoque in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in alquot siquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, sed sicuti sæpe contingit, æstiuo tempori simile. Quòd si ueris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaspi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipsi cedet, quantum cadauer uiuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum est, quod proprium sui generis odorem uehementißimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus unicuique sit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamentum esse constat, in quo id, quod suo generi proprium est, exuperat: peßimum uerò quod sui generis aliis & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omni in specie, quæcunque nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora sunt iis, quæ benè nutritam, & astrictam habent substantiam. Quamobrem, ut dixi, multa sæpius inspexisse operæpretium est, & maximè optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initijs præbuere, quæque uno ore à peritis medicæ materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse. Hæc Galenus.* Nomina. *Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Asmeni iuni, siue Aiersa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio Cœleste: Germanis, Blauu gilgen, Blauu schuuertel, Veiel uurtz, Himel schuuertel: Hispanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul, aut Flambe.*

ACORVM.

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoque facturus sum, quàm Ruellij, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπὶ καυλά, quæ uox in summitate cuiusque caulis significare uidetur, quódq; natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.*

Acorum Cap. II.

ACORVM folia iridis, habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est densum, candidum, plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi Colchidicum, & Galaticum, quod aspletion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodest lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, uulsis, ruptis. lienem absumit: urinæ stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur. oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno usu commiscetur.

Acori cōsideratio. FECIT *diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus non in Italia solū, sed in quocunque terrarum loco, ubi seplasiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix successerit, quæ paßim in palustribus, & uliginosis locis inutilis, & inodora plurima nascitur eo sanè argumēto, quòd folia, et radices iridis proferat; quāuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora spectentur. Hæc itaque radix apud omnes, qui plantarum historias neglexerunt, in hoc usque æuum legitimi Acori munere*

ACORVM FALSVM.

munere functa est: à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet. quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec ullo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm stirpe, sed etiam in alijs quàm plurimis defecere, cùm tamen ipsi probatißimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidã fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritißimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, quiq; in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero est Brasauolus Ferrariensis, uir sanè doctrina, & fama clarißimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendemus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipsum in tenebris errauerũt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos secutæ Galangã uocant, adeò ut maluerit cum Leoniceno errare, tantũ fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo benè sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest. Quippe galangã folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: uerùm quia cum cypero adeò conueuit, ut is syluestris Galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uidere possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, alijs non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarißimus. is, cum sibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentarijs, alteram craßiorem galangam, quæ iampridem in Italiam fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκους designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd unà cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiam refragatur Galenus lib. VI. de simp. med. facult. quòd asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed uereor, ne is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio: qui, cùm sciret non parum discriminis inter has radices esse, de ijs seorsum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaque tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, quæ à minore nòn genere, & facultate, sed tantùm specie differt, cùm primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit. sed qui hæc intelligunt, dijudicent. Cæterum, ut dicam quid hac in re sentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrariensi, alijsq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctißimis uiris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in uniuersum falsò Calamum odoratum uocant. Siquidem radices primùm iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ. insuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Ispruch dicunt) retulit mihi clarißimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod paßim calamum aromaticum uocant, frequentißimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: folijs iridi æmulis: flore etiam simili, colore roseo purpurascente, nulla ex parte uario: caule iridis longiore graciliorecq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelij, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à uicinis Tartaris in Lituaniam primùm fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. XXV. cap. XIII. optimum id esse Acorũ, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui ultra Lituaniam inhabitant,

Brasauoli error.

Fuchsij error

Acorum legitimum.

inhabitant, ubi apud probatißimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui nõ maximè Brasauolum admirari, quòd sibi tam facilè persuaserit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theoprasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum. nam (ut suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acori meminit Galenus lib. VI. *de simplicium medicamentorum facul. sic inquiens. Acori utimur radice, quæ gustu acris est, & modice amara, odoreq; non iniucunda. Vnde constat, quòd facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craßitiem detergeat, simulq; extenuet. Sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uerò siccificum esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertij in utroque, in calfaciendo scilicet, & desiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioscoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum sit, differam ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs sum consecutus. Est itaque* GALANGA *duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodijs quibusdam reflexa, odorata, sapore admodum acri, adeò ut mansa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero similis, quapropter quibusdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima: Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga uenditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè craßior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Cæterùm omnino explodenda est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsium quasi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Græce ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum, & seplasiariorum Calamus aromaticus.*

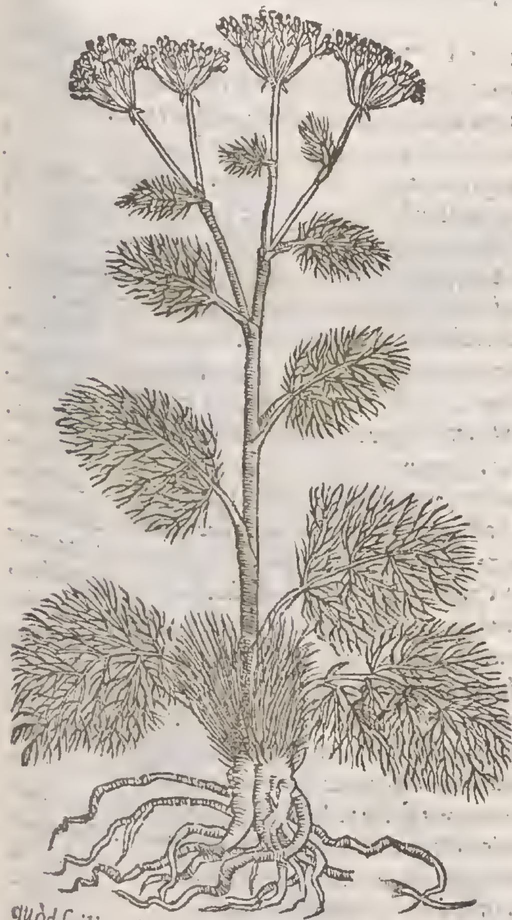
Acori uires ex Galeno.

Galangæ cõsideratio.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

Meon. Cap. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hispania plurimum gignitur, anetho folijs & caule simile, sed crassius: binum ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus: Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, uesicæque farctæ uitia potu leniunt: urinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt. Torminibus, affectæ uuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, desessionibus feruefactæ: infantibus aũtẽ illitæ imo uentri, urinas mouent. Quòd si plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

CREDIDIMVS *superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec cò aliunde aduehi: primùm quòd Mei uice uterentur seplasiarij quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarũ esset in Italia. quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi à medicis, ijsq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uidetur, usque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta quæ folijs constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; sparsis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet huiusce plantæ radices odorem non usque adeò gratum spirent, sed quãdantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioscorides inquit. Plinius Meo folia aniso similia reddidit, uocum fortasse similitudine deceptus. siquidem Dioscorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictũ, quòd*

Mei consideratio.

ab

ab Athamante Aeoli filio inuentum sit, uel quòd præstantissimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles sunt, calidæ tertio ordine, siccæ secundo: proinde urinam, mensesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed si plusculum sumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm plusculum sit calidum, quàm siccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorē etiámnum, & flatuosiorem ad caput deferat, atque ita ipsum afficiat lædatq;. Μῆον ita Græcis uocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, seu Hertz uurtz: Hispanis, Pinillo.

Mei uires ex Galeno.

Nomina.

Cyperus. Cap. IIII.

CYPERUS, quem aliqui erysceptrum, ut aspalathum appellant, folia fert porraceis proxima, sed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci cubitalem, aut maiorem, angulosum: in cuius cacumine minuta folia cum semine exoriuntur: radices, quarum in medicina est usus, cohærentes inter se, oleis oblongis similes, aut rotundæ, nigro colore, suaui odore, amaro gustu. In lacunosis, palustribus, & cultis enascitur. Optima est grauissima, densa, fractu contumax, plena, & aspera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis est Cicilia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida uis inest. Venarum spiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque subter cutem utilissimè bibitur: aduersus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus uuluæ & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra ulcera oris etiam si depascant, uorentque, farina eius efficax est. Malagmatis calefacientibus, & unguentorum spissamentis benè adijci solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri uim exhibet.

Cyperi genera, & consideratio.

TAMETSI unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cuius radices inter se cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ sunt; uisitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus cõstat lõgis, geniculatis summo cespite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Nascitur hoc Cyperi genus laudatissimum prope Timaui fontes circumstātibus palustribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ uocatæ (ut paulò ante diximus) persimile, non tantùm facie, sed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit, quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plinius lib. XXI. cap. XVIII. ubi de iuncis egit, sic inquiens. Quidam etiámnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, ut diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq;: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigræ similis, quam, cùm oblonga est, cyperida uocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. unde non mirum, si quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarissimus, utranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum uerò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroque uocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque uocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyssime crescens, & pseudocypirus frutex, ut lib. XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ Curcumam uocant. Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & manu croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium. quo fit, ut non desit suspicio erroris, uel interpretis, uel scriptoris, cùm curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm est, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauate legi. Quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ

Curcuma cyperi genus.

Lectio Serapionis deprauata.

tæ radicem Indica Cyperus referret, chelidonij maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem secuti, Indicum Cyperum curcumam uocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. simplicium med. ubi sic inquit. Cyperi radices maximè usui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, qua & calculo uexatis congruunt, & urinam, mensesq; prouocant. Planta, quæ Græca uoce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Germanica, Vuilder galagan: Hispanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanda: Gallica, Souchet.

Cyperi uires ex Galeno. — *Nomina.*

Cardamomum. Cap. V.

CARDOMOMVM optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput tentans. Excalfactoriam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, uulsa, tormina: latas uentris tineas excutit. Ex uino autem potum, renibus, difficultati urinæ, à scorpione ictis, neque nõ omnibus uenenum uibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum spissamenta additur.

LEGITIMVM Cardamomum nostra tempestate nec cognosci, nec minus à mercatoribus, qui ex Syria, uel Aegypto aromata ad nos conuehunt, deferri compertum habeo. Quo fit, ut medici, ac pharmacopœi in componendis medicamentis æquè errent in Cardamomo, atque in alijs compluribus, quòd Cardamomi loco uarijs quibusdam seminibus, odoratis tamen, indifferenter utantur. Quorum primum Cardamomum maius: secundum Nigellam, quod melanthij est genus: tertium uerò Meleghettas, uel grana paradisi nuncupant; cùm tamen eorum nullum nec Græcum, nec Mauritanum sit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci, aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertissimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim (ut sua declarant monumenta) Dioscoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Isach Arabo sui Cardamomi peculiare caput instituit, idq; Saccolam sua lingua nominat: quin & duum esse generum tradit, alterum maius, alterũ uerò minus. quorum nullum non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur itaque primùm, quòd omne officinarum Cardamomum Dioscoridis Cardamomum esse nõ possit, pluribus tum notis, tum etiam qualitatibus. quippe quòd hæc in uniuersum parum, uel ferè tantillum densa sint, frangenti non contumacia, & gustui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis distent, si cum illis comparentur, facilè disparitas deprehenditur. siquidem Serapioni maius Cardamomum semen est plantæ, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum nec Arabum esse, nec pariter Græcorum, sed potius ab utrisque maximè differre. Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quòd Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas uocant, Andreæ Bellunensis, qui Auicennã mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunensis id asserat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorũ sententiæ adstipulentur, errasse Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè constat) capitulis excepta suboriũtur, qđ minori Serapionis Cardamomo nõ euenit. Crediderunt, Ruellius in suis de natura stirpiũ libris, & Fuchsius in sua methodo, id omnino Mauritanorum esse Cardamonum, quod nos PIPER IMDICVM, alij siliquastrum appellant. uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortensi solano similibus floribus luteolis, fructu longo corniculorũ instar, qui primo exortu uirescat, maturus uerò adeò rufescat, ac læuore quodã ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumilũ semen, lentium

Cardamomi consideratio. — *Monachorũ error.* — *Ruellij & Fuchsij lapsus. Piperis Indici mentio.*

PIPER INDICVM.

lentium modo compreſſum, uſque adeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq́; , ambo hac in re lapſi deprehenduntur. Nam etſi Indicum piper in hiſce corniculis roſarum ferè modo ſuum includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondent: hoc enim ſuis in uaſculis globulos quoſdam concludit, non lenticulis ſimiles, ſed rotundos, & pipere craßiores, qui intra ſe minutum quoddam ſemen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum ſemine, tum corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditum, ut non modò manſum, ſed ori tantùm admotum ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum eſſe, cùm dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruellius haud rectè percepiſſet, ei errandi anſam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut ſuam tueatur ſententiam, ſecus fortè legerit Auicennam.

Cardamomi genera ex Plinio. *Plinius lib.* XII. *cap.* XIII. *quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile eſt amomo Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur, proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen uarium, & facile tritu, odorisq́; praui, quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. hactenus Plinius. Sed neſcio quos auctores ſit ſecutus. quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantum extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum.*

Cardamomi uires ex Galeno. *Qui præterea Cardamomi meminit lib.* VII. *ſimpliciū medic. his uerbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen uſque adeò, ut naſturtium; ſed quantò ſuauius, magisq́; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim ulcerare idoneum eſt uel ipſum per ſe illitum. Porro adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit.*

Nomina. *Cardamomum, καρδάμομον, quod non ſecus Latinè atque Græcè uocatur: Arabibus Cardameni: ſeu Cordumeni: Germanis, Cardamomelin.*

Nardus Indicus. Cap. VI.

DVO Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, precipuum eſt recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore, linguam ſiccante, quod diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem uiribus infirmius eſt, atque procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab unica radice comoſas, unàque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargentes ſpicas, candidiore interim medio caule, hircorum uirus ſupra modum redolente: quod improbatur. Madefactum uendi ſolet. quod uitium ex eo deprehenditur, quòd candida ſit ſpica, & ſquallida, ſuaque careat lanugine. Adulteratur ſtibio cum aqua, aut palmeo uino, inſpiſſationis ponderiſque cauſa inſpirato. Intueri autem oportet, ſi lutum radicibus inſideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu ſiſtunt: uuluæ profluuia, ſaniemque appoſita ſupprimunt. Nauſeæ ex aqua frigida auxiliantur, & ſtomachi roſionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad inſeſſum, uluuæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas ualent: ſiquidem eas ad denſiorem pilum reducunt. perfuſis humore corporibus inſparguntur. Miſcentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in paſtillos coacta.

Nardi Indicę & Syriacę cōſideratio. NARDVS *officinæ Nardi ſpicam appellant. Sed non deſunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis diſtantiam, Syriacam opinantes eſſe, qua noſtro æuo ſeplaſiarij utuntur: tametſi (ut inquit Dioſcorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplißimæ interponantur regiones, nempe deſerta Arabia, Perſis, Carmania, Gedroſia, Darangia, aliæq́; non nullæ, quæ ultra quatuor milla milliariorum continent, neſciuerim profectò, quónam pacto fieri poßit, ut mons ille ad Gangem poſitus, altera parte Syriam tam facilè reſpiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum diſquirere licuerit, eam potius à Syraſtene regione, quæ ad Indicum fluuium eſt, Syrij nomen ſibi aſciuiſſe, quàm à Syria. quandoquidem, ſi Ptolemeus uera refert, mons in*

in India uisitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti confirantur: cum quibus nec temere credendum est, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi; quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio satis apertè monstretur; etsi Plinius contrà scribat nasci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarißimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansæ non modò linguam exiccantis, sed odorem etiam non iniucundum per os aspergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut ascito sibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus sit siccißima) uel situm contrahat, uel subputrescat: unde postea amissa suaueolentia, grauiter olcat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atq; in emporijs, ubi numerosa, præstantißimaq; uisitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem uereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardum minime nouisset lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et utinam, inquit; quæ nobis affertur, legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tantùmmodo admiscet, eo quòd uiribus ipsa præstantior sit: spicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sanè declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse. quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, ut ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea uerò est, quam spicam uocant, non quòd spica sit, radix etenim est; sed quòd spicæ formam referat. Quibus palàm est, idem esse nardi spicam, & nardi radicem, ut etiámnum declarat idem Galenus lib. IX. de compositione medicamentorum secundum locos in Philonis antidotum scribens; dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam unam conijciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, utpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam à radice differre; eam planè silentio præterijsset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, uti uiribus præstantiore. In hoc, ac longè maiori uersatur errore Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius usus eã existimat, sic inquiens. Venetijs spicam, caulem, & radicem emes, quamuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioscoridem, & Galenum magis in usu medico sunt, quàm spica: quippe folia abijcit Dioscorides; ad nos tamen spica non defertur, sed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spicã. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo uiribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largàm gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt; præsertimq; cùm ipsa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascuntur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (ut asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterum quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo ultimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus uidetur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud uerò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atque etiã, quod peius est, corrupisse; sed etiam sibi ipsi, uel potius seni uerba dedisse. primùm nanque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos adueni negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipsius historia longè dißideat à Dioscoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quamuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo; densoq;. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant. hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoque pariter aberrarunt. siquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum uidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm ut Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim; aliud tamen, quàm spicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo,

Manardi opinio reprobata.

Brasauoli error.

Plinij lapsus.

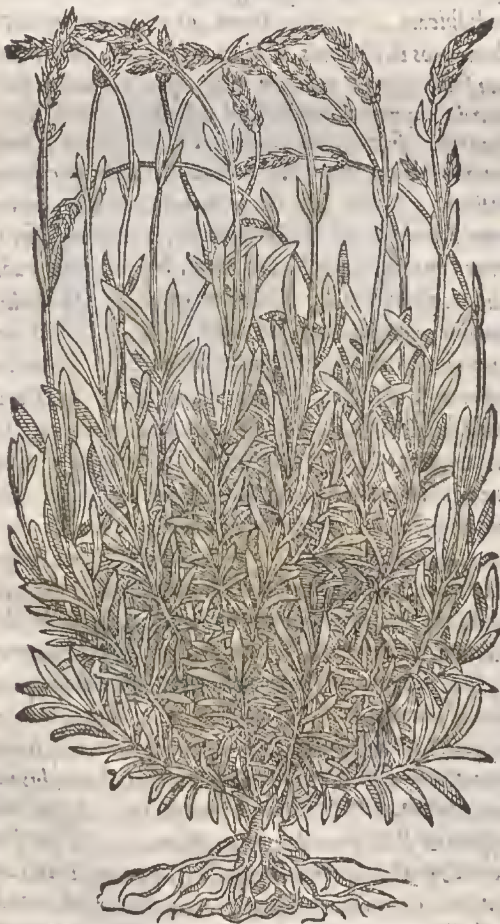
Ruel. & Hermolai error.

Quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab una tantum radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisque pro arbitrio experiri poterit.

Dilutio cuiusdam obiectionis.

Verùm enimuero ut probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solum dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subijciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodißimè dicatur. Proinde uidetur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. IX. cap. VII. de plantarum historia, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt, cassia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset Galenus tum lib. I. de antidotis, tum IX. de comp. medic. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verùm longè ab omni Nardo distat NARDVS ITALICA, *quæ nostris uulgò uocatur Spigo.*

NARDVS ITALICA.

LAVENDVLA.

Nardi Italicæ genera, & uires.

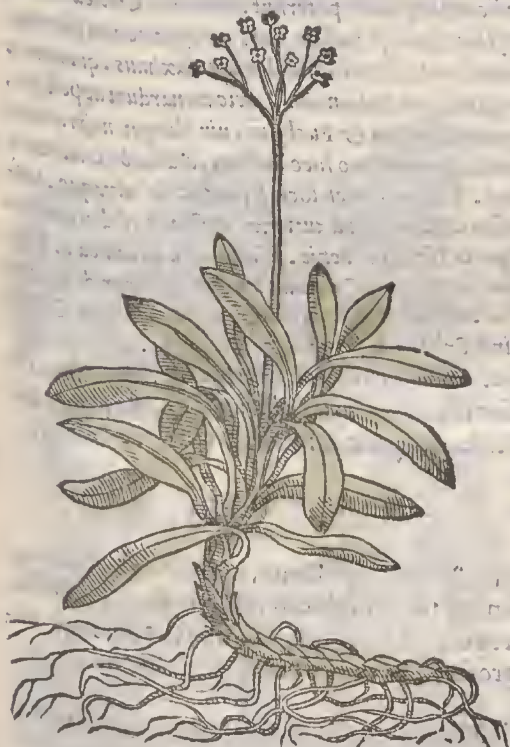
Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui uulgò appellant Lauanda, alij uerò Lauendula: adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur. Mas folio constat latiore, longiore, crassiore, robustiore, albidioreq́; quàm fœmina. Sed utraque planta fruticosa, & rosmarini modo; innumeris referta est folijs: è quorum medio iuncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́;, odore fragrantes, uerùm usque adeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine secundo completo, uel tertio inchoante, uiribus à Nardis omnibus non longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudibus à frigido prouenie̅tibus: comulsis, resolutisq́; auxiliantur: uentriculu̅ roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstrusos lienes iuuant: uterum

rum calefaciunt, & menses, & secundas educunt. Fit è floribus stillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta superet. quo fit, ut extra officinas illud asseruent, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatū suauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires scripsit Galenus lib. VIII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Nardi spica excalfacit excessu primo, & desiccat secundo iam completò. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa; & quadam leuiter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit tum pota; tum extrinsecùs imposita. Vrinam ciet, morsus stomachi sanat: in uentre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est uocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca uocata.* Νάρδος, & Νάρδου στάχυς, *sic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, & Nardus, seu Nardi spica: Mauritanis, Stumbel, aut Seubel: Germanis, Edelfrembd, Vuolriechent, Spicken nardi: Hispanis, Azumbar, aut Espiga sil: Gallis, Aspic do ultremer.*

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Nomina.

Nardum Celticum. Cap. VII.

CELTICVM Nardum nascitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Istria. Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vsus est, & odoris suauitas. unde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem utile, cum aceroso alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus uocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti secernuntur, uino excipiuntur, digeruntnrque in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed uehementius urinam cit. & stomacho utilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxilatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & uesicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

TANTA *fuit ueterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatißimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; sed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his saltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè distantibus inueniuntur, quicquàm lucis assequerentur, ac posteris relinquerent. quin potius in suis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis uisitur officinis: nec fortasse in ijs uideretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi potest, tam medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic uocata, uel nostrate Nardo paßim utuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo discrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lauandæ, nostratisq; Nardi notis comparauerit, manifestum eorum lapsum facilè incusare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam consurgit: Lauanda uerò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densißimisq;, comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui*

Nardi Celticæ consideratio.

Seplasiariorū quorundā error.

pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores scandentem, caule longo reflexoq́; cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeò densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quòd in uestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundat, ut ferè spicæ effigiem præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus uenditur; sed hæc haud amarescit, nec ulla odoris præstantia commendatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarißimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq́; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria prouenire; sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An uerò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus. quanquam eruditißimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat, qua in re ipse potius deceptus fuisse uidetur: quemadmodum & Fuchsius, uir alioqui nostræ ætatis clarißimus. Is quidem in suo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de utraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit. Neque eæ notis tantùm dißident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atque in Istria prouenit. Plinio uerò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaque Fuchsius ut Ruellij sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à ueritate defecisse, & unà cum illo errasse creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιούγγια, non σαλιούγκα uocatur: Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simpl. med. facul. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica: seu Nardum Celticum appellatur: Italis uerò Nardo Celtico.

Leoniceni, & Fuchsij opinio.

Nardi Celticæ vires ex Galeno.

Nardum montanum. Cap. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulę regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIDETVR *in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neq; caulem, neq; fructum, neq; florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti καυλούς pro κλάδους, uel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq́; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortasse putant, à mendis uindicatus. Cæterum non crediderim ego Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitũ, adeoq́; turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod accesserit, non harum uocum uicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum est, ut hactenus incertus dubiusq́; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Quidam tamen ex his, qui rei herbariæ dant operam, ad nos hoc anno stirpem misit, cui binæ inhærebant radices asphodeli figura, sed longè minores, phu, uel nardum redolentes: adeò ut hac parte montanam Nardum pulchrè præ se ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium, quemadmodum & umbella, cur eam montanam Nardum fuisse comprobem, sanè non habeo: cum planè sciri non posit, an in priori, an in posteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaque si fortè aliquod ad manus esset medicamentum, quod Montanum nardum exciperet, supponant audacter pharmacopolæ Indicam, uel Celticam. Tametsi in suo de simplicium examine asseueret Brasauolus Ferrariẽsis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia; eamq́; propriè montanam existimat, cuius paßim in officinis est usus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non utique spicatas, leues, comosas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Nisi fortasse Brasauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius sententiam ueram esse putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires scripsit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur: sed prædictis debilior est. Νάρδος ὀρεινή Græcis, Nardus montana, siue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.*

Braſ. opinio non accepta.

Nardi mont. vires ex Gal.

Nomina.

† In

† *In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc est, candidiores. quòd Nardus montana constet radicibus asphodelo non solùm minorib. & gracilioribus, sed etiam candidioribus.*

† *Nulla quidem dißimulanda est ratio, qua probatißimi quique scriptores ueteres à mendis, quæ eorum scripta têporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari poßint. In hoc capite Dioscoridem deprauatum esse, ita ut etiam à seipso dißideat, manifestum est: in qua autem parte uitium lateat, quodq; illud sit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etsi nos quoque eius rei incertos esse antea scripsimus; nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mêdum subesse, illudq; ex malo unius uocis Græcæ intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem uerbum φέρει non pro fert, sed pro συμφέρει, id est confert, accipiendum fuit. Itaque non οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει. ut uulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει: hoc est, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodéstue, legendum esse iudicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, usus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cùm alij rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Falloppius Mutinensis uir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non uulgaris eruditionis.*

Asarum. Cap. IX.

ASARVM, quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant, hederæ folijs, minoribus multò, rotundioribusque: floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam uehementer mordent. Excalfactoriam uim habet: urinam cit: hydropicis, & uetusto coxendicum dolori prodest. Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustiniensi agro.

NVLLAM *nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Asarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & uiribus inter se differant, his rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum, & baccharis, ut diffusius libro tertio disseremus. Asarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cum nullis ab historia dißideat notis. Cæterùm Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiã in errore uersari, ut Asarum baccharem esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Pliniũ scripserit. quippe qui libro* XXI. *cap.* VI. *eos acerrimè arguat, qui baccharem, & syluestrem nardum idem esse contendunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron uocant, cuius speciem, figuramq; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palàm est, Plinium seipsum à Brasauolo defendisse. Porrò si etiam Plinij ætate non deerant, qui Asarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, si in hunc usque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseuerantes ueterum nonnulli Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio bacchari adscripsit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Asarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his disseruerit; cùmq; Serapionem uiderint de Asaro ex Dioscoride scribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter auctoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari uires scripsit Mesues inter deiectoria medicamenta, ubi sic habet. Excalfacit Asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, reserat, resoluit, & prouocat; adstrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, sed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admisto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quàm bilem educit, quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obscurè opituletur: præsertim si sero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, scirrhososq; tumores.*

Asari consideratio.

Plinij tutela aduersus Brasauolum.

Asari uires ex Mesue.

Quamobrem ſubeuntibus cutem aquis, fellisq; ſuffuſionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, ijsq; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipſius admiſto ladano, dorſi ſpondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet.

Aſari uires ex Galeno.

Aſari meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſari radices utiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen. Itaque ex ijs, quæ de illis prodita ſunt hîc facienda coniectura. Hactenus Galenus. A' cuius ſententia (ſit tamen cum uenia dictum) maximè diſſentio. ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, ut Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poßit.

Nomina.

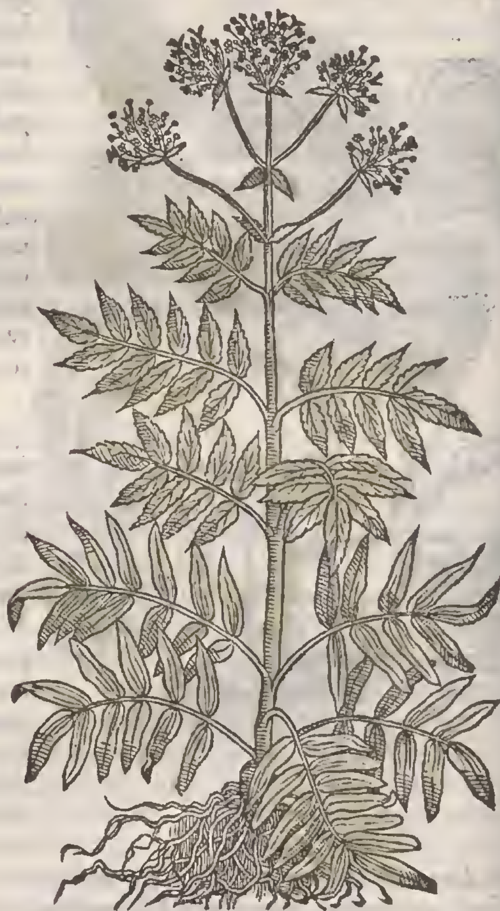
Planta Græcis ἄσαρον ac etiam νάρδος ἀγρία uocata, Latinis Aſarum, & Nardum ſylueſtre appellatur: Arabibus, Aſaron: Italis Aſaro, & Bacchara: Germanis, Haſel uurtz: Hiſpanis, Aſara baccara: Gallis, Cabaret.

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Suſpicionem augere, uel potius ita eſſe confirmare poteſt Oribaſius, qui Dioſcoridem tranſcripſit, & hæc uerba non habet. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta: ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά. Id eſt: Habens cauliculos anguloſos, ſubaſperos raros.

Phu magnum.

Phu paruum.

Phu. CAP. X.

PHV, quod & aliqui ſylueſtrem nardum appellant, naſcitur in Ponto: folio oluſatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: floribus narciſſo proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſsitudinem, ex obliquo uilloſa in nigri ueratri, aut iunci odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus.

Excalfacit: vrinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt. ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit. antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine ulla odoris gratia.

Phu conſideratio.

NON poſſum non fateri, eos omnes bene ſentire, qui maiorem Valerianam ſic uocatam, quæ paßim in Italia naſcitur, legitimum eſſe Phu aſſerunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuerſum notis ab ijs,

Valeriana maior.

ijs, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi uerò adolescunt cubitali mensura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obstare uidentur, qui in Phu lilij, uel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, uel nuscarij speciem, ut in maiori Valeriana uisuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam conficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus uerba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanque uidetur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici possit, non aliud, quàm ipsum Phu ad unguem referre. Etsi non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim.

Valeriana minor.

Est & Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris similitudinem referunt, molli lanugine pubet, reliqua uerò parte maiori non absimile assurgit, floribus subpurpureis, in umbellã simul coeuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore misto inter iridem, & nardum. Vtraq; odore commendatur: proinde eas uestibus quidam interponunt.

Phu uires ex Galeno.

Phu (ut scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autem ut Celtica. Simile Phu asserit ipse Galenus esse Carpesium, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, ut rectè sciri possit quidnam senioribus Græcis fuerit Carpesium, in primis Galeni testimonio eius uires & formam describam: is enim lib. VII. simpl. med. sic habet.

Carpesii consideratio.

CARPESIVM simile est uocato Phu, non gustu tantum, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiscerum obstructiones extergit, & urinam mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Nõ tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est Carpesium ponticum laertio: non tamen uel ipsum cinnamomi uiribus uicinum est, imò non paruo deterius optima cassia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, ut quod uiribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecũ attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repositum nunc usq; multum seruo: quod odorem etiámnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu appellato genere similis, ualentior tamen, atq; odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic uilissimo pretio. Quocirca si quis uestrum illuc accesserit, Carpesij plurimũ emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laertium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraq; nomen adepta, sed poticum melius est. Quòd cùm eius nõ parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus.

Quorundam opinio.

Tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiã Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui uulgo Cubebæ uocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio quod Galeno carpesium uocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quanuis longè tenuior. quare obstructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia uersatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κομβέβας uocari dit. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quód Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differũt.

Hermo. Ruellii & Fuchsii error.

Veruntamen illud animaduertendum est, quód eos in errore uersari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) uulgares seplasiariorum cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his uerbis. λεπτὰ δέ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Ipsumq; Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in usum medicum ueniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium; & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse. quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi uirgulta ellebori radicibus comparauerit, hìc mirum uideri non debet, quòd idem contrà sarmentosas carpesij radices cinnamomi uirgultis similes fecerit. Adde etiam, quòd in plantis non solùm caules sarmentosi, uerùm etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, uel cassia, potius quàm cubebæ uulgaris usus, erunt subijcienda. Iacobus Sylvius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum esse cubebas.

Serapionis lapsus.

Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddit.

Cubebarum uulgariũ consideratio.

Cuius autem stirpis fructus uulgares CVBEBAE sint; quid affirmare possim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui

gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus constat, quòd excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & siccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant. Nomina. *Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane.*

Malabathrum Cap. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, asarum, niris. Secus autem res se habet: nanque Malabathrum folium sui generis est, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis, sine radice. Id collectum statim lino transuitur, & siccatum reconditur. Tradunt siccatis æstiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renasci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in sua ui odore permaneat, & nardum sapore imitetur, nullo salis gustu. Infirmum uerò, & minutim contusum, præsertim si cariosum uirus olet, uitiosum est. Easdem nardo sortitur uires: sed efficacius omnia præstat. Vrinam uehementius ciet, ac stomacho magis prodest Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & suauitatem commendat. Vestium quoque odorem interpositum seruat, & ab erosione tuetur.

Malabatri consideratio. MALABATHRVM, *quod pleriq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Nascitur (ut Dioscorides inquit) in India palustribus tantùm locis, aquis absq; radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortasse indigenarum culpà perierit in India, quemadmodum & balsamum in Syria. Etenim Dioscorides refert, Malabathrum non renasci, nisi siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non sit à natura factum, uel potius sit ab indigenis omissum ob eorum negligentiã, facilè postea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum sit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiusdam Syriacæ folium esse ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior est eiusdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumq;, quodam salis gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uerò in uino subferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabathrum duxit, quod salsum est, non quod insulsum. Cæterùm non desunt, qui Indici folij loco, casiæ odoratæ, uel cinnamomi folia suppeditent, quæ esse caryophylli existimat Brasauolus. Nonnulli præterea, quædam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri usum uendicant.* Hermolai, Ruel. & Bras. opinio. *Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq; Brasauolus eos secutus, nulla (quod equidem sciam) auctoritate, Nigritarum Tembulum esse arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorum, qui Tembuli historiam, & notas scribant, inuenerim profectò neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter scripserit; idcirco illa potius asseram arborum folia esse nobis penitus incognita, quàm horum sequar opinionem. Nullo itaq; modo hæc ad usum ueniunt admittenda. siquidem cùm eorum facultates nos lateant, non est cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus sit, casiam odoratam, uel Indicam nardum supponendam putamus, Galenum secuti. qui ita decreuit tum in succidaneis, tum etiã lib. VII. & VIII. simplicium medicamentorum.* Fuchsii opinio explosa. *Quanquam Fuchsius in libro, quem de compositione medicamentorum nouißimè edidit, dum ea perpendit, quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Atractylim statuit subijciendam, Galenum (ut inquit) in libello de substitutis medicamentis secutus. Sed certè non satis possum mirari Fuchsium, uirum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (ut mihi quidem uidetur) manifesta, minus rectè sensisse. Nam ut omittã, in libro illo de medicamentis, quæ inter se commutari possunt, qui tamen liber Galeno adscriptus censetur, me nusquam legisse, quòd atractylis Malabathri uicem suppleat, sed casia odorata, & nardi spica; est Dioscorides hoc loco, est Galenus locis antè citatis in simplicium censu: qui uno quasi ore fatentur, eandem uim habere malabathrum, quam nardum. Quorum equidem auctoritati grauißimæ longè satius adhærendum existimo, quàm ut temere fortasse sit atractylis in malabathri locum substituenda, præsertim cùm nobis non desit copia nardi, & caßiæ odoratæ: atractylis autem uera hactenus, mea opinione, desideretur, ut libro tertio suo loco latius ostendemus. Quòd etsi concedamus, hanc aliquibus compertam esse, tamen quis audebit ea uti pro malabathro? etenim nullus, quod sciam, atractylim odore commendauit: at malabathrum Dioscorides non solum odoratum facit, sed etiam idipsum ἐν τῇ εὐωδίᾳ hoc est, in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (ut auctor est Auicenna) siccatq; ordine secundo.* Nomina. *Μαλάβαθρον, καὶ φύλλον sic Græcè, Latinè autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.*

Casia. Cap. XII.

CASSIA, cuius complura sunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, crasti corticis sarmento: folijs piperis. Eligenda est fuluescens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm angusta, longa,

ga, crassa, & fistulosa, gustu mordens, & cum aliquanto feruore astringens, aromatica, uinoso odore: cuiusmodi est, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur crassa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ rosam odore imitatur, præcipui in medicina usus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Mosylitico blasto, id est, germini cognomen est: Reliquæ uiles, ut quæ asyphemum dicitur, nigra, insuauis, cortice tenui, ac rimoso: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic est pseudocassia, quàm ut explicari possit, quæ gustu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata sit, hærentemque medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fistula, mollis, leuis, surculosa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, scabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fistula, & scabra cute sit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, siccandi, & leniter adstringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præstandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menses trahit: contra uiperarum ictus pota auxiliatur: aduersus intestinas inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in solio desidentibus, aut suffimentis, prodest ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis mista, cinnamomi uicem supplet, si ipsum desit: nam eosdem effectus præbet: Ad plurima perquàm utilis est.

Cinnamomum. Cap. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium sibi nomen uendicantia. Præfertur tamen Mosyliticum, quòd cassiæ, cui mosyliti nomen est, aliquam referat effigiem: sed in eo genere recens, nigrum, ex uinoso in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate constat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare est, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Insuper acre, mordens, & cum calfactione quadántenus salsum, quod non citò confricanti asperum, aut frianti lanuginosum, læuibus tamen internodiis appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice surculum. facilis est huiuscemodi probatio: nanque fragmenta miscellanea quædam esse uidentur. Quæ autem melius spirant, suo halitu, cùm nares primum consuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Est etiam montanum, crassum, pumilum, fuluescens admodum. Tertium à Mosylitico, perquàm suauiter olet, nigrum, fruticosum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungosum, candicans, aspectu tuberosum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ cassiam planè repræsentat. Quintum genus odore nares feriens, subrufum, & cortice fuluæ cassiæ simile, tangenti firmum, minus neruosum, densa radice firmatum. Iis, quæ thuris, cassiæ, myrti, aut amomi odorem spirant, minus suauitatis inest. Deligito scabrum, album, rugosum: at læue, & lignosum circa radicem, ut inutile, reijcito. Est etiámnum simile aliud, cui pseudocinnamomo cognomen est, uile, inualidi odoris, solutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen sit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Est autem lignosum cinnamomum, sarmenta longa robustaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: urinam ciet: tam menses, quàm partus potum, aut ex myrrha impositum pellit: contra bestias, quæ uirus eiaculantur, uenenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuersantem discutit: crassitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tusses, defluxiones, aquam subter cutem fusam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax est. Vnguentis pretiosis inseri solet. Et in summa, magni ad omnia usus. Tritum uino excipitur, umbraque siccatum, quò diutius duret, reconditur.

NATVRA *omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quàm plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obsequijsq; ea apud nos quispiam retinere potuerit. Siquidem stirpes ipsæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis. quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maiestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in suis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere possunt: ita & ipsæ relicta cœli clementia, hortorumq; amœnitate, spreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarium stirpium consortio in deserta, solitudinesq; suas, à quibus primam duxerunt originem, se tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; soli amor in rerũ natura potest. In quarum genere Cassia connumeranda uenit: quæ tametsi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorũ locis consita habebatur; nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Cassia dixisse uolumus simplicium medicamentorum peritißimos secuti, qui (ut eorum testantur uolumina) nihil inuicem differre censent, Caßiam, quæ in arborum genere Dioscoridi, & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim paßim circa apum aluearia serebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi postulat, quòd aliam repererim fuisse Caßiam (ut Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophrasto) uiticis magnitudine, ab hac longe diuersam, quam apibus, & coronis serebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præsertim cùm nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memoriæ mandauerit, Caßiam adeò copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi solitam, ut inde uulgari*

Cassiæ consideratio.

Cassiæ odoratæ, & coronariæ discrimen.

uulgaris facta, ubiq; paßim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia, & facultate omnium diligentißimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Caßiæ historiam silentio inuoluisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in usum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenere malothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Higinus uocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius Casiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uersibus.

Tum casia, atq; alijs intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha, Et in Georgicis lib. II.
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat. Item Georgicorum lib. IIII.
Nec circum casiæ uirides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm est, Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. his uerbis. Verùm hortis coronamentisq; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæstus, compendijq;, cùm fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaq; rationibus, auctorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus cneoron Theophrasto casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratißimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici. Neque tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus: quippe cùm pluribus locis urbis iam casiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quanuis concedi poßit Columellæ, casiam ex Arabia allatam urbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen non prohibet, quin casia, quam prope apum aluearia paßim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa uerò inter arbores odoratas recenseatur.

Cneori descriptio.

CNEORON autem describit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarici, carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, craßi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumni, & multum deniq; temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Sed iam ad Caßiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit.

Medicorũ, & seplasiariorũ error.

Nanq; hactenus tum medici, tum seplasiarij (etsi plures iam resipiscant) odoratæ caßiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec uiribus prædita semper capesserunt. Veruntamen postquàm nonnulli ætatis nostræ doctißimi uiri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes in aliud nouum Caßiæ genus segmenta illa commutarunt. Quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, caßiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis pseudocaßiam esse. quippe & craßo cortice constat, & in eius cauitate lignosa etiam uisitur materies, paululumq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac nõ contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Caßiæ uice usurpant: quæ cum nullo odore saporeq; commendentur, potius quercum, uel fagum, quàm Caßiam referunt.

Casia legitima.

Cæterum, ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam Cinnamonum perperam appellamus, & uulgò Cannella, Caßiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit uulgaris usus cinnamomum legitimam Caßiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetijs in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa Caßiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facilè sese offerent. quandoquidem mercatores (ut semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro uirili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Caßiæ genera racensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum usqueadeò æmulari, ut essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, ubique casia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palàm prodit, Caßiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, faterurq; se iam uidisse eximiæ Caßiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inspexisse cinnamomi surculos Caßiæ prorsus persimiles: adeò ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ caßiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Caßiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Caßiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo, inanis cauaq; sit, & craßi corticis: cuiusmodi in uulgari cinnamomo frequentißima conspicitur. Huius sanè ea uidetur esse generis, quam in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd uelit caßiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Caßiæ odoratæ frustulum cum cortice & ligno suo interiore nuper dono mihi dedit Sereniß imus Princeps

Ferdinandus

Ferdinandus Archidux Austriæ dominus mihi clementißimus, ab integro ramulo abscissum, quem ille inter plures alias res non minus prætiosas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo à nostro uulgari cinnamomo dißidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mãsus idipsum, quod uulgus Cannellam uocat, oriplanè repræsentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neq; ullo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantùm eius usum esse: atq; etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, huius uirgas in frusta secari, recentiq; bouis corio hæc consui, ut uermiculis, qui ex eo nascuntur, lignũ illud inutile erodatur. Cæterum odoratæ caßiæ meminit etiam Virgilius præter coronariã lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui. Quin & Plinius Caßiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis. Frutex & Caßia est, iuxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, craßiore sarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Consecant surculos longitudine binum cubitorum: mox præsuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollißimi, gustuùe quàm maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto transcribit. Qui caßiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari poßit à ligno, cortexq; tantùm utilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, ut corijs quadrupedum consuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Caßiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Caßiam solutiuam uulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Caßiam nigram Caßiam fistulam uocauere: legitimam uerò Caßiam, de qua hic disserit Dioscorides, Casßiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici poßit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Caßiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Caßia fistula inuenta fuerit, uel in Mauritanorum compositionibus à Græcis trãscriptis, Caßiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas, Caßiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco usquequaq; utebantur. CINNAMOMVM uerò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratißima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri poßit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiã in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo. Persuasum nanq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum. siquidem & in hoc ipso, uelut & in casia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima casia à pessimo cinnamomo parum distet. Neq; uerò Cinnamomi uirtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio uim habuit, integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomũ ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentum annorum interuentu, sed paucioru, si quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis; & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotũ quandam composuißem, ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit nondum integræ duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dißipatum est, uerùm etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tẽpore reposito sumere coactus sim, imbecilloraq; planè mihi uisa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subijcere uolumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitiam palato inferat: colorem deniq; talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atq; cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cùm accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. uerùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc & aliæ quinq; Cinnamomi

Error quorundam.

Cinnamomi consideratio.

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnamomi optimi notæ.

namomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaq; cùm imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis subdere, cum possim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa uasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel piurium ramorum, uel ut quispiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ueluti truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed ueratri utriusq; figuram præ se fert, atq; etiam magis damasonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quiddam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa sempté uirgulta, uel paulò plura, pauciorâue, non æquali tamen omnia longitudine sunt: uerùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ cassiæ. Hactenus di Cinnamomo Galenus. Cuius uerba hic recensere libuit, ut omnibus palàm sit, quòd cùm sub ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate cassiæ plurimum afferatur, quæ, ut Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea actum id parte dimidia est, incensis (ut ferunt) syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo fit, ut facilè credi possit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijsse. Nam si aliter res se haberet, qui cassiam ad nos deferunt, cum moltò plus lucri ex cinnamomo, quàm ex cassia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum cassia ueherent. Hæc autem dixisse uolui, non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cùm tantùm coiecturis agam, sed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (ut ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, cassiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse. quippe primum arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde uerò unamquanq; Cinnamomi speciem scribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nesciuerim ego explicare, quid sibi hac in historia uoluerit Galenus; præsertimq; cùm tam tenui ipsum sarmento esse tradiderit, ut ueratri, uel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quòd ex cassia (ut ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è cassiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & cassia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter utranque tanta sit generis cognatio, ut aliquando iuuenta sint cassiæ uirgulta tanta odoris saporisq; fragrãtia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Præterea non desunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, cassiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila sit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, cassiam. Sed cùm dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in cassiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. IX. de plantarum historia cap. V. ubi cassiam, & cinnamomum ostendit diuersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & cassiam frutices esse magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam secutus auctores, cinnamomum fruticosum facit. Cæterùm cùm scribat Strabo Arabas cinnamomo, & cassia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ nõ esse adeò pumilæ, ut quidam scribunt. Quod de cassia facilè dici potest. siquidem Venetijs cassiæ Cannellæ uocatæ fistulæ uisuntur tantæ crassitudinis, lõgitudinisq;, ut facilè quisq; iudicare posit eas è ramis, seu uirgultis nõ sanè breuibus fuisse decerptas. Cinnamomi deniq; sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quòd sciuerim) præterquàm in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spurium putamus, ea per genera descripsit, fortasse (ut solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi nascuntur, plus minúsue præstantiæ huic, quàm illi reddidit. At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his uerbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni narrant, & esse præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit, idq; ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod sequitur, quod etiam minus cesura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximúmque radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno. qua de causa præferri cacumina solent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam sic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticosum enarrant, eiusq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophrastus. Veruntamen cùm nec is hac in historia aliquid constanter, affirmanterq; scribat, Imperatorem, Regémue quempiam desiderarem, qui humanam rempublicam miseratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipsius Galeni æuo ex ijsdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæsar noster Carolus quintus, si illi Deus opt. max. Christianam remp. pacatam redderet, commodè consequi posset. uel fortasse commodius Rex Lusitanus, qui in orientalem Indiam sæpe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere uniuersas felicis Arabiæ oras explorare posset: quemadmodum & uniuersam Indiæ partem, quæ ad austrum spectat, ubi inquit Strabo

Cinnamomum

Cinnamomi penuria unde sit.

Opinio quorundam falsa

Cinnamomi differétiæ ex Theoph.

Cinnamomum pariter nasci. Sed ò clarissimi Lusitaniæ medici, si res medica uobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, si charitas uos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor uobis insitus est, iamiam prouinciam hanc suscipite. Quippe si princeps uester hinc sibi immortale nomẽ, uniuersæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare posse à uobis intellexerit, cùm omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos. Porrò tametsi hactenus illud mihi abunde probatum esse uideatur, quòd cassiam ueram habeamus, desideremus autem optimum & legitimum Cinnamomum; sunt tamen hac ætate scriptores, qui non cassiæ solùm, sed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchsius uir clarissimus, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo disserens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis cannella refertis & cassiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere uelit: distinguet autem notis utriusque diligenter expensis. His nimirum uerbis Fuchsius cinnamomum nobis uerum nõ deesse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non uideo: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiæ deuenisse uidetur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, ut apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notissimum esse contendat. Verùm huius ineptias ac uanitates plurimas alibi persequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hîc enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de cinnamomo sententia, quæ à nobis antea fusius probata est, quàm modò oporteat pluribus Fuchsium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præstitisse Lusitani illius ineptijs & mendacijs, quàm uirum peritum deceat. Cæterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò pòst contrarium scripsit, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex uel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut molestè rodat, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, uanam opinionem Fuchsius non secus atque in superiorem uenisse deprehenditur secutus Amatum Lusitanum: qui eandem ferè prius, quam ille pòst cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur.

Fuchsij, & Amati opiniones reprobatæ.

Cinnamomi uires scribit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccat eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est uelut imbecillũ cinnamomum: nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant. Meminit & Cassiæ eodem libro citato, ubi sic habet. Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu uerò plurimum in se acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulq; digerit, quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiam instrumentis addit. Idoneum uerò etiam suppressis mensibus, cùm uidelicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus.

Cinnamomi vires ex Galeno.

Casſiæ vires ex eodem.

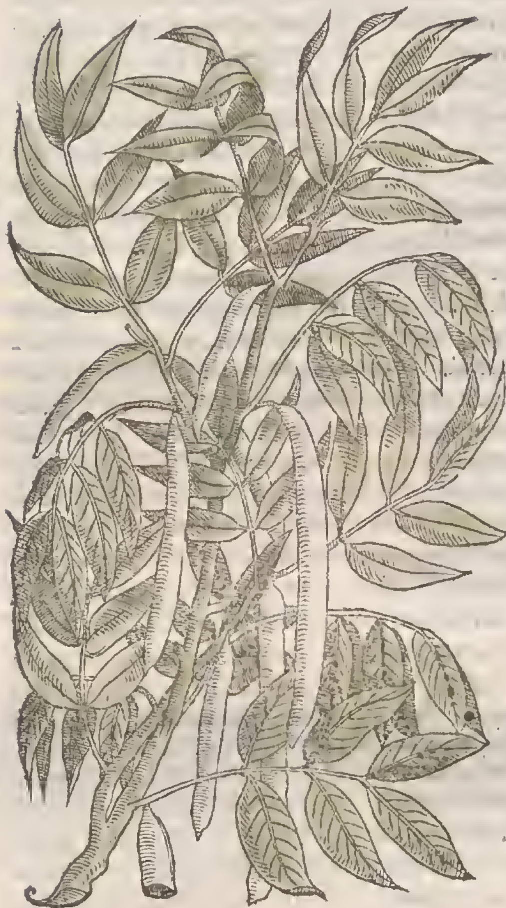
Cæterùm ex uulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quæ & odore & sapore idipsum pulchrè repræsentat. eam autem extrahendi ratio hæc est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idq; leuiter contusum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ rosarum stillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati selibram infundito. uas illud in balneum aquæ tepentis, & non feruentis imponito, atque inibi ore uasis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari sinito. post id tempus uitreo organo rostrato, quod ab effectu galerum uocant, uas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquæ feruentis aquam stillatitiam elicito. Verùm canna stagnea, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei rostro admouenda inserendaq; est. illi postremò uas uitreum subijcito, quod manantem aquã excipiat. insuper prouidendum est, ut omnia uasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: utpote quæ pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatusq; discutiat. Priuatim uerò uentriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præsentano remedio succurrit: uenenis uenenosorumq; animalium morsibus aduersatur: menses pellit, & urinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauseam sedat, & fastidium abigit. uteri morbis perquàm utilis est: prodest suspiriosis, resolutis, conuulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ usus maximam præstat utilitatem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillaticia.

Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec ueterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamq; humanæ saluti necessario medicamento destituantur, differam hîc de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, cõpactaq; uisitur, corticetenus buxeo colore, medullitus uerò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulciq; replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen ut in ossibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non possit. ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens;

Casſiæ solutiuæ consideratio.

CASSIA SOLVTIVA.

recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aluū item cōmodissimè citat, eiusq; uis uentriculum non pertransit. quapropter securissimè datur à medicis inchoātibus febribus, alijsq; calidis morbis ante uenæ sectionē, quòd tantùm uentriculū repurget, et aluū emolliat. Nocet tamē intestinorū imbecillitate affectis. et ijs, qui admodū lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, et mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllij spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Ac grè aluum excernit: eaq; propter nonnulli roborant eius uires, addito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, alijsúe medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasq; inflammationes, quæ cutētenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultè factum existimo: præsertim ubi uentriculi & intestinorum imbecillitas adsit. Quæ Græcis κασία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selibacha: Italis, Cassia, atque etiam Italorum uulgo Cannella: Germanis, Zimmet, seu Zimmet roerlim: Hispanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod uerò Græci κιννάμωμον, Latini quoq; Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo.

Nomina.

Amomum. Cap. XIIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ violæ, paruo: folijs bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origani. Ponticum uerò subrufum, paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur: semine plenum, uuis paruis simile, graue, uàlde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi, exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitq;: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiscerumq; lenit ex uua passa: ad uuluarum uitia in pessis, aut insessionibus utile est. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos emittunt.

Amomi consideratio.

TANTA *medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiaq; extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxisset in lucem, qui præter id, quòd uniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemq; illustrauerint, uera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneq; studium, & operam quàm diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quanuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice quidam*

dam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud uisitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinamomo & casia uidere est. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quam semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam uocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari poßit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus uidere potui. Neq; propterea uulgare pro eo supponendum esse censeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires consimiles tribuit. Acorum itaq; locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non uerentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctißimum REDEMPTORIS nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quàm nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ uocant. Constat hanc Amomum non esse, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim ualde odoratum est, adeò ut nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione uerò theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his uerbis. Botryos) Græcè est βότρυος. In hac uoce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, uuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemosi, βότρυος uocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quasi uero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non βότρυν, sed βοτρυῶδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἀμόμον, βότρυος, ut nos conuertimus: ut intelligamus Andromachum de duobus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoq; herbam, de qua Dioscorides, agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, uiro alioqui doctißimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idq; non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quàm καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neque prior illud unquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantùm. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυός τ' ἀμώμου; hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas auctor consultò coniunxisse uidetur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro ante dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neq; etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens. quid, si eandem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem. Cui si illud obijciat Fuchsius quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat; respondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius non negabit, quòd idem de Nicholai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaq; satis manifestum fieri arbitror, quòd ut Fuchsij sententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda est; ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum uertunt, probandi sunt, ut qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti. is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, ut suprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. VI. simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

Amomũ spurium.

Serapionis ĩterpretis lapsus.

Error quorũdam.

Fuchsij opinio reprobata.

Amomi uires ex Galeno.

Nomina.

Costus Cap. XV.

PRAECELLIT Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi uendicat Indicus, leuis, uber, ut ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menses pellit: uitijs, quæ uuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur. Contra uiperarum morsus sextan-

extantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem uibrat, ut caput tentare posit.

Costi consideratio.

COSTVS, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet, tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropolijs paßim habetur, adulterinus est. quippe nec ulla odoris suauitate commendatur; nec gustu adeò acri deprehenditur, ut admotus exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, non erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuius nam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo uendunt nostratibus pharmacopœis, ijs præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atq; etiam depingi curauimus (ea enim alioqui non est uulgaris iudicanda) ut ex eius imagine, quam hîc damus, discant imperiti cuius plantæ sint radices illæ. Hinc fortasse fiet, ut si illi imposturam hanc omnibus cognitam esse intelligent, eam desinant posthac facere.

PSEVDOCOSTVS.

Costi quæ vicē suppleāt.

Inuenitur Costus (ut audio) apud quosdam Venetijs, sed admodum rarus, quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non uiderim, non est, cur eum probem, uel improbem. Cæterùm seplasiarij, si legitimum consequi nequeunt, à pseudocostis abstineant. & Galenum, uel auctorem illum sequantur: qui, si Costus defecerit, ammoniacum, uel helenium supponi iubet. erit enim eis hoc satius, quàm uti adulterino. Sed quidam adeò suis pandectis, & luminaribus addicti sunt (quæ est eorum tum inscitia, tum pertinacia) ut nullis unquam auctoritatibus, atq; rationibus suaderi poßint, ut ueterem semitam penitus detestandam linquere uelint, quæ plerunq; est ægris detrimento, & sibi, & medicis dedecori. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus uocatam supponendam existiment. quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis utuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, ut angelicæ nomen sibi meritò uendicasse uideatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint.

Costi vires ex Galeno.

Costi uires scribit Galenus lib. VII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeò ut etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perfricant corpus ante acceßionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesq; prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulso.

Nomina.

Κόστος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Costus, Arabicè Kostos, siue Chast, & Italicè Costo.

Iuncus odoratus. Cap. XVI.

ODORATVS Iuncus in Africa, & Arabia nascitur. Laudatißimus ex Nabathæa; proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: peßimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque est usus. Vim urinæ ciundæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modicè adstringit, comminuit, excoquit,

IVNCVS ODORATVS.

excoquit, ac uenarum ſpiracula laxat. Flos eius in potu utilis ſanguinem reijcientibus: doloribus ſtomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miſcetur antidotis. Radix adſtringentior eſt: ideo faſtidijs ſtomachi, hydropicis, conuulſis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus ad deſidentium fotus, utile eſt.

Iunci odorati conſideratio.

Iuncus odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quanuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utriſq; iunctis dictionibus. Nanque ſquinanthum ſi ad rectã etymologiam referatur, nõ aliud inferet, quàm duas haſce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci ſignificant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος uerò florem Græcis deſignat. Verumtamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non eſt, cùm etiam Galeni tẽpore nõ haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratũ ex Arabia allatum immitti præcipit, quem neſcio quomodo ſchœni anthos, id eſt, iunci odorati florem multi uocent, cum nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ: ueſcuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda, quam probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem eſſe camelorum numerum, qui locuſtarum modo in uniuerſum ſchœni flores depaſcãtur, ut nulla penitus ſuperſit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Braſauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo Seplaſiarij paſſim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, eſt adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, et herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea uidendũ eſt, ne uetuſtate exoleuerit: facilè enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euaneſcit.

Monachorũ opinio exploſa.

Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paſſim officinæ utuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidẽ radices primùm medicinæ uſui congruas illi non ineſſe contendũt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioſcoridem oſcitãter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quòd autem Dioſcoridẽ oſcitãter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, ubi ſchœni uſum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis uſus ſchœnos acrimoniam non habeat, pariter falſum eſt. quippe, ut experimento quotidie comprobari poteſt, qui nõ longo tempore conſenuerit, linguam manſu uellicat. Quibus palàm eſt, Monachos uel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, uel ſi deguſtarunt, illum adeò uetuſtate exoletum fuiſſe, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnẽ acrimoniam, odoremq; amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexãdria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſententiam affirmandum putauerim, communis uſus ſchœnum legitimum, et probatiſſimũ eſſe. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (nõ tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galãgam uocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangã ad nos afferri. quod prorſus à ueritate alienum deprehenditur.

Fuch. lapſus. Iunci odorati uires ex Gal.

Cæterum & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ubi ſic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceq; etiam adſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienus eſt. Quocirca his de cauſis urinam mouet, menſeſq; ciet adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionẽ. prodeſt & iecoris, & ſtomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo aſtringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in alijs magis, alijs minus, guſtantibus apparet adſtrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reijcientibus exhibentur, commiſcetur.

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικὸς, Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Ramelſtro, Germanis: Paya de la Mequa, ſiue Paya de chamellios, Hiſpanis: Paiſture di chameaulx, Gallis nominatur.

Calamus odoratus. Cap. XVII.

CALAMVS odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula, albicās, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum uitijs, stillicidio urinæ, ruptisq; commodè bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

Calami odorati historia ex Theo.

CALAMVS, *& Iuncus odoratus (ut* Theophrastus *est auctor lib.* IX. *cap.* VII. *de historia plantarum) trans* Libanum *montem, inter ipsum* Libanum, *& alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter* Libanum *atq;* Antilibanum. *Inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem* Aulonem *appellant. Quà uerò calamus, & iuncus prouenium, lacus in amplum spatiatur, iuxtaq; eum palustribus siccatis isti assurgunt. Occupant locum plus quàm triginta stadia. Virides nequaquam esse uidentur, sed sicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, nō tamen lōgius spirat, ut quidam referūt. Hic enim locus à mari plus est, quàm stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratissimam esse inter omnes constat. hæc de Calamo* Theophrastus. *Cui etiam subscribit* Plinius *libro* XII. *cap.* XXII. *ubi sic habet. Calamus quoq; odoratus in Arabia nascens communis Indis, atq; Syriæ est: in qua uincit omnis à nostro mari cētum quinquaginta stadijs. Inter* Libanum *montem aliumq; ignobilem, non (ut quidam existimauere)* Antilibanum *in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, ut integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frangendo. hactenus* Plinius. *Sed certè satis palàm esse arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore* Brasauolus Ferrariensis, *quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratum Calamum illam esse radicem, quæ temerè omnibus in pharmacopolijs illius uicem explet, quamq; uerum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint* Theophrastus, *&* Plinius *non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, utique constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca* Plinius Dioscoridem *fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneū, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit* Brasauolus, *araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc* Plinius *lib.* XXIIII. *cap.* XI. *dum plura arundinum genera, & uires recenset, idem apertissimè ostendit, his uerbis. Arundinis genera* XXIX. *demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; nascitur, odorum unguentorumq; causa, urinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisq; cum resina. hæc* Plinius. *Sed præterea uulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (ut apertè ostendimus) nil aliud est, quàm arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia; nulla tamen usquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaq; rationibus* Fuchsij *quoq; sententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in sua methodo, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo,* Dioscoridem, *nedum* Galenum, *qui ex odoribus, ac saporibus uires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorū accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quā tamē in acoro haberi* Galenus *prodidit.* *Qui Calami odorati uires pluribus descripsit lib.* VIII. *simpl. medicamentorum, sic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est, & aerea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus,*

Brasauoli error.

Fuch. opinio improbata.

Calami odorati uires ex Galeno.

bus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaq; , habeaturq; secundi oridinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant: ualentius tamen desiccent, quàm excalfaciant. Inest quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adest. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis uocatum, legitimum esse nequaquam: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (ut mea quidem fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponendum esse uelint. Quam equidem sententiam ut hactenus probaueram, ita etiam literis mandauerã. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum uidetur, quòd ea menicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos; ideo non temerè cogor mutare sententiam, atq; ab illis desciscere. Sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est Κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira; Italicum, Calamo odorato. Nomina.

Balsamum. Cap. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ uiolæ, lycij, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa solùm quadam ualle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum uocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Aestiuis sub ortu canis ardoribus, arbos unguibus ferreis inciditur, manatq́ue è plaga succus, quem Opobalsamum uocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septeniue congii cogantur: inibiq́ue pondus duplo rependitur argento. Succi probatio est, ut sit recens, ualidi odoris, syncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed uariè uitiatur, misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani unguento: item susino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam uestem fusus, neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: uitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreq́ue lactescit: uitiatus uerò olei modo innatat, se conuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorq́ue redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum uocant, probatur recens, sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus oppobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit usus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, uirium ignauia. sapore piperis. Efficacissima uis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus uuluæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: ulcera sordida expurgat, & cruda concoquit: urinam potu ciet: ægrè spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitum haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa præcipua authoritas succo, secunda semini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitiis, tussi, ischiadicis, comitialibus, uertiginosis, orthopnicis, urinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm utile est: uuluam aperit in desessionibus balnearum decoctũ, & humorem euocat. Lignum easdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, uulsis, uenenatorum ictibus opitulatur: urinam cit: ad capitis uulnera cum sicca Iri conuenit: squamas ossium extrahit. & ad unguentorum spissamenta additur.

ANTIQVITVS Balsamum (ut Plinius lib. XII. cap. XXV. est auctor) in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ concessum erat. Sed postea propagata admodum fuit species, cùm Iudæa ipsa simul cum balsamo Romani potiti sunt. Qui ueluti politicarum pretiosarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; stirpem raram esse non tulerunt. Itaq; eam malleolis serendo, atq; iterando non secus ac uites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iustinus quoq; hæc de Balsamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Est nanq; uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle sylua est & ubertate, & amœnitate arborum insignis, siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur. quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimùm adaucta sit. hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. XVI. suæ geographiæ, ubi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat. Hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia est, & Balsami uiridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, cytiso, & terebintho persimilis. Eius corticem uulnerantes, succum in uasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci Balsamum eodem libro idem testatur, Balsami consideratio.

præter Plinij, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, sub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & suauissimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo sit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cùm olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certò sciam probatißimorum uirorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balsami uiridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quod è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuersa subijciebatur Syria, omne in uniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoq; prouenire antiquorum monumentis mandatum est, ut ex ipso Dioscoride constat, atq; etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. IIII. ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neq; semen, neq; lignum, neq; cortex importantur, nisi adulterijs, & imposturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorū, ut auctor est Theophrastus: qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò uirens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit. Collectum uerò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse: uix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò ut ex paruo spatium per longum odor ualeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehi, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus uitiari, quodq; Græcia uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita ut difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere uoluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; syncerae eius lacrymæ partem habere, uelut regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus uitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores sanè uarius est. quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt unguibus ferreis scalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, si ferro incidatur, statim siccari, atq; emori scribit: ob idq; qui opobalsamum colligunt, inquit, uitro, lapide, osseisq; cultellis ad corticē uulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quòd si unquam opobalsamum uenale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum uenturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus ijs præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur.

Carpobalsamum non legitimum. *Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod Carpobalsamum uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flauum sit oportet, farctum, ponderosum, gustu mordens, & feruens in ore: non autē nigrum, leue, inane, non acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferebatur. Hoc idē ligno euenit, quod Xylobalsamum uocant officinæ Græcos secutæ. quippe quod paßim in ijs habetur, potius myrti, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoq; in usu medentium esse.*

Balsami uires ex Gal. *Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatib. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuiū partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de suppositis medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami uice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri poßit: xylobalsami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem reperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarij Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, subijciatur; pro carpobalsamo hederæ corymbus; & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, uel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum; pro xylobalsamo agallochum; & pro carpobalsamo uulgares cubebas. Quòd autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere poßint, pleriq; rei medicæ studiosi idmecū sentiunt. Sed addam præterea, quòd si eæ mandantur, dentibúsue conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirum qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur.*

Fuchsij opinio improbata. *Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio, uiro alioqui doctißimo, planè dissentiamus. nanq; is in libro, quē de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoij radicem supponendam censet: eo quidē argumento (ut inquit) quòd ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verùm cùm ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, uel uiribus proximam facere leucoij radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neq; facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsij probem sententiam. Cæterùm affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratißimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit, crediderim*

crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram esse stacten, uel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idq; non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur. Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerẽt, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci.

Balsami factitij conficiẽdi ratio.

Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusq; libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum, cassiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusq; drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiusq: unc. unam & semis. castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lacrymæ sanguinis draconis sescunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem conterito, liquoribusq; admisceto, & uitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentißimè ui commensurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarißima tenuißimaq; emanat aqua, tenuißimarum utiq; partium, quæ igni admota modo quodam admirabi flagrat; hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuẽ, & crassam, quod oleum Balsami uocant. Postremò uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum ualenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia similiter præstat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus. Βάλσαμον sic Græcè dicitur, ut Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balasem, Bolesma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.

Nomina.

Aspalathus. Cap. XIX.

ASPALATVS, aliis erysisceptron, frutex est surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad unguentorum spissamenta pigmentarii utuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram uergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & sordida ulcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesq́ue discutit.

Aspalathi cõsideratio.

ASPALATHVS quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisaban, ubi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia ualidior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orirntales Indias aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas unanimiter uidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu, quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quòd si quandoque odoratum sentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata sunt ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius mediocri censura non uacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli uocãt: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia.

Ruellius errore notatur.

Cuius materiem cùm & in seplasijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparæ uirginis salutationes torno conficiunt, diligentißimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (ut Ruellius inquit) nusquam me uidisse ingenuè fateri possum. Adde etiámnum, quòd sit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abunde proueniens, quæ oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, neq; santalum rubrum. Itaq; cùm nobis Aspalathus desit, qui tamen facilè ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat eius locum uiticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio. Meminit Aspalathi Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens.

Aspalathi uires ex Gal.

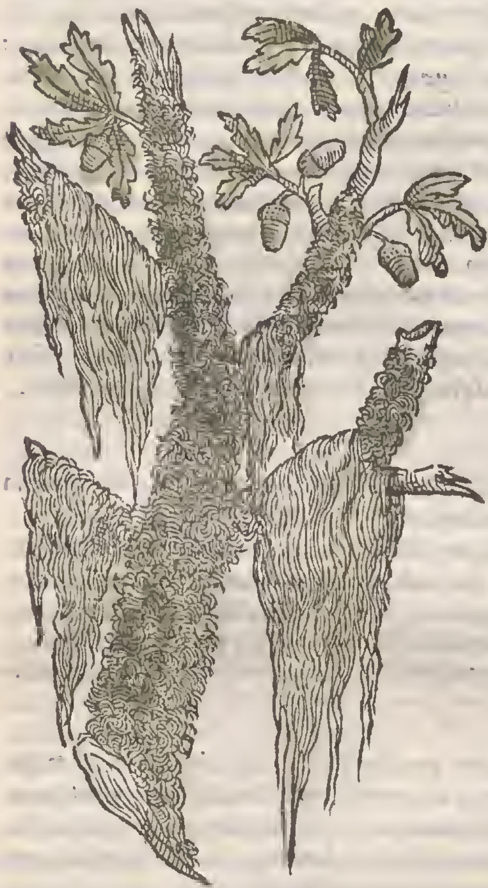
Aspalathus gustu quidem acris simul & astringens est: facultate uerò ex dißimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, austeris scilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione desiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones est utilis. hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri commentarij Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic disserere non alienum duximus.

Santalorum consideratio, & uires.

SANTALVM itaq; in utraq; India syluis densißimis, ingentißimisq; nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare uerò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipsi asserunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex rosarum aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota æstuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua rosarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruorem

rem in ardentißimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut auctor est Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum nonmodò cordi efficacißimè lætitiam affert, sed & robur non paruum addit. Quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præstant. Nomina. *Quod* ἀσπάλαθος *Græcis, Latinis item Aspalathus uocatur: Arabibus, Darsisahan: Italis, Aspalatho.*

Muscus. Cap. XX.

BRYON, id est, Muscus, à quibusdam splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringendi uim habet. Decoctum insidentium uuluis utile. Vnguento balanino, oleisque inspissandi gratia inseritur: thymiamatum, acoporumque compositionibus conueniens.

Musci arborum hist. GALENVS *lib.* VI. *de simplicium med. facultate, & post ipsum Paulus, non modò Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere; sed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiámnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur tradiderunt. A qua ipse quidem in uallis Ananiæ montibus supra Tridentum muscum admodum uillosum proprijs manibus, quàmpluries decerpsi, multò sanè odoratiorem, pulchrioremq;, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem montiũ syluis, abietes innumeras adeò uillosas, incanasq; mihi uidere sæpius contigit, ut prima statim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus uaria, ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib.* XII. *cap.* XXIII. *sic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, sed odore præstantes. Laus prima candidißimis, atq; altißimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisq; nati improbantur, omnesq;, quibus palmarum, atq; non suus odor inest. hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & uiribus fortasse præstantior erit. Nimirum recordor me nonparum eo quandoq; fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uillosa musco incanæ. Quandoquidem pastores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuosa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè superare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli uidebantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solùm de picea intellexerit, sed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu.* Musci arborei uires ex Gal., & Arabibus. *Is autem lib.* VI. *simpl. med. citato, ita de eo scriptum reliquit. Bryon, quidam uerò splachnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet astringentem, inualidam. Nec enim multùm est frigidum, sed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muscum officinæ Arabas secutæ Vsneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot usnea maduerit, altum somnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compescere, & aluum sistere. Ad hæc Muscus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muscus odoratißimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis utriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galeniq; æuum hunc silentio præterierit; nos tamen haud quaquam dißimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarij meritò de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquissem; præsertim cùm omnibus palàm sit ubiq; terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusq; suspensus, uestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & supercilijs inunctus defertur Moschus, quò alarum, nariumq; tædia, sudoris graucolentia, & insuaues corporis halitus occulantur, lasciuiæ oblectamenta augeantur, molliorq; politia fiat; sed etiam ut odoris suauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocrisi lasciuiam dißimulet (eò enim uanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis agelicas salutationes in cælum eructant. Omnia deniq;, quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate commendat. Quòd si hæ lucubrationes eo*

forte

forte caruissent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam iniissent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij sibi unguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare ualeant, Moschi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam. MOSCHVS *itaq; (ut Ruellius ex Aetio transcribit, si tamen ea Aetij legitima sunt, cùm potius Symeonis Sethi esse uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quàm Chorasa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in umbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, unico armatum corno, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumescit, fitq; uomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humiq; crebrò uoluitur: qua uersatione umbilicum lutoso, fæculentoq; sanguine turgentem exprimit. Cæterùm emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. De Moscho inter Arabas scripsit diligenter acurateq; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non absimilia, quæ moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potissimùm habentur, loca inuicem conterminà. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quòd capreæ moschum gignentes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascantur. Quod Sinis non euenit. nam etsi hæ quoq; odoratis uescantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præstantia, nardum, & cæteras Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio. quippe Tumbascini è uomicæ folliculo saniem nunquam eruunt, quò adulteria permisceant, & non nisi sereno cælo syncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quasdam admiscent, nubilo parumq; arridente cælo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquàm caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrium modo exortos palmi longitudine dentes habent, & pariter moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aere suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit. Is enim aeris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis utriculo sibi maturitatem cõparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos. nanq; animal cùm uomicam maturam esse præsentit, saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emissario tota saniei uis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam consecutus. Hunc itaq; moschum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis asseruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Isq; ille moschus est, quo reges & donantur, & utuntur.* Moschi odorati historia. *Moschus excalfacit ordine secundo, siccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atq; illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant. Quòd si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant.* Moschi odorati uires. *Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris uehementia nares admodum ferit.* Zibetti historia, & facul.

ANIMAL ZIBETTVM PROFERENS.

Hoc uulgari sermone uocamus ZIBETTO, *unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum utriculo cuiusdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia uocant, quos sæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concrescens, calidæ, humidæq; facultatis. Id cauernulæ umbilici impositum uuluæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Porrò ex quo* AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij nanq; tradunt ipsum in maris alueo non secus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui.* Ambari historia uaria. *Nonnulli uerò referũt piscem Azelum nomine Ambarum hoc auidissimè prosequi, cuius esu necem sibi statim consciscere. Quod cùm sciant piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, undiq; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum scisso animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proximè dorsi spinam inuenitur, id maximè præfertur*

tur alio. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius sententiæ è recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum describit his uerbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuersis locis scaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & sulphuris, & rerum similium. Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præstat. Quare iisdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Cæterum ex antedictis quæ sit Ambari historia ut uerior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd nihil adhuc certi atq; explorati habeam. Neq; etiam libet subscribere sententiæ Fuchsij, quanuis uiri eruditissimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum nostri usus factitium esse censet, atq; legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodq; ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel auctorum testimonijs hanc suam comprobet sententiam. Muscus arboreus βρύον, ἢ σωλάγχνον Græcis appellatur: Muscus, Latinis: Axnech, aut Vsnee, Arabibus: Mosco, Italis: Moosz, Germanis. At Moschus odoratus μόσχος Græcis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesch, Arabibus: Muschio, Italis.

Ambari genera, & uires. Fuchsij opinio. Nomina.

Agallochum. Cap. XXI.

AGALLOCHVM lignum est, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno simile, maculatum, odoratum, gustu adstringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice uestitur, aliquantulum uersicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: sudores arcet toto corpori insparsum: pro thure ad suffimenta substituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida stomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremq; mulcet: si lateris, iocinerisue dolor excruciat, si dysenteriæ, aut tormina infestant, ex aqua bibere prodest.

Agallochi cõsideratio.

AGALLOCHVM à Græcis, & Latinis recentioribus, sicuti ab Aphis Lignum aloes appellatur. Optimũ à Lusitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etsi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præstantissimum afferatur: siquidem igni accensum suauissimum, ac periucundum spirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum esse, quòd ἐστιγμένον, id est punctis maculatũ non sit: quoniam Oribasius non legit ἐστιγμένον, sed ἐστὶ μὲν οὖν εὐώδες, id est. Est igitur odoratum &c. Quemadmodũ nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: sicuti nec Paulus. Cæterùm non diu est, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibusdã nõ deesset Agallochum uerum, nihilominus, quòd rarissimum esset, officinæ ferè omnes eius loco, ut superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabant: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (ut Lusitani per meridiem in orientẽ nauigantes testantur) in insula Taprobana, alijsq; confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam ijdem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantùm attritu suauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubiq; pretiosum Agallochum est: nam & in locis, ubi nascitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præstet, hactenus mihi uidere non licuit. Sunt, qui somniantes dixerint, Agallochi arborem uidisse neminem, cùm terrestri tantùm paradiso proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ amplissimum fluuium quàm plurima secum Agallochi fragmina uehere, quæ tamẽ in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij transluant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in nostris etiam fluminibus sæpe ac sepius uisitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, utpote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, exesum, comminutumq; spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris non præstet, quo illud fragrare prædicant ex natali solo in Lusitaniã aduectum. Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametsi quædam ibi crescat planta neuig uocata, quæ quadãtenus Agallochum refert. Verùm præstantissimum India mittit; & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præstent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectissimum est nigrum, quod uarium ostendat colorem, succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis est Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscuræ bonitatis præsumitur, quòd sua præstanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericũ Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu resistens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, ut ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq; tatùm purum remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumstantes regiones deferri. hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Symeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non alias odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem & teredinem

Agalloc. fabulosa opinio. Agallochi historia ex Serap. & Sym.

& teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoq; tempore eximunt, & negotiatoribus uednnt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi metionem facit Nicolaus, ideoq; hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaq; lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut testis est Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo puluere obruunt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudum itaq; erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur. hæc Fuchsij sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitq; Agallochum illud præstantius, odoratiusq;(ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit sepultum, non uideo, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præstantiusq; existimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neq; calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaßis odoratißima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaq; odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones non defertur. In his nanque calorificis regionibus aquæ à solibus non obscurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod sepultum præstantißimum euaserit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, ut Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenũ alibi, quàm in succidaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Græci ἀγάλλοχον, Latini similiter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλαλόη nominatur, ut officinis Lignum aloës: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalungin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes holtz, seu Kreuz holtz: Hispanis, Lin aloe.

Fuchsii sententia improbata.

Agallochi facultas.

Nomina.

Narcaphthum Cap. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticosum, simile sycomori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus uuluæ suffitu prodest.

TAM breuiter, tamq; parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, ut nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, & Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præ se ferant (si modò ad nos defertur) id omnino esse Narcaphthum, quod uulgò officinæ uocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cùm huius in suffimentis frequentißimus sit usus, nil mirum si nouum ex usu sibi uendicauerit nomen, quod est thymiama. Id quod corrumpentes posteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioscorides inquit) iucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam alijs suffimentis inseritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantùm usu uenit in cõpositis odoramẽtis, quæ ad suffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per se id muneris præstet, raræ quoq; fiãt suffimentorũ compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si relicto proprio suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturã ex suffimentis usurpauerit. Serapio Narcaphthũ Lasahaten uocat: & illud odorati calami uice supponi posse autumat. Νάρκαφθον Græcè, sicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, siue Lasahaten: Italicè, Tigname, ueluti seplasiarum uulgo.

Narcaphthi consideratio.

Tigname.

Nomina.

Cancamum. Cap. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma est, myrrhæ quodammodo similis, uirosi gustus, quam ad suffimenta usurpant. Vestes eo, additis styrace, & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto plusculos dies ebibatur: lienosis datur, comitialibus. & suspiriosis: menses cum aqua mulsa pellit: oculorum cicatrices confestim emendat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduersus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

CANCAMVM, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat(ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddã rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris undique circumuestit, myrrhæ quadãntenus simile. Verũtamen quòd nulla (ut Dioscorides inquit) in eo manso saporis uirositas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm esse legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda serica stamina, idq; uulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantũ (ut opinor) bonitate differunt. Præstantius uulgò appellant Lacca sumetri: quod uerò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum, à quibus deferuntur, acceptis. Primum surculis perpetuò obuolutum uisitur: alterum absque surculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum est, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum esse Cancamum: nempe

Cancami cõsideratio.

Laccę Arabũ opinio varia.

quòd is Cancamũ Laccam appellet, & quòd arboris ſit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quòdq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cancamo egit, his uerbis. LACCA (ut inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorũ ſurculis inhæret, ſapore nõ ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfundũtur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiaq; inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leniter abijcitur. quòd ſi una tantum lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in umbra, & recondatur in uaſe uitreo. hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gũmi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, uiroſi guſtus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, uiſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat. quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, ut non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos.

Cãcamum & lacca quòd idẽ ſint, probatur.

Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſſimorum auctorum teſtimonia, quibus etiam probari poſſit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccã idem eſſe. Nam & ſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte uera uideantur; ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamum lacrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilem, odore grato, & quòd nullius uiroſi guſtus meminerit, illico orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quòd primùm legatur in Dioſcoride, Cancamum uiroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaueolentiæ indicium eſt: mox cum ſtyrace, & myrrha ad ſuffiendas ueſtes expeti, ut grato cõmendentur odore. quæ ut inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe uideor, ut quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco uitiatum fuiſſe. Vnde poſtea factum ſit, ut eius Cancamũ ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neq; ſanè huic opinioni illud obſtare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aſſignauerit Dioſcorides, quàm Serapio. ſiquidẽ nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant, lienoſos iuuant, & menſes cient, poſſint pariter uentriculũ & iecur roborare, eorumq; infarctus expedire, & cutem ſubeuntes aquas, & felle ſuffuſos ſanare. Hæc autem ſilentio inuoluenda non duximus, non ut noſtra hæc probetur, uel improbetur opinio, ſed ut alijs ueritatis inueſtigandæ pateat aditus.

Laccæ facti- tiæ genera.

Sunt etiam facti- ctitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuerſarum infectionum ſedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant Cremeſe, & Cremeſino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod braſilium uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen deſunt, qui credant, chermeſinum infectoribus uocatum eſſe arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Iſac, rem rubeam (ut paulò antè diximus) eſſe ait, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæreat, & quo ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius ſententiæ reperio fuiſſe Fuchſium.

Fuchſii opinio improbata.

Sed meo iudicio nõ exactè rem exploraſſe uidetur. quippe chermeſinum, quo puniceo, & purpureo colore ſericà ſtamina inficiuntur, eſt (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnaſcens, non autem gummi, uel roſcidum, uel aliud per ſe manans, ab eo perquàm longè diuerſum. Siquidem hoc nil aliud eſt, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis ſericis, quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obſtat, quòd dixerit Serapio, quẽ hîc ſecutus eſt Fuchſius, huiuſce laccæ infecturã uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil ſanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioſcoridis. quo fit, ut exiſtimauerim in eo capite de lacca omnino ſubeſſe mendam, uel auctoris, uel interpretis: & fortè melior hæc eſſet lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs ſimiles ſint, quorum infecturis inijcitur chermes.

Pharmacopolarum error.

Aberrant prætereà pharmacopolarii quàm plurimi Dialaccam antidotũ componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immiſceant. Sed caueant, quæſo, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus deteſtandũ incidant:

Monachorũ lapſus.

id nanq; ijs facilè continget, ſi Monachis, qui in Meſuem ſcripſerunt, morẽ gerent. Hi enim iam rei medicæ profeſſores aſſerere non dubitarunt, immiſcendam eſſe loco cancami, ſeu laccæ in magnã dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lacrymam, quam ſeplaſiæ ſanguinem draconis appellant, quæq; Dioſcoridis cinnabaris ab omnibus eſſe cenſetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduerſetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potiſſimè antidotus illa expoſcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorum infarctus, & obſtructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adſtringit, ita ut ſcriptum reliquerit Dioſcoridis, eam lacrymam iiſdem pollere uiribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen uis eſt, ut menſium profluuia ſiſtat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præſertim ubi uaſorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad ſanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, & oſſium fracturas ferruminãdas.

Sed

Sed monachos missos faciamus: & seplastarios admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectum copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiscuit. Quod κάγκαμον Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, siue Lach: Itali, Cancamo: uulgus officinarum, Lacca.

Ciphi. Cap. XXIIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis vinaceis, tusam cum uino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cribrata adijcito: die vno humorem combibere finito. dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

NON omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; uetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse. siquidem non rationi consentaneum esse uidetur, Dioscoridem hìc de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis alijs compositionibus. Vt κῦφι Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

Cyphi caput adscititium.

Nomina.

Crocum. Cap. XXV.

CROCVM optimum in medendi vsu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, omnibus suis partibus constans, non fragile, plenum, à quo detractum est nihil, quod madefactum manus inficit, nec situm redolet, aut cariem sentit, subacre: sin huius generis non est, aut uetus, aut humore perfusum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinũ inter Sicilica omnia uiribus infirmius est. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris venustatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de causis magno venditur. Vtilissimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet. Thessalus ipsum tantùm odoratum esse uoluit. Alij exitiosum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio vim coquendi, emolliendi, atque substringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præstat: qui ex passo biberint, crapulam non sentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum causa temperantur: ad vuluæ etiam, sedisque cataplasmata, vtiliter inditur: venerem stimulat: vergentes ad ignem sacrum inflammationes mulcet: auricularibus collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili sole siccari oportet, celeriterq; versari. Vrinam mouet radix ex passo pota.

Crocomagma. Cap. XXVI.

CROCOMAGMA fit expressis unguenti crocini odoramentis, & in formas digestis. Optimum est odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, subamarum, quod madefactum croci colorem reddit, gustatumque uehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale est quod à Syria defertur. Habet suas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuersant:

vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportione quadá ntenus repræsentat: quandoquidem plurimam croci partem sibi Crocomagma uendicat.

Croci consideratio.

CROCVM *quidem ubique terrarum cognoscitur. In Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipsum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod sciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur, primum sibi locum uendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiuscemodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos, ob eius frequentißimum in cibis usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophrastus auctor est) uergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim uerò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.*

Croci uires ex Galeno.

Croci meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus. Sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoque uim quandam habet, adiuuante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cum non admodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, eas parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis, quæ cùm iunctas esse caliditati non uehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. II. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo.

Nomina.

Κρόκος, *Græcè: Crocus, Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafran, Hispanicè: Saffran, Gallicè.* Κροκύμαγμα *idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.*

Helenium. Cap. XXVII.

HELENIVM folia habet verbasci angustioris folij, asperiora, oblonga: caulem quibusdam in locis non emittit: radicem subalbidam, interdum subrufam, odoratam, subacrem, vegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines liliorum, aut ari modo seruntur. Montanis, vmbrosis, & siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimque dissecta siccatur. Potum radicis decoctum menses, & vrinas ciet. Ipsaq; in eclegmate ex melle prodest tussi, orthopnœæ, ruptis, conuulsis, inflationibus, & serpentum morsibus. In summa excalfaciens est. Folia eius ex uino cocta utiliter ischiadicis illinuntur. Helenij radix & stomaco vtilis est in passo condita: siquidem salgamarij paululum siccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam conijciunt, & ad vsus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax est. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba est cubitalibus ramulis, serpylli modo per humũ repentibus. folijs lẽticulæ circa ramos, sed lõgioribus crebrisq;: radice pallida, digiti minoris crassitudine, per ima tenui, supernè crassiore, cortice nigro. Nascitur in maritimis, collibusq;. Radix vna in uino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

Helenij consideratio.

HELENIVM, *quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm uerbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia; uerùm etiam ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum uarietate euenire facilè poßit, crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus uir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis uetustißimum, ac probatißimum codicem, in quo longe plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulẽ ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos: & in his semen uerbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est in medicamentis usus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi sic habet. Siser his seritur mensibus, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri. Breuior his est, sed torosior amariorq; Inula, per se stomaco inimicißima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut arundo seritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est, terram non attingat. Condita tußim emendat. Radicis*

cis uerò decoctæ succus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tußi, & conuulsis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioscorides, ad nos (quod ego sciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed utrunque simul confudit. Meminit huius etiã Plinius lib. XXI. cap. X. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena insula laudatißimum. Est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quandam gratiam ijs, ueneremq; conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumq; quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus satis constat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, sed etiam in Helena Aegæi insula præstantißimum haberi. Helenij uires scripsit Galenus libro VI. simpl. medic. sic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis est, non primo statim occursu excalfaciens: ac proinde nõ dicenda est calida, & sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos, lentosq; humores idoneè commiscetur. Rubrificant quoq; ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum paßiones, ischiadas uocant, & exiguæ assiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. hæc ille. Cæterùm sunt, qui dicunt (ut etiam testatur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen liber ille Galeni legitimus est) quòd si Helenij succo tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idq; in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee.

Helenij Aegypt. consid.

Helenii uires ex Gal.

Fabulosum.

Nomina.

Omphacinum, & omne Oleum. Cap. XXVIII.

OLEVM, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos usus rectè valentibus accommodatissimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguentorum compositionibus idoneum intelligitur. Stomaco utile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: sudores cohibet. quò autem uetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, vlcerantium medicamentorum uires permistum hebetat: contra uenena datur, asiduè potum, redditumque uomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextarijs in potu datur: ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius discutit: oculorum claritati sublitum confert. Si uetusti non sit occasio, in uase decoquitur ad mellis crasitudinem, vt uetustatem repræsentet.

Oleum syluestris oliuæ. Cap. XXIX.

OLEVM, quod syluestres oliuæ fundunt, uehementer astringit, & ad sanorum usus secundum sibi locum vendicat. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, vlcera capitis manantia, scabiem, leprasque abstergit: tardius canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec annicuo vetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, vt asidua deuolutione, ictuque agitatum respumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adijcitur, & transactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affusum recondi debet, substratis sertulæ Campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere. sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, vsque dum inalbescat.

Sicyonium oleum. Cap. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius vnus: aquæ semicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at vbi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferuescit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri cõsueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam usque modum vim habet. Febri, ac neruorum vitijs prodest. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

Strigmentum. Cap. XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus, simulacrisque sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & ulceribus antiquis prosunt.

Olei consideratio.

MVLTO *quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex* Dioscoride *satis superq; constat. Quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet: quanuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium usu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quòd & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipsæ iam plenè flauæ tantillum subrubescere cœperint.*

Olei usus apud veteres.

Cæterùm non mirum est, si ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; sed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebat. Qua de causa & balneas frequentabant, & thermas. nanq; olei contracta sordes, ut corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant; sed & ipsum quibusdā strigilibus abradebant ad hoc opus aptißimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento; quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremq; emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorū hîc meminit Dioscorides. *Fuit præterea in magno, ac præcipuo usu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solùm ut corum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, sed ut etiam ij difficilius sese manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illū in se facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingreßi, strigilibusq; abraßi cœnosa strigmenta relinquebāt, quibus artuum affectibus* Dioscorides *mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facile fiebat, ut adueniente puluere cœnosum quoddam unguē parietibus inhæresceret: de quo etiam* Dioscorides *disseruit.*

Olei facultates ex Gal.

Olei facultates fusius prosecutus est Galenus *lib.* VI. *de simplicium medic. facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis cōficitur, quòd sanè proprijßimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est. quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcißimum, fitq; potißimùm ex oliuis, quas Græci* δρυπετεῖς *uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantū in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: ubi uerò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiā quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipsi omphacino simile oleū efficiunt. Cæterùm rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat adstrictionis quippiam, eatenus etiā frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanū, id est Hispanicum nominant. Quod si nequaquā gustantibus adstringere appareat, sed adamußim uideatur dulce, id modicè esse calidum putandum. Porrò si tenue quoq; cernatur (tale est, quod purū est, quodq; intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latißimè per cutem extensum sibi maneat continuū, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendum, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quòd oleū lotum maximè expers sit mordacitatis, supra positum est. Cæterùm quo potißimùm modo id probißimè laues, in sequēti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum cōpositione, ubi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur. nunc simplicia prosequor, adijciamq; & de alijs olei speciebus sermonem.*

Oleum sylvestre.

Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicem temperaturam obtinet; sed extergit, simulq; adstringit. Squalidißimum id est ex omni olei genere, & post Istricum quoq;: deinceps illis est Hispanum. Pinguißimum est Libycum, et Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehēsorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamq;. Porrò oleum pingue æstimatur, iudicaturq; uiscositate: tenue uerò si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque inijciendorum generatim disces, sigillatim quoq; confectum ex ijsdem oleum cognoscere dabitur.

Nomina.

Quod Græci ἔλαιον, *Latini* Oleum *dicunt. id Arabibus* Cait, *seu* Zait *nominatur:* Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Elæomeli. Cap. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, sextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere,

pſere, torpeſcunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uerei oportet: uerùm crebro excitare, ne ueterno preſsi ſomnos captent. Fit & oleum è pinguitudine ſurculorum. Optimum uetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVANQVAM *quotidie plura, uariaq́; mercimoniorũ genera nobis ex Syria cõuehuntur; Elæomeli tamẽ (quod ſciam) non modò non conuehitur, ſed ne ullum quidẽ unquam audiui, qui ipſum uiderit, uel nouerit. Cæterùm Hermolaus uir quidem præſtantiſsimus dubitat, utrum elæomeli ſit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel aeris ſignificat, uicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari, doctiſsimum uirum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententia ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aereum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq́; magis, cùm addiderit Dioſcorides, non modò elæomeli per ſe ex arbore manare, ſed & factitium haberi tuſis, expreſsisq́; arboris ſurculis.*

Hermolai lapſus.

Cicinum Oleum. Cap. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua uoles quantitate, torrido ſole flacceſcunt, & aliorum more cratibus inſtrati tantiſper inſolantur, dum ueſtiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: poſtea in lebetem ſtanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, ſubiectoq́; igni ferueſcunt: & ubi inſitum prorſus humorem reddiderunt, ſublato ab igni uaſe, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit uſus, longè ſecus fieri ſolet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per ſportulã torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad pſoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodeſt ſedis inflammationibus, uuluis conuerſis, atque præcluſis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplaſtra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

RICININVM, *ſiue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quamuis rarioris ſit uſus. Nanque ſemen plantæ, quam Dioſcorides ricinum appellat, Arabum eſſe cheruam nemo eſt, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat, ut diffuſius ſuo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum eſt fœdum, liuidũ, & ſanguine plenum, quod Italis zecca uocatur, ſuibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infeſtiſsimum. Cui cùm hoc ſemen forma, & colore ſit quàm ſimillimum; idcirco Ricini nomen ſibi comparauit. Meminit huius olei etiam Meſues, qui præter uires ei à Dioſcoride redditas, addidit, id ualidè craſſas coercere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq́; doloribus prodeſſe illitum, & infuſum.*

Ricini olei conſid.

Ricinus vnde dictus.

Amygdalinum Oleum. Cap. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, ſiccatiſque, in pila ligneo piſtillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, ſextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauſerit, uehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæſit, concha excipitur. Preſsis nucibus rurſum hemina aquæ inſpergitur, & poſtquàm ebiberint, idem opus proſequendum. ſingulas heminas reddunt ſinguli modij. Contra uuluarum dolores, ſtrangulatus, conuerſiones, & eorundem locorum inflammationes efficax eſt: uitijs renum, calculoſis, difficili urinæ, ſuſpirioſis, lienoſiſque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, ſonos incertos, tinnituſque diſcutit. maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut roſaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat. ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abſtergit.

CVM *amarum omnino dulci ſit temperandum, delinquere ſanè exiſtimarem, ſi oleum ex dulcibus amygdalis expreſſum (etſi illud Dioſcorides ſilentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq́; conficiendi modum nõ explicarem: præſertim cùm noſtræ ætatis medicis maximo ſit uſui, & pauci ſint myropolæ, qui ipſum rectè probeq́; conficiant. Parandi igitur rationem (ut Meſues tradidit) ſic habeto. Præſtantiores, dulcioresq́; amygdalæ, qua lubet quãtitate, ab utriſq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tundũtur, et in loco calido reponuntur, quinq; horarum ſpatio. dein parum interum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur, quouſque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contuſæq́; amygdalæ in uitreo, uel ſtanneo uaſe, infunditurq́; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq́; amygdalæ, & ſtatim prælo calentes ſubijciuntur: itaq́; oleum copioſius excipitur. Tritæ rurſum amygdalæ, & repurgatæ in ſacculis panno duplicato inuolutis ſub arena, cineréue calido reconduntur, & poſtquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed noſtrates ſeplaſiarij plurimum negligentiæ, ſegnitiæq́; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; ſed & amaras, & rancidas commiſcet, & omnes ſimul contereutes, in æreum cacabum inijciunt, igniq́; admouent affuſo aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in ſacculum conijciunt, et prælo ſummittunt, et quod inde fluit oleũ excipiunt. quod plerunq; exuſtionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nauſeam. Qui autem ſic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac deſtruunt: ſiquidẽ con-*

Amygdalini parãdi ratio.

Myropolarũ ignauia, & lapſus.

tusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiē inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cùm purgatæ, contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suaui, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus. quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt. Amygdalinum igitur, si rectè, probeq; cōficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compagium, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarū dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti uesicæ crutiatibus est efficax, si argentea fistula coniectum impulsorio instrumēto inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisq; uiscerum crutiatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Amygdalini uires.

Balaninum Oleum. Cap. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod rèpurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomaco aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cū anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

OLEVM *unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitum strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quòd etiam si diu ueterascat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; unguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda; præsertim cùm moscho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facilè eueniret, si alio quóuis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, si ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint. Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò cōtunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur: quousq; oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisq; unguentorum compositionibus, quorum in officinis est usus. Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuò asseruat.*

Sesaminū, & eius uires.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Hyoscyaminum Oleum. Cap. XXXVI.

HYOSCYAMINVM sic fit. Semen candidum, recens, ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt, partes cum reliqua massa permiscentur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendum utile.

Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem est, quæ facto è gnidio grano, verùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala ualetudine contracta tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum potest, eodemque modo paratur. Tritum sinapis semen, & calida aqua madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoscyamini uires.

TAMETSI *perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in usum receperint unquam; ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præsidia non iuuerint, efficacissimum est medicamentum, præsertimq; inflammationibus pudendorum utriusque sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, uel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Menstrum exuberantiam cohibet, & albicantia uteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibusdam additis, ita ut euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, uel uitreo uase, ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affusum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito, & prælo subijcito, sicq; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorū usu, eo quòd in deijcienda aluo*

Hyoscyam. parādi ratio.

Gnidinum.

Cnicinum. Rhaphaninũ Melanthinũ. Sinapinum.

da aluo uiolentißimum ſit medicamentum, ruſticis tamen aptißimum, cùm ſæpius, ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam ſæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (ut Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus, uiſcerum obſtructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus à flatuoſitate genitis, efficax eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt, & uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Rhaphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerunt, ſicuti etiam Sinapinum: etſi ubi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare ualeant. Sinapinum uerò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt: tanta enim eſt uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illico prodeant lacrymæ. Miſcetur quandoq; cum eo, quod è piſtaceis nucibus elicitur: perunguntúrq; eo genitalia in frigidis, ut felicius coeant, addito laſere, & moſcho.

Myrteum Oleum. Cap. XXXVII.

MYRTEI faciundi ratio hæc eſt. E' myrto nigra ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum molliſsima quæque tuſa premuntur: ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur, ſubiectíſque carbonibus inferueſcunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compoſitio. Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in ſole macerant: alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo, cypero, & iunco odorato. Efficacius eſt amarum guſtu, & oleoſum, uiride, tranſlucens, & olens myrtum. Aſtringit, & indurat: ideo medicamentis miſcetur, quæ cicatricem obducunt: prodeſt ulceribus in capite manantibus, ambuſtis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, ſedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis ſudores compeſcit: & ad omnia ualet, quæ aſtrictionem, inſpiſſationemque deſiderant.

In myrteo officinarũ lapſus. Olei omnis generis parãdi ratio. Myrtei parãdi ratio.

MYRTEVM myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioſcoridis more, conficiunt, ſed è fructibus tantùm, nulla ſeruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; uino immiſcent, & in æneum cacabum transferunt, ſubduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferueſcere ſinunt, donec uinum totum abſumatur: mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Meſue explicatam. ſiquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuis expreſſo. Nanq; ut balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur ac eius omnes conſeruantur partes: ſic contrà uiolento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum) decreui non prætermittere quicquam, quò errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne, quod officinæ ad medicamenta uſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumq; aliarum gummi, uitreis organis per ſublimationem, ut chymiſtæ uocant, elicitur) uaſe uitreo, uel ſaltem ſtanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impoſitis imponendis tribus diebus macerari: poſt tertium uerò diem expreßis cunctis prius impoſitis, & recentibus infuſis pari temporis ſpatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaq; tandiu opus proſequendum, donec ſibi oleum amplißimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, ut admodum ſuperlucrentur, arcamq; auro ad ſummum uſq; impleant, non patitur myropolas neceſſarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium ſatagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni conſulant, his uerò mali errores emendēt ſuos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præſtantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adſtringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contuſis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uaſe uitreo, uel ſtanneo reponito, tectoq; uaſis ore in balneo calentis aquæ immergito, & poſt tres dies extrahito, ac percolato. Rurſus aſſumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium uſq; diē. At poſtremò uaſis ore detecto, tandiu id apertum ſinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi ſunt ij, qui Dioſcoridis teſtimonio, æneo cacabo (ut ſuprà dictum eſt) ſubſtratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioſcoridis tempore ars medica non adeo exculta erat, quin nec ſeplaſiaria, ut noſtra hac ætate eſſe uiſitur. Quamobrem putandum, quòd ſi huius balnei artificium Dioſcoridi innotuiſſet, ipſum haudquaquam ſilentio præteriiſſet, ueluti nec illud Meſues, nec alij complures præterierunt, qui ſummo ſtudio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.

Laurinum Oleum. Cap. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ ſunt, in aqua coquuntur: ſiquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus ſubacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inſpiſſant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij ſtyracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amariſsimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum ſpiracula aperit, laſsitudines diſcutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, deſtillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauſeam parit.

LAVRINI

Laurini consideratio.

LAVRINI conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, uel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

Laurini uires ex Mesue.

Lentiscinum Oleum. Cap. XXXIX.

SIMILIS Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis, ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parãdi ratio, & uires.

LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absque alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinũ summis laudibus extulit Galenus lib. v. de compos. medic. secundum locos, ad gingiuarũ, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in usum. Hoc tamè (ut Mesues inquit) uulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

Terebinthini consideratio, & uires.

† In his uerbis mendũ subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cùm scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere; hîc uerò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Mastichinum Oleum. Cap. XL.

MASTICHINVM è trita fit mastiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

MASTICHINI parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo uino permisto: masticen admiscẽt, & æreo uase carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferuescere sinunt, quoad uinum prorsus exiliat, ac inde usui asseruant. At ipse uitreis organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confici.

Seplasiariorũ lapsus.

Vnguentorum compositio. Cap. XLI.

DE RATIONE vnguentorum consequẽter tractandum existimauimus: quandoquidem ea in nonnullis corporum uitijs, aut medicamentis mista, aut corporis perfusa, aut naribus obiecta, plurimùm prosunt. in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuscemodi indicium. quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Rosaceum. Cap. XLII.

ROSACEVM sic fit. Iunci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in viginti olei libris, & quincunce subinde mouendo, coquito: dumque pereolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito rosas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, sinito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recrementum pessum ierit, mutato uase, in craterem melle illitum recondito, Cæterùm rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritque secundarium oleum. Quòd si tertias usque, quartásue perfusiones infundens exprimere uoles, secundarium

ROSACEVM

cundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, vasa melle oblini debent. Si uerò secundam infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo humore imbutas injcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò simili modo exprimés facito: totiesque recentes rosas detractis unguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius. nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet: nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alij autem detractis vnguibus, rosas tantùm oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibrã pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & usque tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alij calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alij coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus utile. Potum soluit aluum: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoethe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est. ad lacessita interanea, & concitatas vuluas vtilissimè subijcitur.

Vnguẽtorum cõsidet.

Hoc sub olei nomine comprehendit Dioscorides oleum omne, quod per se tantùm, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, ut in præsentia de Rosaceo agẽs, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, ut apud Dioscoridem oleum uocetur, quod simpliciter expressum sit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. simpl. medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Cæterùm oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ cõpletum appellant, à Dioscoridis rosaceo longè dißidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium est multorum à labore procliue ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant; tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti.

Rosacci consideratio.

Rosaceũ omphacinum.

Fit etiámnum rosaceum rosis non affatim dehiscentibus in omphacinum demißis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibusdam alijs superius adnotauimus) modò insolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expreßione peracta, immaturarum rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesq;, cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis uulneribus aptißimum est, quòd roboret, siccet, resoluat, inflammationesq; non modò prohibeat, sed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib. II. de comp. medic. secundũ locos, ubi de dolore capitis scribit, qui uel ex uulnere, uel casu excitatur. Cuius etiam meminit lib. X. simp. medic. de sanguine agens.

Rosacei omphacini uires

Elatinum. Cap. XLIII.

FRACTA elate, tusa, & scarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: uerùm pares esse debent utriusque portiones. dein mundo uase ad usus reconditur. Viribus rosaceo proportione respondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, *quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate absoleuit.*

Melinum. Cap. XLIIII.

MELINVM hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ sextarijs admiscetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox

mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & uestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum uires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id vim refrigeratoriam, & astringentem habet. Contra scabiosa ulcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis uuluis infunditur: citatam urinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini consideratio.

MELINVM *oleum ad hodiernum officinarum usum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis dissecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs superius ostendimus.*

Oenanthinum. Cap. XLV.

OENANTHE è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, uoluiturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

OENANTHINVM *nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non sit opus, illud pluribus explicare.*

Telinum. Cap. XLVI.

FOENI græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spissato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus uuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus subijcitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inseritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ se ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFFICINARVM *Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adijciunt.*

Sampsuchinum. Cap. XLVII.

SERPYLLI, casiæ, abrotoni, florum sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro uiribus ipsorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur. denuo noua alia simili mensura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionesque efficax est: menses, & secundas, & partus extrahit: vuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumq; dolores lenit: sed cum melle uti eo præstat; quandoquidem vehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, vulsorumque cataplasmata utilissimè additur.

Sampsuchini consid.

QVANQVAM *ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumq; temperamenta per gradus dissidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero nō distaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis scripsisset Dioscorides, alterū unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans.*

Solutio controuersiæ.

Porrò ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus Diosc. & Plinius sampsuchū uocauere, sed potius (ut ego existimo) marū, id quod etiā sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Nanq; mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorū libris meminerunt. Quare non deest suspicio. quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aßignandis Galenus à Dioscoridis maro non longè recesserit. Sunt

Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium uocat: quippe & hoc quibusdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit; non obstat propterea, quò minus idem esse possint sampsuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de causis ut alterum ab altero distinqueret, Dioscorides facilè impulsus fuit. quarum altera est, quòd si diligenter animaduertantur utrorunq; compositiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quòdq; ob eius claritatem id particulari descriptione dignũ censebat, ut præstantiæ discrimen faceret, utq; etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumq; non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare uoluit: nam si id non fecisset, quódnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioscorides appellauerit; quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsucum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haud quaquam permutandam censuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cyzico tulerat. Opinio quorundam.

Ociminum. Cap. XLVIII.

OCIMINVM oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & besis pondo, die noctuq; uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmq; exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ perfusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tanto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimum recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Abrotoninum. Cap. XLIX.

OLEI cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuq; madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum uelis asseruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præclusionesq; efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Anethinum. Cap. L.

OLEI libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & bessem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere uelis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Susinum. Cap. LI.

SVSINVM, quod alij lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permisto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit: quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargendus, & si qua sordes uasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi uendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis folijs expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, ut dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cum factum abunde uidebitur, singulis compositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumq; primò vnguentum infunditur, & paulò post excipiuntur uasculis siccis, myrrha, aut gummi antea perfusis,

fusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expreßione. Aliqui simplex ex balanino, alioúe oleo, & lilijs componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Aegypto factum. sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præclusiones, & collectiones aperit: utilißimum ad muliebria mala. ulcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresq; emendat: uibices, cicatricesq; celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet; sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

HOC, quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm uniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata uidetur.

Narcißinum. Cap. LII.

NARCISSINI spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur, olei eloti libræ septuaginta cum uncijs quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immista, decoquitur: simul ac autem cum ijs efferbuerit, eximitur, refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcißi quàmplurimi conijciuntur, qui bidui spatio (ut in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas uuluæ duritias, præclusionesq;: sed capitis dolores facit.

NARCISSINVM, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiam Plinij ætate parari desijsset, ut ipse libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Crocinum. Cap. LIII.

CVM Crocinum componere uoles, prius olei, ut in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci unciam unam assumes, identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc aßiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adiicito, moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione utuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi usu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit; quare persæpe phreniticis subuenit perfusum; aut naribus admotum, aut illitum; pus mouet, ulcera purgat; contra uuluæ duritias, atque præclusiones, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, prodest cum croco, cera, medulla duplicato olei pondere, concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione respondent butyrinum, onychinum, & styracinum, quæ etsi nominibus distant, uiribus, & compositione cognata sunt.

Cyprinum. Cap. LIIII.

OLEI omphacini eloti pars una, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semisse, myrrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aspalathus tusus, & aqua affusus decoquitur in oleo, donec conferuescat: myrrha autem uino uetere odorifero subacta, contususq; simul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tusum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Post hæc colato oleo in uiginti octo libras olei, floris ligustri, quod cyprum uocant, sex & quadraginta libræ cum besse instillantur, quæ sufficienter madefactæ per sportulam exprimuntur. Quod si copiosius desideretur, idem recentium florum pondus iniectum simili modo prematur: & iterum aut tertiò, si quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris suauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ, neruorumq; uitijs conuenit, pleuriticis, fractisq;, per se, uel cerato immistum. malagmatis imponi solet, quæ opisthotonicis, angina laborantibus, inflammationiq; inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

Irinum. Cap. LV.

SPATHAE quàm minutißimè contusæ sex libras cum besse, in tribus & septuaginta libris & quincunce olei, æreo uase, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: postea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inspissato,

inspissato, macerata, ut scripsimus. Sed alia est componendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunce, xylobalsami (ut dictum est) contusi libras quinque & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouem libras & dextantem adiicito, & myrrhæ glebam uetere uino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, strenuè, & uehementer distringito. Quòd si uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò similiter maceratum exprimito. Longè optimum est, quod solam irin olet, quale illud est, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: crustas adimit, sordida ulcera & putrida purgat. confert fœminis uuluæ causariis: item inflammationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eiicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest. diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum ulcera, quas ozænas uocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immissis, uel iis, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulsa gargarizatur: item contra arteriæ scabritiam. datur etiam iis, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauserunt.

QVANQVAM *Irini præparatio (est enim per se clara satis) non magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari expostulat: illud tamen silentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, sed radices, cùm hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit; cùm tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum. Quippe quæ & suauiter oleant, & ad unguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur.* Irini consideratio.

Gleucinum. Cap. LVI.

GLEVCINVM absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardō, spatha, aspalatho, sertula Campana, costo, & musto: circundatis interim uinaceis uasi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, postea expressum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit, horroribus, & neruorum, uuluæq; uitiis auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

MINIMÈ *quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constant odoramentis, sicuti Columella lib. XIII. capite L. apertè indicat. Cæterùm non potest Gleucinum (si rectè admista simplicia considerentur) non uehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidenti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. scribat, gleucino mustum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, sed circundatis uinaceis per se calentibus; uidetur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, ualdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates.* Gleucini cōsideratio. Plinij lapsus.

Amaracinum. Cap. LVII.

AMARACINVM longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisq; amaraci, costi, amomi, nardi, casiæ, carpobalsami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & uinum assumuntur: hoc in uasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, uenarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, urinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquàm utile: necnon humentibus herniis, postquàm medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra ulcera, quæ theriomata uocant, rumpit: difficili urinæ illita sede, & eius inflammationibus auxiliatur, hæmorrhoidas illitu soluit, uuluæ subditum menstruos cursus enocat, duritias, ac uuluæ tumores discutit, uulneratis neruis, & musculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impositum.

SVPERIVS *in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, Quo fit, ut hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiscetur, ubi diffusius de eo agens scribit, quòd sui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait, ut legitimum experiretur ama-* Amaracini consideratio.

 racinum,

racinum, id sibi ex solo amaraco praeparari, quod etsi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuisse testatur.

Megalinum. Cap. LVIII.

FACTITABATUR olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus obliterata est. Cuius ad historiæ complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina unguentis, neq; tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamentiq; causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de resina disseremus.

Hedychroum. Cap. LIX.

QUOD Hedychroon uocant, in Co fieri solet: eisdem præditum uiribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedichroi cōpositio ex Galeno.

HEDYCHROI compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta uino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, aspalathi, schœnis calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami uerò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, casiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus insula mastiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, et scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus ut hunc parandi modum describeret, tum quòd Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum; existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamentum: quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum compositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si tandiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit; cùm & ab Arabibus, & à myropolis adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Theriacæ depravatio.

Metopium. Cap. LX.

FIT in Aegypto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem: nam lignum, in quo galbanum enascitur, metopion uocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balsami semine, galbano, & resina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum resipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora uenarum aperit: ulcera purgat, extrahitq;: ad præcisos neruos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est. Ceratis, & malagmatis inseritur: horroribus, conuulsisq;, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum contracta est, utile habetur: sudores ciet, uuluæ spiracula recludit, & eiusdem duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Mendesium. Cap. LXI.

MENDESIUM constat balanino oleo, myrrha, casia, & resina. Aliqui tamẽ post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ simul excocta non fuere, uim nullam exhibent. Similem metopio uim obtinet, sed inferiorem multò.

Stacte. Cap. LXII.

STACTE uocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquàm odorata, ac pretiosa est, atque unguentum per se facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis unguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Styrax liquidus.

Medicam. peregrina cur adulterētur.

STACTE Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solum Venetijs ubiq; uenalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primùm aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria

Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq́; manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesq́; moliuntur, Dijs sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inuenire. nisi fortè uera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Cinnamominum. Cap. LXIII.

CINNAMOMINVM constit è balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamẽtis: atq; cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra uuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit, & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & ulcera, quæ putredinis vitium senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasq; cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

Nardinum. Cap. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamẽti gratia adijcitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Malabatrinum. Cap. LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus respondens.

Iasminum. Cap. LXVI.

APVD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ: quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, uicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum usurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit; præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemq́; desiderant. grauius tamen spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur.

Iasmini consideratio.

IASMINVM *unguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc uerò aliquid nobis se se offert declarãdum. Itaq; primùm scire cõuenit, quòd Iasme uocabulũ apud Græcos, aliorum etiã testimonio, nil aliud significat, quàm uiolaceum. Et certè cùm scribat* Dioscorides, *unguentum hoc fieri* ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, *hoc est uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id* Violaceum *meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, uocabulorum fortasse uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in* Italia *Gelsomini uulgò appellamus.*

Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, *tum* Marcellus Florentinus. *Qui præcipuè, ut suam comprobet sententiam, ueteres asserit, præsertimq́;* Dioscoridem, *inter leucoij genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq́; speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo. siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quòd* Dioscorides, *qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisq́; generibus, omnium diligentißimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse: cùm id folijs, uiticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq́; notis ab omni leucoio dißideat. Sed hoc uerum esse* Marcello *concedamus, etsi minus concedendum sit, quánam ratione dicet unquam; Iasminum unguentũ fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum* Dioscoridis *leucoium esse asserit, si* Dioscorides *ipse palàm prodit, Iasminum ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abunde ostendit* Serapio, *qui non modò fuit* Dioscoridis *imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de utrisq; tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam* Dioscoridis, *nec* Galeni *auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritq́; gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra uisitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, ut cre-*

Iesemin vnde dictum.

GELSIMINVM.

damus, gelsiminum Dioscoridi cæterisq; ueteribus incognitũ fuisse. Cæterùm cur Arabes stirpem hanc IESEMIN *appellauerint, causa facilè aßignari potest: quòd cùm gelsimini flores odoratos, albicãtesq; albæ uiolæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipsi uiolæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi uernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach uocitetur. Id autem sicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiã senibus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitæ lentore prouenietibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarij cũ amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoque è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi uocabuli similitudine Sambacinum, & Sambucinum idem esse existimant, Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non obscurus capite de Sambuco in suo paruo de simplicium libello. Non diu est, quòd Iesemi num, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est: quamuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur.*

Iesemini vires ex Serap.

Ioãnis de Vigo lapsus.

Myrrha. Cap. LXVII.

MYRRHA lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ nõ dissimilis: è cuius uulnere defluit lacryma in subiectas tegetes: alia circum caudicem cõcrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos præpinguis, qua expressa, stacte emittitur. Alia gabirea pinguissima, læto & pingui solo nascens: ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica secunda est, bdellij modo mollis, uerùm odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergasima dicitur, pingui carens, cano situ obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & uiribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt, sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens, fragilis, leuis, undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picei. Calfacit, cohibet, soporem gignit, glutinat, siccat, astringit, uuluam emollit, & præclusam aperit: menses & partus celeriter extrahit cum absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in uetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febrium accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataque, scabritiem arteriæ expolit: obtusam vocem expedit, uentris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduersus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum uino, & oleo ore: uulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatisq; cum meconio, castorio, & glaucio: ad uaros autem cum cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & uino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut postea ostendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bœotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitq;: suffimentis commodissimè inseritur.

Myrrhæ cõsideratio.

MYRRHA, *quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sanè ab ea differt, quam inter præstantißimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe uniuersa ferè myrrha, quæ in officinarum usu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere est) minimè uirescit, pinguis non est, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura leues intus ostendit, nec*

sapore

sapore acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verùm si fortasse cuipiam uideretur & hæc inter Myrrhæ species esse recipienda (quod tamen non satis cõpertum habeo) aut caucalim, aut ergasimam, eße crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; sciamus ex India in Alexãdriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigraq; est, sed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam situ obducta: & quanquam inter huiuscemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmẽtum, quod & clarum sit, & pellucens; confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrham aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumq; mistionum adulterio minimè uacare: hac enim impostura (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ paßim uulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatißima esse censetur. Verùm ea hactenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseruetur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaso, quæ calpasi lethalis, uenenosaq; est lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multosq; nos sorte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd inscij myrrham, cui opocalpasum admistum erat, assumpsissent. De industria nanq; nonnulli eorum, qui ipsam præparant, ut laudatißimam imponebant, eo quòd uiderent collyris inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipiẽtem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptũ lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia est, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim; siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frustra quãdoq; translucida reperiantur; sunt tamen potius hæc (ut dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, uel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdelliũ incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quòd scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq; facilè lentescat, & confractum pingue spectetur. myrrha uerò, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm arida sese offert. Cæterùm improuauit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specierũ deterrimã iudicauit, quæ aliquibus minea, alijs aminnea uocatur, quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cùm in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expreßit, his uerbis. Myrrham in iisdem syluis, ubi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Connecbitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, craßiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemq; unedoni: scabrum alij spinosumq; dixere: folium oliuæ, uerùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Nec non fuere qui è thuris arbore, utrunq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemq; temporibus, sed à radice usq; ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte priusquàm incidantur, stacten dictã, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solum peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim nostri usus myrrham Indicam esse. nanque per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoq; historiam non iniucundè scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ super montẽ, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq; narrant: caudice duro, contortoq; iuxta terram, craßioriq; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alij uerò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læueq;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, iligni modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum uehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atq; ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos uideri, alios tenuiores incisuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiaque mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese large ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoq; se audiuisse dixere, myrrhã, thusq; collectum undiq; ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctißimũ inter omnia regionis illius, custodesq; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus

Myrrha adulterata opocalpaso.

Brasauoli opinio improbata.

Myrrhæ historia ex Pli.

Myrrhæ histor. ex Theophrasto.

aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uerò, qui uenerint, tabellas aduertere, eiusq́; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde uenire, parteq́; tertia pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq́; seruari tutissimè dominis, donec acceptum uenerint.

Alij myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosioremq́;: folium paulò rotundius, gustu proximum terebintho: earum quoq; ueteres præstantiores haberi. Nasci uerò hanc, & thus in eodem loco terra subargilia, & sabulosa. & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longe maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem uerisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitiū constat. Probatur melior gustu, eiusq́; norma concolorem accipiunt. hactenus Theophrastus. Myrrhæ uires ex Gal. *Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaq; capitis uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eijcit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utiq; quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim ueterem, & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil uerentes. hæc Galenus.* Myrrhæ succidanea. *Porrò ubi myrrha desit, Galenus in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calamum supplet: Constantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum supponere. Nanq; Auicenna hanc sententiam omnino refellit, cùm utatur his uerbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (ut Galenus inquit lib. II. de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cùm ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloe.* Bœotica myrrha. *De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita.* Nomina. *Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler, Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis.*

† *Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id est, illita alæ nariū. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem teste etiam Galeno lib. XI. de usu partium, πτερόν seu πτερύγιον pars quædam nasi uocatur.*

Styrax. Cap. LXVIII.

STYRAX lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimùm in sua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è Catabalis, Pisidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfurosus, friabilis, canoq; situ obductus. Cæterùm lacryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: uerum perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam uermiculi erodentes excusserunt, melle, iridis sedimento, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantissimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uænundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum speciem contrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tussi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ uoci: uuluæ præclusæ, duritiáue laboranti conuenit: cit menses potu, appositúque; aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotii modo deuoretur. Miscetur utiliter discutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit uehementer, & emollit: uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & soporem adfert.

Styracis consideratio.

STYRAX *paßim in Italia Storax calamita officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nanq; ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciũt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facilè uendicauit. Itaq; cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantũ præstare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, ubi in Dioscoridis codice legitur* τοιοῦτος ἐστιν ὁ καταβαλίτης, *hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neq; probat lectionem mutandã esse in Gabaliten, quẽ admodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit uir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi sic inquit Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Caßium Seleuciæ montẽ. Atq; etiã ei adstipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. XII. legitur* γαβαλίτης, *& non* καταβαλίτης.

Manardi lectio nõ probata.

Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarißimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à ueritate desciscit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neq; certè mihi rationi consonum uidetur, ex eo quòd Galeni tempore styrax in calamis uehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebãt, eam statim in calamis includebant, quàm ut suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XVI. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cùm apud ueteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haud quaquam possum huic Fuchsij sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quòd rectius sentire uideam cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterùm Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quòd Styrax plerunq; poluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantißimus cognosci potest. Styracis arbor uiret Venetijs pluribus in locis, præsertimq; in uiridario clarißimi medici Maffei à Maffeo, Huius meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tußibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας, καὶ βράγχους *uocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum prolicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis.* Στύραξ *ut Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miha, Meha, Mehaha, seu Astarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.*

Fuchsij opinio reprobata.

Styracis uires ex Gal.

Nomina.

† *quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.*

Bdellium. Cap. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratum, ungui simile. Est etiámnum bdellij genus sordidum, nigrum, uberioribus glebulis in offas conuolutum, aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido siccum, resinosum, liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usqueadeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias discutit cum ieiuna saliua dilutum: uuluæ spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu comminuit, urinam mouet, tussientibus, & à serpente percussis utilissimè datur, ualet ad rupta, uulsa, laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso uino, aut aqua calida.

Bdellii consideratio.

PRAESTANTISSIMVM *Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantùm asseruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius paßim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod siccum, resinosum, liuensq; ex Petra defertur, utrisq; à mercatoribus simul mistis. Quòd si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quòd saltem mediocre impertiretur, postquàm nobis optimo interdictum est. Verùm etsi hoc fieri poßit, cùm* tamen

tamen in eo parum, uel nihil amaroris sentiatur, cùmq; cæteris ferè omnibus tum notis, tū qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit; est potius opinandum factitium id, & adulterinum esse, quàm legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cùm nobis persuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet nō ad uectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi consueuerat, somniauerint, cōmunem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam refellentes, in præcedenti commentario scripsimus. Huius, quo paßim utimur, plura quidem habentur genera. *(Bdellij uulgaris genera.)* Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, resinosum, odore fœtido laseri quadántenus proximo: aliud traslucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ persimile, ut ab ea uix dignosci poßet. Quæ omnia genera tametsi illegitima cēseantur; officinis tamen tanquam legitima, & præstantißima in medicamentis paßim temerè usurpantur. *(Bdellii host. ex Plinio.)* Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatißimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cum fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaq;, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & crustosius, amariusq;. At Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius. *(Bdellii uires ex Galeno.)* Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facilè mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quiddam illis, & potißimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. hactenus Galenus. Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum uerò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. *(Bdelliū alterū Serapioni palmę genus)* Hoc Neapoli frequentißimum uidimus, ijsq; in officinis acceptimus, ubi sacchari arundines è Sicilia petitas uenundantur. Nam cùm illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum V. inuictißimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. *(Cefilionis cōsideratio.)* quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratißimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carcioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quādoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere poßumus) à Mauritanis accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ, & natura eius est, sicut natura palmerij. Galenus insuper lib. VIII. simplicium medic. de palma disserens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut suspicer, inde Arabes Græca uoce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse. *(Nomina.)* Quod Βδέλλιον Græci, Bdellium similiter Latini uocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdellio: Hispani, Bedellio.

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti poßit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quòd non solùm Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicū faciat; sed etiam quòd Oribasius lib. XI. legat δάκρυον ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ. hoc est: lacryma est arboris Arabicæ.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus sic legitur εὐώδες ἐν τῇ θυμιάσι, ἐοικὸς ὄνυχι. hoc est, si uerbum uerbo reddamus: odoratum in suffitu, simile ungui. Eadem uerba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aetius & Oribasius. Cæterum in ijs uerbis illud dubiam sententiam facit, quòd non facilè colligi poßit, quid per ὄνυχι intelligat Dioscorides. nam cùm hæc uox homonyma sit, & plura significet, cui potißimùm rei conueniat, auctor non explicauit. ut hinc uel aliquid deesse suspicandum sit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis sit, quàm aliquid certi statuendū. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, uiri doctißimi, uerba illa in diuersum sensum trahant. Alij enim probatū bdellium uolunt bene odoratum esse semper, sed incensum fieri ungui simile, ut Manardus libro suarum epist. octauo: alij dum inceditur, odore malunt ungui aßimilari, ut Hermolaus. quorū tamen utrunq; constat de odorato ungue intellexisse. His adstipulari uidetur Serapio inter Arabas, qui bdellij descriptionē Dioscoridi acceptam ferens, uerba illa interpretatur in hunc sensum: cùm inceditur, bonū spirat odorem, odori unguis odorati similē. Sunt porrò qui bdellium suffitu odoratum faciunt, ungui simile, ut Ruellius. qui certè ea simplici uerborū illorū uersione non minus ambiguū reliquit illius notæ sensum, quàm in Græco reperiatur. Marcellus autem diuersam ab antedictis sententiā protulit, nam ita uertit illa uerba: cùm inceditur, odoratum, & humano ungui colore simile. Hæc utiq; Marcelli interpretatio plura habet, quàm in Græcis codicib. legātur, ea fortasse ratione ab eo addita, ut nulla reliqua esset ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidē hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi sentiēdum sit, ferè incertus sum. Videntur enim uerba illa Dioscoridis ita distincta esse, ut duas bdellij optimi notas faciant: quarum altera est, ut odoratum sit, cùm suffitur: altera, ut sit ungui simile. Sed relinquitur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus sit intelligendus.

dus. Eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plinius lib. XII. *cap.* IX. *de bdellio disserens, Bactriano ungues reddat candidos, cùm inquit. Bactriano nidor siccus, multiq; candidi ungues. Ex his nimirum uerbis liquet, bdelliũ illud albis maculis ungui humano similibus refertum esse. Id quod etiam uidetur bdellio assignasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur lib.* II. *de antidotis, dum ita scribit.* Σχοίνου ιβ΄. καὶ κρόκου μίαν, βδελλίου Ὄνυχας δραχμὰς γ΄. ἀσπαλάθου β΄ S. *Hæc duo carmina soluta oratione ad uerbum sic uertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam, Bdellij ungues drachmas tres, aspalathi duas semis. Sanè quòd Damocrates bdellij ungues in cypheos compositionem addat, me magis mouet, ut credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguium effigiem repræsentat: aut quòd illud bdelliũ sit præstantius, cui sint maculæ humanis unguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quàm deceat, ut quid alij, & quid ego sentiam in illis Dioscoridis uerbis, exponerem, ita tamen, ut malim eruditiorum quoq; iudicium esse.*

Thus. Cap. LXX.

THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculum, stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum est, candidum, cùm frangitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum uerò fuluescit, & colore liuet, sed rotundum industria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus uersant, donec rotunditatem contrahat: uerùm huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant, minus multò, & fuluius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gummi. quod facilè deprehendi potest: siquidem suffitum gummi flammam non eiaculatur, & resina in fumum euanescit, thus uerò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: oculorum caliginem discutit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta uulnera glutinat, infrænatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes uerrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, perniones que cum suillo adipe, aut anserino, & ulcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci uino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cum cimolia, & rosaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ, uiscerumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda ualetudine haustum insaniam mouet, & largius cum uino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succensum à lucerna, donec exuratur: post perfectam ustionem operire oportet, usquedum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo uase cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, ut in eius mentione mox ostendemus. Alii crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo uiuacibus prunis torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, uaporémve emittat: facilè enim comminuitur, quod perustum non est.

Cortex thuris. Cap. LXXI.

PRAEFERTVR thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine membranis. Adulteratur admisto pini, aut nucis eius cortice. sed horum index ignis est: siquidem reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia uaporem eiaculatur. Thuris modo uritur: & uis eadem, quæ thuri, sed ualidior, adstringentiorque. Quare potu cruentis exercationibus, uuluis fluxione laborantibus in pesso cõfert: ad cicatrices oculorum, & caua, sordesque efficax est. tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

Manna thuris. Cap. LXXII.

MANNA thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed inualidiusculam. Sunt qui cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aerium uaporem, sed fuliginosum, & impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus uirus habet.

Fuligo thuris. Cap. LXXIII.

FVLIGINEM thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uase in medio perforato, detersa diligenter sorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque subiectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perspici queat, si urantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias sopponito, & anteaquàm prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem uidearis coegisse. Continuò tamen externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta, abstergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua

thuris

thuris cineribus admiscetur. Derasa itaque fuligine, cinis cremati thuris seorsum substrahendus est. Idem opus, quoad satisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

Thuris histo. ex Theophr. & Plin.

CVM THVS, *Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario disserere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioscorides in eius scribenda historia, non latè se diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire desiderant, hîc referam, quæ ex Theophrasto lib.* IX. *cap.* IIII. *quæq; ex Plinio libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpsi. Gignitur itaque thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuersæ, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est. Tractus is spectat ad orientem undiq; rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæũ olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, uidere thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipsas arbores uidere possunt. Ius enim in thus, ipsumq; legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi uendicant; quæ etiámnum ob id à propinquis populis sacræ uocantur, quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congressu polluuntur: atq; ita religione merces augentur. Quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & unoquoq; anno inter ipsos diuidi. Cæterùm quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neq; Græcis etiámnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quòd arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet. Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantißimis æstibus, quòd tunc esset humoribus maximè prægnans, quod postea legebatur sequenti autumno. Verùm dulcedo quæstus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, ubi loci natura poscit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusq; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quàm ueteris. Quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flauescere, quod indicat, thus & in alijs regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cùm Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quanuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen postea, quòd ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis.*

Thuris facultates ex Gal.

Thus (ut scribit Galenus lib. VII. *simpl. medicamentorũ) excalfacit ordine secundo, desiccat uerò primo, paululumq; adstringit. Sed candido minimùm adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoq; desiccat, adeò ut ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem craßiorum partium, quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius usus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantùm ijs, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes; sed & ijs, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò ut ad tertium usq; excessum perueniat. Habet uerò etiam absterſorium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt ulcera, uidetur, uelut & myrrhæ, & styracis. hæc Galenus.*

Galeni locus restitutus.

Verùm, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in Galeni loco citato non solùm Gerardi Gaudani uersio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud Galenum, ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc est, ut uertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præterquàm quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt ulcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse uidetur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, ueluti ex myrrha, & styrace. Nam libro* VIII. *simpl. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis. Et libro* VII. *de fuligine scribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria uocum similitudine deceptorum deprauatos esse: quòdq; loco huius uocis* αἰθάλη, *quæ Latinè fuliginem reddit, successerit* θαλλὸς, *quæ ramum germenue significat. Quod etiam apertißimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimũ, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium uidere licet: tametsi Paulus hac menda non uacet, uel sui ipsius fortasse, uel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni*

gni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus scribit lib. IIII. de comp. medicament. per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est.

Auicẽ. lapsus.

Præterea cùm dixerit Dioscorides, thus in secunda ualetudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem præstare tradit.

Mãna thuris.

Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: nanq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medic. secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria uidi, ubi laudatißima colligitur.

Mannæ cælestis historia, & genera.

Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis qui ex aëre ueniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantùm genera ipse in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species; præstantißima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudinem sumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bõbycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud est, quã aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atq; suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constant craßioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priusquàm sol exortus admodum excalfaciat: nanq; postea sole liquefacta, absortaq; facilè euanescit. Quapropter pleriq;, ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt.

Fuchsij opinio.

Hinc uerò fit, ut nescierim ego, qua ratione ductus Fuchsius uir eruditißimus scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis uerbis utar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam uocari: quin & hanc uiliori pretio uendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc, quam paulò antè reddidi, ueram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc fore iudicium eorum (sint uel medici, uel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atq; eam satis exploratam habent.

Mannæ Arabum.

Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuersis capitibus pro dita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Nanque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tußi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna.

Brasauoli lapsus.

Testatur Brasauolus Ferrariẽsis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano uas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannã, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio.

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theo.

Credidit Auerroes, & post eum alij quàm plurimi, Mannam ueteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieq; calida, & sicca fuerat aëris temperies. At qui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebãtur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roscidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerint Tereniabin; præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro undecimo capite duodecimo his uerbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipuéque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillúmque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro III, capite nono de plantarum historia, his uerbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis

Manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulij.

quoq; illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maximè insidens. Manna utriusq; consistentiæ è cælo demissam uidimus in Comitatu Goritiensi, uniuersoq; Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI maio, & iunio mensibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum amplißima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentißimè perspecta, utriusq; Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere.

Monacorũ opinio explosa.

Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aeris, & cæli clementia; sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absq; aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ diebus superioribus easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionibus usu ueniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeq; madescant, sitq; cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus magnam, liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo

Manna secto arborum cortice manans.

fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues, fungosiq; sint ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correspondent. Quòd autem id tantùm fraxino, orneoglossoq; eueniat, cùm melleus ille ros in uniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum, eiq; congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs uerò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumq; diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sanè primo, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt.

Petri Criniti error.

Cæterum ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarũ peculiarem epistolam conscripsit. Verum

Serap. lapsus.

tamen uenia illi danda est, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti ineptè confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibiq; de eius uiribus ac facultatibus disseruit.

Mannæ temperamentũ, & uires.

Manna tam Auicennæ, quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq; habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoq; tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim, extinguit, aperit, emollit, læuigatq; gulæ, pectorisq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Mastichina uocata, uno duntaxat anno in suis uiribus persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimq; Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat.

Fuchsij opinio reprobata.

Enimuero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundó auctum excudit, Mannam à medicorum usu explodere conatur his uerbis. Manna leuem certè, ut ferè nullam soluendi, aluumq; subducendi uim habet. Quod ijs compertum est, qui iuxta Libanium fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cùm abunde ea satientur, nihil tamen lædi, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur: neq; stulti, contemptis nostratibus, è longinquis regionibus allatis uti potius, quàm ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, mallemus. sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos facientes, cõdignas damus pœnas. hæc Fuchsius. Quibus nimirum uerbis liquet eum uelle usum Mannæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicamenta deferri, quæ nostris in regionibus proueniunt. utinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse uehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus id persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum subducat, & eam quidem innocue, non solùm conuenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed id etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis unciarum pondere data aluum perbellè deijcit, & priuatim bilem educit. Quòd autem Libani montis indigenæ Manna non ut medicamento quod purget, sed ut obsonio, quod nutriat, utantur, quis tam facilè ut Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua, ut decet, experimentum tueatur. certè nullus, si rectè iudico. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitißimam soluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem ferè locum obtinet, utemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & alijs huiusmodi, quæ paßim nascuntur in hortis & campestribus, atque uim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatißimorum auctorũ, quàm alterius quicũq; sit. illi enim non contenti simplicibus medicamentis, quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam uti uoluerũt. quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, ut etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia uentrem purgare. Equidem optarem, ut ij, qui alicui medicamento usum abrogare student, uel id æquius & modestius agerent, aut è nostratibus ea proferrent, quæ eandem uim præstare possent. neq; enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre

ferre uelim, modò hæc cum illis uiribus certare ualeant. Λίβανος καὶ λιβανωτὸς *id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis, Vueirauch: Hispanis, Encienso, Gallicis, Encens.* Nomina.

† ἄτομος. *Hæc dicto hic, & paulò pòst legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum uidebatur Marcello, Dioscoridem usum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet* ἄτομον *in* ἔντομον, *ad rem nomen accommodans. Quam tamē lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem uidentur ab Oribasio sublatæ lib. XII. ubi primò non* ἄτομος, *sed* ἄτμητος *legitur, quæ uox sine controuersia illæsum, atq; non scissum thus facit: secundò uerò nihil legitur. quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem* σύαγρος, *quæ uox ut est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste, legitimum, ita non mutanda uidetur.*

† *Hic uulgaris lectio habet,* ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, *id est: Arabias, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant. Marcellus non* ἀραβίας, *sed* ὀρόβιας *legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro XII. ubi* ὁ ὀρόβιος *tantum, reliqua uerò ut addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca uulgata hoc in loco legunt* μεθοδευόμενος: *quæ uox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.*

PINVS.

PICEA.

Pinus, & Picea. Cap. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionem. arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex astringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, vlceribus summum corpus occupantibus, ambustisque cum spuma argenti, & manna: vlcera delicatulorum acrimoniam recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentia cohibet: suffitu partus, & secundas eijcit: potus aluum sistit, vrinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione uindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis utilia sunt drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præstant. Teda earum particulatim secta, si in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit spatha acoporum, pessorumque compositionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficacissimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arrosis oculorum angulis, callosis, glabrisque

genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim astrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tussi, & pectoris vitijs auxiliantur, per se, aut ex melle sumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum passo, aut cucumeris semine bibuntur, urinam cient: acrimonias in renibus, & uesica hebetant: stomachi rosiones leniunt. datæ cum portulacæ succo, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in passo franguntur, & decoctæ, uetustæ tussi, ac tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Pini historia, eiusque genera.

NOSTRAE *nimirum negligentiæ adscribendum foret, cùm nos assiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum syluæ, nisi harum omnium amplissimam, ueramq́; historiam traderemus: eoq́; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq́; nonnullos eum secutos, in huiuscemodi plantarum historia, quæ resinas fundunt, longè ab eo dissentire, quod in Tridentinis montibus nostris oculis perspectum, apud alios etiam testatum reliquere possumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum libro III. cap. X. de plantarum historia, duas Pini species adnotasse; domesticam alteram, alteram uerò syluestrem: huiusq́; in maritimam, & montanam distinctionem fecisse, hisce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam syluestrem assignant. Syluestris binum statuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celsior, materieq́; crassior Idæa: folio imbecilliori, tenuioriq́; maritima: & cortice læuiori, utiliq́; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq́; dehiscens: Idææ oblongior, uiridis, minusq́; hiscens, tanquam syluestrior. hactenus Theophrastus. Verùm non desunt, qui contendant Theophrastum hæc de picea scripsisse, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quòd πεύκη, de qua hîc differit Theophrastus, Græcis piceam, non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communẽ Græcorum sententiã secutus libro, quẽ arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationẽ, quod Theophr. περὶ πεύκης Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace uiri boni dixerim) hallucinatũ arbitror, non quòd propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quòd mihi uideatur non diu uersatus in Theophrasti & Galeni lectione, aut de plantis ijs scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura sunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin ueteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea usurpauerint. Neq; certè uerisimile est, Theodorum Theophrasti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritissimum, ignorasse quid per illa tam usitata & trita uocabula intelligerent Græci scriptores. Deinde Theophrastus ipse τῆς πεύκης nucem στρόβιλον uocat. ex quo palam fit, eũ nomine πεύκης de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidẽ στρόβιλος*

Petri Bellonij opinio explosa.

PINVS SYLVESTRIS. I.

PINVS MARITIMA.

PINVS MARITIMA ALTERA.

PINVS SYLV. MVGO.

PINVS SYLV. CEMBRO.

non aliud deſignat, quàm nucem pineam, ut apertè declarat Galenus lib. II. *de alimentorum facultatibus his uerbis. Nux pinea boni ac craßi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur. Appellant autem nunc Græci ipſam non* κῶνον, *ſed* ϛρόβιλον. *Idem libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit. His ipſis plus craßi, non autèm mali, ſucci habet nucleus pineus, qui* κῶνος *uocatur. ipſum uerò etiam* ϛροβίλους *ueteres appellant. Item lib.* VII. *de ſimplicium medicam. facultatibus, ſic inquit. Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant, & ſtrobilon &c. Adhæc commentario quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem hæc ſcripta leguntur. Nempe* κόκκαλος *ab Hippocrate dictus, non ita, ſed* κῶνος *magis ab antiquis Græcis appellatur, ueluti à recentioribus medicis propemodum omnibus* ϛρόβιλος. *Galenò deniq; adſtipulatur Symeon Sethi, utpote qui nucleos pineos* κωνάρια τούς ϛροβίλους *etiam nominet. Ex quibus utiq; conſtare puto contra Bellonij opinionem, Theophraſtum ſub* πεύκης *uocabulo pinum deſcripſiſſe, non piceam. Nam ſi Theophraſto peuce ſtrobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non uideo, quo modo is piceæ fructus eſſe poßit, cuius nuclei nõ ſunt edendo, Bellonij etiam teſtimonio. Quòd inſuper hoc loco per* πεύκην *pinum intelligat Theophraſtus, illud maximo eſſe poteſt argumento, quòd nuſquam picea uiſa ſit urbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domeſtica atq; urbana frequentißima conſpicitur. Hinc porrò factum eſt, ut Bellonius ſua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit. Quippe illud falſum eſt, quòd ex teda piceæ fiat pix, ut Bellonius aſſerit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum eſt picea, quæ tedam habeat:*

atq; pix omnis, cuius eſt uſus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, ubi ingentiſſimæ ac frequentiſſimæ ſunt pinorum ſyluæ.

Pinorum ſylueſtrium ſpecies.

Cæterùm his, quæ de ſylueſtrium pinorum generibus ſcribit Theophraſtus, in noſtro climate refragatur, quæ ſenſibus clariſſimè patet experientia. ſiquidem agreſtes, quæ plurimæ in maritimis noſtris Senenſibus proueniunt, fructum ferunt ſpithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac ſolidum, nec per ſe facilè dehiſcentem. Quæ uerò numeroſæ uireſcunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus fructu conſtãt paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiſcit, & ex arbore decidit. Sed id euenire exiſtimamus, climatum, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura ſint genera. quandoquidem in maritimis Piſarum oris ſylueſtres proueniunt pini, qui breues nuces edunt, cupreſſi modo, non tamen rotundas, ſed acuminatas, ut pictura, quam hîc exhibemus, oſtendit. Quinetiam in eodem Tridentino agro ijſdem Ananijs, & uallis Flemarum montibus aliæ duæ ſylueſtrium uiſuntur ſpecies à prædictis longè figura diſſidentes: quarum unam uulgò Mughi incolæ uocant. quæ ſine ſtipite medio, ramos circumquaq; à radice fundentes, humi rèpunt ſpatio cubitorum decem, quindecimq;: quales etiam apud Ananios Rouena monte, & in alijs pleriſq; harum uallium locis apertè conſpici poſſunt. Proferunt hæ fructus paulò minores cæteris ſylueſtribus, ſed qui magis reſinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uaſa uinaria cingenda: ſunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò ſpeciei ſunt, quas Cembri, & Cirmoli uulgò uocant, quarum numeroſiſſimas plantas ipſe ſæpe ac ſæpius uidi, tum in Gauia Phœbeæ uallis, tum in Flemenſibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus. Hæ quidem ſpecioſa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, ſed etiam ſuauiter odoratam: attamen non tanta aſſurgunt altitudine, quanta cæteræ ſylueſtres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex non ut pino ſubrubet, ſed abietis modo ſubalbet. Fructus tam longitudine, quàm craſſitudine piceo æquè ſimilis eſt, breuior tamen, reſinoſus, colore in nigrum purpuraſcẽte: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domeſticis ſimiles, minores tamen, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: ſapore quadántenus domeſticas referunt, niſi quòd guſtui quandam penè inſenſibilem relinquant aſperitatem: quòd omnium ſylueſtrium proprium eſt. Ex quo facilè adducor, ut credam hoc nucum pinearum genus illud eſſe, quod Plinius libro XV. cap. X. Tarentinum uocat, digitis fragili putamine, auiumq; expoſitum furto in arbore. Etenim illæ ita fragiles ſunt, ut non difficulter ab auibus roſtro frangantur. Ab ijsdem pinis reſina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs ſui generis manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uenarum ſerie placeant, ſed quòd etiam odoris fragrantia præſtent: id enim ad eorum hypocauſta paranda, quibus maximè ob frigidiſſimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti.

Bellonij alia opinio exploſa.

Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus reſiniferis hoc pini genus (quantum ex eius uerbis colligere potui) pinaſtrum eſſe cenſet. Sed non rectè, mea quidem ſententia. nanque pinaſter, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud eſt, quàm pinus ſylueſtris, mira altitudine, gignitur q; non modò in montibus, ſed etiam in planis. Bellonio uerò contrà, pinaſter pino humilior eſt: & plana, & montium ſupercilia prorſus reſpuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelſiſſimis montium iugis. Huic profectò ut quis adſtipularetur, fortaſſe ex eo adduci poſſet, quòd peregrinationi, quam ille in Aſiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasq; regiones ſe feciſſe fatetur, plura tribuere uellet, quàm probatiſſimorum authorum ſcriptis, quibus ſæpe Bellonius perperàm refragatur, ita ut ſuam putet auctoritatem illis præferendam eſſe. Sed ego miror, quòd mihi relatum ſit uirum hunc eſſe uulgaris peritiæ, neq; tot loca peragraſſe, quot eius ſcripta perhibent. Quòd autem ad rem noſtram attinet, Bellonius ubi pinaſtri hiſtoriam exorditur, hanc pinaſtri uocem ex uerſione Latina frequenter legiſſe ait apud Theophraſtum, ſed nõ propterea Theophraſtum eam agnouiſſe plantam, quòd non naſcatur in Græciæ, aut Aſiæ montibus: atque ideo nullum eſſe ex Græcis authoribus, qui de pinaſtro, aut pinu ſylueſtri meminerit. Sed quanta ſit huius boni uiri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, ubi ex Theophaſto ſcripſimus duo eſſe pini genera, unum urbanum, alterum ſylueſtre. Veruntamen ſi is mordicus ſuam tenuerit opinionem, quòd ſcilicet Theophraſto πεύκη piceam ſignificet, non pinum, & quòd ex conſequenti idem hîc de picea ſylueſtri ſit locutus, demus illi ita eſſe, quid reſpondebit ad illa Theophraſti loca, in quibus πίτυς ἀγρία. legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophraſtus lib. III. cap. IIII. de plantarũ hiſtoria in cenſu arborum quæ in montibus naſcuntur, contra Bellonij ſententiam poſteritatis memoriæ prodidit, ijs uerbis. ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περί τε Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc eſt. Montibus autem propria ſunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ, abies, picea, pinaſter. Addamus præterea quæ eodem capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuò uirent, idem ſic habet. ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. id eſt. Ergo inter ſylueſtria perpetuò uirent, quæ primo uolumine retulimus, abies, picea, pinaſter. Ex his itaque manifeſtum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophraſto oſcitanter legiſſe, plura etiam temere & falsò ſcriptis tradidiſſe: ut hinc ipſum inanis gloriæ, uel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm ueritatis ſtudioſum fuiſſe facilè iudicem.

Plinij lapſus.

Cæterùm non potui non admirari dixiſſe Plinium, ſcandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ reſinam fundunt, arboribus aptiſſimas eſſe, cùm laricem non ignoraret materiei præſtantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam eſſe.

Tedæ conſideratio.

Præterea ſcribit Theophraſtus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus eſt, ut teda fiat. Cuius uerba ſunt hæc loco ſuprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars externa caudicis in tedam tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodammodo. quod ſponte accidit ubertate arboris largiſſima, quod quis coniectare poſſit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio eſt. Quare autem pinus teda fiat, ſcribit idem Theophraſtus libro VI. cap. XV. de cauſis plantarum, ſic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, ut antè dictum eſt. Ratio eadem, quæ in animalibus eſt, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; ſit,

sit, quoniam purgatißima est, aßidet : & collecta, densataq; pinguedinem reddit. Reliquum uerò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit : non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ sint, obesitate moriuntur, ut dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritūs strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. hæc ille. Cæterum quòd teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri poßit, ita ut pinus non sua utiq; sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idē docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarū, his uerbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda uno cum plurimùm anno affirmant. Idq; cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille: Quibus palàm est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririq; tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cùm inquit. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorq;, quàm picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nūc, ait, celeberrimis arborum dictis quædā in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus resina gignitur. hæc Plinius. Verùm si quis Plinij defensor diceret, per tedam ipsum hoc in loco nō aliud intelligere, quàm pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam esse ostēdit, quòd cùm eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, & primū omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinū pro teda accepisse uidetur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uersatur errore Adamus Lonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxisse uidetur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguißimam excisimus. Quapropter dicebat Theophrastus lib. IIII. cap. VI. de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atq; picea, & omnino quæ tedam in se gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familirißimum ab huiuscemodi lapsu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoq; fuerit errore implicitus: quemadmodū & recentiorum alij.

Plinij error, & quorundā

Plinij & Ruellij error.

LARIX.

Quandoquidem pro certo attestari poßum, laricem me uidisse nūnquam (etsi centenas laricum syluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur historia, hic ea de larice differemus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus. LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem læuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undique dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupreßinis admodum similes sunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem uniuersam mirum in modum condecorant. quippe cum in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies durißima, præsertimq; rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, sed ueluti calcarium saxum in fornace excuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle

Laricis historia.

Plinij, & Vitruuij error.

Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanq;(ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit rasinosum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt. Cæterùm selectißimum Agaricum in larice prouenit. nanq; ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantißimum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus deieci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum(ut prodit Plinius)in Gallia, non in larice duntaxat, sed in alijs arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidisse ait quercuũ caudicibus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in alijsq; quàm plurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam uidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; paßim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentißimè utuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præsertimq; Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamẽ agaricum, præterquàm in larice, nascitur. Porrò ex larice etiámnum præstantißima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cum mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea paßim ocupauerit, ut etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, uicem suppleat, omnibus notißimum arbitror. Attamen Fuchsius uir alioqui doctißimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ uice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes(ut dixi)pro terebinthina larignam usurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipse libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna uocata, prædictis planè humidior: substantia uerò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreq; discutiendi uirtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs contermini sunt, uernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam usque per æstatem perforant, & inde manantẽ resinam uasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annosæ. Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quãdoq;, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut uix alterum ab altero discerni poßit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescẽdos. Cæterùm admodum inter se similes ex ijs, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidẽ eadem utriq; proceritas: ambæ ijsdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utriusq; ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululũ latiora, molliora, læuiora, minusq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, et si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uisitur. Ligni deniq; materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusq; nodosas. In picearum genere sola fœmina fructus adfert, sed in Ananiensibus, cæterisq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera est, etsi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies uerò inter corticem & corticem præstantißimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, quasi abietis lacrymam, appellant: de quo ueteres nihil(quod equidem sciam)posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit, per abietis lacrymam intellexisse Galenum lib. III. de compositione medicamentorum per genera

Agaricũ larici innascẽs.

Resina larigna.

Pannũ in larice nascens.

Piceæ, & Abietis histor.

Abietis lacryma.

ABIES.

genera paulò antè citato, piceã illam liquidã resinam, quam pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indicium esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc et gustu, & odore terebinthinæ esse persimilẽ, quod in abiegna lacryma maximè notatur: et quod insuper sit quadántenus terebinthina acrior. nanq; huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiũtur. Quo fit, ut suspicandũ putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortasse culpa mẽdum aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborũ resinas ferentiũ historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (ut supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinã, & abiegnam, hancq; illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarißimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & secto corio (ut in abscessibus sanie uexatis fieri solet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam usq; perforato, ut ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, ut rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, ut hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cum rarißimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore præstantißimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad annumq; asseruata quadántenus flauescat. Ea uulneribus recentibus maximum affert præsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè sanat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atq; etiã ex notis, quas suæ piceæ aßignauit, aliquod pinastri genus intelligere uidetur. Cæterùm arbor, quam idem sua tãtùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperàm Sapinum uocat, ac abieti similem facit, nõ est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, ut sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut suprà dictum est. Idcirco Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens. Insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap. X. quemadmodum & Dioscorides lib. IIII. Taxum autem (ut obseruauimus) maximè folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat. nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, ut eius uerba declarant lib. XVI. cap. XXXIX. ubi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atq; ita Sapinus uocatur, superior pars nodosa duriorq; substerua. Quibus utiq; Plinij uerbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantùm abietis partem, sicuti etiã Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quòd audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè uulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam uerã putauit, ita etiam Piceam Sapinũ appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè cõsiderasse resiniferarum plãtarum historiam, neq; in Theophrasto cognouisse quod πεύκη & πίτυς significarent, neq; etiam animaduertisse, quòd hæ duæ uoces sæpe à Græcis una pro altera usurpantur. Sed hîc fusius, quàm deceat, aliquot Bellonij errata persecuti sumus. alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Rot dannenbaum: Hispanice, Pino negro: Gallicè, Vnh abre du genre du pin. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum uocatur. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, siue Thannembaum.

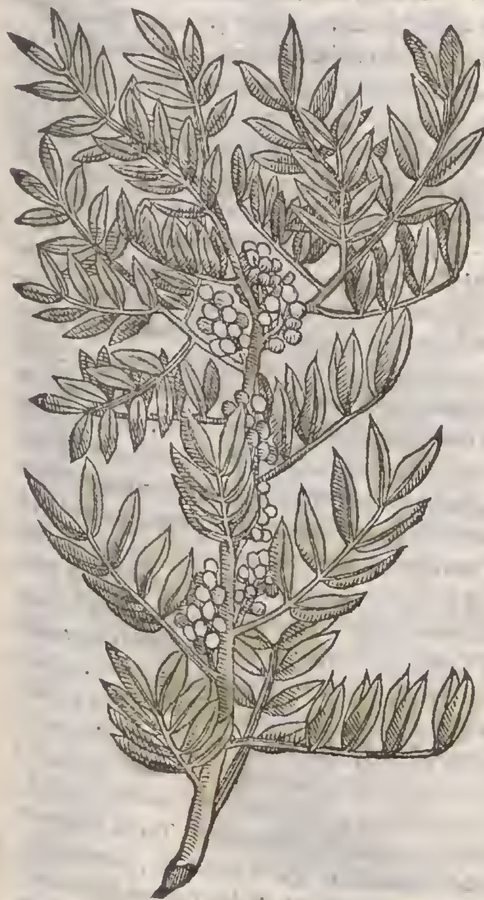
Error quorũdam.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Bellonij opinio falsa.

Nomina.

LENTISCVS.

Lentiscus. Cap. LXXV.

LENTISCVS nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusq; cognatæ insunt vires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & vbi abundè cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crasßitudinem.

Lentiscus sua astringendi dote, valet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è vulua, & eiusdem, aut sedis

dis procidentia. In totum acaciæ, & hypociſtidis uicem repræſentat. Idem facit ſuccus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta oſſa ferruminat, uuluæ fluxiones ſiſtit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam vim habens: quod prodeſt, cùm quid aſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur, & ab aliquibus maſtiche. Pota vtilis eſt ſanguinem reijcientibus, & tuſsi veteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: mandúcata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copioſiſsima in inſula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, reſplendeſcens, & candore Tyrrhenicæ ceræ ſimilis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, ſtridorem edens. Viridis autem inferior eſt. Adulteratur thuris, reſinæque pineæ nucis miſtura.

Lentiſci conſideratio. LENTISCVS *in Italia frequentiſsima naſcitur, præſertimq; in Hetruria maritimis noſtris Senenſibus. Gignitur in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copioſa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentiſci nonnullæ ſunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis aſſurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grādiore candice à radicibus ſublato, ſed uirgultis, ſtolonibusq; innumeris corylorum ſylueſtrium modo diſsiliunt. ueruntamen Lentiſcus tum ramis, tum folijs denſior conſtat, magisq; uirgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Folijs utraq; eſt piſtacij graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti & quibuſdam uenulis. Perpetua fronte uiret. Cortice eſt ſubrufo, lęto, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemoſos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueteraſcens uertitur in beſtiolas ijs perſimiles, quæ ex ulmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipſam deuitant.* *Ruel. & Hermolai lapſus.* *Sed Lentiſcum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubentibus, ut Ruellius ſcribit, hactenus non uidi, nec id unquam me legiſſe memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatũ crediderim. quemadmodum & Hermolaum, qui ea eſſe lentiſci folia exiſtimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata folia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentiſco differt; etſi cum terebintho aliquam habeat ſimilitudinem.* *Maſtiches cõſideratio.* *Fert etiam Lentiſcus Italica maſtichen, ut ipſe atteſtari poſſum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi inſulis. Itaq; immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd maſtichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uerſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in Chio naſci. Indicam maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolum Theophraſtus, ſed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modo Chiæ maſtiches meminit, ſed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Aſia, Græcia, Pontoq; proueniunt.* *Lẽtiſci uires ex Galeno.* *Lentiſci meminit Galenus lib. VIII. de ſimp. medicam. facultatibus, ſic inquiens. Lentiſcus facultate ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida nõ pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine cõpleto, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: at ſi ſuccum ex folijs eius uiridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaq; bibitur & per ſe, & cum alijs medicamentis, quæ dyſenterias, & alui affectus ſanant: quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguinisq; ex utero eruptiones, tum ſedis, uuluæq; procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens.*

Maſtiches uires ex Gal. *Meminit idem & maſtiches libro VII. ſimpl. medic. his uerbis. Maſtiche candida quidem, & Chia conſueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs compoſita facultatibus eſt, adſtringente uidelicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, uentris, inteſtinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis deſiccat, tum minus adſtrictoriæ facultatis eſt particeps: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ ualidiorem digeſtionem per halitum expoſcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum eſt remedium. Porrò oleum, unguentumq; maſtichinum ex Chia conficitur, non admodum ſanè ex Aegyptia. cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis. Hæc de lentiſco, & maſtiche Galenus poſteritatis memoriæ prodidit. Sed cùm maſtiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò ſciam, eam maſtiche, ardenti aqua, zedoariáq; ab impoſtoribus adulterari, cùmq; Dioſcorides, Galenus, & cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam non ſolum non aduotauerint, ſed ne nouerint quidem, ſilentio minimè diſsimulandum fore putauimus, quò magis legentibus ſatisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab ijs, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perluſtrarunt, memoriæ proditum eſt.* *Caphuræ hiſtoria, & genera.* CAPHVRA *igitur eſt gummi arboris cuiuſdam in India naſcentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut ſub eius umbra hominum centuriæ recondi poſſint. Naſcitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium eſt, cùm frequentibus cælum fulgetris corruſcat, aut crebro tonitru conſtrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lanellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti reſinæ, illisq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, poſtmodum uel calore ſolis excoſta, uel ignium ui candeſcit. hanc ſumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præſtat, longioriq; perdurat tempore. Alia craſsior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fuſco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris ſcobe, ramentis, & aſſulis implicita, gummi more agglutinata lenteſcit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & ſacerdotum ſuffimentis*

ſicut

sicut thus, & myrrham, costumq́; in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ solis, uel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cùm cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, uel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunq; hanc fuisse sententiam existimem: cùm tam ipse, quàm cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam uastißimæ proceritatis gummi, uel resinam Caphuram esse scribant. Nimirum oscitanter de hac scripsisse uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant. Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, ut sæpe per se in auram euanescat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis suspicari poßit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) esse uitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq́; iocineris. Renes, & seminaria uasa refrigerat, sanguinemq́; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam uulnerum, quàm ulcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas uuluæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo uentri, testibus, renibusq́; illita: quæ tamen antea psyllij seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra uenena, uenenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. In uniuersum uiribus innumeris pollet, quas breuitati consulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentißimè sublato, bipartitoq́; manibus scisso, Caphura ponatur. quòd si humore madeat, syncerae est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterùm nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarij. Asseruatur tamen securè uase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere fœlicius asseruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq́; igne, & arte uitreis organis elaboratur, sic ut candescat, atq; pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arueira, Hispanis: Lentisque, Gallis. Huius resina μαστίχη Græcè uocatur: Latinè, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Masthec, Mastech, siue Mastoche: Italicè, Mastice: Germanicè ac Gallicè, Mastic: Hispanicè, Almastiga. Quod Arabibus Kaphor, seu Chafur, recentioribus Græcis κάφουρα, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.

Fuch. opinio improbata. Plateарij error. Caphuræ tēperamentū, & uires. Caphuræ probatio, & conseruatio. Nomina.

TEREBINTHVS.

Terebinthus. Cap. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor est. Cuius folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadem, ad quæ lentiscus, conueniunt, simili parata modo, sumptaque. Fructus esui aptus est, sed stomacho aduersatur: excalfacit, vrinam mouet, venerem excitat: contra phalangiorum morsus conuenienter in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis. Sed præualet candida, perlucida, vitreo colore, & in cæruleum vergente, terebinthum olens. Terebinthina resinas omnes antecedit: proxima lentiscina, & è pinu, & abiete: has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi cōueniunt per se, aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, ventrem emolliunt, palpebras commodissimè replicant: lepras tollunt, cū ærugine, ac sutorio atramento, nitroque; auribusē

auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles. malagmatis, acopisque admiscentur. Laterum dolorbius per se, illitu & appositu auxilio sunt.

Resinæ aliæ. Cap. LXXVII.

LIQIDA resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque subalpina: quam vernaculo nomine larica, hoc est, larignam, appellant incolæ. Ea in linctu, & per se magnopere prodest tussi veteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, vt larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E` picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atque thus odore imitantur. Præstantiores à Pityusa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in vase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm vbi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vruntur quoque sine aqua, primùm lento igne, & vbi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionem discoquuntur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, vt dictum est, reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles sunt. E` resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodest glabris genis, collacrymationibus, erosisq; oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorum.

Terebinthi histor. ex Theoph.

TEREBINTHORVM (ut Theophrastus memoriæ prodidit lib. III. capite XV. de historia plantarum) alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idq; sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridē editum, rufum postmodum tingit, & cum uua maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, contortaq; nascitur: at apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraq;: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraq; specie laurinorum, coniugatim, quemadmodum sorbo, quòdq; parte postrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata quàm sorbo, ambituq; laurino similiora, & pinguia cum uniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus bestiolæ tanquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentumq;: sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: etsi non lauetur, postquàm collectus est, inter se cohærescit: cùm uerò lauatur, candidus, probeq; non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde lib. IIII. cap. V. historiæ plantarum, Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc esse, ferreq; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed uisu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. hæc Theophrastus. Terebinthū uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius uidendi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperiq; ipsam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: sed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto. Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit; non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, uel quòd esset aduectu aptior, uel quòd impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam nō aduehebatur (ut suprà in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi uendicauerat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, ut hîc iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quòd omnis abies, quæ resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides uerò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi

Resina terebinthina.

Bras. opinio reprobata.

haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quòd quanuis asserat Plinius, siccas resinas é pinu, & picea colligi; non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsq; locis, é pinu, piceaq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Plinium errasse; quòd liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcaq; dicitur, illius species est, quã coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, utpote crystallina, hyacinthina, saturatoq; colore, pro resinarum ex quibus conficitur, uarietate. quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ uerò à Colophone Ioniæ urbe sibi cognomentum comparauit, est (ut refert Plinius lib. XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neq; alia de causa uocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neq; fricta, neq; excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item testatur Galenus lib. VII. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam uerò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum uenit, aliã quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola uocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est. Porrò si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam alii lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthi, & resinarum meminit Galenus lib. VIII. de simplic. medicam. facultate, ubi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaq; quòd etiam desiccent, manifestum est: recentes quidem etiámnum, humidiq; modicè; sicci uerò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq; etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis disserens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt, Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant mastichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi uentrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atq; mastiche, adstrictionem possidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparißina acrimoniæ. Et lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri craßitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccißima est, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pityinon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci; usus autem sum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoq; nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media utriusq; est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox uerò abietina. deinde terebinthina: cupreßi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc uerba scribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaq; numeratur. In his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uerò terebinthina sentire uidetur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi. hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in uniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, ut paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho. Resina uerò ita Latinis uocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratin, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Colophoniæ consideratio.

Terebinthi uires ex Gal.

Resinarũ uires ex Gal.

Nomina.

Pix liquida Cap. LXXVIII.

Pix liquida, quam alij conum uocant, è pinguißimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra uenena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extusſiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & uuæ inflammationes, anginæque utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta uerò pari cera, scabros ungues extricat, impetiginesque emendat: uuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaq; hordeacea, & pueri impubis urina decocta, strumas rumpit: cohibet ulcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat: quin & cum uua passa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, disrumpitq;. Erodentibus medicamentis, quas septas uocant, probè immiscetur.

Picinum oleum. Cap. LXXIX.

E pice fit quod pisselæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum lacti. Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinam uellera pura madescunt, acceptoq; halitu eius exprimuntur in uas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum ulcera, scabiemq; emendat.

Fuligo liquidæ picis. Cap. LXXX.

Fit hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamq; fictili uase in clibani speciem conformato, superius in agustum fornicato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoq; liquore nouum infundito, quoad sufficientem usui fuliginem collegeris. Vis ei astringens, acrisq;. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & uenustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososq; oculos, insuper ad eorundem ulcera non inutilis est.

Pix arida. Cap. LXXXI.

Liqvida pix decocta in spissam coit, quam uocant aliqui palimpissam. quo in genere quædam uisci modo lentescit, boscas cognominata, altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia picis, resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit. pus mouet, tubercula panosq; discutit, ulcera replet: uulnerarijs medicaminibus commodè permiscetur.

Zopissa. Cap. LXXXII.

Zopissam aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine uocauerunt.

Tametsi *de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diuersis, ac proprijs capitibus disserat Dioscorides; cum tamen horum omnium historia notior sit, quàm ut à nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ paßim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs sit aptißima, artifices conficiunt.* Picis cõficiẽdæ ratio. *Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere poßit. Itaq; concisam tedam in area struis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq; frondosis ramis undiq; tecta circundataq;, tum demum terra septa, lutoq; obstructa, ne quóuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succedunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere poßit, sentiatq; ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circundatas, ne terra defluxam picem cõbibat: unde postea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatq;, et liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri uidimus à syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti uidentur Theophrastum lib.* IX. *cap.* III. *de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit.* Picis facultates ex Gal. *Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca*

ea quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quàm desiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adiuuat. satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam uim habent, atq; concoquendi, digerendiq;: ueluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior est: arida uerò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem simp. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, eæ pro usta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiámnum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ cõpetere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eerf, Cest, Zeft, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fonduc, liquida tantùm. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλίμπισσα Græcè uocatur: Latinè, Pix sicca: Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes, Kepsen, seu Kapse: Hispani, Azei de pez.

Fuliginum vires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, ut communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, uiscosa legitur in Oribasij codice manu scripto, libro XII. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

Bitumen. Cap. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio est, ut purpuræ modo splendeat, sitq; ponderosum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & sordidum, uitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus esse constat.

Pissasphaltum. Cap. LXXXIIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuq; in litus expuitur, illic coacta in glebas, mistam bitumini picem redolet.

Naphtha. Cap. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur; uuluarum procidentia, strangulationesq; olfactu, suffitu, impositu, emendat, comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more, purgationes mulierum cum uino, & castorio potum elicit; tussim ueterem, & anhelitum adiuuat, serpentium morsibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur, datur cœliacis in catapotio deuorandum, cum aceto potum discutit sanguinem concretum, dysentericis cum ptisana liquatum infunditur, destillationibus suffitione medetur, mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum, concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisq; prodest, Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

LEGITIMVM quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id nanq;, quo officinæ utuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè respondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palæstinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod undis uentoq; agitatum in littore concrescit, densatur, coit, tenacissimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. IIII. cap. XX. simpl. medicamentorum) animal, nullaq; stirpis innascitur, ueq; uisitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse uerum probari

Bituminis cõsideratio.

facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modò, sed & amara est. Salem uerò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoq; statim aspectu unà cum uniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam poßit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuißimo uelut conspersus, undiq; emergere conspicitur. Quapropter etiã aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; si uolueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, nõ sanè quia natura leuis sit, quod quidam ueterum sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur. quin uerò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare ualent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisq; est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereq; quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum sidit, ac nõ dum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter uerò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauißimam. Itaq; ego quandoq; inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantã in Italiam maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæq; finitimæ ciuitates cælesti igne absortæ, subuersæq; fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores, fœtorem intolerabilem uibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim fertilißimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uirescat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia

Pissasphalti consideratio. passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia passuum implere. Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libro XXIIII. capite VII. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, ualentißimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossilem etiam ceram esse existimant.

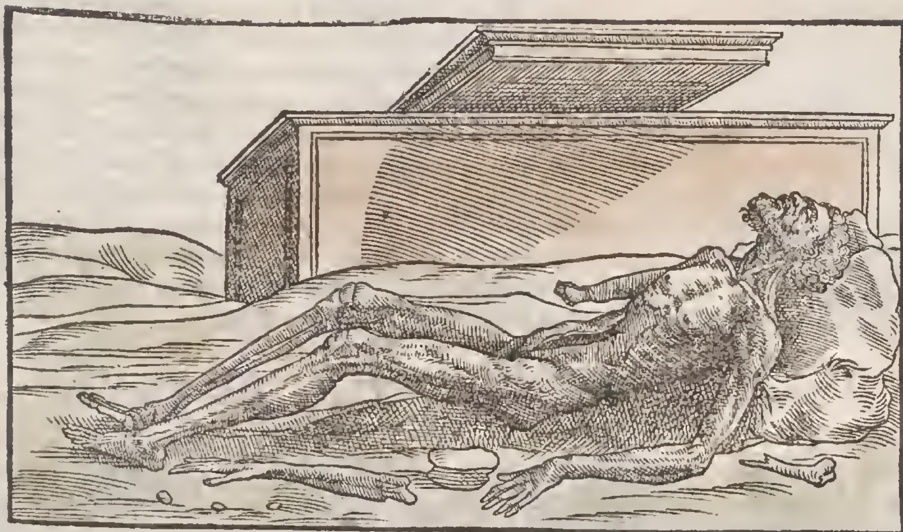
Fuch.& quorundã lapsus. Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispruch reperiri, uocariq; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem ueríßimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoque decipiatur, unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentißimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispruch essem, à clarißimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quòd lapis Germanica lingua Trischemblut uocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus; nunquam tamen ut pix, & asphaltus igne liquescit, sed ligni, uel tedæ modo comburitur.

Naphthæ mẽtio. Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro II. capite CVIII. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; esse huic ignium cognationem, ut transiliat protinus in ipsum undecunq; uisum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digreßi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium, uel

Brasa. opinio improbata. impostorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Brasauolus in synceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, siccata tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm fint ex infima illius regionis plebecula, uice aloes, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in usu esse ad tutanda hominum cadauera.

Mumiæ consideratio. Sed quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MVMIA potius est pissasphaltum, quàm asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè conijcere possumus, cadauera illa pissasphalto tantùm impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse uerbótenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit nanq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici usum fuisse ad conseruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optimè nouerant, utpote quibus non modò Syri, sed & suæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Brasauoli sententiam

MVMIA.

tentiam non probandam existimem, quòd scilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Nanque Mumia præterquàm quòd est (ut puto) syncerum pissasphaltum, uel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in sepulcris liquatur. Ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum, & Paulum consulere, qui in succidaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, ut quæ aliquam inter se cognationem haberent, abinuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his uerbis. Mumia sepulcrorum fit è myrrha, aloe, alijsq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quòd hac mistione nulla earũ regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem sepulcra habent sibi constituta, diligenterq; occlusa. Idcirco nõ ita facilè istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, uel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq; apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, ueluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq; medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus, ut in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloe, myrrha, & croco repleri curarent, eamq; deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiã pluribus refellere contẽdit Petrus Bellonius Cenomanus, uir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos, & Arabas, quàm pissasphaltum. Sed quòd eius argumenta non sint tanti momẽti, ut oppositum nobis persuadere possint, et quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam. Vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentarijs nostras ad unguem tueri sententias, atq; ab erroribus, quibus notati erimus, nos uindicare; sed quantum possumus materiam medicam à mendis expurgare, eamq; illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur.

Bellonij opinio explosa.

Mumiæ uires.

Porrò Mumia, de cuius uiribus iam nobis disserendum est, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absq; humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, uertiginosisq;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani põdere subacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earũ concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, et myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, uel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Erinis imposita, additis moscho, castoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores; præsertimq; cùm, adhibitis alijs, contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia uenena ex decocto tribuli marini, et fœtidi laserpitij gũmi iuuamento non modico sumitur. item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisq; locis cũ recenti bubulo butyro utilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ uesicæ, internis penis desquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodesse, os suum unicuiq;

cuiq; membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. XI. simpl. medic. sic inquiens. Bitumen, unum & ipsum est ex ijs, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis sponte nascentibus, ceu spuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea uerò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius uis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomē eius Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral ieudi, siue Chefer alibeud: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Iuden leim. Πισσάσφαλτος uerò sic Græcis dicitur, ut Latinis Pissasphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, seu Mumia: Italis, Pissasphalto: Hispanis, Cera de minera.

Bituminis hi stor. & vires ex Galeno.

Nomina.

Cupressus. Cap. LXXXVI.

CVPRESSVS refrigerat, & astringit. Cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, uesicæ rheumatismis & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex uino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros ungues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant. Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita uulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

TAMETSI Cupressus arbor notissima sit in Italia: quippe etsi uulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant; attamen cùm nihil de eius historia memoriæ prodiderit Dioscorides, ut lectoribus undequaq; sit satisfactum, hic nobis disserendum est, quantum hac in historia à Plinio, alijsq; nonnullis edocti, cognoscere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficillimè nascentium, natuq; morosa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, ubi suapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupressum Diti sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infausta, nec quidem gratiosa. Duo habentur Cupressi genera, mas scilicet, & fœmina: hæc meta in fastigium conuoluta: ille uerò ramos in latus spargens. Harum patria, ac proprium natale solum Creta insula est. nanq; inibi quocunque loco terra moueatur, subactaq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte prosilit. Quod admiratione non uacat, alibi non nisi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere fastidiens. Odere Cupressi flumina, lacus, omnesq; aquosos tractus. quo fit, ut in eiusmodi locis satæ confestim inarescant. Quod si rectè sciuisset Adamus Lonicerus, non tam facilè (ut puto) scripsisset, cupressum humidis gaudere locis. Aspernantur & fimum, quo etiam, si circumfossura impleatur, non multo pòst tempore pereunt. Mira est Cupressi fœcunditas: etenim trifera est. colliguntur eius coni mensibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innascitur, granis adeò pusillis, ac minimis, ut atomis comparari possit: ob id enim ægrè perspicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut fructiferæ Cupressi nunquam formicis sint destitutæ. Cupressus perpetua coma uiret, eiusq; materies nec cariem, nec uetustatem sentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob causam ex cupressina materie simulacra sculpebant, nisi quòd ad æternam diuturnitatem permansura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam larignæ similem, sapore uerò acerrimam. Reliqua semina tradunt, folijs cupressi tusis si misceantur, à uermiculis quibuscunq; non tangi, neque erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate suaueolentiam exuit. Sunt qui pu-

Cupressi historia.

Adami Loniceri lapsus.

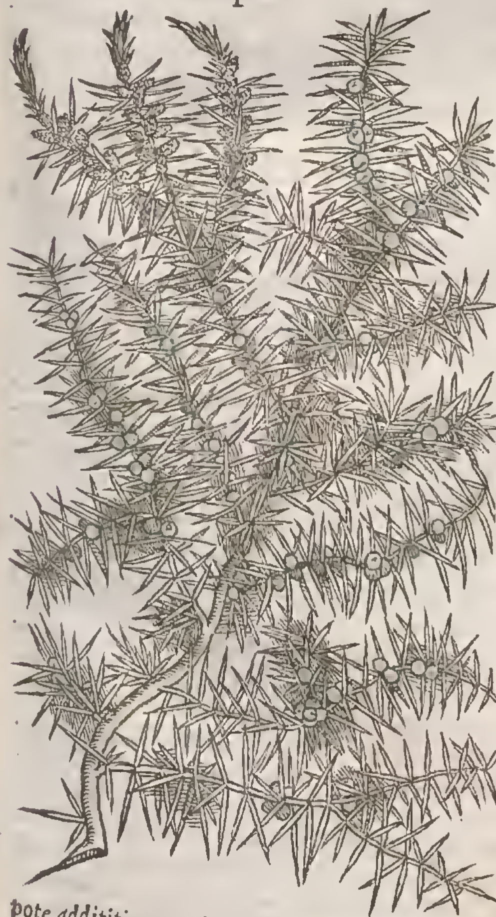
sillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortasse aberraret, qui certò crederet, Plinium lib. XXIIII. capite XV. de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cùm tradat, ipsam ex uino potam contra serpentium omnium uenena, scorpionumq; ictus pollere: siquidem & nostra hac ætate pleriq; abrotonum fœminam ad idem usurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiscent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit disserendum, hic plura dicere superuacaneum esset. Cupreßi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupreßi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi uim habeat absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq;, quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depascitur, atque absumit: cùm quæ excalfaciunt simul, desiccantq;, eas quidem quæ contentæ sunt, absumant: cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso. Κυπάρισσος Græcè uocatur: Latinè, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipresso. Germanicè, Cypressen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.

Cupressus pusilla.

Cupreßi uires ex Gal.

Nomina.

Iuniperus.

Cap. LXXXVII.

IVNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. utraque acris est. Excalfacit, & urinam mouet: accensa serpentes fugat. Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam, id est, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & astringunt, stomacho utiles: contra pectoris uitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: urinam cient, unde ruptis, conuulsis, & uuluę strangulatui subueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsa, quàm eorum succum ex uino contra uiperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

Iuniperi consideratio.

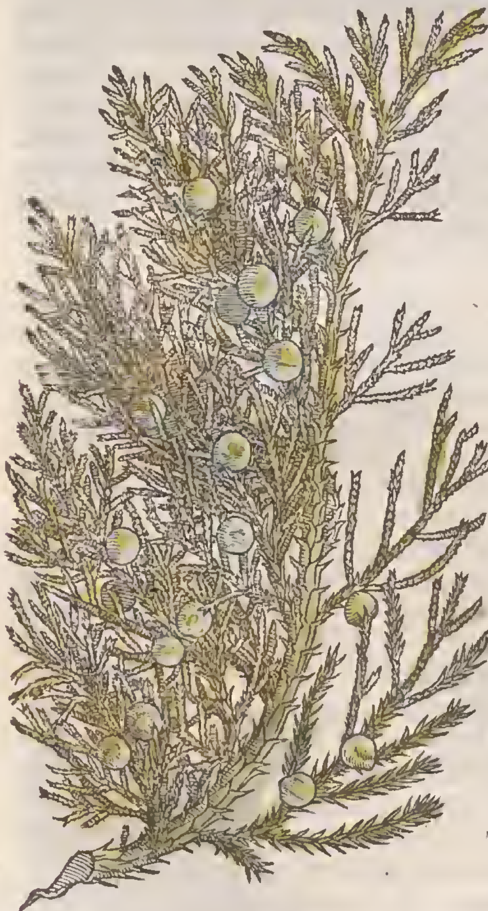
REPERIVNTVR Græci Dioscoridis codices (ut etiã adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbotenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud usquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præsertim cùm eius baccæ contra serpẽtium ictus efficacißimè deuorentur: bibatq;, ac illinatur foliorum expressus succus ad uiperarum morsus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare nõ modò non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, utpote addititiam, ex hoc capite resecandam duxi. Maior. & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia urbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt, uisunturq; hæ frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & craßior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iußit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. cap. XL.) templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex se Iuniperus gummi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splendescit colore: senescens uerò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est, hãc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquàm longè dißidere. Nanq; Græcis sandaracha est fößilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamẽtũ, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc sandarachæ nomenclatio in gummi

Gummi Iuniperi.

mi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos ſecuti ſandarax Arabicum nomen (ſic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in ſandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum eſſe uidetur, quòd ubi Arabes, ſandaracham medicamentis inſerendam eſſe præcipiunt, gummi Iuniperi immiſcendum intelligunt: ubi uerò à Græcis de ſandaracha fit mentio, foßilis illa rufa, & auripigmento ſimilis, eſt intelligenda. Non deſunt tamen qui uelint Mauritanorum Sandaracham non eſſe gummi Iuniperi, ſed Oxycedri. Quorum equidem iudicio auſim facilè ſubſcribere. etenim pauci admodum ſunt, qui non putent oxycedrum eſſe Iuniperum maiorem: adeò ut pleriq; uulgarium illam ab hac neſciant diſtinguere. Tradit Plinius lib. XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil eſſe utile ſcribit. Cuius tamen frequens uſus in medicamentis contrariũ indicat. Quippe hoc ſyncero, & oleo ex lini ſemine preſſo, fit uernix liquidus: cuius eſt uſus ad illuſtrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiámnum ad ambuſta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc eſt gummi Iuniperi (ut author eſt Serapio) deſtillationes ſuſpendit, menſium profluuia ſiſtit, ſinus exiccat immiſſus, hauſtus uerò pituitam, quæ uentriculo, & inteſtinis hæſerit: tineas & cætera uentris animalia necat. Neruorum reſolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis deſtillationes ſuffitu diſcutit. Idem exceptus ſanguinis excreationes ſupprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum roſaceo, tum myrtino ſedis rimas coercet, & biantibus frigore manuum, pedumq; ſciſſuris illitu ſuccurrit. In ſumma calfacit, & ſiccat primo receſſu. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita ſcribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij ſandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis: gignitur rore uerno, hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymiſtæ dicunt) per deſcenſorium duobus aduerſis fictilibus, tum pariter uitreis inſtrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, ſi tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præſtantius, odore perquàm iucundo. Iuniperi meminit Gal. lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iuniperus, calida, & ſicca utrinq; tertij ordinis. At fructus ſimiliter quidem calidus eſt, ſed non ſimiliter ſiccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis. Arbor Græca uoce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archencas: Italica, Ginepro: Germanica, Vuekholter, & Krametbaum: Hiſpanica, Enebro: Gallica, Geneure. Eius autem gummi Græci uocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hiſpani, Verniz: Galli, Vernix.

Gummi Iuniperi uſus. — Sandaracha alia Plinii. — Iuniperi uires ex Gal. — Nomina.

Sabina. Cap. LXXXVIII.

SABINA duorum generum eſt. Vna folijs cupreſſo ſimilis, ſpinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens: arbor eſt coactæ breuitatis, quæ ſeſe magis in latitudinem fundit. huius foliis nonnulli pro ſuffitu utuntur. Altera tamarici folio ſimilis eſt. Vtriuſque folia nomas ſiſtunt, collectiones illitu mitigant, quin & cum melle illita nigritias, ſordeſque repurgant, & carbunculos rumpunt, cum uino pota ſanguinem per urinam eliciunt: partus appoſita extrahunt, & ſuffitu idem præſtant. Vnguentis calfacientibus immiſcentur, & priuatim gleucino.

Sabinæ conſideratio.

SABINA planta eſt in Italia uulgaris notitiæ, illa ſcilicet, quæ à Dioſcoride primo generi aßignatur, folijs cupreſſo ſimilis, ſpinoſior. uerùm eius folia non adeò plenè uirent, ut Cupreßi, & in cacumine aculeata conſpiciuntur. Quod tamen ſæpe imperitis negotium exhibet: ſiquidem aliquando uidi pro ſabina aſſumi quandam herbam dodrantalem, quæ quibuſdam in montibus plurima naſcitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec ſapore ſabinam referat. Hanc ſæpius exiſtimaui eſſe Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanq; inibi ſelaginem eſſe affirmauit, ſabinæ ſimilem. Olim ſelaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia ſuffitam prodeſſe. At tanta extitit tunc temporis ſuperſtitionum magorumq; uanitas, ueluti & hoc æuo apud pleraſq; gentium turbas uiſitur, ut ij nunquam ad ſelaginem legẽdam accederent, niſi prius Dijs ſacra feciſſent. Quin & eam inualidam omnino cenſebant, niſi dextra manu, & nudis pedibus legeretur. Cæterùm non deſunt, qui plantam hanc, cuius hic imaginem damus, negent ligitimam Sabinam eſſe, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in ſua Dioſcorides non meminit. Vnde factum eſt, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum eſſe, alij uerò thuiam, quam Theophraſtus memoriæ prodidit lib. & cap. V. de hiſtoria plantarum. Verùm utriq;, meo iudicio, in errore uerſantur: illi quidem, quòd hæc plan ta nec folio, nec flore, neq; fructu, non materie, non odore, neq; ſapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuia, ut eſt auctor Theophraſtus, naſcatur apud Ammonis

Selago Plinij. — Opiniones quorundã reprobatæ.

monis delubrum, atq; in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuq́;, uel potius ceu cupressus syluestris. præterea quòd, ut idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atq; simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cedro, cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupreßi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidáq;, sed caduca & fungosa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, sed ubiq; ferè locorum nascitur. ut hinc maius atq; euidentius discrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, ueram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioscorides reddidit. Ea enim arbor conspicitur coactæ breuitatis, quæ in latitudinem magis effunditur, folijs cupresso similis, spinosior tamen: quin & grauius olet, & acris feruensq; sentitur. Atqui illud nobis obijciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ij, si in quàm plurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, uel quòd plantæ eæ esset alioqui uulgo cognitæ, uel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, uel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus. quarum omnium aliquà facilè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Nam (ut equidem fateri poßum) inter innumeras Sabinæ plantas, quas uarijs in locis mihi uidere contigit, tres duntaxat memini me obseruasse, quæ baccas ferrent, & eas quidem rubentes ac iuniperinis maiores. Id quod me quandoq; adduxit, ut putauerim in hoc Sabinæ genere marem & fœminam reperiri: atq; alteram raram esse in Italia, quemadmodum eam quoq; rarò uidimus, quam Dioscorides secundo loco repræsentauit, tamarici folijs similem, non autem aculeatam. Ex ijs igitur meritò colligendum esse arbitror, hanc nostram Sabinam esse legitimam, ut quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus.

Petri Bellonij erratum.

Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis disserens, ijs ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet: atq; in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quòd constanter affirmauerit se uidisse frequentißimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed eam in folijs tantùm à priori uariare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum utriusq; esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum folijs prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, ut Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum uidetur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, uel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò pòst arborem illam constituit, quam Plinius lib. XII. cap. XVII. Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit utriusque sabinæ lib. XXIIII. cap. XI. Tantũ quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, ut eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatißimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere. Neq; certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, utilißimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, ut ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi & ueritati consona, & ueterum scriptorum auctoritate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparaßet, quæ rei medicæ inquisitoribus maximæ debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror. nam & alij idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non est ut plura addamus, atq; idem repetere superuacuum esset.

Sabinæ uires ex Galeno.

Reliquum igitur est, ut Sabinæ suas uires reddamus: de quibus Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum disseruit ijs uerbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq́; secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam utriusq; illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæ citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, ut si quid aliud, & sanguinem per urinas mouet. Fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium sunt partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uice duplum eius subijciunt. Est enim extenuandi, & digerendi facultatis, si epotum fuerit.

Nomina.

Βράθυς Græcè, Sabina Latinè uocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Albarar: Italicè, Sabina: Germanicè, Seuenbaum: Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauiniera, aut Sauinier.

CEDRVS

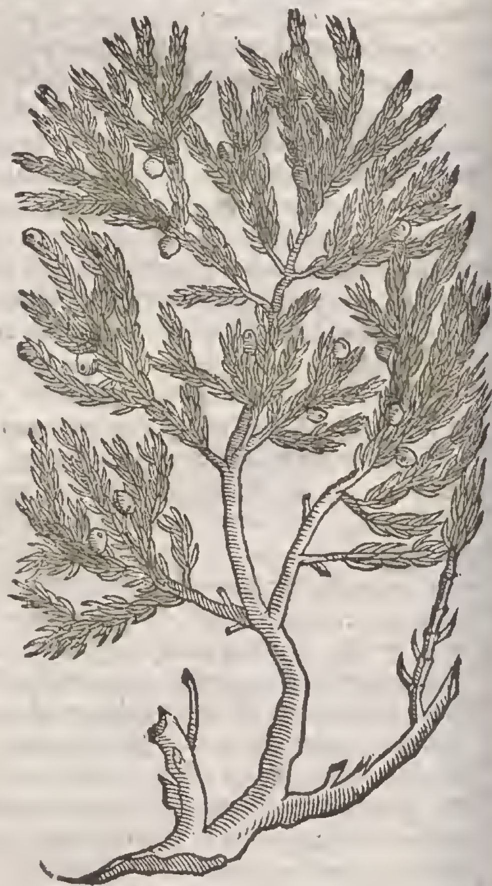
Cedrus. Cap. LXXXIX.

CEDRVS arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non diſsipata coit. Cui ea uis ineſt, ut defuncta corpora conſeruet, & uiuentia corrumpat: qua ex cauſa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Veſtimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & ſiccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta uſus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: inſtillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cùm hyſſopi decocto infuſa ſonitus, ſibilosque ſedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: perunctо ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginæ ea perunguntur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt: lendes, pediculosq; illitu enecat: ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita ſubuenit: contra hauſta leporis marini uenena, in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & ſi cyathus eius abſorbeatur, perſanat: uermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, uel leribus ſupra halitum eius expanſis, ut in pice. Eiuſdem ad omnia uſus: priuatim uehementer per unctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumque perſanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriam uim habent: ſtomacho aduerſantur: auxilio ſunt tuſsi, conuulſis, ruptis, ſtranguriæ: menſes ciunt ex polline piperis poti: contra hauſtum leporem marinum in uino ſumuntur: ſerpentes fugantur, perunctо ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

CEDRVS PHOENICIA.

CEDRVS LYCIA.

Cedri arboris conſid.

CEDRI *arboris Theophraſto, Plinio, & Galeno duplex eſt genus, nempe maius & minus. Maius omnibus arbor eſt, eximiæ magnitudinis, & proceritatis, atque à minori planè differens materie, cortice, folijs, & fructu. Plinius maioris cedri duo genera facit lib.* XIII. *cap.* V. *ubi ita ſcribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. ſemen eius cupreſſo ſimile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac reſina laudatiſsima. materiæ uerò ipſi æternitas. itaq; & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIIII. *cap.* V. *idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten uocant, dat picem, quæ cedria*

dria uocatur. hactenus Plinius. Qui fortasse non ineptè magnam cedrum cedrelatēn appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (ut mihi retulerunt amici, qui uniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur. unde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, ut nusquam arborem se uidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice uestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos usq; ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur. corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo usq; ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores uisuntur, quantò superius erumpunt. hinc est, quòd eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata aßignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata. id quod etiam testatur Plinius lib. XVI. cap. XXIIII. Conos profert piceis æmulos, uerùm longiores, duriores, & negetiores, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus semen includitur cupresso simile, ut Plinius tradit. Caudex resinā fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre: atque alteram intra corticem uomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri superius diximus: alteram uerò extra corticem emanare. utranq; ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. In quibus utiq; admirari subit, quòd Theophrastus, & hunc fortè secutus Dioscorides scripserint indifferenter cedri genus omne fructum edere iuniperi baccis similem, craßiorem. nam reuera Cedrus magna, de qua hic tantùm scribit Dioscorides, conos parit piceis similes. Porrò Cedrus cor habet durißimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durißima. quam ob causam credidere maiores, eam neq; cariem, neque uetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiámnum ratione ductus Salomon Hebreorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undecireme Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, craßitudinis uerò ad trium hominum complexum.

Cæterùm minoris cedri binæ item species sunt (ut prædicti auctores testantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine. Differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio constat minore, frequentiore, longè minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadantenus referat: cortice obducitur subrubro, & ramos emittit lentos, uitilium instar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur. Phœnicia cedrus frequentißima nascitur in Istria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum similis, nec nisi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero nesciunt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculo essem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis undique refertum, eaq; in memoria haberem, quæ apud Theophrastum, Galenum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (ut memorant stirpium scriptores tum ueteres, tum recentiores) difficile admodum esset dignoscere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusq; illi uerò flauus rubensue, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus ullum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid sentirem, uel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, ut quæ mihi planè incomperta esset. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauiæ montibus à quodam uulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonstrauit; ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum est: atque ideo ipsam pictura, quam hic damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauißimum spirant odorem, illi quadantenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantùm cacuminibus prodeunt. Hæ non secus ac illæ primo exortu uirent, mox flauescunt, denique rubent ubi plenè maturuerint. Saporem habent subamarum, atque non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore cedri (ut suprà dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conueunt: tametsi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricem, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates aßignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ridendo errore dixerit suas hasce cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria. quasi idem quoque uelit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia uidetur mihi auctoritate uel ratione ductus, ut in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quòd scripserit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium uocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, utpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex uerbis Plinij, quæ modo subijciam, satis, ut puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multósque ad alios usus. Lignum eius concisum furnis undique igni extra circundato feruet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis inest, ut in

Cedri minoris genera.

Bellonii opinio falsa.

Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex ijs Plinij uerbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem suam conficiebant, ut ea in Europa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contrà, quòd cedria ab alijs resiniferis plantis defluat. Adde quòd à ueteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride, & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conseruare, & uiuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse, Bellonium uerò in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in alijs pluribus rebus, ut aliquando, Deo iuuante, latius ostendemus. Cæterum uariat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquißimus codex manu scriptus habeat δριμὺς τῇ ὀσμῇ, id est uehemens odore. quod indicat cedriam esse uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uersibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos, ubi solis filia lucos
Aßiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchsii opinio. Gummi cedri meminit Fuchsius uir eruditißimus libro illo de componendis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non poßit inueniri, lacrymã abietis substituendam præcepit, ratus utiq; eandem utriq; facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Neq; ineptè fortasse iuniperinum gummi illius uicem supplere poterit, quandoquidem constat omnibus rei herbariæ studiosis tantam inter cedrũ & iuniperum esse similitudinem, ut altera ab altera uix discerni posset, nisi ea esset differentia, quæ in baccis utriusque manifesta deprehenditur. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni quàm Benaci litoribus, in sequentibus, capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedri & Cedreæ uires ex Galeno. Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis secundum utrunque. Cæterùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica uocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione dißident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmißimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ uires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum apposita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliaq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum ualenter excalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoq; oculorũ cicatrices, & uisus hebetudini ab humorum craßitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguißimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, craßius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote craßius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeò ut comedi quoq; poßint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in uentre percipies.

Nomina. Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Albitran: Italicè, Cedria.

† Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis quibusdam codicibus. Quare cùm neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius addititia, quàm legitima censenda uidentur.

LAVRVS

Laurus. Cap. XC.

LAVRVS quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres insessus additum, vuluæ, & vesicæ vitijs conuenit. Virentia folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita uesparum apumque ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachum effundunt, & vomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, vel passo prosunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines emaculant. Succus baccarum vtilissimè aurium dolori, & grauitati instillatur cum uino uetere, & rosaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa vocant: & ad vnguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in uino odorato potus.

Lauri historia. LAVRVS tam tenuifolia, quàm latifolia arbor odoratissima, & si antiquis credimus, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atq; alij complures gentilium mores, in hunc usq; diem apud nos perdurat. Nanq; ubi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum ualuas decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, nõ secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indiciũ. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum aduectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea uasa, ac reliqua admiranda demostrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumq; signo. Idcirco laurũ in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona uuoquoq; anno mittere solebant in Parnaso monte, quòd ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cælo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facilè perbiberi potest: nanq; Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cùm pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustũ. Quod audientes conseruari alitẽ, & sobolem iussere aruspices, ramumq; eum seri, ac ritè custodiri. Quod factum est in uilla Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flamminia uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamq; se propagauit (tametsi radicibus destitutus) ut breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ uirescerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit. **Lauri natura** Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese uim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde uiret, tantaq; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex aruis. Poetæ perfectionis signo lauro coronãtur, idq; præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occisa chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum uirus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant. **Laurus lapidea.** Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrastus lib. IIII. cap. VIII. de plantarum historia, sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: uerùm non uiridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoq;

floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorũ ternorum est. hæc ille. Lauri uires ex Galeno. *Laurum scriptis commendauit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.* Nomina. *Arbor δάφνη sic Græcis uocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeerbaum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier. Huius fructus Græcè δαφνίδες uocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.*

Platanus. Cap. XCI.

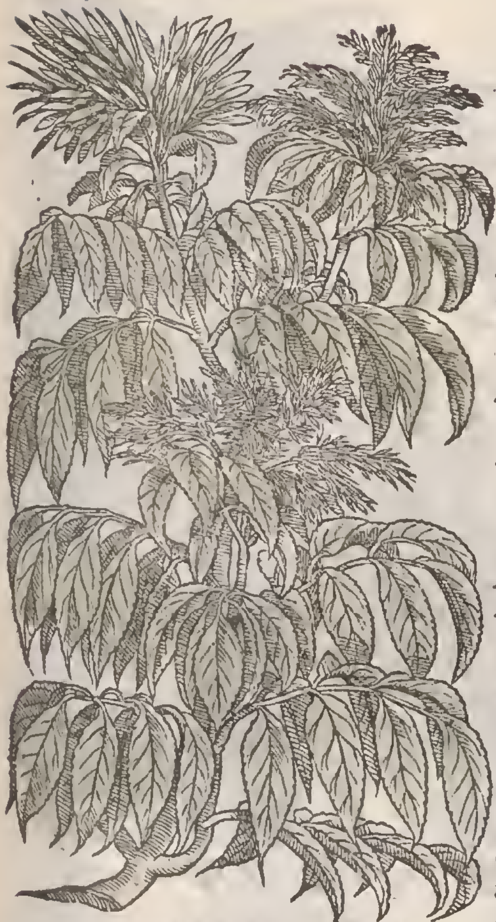

TENERRIMA Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani consideratio. PLATANVS *Italiæ aduena, peregrinaq; est; quanquam regionem diluunt (ut Theophrastus est auctor) multi, magniq; fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patauij uidi, sunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorũ duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimùm uini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplißimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, inibi fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atq; unius pedum specu, numeroso uertice, se uastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laqueariũ auro, cubuisse in eadẽ. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso, fronde uitiginea, lata, longo rubroq; pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. capite VII. Platani umbra usque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, ut diem integrum sub ea cum maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breuĩ uoluptate tot copias remorari. Platani aduersantur uespertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq; nigritias emendant.* Platani uires ex Galeno. *De platano disseruit Gallenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisque essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter desiccans, & exasperans, uocemq; lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit.*

Nomina. *Πλάτανος ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.*

Fraxinus.

DICTAMVM ALBVM.

Cap. CXII.

FRAXINVS arbor nota eſt. Cuius foliorum ſuccus, & ipſa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, ſcobemque potu perniciem afferre tradunt.

*FRAXINVS arbor eſt notißima. Eius (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelſum, procerumq́; eſt, lignum habens candidum, craßiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac criſpius: alterum humilius, minus auctile, ſcabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ ſimilia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter ſerrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd ſimul cuncta folia ferat, ſingulari pediculo, & ſingulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus cōſtat: amplo interuallo coniugationibus diſtinctis, perinde atque in ſorbo. Fert fructum in ſiliquis minutum, nucoſum, qualem amygdalæ, guſtu ſubamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophraſtus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptum eſſe crediderim: nam Græci fraxinus μελία, taxus uerò σμίλαξ, & μίλος appellatur. Vnde unum pro altero ſumens Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapſum fuiſſe, clara in Italia experientia: ſiquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc ſalutare præſtant remedium lethalibus ſerpentium uenenis: quibus adeò inimica eſt fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentéſue umbras quam liber ſpatioſas ſerpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Fraxini ſpecies ſunt Ornus, itemq́; Orneogloſſum dictum, quòd ferat ſemen illud, quod auis linguam appellant, ut ipſum quoq; fraxinus fert. De quo diſſerens Plinius libro XXIIII. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ ſubit cutem, extrahere: corpus obeſum leuare onere, & ipſum ſenſim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum uſu eſt ad ſtimulandam uenerem. Folia fraxineis ſimilia fert ſtirps illa apprimè celebris, quam uulgò DICTAMVM ALBVM nuncupant, ob idq́; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) uſquam deſcripta eſt. Quare non poſſum non admirari, quònam pacto ſibi dictami nomen uendicauerit. Ea eſt uiſu pulcherima, ſpecioſaq;: floribus formoſis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro ſapore: proinde mirum non eſt, ſi uentris tineas perimat. Tradunt etiam ſuapte ui pollere aduerſus lethalia uenena, ac omnium uenenoſorum animalium morſum, ictumq́; nec minus aduerſus peſtilentiam. Prodeſt ſtomachicis, & ſuſpirioſis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infuſa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Quæ arbor Græcè Μελία, Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Fraſſino: Germanicè, Eſchern, Eſchebaum, Steyneſchern: Hiſpanicè, Freſno, & Frexo: Gallicè, Fraiſne.

Fraxini hiſto. ex Theophr.

Plinij lapſus.

Fraxini ſpecies ornus.

Dictami albi conſideratio.

Nomina.

POPVLVS ALBA

POPVLVS NIGRA.

Populus alba, & nigra. Cap. XCIII.

POTVS albæ populi cortex vnciæ vnius pondere, iſchiadicis, ac vrinæ ſtillicidio prodeſt. Sterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ quæ primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quę in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chriſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, uentriſque fluxiones ſiſtit.

Populorum conſideratio.

POPVLVS Theophraſto triplici recenſetur genere lib. III. cap. XIIII. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet, Populus alba, nigraq; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis uiſitur: utranq; ne florem quidem habere exiſtimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq; annexo. quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabrioriq; ut pyrus ſylueſtris. hæc Thophraſtus. Priora omnibus paſsim nota ſunt. Sed quænam arbos nobis ſit κερκὶς, non ſatis compertum habeo. quanquam in ſyluis, quàm Goritienſes uulgò appellant il Pananizzo, arbor hæc, cuius hîc imaginem damus, creſcit betulæ æmula: quæ mihi quidem Lybicam populum repræſentare uidetur. Plinio hæc libro XVI. capite XXIII. minima folio eſt, ac nigerrima, fungiſq; enaſcentibus laudatiſsima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte uiridi. Sed hîc Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contrà ſupernè uireat, infernè uero albicet, candida efflorеſcente lanugine, quæ tamen in nigra non uiſitur, ut Plinius exiſtimat, cùm indifferenter inquit. Populorum folijs grandiſsima lanugo. Sed & tertiò idem erraſſe deprehenditur: quippe qui ſcripſerit eodem libro capite XXVI. populum nec fructum, nec ſemen ferre, cum tamen utraque fructum ferat, uuarum ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum: atq; etiam ſcribat Dioſcorides ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt pluribus,

Plinij plures lapſus.

POPVLVS LYBICA.

pluribus, si Plinius seipsum accusat? siquidem libro XXIIII *cap.* VIII. *populum & uuas, & semen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis usus unguentum populeum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut* Ruellius *credidit à* Plinio *deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem* Nicolaus Myrepsicus *non uuas, sed germina, uere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cùm tamen nullus prorsus uuis sit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiscuerit, dubitandum sanè est. Nam* Plinio *libro* VII. *cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud est populi uua, quàm bryon,* Latinis *muscus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta* Dioscorides, *&* Galenus, *& inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, ut facilè credi poßit,* Plinium *errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdẽ uuis differre, cùm inquit.* Eodem *& bryon pertinet uua populi albæ.* Optima *circa* Gnidum, *&* Cariam, *in sitientibus, aut siccis, asperisq; locis.* Secunda *in* Lycia *cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat uuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc* Plinij *error manifestè deprehenditur.* Populus *utraque frequentißima nascitur in agro* Mantuano, *ac* Ferrariensi, *non modò in* Padi *amplißimi fluminis litoribus; sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideóque fabulãtur poëtæ, icti* Phaëtontis *fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta* Eridanum *amnem, quem* Padum *uocant, ex corticis meatibus instar auratæ lacrymæ, electrum, siue succinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus* Deiparæ *uirgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis muliercùlis monilium uice, collo gestantur decoris gratia.* Quare Dioscorides, *qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam, asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq; inquit.* Lacrymam *populorum commemorant, quæ in* Padum *amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum uocant, alij chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm* Dioscorides *aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi utrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accomodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam. siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab* Eridani *accolis collo suspendebantur. Quippe cùm plerique ipsorum, præsertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: nanq; cùm facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, si etiámnum* Germani *in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant.* Reperio *in enarranda* Succini *historia, auctores complures, sed re uera admodum uarios: qui etsi grauius (ut historicos decet) hac de re loquantur, tamen cùm ipsi succini originem nusquam uiderint, & quicquid de eo scripserunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides.* Philemon *succinum fossile esse dixit, & in* Scythia *erui duobus in locis, uno candidum, altero uero croceum.* Sudines, *&* Metrodorus *succinum prodiderunt in* Liguria *arboribus effluere. quod* Sotacus *credidit in* Britãnia *euenire.* Pythias *tradidit esse locum in* Britannia *prope* Gutones, *ubi à fluctibus maris non procul ab* Abalo *insula succinũ aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipsumq;* Teutonis *uendunt.* Nicias *historicus succinum solis radiorum succum esse uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem sudorem in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in* Germanorum *litora eijci. Idem & Aegypto nasci simili modo dixit. Item in* India, *gratiusq; thure esse* Indis. *Non defuerunt etiámnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare* Atlanticum *in lacu* Cephiside *dicto, qui sole excalfactus è limo fundat electrum. Non desunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint sententias, quas nunc, utpote non probandas, silentio inuoluam. Vnde iure dici potest, succinum apud eos uel cereum, uel figulino luto simile haberi, cùm ipsum in tot uarias formas, ac imagines trasmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur succinum in insulis septentrionalis oceani. Id olim à* Germanis Glesum *appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum* Germanico Cæsare, *ibi claßibus rem gerente, una insularum ob succini copiam,* Glesaria *fuit appellata, quæ prius* Austrauia *à barbaris dicebatur. Hîc nimirum (ut* Plinius *inquit) nascitur succinũ arboribus pinei generi defluens in terram, ubi postea densatur. Cùm uerò intumescens æstus fertur in proximas syluas, ex ijs in se rapiunt fluctus maris, & in* Germanorum *litora expuunt. Itaq;* Cornelius Tacitus *rectè scri-*

Ruellij erratum.

Poetarum fabula.

Succini uaria historia.

ptum reliquit. Germanos huius maris accolas solos omnium succinum habere, & legere. Quòd succinum sit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatoriū munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipsum uidit, ueram eius originem didicit, & secum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea succinum esse pineæ arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tedæ & resinarum modo deflagret. Liquorem esse copiosè stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, festucæ, ac paleæ, quæ transparentia inspiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia stramenta humoris lentore facilè implicentur, durescente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uerò ex aliorum scriptis decerpsimus. Tametsi rationibus non spernendis probare nitatur Georgius Agricola, succinum non aliud esse, quàm bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum salsedine durescit. Nam succinum, quod nigerrimum est, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere uidetur. Adde etiam quòd à pinu, neq; ab arboribus alijs resinam per se fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, se uidisse affirmat contra Agricolæ sententiam. Quo fit, ut de succini historia adhuc lis sub iudice pendeat. Cæterùm compertum est, quòd sicuti magnes ferrum respuit, si adsit adamas, uel si allio affricetur; ita nec succinum ad se palleas allicit, quæ sint oleo perfusæ. Verùm eorum opinio uana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocimum respuere: nam ipse sæpe ac sæpius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine succinum uocant Karabe Mauritanos secutæ.

Brasauoli opinio reprobata.

Licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinum esse nequaquam, sed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adsolet) quicquid de Karabe adnotauit, uerbòtenus ex Dioscoride depromsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe disseruit, nisi ut ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobat id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quàm rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, ut Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem distillat, & in spißitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum esse albæ populi gummi, sed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quem secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quòd idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demostratus fieri succinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) succinum asserens, quod flauescit, fieri ex orina maris, album uerò ex orina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quod cùm & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, ut ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem crimini Plinius accusat.

Brasauoli lapsus.

Quòd autem Diocles, & nō Dioscorides (ut Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de urina, ubi in eandem Plinij sententiam ueniens, hæc uerba protulit: Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coireúe in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum quòd pennas ad se alliciat. At cùm Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis uerba legendo percurisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrum esse lapillum, in quem lyncis urina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè constat ex prædictis Dioscoridis uerbis.

Alni historia & uires.

Cæterùm cùm non desint etiam poëtæ, qui Phaëthontiadas nō in populos, sed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; historiam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque ALNUS *(ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) sterilis & unigena natura, caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq; cortice scabro, rufoq; intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quàm laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utiq; pyri folio alnum uirescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eadem prodidit esse sterilem libro eodem cap. VI. cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulò serius semen reddit: fraxinus, atque acer æstate: alnus, nux iuglans, pyrorumq; syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum uideatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore, neruosioreq;, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper prouenieus. Hetrusci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis.*

Maturescit

Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguunt. Eadem nudis pedum plantis supposita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem utiliter sparguntur. Præstat cortex tingendis corijs atro colore. Sed nec BETVLA ommittenda uidetur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophrasto folio est caryæ sic Græcis uocatæ (quid autem sit carya compertum hactenus non abeo) præterquàm quòd pauló angustiori, cortice autem uersicolore, & materie leui, non nisi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. Betula arbor est Gallica mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magistratuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeò tenaci, lentaq; ut ad uasa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Anauij è suis Betulis nõ modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, sed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddam picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bitumine scateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso: folio est nigræ populi, sed parte prona asperiori, uiridioriq;, per ambitum serrato, & minutissimis quibusdam punctis, ipsisq; albicantibus in uniuersum resperso. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui uim maximam inesse quidam asserunt ad comminuendos tam renum, quam uesicæ calculos, si diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admistus, caseos à carie, & uermibus uindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, ut in omnibus ferè facere consueuimus.

Betulæ consideratio.

BETVLA.

Betulæ uires

Primùm igitur de uiribus Populi nigræ disseruit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à temperatis: sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulùm à temperatis & medijs ad siccius deflexerunt: uerùm & subtiliorum potius, quàm crassiorum sunt partium. Et folia quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem simplicium idem Galenus Populi albæ uires descripsit his uerbis. Populus alba arbor mistæ quodammodo temperaturæ est, ex aquea tepida, & terrena extenuata essentia. quamobrem & abstergentis facultatis est particeps. hactenus Galenus de utriusq; Populi facultatibus. Cæterùm non inuenio Galenum Succini meminisse in simplicium medicamẽtorum censu, qui tamen lib. VII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos pastillum ex succino confectum ab Asclepiade transcripsit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tussientibus, & recenter phthisicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, suppuratis, cœliacis, dysentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Prutheni, in quorum litora fluctus maris succini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè crystallum repræsentat. Huic uim mirabilem inesse testantur, quò scilicet fœmina deprehendatur an uirgo sit & incorrupta, néene. Nam si ex uino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, ut corrupta & uitiata protinus urinã reddere cogatur. id quod uirgini euenire negant. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hispanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ uerò Αἴγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Asten, aut Poppel uueiden: Hispanico, Alamo nigrilho: Gallico, Tremble, & Peuplier. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latinè Electrum seu Succinum dicitur: Arabicè, Karabe siue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agstein, aut Boernstein: Hispanicè, Esclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambra.

Populorũ uires ex Gal.

Succini uires

Nomina.

Macer. Cap. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm astringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris, & Macis discrimen.

NVNQVID officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm astringens: manifestè declarat, Macerem nõ esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. cap. VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquàm tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cũ compertum haberet Auicenna, de utroq; seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit. Macerem uerò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoq; aduectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent.

Maceris facultates ex Gal.

De macere Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum lenicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata, siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccat, astringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci. nanq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, uel fortasse plus calidi: & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuiũ partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secũdi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula uerò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiã explere.

Monachorũ opinio falsa.

Et quãuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus est auctor) quædã in Indo fluuio insula, uel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit, similiter in Arabia nascuntur.

VLMVS.

Nomina.

Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbesc, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum et Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muscaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Vlmus. Cap. XCV.

VLMI & folia, & cortex, & rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morẽ flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: quidum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

Vlmi historia.

TAMETSI Vlmus notißima omnibus ferè sit arbor; non tamen ob hoc silentio inuoluenda putauimus, quæ de ea posteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera mõtana, quam Græci ὀρειπτελέαν

λείαν nocant : altera campestris, ulmus propriè uocata : fruticosior hæc, illa uerò auctior : folium indiuiduum, leuiter circumserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non læue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica : materies flaua, robusta, neruosa, deformis, ut quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores : uiridis facilè cæditur, sicca difficilè. Sterilis demiq; putatur : sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea : cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras : cæteris uerò temporibus quid ferat, minus animaduersum est. hactenus Theophrastus. Plinius uerò quatuor ulmi genera statuit lib. XVI. cap. XVII. ijs uerbis. Inter has atq; frugiferas, materie uitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere : montosam, quæ sit amplior : campestrem, quæ fruticosa. Italia attineas uocat, excelsissimas : & ex ijs siccanas illis præfert, quæ non sunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. quartum syluestre. Attineæ non ferunt samaram, ita uocatur ulmi semen : omnesq; è radicum plantis proueniunt, reliquæ uerò semine. hæc Plinius. Qui tamen unà cum Theophrasto errasse deprehēditur, quòd hic ulmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit: ille autem, quòd attineam sic Italis appellatam, semen nullū ferre prodiderit. Quandoquidem Theophrasto præter id, quod experiētia nobis compertum est, repugnat Plinij authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semē ferre negat, refragatur Columella lib. V. cap. VI. cùm inquit. Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & uernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem siue dubio creat, & idcirco plerisq; & sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaq; nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autem ulmus longè lætior, & procerior, quàm nostras, frondemq; iucundiorē bubus præbet. Sed ulmi facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami uim habent spissandi, & uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat : pituitasq;, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma: & uulneribus, ambustisq; decocto souere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascēs cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas. Idem præstant è tilia cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utilissimū putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq; è medulla castratæ arboris affluēs capillum reddit capiti illitus, defluentesq; cōtinet. Hæc Plinij uerba de ulmi facultatibus lib. XXIIII, cap. VIII. Cæterùm humor in folliculis ulmi contētus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorū enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ super imponantur, atq; inibi subfemorali, quòd Italis uulgò brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si infotus, uel balnei modū adhibeatur : itē tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Vlmi meminit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquiens. Vlmi folijs quandoq; recēs uulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergētem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictiorius : itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò uiridis etiamnum ac recens, si uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem uim obtinent : nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum est πτελέα : Latinum, Vlmus : Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach : Italicum, Olmo; Germanicum, Ylmen, Rüstholtz, Lindbast, Yffenboltz: Hispanicū, Vlmo: Gallicum, Orme.

Theoph. & Plinij error.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi uires ex Galeno.

Nomina.

Lignorum marcor. Cap. XCVI.

Ex caudicibus, lignisq; veteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit : serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteisq; imposita illinatur.

NON sanè prorsus negligenda est lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetq;, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi uim possident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet : quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat; sed & quæ cacoëthe dicūtur, quæq; Gallica peste contracta sunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, siue caries in medicum usum uenit, sed & VERMES in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro XXX. cap. XIII. de his sic scriptum reliquit. Cossi, qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia : nomas uero combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis idem posteritatis memoriæ tradidit lib. XVII. cap. XXIIII. cùm inquit. Vermiculantur magis, minúsue quædam, omnes tamen ferè, idq; aues cani corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore sunt in cibo, cossos uocant : atq; etiam farina saginati, hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis deuorauerit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suauissimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus uermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset, lib. VIII. simp. medic. sic de illa scripsit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps est adstrictionis simul, & abstersionis, uelut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida. Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, siue caries : Arabicè, Nucharer ueasab : Italicè, Tarlatura del legno : Germanicè, Vuurm meel : Hispanicè, Carcoma.

Cariei lignorum consid.

Vermium lignorū usus.

Cariei uires ex Galeno.

Nomina.

Arundo

Arundo. Cap. XCVII.

IN Arundinum genere quædam nastos, id est farctior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multum inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conscriptionem accommodata. Alia crassa, concaua, apud amnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, seu uallatoria, gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

Arundinum consid.

ARVNDINVM quinque genera tantùm, ueluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. XXIIII. cap. XI. uiginti nouem arundinũ species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recẽsuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India, Syriaq; nascens, odoris iucunditate unguentis accõmodata. Quod apertè indicat calamum odoratum esse inter arundinũ genera reponendum, nõ autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Brasauolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata arrundine assumentes. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quanuis gracilis & leuis, in communem sagittarum usum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est usus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Nanq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet spetie, quam Dioscorides uallatoriã nuncupat, qua nostri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruẽdis utuntur, ac palos uiribus aptißimos efficiunt. Quòd autem uallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cùm tamen communis nostra sit craßior. Verum cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem lib. IIII. cap. XII. de plantarum historia, craßiorem, firmioremq; illam arundinem esse, quæ uallatoria nominatur, facilè sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse deprauatum: eoq; magis, quòd septis, palis, & topiarijs operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad scribendum usurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notißima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. Arundinis, & filicis odium. *Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem uomeri illigatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia nauigiorum uicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinũ generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandauit.* Arundinis uires ex Gal. *De arundine Galenus lib. VII. simpl. medic. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerùm quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem poßidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex uerò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, ut exicet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfacit. Vitandum autem est eius id, quod anthelen uocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhæreus affigitur, ut auelli non poßit, auditumq; uitiat: quamobrem sæpißime exurdat.* Nomina. *Arundo sic Latina uoce uocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hispanica, Cannas: Gallica, Vng roseau.*

Papyrius. Cap. XCVIII.

PAPYRVS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina vtilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, usque dum inaruerit: constricta enim, atque immissa in hiatum humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, succum tantùm deuorantes, & mansam expuunt. Ipsis radicibns pro ligno utuntur.

tur. Crematæ papyri cinis depaſcentia vlcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: verùm melius id combuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio.

QVALIS Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib. III. cap. IX. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XIII. cap. XI.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craßitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegetesq;, necnon & ueſtem, etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq;, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem. Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas ueſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latißimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis.

Papyri conficiẽdi ratio

Poſt hanc papyrum eſt, extremumq; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madẽtes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur lõgitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atq; inter ſe iunguntur. proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorũ optimis. Hactenus de papyro Plinius. Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia, læuiaq; illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis ut uocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarißimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq; Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clarißimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuißimis his folijs pro papyro paßim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas conficit chartas, certò ſcimus, quòd hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquũ retinens nomen, etiámnum Papyrus apud pleroſq; dicitur.

Indica arundo.

Credidere nonnulli, ueram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, uel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm huiuſce rei certam cognitionem adhuc aſſequi non potuerim.

Papyri uires ex Galeno.

Papyri meminit Galenus lib. VIII. ſimp. medicam. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non uenit: at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hîc quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, uelut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum eſt, quòd noſtri uſus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arborẽ parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quónam modo parari poßit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utilißimum: itemq; paſtillus Fauſtini à Paulo lib. VII. traditus.

Nomina.

Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis, Papiro.

MYRICA.

Myrica. Cap. XCIX.

MYRICA, ſeu tamarix, arbor uulgo cognita eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem uſus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem abſumit. ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione uuluæ opportunis in deſeſsionibus: phthiriaſi, lendibuſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam

fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ consideratio. VRBANA *Myrica, quòd sciam, non nascitur in Italia; quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam uiridarijs mitior credita, non alia est, quàm syluestris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo sunt indicio fructus, & flores, quos omnino syluestribus similes profert, non autem gallæ modo, ut domestica. Vmbra arboris insigni proceritate sæpe per æstatem Romæ me oblectatũ fuisse recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus. quæ etsi domestica haberetur ab omnibus; florem tamen, & fructum ferebat syluestri similem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare nõ potui non admirari Dioscoridem: quippe qui dicat tantum nasci Myricam apud paludes, ac resides aquas, cùm oppositum sané eueniat in Italia. Quod me sæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco deprauatum esse, aut in Græcia secus, quàm in Italia myricam proxime stagna, ac paludes oriri.*

Myricæ medicinæ. *E myricæ trunco aluei excauantur (ut Columella scribit) aquaq; repleutur, ut subinde postea bibant sues: nam hoc potu splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maximè torqueutur, dum, quæ eorũ est pabuli insatiabilis auiditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Elephantiasim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paßis uuis epotum sanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod se uidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarũt. Ex quo mihi persuasum est, id nõ incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno nõ absimile. Myricæ radices pro odorata cassia uenditabant impostores. Sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehensa est, eius in officinis usus penitus exoleuit.*

Myricæ uires ex Galeno. *Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Myrica abstergentis est, ac incidentis facultatis, absq; perspicua desiccatione: habet uerò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatesq; admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut uino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidens est in galla, sed myricæ fructui temperatura est inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atq; uis abstergẽdi: quod sané gallæ non accidit. At tamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eisdem & cortice. Porrò myricæ combustæ cinis admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, pauxillam adstringendi.*

Nomina. *Μυρίκη arbor ita Græcè uocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, seu Carfa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamariscken, aut Porst: Hispanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè, Tamarisc.*

ERICA.

ERICA ALIA.

Erica Cap. C.

ERICA fruticosa arbor, myricæ similis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentium ictibus illitu medetur.

ERICA stirps fruticosa Asiæ, Græciæq; fruticibus ascribitur. Hæc (ut plantarum scriptores asserunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter syluestres stirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. cap. IX. ericam describens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduersari serpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam designare uideatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioscorides aßimilat: uere primo & autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhibenda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maximè depascantur apes, ea fortasse de causa, quòd non modò Erica prima sit, & ultima syluestrium, quæ floreat; sed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem usque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius est author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit post primos autumni imbres, cùm erica sola floret in syluis. Præterea cùm lib. III. scribat Dioscorides, corim, hypericum aliquibus uocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamen, sitq; hæc cori folio admodum similis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc esse Dioscoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentißima in Goritiensi agro eo præsertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adolescit, fiuntq; ex ea scopæ aptißimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgo hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, nescio qua ratione ductus, ericam magno errore genistæ speciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hic imaginem exhibemus, ut quæ fortasse non minus, quàm antedicta, ueram referat, misit ad me Gabriel Falloppius Mutinensis medicus singularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis dissectionem & materiam medicam profitetur. Eam autem libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices constituamus: quorum sanè iudicio subscribent studiosi, quibus nos quidem, quantum labore atque industria consequi poßumus, non grauamur prodesse. Ericam paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potißimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Cæterùm aqua, in qua Erica decocta sit, sumpta tepida tam mane quàm uesperi triginta dies quinque unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad uesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm post id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq; pluries repetendum est. Equidem noui aliquos, qui seruata recta uictus ratione, hoc tantùm potu uesicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere, Gallis.

[Margin notes: Ericæ cōsideratio. — Mel ericeum — Ericæ facultas ex Gal. — Nomina.]

Acacalis. Cap. CI.

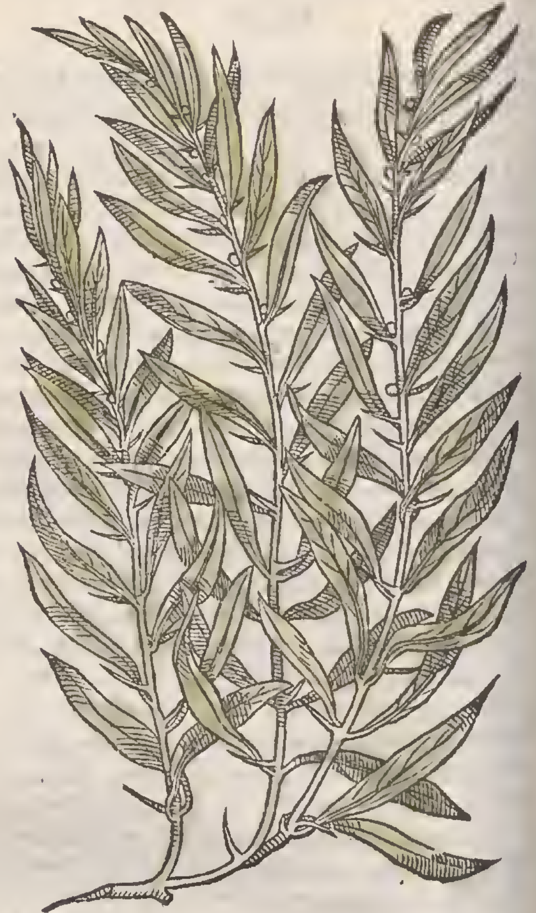
ACACALIS fructus est nascentis in Aegypto fruticis, seminis myricæ quadantenus similis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACACALIM Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

Rhamnus. Cap. CII.

RHAMNVS fruticat in ſepibus, ramos ferens re-ctos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus can-didius. Tertium nigrioribus, latioribusq́ue folijs con-ſtat, & quadántenus rubentibus: cuius rami quinûm fere cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores qui-dem, ſed infirmioribus, minusq́ue rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, follicula-ri ſpecie, verticillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius valuis, feneſtríſue impoſitos, ueneficia depellere.

Rhamnorum conſideratio.

RHAMNI tria genera facit Dioſcorides. Primum, & tertium ubique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia: corticem habet admodum album. Hoc, quod nigrius eſt (ut etiam Dioſcorides inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, ſolliculari ſpecie, rotundo, uerticillo non abſimili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc effigiem damus. Ruellij error *Cæterùm Ruellium deceptum eſſe crediderim. quippe qui Rhamni genus eam eſſe ſtirpem arbitretur, quam nos uulgari ſermone*

SPINO MERLO ITALICE.

sermone SPINO *merlo, Longobardi Venetiq́; Spin ceruino, Foroiulienses uerò Spin guerzo appellant. Hæc enim folijs est latis, pyri quadántenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere sit opus: alij uerò ad resoluendam aluum cum saccharo decoquunt: eijcit enim atram bilem, & pituitam. quæ sanè notæ Rhamnis minimè correspondent. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro dissẽruit. Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Mesuem commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq́; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente: proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum* ῥάμνος: *Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum: Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones.*

Monachorũ error.

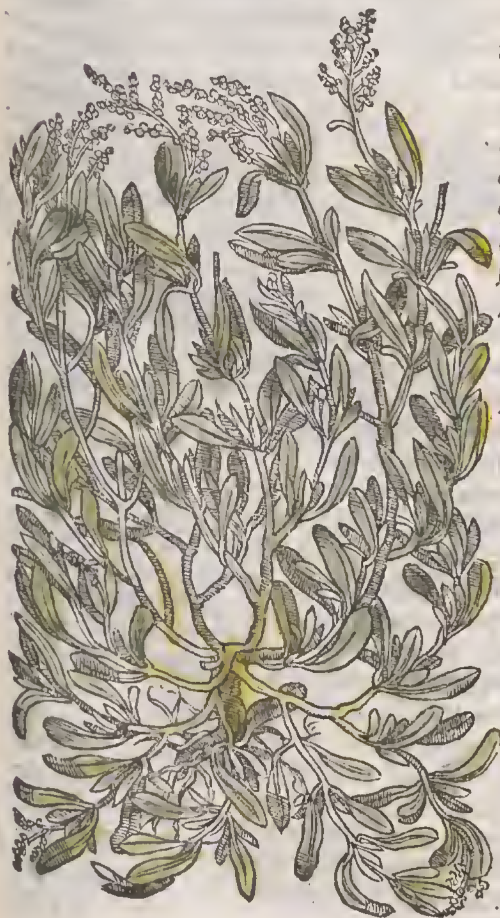
Rhamni vires ex Gal.

Nomina.

Halimus. Cap. CIII.

HALIMVS frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulsa, rupta, torminaq́; mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

HALIMVS VVLGARIS.

EST *profectò et Halimus planta, cuius uariæ sunt inter auctores sententiæ. Alij enim (ut Plinius auctor est lib. & cap.* XXII.*) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas sub hedera tantùm nasci, longioribus folijs, hirsutioribusq́; odore cupressi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortaßis proueniat; in Italia tamẽ qui illam mihi ostẽderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantum admorsa fames arceatur. unde si nomen adinuenisset, ea procul dubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamq́; fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequentißima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd ea instar oleris in ciborum usum recipiatur. Hæc nimirum (ut eius pictura, quam hîc damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, craßiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minus copiosa uisitur atriplex marina, quæ syluestrem maximè æmulatur. quanquã apud Mauritanos atriplex marina idem esse uidetur cũ halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Cæterùm putat Adamus Lonicerus,*

Halimi consideratio.

cerus; Halimum eam esse plantam uuas ferentem, quàm uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non respondeant oleaginis, sed potius uitigineis, eum planè hallucinatum esse constat.

Halimi vires ex Galeno.

Halimi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura usui: Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.

Nomina.

Quæ planta Græcè ἅλιμος, Latinè similiter Halimus dicitur: Arabicè, Molochia: Italicè, Halimo.

Paliurus. Cap. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen, pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, uesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix astrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, urinam trahit, contra uenena, & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit trita, & imposita.

Paliuri consideratio.

ADEO inter se in quibusdam plantarum historijs discrepant scriptores, ut persæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neque huic illa correspondent, cuius Plutarchus est auctor: & hæc à prædictis omnibus prorsus dissentire uidetur. Paliurus Dioscoridis (ut ab eo primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue, & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de folijs mentione, quòd superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud suas regiones notissima. quòd nobis est impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere ualeamus. Theophrasto deinde lib. III. cap. XVII. de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius libro, & capite quarto: siquidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerso prouenit, ut qui nõ latus, neq; folliculari specie; sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui nõ manditur. Fructus uerò per se iucundus habetur, atq; si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinũ suauius reddi aiunt. Ex quo aliquãdo mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hãc illam esse stirpem, quam nos AGRIFOLIVM dicimus, quòd folijs sit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem.

AGRIFOLIVM.

Agrifolium.

Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit lib. XIII. cap. XXVII. Sed cum de uiribus eius dissereret lib. XXIIII. eam recẽsuit, quà & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium, ut dixi.

Aquifolium.

Non dico Aquifolium: nam (ut Plinius refert lib. XXVII. cap. VIII.) Aquifolium ea est in Italia arbor, quam Theophrastus Crateogona uocat, omnibus ferè notis mespilo similis. Illa uerò, quam Agrifolium appellamus, constat folijs perpetuis, lauri, latioribus tamen, subpinguibus, et per ambitum aculeatis: cortice uiridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotũdus, lucidus, ruber, ruscum & cedrũ baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ uiscum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc nõ desunt, qui uelint eam esse stirpem, quam Theophrastus Agriam, siue Ariam appellat, sempiternæ frondis arborem, inter robur, et ilicem mediam. Verùm ut ad nostrum institutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differẽtem tradit: quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio uiridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam uere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine. Crudus mãditur is ac uirens: ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato.

cato, cui si auis, aut aliud animal uolucre sidat, uelut inuescatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad nationum placita uarijs, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum. etsi Iosephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Græciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se uidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quàm oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quódq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & ut Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de historia plantarum) in siliquis conclusum, lentum, pingueq;, lini seminis instar. Verùm ij fortasse Theodorũ Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo cap. XVI. sic uertit: Quædam folia cùm extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam uertisse παρακανθίζοντα sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quàm spinis horridula. Error prætérea ex eo manifestè deprehenditur, quòd omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur; sed longa, & per ambitum ubiq; tenuißimis, ac crebris aculeis circumsepta, in eiusdem capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, post horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite à nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. simp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonode sunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos uesicæ comminuat: & pectoris, pulmonisq; excretionibus auxilietur. Παλίουρος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur.

Recentiorũ opinio reprobata.

Paliuri vires ex Galeno.

Nomina.

Acuta Spina.

Cap. CV.

ACVTA spina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui uocant, arbor est pyrastro similis, spinosa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice uenter aut sensim feriatur, aut perungatur.

HABET pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioscoridi ὀξυάκανθα, id est, acuta spina, uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in sepibus, syluis, & conuallibus frequentißima nascitur, Crespino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes, notæq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acuta spina reclamare constabit. Qua potißimùm ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, erroris q; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Crespinum uocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neque me fugit, non parum suscepisse negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo usu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd ueritas sit niue candidior, soleq; splendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctißimorum uirorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defensoribus, fore iucundißimas, atq; gratißimas. Nam qui, ut sibi placeant, malunt errare quàm ueritati, & æquo cedentes, errores cognoscere, eosq; corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur,

Acutæ spinæ consideratio.

Acuta ſpina non eſt offic.
Berberis, ſiue Creſpinus.

ratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem tamen, magisq́; aculeatam, fructumq́; gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices ſubſint multifidæ, altéq; deſcendentes. Ex quo palàm eſt, ipſum non alias acutæ ſpinæ notas expreſsiſſe, quàm proceritatis, craſsitudinisq́;, ſtipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſtoria. Quæ omnia ipſe accuratè perpendens, in primis Creſpinum omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui tamen prorſus adſtipulari acutam ſpinam Dioſcorides eſt auctor. Siquidem ſylueſtris pyrus, quemadmodum et oxyacantha, ſimplex è ſolo proſilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq́; creſcit, ut ad communem arborum proceritatem aſſurgat. Creſpinus uerò, cuius ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, ſed pluribus, ac diuerſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum ſe attollunt, nec unquam arboreſcunt, niſi raro, & longo temporis tractu: quippe qui omniũ maiores habentur, pollicarem craſsitudinem rariſsimè excedunt, niſi ætate longa incrementum ſuſceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraſter cortice conſtat aſpero, ſquamoſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſeſcente. Creſpinus uerò cortice ueſtitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi poſsit, quin ſtatim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraſter prunorum modo aculeata conſpicitur, aculeis ſingulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentiſsimis horreant ſpinis, iisq́; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At creſpinus ternis per interualla armatur aculeis, ſimul ex uno, eodemq́; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeãt, duobus ſcilicet utrinque ſe pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud inſuper diſcriminis addam, acutam ſpinam fructum afferre myrti magnitudine. Creſpinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, eleganterq́; racemis adnexi, puniceos acinos quadántenus repræſentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Creſpini deinde folia minimè pyraſtrum referunt, ſed potius punicam malum, quamuis latiora, nec adeò in mucronem deſinentia, per ambitum ſpinis tenuiſsimis, frequentiſsimisq́; horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ ſunt, ac ſi croco eſſent infectæ, etſi plures ſint, atque exiles; nihilominus altè non deſcendunt, ueluti acutæ ſpinæ, ſed in latus ſummo ceſpite uagantur. Flos denique pyraſtro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ ſimili erumpit, ſui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atq; dehiſcit, perquàm ſuauem ſpirat odorem. Quibus euidentiſsimè colligi poteſt, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non eſſe creſpinum, cuius communis eſt uſus apud medicos, & ſeplaſtarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum eſt, quòd ſi Dioſcorides per acutam ſpinam creſpinum intellexiſſet; nunquam ſilentio diſsimulaſſet folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter ſe racematim cohærentibus, myrti baccis aſsimilaſſet: nec ſcriptum reliquiſſet, radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem unquam reticuiſſet, quo inſigniter natura infectæ ſunt. Non prætermiſiſſet etiam ſpinarum hiſtoriam, utpote quæ ternæ ſuis uirgis innaſcantur, à pede ad uerticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quòd ſæpius ſine caudice, uariis ueluti ſtolonibus fruticet: non denique ipſam pyraſtro prorſus ſimilem reddidiſſet, à qua profectò non minus diſsidet, quàm quercus ab olea.

Legitima oxyacantha.

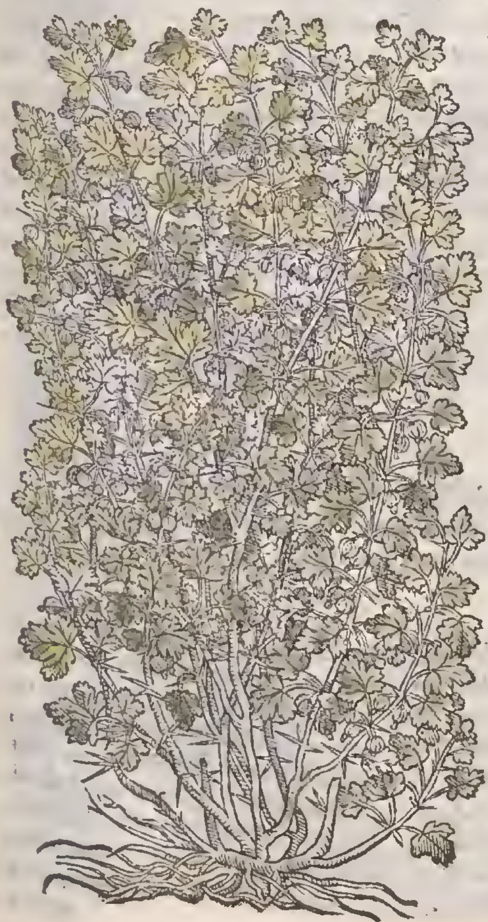
Cæterùm ſi modo dicendum eſt, Oxyacantham naſci in Italia, eam equidem aculeatam arborem eſſe crediderim, ſtipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyraſtrum referentem, quam in Hetruria rura noſtra Senenſia Bagaia uulgò nominant, Ananienſes, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orſo uernaculis nominibus uocant, & Goritienſes Barazzo bianco uulgari ſermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam ſpinam referat. Primùm enim hæc manifeſto indicio eſſe poſſunt, arboris ſcilicet ſtipes, rami in qualibet parte acutiſsimis, firmisq́; aculeis armati, ligni materies, ſubſcaber ſquamoſusq́; cortex, ueluti pyraſtro. Tum ita eſſe comprobant, radices in profundum deſcendentes, & fructus, quem fert myrti craſsitudine, uiſu iucundus, rubeſcens, plenus, fractu facilis, ori ſubauſterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyraſtro admodum adſtipulatur: quippe quòd ſit illi haud quaquam abſimilis. Porrò folia duntaxat à pyraſtro diſſidere uidentur: nam diſſecta ſunt apii modo, paululumq́; longiora. Verùm mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte noſtræ repugnare ſententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum eſt, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta ſpina uireat fronde, hîc non explicauit Dioſcorides; ſed tantùm dixit, eam eſſe arborem pyraſtro ſimilem: quòd magis ad ſtipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem reſpiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata conſtant apii modo: tametſi hoc in loco id adnotare prætermiſerit Dioſcorides. Hoc autem probatur manifeſto ipſius Dioſcoridis, ac etiam Theophraſti teſtimonio. Nam Dioſcorides, cùm de meſpilo ageret, duo meſpilorum genera conſtituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uiſitur in Italia, illam in primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate uulgò Azarolo uocatur, & ueteribus aronia dicta eſt, ſic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ᾽ ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν· ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. id eſt, uerbum ex uerbo. Meſpilus arbor, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis foliis oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo ſimilem, ſuauem. Quibus autem foliis conſtet illa meſpilus Azarola uocata, Theophraſtus lib. III. cap. XII. demonſtrauit his uerbis. Huius folia diſſecta ſunt, extremitateq́; apio ſimilia. Ita fit, ut concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq́; ſciſſo (ut Theophraſtus prodidit) apii inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaia uulgò dictam, eſſe procul dubio acutam ſpinam. quandoquidem eius folia in modum apii diſſecta ſunt, meſpili aroniæ modo. Theophraſtus lib. VI. cap. ultimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructũ fuiſſe antiquis in coronarum uſu. Quod etiam non paruo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidem

fructus

CRESPINVS.

VVA SPINA.

fructus eius, qui autumno toto, et ad mediam hyemen usq; perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hæc est nostra de oxyacantha sententia, à nobis satis, ut arbitror, tum rationibus, tum auctoritatibus comprobata. Quam tamen quòd infirmare uideatur Theophrasti auctoritas lib. I. cap. XV. & lib. III. cap. IIII. de historia plātarum, ubi oxyacantha connumeratur inter eas arbores, quæ perpetua fronde uirent, cùm nostræ folia decidant, non est qui nō facilè intelligat. Sed ego quidem non possum huic auctoritati alioqui grauißimæ assentiri, quin potius adducor, ut suspicer codicem ijs in locis deprauatum esse. Suspicionem nobis facit illud, quod ibi tilia, myrica, quercus, & terebinthus sempiterna coma prodantur. quod ut falsum deprehendetur ab omnibus, qui hisce plantis folia decidua esse obseruabunt, ita quoq; oxyacanthæ contigisse cognoscent, atq; in omnibus mendum codici subesse. Eandem suspicionē auget nobis Plinius, qui lib. XVI. cap. XX. & XXI. dum arbores enumerat, quæ perpetuò uirent, nullam tiliæ, nec quercus, neque oxyacanthæ mentionem facit: attamē is reliqua Theophrasto accepta referre potest. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinū aliud esse ab Oxyacātha, plantamq; ideo fuisse ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit.

Crespini forma, & uires.

Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, è terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdā acutißimis horret longis, compreßis, albicantibus, fractuq; minimè cōtumacibus, quæ (ut suprà dictū est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atq; fungosa. Numerosis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tēuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremū ambitum minutißimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte maio luteos, racematim cohærētes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quanquam figura lōgiores, gustu acido, & subaustero, paruis recōditis intus nucleis. E fructu post uindemias incolæ uinū exprimūt, quod falsò de Berberi uocāt officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quòd si in acutis, perniciosisq; febribus, uti causus, & quæ pestilens est, iulapo uiolaceo commistū, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, & ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitās cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito sacchari tātillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiā gingiuas roborat, & gargarizatu fauciū, uuæq; inflammationes discutit, atq; destillationes eò confluētes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera uetera desiccat. Nihilominus nocet ijs, qui ex flatu, ac frigiditate laborāt uentriculi doloribus, atq; etiā ægrè spirantibus.

Vuæ spinæ mentio.

Cæterùm postquàm acutæ spinæ historia eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij cōstat, & undiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina uocata. Planta hæc anti

quis fortasse incognita fuit, nunc autem omnibus notior est, quàm ut à me pluribus describi debeat. Huius baccæ in usu ciborum sunt uuæ omphacis loco. Quæ & febrientibus iusculis incoctæ non sine utilitate exhibentur. In summa mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. *Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum* RIBEM *esse contendunt. Ea fruticosa est, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundis, simulq; cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admisto etiã dulci. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniam ad sepiendos hortorum puluinos eleganter seratur.*

Ribis officin. consid.

RIBES VVLGARIS.

Error quorundam.

Verùm eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferẽs capreolos colore uiridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiusmodi folijs uiret. tametsi fructu Ribem admodũ referat, quòd is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit usurpari, utpote quòd febribus acutis opituletur, æstu antẽ uentriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & uomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus uexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu uinum exprimunt, & per annum asseruant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib. VII. *de compositione medicament. secundum locos Vrsi uuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quando quidem asserit huiusce uuæ plantam memæcyli folio uirescere.*

Bellonii opinio improbata.

Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retusisribusq;: è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglosso, rusco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec possum Bellonij iudicio subscribere, quòd planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facilè adducor, ut putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quàm ueram & legitimam.

Oxyacanthæ uires ex Gal.

Oxyacanthæ meminit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dißimiles. quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non esus tantùm, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet.*

Nomina.

Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabibus, Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros.

Rubus canis. Cap. CVI.

FRVTEX est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in uino, mox poti, arteriam infestant.

Rubi canis consid.

NON EQVIDEM *putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette uulgò uocamus; quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quòd arboris instar assurgeret, rubo longè maior, quòdq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dißidere uidetur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multò craßiorem. In eam autem sententiam non modò me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipse lib.* VIII. *cap.* XLI. *peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, id est, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib.* XXV. *cap.* II. *ubi illud etiam addidit, quòd apud ueteres*

ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm spongiola illa, quæ medijs syluestrium rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longè diuersum fecit, ut uidere est libro XXIIII. cap. XIIII. ubi ait, cynosbaton folio esse uestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minusque coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrbodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidē ipsi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quòd omnino compertum haberet, hūc à rosis quàm plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato uerò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse: tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à uento expellatur in colligentium oculos, facilè ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquàm uisitur. Meminit Rubi canis Galenus lib. VII. simpl. medic. sic inquiens. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia uerò mediocriter. Itaq; particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè κυνόσβατος uocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.

Marcelli, & Monachorū lapsus.

Rubi canis uires ex Gal. Nomina.

Ligustrum.

Cap. CVII.

LIGVSTRVM. arbor est oleæ foliis circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muscoso, odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope & Ascalone.

Folia astrictoriam uim habent: quare comanducata ulceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

LIGVSTRVM in Hetruria Guistrico corrupta uoce uulgus nostrū appellare consueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambrossene uulgò uocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus secus uias passim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æstate, flore muscoso, uel (quandoquidē Oribasius legit βοτρυώδη) racemoso, candido, odore suaui, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis est usus. Sunt qui has baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non recte planè sentiunt. Quemadmodum nec Fuchsius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, uacinia esse putat: siquidem uacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Cæterùm in nothis Dioscoridis stirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uaciniū Romanis fuisse uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud designare, quàm hyacinthum. Neq; mirum est, quòd Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger

Ligustri consideratio.

vacinii uarie opiniones.

ger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper uacinia floribus admiscet, iisdemq; cõparat, nõ autẽ fructibus. Quod manifestè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio sic cecinit, primò Eclog. II.

Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur. Deinde in eadem.
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Item in ultima.
Et nigræ uiolæ sunt, & uacinia nigra.

Marcelli opinio reprob. Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uaciniũ esse Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis uenisse, color non æquè promptè correspondet, quòd uarius adeò sit, ut non aliunde sibi nomen comparauerit, quàm à cælestis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quòd cùm Iridis flos omnium fragilißimus caducißimusq; sit, poeta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuoluuli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus, & arbustis se circumuoluit, ac etiam sæpius uitium palis in uinetis, flore candido, liiij, seu calathi effigie, quam ego læuem esse smilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruii gram. lapsus. Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium consuluere, Dioscoridem, & alios de stirpium natura disserentes. Non defuerunt etiã qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium quod sanè nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Se, isti quoque à ueritate descifcunt. Ligustri uires ex Gal. Ligustri meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cypri seu ligustri folia, summaq; germina in usum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habentq; etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur uerò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam absq; molestia & morsu desiccant. Quinetiam spontè prouenientibus in ore ulceribus aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt. Nomina. Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Ligustrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, seu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hispanis, Alfena, siue Alhena: Gallis, Du troesne.

Fhillyrea. Cap. CVIII.

PHILLYREA arbor est ligustri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente. asperis nascitur. Huius folia astringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota urinam, ac menses cient.

PHILLYREA.

TILIA.

RECEN-

Phillyreæ, & Tiliæ consid.

RECENTIORES Dioscoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyreā hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum est, ut multis sit persuasum, uel quòd Dioscorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia esset longè diuersa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quòd Dioscorides tiliā seorsum à phillyrea cognouerit, uel saltem in ijs plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις. Quæ sanè uoces Græcæ non solùm quòd rectè uertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quòd postrema quidem non à φιλυρέα, sed à φιλλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci possit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facilè comprehendi potest, quòd illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam libro III. cap. X. de plantarum historia his uerbis memoriæ prodidit.

Interpretum Diosco. lapsus.

Tiliæ historia.

TILIA quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera sit fructifera, altera uerò sterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodosior, spißiorq́; : fœminæ candidior, & cortex mari craßior, detractusq́; inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibiliorq́;, ex quo cistas faciunt, item fœminæ odoratior. & mas sterilis, nulloq́; flore est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaq́; : folium forma hederaceum, nisi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, seq́; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq; serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est. Hæc de tilia Theophrastus. Quibus sanè notis adamußim respondet nostra tilia. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocat paradisi, non absimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar. Quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́;, ac ramorum densitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm modica; tamen cùm sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum propinquitate uocabuli & Theophrasti philyram, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facilè ea, quæ de tilia scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quòd Plinius uni tantum speciei, scilicet nostræ uulgari tiliæ, uires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus.

Plinii lapsus.

Adami Loniceri error.

Est itaq; Phillyrea arbor longè diuersa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit asperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter aßerit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum, & phillyream unam & eandem esse plantam: contenditq́; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideò hallucinatus uidetur, quòd primùm phillyreæ delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum dissentiat: secundò quòd non solùm codices Dioscoridis Græci, & ij quidem probatißimi, habeant phillyream; sed etiam Oribasij codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellauit.

Tiliæ uires.

Tiliæ cortex commansus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax est. Folia uerò trita, & aqua conspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq́; continet.

Nomina.

Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillirea. Quæ uerò Græcè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden.

Cistus. Cap. CIX.

CISTVS quem aliqui citharon, aut cissaron uocant, ramosus frutex est, sed improcerus, foliosus: saxosis locis nascens: foliis rotundis, acerbis, hirsutis. flos † masculo ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis astringens: unde flores in uino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: uetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquantò magis siccat, & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

Cisti, & hypocistidis cõsideratio.

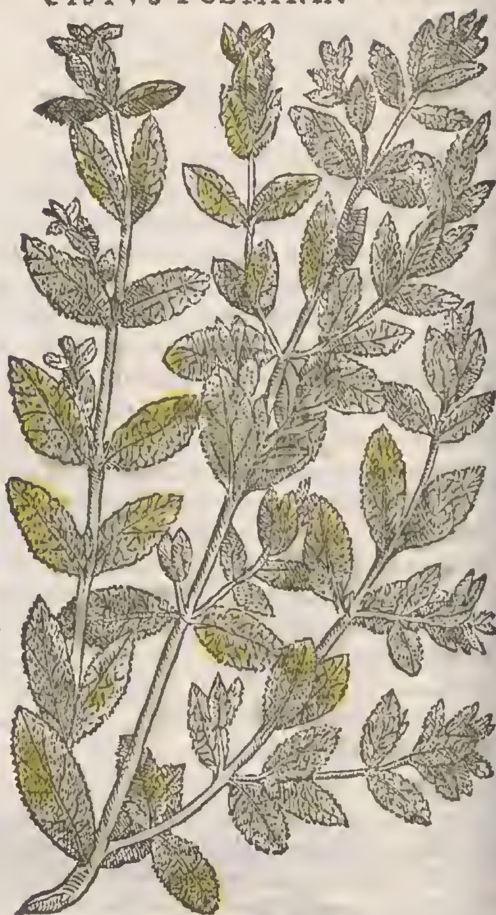
NASCITVR uterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio, atq; ope niti deberent, ut sibi

utrunque

CISTVS MAS.

CISTVS FOEMINA.

HYPOCISTIS.

utrunque genus cum hypocistide uel ex Apennino ipso, uel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non poßit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ usum ueniunt, antidota, ac medicamenta. Nanq; hypocistin, qua paßim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, at ut concrescat, insolantes: Errandi tamen, ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quòd cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα *uocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modò seipsos decipiunt, sed etiã alios, qui paßim adulterina hypocistide utuntur.*

Fuchsij error.

Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundò edidit, ubi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace uiri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed ueluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræsentans, ut optimè sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt.

Hypocistidis succidanea.

Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, ut etiam habetur in Galenicis succidaneis: qua illius uice uti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Post etiámnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus: quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride.

Plinii lapsus.

Plinius deceptus uocabulorum germanitate ineptè satis, meo iudicio, commiscet cisti, & cißi historiam: quamobrem non immeritò eum damnauit doctißimus Leonicenus.

Cisti, & hypocistidis uires ex Gal.

Cisti meminit Galenus lib. VII. simp. medic. sic inquiens. Cistus, aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibusq; particulatim operibus. At tamen folia, & parua germina trita adeò desiccãt, adstringuntq; adeò ut uulnera glutinare ualeant. At flores magis sunt efficaces,

ut cum

ut cùm uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusq́; , ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita ulcerum putredinosa iuuant. Est enim eorum facultas non instrenuè desiccans, ferèq́; secundi excessus à temperatis absoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quam uocant, multò est magis adstrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosq́; affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticisq́; commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Frutex Κίσος, κίϛθαρον, aut κίοσαρον Græcis dictus, Latinis quoque Cistus appellatur: Arabibus, Kaniet, Altheis, seu Lhaie althis: Italis, Cisto: Hispanis, Cerguacos. Hypocistis uerò sic Latina uoce, quemadmodum ὑποκισὶς Græcè dicitur: Arabicè, Taratith: Italicè, Hipocisto: Hispanicè, Pultegras. Nomina.

† Hæc dictio nõ legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quòd uerbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum esse debet, quòd Plinio duo tantùm hypocistidis genera prodantur, coloribus ruso, & candido distincta: quandoquidem ijs duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse uidetur lib. XII. ubi genus χλωρόν, hoc est, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.

Ladanum. Cap. CX.

LEDVM.

EST ET alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus folijs, & nigrioribus: quæ uerno tempore quiddam cõtrahunt pingue. Foliorum uis astringens, ac eosdem, quos cistus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. siquidem cùm cisti frondes pascuntur capræ, hirciq́; , pinguitudinem conspicuè barba carpunt, & suo lentore uillosis cruribus adhærescentem reportant: quam depectentes incolæ, colantesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantq́; in ladanum. Maximè probatur odoratum, subuiride, facilè mollescens, quod arenas nõ collegit, nec squalore obsitum est, resinosum, quale in Cypro gignitur. Arabicum verò, Libicumque uilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, molliendi: ora uenarum patefacit: capillum fluentem continet, addito uino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: pessis immistum uuluæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tussimque finiunt, & malagmata utiliter inseritur: aluum sistit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

LADANVM, *quòd uulgò alij appellant Laudano, alij uerò Odano, tametsi pleruñq; impostorum malitia adeò sabulo, & alijs adulterijs sit uitiatum, ut nihil ualoris præstet; ego tamen præstantißimum sæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum, puruḿq; sit, rarißimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut seligant legitima ab adulterinis. quòd tamen iniquum est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur.* Ladani consideratio. *Cæterùm Plinius uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò persuasum est, quòd non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur.* Plinij lapsus. *De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus hic Cistus prouenien s, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur; eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemq́; caliditatem nactus est: atq́; utroq́; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaq́; cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate uisuntur, similia sunt. Verùm Ladanũ, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quodammodo completè calidum, ut uidelicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paulułum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacticum, pariterq́; moderatè digerens, ac uidelicet etiam συμπεπτικόν, hoc est concoquens. Itaq́; mirandum non est, si peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulùm quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca dif-* Ladani vires ex Galeno.

fluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices corũ praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione: Cæterùm alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias uires, quàm quæ Ladano insunt, poscentes. quippe proueniunt hæ ex prauis succis lentis, crassisq́; quos secantia, ac digerentia medicamenta potissimùm euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usque adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, ut nimio plus desiccent, unaq́; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant. nam sic non tantùm alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Nomina. *Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur, Arabicè Chasus. Quod uerò λάδανον Græci, Latini item Ladanum uocant: Mauritani, Ieden, siue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hispani, Xara.*

Ebenus. Cap. CXI.

EBENVS optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens uenarum discursus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, internatis segmentis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno uæneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas assulas resoluuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad ueteres destillationes, pustulasque mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua utuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi usti modo, & ita siccis, scabrisque lippitudinibus conducit.

Ebeni consideratio.

CREDIDIT *Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum libro* IIII. *cap.* V. *de historia plantarum, ubi sic habet. Ebenus quoque eius regionis uernacula est. Huius duo genera constant: alterũ materie laudatum, pulchrumq́; alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capescit. hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse uidetur Virgilius in Georgicis libro* II. *ita canens.*

Sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. *cap.* IIII. *Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiã uniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddã fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palàm est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno Deorum simulacra fingunt, regesq́; ex eo tantùm sceptrum sumunt. Item pocula, crateras ex ebeno factitant, quòd sanè credant contra maleficia efficacissimum esse, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaque nihil mirum, si quod peregrinum in Italiam inportatur, summo sit in pretio, cùm etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omnium constat. Quo fit, ut quamuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanque innumeri uisuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosq́; capillos: itemq́; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni uires scripsit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XI. *his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicunt: lignoq́; ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo cum melle ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt.* Ebeni uires ex Galeno. *Ebeni meminit Galenus lib.* VI. *simp. med. sic inquiens. Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciẽdi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrẽ quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accommoda sunt. hactenus Galenus.* Guaiaci consideratio. *Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam* GVAIACVM, *nonnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est usus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim: quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq́; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris uerò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, uegetioriq; mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò subpallida, & uelùti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum intersecta. Alterum caudice minori,*

minori, nec adeò uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore uisitur, intrinsecusq; & extrinsecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexè distinguitur: estq; hoc longè cæteris, & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent; idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumq; generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere.

Guaiacium lignum præstãtius.

Qua de re uerba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cùmq; eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, utpote iuniore, uis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quin & cæteris uiribus præstet. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in usu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerserint depascentia, contumaciáq;: ossa uerò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occalluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigriùs, ac crassius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanq; quælibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exarescit, humidoq; priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quòd in annosarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quòd Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq; sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atq; fracescit. Quam ob causam satius quandoq; foret uetustiore recenter cæso uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorũ numero unus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continẽt, & eodem uigent temperamẽto, quo qui adolescunt: etenim surculi, atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præstantissimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui, & acre, & subamarum.

Guaiaci corticis electio.

Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atq; lignum in usum ueniunt, eandem in ijs rationẽ seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus noniter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum uiribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, uel Alexandria in Italiam importatur.

Guaiaci planta.

Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in syluis se uidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerunq; assurgit. Folia fert quadántenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò inglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus uerò subrutilus.

Guaiaci facultates.

Porrò si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atq; putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterùm eo tempore, quo primùm in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti uictus rationem per panis, & uuæ passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem usque in tenebris inclusus, ita ut ne aëris qui-

dem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs inſuper carnium eſu, & uini potu interdictum erat, non ſecus atque ueneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, ut ante conſtitutum tempus quidam ob tenuiſsimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus deſtituti conſpicerentur, ut penè ſpiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeſto uitæ diſcrimine uerſarentur, à conſanguineis, & aſsidentibus perſuaſi, caporum, gallinarumq; iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat uinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare uolui, poſſet ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cùm mihi in frigidis morbis fœlicius ceſsiſſet, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potiſsimùm me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatisq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis, quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus V. inuictiſsimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo Imperiali diademate fœliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, ut plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, ut potè qui uinum Guaiaci ad ſuam praxim uertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui alijs perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi uini præparationem diſsimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent.

Sed cauendum profectò eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cùm ſint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut ſi ſorte quadam unum quandoque perſanant, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quiſq; horum manus euitare, atque effugere poſsit, operæpretium uiſum eſt, uini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantiſsimi lima in ſcobem tenuiſsimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi libras quatuor: corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram unam & ſemis: adianti, aſpleni, florum utriuſq; bugloſsi, cuiuſque libram: caſsiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam; ſacchari libras quinq;. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, deſuper affuſis uini albi quàm optimi, & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum uerò linteo percolentur, aſſeruenturq; huiuſce macerationis uinum in alio uaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna ſecundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; ueſperi ſerapij uice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici poteſt, admiſtis ligno, cortice, cæterisq; alijs, recentibus uuis albis in muſtum compreſsis: ibiq; tandiu dimiſsis, quouſq; muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis aſſociandum, bis in die mane ſcilicet, & ueſperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua ſecundum communem medicorum uſum ſenas uncias, admiſtis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianthi, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriuſq; bugloſsi, ſingularum uncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui & erratici bugloſsi, omnium ſantalorum, caſsiæ, quam cinnamomum uocant, ſingulorum drachmas quinq;. Hæc ex aquæ libris uigintiquatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantiſsimæ ſenæ libras duas, conijcitoq; in uas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, et loco calido collocato, itaq; per diem ac noctem reponito. Poſtridie uerò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducẽtis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne, quouſq; tertia pars euaneſcat. quo facto additur electiſsimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum feruent omnia donec in lapidis modo conſiſtat liquor. Poſtremò percolatur linteolo, & uaſe uitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt. Supereſt uictus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm uncias, ſitq; is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in ſyluis, uineis, ac montibus uictitantium, aſſatæ potius, quàm lixæ: quin & uuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti uini æquam cum cibo menſuram. Quòd ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unceola breui temporis ſpatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptiſsimum profectò uer eſt martio, aprili, & maio menſibus. quòd ſi hoc tempore fieri non poſsit, fiat menſe ſeptembri in autumno: nam ſicuti æſtiuis ardoribus, & exurente iam ſirio non modò diuturna pharmaca, ſed ne quidem breuia tolerant homines; ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore ſæuit hyems. Interea ægris ſine metu noxæ indulgere licet, quandò cæli ſerenitas adſit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs ſolatij cauſa lẽto gradu deambulent: quippe quoniam eiuſmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari ſolet. In hac etiam curandi ratione quoſdã magis, alios minus perſeuerare oportet, pro morbi neceſsitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum ſo nō modò medetur cuiq; acerrimo Gallicæ peſtis incommodo; ſed etiam diuturnis articulorũ, capitis, neruorum, uentriculi,

Vini Guaiaci cōficiendi, & exhibendi ratio.

triculi, iocineris lienisq; morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci uinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet: uel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab alijs fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, *alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etsi Vessalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iandudum apud Hispanos inualuit usus contra podagras, maximeq; apud inuictißimum Imperatorem Carolum V. cui meritò præclaram laudem acceptam referre potest. Aduehitur hæc (ut audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictißimum nunquam ea toties usum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset. Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui* SALSAM, *aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipsius chinæ uires, & facultates tribuant. Hæc ebuli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoque crediderim Spartam parillam, & ebulum esse idem: tamen id asserere non ausim, cùm hactenus eius folia non uiderim. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus. Eius nomen Græcum est ἔβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod uerò Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosem holtz: Hispanis, Legno santo, & Legno dellas antilhas: Gallis, Linsaint.*

Chinæ radicis consideratio.

Salsæ parillæ consideratio.

Nomina.

Rosa. Cap. CXII.

ROSA refrigerat, & astringit, sed sicca magis astringit. Succus recentibus folijs exprimitur, desectis forfice unguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia rosarum, continuo uersata, ne muceant, néue situs in ijs insideat. Aridis rosis, & in uino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis, recti intestini, ac uuluæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expresione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi uitijs, igni sacro illini prodest: siccis, ac tritis femina asperguntur. Misceri solent uulnerarijs antidotis, atque compositionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones sistunt.

Rosei Pastilli. Cap. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pondus æquent: siccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt costi drachmas duas, iridis Illiricæ totidem, & uinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium uice collo circundato usui sunt, ad retundendum graue sudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

MVLTA *quidem sunt Rosarum genera, quæ in usum medicum ueniunt. At uulgatißimæ in Italia sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quàs uulgò appellant incarnate. Præstantißimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilißimæ albicantes, in quarum tamen genere ex odoratißimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & aliis Moschette uulgò dicuntur. Siquidem non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum suaui fragrent, sed quòd etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundißimus odor.*

Rosarum consideratio.

Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, ut pro diuersis tam internis, quàm externis particulis, diuersum quoq; temperamentum sibi asciscant. Primùm itaq; terrestribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his denum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectantur. quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quàm subrubentis. In recentibus adstrictioni præstat amaritudo, in siccis uerò minimè: eáq; propter compertum est, earum deijciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cùm recentes aluum subducant, siccæ uerò nequaquam.

Rosarum succus, & dilutū.

Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, uerùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunque ex subrubescentium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenæ Hetruscis uocatæ longè præstent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis, & uentriculi, iocinerisq; obstructionibus opem myrificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi salutare est remedium: nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina sibi uendicant usum, quàm ut ex se aquam stillent: siquidem iis deiectoria uis, qua pollent puniceæ, ac subrutilæ, multò infirmior inest. Quamobrem uidetur Manardus Ferrariensis uir alioqui doctißimus, immeritò id Mesui uitio uertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deijciendi ui cæteris præstent; credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quòd eas illi facilè incognitas fuisse existimem; uerùm de iis albis tantùm, quibus paßim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quòd Damascenæ Hetruscis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quódq; eas ueteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sanè rosæ magnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modò quòd uiridariis, & hortis sint ornamento, ac aspectu periquàm iucundo; sed etiam quòd in præclarißimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atque deiiciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus libro, & cap. VI. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum foliis constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atq; magnitudine superantur. hæc Theophrastus. Cæterùm quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atq; insuaui.

Rosarum genera ex Plin.

Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius libro XXI. cap. IIII. ubi sic inquit. Contrà rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam. Addidere alii Milesiam, cuius sit ardentißimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus foliis. Vtilißimam uerò plurimis, sed minutißimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucißima quina folia, ac deinde numerosiora. Cùm sit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numerosis foliis, ac paruis: inde accolæ transferentes conserunt, ipsáq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratißima est, nec cui latißimum, maximúmq; folium: breuiterq; indicium est odoris scabritia corticis. Cyrenis odoratißima est: ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cœli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quàm humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, propriéq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera Milesia, nouißimè tamen desinit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in uiridis alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio suis stantis complexa luteos apices. hactenus Plinius.

Partes in rosa, earumque uires.

Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina utiles; etsi pauci habeantur seplasiarii, qui separatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniuntur in foliis: quarum altera est, ubi calyci folia inseruntur, unguium modo albicans, ob idq; rosarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in iis flosculis, qui ueluti minuta semina tenuißimis capillis annexi flauescunt in rosarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur, una scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem; inseruntur tamen utiliter lotionibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medii cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx deniq;, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus rosis cōsistunt, tres etiámnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatem sensit, uidelicet, substantia carnis, semen, & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi uis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunque item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent.

Quorundam lapsus.

Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui uerò alabastros, antheram esse existiment. Sed re uera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celso, Galeno, & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compositio, cuius frequens erat usus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam parandi

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de oris ulceribus differens. Ex Roſis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuerſis inſtrumentis: ueruntamen ea cæteris præſtantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiuſmodi & aliæ ſunt, quæ eodem modo ad uniuerſum medicinæ uſum confici ſolent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis inſtrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi poteſt. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis roſtratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manat, nec ſapore, nec odore diſſentiunt, adeò ut non ſolùm proprias plantarum qualitates ſecum referant, ſed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei aduſtæ reſipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis inſtrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rariſſimè guſtaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremq; reddant. Quæ res non modò ægris ingentem moleſtiam afferunt, & nauſeam plerunq; mouent, ſed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocineri, uiſceribusq; omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus diſtillant, malam eorum qualitatem ſibi uendicent, ut libro tertio in abſinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perſpecta, doctiſſimi, ac peritiſſimi medici ueteres ſecuti, decoctis, ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametſi uiribus aquas qualeſcunq; ſublimatas (ita enim ſtillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut ſupra diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum ſapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, ſecum trahant, iure quidem decoctis non modò ipſas æquipollere, ſed etiam præſtare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, ſed quòd guſtui ſuauiores, & uiſui iucundiores habeantur: quod non parum ſolatij ægrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope haſce ſtillatitias, ac præſtantiſſimas aquas ſuo tempore conficimus. Quarum aliæ ſapore conſtant amaro, aliæ uerò acri, aliæ auſtero, aliæ acido, aliæ deniq; inſipido pro uarijs ſimplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter ſeplaſiarii, & medici, quos magis decet humanam charitatem colore, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum ſuccedant. quippe in hoc etiam (quanuis plus laboris, minus uerò emolumenti ſuſcipiant) & Deo, & hominibus ſimul rem gratam facere poterunt. Cæterùm Fuchſius medicus noſtræ ætatis clariſſimus in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cauendum precipit in ſuccis ſtillatitiis eliciendis, ne eius uaſculi fundum, in quo ſtirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, ſed ſolo uapore ab ea eleuato incaleſcat. Qua in re ſecutus potius uidetur fuiſſe Manardum uirum de arte medica præclarè meritũ, qui ita ſcriptum reliquit in ſuis epiſtolis, quàm rei experimentum. Verùm ipſe non poſſum omnino eorũ ſententiæ ſubſcribere, ut qui iudicem non eſſe ſemper ea exquiſita ratione procedendum in herbis diſtillandis, quòd certò ſciam nihil referre, quando etiam uaſculum herbas recipiens in aquam in maiore uaſe bullientem immergatur. Nam etſi aquæ quas illi uolunt ex herbis uapore tantùm ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præſtantiores habeantur; tamen quæ ex herbis eliciuntur uaſculo impoſitis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quod mihi compertum eſt in ijs aquis, quas ſæpiſſime libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud diſcrimen eſſe dicet, quòd illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior ſit, quàm ut poſſit totam herbæ ſubſtantiam conficere: hoc autem modo aquæ elicientur, quæ omnes herbarum partes ſecum referunt. Hæc ſanè differentia, quæ facilè concedi poteſt, non eſt, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò ſit obſeruanda, hæc uerò euitanda: quin potius facit, ut hæc mihi uideatur probanda, illa uerò reijcienda tanquam cautio nimis religioſa. Roſarum uires collegit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Roſarum uis, atque facultas ſuperioribus libris pluribus uerbis expoſita eſt, nempe quòd ex aquea ſubſtantia calida miſta duabus alijs qualitatibus, adſtringenti uidelicet, & amara, compoſita ſit. Quinetiam cuius ſit naturæ utraque, amara ſcilicet, & adſtringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipſis roſis adſtringit, ac proinde ſanè etiam exiccatorius eſt. Roſa, quam ita Latini uocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, ſeu Vard: Italis, Roſa: Germanis, Roſen: Hiſpanis, Roſas: Gallis, Vne roſe.

Aqua roſarũ præſtantior.

Fuchſij opinio non probata.

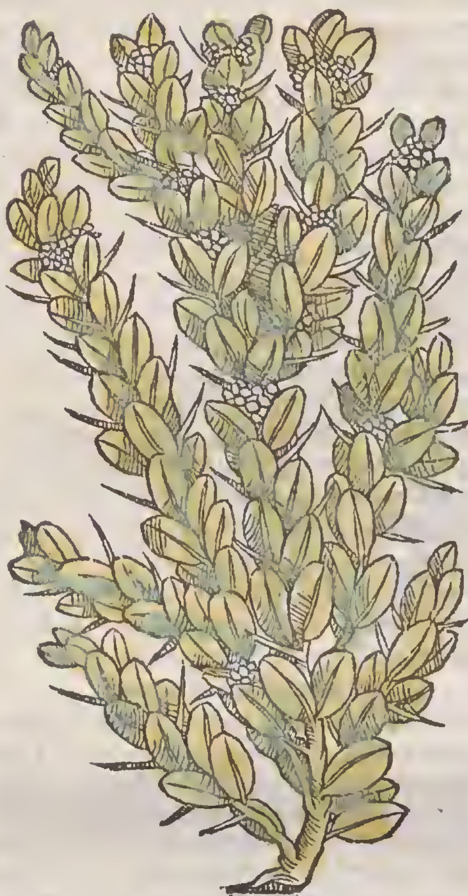
Roſarum facultas ex Gal.

Nomina.

Lycium. Cap. CXIIII.

LYCIVM quod aliqui pyxacantham uocant, arbor eſt ſpinoſa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: foliis buxi, denſis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, denſoque: cortice pallido, non diſsimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & pleriſque aliis locis. aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis craſsitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo, & inſolato. Optimum, quod uri poteſt, reſtinctumque rubentem ſpumam oſtendit, glebis intrinſecus nigris, intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè uiroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cuiuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans, & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, ueteresque fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonſillas, labiorum fiſſuras, ſedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dyſentericis, potum, inditumque conuenit: datur ſanguinem excreantibus, & tuſsi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, ulceribus, quæ ſerpunt, aut putrent, medetur: fœminarum pro-

LYCIVM.

fluuia appositum sistit: rabiosorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotii deuoratum, anxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternum cubitorum longitudine, maioresue, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Assueuerunt etiam crudam in potu, eosdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, uenenis quoque auxilio esse.

Lycii consideratio.

LYCIVM medicamentum, quo hodie officinæ paßim utuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hic reddidit Dioscorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufescit, nec ullam gustantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo sunt indicio, id omnino imposturis, & adulterijs non uacare. Tradidere, quidam hoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij sanguineæ uirgæ corymbis, alij porro ex his omnibus simul contusis elyci produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerum sit, quoquomodo se res illa habeat, compertum est, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari.

Lyciũ in Italia nascens.

Veruntamen & in Italia lycij arbor nascitur: quandoquidem (ut Brasauolus testatur) in Liguriæ alpibus frequens illa uisitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli suis baccis onusti mihi allati fuerunt: quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nouam, ubique uirescit. Sed, quæ maxima tum seplasiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia est in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam spectant plerunq; fit, ut ne illud quidem, quod nobis sponte natura tribuit, cognoscatur, nedum recipiatur in usum. Lycij uices Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhus decoctus, quousq; eius liquamentũ mellis crassitudinem acquirat.

Lycii uires ex Galeno.

Lycij meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata utuntur, & sedis, orisq; phlegmonas, ulcerationesq;, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs, quas ἑτερογενεῖς Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terrestri, & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uerò, & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs, & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius est. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus.

Buxi consideratio.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BVXVS itaq; nobis notißima est planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, crassiore, uiridiore; ac subrotundiore: uiret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatißima: flore herbaceo: semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Craßißima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spißißima, & denßißima, atq; ponderosißima, adeò ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat.

Quorundam opinio reprobata.

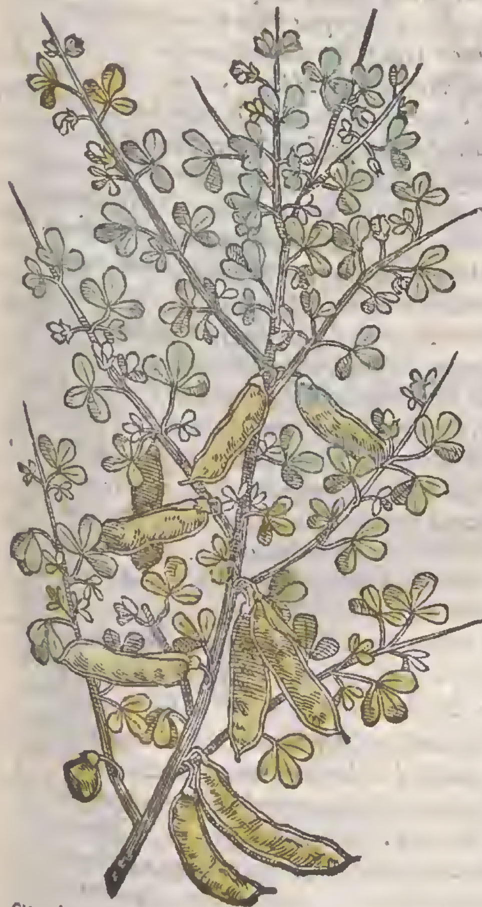
Hæc etsi nullius sit in medicina usus, ut ueteres prodidere; non desunt tamen è recentioribus, qui uelint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant: ea tantùm ratione ducti, quòd pluries experimento compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etsi experientiæ concedi poßit, illud buxi lignum præstare, attamen quod buxus in Italia nascens, & guaiacum ab Indis petitum una, & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, resinosumq; uisitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, craßiora, duriora q;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit, ut omnino existimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco, ut nuper sensisse uidetur Lusitanus loco antedicto. Sed quàm ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum sit de simplicium medicamentorum cognitione, eorum facilè iudicium futurum spero, qui non

non mediocriter in re herbaria uersati fuerint, & huius scripta legent, atq; etiam legere non grauabuntur apologiã, quam nos aduersus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiusdem in Dioscoridem enarrationes adnotauimus.

Nomina.

Lycium Latini similiter atq; Græci λύκιον nominant: Arabes, Hadbadh, Hadad, Kilulem, siue Felzakarag: Itali, Licio. Quæ uerò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Bosso.

Acacia. Cap. CXV.

ACACIA in Aegypto nascitur, spina instar arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & semen lupino simile in folliculis: ex quo succus expressus siccatur in umbra, niger ex maturo semine, subrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex foliis, & semine succum. Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: ualet ad ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: mensium abundantiam sistit, prociduam uuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturq; in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in uermiculorum speciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers, proximum est candidum: sordidũ uerò, ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, longè minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur, folia habens rutæ: semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternumúe capacibus. Succus eius adstringit, uiribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

Acaciæ hist. ex Theophr.

ARBOR, quæ Dioscoridi Acacia uocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur lib. IIII. cap. III. de plantarum historia, ubi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina, foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera sunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, uentrisq; compagines ea utuntur. Erecta non ualde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & pulcher aspectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percussa, tum sponte sine ulla plaga: cùm autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, ubi & robur, & persea, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (distat enim plus, quàm trecentis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæsa colorem celtis utiq; repræsentat. hactenus Theophrastus.

Ex Plinio.

A quo Plinius non dissentiens, ipse quoq; eius historiã memoriæ prodidit lib. XXIIII. cap. XII. cuius sic uerba sonant. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile, minore est tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis, mox in pila tusis: exprimitur organis, tum densatur in sole mortarijs in pastillos acacia dicta, arboris uidelicet suæ nomine. Fit & ex folijs per se minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus, & Galaticæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde rufus est. hæc Plinius.

Acacia officinarum.

Succus è recenti semine expressus, ac postea longa insolatione concretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorum uulgus succum è syluestribus prunis expressum in tenues quasdã placentulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius uice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succum, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrem his potius seplasiarij uti deberent, quàm suppositio syluestrium prunorum succo.

Gummi Arabicum.

Scire etiámnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione

gione Aegypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicum uulgaris usus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanq; illud non contractis uermiculis simile, sed in grumis uersicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quòd ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo utimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, procul dubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter uocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus, siquidem libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Gummi lacryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium, uelut resina quoque in multis uisitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterùm quòd exiccatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm est, gummi sic in uniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cùm grumorum formæ diuersitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt.

Quorundam lapsus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum sententia, qui ubi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganti, hoc est, tragacāthæ officinis appellatur, propterea quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, ut suo loco dicemus. Galenus lib. VII. de compositione medicamentorū per genera, Acaciæ gummi κόμμι θηβαϊκόν uocat: hoc fortasse argumento, quòd scripserit Theophrastus (ut suprà dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulo antè scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est.

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio, ἀκάνθη λευκῆ, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum.

Acaciæ alterum genus.

Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbellè repræsentare uisa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternùm quaternùmue capacibus, quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò ut in sole auri modo pelluceat.

Acaciæ uires ex Galeno.

Acaciæ uires adnotatas reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Acaciæ & planta ipsa acerba est, & fructus, & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum ualentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sanè coniectura est, non esse similare, uerùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi.

Nomina.

Nomen, quod ἀκακία habet apud Græcos, idem, quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Aechachie appellatur.

Vitex. Cap. CXVI.

VITEX siue lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, asperisque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, sed molliora. Duo genera eius: una harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & semen, ut piper. Excalfactorias uires habet, & astrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutem subiit, lienosisque auxiliatur: lac euocat: menses ciet, drachmæ pondere in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & soporem affert. Decoctum herbæ, & seminis in desessione, mulieribus uuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet semen cum pulegio potum, etiam suffitu, uel appositu: capitis dolorem dissoluit illitum: instillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugant uenenata, illita quoq; serpentium morsibus auxiliantur: testium duritias, cum butyro, & foliis uitium emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, uulneribusque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, uocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes, folijs huius cubitus sibi sternunt. & lygon, quasi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

VITEX,

VITEX.

Viticis consideratio.

VITEX siue Salix Amerina, quam uulgus herbariorum Agnum castum appellat, arbuscula est in Italia uulgaris notitiæ. Duo eius genera recenset Plinius lib. XXIIII. cap. IX. Maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, folijs candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cũ purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Non multùm à salice utilium usu distat uitex: foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes ijs folijs cubitus sibi sternunt. Viticis uires ex Gal. *Vitex, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simpliciũ medicamentorum, caliditatis, & siccitatis classem tertiam sortita est, uerùm ea est multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamẽ uitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, semenq; calida, siccaq; facultate sunt, substantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subadstringẽs percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est, uerùm tam perspicuò calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris discutit & cum non frictum, & multò magis cum frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetus in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, floresq; ipsius fruticis idipsum præstare possunt. Itaq; non tantùm esa, potaq; ad castitatem conferre creduntur, uerùm etiam substrata. Hinc est, quòd Athenis in Thesmophorijs, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentarijs sunt dicta, agnum calfacere, simulq; exiccare, tum omnium maximè flatus discutere. Porrò quòd exactè tenuium sit partium, facultas eius iudicio est. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac subtilitate partim fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & uentrem inflaret, & uenerem stimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam utroq; paulò est inferior: siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul, ac facultatis mistione. Nam agni semen, ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara est, & acris; ubi uerò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui uideatur inesse, ea utiq; omnino obscura, scio, uidebitur, nec par ei, quæ est in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obstructa agni semen potis, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: uerùm celeriter ad rem propositam reflectere, uiri est utiq; temperati. Magisq; etiam idipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, ubi ex quibusdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solum nouisse sufficit, quòd agnus calidus est & siccus facultate, idq; non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur. hactenus Galenus.* Nomina. *Huius plantæ nomen Græcum est ἄγνος καὶ λύγος: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famauchest, Samauchest, seu Bengiechest: Italicum, Vitice, & uulgare, Agno casto: Germanicum, Schaffs mulle, & Keuschlamp: Hispanicum, Gattillo casto.*

Salix. Cap. CXVII.

SALIX uulgo nota est. Cuius semen, folia, cortex, & succus spissandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileosis subueniunt: sumpta per se, & cum aqua præstant mulieribus, ne concipiant. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eosdem præbet effectus. corticis cinis admisto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice succus cum rosaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri utilissimum: furfures purgat in corpore. Excipitur succus, qui manat ex ea, cùm floret, exciso cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obstant oculis, suam uim præbet.

Salicis consideratio.

SALIX.

QVANVIS de Salice, ut una tantùm agat Dioscorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophrasto lib. III. cap. XIII. de plantarum historia, tum etiam à Plinio lib. XVI. cap. XXVII. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ, & pali maximi usus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rursus aliæ firmiores corbibus, & rusticanæ suppellectili admodum expetitæ. Aliæ denique sunt minusculæ, ac spactabili tenuitate, texendis canistris, cistellis, ac calatis aptißimæ. Salycis lacrymam trium generum esse prodidit Plinius libro XXIIII. cap. IX. tametsi unius tantum generis meminerit Dioscorides. Vnam arbor ipsa sponte exudat: alteram manat in plaga, cùm floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumni tempore à falce distillans. Cæterùm qui Salicis albicantem spumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò senescit, ac breui uitæ spatio perdurat. Eius materies ideò scutis faciundis apta, quòd lenta admodum sit, tenax, & leuis.

Salicis uires ex Galeno.

Salicis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti posset. Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim uis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat: habet uerò etiam quandam astrictionem. Sunt uerò etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen seruent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulùm etiam adstringat: sicut in opere de medicamentorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, nisi quòd temperaturæ sit siccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis τύλους, myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quendam colligunt, utunturq; ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente uidelicet, simulq; tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit,

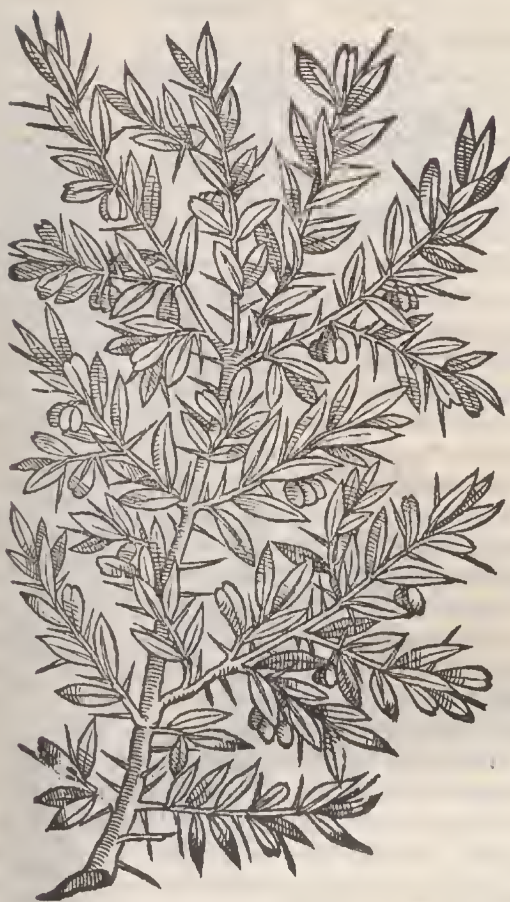
Nomina.

Salix ita Latinis dicta, Græcis ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Chalif nominatur: Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hispanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis, Saulz.

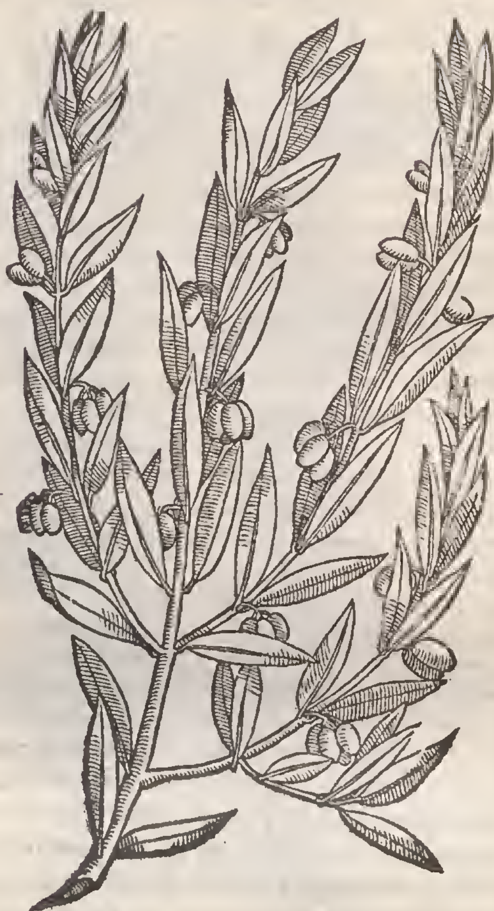
Syluestris olea. Cap. CXXIII.

SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id est, oleastrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia astringunt: trita autem & imposita ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: crustas emarginant cum melle illita: quinetiam sordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle imposita discutiunt: cutem à capite uulsam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eosdem habent effectus: sanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus succus inhibet: uuæ oculorum, pustulisque prodest: ulcera, & ueteres defluxiones sistit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum erosiones perquàm utilis. Exprimitur succus tusis foliis, affuso uino, aut aqua, siccatusque sole in pastillos digeritur: sed longè ualidior ad recondendum succus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expressus est. auribus subuenit, siue ulcerentur, siue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut spodij uicem cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, usque dum figlinum percoquatur: restinctaque uino, & rursus subacta, eodem modo uruntur: postremò cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Huiusccmodi cinerem in medicamentis oculorum, constat spodio non cedere, sed eisdem uiribus præditum esse putandum est. Foliorum satiuæ oleæ eadem uis intelligitur, sed aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem uim conuenientior est. Sudor ligni uirenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depascunt, uorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida ulcera

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

ra purgant. Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua, & recens ſtomacho vtilior eſt, ventri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna eſt, ſtomacho aduerſatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: areſacta illitu depaſcentia vlcera ſiſtit, & carbunculos emarginat. Oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates ſtabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis eſt: lanam enim ſpecillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ ſpectentur.

Lacryma æthiopicæ oleæ. Cap. CXIX.

LACRYMA, quam Aethiopica olea ſtillat, ſcammonio ſimilis quadántenus eſt, fulua, ſtillis exilibus conſtans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi ſimilitudinem refert, colore nigricans, nec guſtu mordens, ſuperuacua eſt. Noſtrates oleæ, oleaſtrique ſimilem lacrymam ſudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albugineſque illitu emendat: urinam, & menſes ciet: cauis dentium impreſſa ad dolores efficax eſt. Inter uenena ſcribitur, partus pellit: lepras, & impetigines ſanat. Appellatur autem Aethiopica, & agreſtis olea.

Amurca. Cap. CXX.

AMVRCA expreſſæ oliuæ recrementum eſt. Decocta in cupreo uaſe ad craſsitudinem mellis, adſtringit, cæteros præbens lycij effectus. Inſuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulſo commode illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu ſuo obſtruentia. Vetuſtate meliorem fieri conſtat. Vtiliter infunditur ſedis, genitalium, ac vuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis craſsitudinem, carioſos dentes extrahit: iumentorum ſcabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu ſanat. Cruda, & recenti amucra podagras, articularioſque dolores foueri, vtiliſsimum: peruncta in uilloſa pelle, & hydropicis impoſita, tumoris molem reprimit.

Oleæ syluestris consideratio.

Cvm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantùm arbore proueniant; non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, alijsq; Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. uerùm domesticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatisq; ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate uincant; magnitudine tamen satiuis cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni: quippe quoniā syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio ac industria ab auibus tuentur, nempe quòd confecta satiuarum uindemia, aniculæ ad has aduolant, ubi mense decembri, & ianuario uisco innumeræ capiuntur, præsertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant, ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino paruipendantur syluestres.

Oliuarum genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias uidelicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimq; noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantùm muria asseruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundāt. Proximæ tū colore, tū magnitudine præstātes, quæ uis prædictis longè minores sint; sunt tamen omnium aptißimæ ad olei conficiendi usum. quippe quòd oleum ex eis expressum, sit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerißimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumq; amplißimè fundentibus. eas nostra Oliuastre uulgò uocant. Tertij uerò, ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ paßim in uniuersa Italia nascuntur, & omnium uulgarißimæ habentur. Laudatißimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus craßiores muria asseruatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clarißimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur.

Oleæ, & quercus odium.

Cæterùm olea, & quercus tam partinaci odio inter se dißident (si rei agrariæ scriptoribus fides est adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeò sterilescunt, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certißimum est remedium.

Aethiopicæ oleæ lacryma.

Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus; eius tamē in Italicis officinis nullus est usus: neq; quòd ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quòd medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quòd omnibus perspicuum sit, eam lacrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; sed uerius in resinarum genere esse recipiendam: cùm igni exposita statim colliquescat, & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus, (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto, uel uino: quin potius statim comburitur.

Gūmi elemi.

Est & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophrastus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterùm quanuis ætate nostra obscura admodum sit gummi Elemi origo; eius tamen uires clarißimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplastris additur, adeò ut præstantißimum sit in his sanandis medicamentum.

Amurca olei.

De Amurca olei postremò nil aliud dicendum est, nisi quòd sit admodum utilis (ut memoriæ proditum est) apothecarum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq; item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & situm minimè contrahunt; sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis uermiculi ibidem gigni possunt.

Oliuæ uires ex Galeno.

Oliuæ uires prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus uerò, si quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat.

Nomina.

Olea satiua sic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, seu Caiton: Italicè, Oliuo domestico: Germanicè, Oelbaum; Hispanicè, Olino, & Azeytuno: Gallicè, Oliuer. Syluestris autem Græcis Ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaster, & Olea syluestris: Italis, Oliuo saluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hispanis, Azebuche: Gallis, Oliuier sauuage.

Quercus, glans, fagus, ilex. Cap. CXXI.

Qvercvs omnis adstrictoriam uim habet, præsertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex ijs datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione uuluę laborantibus subijcitur. Glandes eosdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt, resistunt esitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe uocant, & malefica ulcera cum salsa axungia conueniunt. Ilignæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi aßignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua

QVERCVS.

FAGVS.

ILEX.

aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa, & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

Glandiferarũ arborum cõsideratio.

SVNT & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere potest uniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numerosa in uastißimis syluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorũ greges incolæ ibi quotannis saginent. Verùm ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quòd fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eũ, meo quidem indicio, δρυὸς nomine cõprehendisse in uniuersum omnes glandiferas arbores, non solùm quòd sciret, una uoce omnia illa genera cõtineri posse, sed etiã ut breuitati consuleret: δρῦς enim apud Græcos nõ modò quercum particulatim significat; sed uniuersim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse: Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, id est, Quercus omnis adstrictoriam uim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Porrò mirum est (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. VIII. & IX. de plant. historia) quòd alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atq; alterã resinosam, & nigrã: quin & aliud specie ueluti morum, sed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiẽ colis repræsentans. Cùm uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulãs

Quercus quæ proferat.

 profert,

profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ est mam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probè, ut nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterum quidem inutilem, uerno autem tempore succo melligeno tem tum tactu, tum gustatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concauoq; sessilem; pecul certè, uersicoloremq;. Nam eminentes quosdam umbilicos candicantes, uel passim uariantes nigris maculis hab partem mediam grani tinctura infectam, splendidamq; ostendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum que puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, cō sam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: etiam interdum muscas intus continet, ueniensq; ad incrementum iustum in modum læuis paruulæ gallæ indur Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Q etiam uiscum tacco, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor hab plurimarum. hactenus Theophrastus. Cæterùm non dubitandum est, quin omnes ij partus suos habeant usus, polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tenellis quercus folijs primo ip exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones sistit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia co

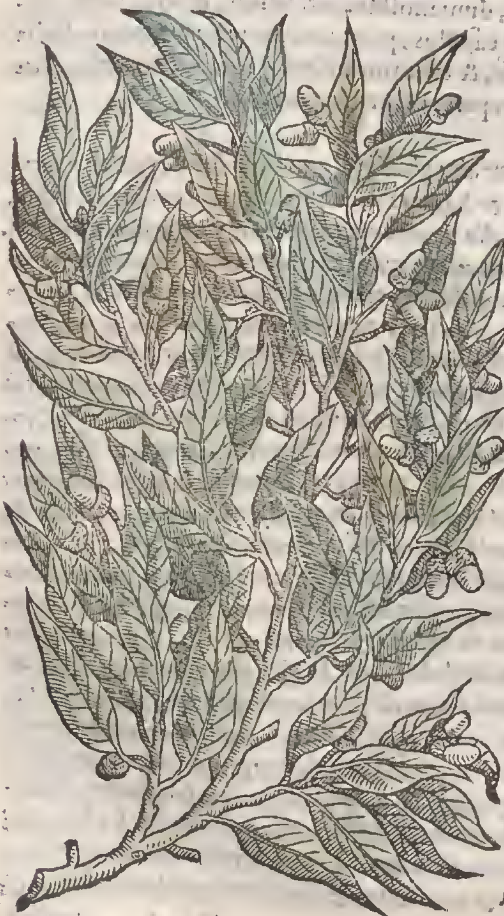
Fagi consideratio.

Ad hæc eius echinatæ pilulæ siccæ, ac tritæ uim apprimè adstrictoriam possident: eaq; propter efficacissimo sun medio contra omnes alui fluxiones. In summa præstant, ubi supprimere sit opus. Fagus quoq; glandiferis arb bus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includi tundo, quadantenus echinato, hispido, ac scabro: interius uerò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui, & leuit castanearum modo, in atrum rubescente obteguntur. Horum sapor dulcis, & subadstringens. Glires hoc pabulo ximè delectantur, ac pinguescunt. Quamobrē cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniol riæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantum cte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim sylu grediuntur. Item & sciuris gratissimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus uolatilibus. Q obsessos hostibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec dione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumq; uitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaq; torpentia bra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur.

Ilicis consideratio.

Ilex insuper arbor est in Italia notis spectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum scens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: sed quæ externè candicent, scabræq; sint; internæ uerò uirescant, cernantur: quin & in toto ambitu adeò serrata sunt, ut spinarum speciem præ se ferant. Glandes profert quer nores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modò quòd ignem diu etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc pr glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cū aceto neribus recētibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur.

SVBER.

Smilacis consideratio.

Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. historia) est arbor illa, quam Arcades Smilacem uocant ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiā smilax dicitur, qu niam de taxo capite X. eiusdem libri disseruit Theophrastus) fol tamen non aculeato, sed molliori, profundioriq;, differentijsq; ribus distinguendū: nec materie, ut illa, solida, spissaq; sed solu molliq; in opere. Meminit huius Gal. lib. VI. ca. III. de cōp. med. secundum locos in columellæ remedijs, sic inquiens. His sunt myrti, ac baccarū eius decoctum, & ex acerbis cotoneis lis, & uirgultorū tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, ac fagi. Sup

Cornarij lapsus.

quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri potest, quòd smilax xum, uel eius speciē intelligit) quæ ab omnibus uenenosa descri tur, ponatur à Gal. inter gurgulionis remedia. In dubij uerò lutione nil aliud determinat, nisi quòd, cùm nō ubique (sic ipse tat) taxus sit uenenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ leth reat noxa. Sed si Cornarius Theophr. sibi alioquin familiarē suluisset, qui smilacē quandam (ut paulò antè ostendimus) in arbo rē ilici similem refert, rectius, meo quidē iudicio, & paucior rē hanc explicasset.

Suberis consideratio.

SVBER demuq; arbor est fructu, et folio cis, perpetua similiter coma uirens, quanquam id negat Theoph stus, sed crassissimo cortice uestitur, atq; ilici magnitudine ced ut ij quidē attestari possunt, qui Baccano Romā profecti sunt: enim in itinere innumeræ Suberū plantæ uisuntur. Hæc corti exuta minimè arescit, quēadmodum reliquæ arbores: quandoqu dem natura haud ignara, quòd sæpissimè cortice expolianda esset materiē duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios cortic suberei usus, q in rebus domesticis celebrātur, ille præcipuus est, & uulgaris, quòd sutoribus maximè sit expetita ad crepidas cōfi ciendas.

ciendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piscatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinẽdis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius lib. XVI. cap. VIII. scriptũ sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraq;: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vsus eius anchoralibus maximè nauiũ, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem nocent, atq; ubi non nascitur ilex, pro ea subere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodẽ libro, cap. XL. inquit. Eius materies tardissimè uetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans. hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat suberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria uulgò appellat Cerrosuguaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam esse credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis eas species esse roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare ualent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quantò minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoque glutinasse me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemq; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes, & crescentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præsentem tractatum attinent. Cæterùm in præsentia nouisse, quòd eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atq; adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam) tepida sunt. Arbor, quæ δρῦς Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ uerò φηγὸς Græcè, Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hispanicè, Haia: Gallicè, Faus. Quæ deniq; Græca uoce πρῖνος, Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice: Hispanica, Anzina, & Anzinheira.

Phellodrys. — *Glandiferarũ arbourm uires ex Gal.* — *Nomina.*

Castaneæ.

Cap. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Castaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ipsæ, similesque effectus præbent: præsertim tunica, quæ carnem, & corticẽ media intercursat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens est.

Castanearum consideratio.

CASTANEAE nuces sunt in tota Italia uulgò notissimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui castanearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, satiuum scilicet, & syluestre. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas uulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris sint maiores, sapidiores, speciosioresq;. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ castaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroque cortice repurgãt, molũtq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domesticis utensilibus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta; sed & cadorum costæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus; & apricis. Castaneæ uehementer sistunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idq; maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale, melleq; subactæ rabidorum canum morsibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in latere

Castanearum uires.

 tere

tere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, uel saccharo edant[ur].

Castanearum uires ex Gal.

De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium gl[an]dium sunt præstantißimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi nanq; & soli inter fructus agrestes alim[en]tum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Castan[eæ] quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequent[er]. Nanque, ut idem auctor est libro de tenui uictus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, s[em]per esitantibus noxam inferunt, multoq; magis, si crude edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali succi me[-]moriæ mandauit.

Nomina.

Castaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis κάστανα, σαρδιάνοι βάλανοι, ἢ Δίος βάλανοι, ἢ λοπ[ίμοι] dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Maron[es]: Gallis, Castaignes.

Galla. Cap. CXXIII.

GALLA fructus est quercus. Aliqua omphacit[is] appellatur, parua quidem, sed † articulorum manus mo[-]do rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera plan[a,] leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Vtriusque uis uehementer adstringere. tritæ ex[-]crescentia in carne, fluxiones gingiuarum & uuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauer[-]nis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extin[-]ctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra uuluas procidentes, fluxio[-]nesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum uino, aut aqua tritæ con[-]uenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquen[-]dum est, quod his affectibus conferat. In summa his uten[-]dum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ c[or]pus sunt.

Gallarum cōsideratio.

GALLAE uulgò notißimæ sunt, easq; ferunt arbores o[m]nines (ut Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt prot[i]nus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glan[-]des duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spe[-]ctantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphaci[-]tides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur. Ce[-]terùm neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quòd suis in Galenum commentarijs tam primo, quàm sexto libro de compositione medicamentorum secundum locos, acriter con[-]tendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Ga[-]leno; quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continen[-]tur.

Cornarij opinio reprobata.

Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dysenteria in quodam clysteri scribat, ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. id est: omphacidis usta: est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam uocant: statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutißimi ingenij, sanißimiq; iudicij uirum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum uocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse uidetur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Est autem ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur. Quòd præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quòd ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus differat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem ap[-]pellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignora[-]uerint (ut Cornarius ingnorasse uidetur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Diosco[-]rides

rides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, usi sunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritißimi, hæc nõ cognouisse, neq; animaduertisse deprehendantur. Illud peculiare sibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si musca uolat, futuri belli; si repit uermiculus, annonæ penuriæ; si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullamq; unquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium summi potest, iam animal exijsse. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non sine causa quercum dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraq; sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: per quam desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus strenuè resistit. Est uerò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaq;, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaq; ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin uehementiore, in uino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, uino utare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi uini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex ustione assumunt: suntq; ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppreßionem præparare eas uoles, carbonibus impositas, dum undequaq; candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit.

Gallarũ præsagium.

Gallarũ uires ex Galeno.

Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla, Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galloepffel, & Eycho epffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè. Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδης. Qua uoce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expreßisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoq; magnitudinem innuisse uidetur. Quocirca nobis satius uisum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum uocabulum; sed multò etiam magis omphacitides ipsæ apertißimè demostrent.

ΡΗΥΣ.

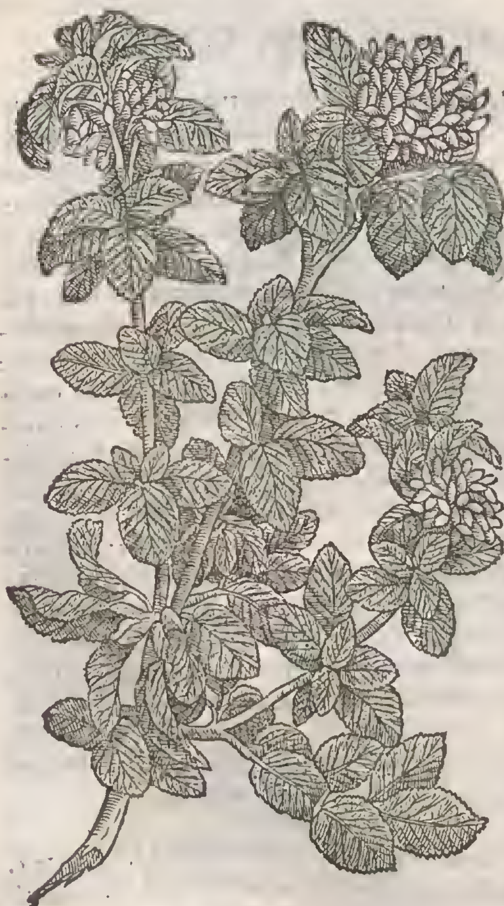
Rhus. Cap. CXXIIII.

RHVS, quæ obsonijs aspergitur, ab aliquibus erythros appellata, semen est coriarij fruticis, sic uocati, quoniam coriorum infectores eo vtuntur ad inspissandas pelles. Arbuscula est in petris nascens binum ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, subrubentibus in ambitu serratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadántenus lato: cuius corticosa tunica perquàm utilis est. Folia uim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctũ capillos denigrat: dysentericis infunditur, & in potus eorum, insessusque adijcitur: instillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad crassitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsonijs inspergitur: fracta, desquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitates cum melle abstergit: candida fœminarum profluuia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

RHVS Græcorum, cui (ut scribit Plinius libro XXIIII. cap. XI.) Latinis non est inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs Rhois consideratio.

quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale utebantur antiqui : idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsonijs aspergitur. Cuius usus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc usq; diem perdurat, ubi rhus prouenit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumq; pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq;, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur præterundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse uideatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriarium, modò rubrum; non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, uel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantum genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno libro VIII. simpl. med. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen: coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit. Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi uis inest, quàm maturo, cuius acini quadántenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etsi in alijs nascatur regionibus, à quibus nomē inuenit; nihil tamen genere distat ab Italica, atq; Iberica, nisi illa magis, hæc uerò minus uiribus præstet. Ideoq;
Monachorum error. *Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoëm Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit usus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse uidetur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumq; diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebātur.* Fuchsij opin. damnata. *Fuchsius uerò medicus singularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem secundo loco edidit, Rhoëm Syriacum non solùm differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur; sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quòd Galenus lib. VI. de compositione medicamentorū secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non uideo, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi poßit, rhoën Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducor, ut credam, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syros cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quanuis Theophrasto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit; non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantùm accipiunt, non autem semen. Rhoëm, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannā, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri ultimi de honesta disciplina, falsus uocū similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aëris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est.* Petri Criniti lapsus.

VIBVRNVM.

Veruntamen eius sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errādi præbuit ansam, cùm iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcū Theophrasti codicem perlegissem, Theodoriq; nouum uocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factum est, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophrasto designare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanam sic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non esse. Quæ tamē Viburnum. *(ut mea fert opinio) potius* VIBVRNVM *imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuq; inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.*

Quantum lenta solent inter uiburna cupreßi.

Exit hæc ramulis digitali craßitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuißimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo, preßi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri spectantur: radice per summa cespitum uagante. Hanc Ruellius rhoën existimat, cùm tamen alia Dioscoridi, et Galeno rhus sit planta, Hetruscis notißima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam respicit. Rhois uires ex Galeno. *De Rhoë hæc quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccat. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstringendum*

gendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ, hoc est, excoriaria appellata est. Porrò medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succũ multum austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uerò refrigerantium. Ῥοῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion. Rosbar sadisticos, seu Rhosaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hispanis. Nomina.

† *In uulgatis Græcis codicibus hîc legitur πρινοειδῶς, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.*

Palma. Cap. CXXV.

PALMA in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi solet, Arabici myrobalani similis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd si ad maturitatem peruenire sinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens: contra alui, fœminarumq́ue profluuia, in uino austero bibitur: hæmorrhoidas sistit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt: capitis dolorem afferunt: copiosiores in cibo inebriant. Siccio-res sanguinem excreantibus, stomachicis, & dysentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino uesicæ uitijs. Caryotæ, præsertim esu, faucium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æstuationem sedat: vires recreat cum hydromelite ueteri sumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conueniens. Decoctum per se potu, & gargarizatione magnopere adstringit; & cohibet. Nuclei palmarum, cœterorum more, cremati in crudo fictili, & vinô restincti, cinere loto, spodij uicem efficiunt, miscenturq́ue in calliblephara. quòd si non iustam ustionem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum uuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentia cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

Palma Elate. Cap. CXXVI.

PALMA, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est, calyxq́ue: quo in spissamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adstringens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria: sistit ulcera, quæ depascunt: laxatos artus committit: trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis: prodest præcordijs, imbecilli stomacho, & iocineri affecto, mista conferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde detersum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, uesicæ, & uiscerum uitijs: uuluæ, ac uentris fluxiones sistit: scabiem cum resina, & cera sanat, si uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusq́ue in ea elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam uocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit, & spathæ effectus prestat, non sic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ borassus.

TAMETSI *in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum claustris dictis, reperiantur Palmæ insigni magnitudine, ac speciosa proceritate; cùm tamen climatis nostri temperies earum naturis inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenescunt. In Hispania tamen maritimis quibusdam locis fructũ edunt, uerùm immitem, et qui nunquam maturescat. Quæ in Creta proueniunt, fructum sanè percoquunt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstantissimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibusdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore statim decerptis, quibus Italia caret, uinum fieri auctor est Plin. lib. XIIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope* Palmæ consi ratio.

marem

marem conserantur: quo exciso, aut exiccato, uiduæ postea sterilescunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus lib. II. cap. VIII. de historia plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alij sine osse, alij duro osse, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter se discrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; uolunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudineq; tantos, ut quatuor tantùm in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tũ uirtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipsa, longitudine, formaq; reliqua distant: non enim magnæ, excelsæq;, sed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificãtes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: nõ tamen sapidum, tanquam cæteræ; sed radicibus similem, ut non deuoretur, sed succo tantùm expresso expuatur. hæc de palmis historia ex Theophrasto.

Musæ plantæ historia, & uires.

Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cyproq; nascentem, quam Veneti inde redeuntes MUSAM appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (ut referunt) ad quinũm, senũmue cubitorũ proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoq; excedat: in latum uerò sesquicubitum spatietur, lata, crassaq; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, uel etiam fortasse solis ardore, adeò ut mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice uestitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantùm consistit. E uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeũt germina ternũm, quaternũmue digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neq; semine. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre uidentur, adeò ut primo statim gustu non placeant, uerùm qui esui assuescunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi uideatur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quã idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, ubi de eius uiribus in hunc sensum disseruit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac uesicæ ardoribus. aluum emollit. Verùm liberalior eius usus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrem si quis, cùm frigidi sit temperamenti, ea copiosius uescatur, subinde aquam mulsam, oxymel; aut gingiber conditum sumat necesse est. Fœtum in utero alit, renibus opitulatur, urinam ciet, & uenerem stimulat. hactenus Serapio. Palmas plurimas gignunt maritima nostra in uallis Almæ cãpestribus, sed pumilas, & quæ cubitalem mensuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Cefaglioni appellant, de quibus suprà in Bdellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ uasis excipiunt, ebibuntq; suauiter uini uice: ueruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, uelut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atque pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ

Tamarindorum consi.

TAMARINDOS appellant, Græci uerò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ folijs longis, acuminatisq;, salignis similibus uirent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quàm illis; præsertim cùm non constet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunq; contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesq;, & qui neruosis quibusdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant.

Tamarindorum uires.

Refrigerant, ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio adscribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: sed noxa tollitur, admistis maci, mastiche, cassia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarij succo bibantur. In summa palmarum uaria, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato,

tato, & ad Plinium libro XIII. cap. IIII. ubi de his latißimè scripsit. Cæterùm quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan uocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellãt, fructum palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, ubi ita scribit. Fructiferarum aliæ musculæ, aliæ fœminæ. Interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat. Sed elatæ, siue spathæ Galeno duo uidentur esse genera lib. VIII. simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmæ germen, alterum quod eius sit tegumentum. Primum uerò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur, antequàm flores prodeant. id, Dioscoridis testimonio, ab aliquibus Borassus appellatur: atque etiam Elate dici solet. Palma elate.

Verùm hac in re maximè cæcutisse Plinium illud aperitißimè ostendit, quod ipse libro XII. cap. ultimo scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palàm est, Plinium Palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη *Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quòd ensiformia uideãtur.* Plinij, & Loniceri lapsus.

De Palmarum uiribus petractans Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem uocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est usui, non tamen foris impositus, ubi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq; consilium est; sed & tanquam cibus sumptus & simul cum alijs, & per se. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem poßidet. Quod uerò uelut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentq; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Palmarum uires ex Gal.

Et de Palmarum fructu differens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanq; siccæ sunt, & adstringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantißimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censetur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs sunt humidæ ac dulces, siccæ atq; adstringentes. Sed constitutis extremis, iam omne quod in medio est, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostendimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem afferunt. Quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori uentriculi, quod medici stomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quòd & inflãmetur, & scirrho obsideatur. Post hepar autem & lien obstruitur: ac læditur. At multò sanè maximè uirides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore; adstringentes uerò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanq; palmularum uiridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipsis uiridibus uesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq;, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur. Palmularũ facultas ex eodem.

Arbor, quæ φοίνιξ *Græcis, Latinis Palma uocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Datthelbaum: Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui* δάκτυλοι καὶ φοίνικες *Græcis, Latinis Palmulæ & Dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hispanis, Tamaras, & Datiles: Gallis, Dattes.* Nomina.

Malum Punicum. Cap. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni succi est, stomacho utile, perexiguum sufficiens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient: ora, gingiuasque lædunt. Vinosa uerò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsonijs inspersi, concoctiue, fluentem aluum, stomachumque sistunt: cœlesti aqua madescunt, bibunturque commodè sanguinem excreantibus: ad desessus dysentericorum, fœminarumque fluxione uuluæ laborantium utiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, uiriliraris, & sedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium uitia; præsertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, præstant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesque dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate reppellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit

MALVM PVNICVM

uorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi vim habet, & quos cytini, præbet usus. Decoctum radicis, potu latas ventris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustium syluestris punicæ flos est, cytino similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, fuluum, colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria uis inest, eadem faciés, quæ hypocistis, & cytinus.

Punici mali consid.

PVNICA mala in pluribus Italiæ locis uulgò, sicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus conclusis granis: quanquam non desunt, qui ita appellari uelint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunq; se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentissimæ uisuntur arbores. Triplici (ut etiam scribit Dioscorides) distinguuntur specie. quippe quòd alia dulcia sint, alia acida, alia uinosa. Vinolenta ea sunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæq; alibi Shiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinq; enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & uinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria & acida; tertio uerò generi mista, & uinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, et uinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueantur arboris radices, & uetere urina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscāt, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati: quin etsi iam consita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cum ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: uel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta undiq; obli nantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statimq; eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est. Acini maturi diligēter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in uasculis reponitur, quousque fæx residat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, uel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit.

Cytinus, & balaustium.

De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustium uerò syluestris. Plinio lib. XXIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis cytinus uocatur; balaustium uerò flos utriusq; in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importātur, aspectu quidem specioso, & uiribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen usqueadeò præstantes.

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterētur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; lædere, auctor est Plinius; etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris uerò acinorum ossiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex uino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur.

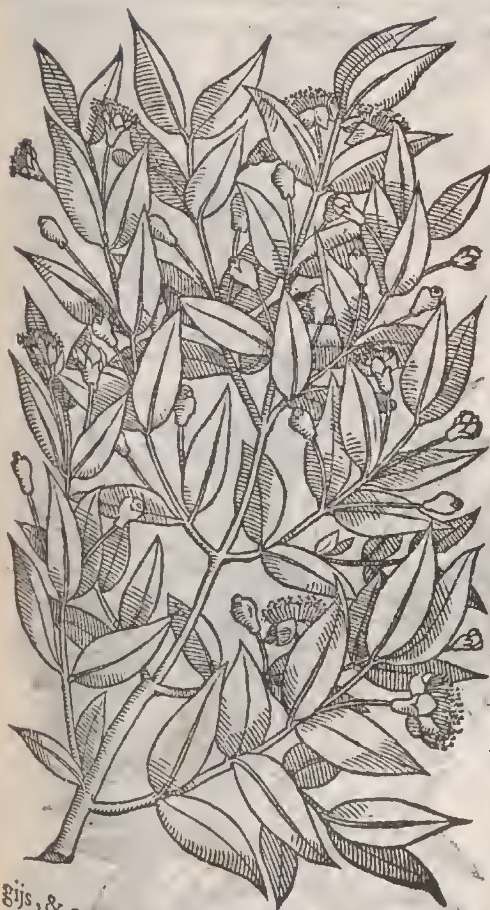
Mali punici uires ex Gal.

Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, secundum uincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaq; ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem sidia. Adsimilem illis uim habent cytini.

Nomina.

Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatoepffel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de granade, et Nygrenes.

Myrtus. Cap. CXXVIII.

Myrtvs satiua nigra vtilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. Semen viride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & uesicæ erosionibus. Succus uirentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, urinam cit: prodest contra phalangij morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præsumptum uinum, quod feruefacto aliquantùm eius semine exprimatur. aliàs enim acorem contraheret. Præstat idem seminis effectus: utile procidentiæ vuluarum in desessionibus, sedis uitijs, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum est. Decoctum foliorum ad desessiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè solidescentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utilissimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum uino, ad ulcera serpentia, ignem sacrum, testium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inspargitur paronychijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychijs, pterygijsque medentur. Exprimitur folijs succus, adfuso uetere uino, aut aqua cælesti, cuius recentis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, uerrucosum, intumescensque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero uino reponitur, coactumque in pastillos siccatur in umbra: multò efficacius folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum; ubi astringendum aliquid est.

Myrti consideratio.

Myrtvs *arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo uniuersa ferè Tyrrheni litora uirescunt, ac redolet. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in uniuerso Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiusculis, perpetuoq; uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris suauitate unguentariis plurimùm expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimam, & iucundissimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadántenus referentes, multò sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd ubicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hîc lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur; sed de uera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliq. his uerbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas. quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ; non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, uiridariis, uinetis, & campis maximè proueniunt; tum in*

Marcelli lapsus.

in maritimis præcipuè, atq; amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, ui-tamq; lætam agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, uulgò notissimum est, ubi scilicet myrtus frequens nascitur. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: quorum Plinius meminit lib. XV. *cap.* XXIX. *his uerbis. Satiuarum genera topiarii faciunt. Tarentinam folio minuto,*

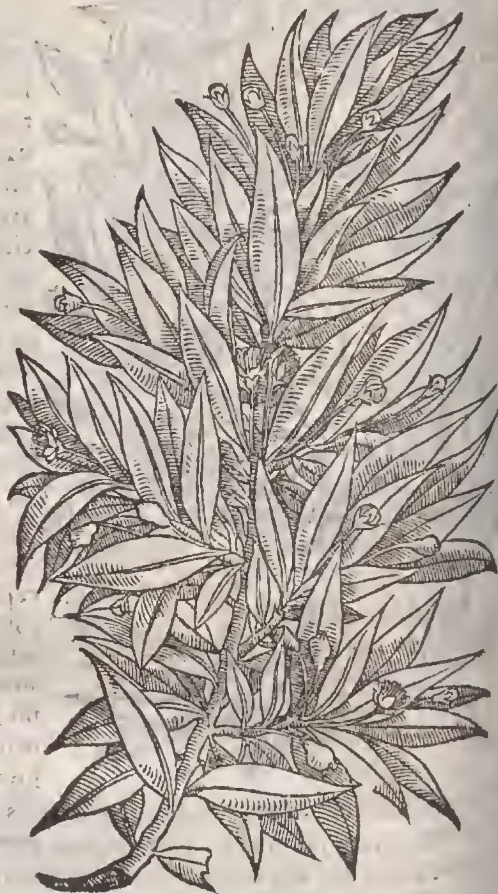
Myrtidanum

Myrti alia genera.

MYRTVS TARENTINA.

MYRTVS EXOTICA.

nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum uersibus. Hæc non est in usu: ramosa utraque alia. Myrti nostratis in Hetruria coria ubique perficiuntur: quippe quod ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant. Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius ob tinens uicem. Quodam etiam generosi obsonii nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur. Eademq; originem aprorum sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dysentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunque sint, uiolenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè prestant. Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrariis substantiis planta constat: uincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet uerò etiam tenue quiddam calidum: unde uiolenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dissident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis siccius est, tantò & desiccat, & adstringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea uino subigentes in pastillos formant. Folia item arida uiridibus plus desiccant: miscetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi uim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intro sumpta in corpus, quòd scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myrto: Germanis, Vuelsch heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte.

Myrti usus.

Myrti uires ex Galeno.

Nomina.

Cerasia. Cap. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia sunt, si uiridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. Gummi, quod cerasi resudarunt, cum uino diluto, tussi uetustæ medetur: colorem commendat, uisum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculosis auxilio est.

NVLLA

CERASIA.

Cerasorum consideratio.

NVLLA hodie arbor est in Italia, quæ uulgo notior sit Cerasis. Has scribit Plinius libro XV. cap. XXV. nouas, & peregrinas, nec antea uisas è Ponto secum primùm aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, ut non solum ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit; sed & ueluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine alioquo semine in campis, in montibus, & syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit.

Cerasiorū genera.

Satiuarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, ut diuersa quoque sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum uendicant, quæ Hetruscis uulgò Marchiane, & duracine uocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autē Plinio Iuliana, nobis uerò uulgò Acquaiuole, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera, & fragilia, ut nisi sub arbore sua comendantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin et ob aqueæ partis redundantiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos uulgò uocamus, Plinius uerò actia, & cæciliana, cùm sint duriscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discūbentesq; deturpent, mensis rarò apponuntur. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Marasche uulgò nuncupantur, à sapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ etsi omnia sibi acidū asciscant saporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridētina ea Marasche uulgò nominant, quæ minus acida gustu deprehendūtur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratū habetur: quippe quòd in ijs acido dulce sit admistum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec unquam in atrum uergente. etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptissima sunt, ut insolentur, & ut saccharo condiantur. Quinetiam sapore cōmendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissimè condiuntur; sed etiam ægrotantibus, præsertimq; biliosis febribus uexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant.

Syluestria cerasia.

Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tū etiam sapore ab illis dissidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, ut crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus, plerunq; uescuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à rusticis, tū quòd plus ossis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunq; fimo radicibus admoto, id usque adeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur ibiq; marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida sæpius pedes irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant.

Cerasiorū uires ex Galen.

Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione lib. VII. simp. med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructū fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulciū ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus utilia stomacho sunt: contrà austera. Quæcunq; uerò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisq; stomachis conueniunt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipsius arboris gūmi communem omnibus uiscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriè autem (si quidem uerum est quod quidam scribunt) calculis uexatos cum uino potū adiuuat. Nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest.

Nomina.

Cerasorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Cerasia, & Cerasa dicuntur: Arabibus, Saraste: Italis, Ciregie: Germanis, Kirsen: Hispanis, Cerezas: Gallis, Cerise.

Siliquæ. Cap. CXXX.

SILIQVAE recentes stomacho aduersantur, aluum soluunt: eædem siccatæ sistunt, stomachoque utiliores fiunt: urinam cient, sed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

Siliquarũ cõsideratio.

SILIQVAE, quæ Græcis κεράτια dicuntur, in Italiæ officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præsertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè sciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob leuigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum uia, quam Appiam uocant, frequentissimè conspiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protensis: cortice cinericio ad cæruleum incliuante, loti arboris instar. Folio uirenti fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent discedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificant uerò æstate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus expansæ, & siccatæ, adeò mitescunt, ut & dulces euadant admodum, & gustui suaues fiant. Aliud siliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophrastus, & Plinius: de quibus mihi differendum non proposui, tum quòd Italis nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neque cognoscantur; tum etiam quòd nullum habeant usum in medicina. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, his uerbis. Ceratia, quorum tertia syllaba per ι literam & scribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per ε scriptis habent similitudinis. Est autem praui succi edulium, ac lignosum: unde necessariò sequitur, ut concoctu sit difficile: nihil enim quod lignosum est, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipsis inest non paruum, quod non celeriter deiiciantur. Proinde satius esset, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus nascuntur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipsæ habent in medicina, idem Galenus differens lib. VII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est, & adstringentis facultatis, sicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quiddam simile cerasiis. Nam si humida sumas, magis uentrem subducunt: sicca uerò magis sistunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod in ijs est crassioris, tantùm reliquum habeant. Siliquarũ uires ex Gal. *Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ uocantur: Arabicè, Charnub: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Iohanes brot: Hispanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge.* Nomina.

Mala. Cap. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adstringunt. Pomis acerbis adstringendi uis inest, maturis uerò longè secus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho utilia, urinam cient: uerùm tosta mitiora habentur. Prosunt cœliacis, dysentericis, purulenta extussientibus, colericis, præsertim cruda. Maceratorum liquor commodè in stomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum assumptus orthopnoicis salutaris est. Decocto fouentur uuluæ, & sedes, si procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, urinam mouent: mel autem sibi constrigentem illorum uim, & inspissantem adsciscit. Quæ cum melle coquuntur, stomacho, atque ori gratiora sunt, sed minus inspissant. Cruda cataplasmatis adijciuntur, ad cohibendum aluum, aut si stomachus æstuet, aut in uomitiones effunditur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex ipsis tusis expressisque: sed quò perduret, quindecim sextarijs succi unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodest ad omnia, quæ dicta sunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adstringenti oleo est opus. Eligi oportet uera, quæ sanè sunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus utilia. Flos & uiridis, & siccus cataplasmatis imponitur: ijs conueniens, quæ adstrictionem desiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusq; sanguinis: contra citam aluum, & mensium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: stomacho negotium exhibent: æstuationem faciunt: ea multis dulcia mala uocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, stomacho utilia: sistunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala similia sunt uernis

MALVS.

COTONEA MALVS.

PERSICA MALVS.

ARMENIACA MALVS.

MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA.

LIMONIA MALA.

uernis, & adstringunt. Sanè in hunc usum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tam stomacho, quàm uentri utilia sunt, acerba aluum cohibent, sed sicca uehementius. Decoctum è siccis alui, stomachique fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho utiliora. Medica mala, persicáue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascentibus. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in uino potum uenenis resistit, aluum mouet: oris suauitatem commendat, decocto eius colluto, aut succo: æstur in malacia mulieribus. Vestiarijs impositum ab erosionis uitio uestes uindicare existimatur.

Malorum cõsideratio.

In MALORVM *quoq; genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræsentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Eorum itaque (ut Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit) uarij, ac multiplices sunt sapores, quos etiam uariæ sequuntur functiones. Alia nanque austerum, alia acidum, dulcemúe saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mistum habeant, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifeste acida sentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres simul sapores planè referant, dulcem scilicet,*

scilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adstringunt, succum habent frigidum, ac terreũ. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem succum habent, uerùm tenuium est partium. Mediæ autem temperaturæ sunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidáue, ac ueluti aquosa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincentiũ saporum facultatibus: austeris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum. Siquidẽ succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraq; certè & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamẽ differunt, quòd hæc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præstent. Porrò dulcis malorum succus, cùm sine acrimonia, & craßitie, hoc est, cùm solus exquisite fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quòd si acrimoniam, aut craßitiem habuerit, citius subducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda sunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardéq; permeant, & praui sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximũ asseruant, ea morbis sæpenumero perquàm utilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibũ, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardéq; concoquunt, quiq; uomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoq; usum apta sunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appiæ, & Mele rose uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuiq; arrideant, cum naribus, et palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea uerò, quæ eidẽ epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfusa uideantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescunt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quòd ex mali, & mori nigræ insitio ne suam traxerint originem. Cornarius sua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. (Cornarij opinio reprob.) Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro XV. capite XIIII. apertißimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerũt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non ut somniasse uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quod equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim cõcluseris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris. Mala Cotonea primùm in Italiam aduecta fuerũt é Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta sunt. (Malorum cotoneorum cõsideratio.) Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt. Dioscoridi, & Galeno struthia uocata. Hetrusci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac uiribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, uel ex strutheis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, siue strutheis minora uisuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunque media. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ usum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quàm officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi; quàm medicamenti commodum. Quæ sacharo, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorum instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus uuis reponenda sunt, quòd uuas suo acerrimo sapore adeò uitient, ut eæ statim marcore conficiantur. Persicorum quoque plurimæ reperiuntur species. (Persicorum consid.) uam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uirescunt, alia candida sunt, alia sanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat oßi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoréq; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas sibi uendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora; sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica cognominantur: hæc enim cùm colore, & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt uoluptate. Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam persicorum oßium uice dulces amygdalarum nucleos includunt. Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, ubique corruptum esse Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & (Cornarij opinio reprobata.)

Constantini Cæsaris libros corruptos esse, ubi in ijs de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen obsurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quam libros deprauatos esse crediderim. Quinimo uirum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidue Aetio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκηνα extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica uocata. id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, ut ipse declarat his uerbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id est. Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια, quàm ῥοδάκηνα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακήνη uocetur, non autem armeniaca, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm ijs similes uideantur; non tamen uera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκηνα μῆλα in uniuersum uocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα, nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua sine ullis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesq; firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in uniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortaßis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aetium consulat, Cōstantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm ueram, legitimamq; persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ut praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris.

Plinij lapsus.

Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deijciunt, itemq; uomitiones cient, sed non absq; labore, ac detrimento. Nō defuerūnt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce.

Marcelli, & Simphoriani error.

Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturā, adeò ut in cibos recepta, tam sanis, quàm morbosis prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus lib. IIII. de plantarum historia (ut infrà suo loco dicemus) quā si quis perlegerit, hanc à nostris persicis plurimùm dißidere comperiet. Manifesto etiámnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidē ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt.

Armeniacorum cōsideratio.

Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uisuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; sed & cultorum mangonio; namq; ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis uulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaq; præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parū genere, & naturæ dotibus à persicis dißidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non itē in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt.

Medicorum malorum cōsideratio.

Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm aduecta sunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uirescunt, aurantijs parum, uel nihil refragātur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubiq; punctim traiecta. Quamobrem nesciuerim ego, qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia aßignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum pleriq; existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quòd ubi legitur ἀδράχνης id est, portulacæ, legi

legi potius debeat ἀράχνης, id est, araneorum telæ. Quandoquidem iis fortasse uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia sint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli spißioris modo sint transparentia, facilè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoque perstiti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritißimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & uocabuli significatum minus rectè accepisse.

Theodori lapsus.

siquidem, ut apertißimè declarat Plinius lib. XIII. cap. XXII. Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa sit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neq; in planis nascens, similis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uirescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor omnibus horis pomifera est: alia nanq; matura cadunt, alia maturescunt, alia uerò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipse testatur lib. XII. cap. III. ubi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ sunt, atq; cum Italo solo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentißimæ feliciter germinent. Postquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, ut ex Media in Italiam translatæ prosilierint, ac propagauerint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum usum uenerant, eorum testimonio, quæ ipse lib. IIII. de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantùm odoris gratia uestibus inserebantur. Quin & eorum usus erat antidoti loco cōtra uenena, ad quæ demolienda semen præcipuè efficacißimum habent.

Citriorū mira facultas.

Refert Athenæus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atq; miseriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocißimisq; feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citriū tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie uerò iußit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantißima citrij uis latuisset. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, si hordei, uel milij aceruis obruantur.

Citriorum uires.

Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus plenius disserendum est. Citria itaq; uenenis aduersantur, eorumq; maximè semen. Citrij decoctum collutione, horis halitum commendat, suauitatemq; accersit. Ipsa autem integra uestiarijs condita, uestes non modò gratißimo odore perfundunt; sed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & crassum generant succū: ob hoc uesci ijs melle, aut sacchāro conditis satius est, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimiū indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetq; pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinēt locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt; quæ etsi parum mala Limonia dicta magnitudine superent; maiorem tamen cæteris ab ore ineunt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridariis, & Adriatici, & Aegæi pelagi insulis, aliisq; locis afferuntur, etsi melopeponum modo crassescant, speciosaq; magnitudine excellant; cùm tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis non æquè ac illa, præstant: uerùm quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetūtur sacchāro, uel melle asseruanda.

Citrij mali uires ex Gal.

Citrii mali meminit Galenus lib. VII. simplicium medic. sic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertii sit ordinis resiccantium, refrigerantiumq;. In cortice uerò itidem desiccantem tēperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;; nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semen est. Hic amarus est, & digerendi uidelicet, siccandiq; facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinēt. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum est, quòd cùm initio capitis inquit, In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertii sit ordinis resiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum semine; sed tantùm de acido Citrii succo, in cuius medio ubiq; includitur semē. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius uerba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant. Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semen est. Hic amarus est, & discutit, hoc est calefacit, & exiccat secundo recessu.

Auicenna notatur.

Quam rem malè, meo quidem iudicio, assecutus Auicenna, utpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo semini Citrii secundam calidorum, & siccorum sedem aßignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem uerbū faciens de acido Citrii succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus.

Limonia, Arantia, & Adami poma.

Nō longè natura, & uiribus à citriis distant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma uulgò uocantur.

uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametsi Limonia, cùm sint gustu omnibus ijs speciebus acidiora, ob id succo & frigidiora, & sicciora esse, argumento duci poßit. Quin & Aurantia cortice calidiora censenda sunt, quandoquidem is reliquis acrior, atq; amarior gustatu deprehenditur. Aurantiorum (quemadmodum etiam de puniceis superius diximus) in Italia tria obseruantur genera, dulcia, acida, & uinolenta, siue mista. Dulcia in omnibus partibus excalfaciunt. Aliorum uerò succus refrigerat, prout maiore, seu minore referta sunt aciditate. Quocirca febricitantibus ad restinguendam sitim, acida quidem, & uinosa, non autem dulcia sunt exhibenda. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quæ è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ac faciem expoliendam, uitiligines ubicumq; sint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admista febribus acutis, et contagiosis mirè succurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam præstat succus recenter expressus, unciæ pondere potus. Cæterùm non parum laboris impendisse uidetur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, nõ multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius existimauerim, uulgò Arantia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuisse. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab aurò meritò nomen accepisse uidentur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere. Reliquum est, ut singulis malis sua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα uocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispanis, Mansanas: Gallis, pomes. Ea uerò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicũtur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten, aut Kutten: Hispanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Couting. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum est Mellita, uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, que περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Persica mala appellantur: Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche: Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico, Pesches. Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritani, Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue Mismis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, & Grisomele: Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albiricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis uocata, Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, & Citra dicuntur: Italis, Cedri, & Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, & Citronaten: Hispanis, Cidras: Gallis, ung Citron.

Nomina.

Pyra. Cap. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achras pyrastri genus est, qnod tardißimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

QVONIAM Pyra uulgatißima sunt non modò in Italia, sed ubiq; in tota Europa; ideo superuacaneum duxi eorum arbores per historiam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum, ut nnmerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro & capite XV. celebrauere superba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, signina, purpurea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè uarias appellationes mutuata sunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum usum reuocarunt; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; nostri quoq; Hetrusci antiquorum consuetudinem secuti, uarijs nominibus à diuersis inditis causis sua Pyra uulgò appellãt moschatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, spinose, quadratne, carouelle, papali, san Nicolo, durelle, zuccaie, campane, uernareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent alijs nomẽclaturis appellata. Cæterùm si quis uellet in nostratibus ueterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodq; eorum genus peculiarem, perspicuamq; habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, ut ex sola nomenclatura innotescant. Porrò in uniuersum de eorũ uiribus

Pyrorum cõsideratio.

Pyrorum facultas.

uiribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ unum, uel plures præ se ferunt sapores: & contrà, hæc deinceps ab illis sint diuersa. Pyra (ut scriptum reliquit Galenus lib. v. simplicium medic.) esu stomacho grata sunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et libro II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoq; alia austera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam deniq; ex horum mistione composita: sunt quæ nullam penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum usus, qualis malorum. At pyris, præsertimq; grandibus, quæ apud nos mezenatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde ea secta in tenues orbiculos, siccataq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames est, ciborum parum nutrientium uice uescuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, seu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hispanis, Peras: Gallis, Poires.

Pyrorum uires ex Gal.

Nomina.

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Mespilus. Cap. CXXXIII.

MESILVS, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa arbor est, folio † pyracanthæ, siue oxyacanthæ. Fert pomum suaue, exiguo malo non dissimile, tribus intus ossiculis: qua ex causa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè maturescit, esu adstringit, stomacho gratum est, aluumque supprimit. Alterum mespili genus in Italia nascitur, quod aliqui setanium, alj epimelida uocant. Arbor folijs, mali, sed minoribus. Pomum fert rotundum, esui aptum, vmbilico latiore: quod adstringit, seroque maturescit.

MESPILORVM hic à Dioscoride duo recensentur genera: quorum illa, quæ foliis est pyracanthæ, siue oxyacanthæ nostratibus haud quaquam adstipulari uidetur. Quippe (ut sensu patet) nostrates Mespili foliis oblongis, laurinis ferè similibus uirent, non autem apii modo per ambitum incisis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem gustatu suauem, sed potius iniucundum, quòd acerbus sit, & austerus. Quin & is quina includit ossicula, non sanè terna, ut primo Mespilorum generi assignat Dioscorides. Cæterùm si fructum profert Italia, qui priori Mespilo legitimè adscribi possit, eius nimirũ arboris erit, quæ Neapoli, ubi copiosa seritur in hortis, uiridariis, ac uineis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in amplißimo uiridario Pompei Cardinalis

Mespilorum consid.

Azaroli descriptio.

dinalis à Columna uia, qua itur ad poëtæ Maronis sepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis. Ex quo perspici potest, eos Dioscoridis codices hoc loco scatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifesto est indicio, quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus lib. III. cap. XII. cùm inquit. Magnitudine arbor ista excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte infissum, quod uel apium parte postrema imitatur, ampliore figura, quodq; promissum, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumq; circuntusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numerosa, altaq; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis est. hactenus Theophrastus. Quæ sanè uerba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dissimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus hæc oxyacanthæ inseratur, omnium speciosissima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt ossicula alijs Mespilis duriora; quanquam magnitudine, & forma dissimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, ut non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta.

Mespilus altera.

Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus nostratibus collatæ, nihil inter se dissentire comperiuntur. Quapropter nil mirum scriptis mandasse, Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro VI. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & uentriculo noxium. Epimelida autem à rusticis Italiæ unedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de utroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit.

Serap. lapsus.

In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de utroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: nanque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat.

Mespilorum uires et Gal.

Mespilorum uires recensuit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuersum gerat grana, quorum unumquodq; arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali; & acini, ipsius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, uixq; edi potest, uentrem strenuè coërcens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Horum eadem quoque prædictis est ratio. Ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatissimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora. Prorsus nanque nihil acerbi, uti Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuasq; esse comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, sed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit utilius, quàm si primam huius dictionis ὄυων syllabam ab antiquis Atheniensibus per, ο, solùm prolatam, scriptamq; fuisse cognoscas.

Nomina.

Arbor μέσπιλον, ἤ μεσπίλη Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur: Italis, Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas: Gallis, Nesplier.

† Ne uideamur hìc temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, uariam esse huius loci scripturam in Græcis tum impressis, tum uetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uisa sunt, quæ habent pyrachantam, uel oxyacantham (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

Lotus Arbor. Cap. CXXXIIII.

LOTVS arbor est uastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Loti arboris historia.

LOTVS arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite IIII. de plantarum historia prodidit Theophrastus) eaq; maximè fructum uarietate inter se discreta produntur. Sed Loti proprium genus consurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum serratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo maturescit, uariè colores immutans, gustatu prædulcis, suauis, atq; etiã stomacho salubris. Gignitur alter absq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo suauior sit; sed etiam quòd uinum reddat. Numerosa hæc arbor in Pharide insula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterùm non minor Lotorũ copia in continenti, sed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli Cartaginem petentis in cõmeatuũ defectu, hoc tantùm fructu uictitasse, ex historijs habeatur. Scribit Plinius lib. XIII. cap. XVI. Lotũ arborẽ ætate

LOTVS.

ætate sua extitisse Italiæ familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato solo, cœliq; climate, unde nobis allata est, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioscorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor esset uastæ proceritatis. Cui subscribens Plinius lib. XVI. cap. XXX. sic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latißima expatiantium umbra, & in uicinas domos sæpe transilientium. Item eodem loco ita scribit. Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorum penè natura, nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresq;, aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritiensi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronensi uerò, & in alijs quibusdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent; pleræque tamen conspiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt. Hæ itaq; præterquàm quòd caudice constant craßißimo, ramis latißimis in altitudinem se extollentibus; cortice spectantur læui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisq;, quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis cerasorum similitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit: denique, postquàm maturuerit, nigricat, gustu suaui, non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes, ac notæ Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere uidentur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoq; hoc æuo Italiæ esse copiosam. Cæterùm nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci uulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (ut superius de paliuro disserentes diximus) uti ex uiburno nostro, uulgò uerò lantana, quidam uiscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tantùm abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioq; retulimus, ut etiam ei prorsus aduersetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua uirens coma, foliis admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adstrictoriæ qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaque lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dysenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout usus poposcerit, nec infunduntur tantùm, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum quippe est & in sermone de ladano, eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum. Planta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, seu Alsadar: Italis, Loto albero: Hispanis, Almez.

Lotus Italica

Ruellij error

Loti uires ex Galeno.

Cornus. Cap. CXXXV.

CORNVS dura arbor est, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubescunt, aut ceræ colorem repræsentant. In cibo adstringunt: profluuio alui, atque dysenteriæ salutares, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinitur.

CORNVS est uulgaris notitiæ. Cæterùm (ut lib. III. de plantarum historia, cap. XII. memoriæ prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Nanq; consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, nisi quòd pinguius, craßiusq;: cortice neruoso, & tenui: caudice non minus craßo. Fœmina uirgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum geminatos, tum inuicem congruos habent: Materies maris excors, totaq; solida, cornibus densitate, firmitateq; similis, unde illi nomen. Fœminæ uerò medullam continet, & mollior est, atque cauatur: ob id ad uenabulorum usum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt; fœminam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuq; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq; eodem modo, ut singulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ sunt: sed mas per æstatem, fœmina uerò per autumnum

Corni consideratio.

CORNVS.

baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cedunt, ut mandi uix poßint. Porrò cauendum est, ne Corni arbores prope aluearia conserantur, uel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur. At certè mirandum est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborẽ amygdalæ folio uirescere, cùm longè diuerso prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadántenus æmula uideantur: etsi, meo quidem indicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse. Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonij genus cydonite non dißimile. Quin & ex eorum decocto, & saccharo liquor ignis opere, & cocturà concrescit, coagulaturq;, qui præterquàm quòd gratißimo placeat gustu, datur utiliter dysentericis, ac fœminis mensium profluuio laborantibus. Corni uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipsum ualenter uentrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque, & germina gustu acerba sunt, ualenterq; desiccant. Itaque maxima uulnera glutinare possunt, potißimum durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant. Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus uocatur: Italis, Corniolo, ueluti fructus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, et Dierlem: fructus uerò Vuelsch Kirsen: Hispanis, Cornizolos: Gallis, Cornier.

Theophrasti locus suspectus.

Cornorum usus in cibis.

Corni uires ex Galeno.

Nomina.

SORBVS.

Sorba. Cap. CXXXVI.

SORBA colorem luteum referentia, priusquàm maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, ut aluum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

SORBA fructus sunt in Italia uulgatißimi, nullisq; non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nonnulla perstringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophrastus libro III. cap. XII. de stirpium historia) quòd in sorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoscitur, certo quidem argumento, quòd una sterilis sit; altera uerò fructifera. Quin etiam in pomis discrimen, quòd alia sint orbiculata, & succo odoratiore, dulcioreq; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam pyri effigiem repræsentent, gustui acidiora, & asperiora prædictis, minusq; olentia. Sunt & syluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non insuauia habentur. Hæc adstrictoria uidos mesticis longè excellunt; si tamen immatura insolentur.

Sorba, testimonio Galeni tum libro VIII. simplicium medicamentorum, tum libro II. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quàm mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico usu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq;. Sorbi fructus Græci Οὔα, Latini Sorba: Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hispanis, Sorbas: Galli, Cormiera nominant.

Sorborũ consideratio.

Sorborum uires ex Gal.

Nomina.

Prunus

Prunus. Cap. CXXXVII.

PRVNVS arbor est nota. Cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho utilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, uuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa uerò decoctæ stomacho utiliores redduntur, aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat potum in uino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

Prunorũ cõsideratio.

PRVNORVM *differentiæ inexplicabiles ferè sunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia uinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciuntur. Cæterùm licet Dioscorides pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit: Galenus tamen aliter sensisse uidetur septimo simplicium censu, ubi sic inquit. Pruni fructus uentrem subducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata uentrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuò soluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus.*

Galeni tutela contra Brasauolum.

Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atque doctissimo, suo de simplicium examine, ubi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapsus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non solùm pruna Damascena sicca; sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamenta deiectoriam simul & adstringentem uim obtinent, ut manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraq;, quæ præter id quòd primùm aluum deijciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit; Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cùm loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria ui pollere, lib. II. de aliment. facultatibus his uerbis attestatur. Prunis æquè ac ficubus concessum est, ut uel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla uerò Damascenorum uel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna, laxaq; sunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua sunt, & uentri subducendo minus idonea. hæc Galenus. Ex cuius uerbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, ut hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cæteræ denique non fructuum modò; sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, ijs similia, quæ Galeno præferuntur, esu uentrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse uolumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia.

Prunorum vsus.

Porrò pruna bilem deijciunt: proinde ea utiliter usurpant medici ad febres, aliosq; biliosos affectus. Quin & seplasiarijs expetuntur; quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresq; uarios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur; sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophrastus est auctor lib. IIII. cap. III. de plantarum historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum; nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasq; faciunt. Non dissident

Sebesten cõsideratio.

dent effigie à prunis, nec dißimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes secutæ SEBESTEN nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quòd etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint; de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò non ubique familiares, sed raris admodum hortis, & uiridarijs uirent. Arbor est pruno ualde similis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex caudici candicat, ramis uerò uiret. Folijs comatur rotundis, ac firmis. Fructus adolescunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui satis baccæ proportione respondet. Fructus maturitatem adepti, in atrum uirescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta, tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiscum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodißimum. Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. XXVII. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odisse uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & uulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui libro VII. de ijs uerba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate uerò consimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem disserens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clarißimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua caßia nocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsii opinionem minus probem, quæ est, quòd electuarium de Sebesten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, ut uirum doctißimum, & de medicina amplißimè meritum; sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & ueritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti, Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi opitulantur: uetris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant.

ZIZYPHA.

Zizyphorum consideratio.

Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hîc id de eorum uiribus disserere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (si tamen Serica esse Galeno Iuiubas asserere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, ubi sic ait. Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbósue profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam uesicæ affectibus prodesse censeant.

Auicennæ defensio contra Fuchsium.

Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curãdos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna; sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à ueritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicum peritißimum suo de compositione medicamentorũ uolumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorũ redundantia morbus emerserit: item eadem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod et Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medicamentis,

camētis, persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum, si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanq; suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (ut rei ueritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantum calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti possint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea 'ijs commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. XV. cap. XIIII. ubi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem uidimus, primus utique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro XVI. cap. XXV. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro XVII. cap. X. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum libro IX. cap. IIII. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Symeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse uideantur, quæ Galeno Serica, eademq; Auicennæ, Serapioni, alijsq; pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum uidetur, Galeno Serica non aliud designare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hic subesse mendam, & illi de zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus deprauatè fortasse legitur. Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, seu Agias: Italis, Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hispanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prune. Fructus uerò, qui Græcis recentioribus, μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebestena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, & Galeno σηρικὰ, Latinis Zizypha uocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot burstbeerle: Hispanis, Azufeifa, Gallis, Iuiubes. Nomina.

ARBVTVS.

Arbutus. Cap. CXXXVIII.

ARBVTVS, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo, huic memæcylo cognomen est. Maturus aut flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

ARBVTVS in Hetruria frequentissima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uirescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & candicis corticem. Vel deprauatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in uniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec scribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioscoridis lectio. Siquidem, ut palàm est, Arbuto folia in- Arbuti consideratio.

ſunt laurinis, & iligneis craſſiora. Meminit Arbuti Theophraſtus libro III. cap. XVI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præſtat: corticem tenuem, tamarici ſimilem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret menſe Iulio. Flores ſingulari appendice parte poſtrema racematim cohærent, ſpecie quiſque myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto, cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq; defloruerit, tenue, ſicut uerticillus circa fuſum. Fructus anno integro matureſcit, ut ſimul hunc haberi, atq; alterum flore ſponderi contingat. hactenus Theophraſtus. Quæ in Hetruria naſcitur, folia profert laurinis, iligneiſue ſimilia, breuiora tamen paulò, craſſioraq;, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique ſerrata, rubra per medium excurrente coſta. Caudex cortice ueſtitur ſubrubro, aſpero, ſquamoſoq;, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret menſibus Iulio, & Auguſto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, ſorborum ferè magnitudine: qui primo ex ortu uirent, deinde flaueſcunt, maturi uerò rubent, aſpero tactu, nullo intus oſsiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his inſipidus, ſimul & auſterus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum ſtimulant aceroſa quadam ſubſtantia, quæ exterius conteguntur, ita ut planè aceroſi uideantur. His maximè delectantur turdi, & merulæ. Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipſa poma maturitatem ſentiunt, eiuſmodi aues inibi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præſtare aduerſus peſtem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta ſit, admiſto oſſe in cerui corde reperto, ubi ſtatim morbus inuaſit, magno (ut ipſi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipſa qualitate acerba unà cum fructu eſt. eum memecylum nuncupant. Eſt autem hic, & inſenſus ſtomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum eſt κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hiſpanis, Madronho, aut Madromeiro: Gallis, Arbouces.

Arbuti vſus, & vires.

Nomina.

Amygdalæ. Cap. CXXXIX.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel roſacco: epinyctidas ſanant ex uino: item putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiuntur, aluum emolliunt, ſomnum faciunt, urinam cient: contra ſanguinis reiectiones cum amylo, † & mentha aſſumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum reſina terebinthina dantur: calculoſis, difficilique urinæ in paſſo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tuſsi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis, ſeptenisue præſumptis, ebrietatem non ſentiunt potores. Vulpes ſi cum quadam eſca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adſtringit: reijcientibus ſanguinem, potum auxilio eſt: impetigines, quæ ſummum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tuſsi uetuſtæ cum diluto uino potum medetur: calculoſis cum paſſo bibere prodeſt. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, ſed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium ſeu cum ſuo putamine, humida ſtomachi uitia emendantur.

Amygdalorũ conſideratio.

AMYGDALAE *tam dulces, quàm amaræ fructus ſunt ubiq; uulgò notiſsimi. Differunt tamen inter ſe: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq; facultate præditæ ſunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad craſſos, pituitoſoſq; humores expectorandos. Galenus dulces paucis perſtringens libro II. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Amygdalæ nihil prorſus adſtrictoriæ facultatis ſortitæ ſunt: ſola enim extenuandi, atque abſtergendi ui pollent: qua tum uiſcera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere differens libro VI. ſimplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces proſequitur his uerbis. Amygdala, quæ quidem palàm amaræ ſunt, omnino extenuandi uim poſsident: quod & qualitas ipſa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum eſt. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi*

Amygdalorũ vires ex Gal.

proponi satis est, unde uim eorum poßis discere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus pectore, pulmoneq; crassorum, lentorumq; humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie uerò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, uiscosorumq; humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntq;. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor uniuersa similem sortita uim est. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot uerò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem poßident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstratum autem retrò est, qualitatem dulcem moderatè esse calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ: ut Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti; quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires. Hæ ut Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hispanis, Almendras, Gallis, Amandes. Nomina.

† In uulgatis Græcis exemplaribus hîc non legitur καὶ ἡδύοσμος, id est, & mentha. Verùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur. eam quoq; & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ ut ueræ Dioscoridis lectioni adstipulantur, ita hoc loco mentham addendam esse putauimus.

Pistacia. Cap. CXL.

PISTACIA, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum uino contra serpentium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur.

PISTACIA.

STAPHYLODENDRON.

PISTACIA, quorum est communis in officinis usus, ex Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuisset, nouißimis Tiberij Cæsaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, folijs lentisci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramusculis emergentibus, è quibus racematim suis quæq; pediculis pendent pistacia. Pistaciorum consid. Hæc (ut libro II. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametsi infarctas humore iocineri uias expediant, & à uitijs liberent. Pistaciorũ uires ex Gal. Porrò an stomacho noxia sint, an utilia, an aluum molliant, an adstringat, nullum huius rei certum habere testimonium

*ſcribit Galenus. Cuius ſententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, li-
bro ſecundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Piſtacia ſtomacho pro-
ſint, aut ſanè officiant. Ego autem dico, quòd nauſeam diſcutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento eſt ſub-
amara, ſubauſteraq; qualitas, quæ guſtu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò
ad iocineris infarctus Galenum ſecuti piſtacia exhibent; ſed ad iecur ipſum, uentriculumq; roborandum, ea tam ci-
bis, quàm medicamentis immiſcent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, &
maraſmo affectis commendant. Quibuſdam in locis piſtaciorum ſyluestrium nomine appellantur cuiuſdam arboris*
Staphyloden dron. *fructus, quam Plinius libro, & capite* XVI. STAPHYLODENDRON *nominat, etſi à piſtacijs effigie, & ſapo-
re plurimùm diſsideant. Planta hæc humilis eſt, folio ſambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, ra-
cematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen:*
Nuclei pinei uires. *in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis, ſed nauſeam commouens. Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nu-
clei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum,
ſed craſſum; tametſi ægrè concoquantur. Verùm, ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac im-
pinguant. Proſunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tuſsi moleſtatis: ſed priuſquàm edantur,
aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, &
ueſicam non modò expurgant; ſed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent. Vrinæ ſtillicidio opem mirificè præ-
ſtant. Quam ob cauſam ſtrobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſsimo habentur uſu ad huiuſcemodi af-*
Nomina. *fectus. Quæ nuces Græcè* Πιςάκια, *Latinè quoque Piſtacia, & Piſtacea appellantur: Arabicè, Puſtech, aut Fe-
ſtuch: officinis & Barbaris, Fiſtici: Italis, Piſtacchi: Germanis, Vuelſch Bimpernuſzlin: Hiſpanis, Albocigo:
Gallis, Piſtaches.*

Nux iuglans. Cap. CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Perſicas vocant, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, bilioſæ, capitis dolorem inferentes, tuſsientibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præſumptæ, & à ſummo cibo, venenis reſiſtunt, nec minus ſi à veneni hauſtu comedantur: largius eſitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abſceſsibus, luxatiſque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, ſale, & melle, canis, hominiſque morſui proficiunt: tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & umbilico admotæ, ſedant. Putamen combuſtum, tritumque in oleo, & vino, infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Siſtunt menſes nuclei uſti, ſi triti ex vino admoueantur: ijdem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impoſiti præſenti ſunt remedio.

Nucibus tuſis oleum exprimitur. Recentes ſtomacho innocentiores ſunt, vtpote ſuauiores: itaque allio miſtæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum Iuglandium cõſideratio.

NVCES Iuglandes, quæ in communi ſunt uſu, itemq; arbores à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores ſunt, quàm ut à nobis repræſentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quaſi Iouis glandes interliſis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas eſſe, plures tradidere auctores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu uictitaſſent, inuenta tandẽ arbore, quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorũ ſapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excel-
Iuglandiũ uires ex Gal. *lentiam appellauere. De ijs differens Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Nu-
cis arbor tum in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſsidet: cæterùm euidentẽ, multamq; in nucis pu-
tamine recenti pariter & ſicco. proinde eo tinctores quoque uti ſolent. At nos eius expreſsi ſucco ſimiliter, ut mo-
rorum, & ruborum in melle decocto, uice ſtomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ mo-
dò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaq; ob id etiam fa-
cilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato expri-
mere liceat. Tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, &
ægilopas ſanant, ac nonnulli ad* νευρότρωτα, *hoc eſt, neruorum uulnera utuntur. Et libro* II. *de alimentorum fa-
cultatibus ſic inquit. Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, de-
generante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò ut cibo prorſus fiat idonea, quòd ueteri oleo, ſua pinguitu-
dine*

dine adsimilis appareat. Viridis autem, atque etiámnum humida, neq; adstringentis qualitatis, neq; oleosæ conspicuè est particeps; sed magis est quodammodo ἄποια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachoq; utilior est, & multò magis, si unà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisq; medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Nonpauci quoque cum garo iuglandes præsumunt, uentris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minùs participes sunt. Quin & aridarum quoq;, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus.

Inglandes cōditæ.

Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ mense maio, uel iunio appetente, antequàm earum putamina obdurauerint, saccharo, uel melle asseruatæ stomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriæ prodiderint, hic ea non dißimulanda putaui, neq; alienum duxi recensere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historijs sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus.

Nucis Indicæ consid.

Nuces igitur INDICAE myropolijs omnibus uulgatißimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: nanq; magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore cōstat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusq;: intus uerò uillosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumq;, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, craßitudine semidigitali, duriuscula, tenax, callosaq;, albicans, sapore dulci, butyrum referens, tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscessu, humectant uerò primò. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & uenerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit.

Oleum ex nucibus Indicis

Quod uerò recentes nuces preßæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac deniq; facultatibus butyro non dißimile, sed longè melius subministrat alimentum. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad craßitiem reducit. hactenus de Indicis.

NVX MYRISTICA.

Nucis Myristicæ consid.

His succedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moschatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosißimæ in insula quadam nomine Badan: ibiq; eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ post foliorum germinationem, florem statim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is syluestrium rosarum modò: è cuius medio nux erumpit, & processu temporis perficitur, & ubi maturitatem senserit, macis rosarum instar, expansus eam circumplectitur: quam postea suo tempore cultores legunt certatim, & quàm quisque potest uberius, quoniã sunt ibi omnia communia. Arbores absq; cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquã rete comprehensæ, Venetijs in officinis quàm plurimis uisuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam usurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariẽ: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confestim è uulnusculo exeat humor.

Myristicarũ uires.

Siccant (ut Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus cannansæ abolent: lentigines in facie emendant, uisum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem absumunt, urinam ciunt, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: & ut in uniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantißimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utilißimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur. Myristicas nuces ueteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoque asserere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, ueri quidem simillimum

millimum est, quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquam scriptis dissimulassent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS *uocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum uulgus has magno errore confundunt, quòd plerunq; legitimas uomicas metellarum loco usurpent, & contrà metellas nonnunquam uomicarum uice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas uerò, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum sunt refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum, & album, auellana paulò maiorem, nodosamq;. Quibus notis eas esse præditas constat, quas seplasiariorum uulgus metallas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis metellis à Serapione descriptis, his uerbis. Nucis metellæ arbor, uomicæ arbori non dissimilis, fructum gerit mandragoræ, oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuò adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt, & gustui non ingratæ. quin & facultatibus, non autem notis (ut quidam falsò existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cum auctore Serapione, quarto refrigerent excessu, ita ut drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore uerò mensura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præstare uidemus non modò in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas uomicas esse contendunt. siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem uim eis adscribit, sed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel sale haustæ, mirificè uomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego, illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; uisuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse uomicas: metellas uerò, quæ pressæ, & hirsutæ canibus necandis aptissimæ habentur. Cæterùm nesciuerim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchsius ultimo libello, ubi tantùm stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorsus reclamare uidetur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historias accepimus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus omnibus* ANACARDIA *sese obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipsa in officinarum usu expetantur, de eis quoq; uerba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut testis est Serapio) fructus cuiusdam arboris auicularum corculis non dissimiles, unde & nomen, colore etiámnum cordis modo rubescente, cùm scilicet ab arbore decerpuntur. Inest ijs liquor mellis crassitie sub cortice residens, sanguinis modo rubicundus, sub quo est & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Nascuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor; etsi myropolæ communi errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant sensus, memoriæ iacturam resarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur: nihilominus sanguinem exurunt, & cutim ulcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia sunt, cùm & adurant, & deleteria fecultate non uacent: cui tamen remedio est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expressum.*

Nuces uomicæ, & metellæ.

Multorum error.

Fuch. lapsus.

Anacardii mentio, & uires.

NVCES AVELLANAE.

Nomina.

Hactenus de uarijs nucibus, nunc earum nomina sunt nobis reddenda. Nuces cummunis usus Græci uocant κάρυα βασιλικὰ: Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leux, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani, Nussen, & Vuelsch nusz: Hispani, Nuezes: Galli, Noix. Nux uero, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis κάρυν ἰνδικὸν appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus, Neregil, Dabig, seu Giauzi alhend: Italis, Noce d'India: Germanis, Indianisch nusz. Hispanis, Nuez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, que μοσχοκάρυον, ἢ μοσχοκάρδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν Græcè, Nux myristica, aut Nux moschata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, seu Giauzi ban, Arabicè: Noce moscada, Italicè: Muschatnusz, Germanicè: Nuez de especie, Hispanicè: Nois muscadeth Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, seu alkei officinis ac Barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nominatur. Nux deniq; Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latinis Nux metella, Barbara, Nux methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardiũ dicunt: Arabes, Baladar, seu Beladur, Hispani: Anacardo.

Nuces auellanæ. Cap. CXLII.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya uocant, stomacho infestæ sunt: ipsæ tamen tritæ, & in aqua mulsa potæ, tussi ueteri medentur: tostæ, & cum exiguo piperis potæ, destillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe ursi perunctus, alopeciis capillum reddit. Aiunt nonnulli usta earum putamina,

tamina, & in cineris speciem redacta, cum oleo, cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso sincipite.

AVELLANAE *nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ sunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in syluestrium genere numerosæ reperiuntur. Cæterùm ex domesticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ sunt: ueruntamen oblongas & præstantiores, & gustui gratiores esse constat; & illæ præsertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè sunt contumaces, quales sunt Vicentinæ. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, celerius uerò rotundæ. quapropter illæ uegetiori sunt nucleo, diuq; perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura saccis legant, ubi maturitatem senserint.* Auellanarum consid. *Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum libro VII. simplicium med. tum secundo de alimentorum facultatibus) plus habent essentiæ terrestris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: siquidem densiores sunt, & minus pingues. Diocles auctor est, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo supernatare, largius esitatas caput tentare; innocentiores tamen esse uirides, quàm aridæ.* Auellanarum uires ex Gal. *Nuces, quæ κάρυα ποντικά, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Prænestinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, seu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haselnusz: Hispanis, Auellanas: Gallis, Noysette, & Melline.* Nomina.

Morus. Cap. CXLIII.

MORVS arbor nota est. Cuius fructus aluum soluit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo uase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit uis eius adiecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaque acinorum rhois uice, obsonijs miscentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum resoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui acconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorum cyathi mensura potus, contra phalangiorum morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto in ambitu scrobe, succum emittit, qui postridie concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

EST ET *Mori utrunque genus album, & nigrum passim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces sericifici aluntur. Constat alba mororum poma adstringentem facultatem longè minorem, quàm nigra esse adepta (etsi Dioscorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perspicua, sed paulul um insipida dulcedine, quæ gustatu deprehenditur: siquidem in maturis nulla adstringendi uis planè percipi potest. Morus nouissima urbanarum germinat, foliaq; emittit: eaq; propter ueteribus dicta fuit arborum sapientissima.* Mori consideratio. *Mora (ut prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem subducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum restringunt. Itaq; ad dysenterias accommoda sunt, item ad cœliacas, & quascunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum succus ad oris medicamenta sit utilis, propter eam uidelicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem exposcunt adstrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, sortita sunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus suis partibus mistam aliquam uim obtinere uidetur, ex restringente, & purgante compositam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus restringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utrisque temperies est. Mora ubi primùm mansa fuerint, ingesta citissimè transeunt, & alijs cibis suo uelut ductu uiam struunt. Verùm secundo loco sumpta, celerrime alijs unà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, si cum eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd si corruptionem non sentiant, corpus quidem humectant, sed non planè refrigerant, nisi actu frigida assumantur. Paucissimum ministrant alimentum similiter atq; pepones;* Mori uires ex Gal.

pepones: haud tamen uomitum cient, nec ſtomacho, ut illi aduerſantur. De Moris autẽ, quæ rubi ferunt, lib. IIII. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius diſſeremus.

Serici mẽtio & uires.

Sed quoniam mori folijs & ueſcuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis SERICVM *uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus utuntur, ut, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici uiribus hìc perſtringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inſcripſit. Sericum itaq; (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum; tametſi coctum quandoque in uſum ueniat, uerùm antequàm in infectorum cortiuis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatq́; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq́; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas uni tantùm aßignatur ſpirituum generi in una tantùm diſpoſitione; ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tam uitales, & animales, quàm naturales reficere ualeat. Cæterò quanuis negauerit Auicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos uenire uſus; Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit infectum. Idq́; ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes, ipſe nuncupauit.*

Nomina.

Abor, quæ μορέα, ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, More. Arabes utrunque Tut, ſeu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hiſpani, Moras del moral: Galli, Meurier & Meure.

Sycomorus. Cap. CXLIIII.

SYCOMORVS, aliqui etiam ſycaminũ, id eſt, morum, uocant, cuius fructus ſycomorum etiam, propter inefficacem guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, frondoſa, multo lacte abundans: foliis mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, ſed caudice ipſo, caprifico non diſsimile, dulcius groſsis, ſine granis interioribus: quod non matureſcit, niſi ungue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria, Rhodo, locisq́ue non multi tritici feracibus: ubi prouentu fœcundo, reſtibiliq́; iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam: ſtomacho aduerſatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim altiore plaga uiolctur cortex, nihil effluet. Spongia, aut uellere lacryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili uaſe reponitur. Vis ſucci emollit uulnera conglutinat, diſcutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cùm ſit ulmus, prædita tamen eſt foliis ſycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

Sycomori hiſtor. ex Theophraſto.

SYCOMORVS *(ut Theobraſtus eſt auctor libro IIII. capite II. de plantarum hiſtoria) arbor eſt moro noſtrati ſimilis, quippe folio, magnitudine, aſpectuq́; proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, ſed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uiſu proximum, ſucco atq; ſapore caprificis ſanè ſimile, necrùm longè dulcius, grauisq́; internis omnino carens, multitudine numeroſius matureſcere nequit, niſi ſcalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm ſcalpta poma ſunt, ad quartum diem matureſcunt: hiſce ablatis, alia, & alia ex eodem loco ſubnaſcuntur; terno ita, & quaterno partu copioſa. Lactuoſa arbor admodum eſt, & materies (quòd ſit ſolida, robuſta, & nigra) ad multa commoda exiſtit. Hæc inter cæteras arbores id ſibi propriũ uendicauit, quòd cæſa continuò uiret, neq; ſiccatur unquam, niſi aqua obruatur. Eaq́; propter & lacubus, & ſtagnis demergitur madefactaq́; in profundo ſiccatur, cùmq́; ſicca omnino fuerit, ſuperfluitat, atq; innatat. hactenus Theophraſtus.*

Sycomori mẽtio ex Gal.

De Sycomoro diſſeruit Galenus libro II. de alimentorum facultatis, ubi ita ſcriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plãtam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæq́; ficui adſimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis eſt particeps, eſtq́; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipſum collocarit, atque hinc nomen ipſi inditum eſſe mihi uidetur. Ridiculi nanq; ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomora fuiſſe nominatum, quòd paruis ficubus aßimiletur. Ipſius autem naſcendi ratio ab alijs arborum fructibus

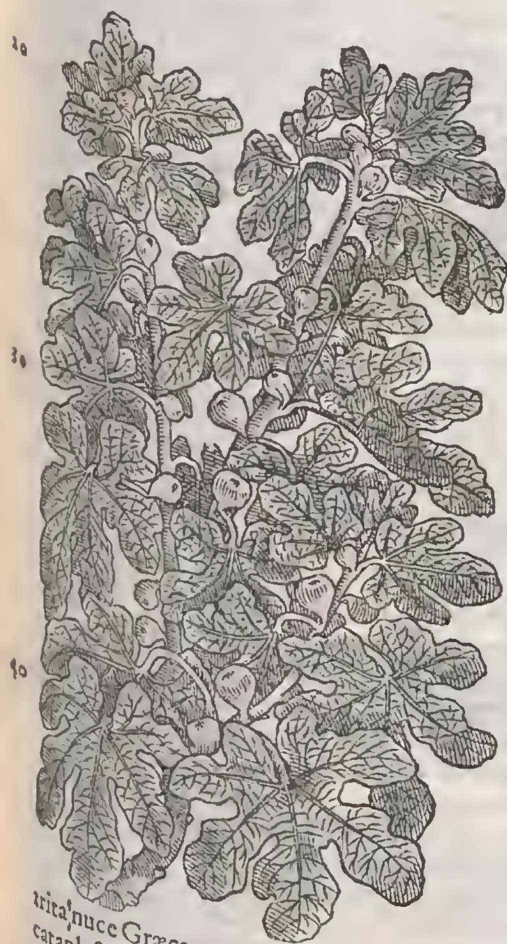
fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis caudiceq; enascitur. hæc Galenus. Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisq; crassissimis. Differt tamen à priore, quod germen quoddam emittit sine ullis folijs, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoq; lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti uerba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunque uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunensis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem esse prodit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος, Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeizi: Italis, Sicomoro, & Fico d'Egitto.

Ficus Cypria.

Vulgaris error.

Nomina.

Fici. Cap. CXLV.

Fici maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasque, sitim sedant, calorem restinguunt. Siccis natura excalfaciendi, uires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles: rheumatismis uentris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, uesicæ, & ijs, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. ferue factæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi ueteri, diuturnisque pulmonum uitijs conueniunt. aluum molliunt tusæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonsillarum inflammationibus gargarizatu prodest. cum hordeacea farina cataplasmatis miscentur, & in muliebres fotus cum fænograeco, & ptisana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias discutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur eadem efficiunt: cum malico rio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoethicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: prurigines, sonitusque, si crudæ terantur, & sinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus instillentur. Tam syluestris, quàm satiuæ fici lacteus succus coaguli modo lac contrahit, concretumque dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora meatus aperit. soluit aluum, uuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, psoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ, percussis à scorpione, uenenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præstat succus è teneris ramis syluestris fici, qui lacte prægnantes, silente adhuc oculo, tusi exprimuntur, & siccatus in umbra reponitur. Et lac, & succus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis soluat, si inter coquendum ficulneo surculo, spathæ loco, moueatur. Grossi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, strumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem possunt. Illita cum sale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures sanant: ijs ficosæ extuberationes, & palpebrarum scabritiæ perfricantur. Nigræ ficus, foliis, cauliculisque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morsus, & ulcera, quæ ceria, id est, fauos, uocant. Grossi cum syluestris papaueris foliis ossa extrahunt: furunculos cum cera discutiunt: contra muris aranei morsus, & scolopendræ uenena,

cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam syluestris, quàm satiuæ lixiuium, cre-
matis ramorum cauliculis, quod subinde macerari opus est, & inueterascere: siquidem inter causti-
ca intelligitur. Gangrænis prodest: nanque expurgat, & consumit, quæ excrescunt, coquæ sic uten-
dum est: spongia assiduè hoc lixiuio imbuta superponitur. Interdum dysentericis, & in fluxiones
uetustas, & sinus cuniculatim excedentes, magnosque, instillari conueniet. Etenim purgat, congluti-
nat, carne replet, & oras committit, non secus atque emplastra, quæ cruentis uulneribus injiciun-
tur, enæma uocant. Bibitur ad discutiendum sanguinem concretum, & contra præcipitationes, ru-
pta, conuulsa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cæliacis, dysentericis, per
se cyathus datus prodest: neruorum uitijs, conuulsionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod
sudores moueat: aduersus gypsi potum, & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstant reli-
qua lixiuia, præsertim quernum: omnia tamen adstringunt.

Ficorum consideratio.

*FICI fructus sunt in Italia uulgò notißimi. Quarum etsi plura notentur genera in candicantium, & nigre-
scentium discrimine; sunt tamen omnibus notiores ob frequentißimum in autumno earum in cibis usum, quàm ut no-
bis præstantiores repræsentare, ac describere sit opus. Siquidem omnes satis gustus edocuit, eas esse laudatißimas,
quæ planè maturæ pinguedine, & sapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id quod à Dioscoride proditum est,
earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoscant, quod præbeant alimentum,
quamq; utilitatem, ac noxam inferre poßint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. II.
de alimentorum facultatibus sic scriptum reliquit. Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non*

Ficorũ facultates ex Gal.

*modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis
insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abstergen-
di ui pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum esum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes
autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id usuuenit. Carnem tamen non
compactam, neque firmam generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, ueluti fabæ. Qui-
uentrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descen-
sum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id mi-
nus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt,
quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad ple-
num maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant. Et sequenti capite, ubi uuarum facultates recenset, sic
inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis
nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nu-
triant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: siquidem hi cùm duos menses solis uuis, ac fi-
cubus, quorum custodiæ præsunt, uescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis addant) obesi tamen, ac pingues
fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit,
sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm uesci ipsis desierint, contrahitur, ac considet. Idem etiam
de Ficubus siccis disserens loco prius citato ita scribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; si quis tamen
largiùs esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum
quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant, & re-
nes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obseßis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari qua-
dam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scir-
rho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergen-
tibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent
ipsa longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut ori-
gano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem,
aut omnino incidendi, ac extenuandi assumantur, non solum sic affectis; sed sanis quoque utiles erunt. Siquidem
iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò; sed benè ualentibus etiam tutis-
simum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile
esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc
modò primùm comedisse; deinde eam notitiam ad uulgus dimanasse. Qui uerò cum cibo aliquo ingrassante ficus, &
caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem
Galenus ita scribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipien-
te: habent uerò etiam partium tenuitatē quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquant: sta-
tim uerò etiam ea discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem
utique naturæ est. Verùm ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi uerò plus di-
scutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum com-
positione, & rationis curandi. uerùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ
pinguiores sunt, magis poßunt concoquere, quæ uerò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæ-
terùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate.
Porrò ficus uirides comesæ, propter admistam humiditatem, facultatis sunt imbecillioris. subducunt tamen aluum
utræque tum humidæ, tum siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ est, ceu indicant tum li-
quor eius, tum foliorum succus: ualenter enim eorum uterque calidus est. Itaque non mordicat tantùm, aut ab-
stergit*

sterget uehementer; sed & ulcerat, & ora uasorum reserat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum succus ad omnia quàm satiuæ ualentior est. Sed & cradæ, hoc est, rami earum adeò sunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, si coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hæc de ficubus Galenus. Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, serotinas; si primæ grossi, cùm fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum est. Fici fructus σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, seu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hispanis, Higos: Gallis, Figuier.

Fici præcoces.

Nomina.

Persea. Cap. CXLVI.

PERSEA arbor est in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur; præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

Perseæ arboris consideratio.

QVEMADMODVM superius in malorum commentatione prodidimus, Persea arbor Aegyptia non est (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) nostras Italica malus persica, sed planta plurimùm dissidens ab ea, ut & Dioscoridis, & Galeni testimonio facilè probari potest: quandoquidem ij utranque, sed ut alteram ab altera diuersam, diuersis capitibus tradiderunt. Hæc (ut libro IIII. de plantarum historia cap. II. scribit Theophrastus) arbor est Aegypti, aspectu magna, formosaq;: folio, flore, ramo totaq; figura potissimùm pyro uicina; nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: quippe nouus anniculum semper occupat. Maturitas anniuersariorum afflatu conficitur: reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Est magnitudine pyri, figura oblongus, amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum: uerùm longè minorem, molliоremq;. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua, etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura, uisuq; decora, ueluti lotus. Quapropter ex ea & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia factitant. Ex his igitur Theophrasti uerbis, si Perseæ notæ, ac delineationes cum nostra Persica malo diligenter conferantur, liquido patere arbitror, has plantas inter se diuersas esse. De Persea uerba faciens Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipsa magnis arboribus est annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Persas adeò noxium esse, ut edentes interimat: in Aegyptum uerò translatum, in esculentum mitescere, & pyrorum, malorumq; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, estitari. Eadem recensuit Galenus libro II. de compositione medicamentorum secundum locos, ubi de cephalææ curatione agens, sic inquit. In sola Alexandria perseæ arborem uidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidam persion ipsam appellant, aiuntq; in Persis lethalem eius arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus existat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimauerit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata persea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uersibus testatur.

Perseæ mentio ex Gal.

Columellæ lapsus.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armenijsq;, & cereolis, prunisq; Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (ut fama est) patrijs armata uenenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis, Perseo Græcè uocis imitatione dicetur. Nomina.

Iberis. Cap. CXLVII.

† IBERIS, siue cardamantica, folia habet nasturtij, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis nascitur. Aestate lacteum florem promit, quo tempore efficacior est. Radices duas nasturtio similes habet, calfacientes, & adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur, & postea oleo cũ lana locus perungatur.

Iberidis consideratio.

VIDIMVS primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras sui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Gal. in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est libro x. de compositione medicamentorum secundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo uersibus iambicis, quemadmodum solet, de tribus differit medicamentis. Ac primò quidem de eo differit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uisu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.

Iberis, & lepidium idem.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens nascitur,
Momumenta iuxta antiqua, muros, & ueteres.
Tritasq; quondam publicè pedibus uias.
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtii
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at indè acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Iberidis caput addititiũ.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idẽ esse testatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi uoluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimum deducit: quòd constet, huius primi uoluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidẽ existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidium quoque appellant.

Quare

Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expressè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusq; item usum ad ischiadas commendasse. Quod eius uerba demostrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri folijs, & multò amploribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis describitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie paßim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniã dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alioqui clarißimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβηρὶς, καρδαμαντικὴ, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passeraige, & Nasitort sauuage.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruel. lapsus.

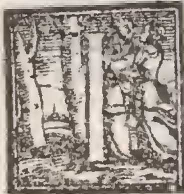
Nomina.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint uetustißimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

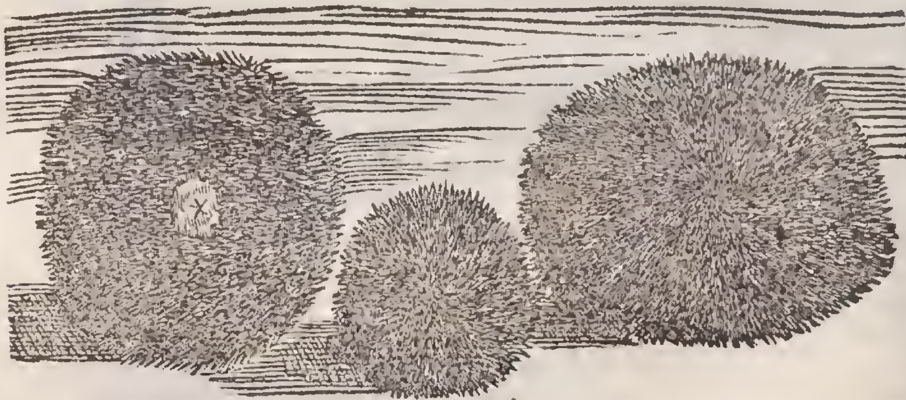
IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

N PRIMO, charißime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque disseruimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, vtpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires disiunxisse videamur.

Echinus marinus. Cap. I.

MARINVS Echinus stomacho, ventrique utilis est: urinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ psoras abstergunt. Crematæ uerò cinis sordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini consid.

ECHINVS *marinus notißimus est, ijs præsertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici litora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ opdido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quòd scripserit Aristoteles libro IIII. de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaq; consistunt, pariter in maiore corpore, & minore, nam nouelli adhuc, paruiq; pleniusculi illis cõstant. Secudum, ac tertium spatagi, ac brißi, quæ genera pelagia sunt, raraq; inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisq;, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ*

Iouij error.

medicamento utuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uisitur, priore, atque nouißima parte spißum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laternæ, cui non obducta membrana est. Omnium maximè à natura muniti sunt, utpote qui tecta undique spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemq; permutant. cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur.

quod

quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uerò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, plenió; uacantis materiæ, & ex uno stomacho dependent, in unumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris unico tantùm capite libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorũ uires ex Galen.

HYSTRIX. ECHINVS TERRESTRIS.

Echinus Terrestris. Cap. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Assiccatum corpus, & cum aceto mulso potum renum uitijs auxilio est: item aquæ, quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, & suillo, quemadmodum & taxus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uerò caninum habent. Raro ex cauernis exeunt, nisi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus uuis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolutant, itaq; spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet: eaq; propter uelocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itáque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui; ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis tenuissimeue mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemq; diebus fert utero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores fe-

Echini terrestris consideratio.

Echini terrestris facult.

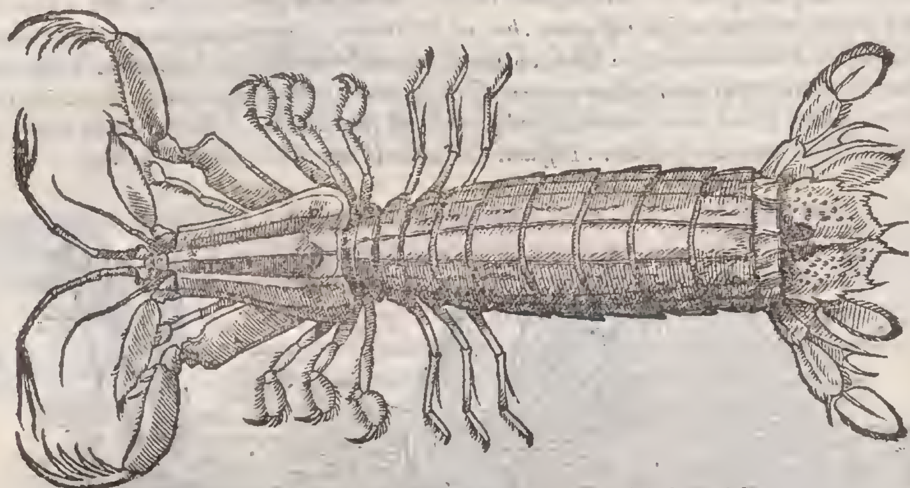
Hystricis mẽtio.

riat. Combusti cinis potus (ut Plinius est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος *Græco sermone, Echinus terrestris Latino uocatur: Arabico, Ceufud, siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.*

Hippocampus. Cap. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi consideratio, & opiniones.

QVANQVAM *non desunt scriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent; eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiá tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci* κάμπας *uocant. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππο *enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarißimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit.*

Prima opin.

Vnde inclinauit quandoq; animus, eum esse Hippocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus uulgò uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum: capite, & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutißimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri uerò ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis,

hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgò Cagne; Ananienses uerò, quòd uillosæ sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentißimæ, exeuntq; è terra plerunque inbriū tempore: nam quæ prope herbarū radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingreßu suffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos fateri Plinius lib. XXXII. cap. XI. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinq; aculeorum processu, rectis lineis à capite ad caudam usq;. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium interscecans pectus, duorum media, quæ utrinq; latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cum rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatißimorum auctorū monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorū adhuc extant figmēta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum uerò corporis partim numerosis squamis contectum, alisq; perquàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si, fabulosa sequamur, hos facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorū historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cùm aliàs coniecturis tantùm agatur. Hippocampi uires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium: aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi suillo. hæc Galenus. Cæterum longè alias Hippocampi uires retulit Aelianus lib. XI. cap. LII. de historia animalium, cuius uerba hic subijciam. Rei pescatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctū si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tußire, & sicca quidem tußi uehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidos uapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. si in uentrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes fluuios, aut ad litora, aut inges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucūnditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ uentrem creare, sed Hippocampum algam acerbißimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia ueterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, & peradolescentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in Methymna Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse; alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, iisq; morsus ulcera obligauit, atq; hominum adolescentium rabiem uicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit. hactenus Aelianus de Hippocampi uiribus. Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Opinio altera.

Hippocampi uires ex Gal.

Hippocampi uires ex Aeliano.

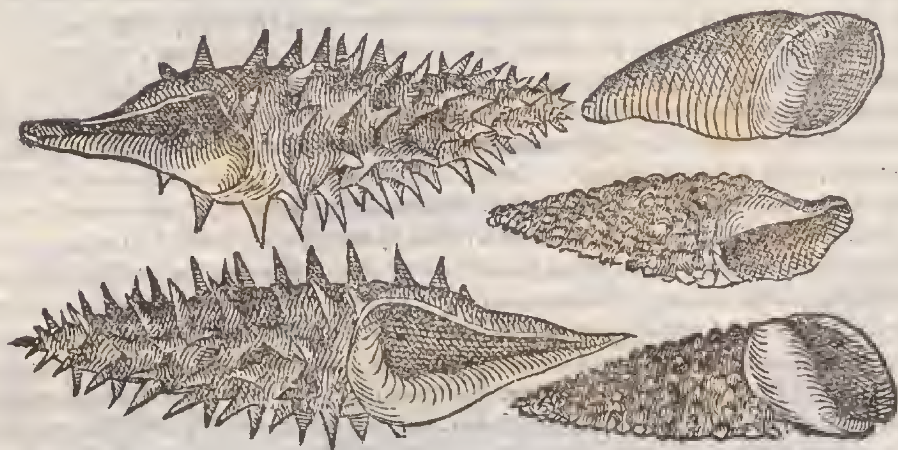
Parpura, Buccina, Cionia. Cap. IIII.

PVRPVRA usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed vehementius vrunt. Siqnis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonstrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumq; mediæ partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiorē purpuris, buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinet. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho vtiles, sed aluum non molliunt.

Nomina.

SVNT

PVRPVRAE. BVCCINA.

Purpurarum consid.

SVNT & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. IX capite XXXVI.) illum magni prætij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expetitunt. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia; tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; extra ueluti naßis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt saliua sua. Anno magnitudinem implent, celerimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia.

Buccinum.

Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarũ, & earum conchæ historia.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hìc inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; præsertim quòd neq; Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas,

ritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum: Et ex eo quippe constare, cæliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ uocant Physemata efficere speciem, uerùm inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse, ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs. Captæ multo obruuntur sale in uasis fictilibus: nanq; erosa carne, uniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci: prætcrea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimoniũ perhibere possum, quòd iam mihi in Bohœmia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subijt quandoque mirari, cùm earum margaritarum copiam uidi tum apud Sereniss. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines. Margaritæ in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ uerò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Vniones uocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

Vniones præstantissimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Nomina.

Mituli. Cap. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus vtiliter imponuntur.

Tellinæ. Cap. VI.

RECENTES Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potissimùm uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos,

Mitulorũ, & tellinarũ consideratio.

Iouij lapsus

tulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam utrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis disserens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusq; sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circunferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hactenus inueni neminem, præter unum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdã scabra, intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.

Nomina. *Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλῖναι ut Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois.*

Chamæ. Cap. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.

Chamarum consideratio. QVANQVAM *Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referũtur; nihilo minus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facilè sit, eas inter se distinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuere Chamæ, quòd plerumque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pandentes sese læui testa contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus.*

Nomina. *Quæ Græcis χῆμαι, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.*

Vnguis Odoratns. Cap. VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylij tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquátenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Vnguium odoratorũ cõsideratio. QVI *diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à ueteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neq; enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides, conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum uidètur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cùm ungues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est usus, si uruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur præsertim*

VNGVES ODORATI.

præsertim quòd ijdem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro uostra uirili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione uindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quòd à Dioscoride scriptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus ungues odorati inueniuntur. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, eoq; nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi uel quòd propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, ut Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: uel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, ut credam id in India cultorum negligentia perijsse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facilè postea factum est, ut uniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremò illud mihi haudquaquam absurdum esse uidetur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Nanque, quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, ut igni imposita testa ille statim exhalaret. Testa uerò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit, & castoreum oluerit? ex quo sanè (ut experientia docet) mulieres uuluæ strangulatione laborantes suscitantur. Cæterùm cùm onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortaßis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est. At certè, ut dicam quod sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychem appellari uolunt, quàm quòd eius tegumentũ sit rugarum, concauitatis, asperitatisq; expers: læuore autem, ac candore præditum, humanorum unguium modo. Siquidem purpuræ testa, cui onychem aßimilat Dioscorides in uniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosoq; cortice obducitur. Porrò quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs paßim habentur, brutorum quorundam ungues repræsentare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse.

Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctißimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso uertente legitur, oßis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium Byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀςοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilij sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiã confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam bisantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dißidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere;

Fuchsij opinio reprobata.

cere: contrà uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam resipiant, & tenuium, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta retulerunt, testis est Serapio authoritate Meschaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, uuluæq; odoris fragrantia confereus. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, siue blattum byzantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miscetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primum eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, ossibus careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repræsentat. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ byzantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cùm fortasse incerti sint auctoris, uel si certi, minimè probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolai designare ὀςῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, quàm βλάτιον βυζάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba secundum Fuchsii interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. quod facilè sciret, fabulosum esse purpuras in naso uel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus. Nomina. *Huius nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athsar ateb, aut Adsar altaib: Italicum, Vnghia odorata.*

COCHLEAE.

Cochleæ: Cap. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis uirus olet. Quæ uerò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sesilon, uentrem & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesq;: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uisus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæq; ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maximè que

quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, uino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesicæq; cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

COCHLEAE *uulgò notißimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres: omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem resipiant limum; illæ uerò sapidiores, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium, calaminthum, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uisuntur. Cochleas olim usquadeò cœnis expetitas memorat Plinius lib.* IX. *cap.* LVI. *ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, alijsq; rebus. qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocant, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq; alijs locis, & eas quidē præstantißimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, et fruteis, uncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices terra circunfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriā, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lōgè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quod autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro* XI. *simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex uino albo, & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nōnihil ex ustione calidum. Porrò cochleæ, quæ ustionem non sunt expertæ, si tritæ unà cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant. Et omnino inhærere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiamsi uiscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus uerba faceret, sic de cochlearum quoq; carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium ualentißimè desiccat partes superfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis* μύξα κοχλίου, *hoc est, mucus limacis) thuri mistus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craßitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum testis ad læuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsumq; uulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpessus. Erat autem homo durus, & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Poßis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles seorsum; stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiscentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm raro in cibis ueniunt: quanquam ijs, qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; sed in cellis uinarijs, & alijs subterraneis uliginosisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat. At Plinius lib.* XXX. *cap.* XV. *auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanq; ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricā abundare scriptum reliquit Plinius lib.* XXX. *cap.* XVII. *& eas combustas dysentericis utilißimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero.* Κοχλίαι *ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargotz.*

Cochlearum consideratio.

Cochleæ pomatiæ.

Cochlearum vires ex Gal.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ sine testa.

Nomina.

Cancri. Cap. X.

CANCRORVM fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem: & cum iure esitati, ijs prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hausere. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præstant.

Cancrorum consideratio.

Multorum error.

HALLVCINANTVR, *qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgus Italorum Gambari nominat.* Καρκίνος *enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non cum significat cancrum perperàm uocatum, qui* ἀσακὸς *appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci uulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustã exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E quorũ genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro IIII. cap. II. de historia animalium, ubi sic inquit.* ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιύ των ἀνὸῤῥοπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων προμηκές, τὸ δὴ τῶν καρκίνων ςρογγύλον. *hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cùm quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotundum est. Porrò astacos Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quẽ Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, cum uulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd uulgaris gammari faciem repræsentent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli* ἀσακὸς *nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis astase, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquàm de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cancros, cùm inquit.* ἔςι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀσακοῖς. *hoc est. Genus item aliud est, quod quidẽ paruũ est ueluti cancri, facie uerò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorum cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm Romam uenisset, à Latinis uocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanq; lib. III. de alimentorum facultatibus:* Ἀσακοὶ (inquit) καὶ πάγουροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄςρακον. *hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquã repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè est, inter gammaros, & cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De Cancris Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raró equidem aliter illis ustis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeschrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritißimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros uiuentes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando Sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie*

quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis librã unam, unum aceti accerrimi sextariũ Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirum cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, é quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, cum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddere uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccißimo, nempe rabie: quamobrẽ sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccißimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent: quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciueram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus. Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Rotundis autem cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœmine discrimine uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambaru soli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquã in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adstipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uerò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualésue CANCELLI sint, nomine

Gammarorũ lapilli.

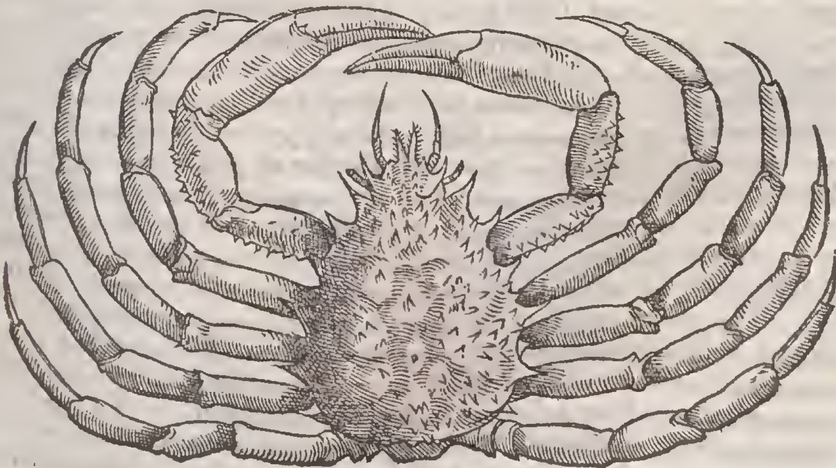
Cancri fluuiatiles.

Quorundam error.

Squillarũ cõsideratio.

Cancellorũ consid.

MAIA, VVLGO GRANCEVOLA.

PAGVRVS, VVLGO GRANCIPORRO.

CANCELLI.

ipſo paruulos cancros deſignantes, ſcripſit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, ani-
malcula ſunt perexiguis cancris ſimilia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos piſciculos duplici
ſanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium hiſtoria retulit Ariſtoteles his uerbis. Quem autem cancel-
lum appellant, communis ferè ſocius cruſtatorum, & teſtatorum generum eſt. quippè qui natura locuſtis ſimilis ſpe-
ctetur, naſciq; ſeorſum per ſe ſolitus ſit. Verùm quòd teſtam deinde petit, quam ingreſſus uitam traducat, hinc ſimilis
teſta contectis animantibus eſt. quapropter is in ancipiti eſſe, genusq; ſibi uendicare utrunq; uidetur. Forma tamen
(quod ſimplicius dixerim) ſimilis araneis eſt; niſi quòd partem capiti, & pectori ſubditam ampliorem, quàm aranei
habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem ſubiacent, qui nunquam intrò recedant, ut can-
crorum, ſed ſemper eminentes appareant. Os ſub ijs eſt, quod uelut capillamentis quibuſdam pluribus circundatur.
Iis pedes ſubiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utriq; adhærent lateri, & tertius paruus. Tho-
racis pars inferior mollis tota eſt, diſiectoq; ſinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen
excrementi perſpici nullum poteſt. Pedes, ac thorax duritiem præ ſe ferunt, ſed minus, quàm cancri. Nexu nullo te-
ſtis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, ſed abſolutus liberq; uagatur. Oblongior eſt, qui turbinem ſubit,
quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuerſum eſt, quod in natice degit, cætera quidem non
abſimile: ſed dextrum bifurculatum pedem paruum habens, cùm læuum grandiuſculum habeat, & ingredi eodem ip-
ſo grandiore potiſsimùm ſolet. hæc Ariſtoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita ſcribit. A con-
chis quidem inopes, & nudi primùm cancelli naſcuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm
enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediũtur: deinde cùm in am-
pliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in teſtam laxiorem tanquam domum alteram demigrãt,
neq; modò in ſupradictorum conchas immigrant; ſed & in permultas alias capaciores tranſeunt, & ampliorẽ nacti,
ea tanquam maiore domicilio gaudent, ac ſæpe de ſpolijs multo certamine inter ſe contendunt, uiribusq; inferiore re-
pulſo, uictor exuuias aſſequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus ſubſcribit Plinius lib. IX. cap. XXXI. et XLII.
His igitur diligenter perſpectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à ſquillis diffe-
Nomina. ferre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, ſeu Sarthan: Italicè,
Granchio: Hiſpanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres.

Scorpio Terrestris. Cap. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum consid.

TERRESTRES Scorpiones animalia sunt uulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; sed ubiq; paßim reperiantur: adeò est hominum uita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus uenenosi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuißimas perpeßi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. VIII. *cap.* XXIX. *de animalium historia, ubi sic inquit. Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quámuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt.*

Scorpionum genera.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera aßignant, diuersis duntaxat coloribus distincta, nimirũ quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinereï, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei subatraq; cauda, alij uinosi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos colleginus, crassos, & plurimum factos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secum ubique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. V. *cap.* XXVI. *de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones uermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpinum ictum multò magis fœminis pernicialem esse, quàm uiris; præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantum seni insunt.*

Scorpiones aligeri.

Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV. *suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aera uolitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ ijsdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, quòd, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur. nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à uespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percußi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib.* XXV. *cap.* X. *Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro.*

Scorpionum facultates.

Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores.

Olei ex scorpionib. uires

Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines

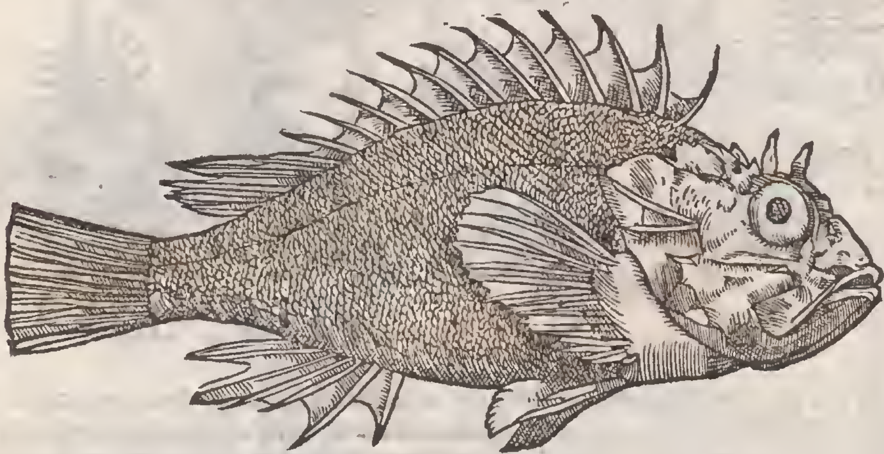
mines

mines peſtilentia ſæuit : quippe quòd non modò peſte infectos iuuet, ſed & ſanos præſeruet. Præſtat deniq; *ad omnes interaneorum uermes, omnesq́; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos, præſertim uentriculi, coli, ac uteri. Eius parandi rationem trademus (* Deo concedente *) libro ſexto, ubi de uenenorum remedijs, ſiue antidotis latius diſſeremus.* Σκορπίος χερσαῖος *Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur :* Arabibus, Harrab, *ſeu* Hacharab : *Italis, Scorpione terreſtre :* Hiſpanis, *Alacran.*

Nomina.

Scorpio marinus. Cap. XII.

MARINI Scorpionis fel conuenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines, & habetudines.

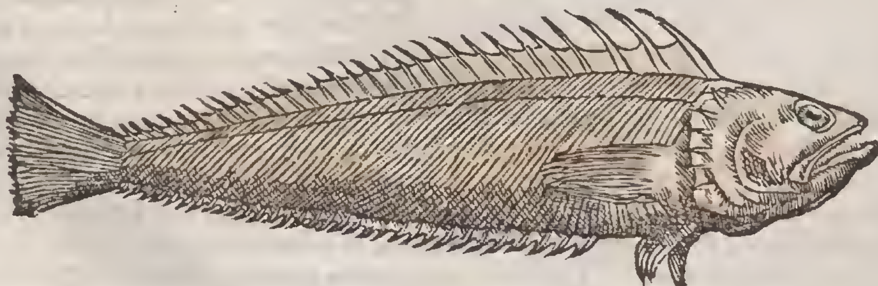
Scorp. marini, & ſcorpænæ conſid.

CREDIDERE *quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter ſe differre.* Veruntamen *quòd ſcorpæna ſit marinus ſcorpio, nemo non ibit inficias, qui &* Ariſtotelis, & Athenæi *auctoritate nitatur : uterque enim ad inuicem diſtinxit illos.* Porrò Scorpæna *in dorſo ſpinam gerit uenenatam, qua imprudentes piſcatores ſæpius icit : neq; iam defuerunt, qui eius ictu ſint interempti.* Proinde *exiſtimarunt nonnulli, ictuum ſimilitudine falſi, inter ſcorpænam, & marinum ſcorpionem nullum prorſus intereſſe diſcrimen.* Cæterùm *Scorpio, & Scorpæna (ut equidem arbitror) eiuſdem ferè generis ſunt, ſed in ſpecie & forma, inter ſe pluribus differunt.* Siquidem *Scorpius è pelagijs piſcibus eſt, ſcorpæna longè maior ; adeò ut octonas, nouenasq́; quandoq; ponderet libras.* Scorpæna *uerò piſcis, eſt litoralis, ſcorpione multò minor.* Scorpius *item uniuerſo corpore rubet : cornua bina in capite gerit, ſed mollia : & acutos in ore dentes, minutulos tamen : pinnis conſtat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorſum ; quàm ijs, quas anteriore, & poſteriore parte gerit, ſed ijs tantùm aculeis icit, qui dorſo annectuntur : quorum tamen uis ijs, qui ſcorpænæ inſunt, imbecillior eſt.* Hunc *ſunt, qui uulgò uocent* Peſce cappone, *ſed in* Hetruriæ *maritimis quibuſdam locis uocatur* Cerna. Scorpæna *autem, quæ ſuum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos gerit tamen in dorſo aculeos ſcorpij modo, ſed eminentiores, ac duriores, nec uſqueadeò pinnatos : in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput : corpore eſt in nigro uireſcente.* Sunt *tamen, qui indifferenter ſcorpium ſcorpænam uocent quòd quadantenus ſibi inuicem correſpondeant non modò figura, ſed & carnis bonitate.* Σκορπίος θαλάσσιος *Græcè, Scorpio marinus Latinè, Scorpione marino Italicè dicitur.*

Nomina.

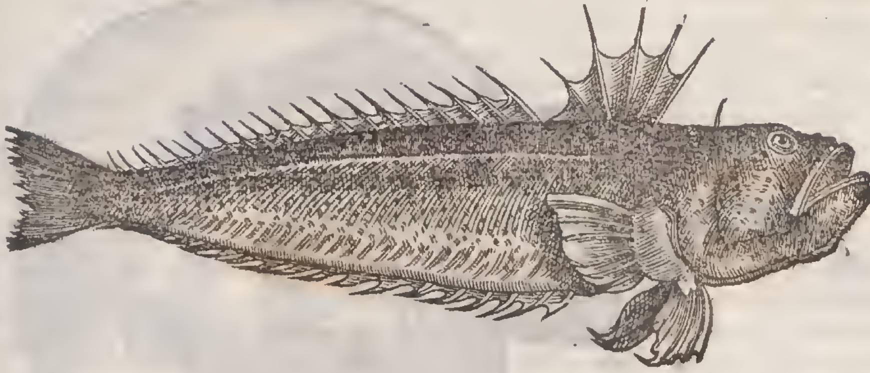
Draco marinus. Cap. XIII.

DRACO marinus diſſectus, & apertus, impoſitusque ictus ſpinæ ſuæ, qua ferit, medela eſt.

VARIAT

DRACO MARINVS ALTER.

Draconis marini consid.

VARIAT *auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob uirium præstantiam omnium aquatilium uelocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenosum est illi animal, adeò ut quoscunque pisces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit libro* IX. *cap.* XXXVII. *de historia animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior; atq; acrior. Hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm primùm adacto terebrat, subitò; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib.* II. *cap.* XIIII. *Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes; nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ uarietatis, Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib.* IX. *cap.* XXVII. *sic inquiens. Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem sententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli lib.* VIII. *cap.* XIII. *draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alij complures; & omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib.* XXXII. *cap.* XIII. *Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere uidetur is, quem Veneti piscatores, itemq; Aquileienses, & Tergestini Araneum uocant, & uulgò Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam uersus spectantes, & alios in dorso adeò uenenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiscerint, facilè interimantur. Itaq; & is uidetur Plinio fuisse draco, uel dracunculus, quem libro* IX. *cap.* XLVIII. *ipse araneum quoq; uocauit, cùm inquit. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cùm lib.* XXXII. *capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiares pisces non aliter araneum recensere uideatur, quàm draconem Aristoteles.*

Piscis araneus.

Nomina.

Δράκων θαλάσσιος *Græcis ita dicitur, ut Latinis Draco marinus, & Italis Drago marino.*

Scolopendra. Cap. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

Scolopendræ consid.

SCOLOPENDRA *marina animal est exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro* IX. *capite* XLIII. *ea est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (si tamen ijs auctoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere uiscera. Quocirca mecum sæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius uiscerum speculari anatomen. Sed nec ipsam hastenus mihi uidere licuit.*

Nomina.

Ea Græcè σκολόπενδρα θαλάσσια *appellatur: Latinè, Scolopendra marina, pariter & Italicè.*

Torpedo. Cap. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduamque coercet.

Torpedinis consid.

TORPEDO *in chartilagineorum, planorumq; piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinq; nigris (quod in adultis tantum*

TORPEDO.

Torpedinis mira facultas

tantùm uisitur) interiectis, oculis similibus: supina uerò parte albicat. Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamò. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel si hasta, uirgáue attingatur, quàmuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quamlibet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat inest: nam si eadem in

Torpedinis uires ex Gal.

exanimatis persisteret, comestæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus libro XI. simplicium medic. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; euersam coercere, à quibusdam est proditum. Verùm ego cùm utrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc uiuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoq; eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione utique aggressum. hæc Galenus. Venetijs piscis hic ab effectu, uulgò Tremulo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt.

Nomina.

Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis, Torpedine: Hispanis, Hugia: Gallis, Turpilles.

VIPERA.

Vipera. Cap. XVI.

VIPERINAE carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari

amputari debent. quippe commentitium est quod præcipitur, certam utrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum uerò corpus exemptis interaneis elotum, dissectumque discoquitur cum oleo, uino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs qui uiperas esitent, pediculos procreari: quod planè à ueritate abhorret. Adiiciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo uescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem uipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

IAMPRIDEM *cœptum est ueras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circunforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua, cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud uerum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ uiscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius libro X. cap. LXII. Qui Aristotelis uerba perperàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse liquidò constat. Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiscera, aut uterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excludũtur, quòd Vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm sit, sic lib. V. de historia animalium capite ultimo, sonant Aristotelis uerba.* τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζῳοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας. τὸ δὲ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ᾽ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ᾽ ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. *id est. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas uiperuras membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, plures q; parit, quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur. nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum uiuam, ac incolumem uidisse Viperam, quæ suos catulos nouißimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso uulgò appellant, utq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sæpißimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit libro XI. cap. XXXVI.) gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis alunt in capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scidunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque auctor est libro VII. cap. XIIII. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumq;, ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cum scriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit: Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum proprius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.*

Τοῦ μὲν ὑπερκυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
Ἶσον ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc est soluta oratione.

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. VIII. cap. XV. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ; uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palàm est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. VIII. cap. XXXIX. Viperam solam terra condi; cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminã scilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hìc ea nunc referam, quæ de ijs libro. XI. simplicium medic. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palàm uidere est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgẽt; discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiámnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrûm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis.

Viperarum consid.

Plinii lapsus.

Viperarũ facies, & sexus discrimen.

Plinii lapsus

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem. illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quãtum uictui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unà excidit uipera mortua. Qua re attoniti messores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodã modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracωn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, & locustarum (carabos Græci uocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiæ, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencula sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: extinctaq; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans quod sors euenisset, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis experimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd scilicet uiperarum esu elephantiaci sanentur; attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse uino: siquidem illis natura comparatum est, ut uino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito uenantur, quia uini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de uenenis, uenenatisq; agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio lib. VIII. cap. XXIX. de historia animalium, scorpium deuorari à uipera certum est: ob idq; (ut idem est auctor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uescuntur: quod profectò faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate media, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statim ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente, nondum tamen æstate incohata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum uerò caput, ac caudam abscindere, nam præterquàm quòd hæ particulæ uiruleutiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reliquum corpus, intestinis exemptis, polleq; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa, uiridiq; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, si quidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarũ lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atq; his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, uel sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem accescere sinunt. Quamobrem panem quoq; antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescant. Postea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quam prius à solis radijs, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiã aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod uitare

Viperæ uino delectantur.

Viperarũ uenatio, & carũ pastilli.

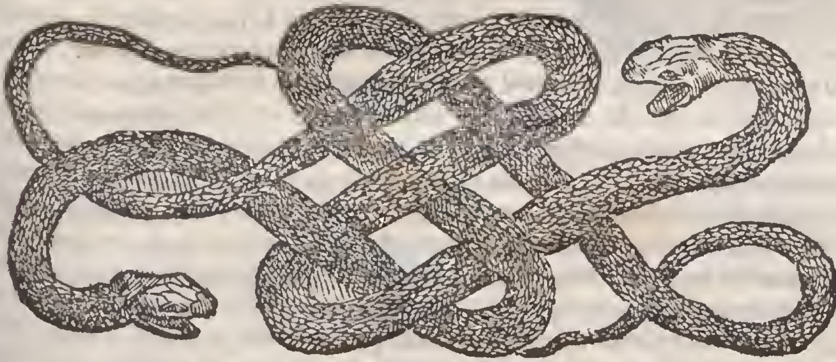
tare conueniet, non solùm in hac; sed & in quibuscunque alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum uocant. Cæterùm longè melius est, haud multò pòst, quàm pastillos confeceris, ipsis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atque etiam multo post eis utaris. Rectè nanque à principio siccati, ad tertium, quartumq; annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is nanque si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quò optimi & præstantißimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinis libro XXX. cap. XIII. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq; celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos uiperis, alijsq; serpentibus similiter, atque anguillis uictitare, prodidit Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci traditum est, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro VII. auctor est Plinius. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα uocatur: Arabibus, Labane alfahay: Italis, Vipera, Germanis, Arantschlagen: Hispanis, Biuora, & Bicha: Gallis, Viperes.

Aegyptijs uiperæ cibus.

Nomina.

Senecta anguium. Cap. XVII.

SENECTVS anguium in uino decocta dolori aurium, infusu: & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè uiperinam.

NVLLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ sepe in campestribus inter saxa, & stirpes inueniatur. De hac cùm dissereret Aristoteels lib. VIII. de historia animal. cap. XVII. sic inquit. Serpentes senectam exuunt tum uere, cùm egrediuntur, tum entiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte, & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro secũdarum, quo contentus prodierit, exuitur; sic ista senectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Γῆρας ὄφεος Græcè, Senecta auguium Latinè uocatur: Alchalha, & Selach alhaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hispanicè.

Senectę anguium cõsid.

Nomina.

Lepus mar. & ter. Cap. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruæ similis est: qui per sese tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti sunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentionem præstat: exustum caput, & cum adipe ursino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque spem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum lac, & uiperarum morsus. Sanguis eius, si calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentigenesque sanat.

LEPVS TERRESTRIS.

Leporis marini consid.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quòd terrestris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro IX. cap. XLVIII. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini similem marinum leporem reddiderit. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, utpote & quòd & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat.

Leporis terrestris consid.

Cæterùm terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimum. Solùm hoc inter cætera terre animalia, quæ utrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ unicum tantùm continent uentrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præsertim tempore, quo ij niuibus altissimis uestiuntur; qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campestribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotauit Aristoteles libro III. de historia animalium, cap. XII.

Vana opinio.

Archelaus auctor est, cuius etiam sententiæ plerique subscribunt, Leporibus utrunque sexum, & utranque gignendi uim inesse, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent hermaphroditi. Quod ita facilè posse pati naturam, nullo pacto crediderim: sed potius ridiculam hanc opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium, cap. XXXIII.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non uniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin in eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coeunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere: siquidem cognitu perquàm difficilè est, an mares, an fœminæ sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere nisi sunt, quamuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capite XVII. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim uero in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium, cap. XXVIII.) Lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt; sed eòdem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur.

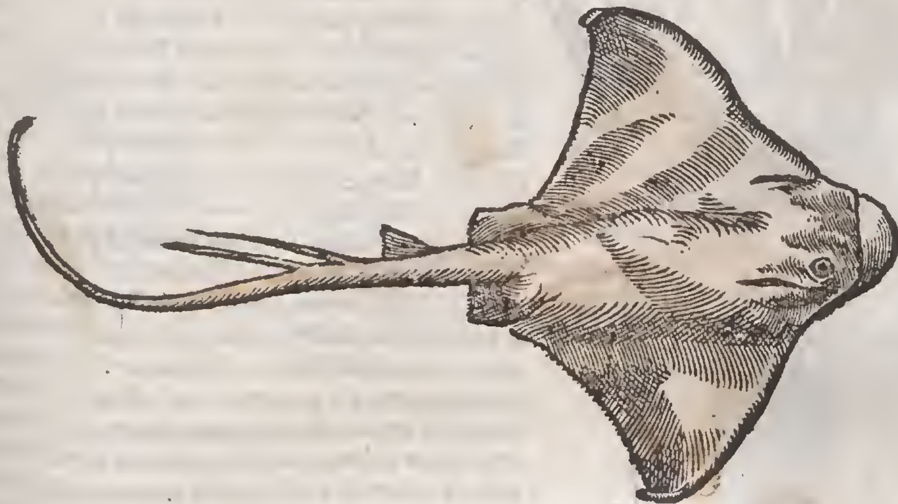
Leporis facultates.

Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum, atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libro de LX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Iecur uero arefactum, iecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoq; igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in uesica genitos. Leporinum fel sacchâro exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd

uuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Animal λαγῶος θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod uerò λαγῶος χερσαῖος Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberri: Italicè, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Lieure: Gallicè item Lieure. Nomina.

Pastinaca Marina. Cap. XIX.

MARINAE Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

PASTINACA marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgò uocan Pesce colombo. Gerit hæc in cauda supernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutißimè dentatos, quorum uenenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aetius lib. III. quòd qui à marina pastinaca percußi sunt, his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementißima ui in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totũ conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem auctor est libro citato, cap. XLII. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus incundi rationem, qua pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit; nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutũ fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercesisse consuetudinis: quãdoquidem Plinius lib. XXXII. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, sic inquiens. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilißimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, punganturq́;. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscißis in uniuersum cauda & capite, decoquatur. Τρυγὼν θαλάσσια ita Græcis, ut pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Pastinacæ piscis cõsiđ.

Marcel. ignoratio.

Pastinacæ, & eius radij uires.

Nomina.

Sepia. Cap. XX.

SEPIAE coctæ dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritiæ perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postca tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

SEPIAE in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesq́; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Se- Sepiarum cõsideratio

SEPIA.

piæ ossa aurifabris: facilè enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarumq; rerum formas inprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non uacant: ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus mensibus, plerumque autem in terreno inter arundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est uita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. IX. de historia animalium, cap. XXXVII.

Polypi mira magnitudo.

Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti esset, longitudine pedum trigiuta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere poßint. Quod etiam tum sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim; præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur.

Sepiarum facultates.

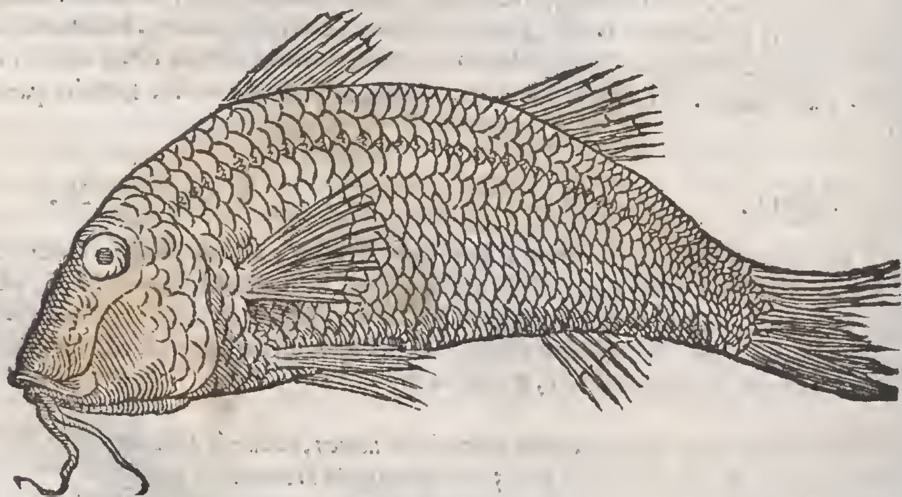
Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quá ob causam antea cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uētriculo utiles existimauerit, dixeritq; eas sanguinem attenuare, atque hæmorrhoidas ciere. Cæterùm (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, & succi crudi plurimum gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius testa exusta (ut libro XI. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & scabiem usum utilem præstat: mista præterea foßili sali, in oculis existentes ungues eliquat: & antequàm uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccat. Sepiæ oua in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lentorem disijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam uescuntur, ut salaciores in uenerem prorumpant.

Nomina.

Quæ σηπία Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacfisch: Hispanis, Siba: Gallis, Seche.

Mullus piscis. Cap. XXI.

MVLLORVM aßiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei, ac scorpionis morsibus medetur: si crudus, atque dissectus admoueatur.

MVLLVS piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, precipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse: tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentorum facult. de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipsum ne per se quidem solum edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper disterunt, dum ex uniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similaris succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in quo intincta mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantoperè expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impedioq; friabilem: quod perinde est, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris, neq; pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus uescantur. Ii Cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Mulli, quòd barbati sint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piscatorum nominibus falsi. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta.

Mulli consideratio.

Mulli facultas ex Gal.

Nomina.

Hippopotamus. Cap. XXII.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, contra serpentium morsus bibuntur.

HIPPOPOTAMVS est (ut Plinius narrat lib. VIII. cap. XXV. et XXVI. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, prætérquàm si humore madeat. At Aristoteles lib. II. de historia animalium, cap. VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: sed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem asini, hinnitum equi, & tergoris crassitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, & asino similia. Segetes hoc animal astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua nanq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinũ cæsuras perspeculatus, atq; ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cũ aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo.

Hippopotami historia.

Hippopotami uires.

Nomina.

Fiber. Cap. XXIII.

FIBER ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua uictum capessit. Huius testes serpentium uenenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in uniuersum uarios obtinent usus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundasque eijciunt: contra inflationes, tormina, singultus, uenena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitijs. In summa calfactoriam uim habent. Eligi hebent testes, qui ex uno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroso, odore grani, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraudealiqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum † potui dare.

Fibri conside ratio.

QVEMADMODVM in superiore spectatur Germania, ubicunque Rhenus influit: quin & in Austria, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Græci κάστορα appellant, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modò in fluminibus natare, modò in litore uagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic sunt posteriores anserinis similes; anteriores uerò ut planè fissus habet. Cauda est illi glabra, lata, piscium ferè modò squamosa. Estur hæc, quòd gustatu pisciū carnes plane sapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutra dissidet. Quo factum est, ut crediderint medicorum nonnulli easdem lutræ testibus inesse uires, quæ fibrorū testiculis insunt. Dentes Fibris anteriores ferocissimi, atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cedit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit.

Vana opinio.

Vanum profectò est (ut etiam scribit Dioscorides, itemq; Sextius medicinæ diligentissimus) credere Fibros sibi testes dentibus amputare, cùm uenatu urgentur, ob hòc se peti gnari. Quandoquidem id nunquam in his compertum sit, qui nostra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit lib. VIII. cap. XXX. quod tamen postea negauit lib. XXXII. cap. III.

Fibri testium adulteratio.

Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterati Fiborum testes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum sint. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uerò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidē sepius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & carniola Fibri testes, qui omni prorsus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, gustu, atq; etiam uiribus longè ab ijs dissimiles esse comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur. Cui tamen refragatur Strabo lib. III. suæ Geographiæ his uerbis. Producit Capreas Hispania, equosq; syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium est, ut uenenosum sit, ut in alijs permultis, hæc Strabo. Ex quibus facilè constat plurima in Ponto uenenosa nasci. Id quod etiam in Bucolicis testatur Virgilius his uersibus.

Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta uenena
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.

Hinc uerò fit, ut nesciam ego, cur iusserit Damocrates castorium Ponticum addi in Mithridatis antidotum, cùm tamen Andromacho in theriaces compositione eligantur testes illi, quos castor Istrius, hoc est, ad Danubium uiuens, protulit.

Castorei uires ex Gal.

Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Testiculos castoris nuncupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de Castorij usu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est. nam si uoles ipsum ad unguem læuigatum oleo maceratum parti cupiam illinire, & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua; atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe hæc ipsa igni, & soli æstiuo admota. Itaque cùm Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Atque hoc illi cùm multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium; ob id plus

plus ualet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimùm si ea densa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in usu Castorij, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulsionem fieri, ubi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uerò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: aduersissimũ uerò ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac discreto, si quidẽ à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachũ uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quámuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori huimdo applices resiccationem poscenti, siue frigido excalfactionem, siue humido simul frigidoq; excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utiq; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castorio unà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absque ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, uiscososq; humores, aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio; aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitũ eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloq; imponere. hactenus de castoreo Galenus.. Cæterùm, ut Plinius est auctor libro XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri resistit uenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant. Animal, quod κάσωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè, Iuchiam alginde bedulter, Giendedestar, seu Giendibidestar: Italicè, Castoreo: Germanicè. Byber: Hispanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.

Castorei uires ex Plin.

Nomina.

† Cum in impressis hoc loco legatur ποτίζειν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (ut alias diximus) Dioscoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id est, reponere. Quæ lectio ideo uerior esse uidetur, quòd castorium (teste Dioscoride) non solùm potui detur; sed etiam infundatur, & suffiatur

Mustela vulgaris. Cap. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenterarur, & inueterata sale, in umbra siccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

MVSTELA uulgaris notitæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. XXIX. cap. IIII. Alterum syluestre, quod in agris, & uepribus uitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtræque adeò cupidè catulos suos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. III. de generatione animalium, cap. VI. ut cùm uidissent quidam, Mustelas

Mustelæ consideratio.

Vana quorundam opinio.

Encelij lapsus.

catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cùm poetis quælibet audendi amplißima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Chistophorus Eucelius, uir alioquin eruditus, quòd lib. III. *cap.* LIIII. *de foßilium natura, uulgi fortasse sententiæ addictus magis, quàm Aristotelis & aliorum probatißimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit. qui præterea coruos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit.*

Martes, & earum histor.

Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES *appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Vna nanq; pilo uestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos uulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpe domos illorum ingrediatur, ubi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat, sanguine plerunq; exucto; sed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres ascendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poßit) earumq; pullos enecat. Altera syluas incolit, raroq; illas deserit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuq; molliore. ut uel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales uestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; syluis uersatur: alterum uerò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu.*

Zobellæ historia.

Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, *nos uerò Zibellinum uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis uestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscouia, & Lituania, atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur. quo fit, ut uenatores quandoq; ditißimi fiant.*

Viuerra.

Porrò & VIVERRA *inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò ut sanguine potius, quàm carnibus uictitet. Inueniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & uicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hactenus ipse non uidi neque explorata sunt mihi, ideo quid de ijs scribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohœmia uitam agam, equidem futurum spero fauore atq; auxilio Sereniß. Ferdinandi Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendißimi, ut non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia uidere & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proueniunt; sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt.*

Mustelę natura, & uis

Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse auctor est Plinius libro VIII. *cap.* XXI. *adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademq;, quæ in lacertis, & anulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, strumas, cæterosq; pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cũ succo fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis uitia emaculare perhibent, si cum melle, uitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus suffusiones emendat.*

Nomina.

Hoc animal Γαλῆ *Græcis dicitur: Latinis, Mustela: Italis, Donnola.*

Ranæ. Cap. XXV.

CONTRA omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulsorum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

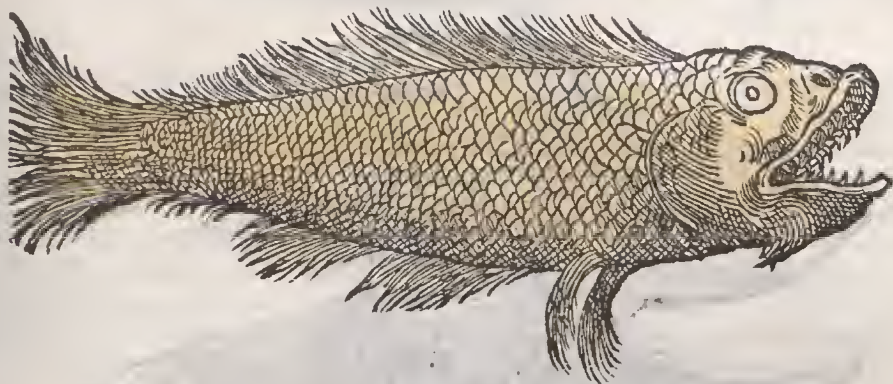
RANAE

RANAE Italis, præsertimq; Insubriæ populis frequentißimæ. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignuntur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sic ortis breuis est uita, nullusq; earum usus. Aliæ uerò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis uitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus uersantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit usus, colore uiridi, aut subrutilo, cinereóue. tametsi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ nō tutò edi possunt: utpote quæ à rubetis non multum pernicie distent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda insignes, mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus uernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Βάτραχοι sic Græcè, Ranæ Latinè uocantur: Arabicè, Difdaha, seu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Frosch: Hispanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Raine.

Ranarũ consideratio. — *Ranarum partus.* — *Nomina.*

Silurus. Cap. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale uerò condîtus, minimum suppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixa corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in desidentium fotus adijciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

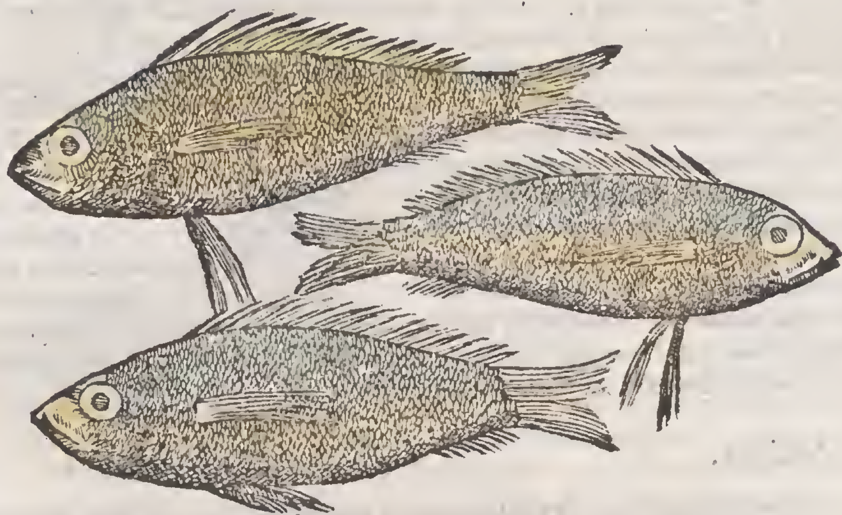
EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen si Aristoteli, & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliud piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Aristoteles Siluro dentes aßignat adeò firmos, atq; acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; sit, grassari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos sæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum, & in Danubio. At Sturiones etsi prægrandes sint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli, & Plinio fluuiatlis semper describitur piscis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, ut facilè deductus sim in sententiam clarißimi Manardi Ferrariensis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari sermone uocāt Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: siquidem is maximè grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obuiam fit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferocißimis. Hac in sententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est. Piscis, qui σίλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus, Harbe: Italis, Siluro: Germanis, Bolich, & Balich.

Pauli Iouij opinio improbata. — *Nomina.*

Smarides. Cap. XXVII.

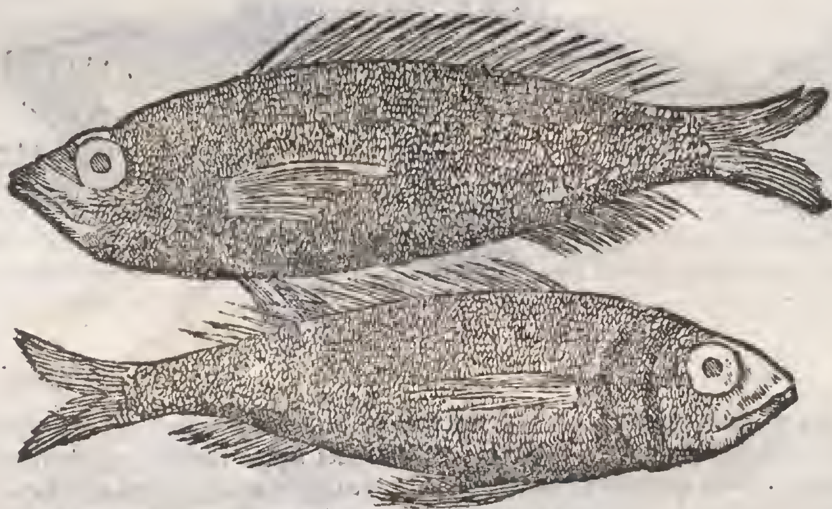
SMARIDIS piscis saliti caput exustum, excrescentes ulcerum oras, puluillosque reprimit nomas cohibet: thymos, clauosque absumit. Caro non secus atque salsamentum prodest à scorpione percussis, aut á cane demorsis.

SMARIDES.

Mænæ. Cap. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione sedat.

Smaridis consideratio. *ETSI studij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinā piscis sit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Aristotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cognoscere, ac describere possem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem esse pisciculum, mænis facie similem. Ex quo facilè adductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores sunt, mænas notis omnibus repræsentant. Cæterùm cùm Mæ-*

Mænæ. *næ, quæ uulgò Menole dicuntur, sint uulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis disseram. Σμαρίδες ita Græcis*

Nomina. *ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Absamaris: Italis, giroli. Quæ uerò Græcè μαινίδες, Latinè Mænæ dicuntur: Italicè, Menole: Hispanicè, Pandelhas.*

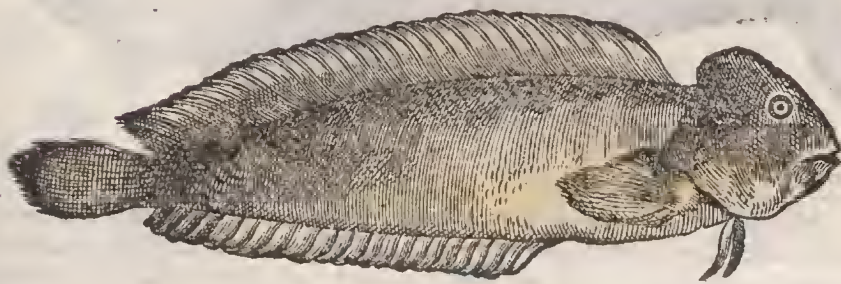
Gobius. Cap. XXIX.

GOBIVS recens in suillum uentrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, aluus sine molestia deijcitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

GOBIVS.

GOBII ALIVD GENVS.

GOBII in Venetis ichthyopolijs frequentißimi co nſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go uulgò uocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro III. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantißimus autem ad uoluptatem, coctionem, ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs uiuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis, aut ſtagnis marinis uerſatur, non æquè ſuauis eſt, neq; probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatißimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam.

Gobiorum consideratio.

Gobij facultates ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

GOBIVS FLVVIATILIS.

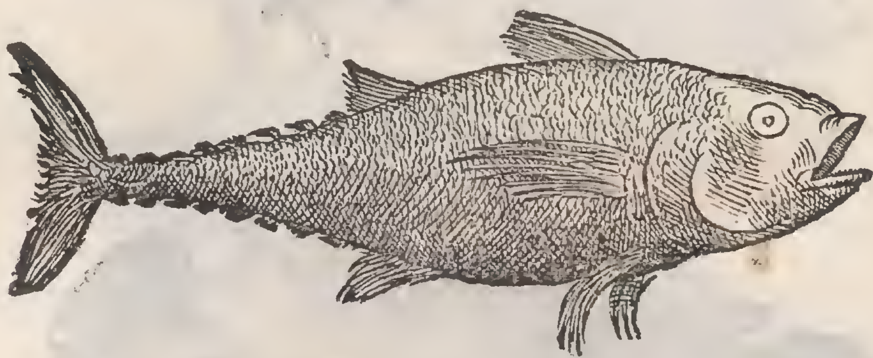
In fluuijs uniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Atheſis & Noſius, & Lauiſius, & Sarca ijs refertißimi ſunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marſoni: at in Hetruria, ubi tamen rarißimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt

hi piſciculi

hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed & ori suauissimi, atq; gratissimi, præsertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui uerò suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis. Nomina. *Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen.: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis, Cadozes: Gallis, Gouiones.*

Thunnus. Cap. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs axiliatur, quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet vinum quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita vt uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet: canum morsibus utilissimè illinitur.

Thunni consideratio. THVNNI *pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt* Xiphia piscis *enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. cap. II.) mucronato rostro tam ualidè naues perfodiunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi, timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti facilè uadis, atque litoribus intruduntur.* Thunnorum captura, & nomina. *Porrò summa spectantium uoluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrit populos, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis pulsare, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina; nãque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore, ut in naues exiliãt: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis.* Thunnorũ in cibis facul. *Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum canes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiusce modi pisces, qui in cetaceorum genere recesentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni & sanguini faciendo accommdatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum* Nomina. *succorum copiam in uenis congerit. Piscis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, Kesam & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thun.*

Garum. Cap. XXXI.

GARVM omne, quod expiscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat, depascentia ulcera sistit. Morsus à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, vt exulcerata adurat: alijs autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserũt.

Ius Piscium. Cap. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulidem, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

GARVM dictum esse à ueteribus tradidit Plinius lib. XXXI. cap. VII. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci garon uocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides; sed generatim de omni piscium, & carnium muria, qua hæc diutius asseruari solent. Cæterùm de piscium iure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso auctore de eo proditum sit. Quod Græci γάρον, Latini similiter Garum dicunt: Arabes, Muri, siue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis ζωμὸς ἰχύων, Latinis Ius piscium dicitur: Italis, Brodo de pesci.

Gari consideratio.

Nomina.

Cimices lectularij. Cap. XXXIII.

CIMICES, qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: uuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguisugas abigunt: triti, & urinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias leuant.

INTER omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresq́ habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt; sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumq́ nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq́ lædantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimaq́ sint animalia; noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immissis, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium indititi, ingressu titillationem exicitant, & urinæ uim expultricem proritant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum. Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chismes, Chimesas, & Parauelhos: Gallis, Puneses.

Cimicum cõsideratio.

Cimices syluestres.

Nomina.

Millepedæ. Cap. XXXIIII.

MILLEPEDAE, quæ sub aquario uase stabulantur, animalia sunt multis edibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

MILLEPEDAE, quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcu-

Millepedarũ usus.

la hæc Galeno commendata sunt libro II. de compositione medicamentorum secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit. Maximè etiam prosunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius lib. XXIX. cap. ultimo, Millepedam animal esse è uermibus terræ pilosum, multis pedibus, arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aselli, & Multipedæ uocantur: Arabicè, Harna: Italicè, Millepedi, & Porcelletti: Germanicè, Esel: Hispanicè, Gallinillas: Gallicè, Cloporte.

Blatta. Cap. XXXV.

BLATTAE eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarũ cõsideratio. *BLATTARVM plura esse genera, auctor est Plinius lib. XXIX. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdißima quidem, et seosaq; sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus et tiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citißimæ. Lux istis aduersißima, ita ut, si nocte lumen repentè inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multum in pistrinis uersantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen sibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus.* Nomina. *Quæ Græcis σίλφη, Latinis, pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis, Grillen, & Heymichen: Hispanis, Rapa coua.*

Pulmo marinus. Cap. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

Pulmonis marini consid. *PVLMONES marini animalium pulmonibus non absimiles habentur: His (ut Plinius est auctor libro IX. cap. XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque undis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Mirum, quòd si ijs uirgæ baculiq; perungantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt.* Nomina. *πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis. Latinè uerò Pulmo marinus appellatur: Italis, Polmone marino: Hispanis, Natura de uieya, & Capacha de uelha.*

Pulmones. Cap. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, ursinusque plumo impositu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus uerò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

MVLTA præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum disserit Dioscorides, quæ medicamenti uim poßident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Vana de ursæ partu opinio. *Quanquam illud silentio non dißimulandum, quòd scilicet Vrsarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania supra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes.*

formes, ut plerique existimant, magis fortaſſe Ariſtotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita eſſe memoriæ prodiderunt, quàm ſenſibus, & experientia. πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hiſpanicè, Leuianos: Gallicè: Polmon. Nomina.

Iocinera. Cap. XXXVIII.

Asini iecvr inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: ueruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur apertos oculos halitu eius uaporari. prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi arefactum teratur, ex uino potum, contra ſerpentium, † uolucrumque morſus auxilio eſt. Iecur canis, qui rabie exagitatur, toſtum, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem ſale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum ſecundas pellit.

Praeter Aſini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, eſt & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuerſa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocineroſis afficiuntur fluxionibus: ijſq; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino ſcripſit poſtea lib. & cap. VIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenſet, cùm ſic inquit. Cochlearum terreſtrium carnem ualde probè terito, & affuſis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, nō ſecundum unam aut alteram qualitatem. Quale eſt & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cùm uino aliquo dulci, qualia ſunt theræum Creticum, & ſcybelites, ac dulcè protropum. Benigna enim hæc ſunt uiſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex ſubſtantiæ proprietate commoditatem de ſe exhibent, & neq; calidas, neq; frigidas intemperies lædant. hactenus Galenus. Cæterùm idem in ſimplicium medicamentorum cenſu, libro paulò antè citato, Canis rabidi iecur non ijs præſtare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere ijs, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdam memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam, qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, uerùm non illo ſolo. Siquidem alijs præterea remedijs uſi ſunt, quorum fecimus periculum in rabioſorum morſibus. Audiui uerò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametſi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioſcorides uerò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem depreuatum eſſe crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipſum exhibent. Eoſq; item deridet medicos, qui ad idem uſurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe utrunque expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm ſeplaſiarijs ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe ſtomachi gallinarum, longè magis uulgum quàm Galeni dogmata ſecuti: quanquam in hoc Galenus ſua experientia fretus, apertè Dioſcoridi refragetur.

Iocineris lupi conſid.

Canis rabidi.

Mergi iecur, & uenter.

Quod Græci ἧπαρ, Latini item hepar, & iecur uocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hiſpani, Figado.

† *Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est uolucrum, legant; sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit uera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.*

Genitale cerui. Cap. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui uires. RASIS *auctor est, Genitale cerui, præter uim quam sibi natura comparauit contra uiperarum morsus, ut etiã scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probè fuerit elotum, ipsi statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem exitant, ea ua lentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est.* Nomina. *Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græcis, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.*

Vngulæ asini, & capræ. Cap. XL.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare, eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Vngularum uires. NON *solum Asini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt usum; sed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut auctor est Rasis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis, & accensis.* Nomina. *Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chasit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hispanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.*

Lichenes equorum. Cap. XLI.

LICHENES sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli, qui triti, & in aceto poti comitialibus mederi traduntur.

Callorũ equi uires.

DE CALLIS, *qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro* XXVIII. *capite* XI. *& XV. iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam uſurpari ad quemlibet animalium morſum.* Λειχῆνες ἵππων, *ita Græcis, Latinis uerò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hiſpanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal del iambes des chenas.*

Nomina.

Coria veteramentaria. Cap. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

Veteramẽtorum uires ex Galeno.

CORIA *uetera, quæ uidelicet ueteramentorum ſunt, uſta (ut Galenus memoriæ prodidit libro* XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haudquaquam iuuantur: uerùm ubi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accenſa fumo naribus accepto, efficaciſsimum conſtat eſſe remedium ad uuluæ ſtrangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neque eos modò, qui in domibus noſtris oberrant; ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſsi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnendus, accidiſſe ſuo tempore cuidam homini; cui cùm fruſtrà adhibita eſſe innumera medicamenta, ipſaq; alioquin efficaciſsima; illud tamen magnificè præſtitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus hauſtus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præſenſit, uiſa eſt à circumſtantibus egredi per anum non ſine magna omnium admiratione.* Καττύματα *ſic Græci; quæ Latini Coria ueteramentaria uocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hiſpani, Zepatos uiegos.*

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Gallinæ, & galli. Cap. XLIII.

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appoſitæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: ſed identidem alias ſufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra ſerpentium morſus: ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit. Quæ interiore uentriculi galli ſinu reſidet membrana, ſecti in laminas cornus ſpecie ſimilis (ea uerò inter coquendum abijci ſolet) ſiccatur, tritaque in uino conuenientiſsimè ſtomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis ſalem conijci oportet, & conſuto uentre decoqui in uiginti ſextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum ſub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, craſſoſque, atram bilem, & ſtrigmenta elicit: prodeſt longis febribus, ſuſpirijs, articularijs morbis, & inflationibus ſtomachi.

Gallorum, & gallinarũ uires ex Gal. & aljis.

Tametsi Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro XI. simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipsis dissectis, & appositis (ut docet Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuò apponere necesse est, donec inuectum uirus penitus absumatur. Vtuntur prætereà gallinarum adolescentium iure, ad æquandos corporis humores, post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coeuntium testes, deperditas in morbis uires mirificè restituunt: quàm ob causam becticis, & marasmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis dissereret lib. XXIX. cap. IIII. hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, quin statis horis cantent: etsi per anni circuitum noctes modò breues, modò maximæ fiant.

Nomina.

Gallinæ sic Latinis, ἀλεκτορίδες Græcis uocantur: Arabibus, Degedi, siue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen: Hispanis, Gallinas: Gallis, Gallines, & Coque.

† Codices Græci typis expressi hoc in loco habent. ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νόσσακος μάλιστα δίδοται ἐπὶ κράσεως χρείαν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρεμένων λιτῶς σκευασθεὶς. hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in uulgatis codicibus, ac antiquißimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series, & communis rei usus.

Ouum. Cap. XLIIII.

Ovvm molliculum plus alit sorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum vua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum leuit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito rosaceo, melle, & uino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest uesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.

Ouorum consideratio.

De gallinarvm tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq; sit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, orticundiora, plusq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimum præstant: quippe optima sunt recentißima, peßima autem uetustißima. Secundum locum sibi uendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò sunt anatum, anserum, gruum, & reliquarum aquatilium: aggrauant enim uentriculum, succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametsi pluris mum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robustisq; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthiocamelorũ peßima sunt, saporis

saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, ægreq; concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò Sperdute nocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus, quantisq; oua in medicamentis pol- leant uiribus, retulit Galenus libro XI. de simp. medicam. facultatibus, sic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum est oui albumine non tantùm ad oculos; uerùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs, quæ absq; morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut assis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarũ, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quóuis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoq; & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum uitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs uerò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod uocãt: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac uesicæ medetur asperitatibus. hæc Galenus. Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manum, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atq; ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis prætereà omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex uitello nascitur, informaturq;; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. VI. cap. III. de historia animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subijciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concrescit, quãuis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo, testudines statim oua non edere cum testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoque contingit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant. Ouum quod Latini, ᾠὸν, Græci uocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Ouorum partes, & coctura uaria.

Ouorum uires ex Gal.

Oleum ex ouorum luteis

Animalia ex ouis orta.

Oua testudinum.

Nomina.

Cicadæ. Cap. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, uesicæ doloribus prosunt.

Cicadarũ cõsideratio.

CICADAE *paßim in Italia cognoscuntur, atq; adcò inibi uulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate aßiduo cantu messores, agricolas, ac uiatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap.* XXX. *de historia animalium, & Plinius lib.* XI. *cap.* XXVI. *qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest, Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouißimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouißimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauißimæ sunt, anteaquàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ uerò silent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsius fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiámnum regionibus.*

Alberti lapsus.

Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidißima regione ad articum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli estate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustoria fornaces plerunq; stabulantes; cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauißimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex.

Cicadarũ uires ex Gal.

Cicadarum uires descripsit Galenus libro X I. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sed & cicadis siccis quidam ut untur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinque, aut septem, per intermißionem uidelicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta uesica est.*

Nomina.

Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.

LOCVSTAE

Locustæ. Cap. XLVI.

LOCVSTAE odoris suffitu vrinæ difficultates adiuuant, præsertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex uino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde uescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

Locustarum consid.

LOCVSTAE omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis, & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus uniuersa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXVIII. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuersæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita ut quasi fauus esse uideatur. Hinc uermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua disiecta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc est, ut ad tactum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & statim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq;: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; messibus contegunt nube, multa cõtactu adurentes, omnia uerò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant, tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent solicitè suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras. quòd non modò uniuersas cùm segetes, tum herbas deuorẽt ad radicem usque; sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore uoluente anno domini M. D. XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, nõ solùm uniuersam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnem segetem, omnemq; uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatũ sit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs et syluestri melle uictitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui uelint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborũ summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus uictitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò ut fœminarum crura serrarum usum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες: Latinum, Locustæ: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locuste.

Locustæ in cibis.

Nomina.

Ossifragus. Cap. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Ossifragi cõsideratio.

VARIA admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli uolucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantùm nutricat pullos; sed & aquilæ. Cùm autẽ illæ suos è nido eiecerit, anteaquàm adolescãt, quòd inter se cibi auiditate dimicẽt, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. X. cap. III. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isq; ab eodem proditur ex haliaeto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea uidetur auis, quam idem lib. XXIII. Arabica uoce appellat Kirij, cùm sic inquit. Kirij auis est præda uictitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non solùm suos, sed et ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui uel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, ubi ita scribit. Quintum autem aquilæ genus est paruulum ualde, & à quibusdam uocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam sugat. hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus nõ sit genus aquilæ minimum,

Alberti, & Pli. lapsus.

læ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credã, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clarißima aquila uocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortasse Aristotelem legisse. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Oßifrago cognationẽ habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo oßifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus oßifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens uisitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis uulgò uocatur Agrotto. Sed cum postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non oßifraga, ut uitiosè in alio, scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in Nomina. *causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Auis, quæ Græcis φήνη, Latinis Oßifragus nominatur.*

Galerita. Cap. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in uertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

Alaudarum historia. ALAVDARVM *(ut memoriæ prodidit Aristotiles libro* IX. *cap.* XXV. *de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerùm colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronunciẽt. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo.* Nomina. *Quæ auis Græcè κορυδαλλὸς, Latinè Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, seu Kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdlerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.*

HIRVNDO

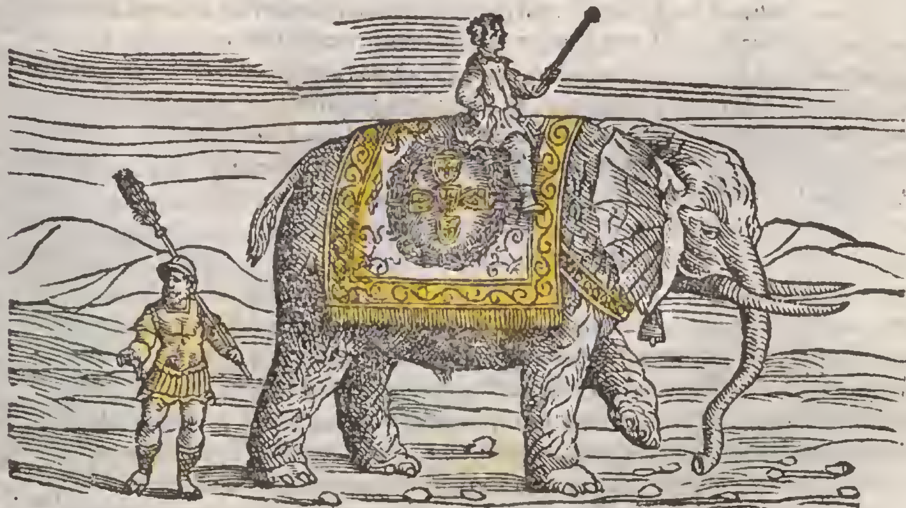
Hirundo. Cap. XLIX.

DISSECTIS crescente Luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succuritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

HIRVNDINVM tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunq; mense nostras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Hirundinum historia. *Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum est, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.* Chelidonia. *Cæterùm uires Hirundinum recensuit Galenus lib. XI. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens. Hirundinibus quoq; usi sunt multi, comburentes uidelicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inunguentes, & in totũ omnes quicunque in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. Alij uerò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.* Hirundinum uires ex Gal. *Auis χελιδὼν Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schuualb: Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.* Nomina.

Ebur. Cap. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

OMNIBVS sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi nõ omnia, quæ scribit, probanda putauerim: Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitißimi, & placidißimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Romæ uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarißimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duûm palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longißimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conspiciũtur Venetiis in publico foro uulgò Marceria dicto, Elephãtorum historia.

ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine duûm, triumúe palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) uno tantùm osse constant indiuisa, sed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, suscipiant, genua submittunt, seseq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarißimis setis referta. Quocirca haud facilè se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindicent: quandoquidem serientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi laceßiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, ut priusquàm in terram decidant, suffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatẽ euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; ulla tam ingens est arbos, quam ij promuscide non prosternant, frangant, ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, ut nullis habenis cohiberi poßint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine uersati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumq; ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquã cohiberi uoluerit, donec unà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti nõ coeunt, neque gignunt, nisi annum

Plinij lapsus. uigesimum agant, ut auctor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de historia animalium. Qua in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantum fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haudquaquam sciri potest: quòd Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cùm natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum, uel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiã seruant, & religionem præ se ferunt: solem nanq; ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lauantur: mox purificati genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaq; se redimere. Quod facilè crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quòd fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt: mitescunt autẽ arte, ut pleraque alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coerceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poßint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales spectari possunt in compluribus Italiæ urbibus, ueluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad hu-

Fuchsij error. manum usum accommodantur. Hinc itaque fit, ut nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, uir alioqui rerum peritus, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod uulgò eius uice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse. quòd in hoc erret euiden-

Eboris uires. tius est, quàm ut à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuißimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine.

Nomina. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hispanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Suillus Talus. Cap. LI.

Suis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longisque torminibus medetur.

SVILLVS TALVS.

TALVS *in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis* ἀστράγαλος, *uulgò autem os clauiculæ appellatur, de quo non operæpretium est, ut plura dicamus.* Nomina subijciam. Græcum est ἀστράγαλος ὑός, Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone del porco: Hispanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau.

Nomina.

Ceruinum cornu. Cap. LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, regio morbo, & uesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, ferucfactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

CERVI *animalia sunt notißima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum* VI. *&* IX. *de historia animaliũ libris, tum* IIII. *de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu uelocißimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam uenere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in syluis. quo fit, ut conualles, & montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut sæpe inter coëundum fœminas declinent, atque prosternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, fœminæ euntes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminã concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frõtem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usque. Cùm mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scro-*

Ceruorom historia.

bes fœdit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousq; imber accedat: tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit, ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primum exedit, quód ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolē, deuorata à partu seselibera. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem (ut Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum & nos uidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Sereniss. Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cētum annos uixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quód dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui in iis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cùm prelijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amißis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & quæ inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occultant enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. A phalangio demorsi, uel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed iis carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu uenantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palàm, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula accedente proprius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasq; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt; sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoq; inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilißimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atq; idipsum confirmari potest non dißimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. VIII. cap. XXXII.) in confesso longa: quandoquidem post cētum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd uita tam longa sit cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæsaris Augusti ceruo, qui similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum.

Vulgaris opinio uana.

Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt, qua nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. VIII. cap. XXVIII. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. VIII. cap. XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsan posteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius auctor est lib. VIII. cap. XXVII.) cerui monstrauere percußi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulneratis. Cerui manifesto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modo in cibis minimè recipiantur; sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: ... rescunt

Aristotel. & Plinij lapsus.

rescunt enim bile, qua suffunduntur, At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocißimum est uenenum, adeò ut breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuersi, atq; contigui solent numero adeò circiter uiginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò sumptus, uenenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, ut in puluerem facilè conteri poßint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioqui clarißimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt. Quod Græci ἐλάφου κέρας, id Latini Ceruinum cornu uocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtz horn: Hispani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.

Vermes in capite cerui.

Cerui usus in medicina.

Nomina.

Erucæ. Cap. LIII.

ERVCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis bestijs feriri negantur.

ERVCAE, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt uulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numerosæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro V. cap. XIX. de historia animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex braßica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum eruculæ afformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, duriori q; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodit, & post ipsum Theophrastus lib. V. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactū tantùm mobiles sunt: & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, poßidēt. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaque primùm dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias transierint, nihil uel gustant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisque credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuersas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dißimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles, Erucas ex herbarum, oleumq; præsertim folijs ex sese gigni, absque animalis semine; uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci poßint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis oßa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis uirgis tāgunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea libro XI. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquanque aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinqueda. Κάμπαι ita Græcè, Latinè Erucæ uocantur: Arabicè, Riapsa: Italicè, Bruchi: Germanicè, Raup, seu Holtz uurm: Hispanicè, Bruchi.

Erucarū historia.

Erucarū generatio.

Remedia cōtra erucas.

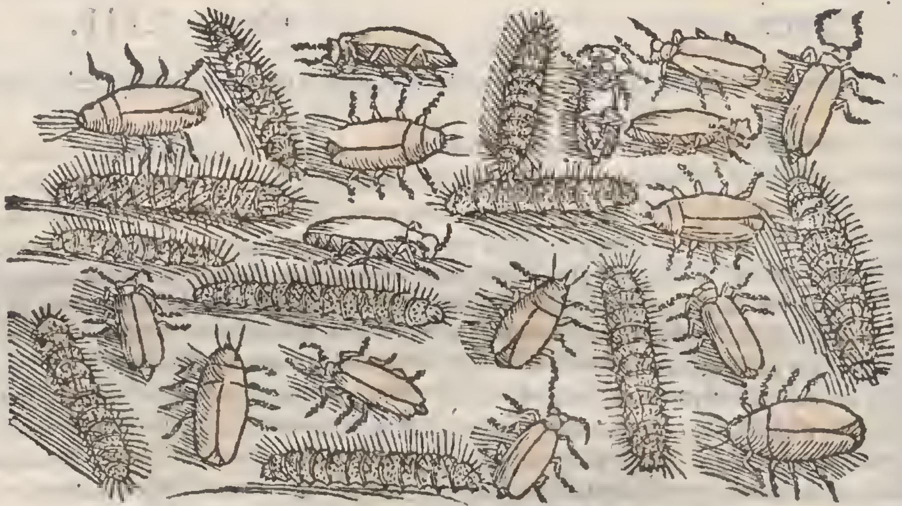
Nomina.

Cantharides. Cap. LIIII.

E FRVMENTIS congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. Potentissimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassæ, ac blattarum modo perpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

Buprestes, & Pinorum Erucæ. Cap. LV.

SIMILI modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant. menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.

Cantharidũ consideratio.

CANTHARIDES uulgata sunt animalia, nomine à cantharo, qui Latinè scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimæ, calidioribus præsertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; sed in fraxinis quoq; stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesq; sunt, nam ueterascentes facilè carië sentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis.

Buprestes.

Buprestes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. IIII.) non perinde in Italia sunt uulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores.

Pinorum erucæ.

At pinorũ erucæ numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant syluæ, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborũ ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdã tenuissimis uelleribus innumeris inuolucris cõtextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, ut nonnunquam conclusi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuissima serici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus amptissima est: quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hactenus.

Error multorum.

Cæterùm sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè sequentes, qui quotiescunq; Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquã partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. simp. med. integras cantharidas medicamẽtis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat usus. Sed si responderint ij, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis lib. IIII. de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus uerbis eodem loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaq; copiosa aqua, curatus esse uisus est: quòd pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationem redacta sit, ueruntamen non multis pòst diebus obijt. Quam ob causam medico quidam crimen ingessit, perperàm data esse cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto similiter in femore abscessu, sectoq;, multis pòst diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum usi sint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura

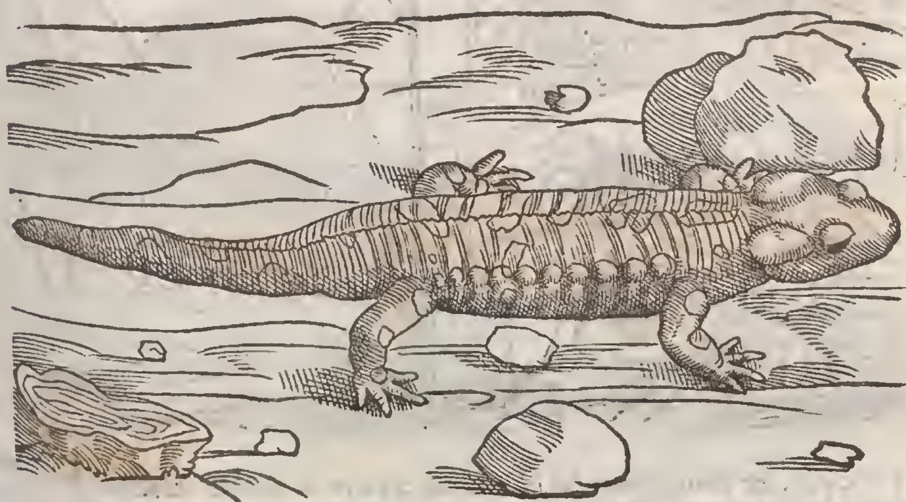
Cantharidũ uires ex Gal.

natura sunt præditæ in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit; ut facilè attestantur quæ libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, sic inquiens. Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues psorodes cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, ut toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus, necnon quibusdam septis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulũ quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam solas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibissent. Alij contrà. At uos totas indimus. Cæterùm aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, luteæ transuersim in alis cingula obtinent, potißimùm si inijciantur in uas fictile nouum, deinde ori uasis linteum obductũ sit rarum, & uas ita teneas inuersum, ut linteum, quod cãtharidibus subest, uaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de buprestibus agens, ita subdit. Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cãtharidibus tum specie, tum uiribus adsimile. Mox de pinorum erucis: quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis. Κανθαρίδες ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, siue Carariha: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldt keffer: Hispanis pariter & Gallis, Cantharides. Βουπρήστεις Græcè, item Latinè Buprestes nominãtur: Arabicè, Xososlis: Italicè, Bupresti: Germanicè, Knoelster: Hispanicè, Arebenta buei. Πιτυοκάμπαι Græci, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoirapsa, Arabibus: die uum uon fichten, Germanis: Gusanos del pino, Hispanis.

Nomina.

Salamandra. Cap. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum uis est exesse, & lepras abolere: similique modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruatur ad eundem usum.

Salamandræ consideratio.

SALAMANDRAE in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim ualle, iuxta semitas, & in opacis, uliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores; itemq; hyeme ob urgentißima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est; uerùm capitis, ac uentris craßitudine excellit, breuiore tamen cõstat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic uerò contrà agilis, celerq; conspicitur. Color illi niger, lutei non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles, atque abominandæ sunt, ita ut facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius lib. x. cap. LXVII. sic inquit. Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, et serenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis superposita, non secus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (ut etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; uictitare, ut chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui salamandram uidimus. Quo fit, ut scripserit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum usq; temporis spatium ab igne nihil pati: uri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, ut explicare nesciam, quo argumento, quáue ratione prodiderit Aristoteles lib. V. cap. XIX. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem flammas, et prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poßit. Illud præterea mihi dubium est; an idem eodem capite uera retulerit, cùm asserit in Cypro insula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas bestiolas, paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc uera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui

Vana opinio.

Aristot. uanæ opiniones.

t 3 diligentißimè

diligentißimè omnia Cypri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli; sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re nesciuerim, quónam pacto Aristoteles seruari poßit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum, fœmineumúe. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu uenenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua ueneno inficiunt, maxima degustantium iactura. quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc ueneno interiere. Salamandra aquatica. *Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentißimum, capite terrestribus breuiore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorso, uentre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æquè atque terrestre.* Nomina. *Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis similiter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm siue Molch: Hispanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.*

Araneus. Cap. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id est lupum uocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, prolatusque utriusque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus persanat. Tela eius imposita sanguinem sistit, vulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria uindicat. Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densámque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appensum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosaceo, & infusus, aurium doloribus auxiliatur,

Araneorū, & phalāgiorum genera. *ARANEORVM, & phalangiorum (ut lib. IX. cap. XXXIX. de historia animalium scribit Aristoteles) plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur, alterum simile ijs, que lupos appellant, est paruum, uarium, procax, salax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neque saliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non texit: partim maius, quod asperam, paruamq; telam apud terram, aut sepes orditur, bucculis intexere solitum, primordijs intus positis obseruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium est, quod paucam uilemq; telam sub arboribus facit. Tertium genus, quod sapientißimum, lautißimumq; omnium est, uostris ædificijs latißimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hic meminit Dioscorides.*

Phalāgiorum genera ex Pli. *Plinius araneos, qui ictu, uel morsu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum historiam libro XXIX. cap. IIII. diffusius enarrauit his uerbis. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercursantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm uespæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus, lanuginosus, grandißimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle conclusi, & mulieribus adalligati ante solis ortum, præstant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, aciuo nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuißimis, tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius, qualis scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat astertion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morsu genua labefactantur. Peior utroque est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneosos: etiámnum deterior, à crabrone pennis tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capitæ formicæ similis. aluo nigra, guttis albis distinguentibus. uespârum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius*

xius, codē colore, qui telas muscis in parietibus latißimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangijs Plinius. Cui subscribens Aetius lib. XIII. *cap.* XVIII. *Phalangiorū genera, inquit, plura sunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs bestijs scripserunt, referuntur, ut plurimùm sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrū, acini uuæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraq; parte quàm breuißimos. Alterū uero lupus appellatū, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eius ceruicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictū, quòd formicis maximè aßimilteur, colore est fuliginosum: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est, & uiride, stimulumq; iuxta collum habet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremò scolecium, siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aetius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint uisa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium pernicioßißimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æstate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs symptomatibus uexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, quibus insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiusce ueneni uis musica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, uel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atq; tripudient, donec ueneni uirus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut absq; ulla sonitus intermißione, tandiu tripudient demorsi, quousque penitus curati quiescant: cùm tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ uenenosorum morsibus aduersantur. Nomen ἀράχνη Græcum est, ut Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, seu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hispanicum, Arana: Gallicum, Areine.*

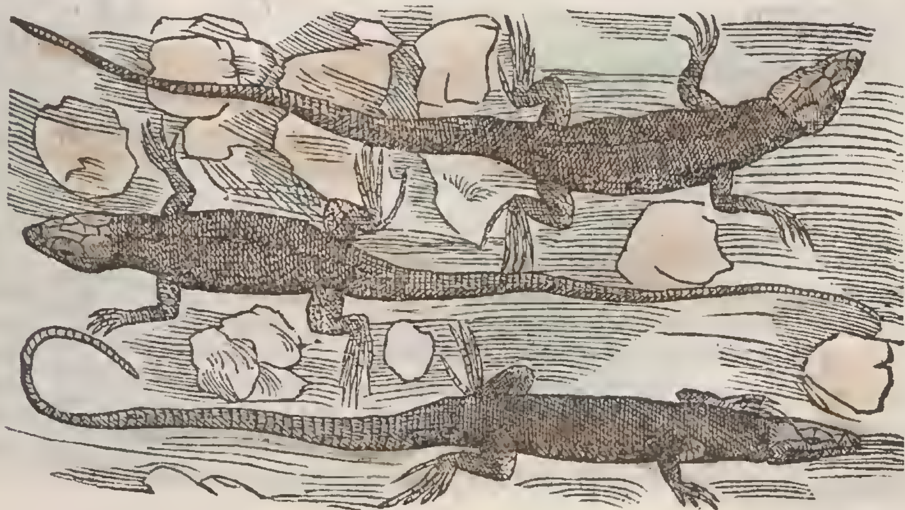
Phalangiorū genera ex Aetio.

Tarantulæ consideratio.

Tarantulæ remedium.

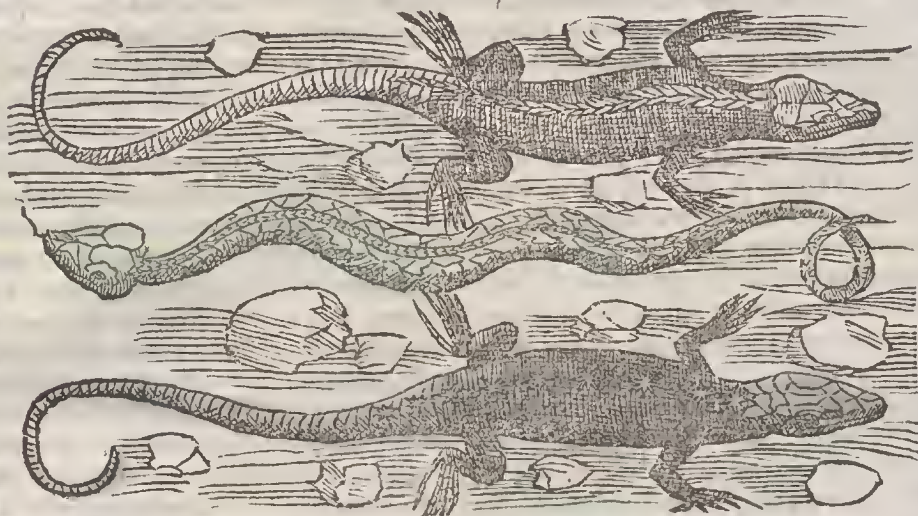
Lacerta. Caa. LVIII.

LACERTAE caput intritum, &appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & pensiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis à scorpione leuamentum præstat.

Seps. Cap. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morsus suos sanat.

Lacertarum consideratio.

LACERTAE, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. Chalcidicarũ consideratio. *Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uerò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aetius libro XIII. Sepam iter mortiferos recolit angues, sic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem desinit: recta uerò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ij, qui ab eo percußi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aetius. Pausanias porrò aliter sentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppreßit. Viperæ similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallò uarius, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo inceßu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam* Terrantola. *in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cùm homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortaßis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitáq; cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus.* Nomina. *Que Græcis σαῦρα, Latinè Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ uerò σήψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Sepa.*

Scincus. Cap. LX.

SCINCVS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi uirium uendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci consideratio.

TAMETSI scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis; aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis uestiuntur subluteis, cæsia à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Scinci Vicentini. *Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominum discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoq; libro primo de compositione medicamentorum, sic inquiens. Scincus animal*

mal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed uentricoſius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, ueri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen dũ aliorum errorem meritò damnat, ipſe (pace uiri alioquin clariſsimi dixerim) in alterum nõ minorem mihi quidem incidiſſe uidetur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincũ, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandũ, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchſij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem ſtagnantes ſunt aquæ, maximè ſcatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadántenus caput, anguillæ cauda, nigrumq́; dorſum eſt, Scincus uerus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quòd terreſtrem ſalamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles teſtudines terreſtres repræſentant. ob id itaque rectè Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq́; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadántenus elato: uentre lacerta nõ maiore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimisq́; in uniuerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuior tamen: cæſiaq́; à capite ad caudam diſcurrente linea. Talis nimirũ Scincus eſt, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numeroſius conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. cap. VIII. ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accẽdunt. Vtiq; cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, antè poſteaq́; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius. Porrò CROCODILVS (ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum, ad quindecim uſq; cubita creſcens: quanuis ad duodeuiginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum auſerini magnitudinem non excedens: idq́; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm ſexaginta, uiuitq́; diu, maximũq́; animal minima hac origine euadit: nanq; fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei cauſa eſt, quòd idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguã uidentur, niſi ualde reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem. cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumq́; inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſsimi, coriumq́; duriſsimum, telis, ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu uerò aquis ſe mergit, innatatq́; flumine. Duo eius eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterũ minus illi ſimile, multum infrà magnitudinẽ, in terra tantùm, odoratiſsimisq́; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utiliſsimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcẽtes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq́; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Maiores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corij utriuſq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnẽ ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſq; claritatem uiſus inũctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum, excepto capite pedibusq́; elixum manditur iſchiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtinis aſsignauit, ea Dioſcoridem fimo tribuiſſe conſtat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, uenatq́; & ipſe in medicum uſum, nõ ab re fore duxi, eius tum hiſtoriam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit

Fuchſij error

Crocodili hiſtoria.

Crocodili genera, & uires.

Chamæleõtis hiſtoria.

prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus; & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulótenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuißimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanq; metu moltiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cùm moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.

Chamæleõtis uires.

Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq;: corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Nomina.

Σκίγκος ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschanchur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.

Terreni uermes. Cap. LXI.

TERRENI uermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu expasso urinam ciunt.

Terrenorum uermium, & eorum olei uires.

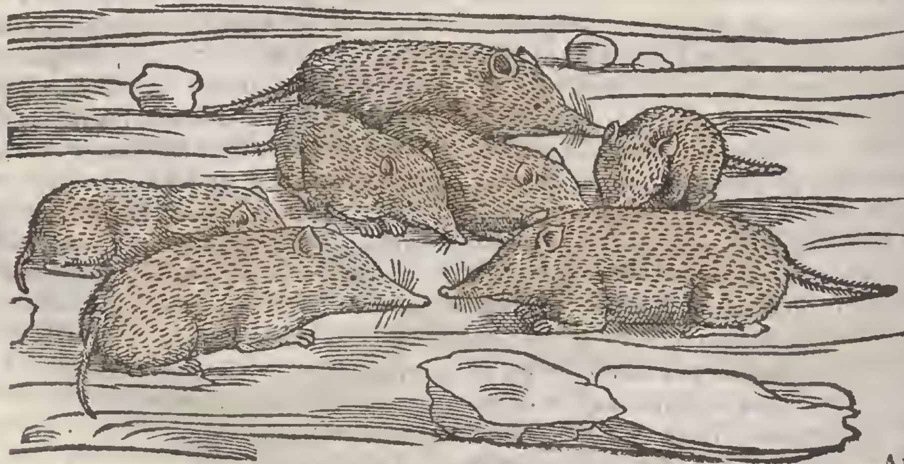
TERRENI *uermes etiam in medicum usum ueniunt. quãdoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneũ cacabum, & affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inassentur; sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum succus elicitur, cõburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes. inunctis prius locis dolẽtibus oleo, ac mox superpositis uerminibus in eo elixis, tusis, admistisq; cũ æquali cerati põdere, quod triapharmacum uocant, ex argẽti spuma oleo, & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib. XXX. cap. IX. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & seperpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uasis ore, ne qui expirare poßit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; afferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum, aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuersa corporis recentia uulnera breui tẽpore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in puluerẽ contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absinthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt.*

Nomina.

Γῆς ἔντερα Græcis, dicuntur: Latinis, uermes terreni: Arabibus, Charatin; Italis, uermi terrestri, & Lombrichi: Germanis, Regen uurm: Hispanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.

Mus araneus. Cap. LXII.

MVS araneus dissectus, & impositus sui morsus ueneficia luit.

ARANEVS

Aranei muris consideratio.

ARANEVS mus (ut Aetius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os uerò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abunde respondent ij, à quibus picturam, quam hîc damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander in suis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum, poeticumq; censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce succurrant morsibus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures araneos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuersa reperiantur Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes uisuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata non habent: id quod fortaßis & cæli, & solis temperamento euenit. Siquidem nec scorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus.

Nomina.

Μυογάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziß mauß: Hispanicè, Murganho.

Mures. Cap. LXIII.

MVRES, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Murium consideratio.

MVRES diuersorum sunt generum; siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur: sunt etiámnum aquatiles marini. Verùm primùm de ijs disserentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis uerba referã, qui lib. VI. de historia animalium, cap. ultimo sic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uase miliario aliquando occupata, paulò pòst reserato uase, musculi numero uiginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti reliquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines uincere, uel suffiendo, uel sues, ut latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium uincit, nisi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus est.

Glirium consideratio.

Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor est libro XXXVI. cap. primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rursus æstatæ iuuenescunt. Montibus Goritiensi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis syluis maxima est horũ quandoq; fœtura. Quo fit, ut numerosi à uenatoribus capiantur, præsertim cùm fagina glande abundant syluæ. Exeunt uenatum nocte, & arbores suffientes, in quibus stabulantur, sic eos stupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis saccis domum plerunq; redeant, quos postea excoriant, & impositos præ nimia copia cadis sale, & muria asseruant, quemadmodum pisces. Horum caro ijs utiliter estur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Discoquitur Gliris caro detracta pelle, & intestinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita asseruatur, quòd constet deplorata auriũ uitia eo remedio sanari.

Georgius

Agricolæ error.

Georgius Agricola, uir alioqui doctiſsimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe ueros glires non uiderit neque cognouerit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicauit, Sciuros à uilloſa cauda, qua ſe operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat.

Murium mõtanorum cõſideratio.

Porrò MONTANI mures cunicu-los magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam ſuperant, cruribus non uſqueadeò longis. Capite leporem refe-runt: uerùm tam breuibus auribus ſunt, ut uix ſupra pilos appareant. Pilo ueſtiuntur uario taſsi modo, oblongo.

MVS MONTANVS.

Villoſam habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita ut ali-quando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeiſq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uo-canturq; uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, an-terioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori miniſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed lon-giores, atque acutiores, quibus ſæuiſsimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari possum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, ex una qua-dantenus feritate miteſcunt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruūt. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis, in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quem-admodum & glires. In montibus uiuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exter-refacti acutiſsimè uociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri, & graui quodam odore adeò ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, ut ſale, & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale condi-ti concoctu admodum contumaces exiſtant, uentriculo laborem inferant, corpuſq; uniuerſum excalfaciant. Horum pin-guedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & reſtituat neruos.

Murium alia genera.

Sunt uero & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Laſsicum, Noricum, Pannonicum, Iudicum, à regionibus prouincijſq; cognominata. Ponticus pilo eſt niue candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. cor-poris magnitudo illi ut ſciuro. inſectatur aues & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum uocamus. Laſsicus pilis ueſtitur in cinereo candidis, uentre tamen albicante: eſt Pontico paulò maior. hunc Varium appella-mus. Norcius corporis mole domeſticam muſtelam æquat, pilis leporinis ferè ſimilibus. breui conſtat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus; quæ habet aurium inſtar. Pannonicus, cui color ſubuiridis, muſtelæ ſpeciem re-fert, uerùm magnitudine domeſticos mures non ſuperat. Poſtremò Iudicus colorem habet ferè murium mõtanorum, albis tamen compluribus intercurſantibus pilis. capite eſt & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiuſcu-lis: cauda ab ipſis clunibus craſsiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore fe-lem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hiſpidiore, præſertim ſi aduerſo tractu mulceas. Atque hac te-nus de murium generibus. Cæterùm murium ſtercus (ut in libro de theriaca ad Piſonem legitur) aceto ſubactum, ſi capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per ſe potum, ueſicæ lapidem comminuit.

Nomina.

Mũes, ita Græcis, La-tinis uerò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Mauß: Hiſpanis, Ratones: Gallis, Sorizes.

Lac. Cap. LXIIII.

LAC generatim omne boni ſucci eſt, corpus alit, aluum emollit: ſtomachum, & inteſtina † in-flatione uexat. Vernum tamen dilutius æſtiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali craſsitudine, quod ungui inſtillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis, robore, lentiſco, & oleaginis fron-dibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſsimum reddi ſolet. Ouillum autem dulce, craſſum, & præpingue: non autem uſqueadeò utile ſtomacho. Bubulum ta-men,

men, asininum, & equinum, uentri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne uentrem, & stomachum subuertit: quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipueq; candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, uesicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discesit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti monetur, inspersis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, ustionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisque. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque stabilit. Fluxiones alui, si ulcera sentiantur, tenesmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit. per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut halicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, uertiginosis, & neruorum uitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Caseus. Cap. LXV.

CASEVS recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui uerò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium uentri, interaneisque exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod à caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Butyrum, & eius fuligo. Cap. LXVI.

E LACTE pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in uasis lacte, donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: unde largius epotum, uentrem resoluit: prodest, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes, & duritias uuluæ, quod nec uirus resipit, nec uetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi solet, quæ pus mouent: utile præsertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, uesicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem ereat: ab aspide percussis utilissimè imponitur. Recens obsoniis additum olei uicem pensat, & adipis uice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictilique operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaccruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna pòst deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis consideratio.

LAC est benigni alimenti superfluum in fœminarum mammillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates differam, cuius hac tempestate tã in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, et asininum. Et quanuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus quòd sciam, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ouillum, minusq; serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. x. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatũ esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porrò asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit.

Lactis probatio.

Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, nõ nigrũ, nec aliquo liuore suffusum: odore suaui, syncero, minimè graui, aut uiroso: sapore quidẽ dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, & tenue, ita ut eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autẽ tale fuerit, omniũ sanè præstantißimum erit, & in cibis optimum. Contra peßimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq́; ex morbosis animalibus emulsum fuerit, uel etiámnum ab ijs, quæ reprobatas, uenenosasq́; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. III. de facult. alimentorum, quòd si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omnino aluus illi fluet.

Lactis facultates.

Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, et deniq; ubi uentriculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febriẽtibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppreßis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & ijs præsertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq́; maior inde sequitur noxa, quãtò crassius lac assumptum extiterit. Eaq́; propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod seri plurimum habet, etiamsi semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod uerò huiuscemodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum.

Lactis bibendi ratio.

Cæterùm ut lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adsint oportet, lac nimirum recenter sit mulsum: aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in uentriculo concrescat: tantumq́; ex eo sumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A cibis etiam omnibus, & uino, postquàm assumptum fuerit, abstinendum est, quousq; à uentriculo secesserit, minimeq́; exercitio utendũ est. At quoniam lac dẽtes inficit (etsi Dioscorides contrariũ de asinino scripserit) eo statim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.

Lactis coagulati vires.

Quod autem immisto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æstiuo tempore, mensis frequentißimè expetatur; tamen angustiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: siquidem ultimo loco sumptũ (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præsertim, cerebrũ auget, corpus impinguat, siccam & asperam tußim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus subuenit, dissoluta corpora reficit, probi multiq́; est alimenti, bonam facit aluum, facilè in sanguinem uertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabrescere faciat, potum uerò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobat Galenus lib. x. simp. medic.

Butyri vires ex Galeno.

Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit

& digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorsus solo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquàm fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, uerùm minus educit: plus uerò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit.

Caput lactis.

Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuersa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimùm expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd uentriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo; nutrimentum eijcit, anteaquàm concoquatur, uapores in caput mittit, & crassium generat succum.

Casei consideratio, & facultates.

Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expressò inde sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asseruatur. Nanque uetus, qui quòd linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quò humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaque cum mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conijciebam, abieci, & iam a famulis absumptum putabam: uerùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quídnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρυς nuncupant, in articulis habens, subijt mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè artbriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta sponte sua cute, absque incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum usus est inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps uti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus. Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimentorum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis prætulerim, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiámnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui uulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim uniuersæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensq; estur. Hunc uulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, alijsq; primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubique nostrates referti sunt colles, iijq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis uinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature uulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci uescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentam.

Recoctæ vires.

His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: ueruntamen obest uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat.

Seri vires ex Galeno.

Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. x. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducendi uentris gratia, ac per clysteres inijcitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes.

Ex Mesue.

Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uictitantium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & usque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus

u 2

tibus ex bile, & uiſcerum, ac uaſorum obſtructionibus. Competit etiámnum uitijs in cute à bile, & peruſtis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, pſoris, lepriſq; admodum conuenit. hæc Meſues.

Lactis facultates ex Gal. Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita ſcribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum eſt remedium dyſenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipſi inijciuntur igniti. Porrò cos eſſe oportet, quos uocant κάχληκας. Et lac eouſque decoqui debet, dum pleraque ſeroſi in eo humoris abſumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per ſe, tum cum mollium collyriorum quopiam eſt utile: præterea ad hypopia, & hypoſphagmata. Quinctiam palpebris extrinſecus, ubi ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mammillis expreſſum. Infundimus ipſum & utero ulcerato tum per ſeſe, tum ijs medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, utique citra morſum curantibus, & ubi in ſede ulcera mitigamus præ ſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſiue ob inflammationem, ſiue morſum, ſiue ob malignitatem. Eaq; propter & cancroſis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtãt. Et quid attinet commemorare, quòd ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque ut ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiã habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, ubi concoctione moderata potiſsima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hæc ex ratione fecerunt.

Nomina. Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hiſpani, Leche: Galli, Laict. Caſeus uerò ita Latinis, τυρὸς Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, ſeu Gieben: Italis, Caſcio: Germanis, Keſen: Hiſpanis, Queſo: Gallis, Fourmage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molkeu: Hiſpanicè, Suero de leche. Gallicè, Ser du laict. Quod denique Græci βούτυρον, Latini ſimiliter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, uel Anchen: Hiſpani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre.

† Illud hoc loco non pretereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητικὸν, hoc eſt inflationem pariens, ſed φυσικὸν, id eſt, naturale legatur. quòd lac potius ſtomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe uidetur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribit: Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob uocum ſimilitudinem.

Lanæ, & œſypus. Cap. LXVII.

SUCCIDAE lanæ molles è collo, feminibuſque laudatiſsimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percuſsis, deſquamatis, liuidis, oſsibus fractis, aceto, oleo, aut uino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum uocant) emolliunt. capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, vruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſsint, aſſulis tedæ ſubiectis, & eiſdem, laniſque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & vſtas tollunt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudóue ulla profluit, collecta reconditur. Lauatur

uatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conside re patiuntur: idque sæpius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum vocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc est. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expresis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti respumet, agitatur, aut lignea rude ualidiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi posit, deinde marina respergitur: & considente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. verùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radicula non curatum: quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: ueluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet vlcera, & emollit; præsertim sedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In vellere appositum menses, & partus euocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cvm Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesypum appellant, & officinarum uulgus Isopum humidam uocat, plenißimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hìc relictum est, quod declarandum, uel adijciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutziguuolen: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod uerò Græcè οἴσυπος, Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senseratab, siue Iusaratab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido; Gallicè, Gresse de la laine sorge.

Coagulum. Cap. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum uuluæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui uocant, priuatim cœliacis, dysentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis uuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit uituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, madderit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa, coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

Animalivm coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. III. cap. XXI. de historia animalium) lactis substantia est: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinque lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatißimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. X. simp. medicamentorum ubi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium mulicbre sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino; sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinũ omnium est præstantißimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: uerùm non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Qui-

Coaguli consideratio.

Coaguli facultates ex Galeno.

dam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt. cæterùm nec aliũ quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, et cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorij. Verùm quæcunq; proditum est, quodque coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Nomina. *Eius nomen Græcum* πιτύα: *Latinum, Coagulum: Arabicum, Ansfa, Anfhae, seu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lypp, Kymn lypp, & Kaeß lypp: Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presseure.*

Adeps. Cap. LXIX.

ADEPS anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale condîtus, ad uuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, uuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter uase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam, calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, relinquens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut supereemineat, leni pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito.

Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisq; tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur, eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & casiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ unciæ. omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in uase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni uase inibi pernoctant. postridie vinum effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene conferuescat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur, & abluto uase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm antè

antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur.

Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso uino albo, uetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni feruescat, dum uernaculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi deposito uase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo uini eiusdem sextarij, & seminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tusi minæ quatuor adijciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntue: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis sextarijs tribus uini, una feruescunt, quousque & uim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit: qui eliquescens colatur, & reponitur. Quòd si maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguissimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos asseruatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cuiusuis eorum percurati sextarij duo fictili olla excipiuntur: crysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum sescuncia admiscetur: uini Lesbii ueteris cyathus unus adiicitur: ea ter efferuescunt prunis, mox uase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in uas excolantur. ubi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pinguia non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adiiciant, quò facilius in unum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps, & ursinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina una, tempestiuique sampsuchi exquisitè confracti sesquimina miscentur, & insperso largiore uino digeruntur in offas, quæ in uase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leuiusculo igni, affusa aqua leuiter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. postero die detersa sorde, quæ pessum ierat, sampsuchi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & siqua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciundum est. Quemuis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra super cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque consutum umbroso in loco suspendat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam resistere eum aiunt ijs, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoe & caseo dysentericis datur, & cum ptisanæ succo infunditur. Ius decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque utiliter ijs, qui cantharidum uenena hauserunt. Hircinus, ut qui ualidissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus. huic proportione respondet ouillus. Suillus uerò contra uuluæ, & sedis uitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue uetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodest: cinere, aut calce exceptus inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos uitia alopeciæ capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescant, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo uetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

TAMETSI *de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicum usum ueniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides: utpote qui non eorum modò facultates & uires tradiderit; sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur; tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius disseruerit Galenus, nec uanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hîc ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro* XI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit.* Pinguedo, *& adeps & hæc quoque communißima sunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta sunt, maleq; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe uerò adeò pauculum, idq; siccum, ut ægrè uti possis.* Pinguedinis uires ex Gal.

sis. Porrò differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit, nec facilè, ubi liquata fuerit, rursum concrescit, cogiturúe. At adeps nec facilè funditur, liquescitúe, & fusus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, pastusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si uoles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nam hic omnium ferme aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua uicinam oleo uim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm suillum inijcimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est, quod uocant parygrum) sed quod caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tinesmosis inijcimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus; magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cùm sus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cuiusq; singulatim, in maioris, minorisq; ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem, tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum: sed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partium. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modò nihil adiuueris; uerùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo distat, ut quantò calidior, sicciorq; suillo est, tantò superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò utrique medicamentorum miscetur generi, & ijs scilicet, quæ scirrhosis medentur, & ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacum quod uocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris, & fœminis, & ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum addideris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Ceterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidem putrescere non anticipent. Nam uinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq; solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego sanè gustantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia uocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, astringens, an acre dixeris. Etsi denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoe, & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur si quemadmodum astrictionis uocabulum de utroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, si ipsos quoq; affectus unam habere naturam existimant, quid his aliud potius habendi sunt, quàm homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereq; nostram fateantur substantiam: secernere uerò, modicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falsos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscoridis Anazarbensis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum uocum non satis pernouit. Hic ergo cùm ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare uelit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu uerum. At si illud

lud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud uerum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at ubi prout iubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm ursorum adipem alopecias curare uerè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium sanare, absque ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu nō noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcunque alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus scire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Taßi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac nostra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA *uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli uerò recentis uncias sex: deinde exemptis membranis, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, uel syluestribus semicontusis senis, uel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque uniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spißiori subdito uase mundo, aqua rosarū madente, dimittuntq; concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs sex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidißimum catinum aqua rosarum affusa: sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uase recondunt, seruantq; in frigido loco, ne raucorem contrahat. Hoc in Italia frequentißimum obtinet usu ad labiorum, manuum, & mammillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus.* Στέαρ *Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, siue Sahan: Italis, Grasso: Germanis, Fettigkeit, & Schamaltz: Hispanis, Gordura: Gallis, Gresse.*

Pomatæ parādæ ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Medulla. Cap. LXX.

LAVDATISSIMA est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: qui quippe cùm aliis anni temporibus concremētum sanguinis, & ueluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Ceruina perunctos uenenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactæ, selectisque ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet; & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato uase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

MEDVLLA, *ut scriptum reliquit Galenus libro.* XI. *simplicium medicamentorum, uim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solùm medulla ex oßibus, quæ sanè re uera est medulla; sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absq; illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus siccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam noctu,*

Medullæ uires ex Gal.

ctu, quàm interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In usu uerò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat: si tamẽ probè conficiatur, ualentissimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus. Μυελὸς Græcè, Medulla Latinè uocatur: Arabicè, Mochial halhadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Fel. Cap. LXXI.

FEL omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur umbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in uitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vasis lini principio, & aperto vase reconditur. Est autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis uiribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse uidetur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque ursino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum, aut fimbriam sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis ulcera sanat, & ad cicatricem usque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis ulceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & ursinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

QVANVIS *de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde scripserit* Dioscorides; *non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno libro* x. *simplicium medicamẽtorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaq; sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida sint: uerùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemq;, & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus, liberq; uitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; erugini simile: ob idq; etiam longè calidius erit, quàm alterius qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit.* Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut plerique perhibent auctores) potus, uesicæ calculos comminuit. Naribus inditus uisum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in erinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si uiri penis eo perungatur. Quod Græcis Χολὴ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratec, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.*

Fellis uires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Nomina.

Sanguis. Cap. LXXII.

SANGVIS anseris, anatis, & hœdi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum uulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: in uino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse,

disse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum uino, & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica uocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem uiridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Sanguinis cõsideratio.

DISSERENS di sanguine Galenus, statim initio libri x. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui rectè competat, ut Dioscorides, & pleriq; alij, qui de eius uiribus scripserunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosq; renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosq; è palpebris euulsos renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur: quod hic ex, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus: Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinē præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; sanguinem ad sanguinis florem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorū, quòd septicus sit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domesticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamq; probatis remedijs semel præteritis considerem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri uolet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis, Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Saug.

Vana sanguinis experimēta.

Nomina.

Fimum. Cap. LXXIII.

ARMENTARIAE bouis fimum, si recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: foliis autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes uuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopeciis exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia uerò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, ulceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles uerrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut uino potum, reiectiones sanguinis sistit: uetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarii, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum uehementius & excalfacit, & urit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum uerò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra uenena fungorum, & coli cruciatus ex aceto, aut uino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum uino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, uulnera ab inflammatione uindicat, & obiter intumescere non patitur: sed

ſed ea ſtatim glutinat. ſicco ex melle anginæ perungi commodiſsimè traduntur. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque ſeruat. Optima eſt candidiſsima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderoſa, in humore ſtatim eliqueſcens: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadàntenus refert. Adulterant eam ſturnorum fimo, quos captos oryza paſcunt, ipſumque non diſsimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miſcent, & adſcito anchuſæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem: qui ſiccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum ſtercus, caninumque gutturi impoſitum, anginis auxiliari.

Stercoris uires ex Gal.

STERCVS, *ut poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. ſimplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, crocodilorum terreſtrium, & canum, ubi oſsibus duntaxat ueſcuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; ſed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum eſt. Siquidem Aſciepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia compoſita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & ſtercore ad multos ſæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiſcens; ſed ijs quoque, quæ intrò in os ſumuntur.*

Humani ſtercoris experimentum.

Cæterùm humani ſtercoris hoc habeo experimentum. Aſsiduè quidam à phlegmonis ad fauces exiſtentibus uexabatur, adeò uehementer, ut ſuffocationis ſubiret periculum, & ſanè ob hoc periculum uenam ſecare cogebatur. In huuc cùm fortè quis incidiſſet, pollicitus eſt ſe præbiturum medicamenti experimentum, & ſe uocari, ſi quando rurſus aliqua in parte gutturis emicuiſſet phlegmone, ante ſanguinis miſsionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito, ſtatim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipſo tantùm; ſed & in alijs, qui ſimiliter erant affecti, rogabat is, qui aſsiduò ſuffocari periclitabatur, data mercede, ut ſe medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ ſumptu liberalis. Porrò ubi conuentum eſſet de pretio, is qui uendebat ſcripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Eſſe autem eam antipatheian, ut qui curatur neſciat, unde conficiatur. Iuſsit itaq; alium daret, qui pro ipſo diſceret, quiq; iureiurando reciperet, ſeſe nulli eius medicamenti facturum copiam, priuſquàm ipſe, qui dediſſet, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, ſuum hominem; ſed & alios ſanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem ſtercus pueri ſiccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius ſtercus accepturus erat, ut ipſe qui medicamentum dederat oſtendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi ſolent cum pane bene cocto in clibano, modicum ſalem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer poſſet concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu eſſet uſus, poſtero tamen die nondum ſtercus capiebat, ſed in eo quoq; die rurſum eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum ſumebat: ac poſtea arefacto utebatur, ſimiliter ut ſtercore canino, ut antè dictum eſt. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætuliſſe lupinos: ſeſe uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas perſæpe exhibuiſſe, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego ſanè hæc tibi de humano ſtercore narrare poſſum. hæc Galenus.

Aqua, & oleũ ex humano ſtercore.

Cæterùm fit ex humano ſtercore nitreis organis aqua, præſertimq; ex eo, quod homo ruſus excreuerit, quæ cuniculoſis, exedentibus, ſinuoſis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præſtat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata ſanat exterius adhibita. Intus uerò ſumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & ueſica comminuit: aqua intercute laborantibus prodeſt: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorſi ſunt; ſed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleum, quod poſt eius ſtillatitiam aquam ab organo emanare ſolet, carcinomata, ſinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoethe dicuntur, etiam ualentius ſanat.

Bubuli ſter. uires ex Gal.

Bubulum deinde ſtercus (ut idem Galenus citato loco ſcriptum reliquit) exiccantis, attrahentiſq; & ipſum eſt facultatis, ut palàm facit, dum apum ueſparumq; morſus iuuat. Atq; hæc ut à proprietate ſubſtantiæ totius iuuentur, fieri poteſt. Cæterùm humidum illud uere collectum, cùm boues herbas depaſcuntur, impoſitum ruſticorum phlegmonas diſcutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agreſtium hominum corporibus aptari, nempe foſſorum, & meſſorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum ſcirrhoſos tumores aceto in cataplaſmatis formam compoſita illinuntur.

Caprini ſter. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, & acris eſt facultatis, adeò ut induratis ſcirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiuſmodi ſtercora applicant; ſed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo uſus ſum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè ſolubilem, iuſſo fieri cataplaſmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc ſtercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem ruſticus, in quo id factum eſt. Et iam etiam alius ruſticus, cùm ſic uſus eſſet, non tantùm in genu; ſed etiam alijs in partibus ad tumores ſimiles, perinde adiutus eſt. Nam acrius eſt medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli ſunt carne, ſanare poſſit. Quin & ad aquam intercutem, & ad ſplenicos uariè caprino ſtercore utimur. Sed & uſtum tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifeſtò redditur acrius. Quamobrem ſanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta deſiderant, ut lepras, pſoras, lichenas, & hoc genus alia. Miſcetur & digerentibus cataplaſmatis, qualia ſunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Eſt enim uis eius cuiuſq; etiam uſti, abſterſoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quiſpiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morſus, & multò ſanè etiam magis aliarum beſtiarum, ac profectò ex ijs complures ſeruauit. Et hic ipſe quoq; medicus arquatis potandas ipſas σπυράθους, hoc eſt, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure appoſuit. Quæ omnia ſanè optimus medicus ignorare non debet: cæterùm

terùm potiora eligere potißimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è caninibus ossa comedentibus stercus, præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustũ, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitũ ferrum, quod Græci στόμωμα uocant. Quinetiam periodicas, circularésue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commistũ. Canini stercoris uires. *Pollet etiam suis uiribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipsis paroxysmis: sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent.* Lupini sterc. uires ex Gal. *Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd uel suspensum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiã loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nõnihil ossium deuorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, ut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendiuinculo confecto ex lana nõ cuiuslibet ouis, uerùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hũc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret illa, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ conficimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset.* Ciconiæ stercus. *Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superq; disseruerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere poßint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamẽ animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minúsue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamẽto in eiusdem speciei animalibus.* Nomina. *Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum uocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar haiuan: Italicè, Sterco: Germanicè, Drecken: Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiante.*

Vrina. Cap. LXXIIII.

HVMANAM vrinam suam cuique bibere, contra uiperæ morsus, ac uenena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientißimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed uetus ulcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum uermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, uuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, vrinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum uitijs mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coiréue in calculi duritiam, uulgo creditum est, quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

VRINAE omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore appareat, qui utiq; acerrimus est. Vrinarũ facultates ex Gal. *Hac utuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinæ admiscentes, et in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spißitudinem: deinde illud diligenter asseruãt, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed* Vrina apri.

quanuis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existimauerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus disserens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososque spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nuuquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè spirantibus conferat (ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnœæ uocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat. Chrysocollæ conficiēdæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamque seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. X. eorundem de urinis disserens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq; chrysocolla fictitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentissimis solis caloribus æreo mortario, atq; etiam pistillo æreo tandiu circumacta, donec mellis spissitudinē assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaq; coercenda. Illud profectò uanum, ac fabulosum esse mihi fictè deprehenditur (ut hìc Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mētione ostendimus) quòd ipsa urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coeátue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur, quòd suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uenditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quiuis lapis ei uiribus respondens, nec si quidem urinam cieat, & renum, uesicæq; calculos comminuat, ut seplasiariorum & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace uiri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quòd lib. III. cap. XXVII. de re metallica, poetarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm ueris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coalescere, atq; ex maris urina fuluum fieri, ex fœminæ uerò urina album. Hanc autem opinionem suam eo comprobare uidetur, quòd aliquando in uesica apri, itemq; suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quòd lyncis quoque urina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quàmq; uana sit opinio hæc, eorum sit iudicium, qui magnis laboribus, multis studijs, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de urinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cùm eius non meminerit his libris Dioscorides, possit & nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hìc referam, quæ à Galeno libro X. simplic. medic. memoriæ produntur his uerbis. Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verum id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque sano, aut ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potúque sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor: sic etiam saliua sumptò quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque est eorum, qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potúmue ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde, tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet, saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraque ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia uel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursus eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac ubi tertiò dixisset, atq; expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absq; incantatione à sola saliua morientem uidi scorpium, idq; celeriter passum à saliua esurientium, aut sitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant impleti: in alijs autem proportione. Quod οὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod uerò σίελον, σίαλον, & πτύελον Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè uocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

Vrinæ medicinas cõtēpsi Galenus.

Chrysocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Encelij opinio uana.

Saliuæ uires ex Galeno.

Nomina.

Mel. Cap. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est: præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque resilit in digitos. Mel abstergendi uim habet: ora uenarum aperit, humores euocat. qua ratione in sordida ulcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis

tis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ collutum, gargarizatúmue medetur: urinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus uenena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati usus aptior est. Priuatum tenet in mellis genere uernum, deinde æstiuum: hybernum uerò, utpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio uescantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quadam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsum, resumpta, quoties uomitione reijciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamenta mouet. Quod cum costo illitum, fœminarum cutem emẽdat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India uerò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. salis modo coactum est, dentibus, ut sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho utile, si aqua dilutum bibatur: uexatæ uesicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis consideratio.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; uulgarißimum est (auctore Galeno lib. III. *de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumq; neq; succus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen aßiduè, nec copiosè, ut illc, prouenit: repertumq; est aliquando æstate super arborũ, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum, adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib.* XI. *cap.* XII. *sic inquit. Mel ex aere uenit, & maximè siderum exortu, fitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit sordescens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum: ore enim uomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen cælestis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticè regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hyblæ ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimuero (ut idem auctor est libro* XI. *cap.* XIIII.*) mel, quod in Creta Carnia monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem usquam reperiuntur. Porrò uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hìc meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, cap.* XIII. *Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro* XV. *ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiánum è uulgaribus siliquis, quæ Græcis* κέρατια *dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; asseruant, ac etiámnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt ueteres, præsertim Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Saccharo dici poßit. Et quãuis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis usus saccharum, & quod ab antiquis describitur,*

Mel Heracleoticum.

Mellis genera nó roscida.

Sacchari consideratio.

scribitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere connasci, creuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concrescereq; ad hanc diem usq; ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Qua in re eos uiros alioqui doctißimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super harundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentißimè simplicium medicamentorũ historias literis, memoriæq; mandauit, silentio præterijsse tam pulchrum, & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in saccharo conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodũ nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aerei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quodq; sua ætate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frõdes repertum scribit.

Antiquorum saccharum.

Quãmobrem magis ueritati consonũ uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius cõcreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. XII. cap. VIII. sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectũ gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplißimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo euenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facilè disilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro XV. Geographiæ, ubi aperte scribit, in India arundinẽ mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarùsque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratißimè perpendissent homines, liquorisq; præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt.

Factitij sacchari inuẽtio

Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fißis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem.

Aliquorum lapsus.

At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, procul dubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentißimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborùmque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preßisq; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum & occidentales

occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed nõ ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstẽt, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcißimũ præbeant succum nõ modo illæ magnæ; sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadántenus ori dulces sentiantur. Quòd autẽ minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui nõ magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, uastißimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorũ sententia explodẽda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similius factitasse Indos, quòd nõ quidem saccharum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, lib. IX. epist. V. Auicennam etiam admittit, quem tamẽ aliis ubiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cùm ipse huius fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharũ albusar est manna cadens super albusar, & est sicut fracta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Alhasser (ut Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannam, uel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Auicenna, sic inquiens. Et in zuccharo quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum sacchara fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà uoluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & uesicæ uitijs auxiliari; non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, nõ autem ex rore. Quippe quòd is de zucchara agens loco nuper citato, ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptũ sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuero quòd alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quamuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de sacchara his uerbis. Alhasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zucchara eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq;, & ideo aßimilauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè et Manardum, & Fuchsiũ, uiros alioqui doctißimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere, utq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitimq; facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus lib. VII. simpl. medic. de sacchara ita scribit. Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concrescit, et ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei uires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaq; propter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non autem quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari uidetur. Quinetiam idem Galenus lib. VIII. cap. IIII. methodi medendi, saccharũ inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum sit nostrate factitio longè tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharũ (inquit) tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutißimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à uiris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemq; Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dißimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, et Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq;, quo saccharum concisis, decoctis, preßisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est ut Indi quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ sacchara plurimum annorũ ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditũq; hac de causa sit antiquorũ saccharũ. Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum pellucidum, salis

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serap.

Fuchsij opin. reprobata.

Sal Indum.

foßitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad hæc id præstantius est, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit: eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael, seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel.

Nomina, *Quod autem Græcè σάκχαρον, Latinè quoq; Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker; Hispanicè, Azucar; Gallice, Succre.*

Cera. Cap. LXXVI.

CERA optima est subfulua, subpinguis, pura, odorata, & halitum quadántenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtiuet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in uas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cúmque iterum, tertióue inferbuit, separatum uas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ & aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum uasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, usque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus uerè, cùm sol remissa uehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Ceræ uires ex Galeno, *CERA, ut Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet uerò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticum. quamobrem non modò exiccare; sed & per accidens humectare uideri fortaßis poterit, perspirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, que plurima melli inerat.*

Nomina, *Eius nomen Græcum κηρὸς: Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hispanicum, Ciera; Gallicum, Ciere.*

Propolis. Cap. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in uehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in uetere tußi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, ceroſæ naturæ inuenitur.

Propolis cõsideratio, *QVANQVAM, ut hîc Dioscorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius libro XI. cap. VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis craßioris iam materiæ, additis floribus, nondũ tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiámnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur.* Propolis uires ex Gal, *Huius etiam meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque scribit libro III. de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hîc disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam.* Apum consideratio. *APES igitur (ut Plinius auctor est) sunt & rusticæ syluestresq;, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uesparum, etiámnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odêre fœdos odores, proculq; fugiunt, sed & infectos. Itaq; unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm*

& cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorũ genera: melior rufus, quàm niger, uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgò differunt. Cùm rex procedit, una est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq; assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæq; proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo colore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem luctum non minuũt. Tunc quoq; ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum auidissimæ sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsq; gratissimum. Mira apum prudentia, earumq; operis obseruatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos, imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus feminam onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. tunc repentè omnes conticescunt. Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

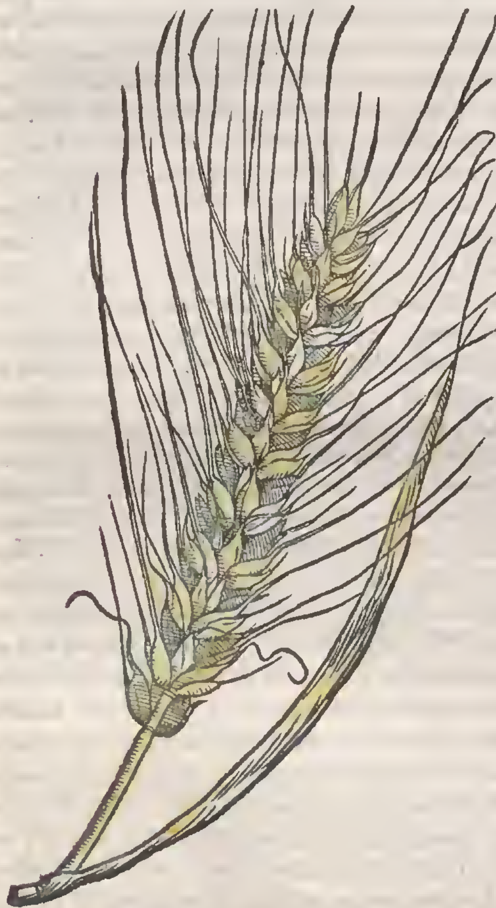
Apum reparatio ex Virgil.

Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce fenestras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas.
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor

Aestuat: & uisenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemq; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut aestiuis effusus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulsante sagittae,
Prima leues ineunt si quando praelia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Caeterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccae & in pulverem contritae, ijs admistae, quae ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Nomina. Πρόπολις *ut Graecis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, uel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorstosz: Hispanis, Betum de colmena.*

Triticum. Cap. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad secundae valetudinis usus habentur, quae recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quae nonnullis sitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimestrium farina panis, leuiorem cibum praebet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & caetera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelaeo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadántenus refrigeret: sed herbis, succisue huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis ad conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & pollonie, quo chartae glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

Tritici genera ex Theophrasto. TRITICI *genera (ut Theophrastus auctor est lib. VIII. cap. IIII. de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quae & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quaedam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maximè quae ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud praecox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Aphrico datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam si quid aliud his, aut praedictis, ratione uirium proximum est: eiusmodi namque differentiae naturaliores profectò appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies ualeat consummari, ut in Euboea genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant, idemq; firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id praeberi insequiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria uerò quaedam habentur, quae ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed haec paucum reddunt, parumq; foecunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quaedam genera*

nera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum: Trimeſtria uerò permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt, atq; in totum infirma. Leuiſsimum igitur triticum, quoad ſimplici ratione agere licet, Ponticum eſt: ponderoſius ex ijs, quæ in Græciam aduehi ſolent, Siculum datur. Sed eo ponderoſius, quod Bœotia fert. Indicium aſſerunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos ſemiſextarios uix poßint conſumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina conſumunt. Leue ſatis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur cauſa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Aſiæ ultra Bactra quodam in loco adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ ſua æquiparent magnitudine grana ſingula. In Piſſoris autem dictis adeò firmum naſci aſſirmant, ut ſi quis plus comederit, diſrumpatur neceſſe ſit. Hactenus de tritici generibus Theophraſtus. Cæterùm Plinius Italicum noſtrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante, cùm clariſsima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentiſsima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum tranſlata ſententia.

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico eſt. Quo magis admiror, poſteros Græcorum nullam mentionem huius feciſſe frumenti. hæc Plinius. Nec ſanè mirum uideri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentũ cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum inſtituit, ut merito etiam frumentum omniũ præſtantiſsimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleraſq; ſuperat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, denſum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium menſium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerunque euenit (teſte etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, denſumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conſpiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipſum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præſtat, quæ non ad ſummum molita, non noua, non longi temporis, & craßi furfuris fuerit. Nam quæ ſuperfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior eſt, adſcititiam molæ caliditatem retinet: quæ uerò iandiu molita fuit, puluere, ſitu, carie, aut uiroſo aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ eſt aſſocianda aquæ, eaq; ſubigenda, quæ fluxerit è laudatiſsimis fontibus, pellucida ſit, non paluſtris, neq; cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiſcendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipſius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum eſt & ſalis albi parum, ut panis ſapidior efficiatur. Poſt hæc farina ita ſubacta, optimè manibus pinſitur: mox maſſa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui poſtquàm abunde creuerint, et fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iuſtæ capacitatis ſit oportet, ita ut quantitati panis proportione reſpondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplũ clibanum miſſa exiccatur, ac comburitur: & ita magna in anguſto ſimul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatiſsimi ſunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profuſior ignis primo ſtatim occurſu adurens, exteriorem ſuperficiem in teſtæ modum indurat, crudis incoctiſq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uiſu iniucundum fieri, & duplici nomen prauum. quòd internè crudus ſit, atq; illaboratus: externè uerò ſiccus, & præaſſatus. Qui autem longiore ſpatio undiq; æquabiliter præaſſatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atque ad actiones quæ coctionem conſequuntur, accommodatiſsimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præſertim cùm annus pluuius, frigidusq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calfacti compreßis oleum, quod ad ulcerum ſinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad aſperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Triticum medicamentum foris impoſitum, primi eſt ordinis excalfacientium: non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt: habet uerò etiam quiddam uiſcoſum, & obſtruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius eſt, tum ſiccius. Quod uerò ex pane fit cataplaſma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cùm ſalem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto reſident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum aſſumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat. Triticum ſic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, ſiue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Tueyſſen, Germanicè: Trigo: Hiſpanicè: Fourment, Gallicè.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Oleum è tritico.

Tritici vires ex Galeno.

Nomina.

Hordeum. Cap. LXXIX.

HORDEVM eſt candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationeſque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magiſque vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſterget, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectioneſque diſcutiat: duritias cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce

HORDEVM.

calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri urina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut uino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluuia sistit podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in aceto, modo quo hordeaceum cataplasma, & calida imposita, lepris medetur. Cremor uerò farinæ ex aqua, atq; cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Hordei consideratio.

N O N *minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ est, quàm triticum. Est autem (ut Theophrastus libro* VIII. *cap.* IIII. *de plantarum historia memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uersibus, aliud ternis, quaternisq;, cumq; plurimùm senis: est enim uel eiusmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus construitur uersibus, hoc semper ferè spißius, posituq; arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum sit brachiari, ut propo-sui. Et spicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; constant: alijs minores, frequentioresq;: & alijs distantiores à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorũ ipsorum aliud rotundius, minusq;: aliud oblongius, maiusq;, atq; in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum cõtra cæli mutationes candido ualidius esse uidetur. hactenus Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod ca[nt]herinum dici putauerim, quia folliculo castratũ enascitur. Galli qui serunt, mundum uocant hordeum, quòd sponte granum gluma concidat, in reliquo autem non nisi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem sentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infestis imbribus, aut uliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis satum in lolium degenerare affirmant.*

Hordei facultates ex Gal.

Hordei meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Hordeum primi est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abstersionis. Paulò etiam plus desiccat, quàm farina fabacea, cui nõ insint cortices: cætera uerò similia sunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præstat, quod flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcunq; coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim craßioris essentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunq; paulùm à medio receßit, multo sunt usui. Nam talia medicamenta multis alijs miscentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton uerò, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccat. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in usu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem aliud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio sunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso utare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam parueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dißidet præterea succi specie à tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrunque semen gignere natum est, qui quidem è tritico in nobis prouenit, crassus, & uiscosus est: quiab hordeo, tenuis, ac nonnihil detersorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: sed uariè pro modo præparationis humectat, ac desiccat. Etenim manifestè cernimus, polentam ex tosto hordeo factam siccare: ptisanam contrà humectare, si quidem ut decet fuerit parata, hoc est, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, postea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus.*

Ptisanæ consideratio.

Cæterùm cum recentiores medici Galeni ptisanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantisper decoquunt, dum pultis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes.

Manardi opinio.

Manardus uerò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quòd, ut ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quòdq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur.

Panis hordeaceus.

Porrò hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse.

Polentę consideratio.

Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palàm sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea disserere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est auctor lib. XXIII. *cap.* VII. *Græci*

Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quàm molirent. Alij uerò uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uerò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, ijsdem additis, atq; etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus adnuistis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xaaer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge. Nomina.

Zythum. Cap. LXXX.

EX HORDEO potus fit, cui Zytho nomen est. Is urinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum uestientibus, officit. Inflationem parit, uitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Curmi. Cap. LXXXI.

FIT ET ex hordeo potus, quem Curmi nominant, eoque sæpe potu pro uino utuntur: uerùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

ZYTHVM, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. XXII. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex ijsdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs. hæc Plinius. A' zytho parum differt Curmi, quòd & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisiam, quam loco uini bibit hoc euo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia: Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ nanq; dulces, grataeq; gustui sunt: aliæ uerò amare, austeræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodũ & uinũ, perduratq; eius temulentia lõgè diutius, quòd crassior, concoctuq; difficilior sit, quàm uinum. Ζύτος sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè Zitho uocatur.

Zythi, & curmitis consideratio.

Nomina.

ZEA.

Zea. Cap. LXXXII.

ZEA duorum generum est. una simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata. digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

NISI Zea, de qua hîc disserit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quòd Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim, Zeæ consideratio.

derim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duûm est generum: una spicas profert simplicibus granorum uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat, in quibus singulus folliculus quo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra farra uulgò appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. *cap.* VIII. *zeam esse Italiæ in Campania maximè, & semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc usque diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadántenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam uocent. quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere.* Zeæ uires ex Galeno. *Zeæ meminit Galenus lib.* VI. *simpl. medicamentorum sic inquiens. Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaq; ex illis cognoscatur.* Nomina. *Eius nomen Græcum Ζειά, Latinum pariter & Italicum zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, Kin, korn, & Dinckelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.*

Crimnon. Cap. LXXXIII.

CRIMNON crassior est ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abundè alit, † sed ægrè conficitur: aluum uehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni consideratio. Nomina. CRIMNVM *crassior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius est auctor libro* XVIII. *cap.* VIII. Κρίμνον *id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolata, aut Rolum uocant.*

† *Neque Ruellium, neque communem, uulgatamq; Græcam lectionem hîc secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non* εὐκατέργαστον, *quòd facilè conficiatur; sed* δυσκατέργαστον, *quòd ægrè concoquatur, legendum putat.*

Olyra. Cap. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, ut zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon uocitant.

Olyræ consideratio. OLYRAM *zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non seratur in Italia. Ideoq; Galenus ijsdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranq; inter triticũ, & hordeũ medium tenere temperamentum asserit.* Marcelli, & multorũ opi. reprobata. *Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò nocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium sibi alioqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cùm non animaduerterit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, & secale, quod speciatim farraginem appellauit lib.* XVIII. *Nam cap.* X. *ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcissimum panem scribit: At* XVI. *ex secale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utilem. In eodem uersatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confudisse uidetur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyrã omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctissimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cùm is speciatim de siligine, et olyra, tanquam de rebus inuicem discrepãtibus scripserit lib.* XVIII. *capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidissimum, leuissimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam, sicuti etiam libro* XXII. *capite uigesimo quinto, non (ut ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de panibus agens, inquit. Panis quidem syncerissimus cùm à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiacẽt imperio, siligineus uocitatur. Nam siliguis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca uox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cùm olyra Græca planè sit uox. Ex quibus colligi potest, quòd si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non solum qui putant ueterum siliginem, & olyram esse idem; sed & qui existimant olyrã esse secale, quam Plinius farraginem, nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes; & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quòd panis siligineus Galeno purissimus, candidissimus, & omnium ad alendum aptissimus reddatur. Apud nos uerò impurissimus sit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, uel farragine conficitur.* Nomina. *Zeæ species* ὄλυρα *Græcis, Olyra similiter Latinis appellatur, quemadmodum & Italis: Germanis, Rocken, & korn: Hispanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche.*

† *Ne quis frustrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hîc nos minimè secutos esse Ruellium, qui* ὄλυραν *siliginem uertit: sed Græcam uocem retinuisse, quòd olyram à siligine planè differre censeamus, ut in commentario ostendimus.*

Athera. Cap. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

CVM Dioscorides, satis superq; declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Mosa nuncupatur: utunturq; ea plurimùm non modò infantulorum lacten tum cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt. Atheræ consideratio. *Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas.* Nomina.

Tragos. Cap. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumq; magis emollit.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. XVIII. cap. X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus. Tragi consideratio. *Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Duble turguet.* Nomina.

Auena. Cap. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAMETSI Auena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominũ alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Auenę consideratio. *Bromos, id est, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerùm ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uētris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semẽ (inquit) in Asia perfrequens est, & potißimùm in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso.* Auenæ facultas ex Gal. *Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit lib. XXII. cap. XXV.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè, Auena Latinè uocatur: Arabicè, Cartamum, siue Churtal, Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hispanicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.* Nomina.

Oryza. Cap. LXXXVIII.

ORYZA frugum generis est: in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit.

ORYZA.

Orizæ facultas ex Gal.

ORYZA adeò omnibus in cibis familiaris, frequensq; est, ut nulla prorsus explanatione in ea describenda sit opus. Quin etiam de eius uiribus nil aliud explicandũ relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo utuntur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi suauitate ab ea quàm plurimùm deficit.

Nomina.

Vt ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reisz: Hispanis, Arroz: Gallis, Ris.

Halica. Cap. LXXXIX.

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium scabritias extricat: incipientibus ægilopijs medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

Halicæ consideratio.

HALICAM antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius lib. XVIII. cap. XI. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excußis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandißimum uerò apheremа appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq;, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresq;, & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos. Posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit, farinario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi forsitasse dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij uerò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanq; et hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamẽtorum misturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi uisus est innuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentißimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit.

Halicæ vires ex Gal.

Halica ex genere est triticì, quæ ualenter nutrit, succumq; lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aetio, & alijs intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in uniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent.

Farris, & halicæ differẽtia.

Nanque far ab halica longè diuersum putamus. Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitq; per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum nominatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatißimorum auctorum scriptis apertißimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. sic inquiens. Frumenti genera non eadem ubiq;, neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarißimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumẽto trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo itа tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est,

na est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreū conie cta per diem, & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius lib. IX. cap. XLV. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris uerò uariè apparatur, et epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aetius. Ex cuius, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quod far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros. Nomina.

Milium. Cap. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, urinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, ut torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM, *ut libro* VII. *simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: sed & uentrem desiccat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo uescuntur. Κέγχρος Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, siue Giaures: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirsz: Hispanicè, Milho, et Miyo: Gallicè, Millet.*

Milij vires ex Galeno. — Nomina.

Panicum. Cap. XCI.

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodémque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus; minus tamen & nutrit, & stringit.

PANICVM, *ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanq; melica, quæ apud Insubres uulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam, quod sciam, in Italia panicum melica uocatur.* MELICA *autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleuerit, arundineta repræsentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis*

Panici uires ex Galeno. — Ruel. lapsus. — Melicæ consideratio.

PANICVM.

pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cum maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam uere nigredinem in uniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depectitur granum à rusticis, moliturq́; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq́; feratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro XVIII. *cap.* VII. *milium est Indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertilißimum.* Nomina. *Quod ἔλυμος Græcis, Panicum Latinis appellatür: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich pray, Fuchschuuantz: Hispanis, Panizo, & Paniso: Gallis, Paniz.*

Sesamum. Cap. XCII.

SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

SESAMVM QVORVNDAM.

SESAMVM ALIORVM.

TAMETSI

Sesami consideratio.

TAMETSI Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notißimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rarißimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, craßiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine uasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm aduectum est. Ibi enim copiosißimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum usum: sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui craßior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestißima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori craßioriq; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. hactenus Theophrastus. Cæterum duas diuersas imagines pro Sesamo exhibuimus, quòd uaria quoq; sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hãc plantam, illam alij pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quòd utraq; historiæ refragetur, quam de Sesamo Theoprastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hîc depingi curauimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd eæ, meo indicio, notis ueri Sesami non respondeant: quódq; in manifesto errore uersentur, qui secus opinantur. Sesami meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem uim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideóq; repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quóduis pingue. Est autem craßi succi, ideóq; non celeriter peruadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Seusera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.

Sesami vires ex Galeno.

Nomina.

Lolium. Cap. XCIII.

LOLIVM, quod inter segetes nascitur, molitum nomas, putrescentia ulcera, gangrænasque compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure viuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, cônceptionem adiuuat.

Lolij consideratio.

LOLIVM omnibus notißimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent; prouenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusq; peculiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchsius (ut declarauit in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctißimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu uersati sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse uidetur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quòd autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. IIII. cap. de phœnice,

Fuchsij error

phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex uulgata quoque Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & ueluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, desiccat, & excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quàm iris. sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi uerò extremò exiccantium. Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tuualch trespe, Rueuueyssen, & Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra, & Yuroie.

Lolij uires ex Galeno.

Nomina.

Amylum. Cap. XCIIII.

AMYLVM ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, & si fieri potest, nocte, cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis unà excludatur. ubi mollissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri; tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumque qualo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole; nanque si paulisper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque ulcera efficax est; sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur; pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conueniens.

Amyli consideratio.

AMYLVM, *quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem, auctore Plinio lib. XVIII. cap. VII. leuitate, ac læuore, atq; ut recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit.* *Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes uim obtinens: quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quàmuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum eo amylum ne conferendum quidem est, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficilè. Porrò Amylon (ut Plinius tradit lib. XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in uesicæ uerò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tribus, suffferuefacta à balneo.* *Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum uocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.*

Amyli uires ex Galeno.

Nomina.

FOENVM GRAECVM.

Fœnum Græcum. Cap. XCV.

FOENI Græci farina uim habet emolliendi, discutiendique; in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quàm externas inflãmationes, efficaciter illinitur; lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit, & siue tumor, siue præclusio sit vuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat, locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi uice subijciatur. Viride cum aceto utilissimũ est imbecillibus locis, & vlcera sentientibus. Decoctũ eius prodest

prodest aduersus tenesmos, fœtidamque dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

Foeni Græci semen profert planta trifolio similis, corniculis quibusdam inclusum: unde illi Buceras nomen imposuit Theophrastus. Huius meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatq;. quæ uerò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat. Fœni Græci uires ex Gal. *Τῆλις, & βούκερος id Græcè dicitur, quod Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olua, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fien greco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hispanicè, Alfornas & Alholuas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.* Nomina.

Linum. Cap. XCVI.

LINVM uulgò notum est. cuius semen easdem, quas fœnum græcum, uires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, uarosque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasque discutit: ulcera, quæ serpunt, fauosque cum uino decoctum expurgat: ungues scabros eximit, cum parimodo nasturtij, & mellis: uitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis uicem substituatur: tussim lenit, uenerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum interaneorum, uuluæque erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad uuluæ inflammationes in desessionibus perquàm utile.

CVM Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus; sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, uulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi; etsi seminis usus, & uires minimè silentio sint prætereundæ. Exprimitur ex semine oleum, quod non solùm medicis, & seplasiarijs expetitur; sed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præstat & ad lucernariu usum, quòd diutius igni resistat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem usu neruorũ conuulsionibus peridoneũ est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicandas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quàm par sit; sed & nauseam commouet.* Olei ex lini semine uires. *Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit lib. XIX. capite primo) XYLON, siue Gossipium, quod nos uulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, non dissimulandum duxi, quòd Xyli semen, quod tamen rancorem non senserit, tussi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & semen auget. Candidissima uerò eius lanugo sanguinem è uulneribus manantẽ sistit, præsertim si prius paululum exuratur. Sed plura de xylo dicemus libro sequenti in gnaphalij mentione, ubi eius quoq; effigiem dabimus.* Xyli mentio, & uires. *Lini seminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic scribens. Lini semen esum flatuosum est, etiam si frigatur: adeò sanè excrementitia humiditate plenum est. Est uerò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm.* Lini uires ex Galeno. *Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, siue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hispani, Lino: Galli, Lin.* Nomina.

Cicer. Cap. XCVII.

CICER satiuum aluo idoneum est, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menses ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes testium, uerrucosas informicationes: ad scabiem, ulcera capitis manantia, impetiginesque, item contra carcinomata, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur,

CICER.

natur. Vtrunque cit urinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam uesicam, & renes. In uerrucarum formicantium, pensiliumque genere, prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre cicer, folijs satiuo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod satiuum præstat.

Ciceris consideratio, & uires ex Gal.

In cicervm *genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Est & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam uenerem mirificè præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, sic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed ualentius nutrit. Venerem stimulat, creditumq́; est etiam simul semen generare: cuius gratia admissarijs equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi maior, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atq; comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipue nascentia, Arietinaq́; uocata. Huius ex aqua decoctum potare præstiterit. Vescuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari Aretinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoq; Cicerum plures sunt differentiæ lib.* VIII. *cap.* V. *de historia plantarum, ubi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasq; differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiámnum Aetius, sic inquiens. Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, uentri accommodatum, urinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiosè generat. Huius decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum uerò genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertq; ad ulcera maligna præsidium non pœnitendum. hactenus Aetius. Cæterùm syluestre omnibus ferè notum est. & si Plinio fides est adhibenda, uentrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit. Græcis* ἐρέβινθος, *Latinis Cicer nominatur: Arabibus, Ahchemps, Hamos, seu Albamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziser erbs: Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices.*

Ciceris uires ex Aetio.

Nomina.

FABA.

Faba. Cap. XCVIII.

Faba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias & cœliacorum profluuia sistit: contra uomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abiiciatur. Viridis plus negotii stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas uulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasque cum rosa aut cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosaceo autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuasque reprimit: subactum uino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas

auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in uino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo uentri illinitur: uitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescunt, & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & uetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: nanque eas supprimit, si semisecta apprimatur.

Fabarum cõsideratio, & uires ex Gal.

FABAE omnibus notißimæ sunt. & ,ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando secundum utrunque ad medium temperamentum propinquißimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, & uomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris imposita, sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admista. Ad neruorum tum contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Inflat is cibus quocunq; modo apparetur: nec per quámuis longam decoctionem id uitij protest amittere, quod ptisanæ minimè negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximéq; qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemq; substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil abstersoriæ poßidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atq; aphronitro, & in uniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & craßi succi sunt sine ulla abstergendi facultate, qualia halicam, tragum, similaginem, & amylum esse perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex fresa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu perdifficilis, tardoq; descensu incommodior redditur, & craßi succi alimentum in corpus diffundit. Quòd si uiridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs intestinorum; sed etiam per uniuersum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, sed promptius deijcietur. Pleriq; autem hominum non crudas solas fabas comedentes, unà eas cũ suilla carne decoquunt, ueluti olera consueuerunt: ruri uerò etiam cũ caprina, & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cepas admiscent, cùm in ollis pulmentum ex illis struunt. Sunt qui nõ simul elixatas, sed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanq; dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est.

Nomina.

Κύαμος sic Græcis, *Latinis uerò Faba uocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, siue Bachale: Italis, Baua: Germanis, Bonen: Gallis, Febue.*

FABA AEGYPTIA.

Faba ægytia. Cap. XCIX.

AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit, in Asiæ etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crasitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine, & ubi flore exuitur, fert folliculos uesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crasiore, quæ cruda coctáue estur. ei Colocasiæ nomen est. Faba uirens manditur, & exiccata nigrescit: uulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho utilem: dysentericis,

tericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Aegyptiæ fabæ consid. *Svnt qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto. Cæterùm eos equidem in errore uersari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari speciem repræsentat, esse fabam Aegyptiam. siquidem illa florem non edit dupla papaueris magnitudine, non profert fabas, nec radicem habet, quæ cruda mandi possit ob uehementem eius acrimoniam. Huius tamen ari folia uidētur esse fabæ Aegyptiæ. Et certè hanc adeò æmulantur, ut aliquando existimauerim eas stirpes nihil inter se differre. Sed postquàm rem hanc diligentius examinaui, earum discrimen cognoui, atq; illos planè falli iudicaui, qui arum Aegyptium non distinguunt ab Aegyptia faba. Meminit huius Theophrastus lib. IIII. cap. x. de plantarum historia, ubi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq; exit. Caulis eius, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, uesparum fauo non absimile. Inq; singulis cellis, singulæ fabæ continentur, paulò super id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus in plenum caput. Superat quam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanq; conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum patescit. Fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nascitur itaq; sponte uel plurima, cæterùm & seritur in limo paleis largè admistis, ut descendat, incorruptaq; maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida est, nec procul arundinum stirpibus, uerùm spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaq;. hactenus Theophrastus.* Colocasia ex Plinio. *Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi sic inquit. In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris amnibus uocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasiæ folijs in uariam speciem uasorum potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam sortita est.* Nomina. *Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Faua d'Egitto: Hispanicè, Inhame.*

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασου, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari uidetur.

LENS.

Lens. Cap. C.

Lens frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumque & intestina inflat: sed aluum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adstringendi: qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum uentrem resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisúe, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abiiciuntur, uel rhoe, quæ obsonijs inspargitur: uerùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, alias aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit: ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisque, addito rosaceo: sed in amplo sinu, aut inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis, adiecto melle, decoquitur: nomis

nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusque, ut antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coiit, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Lentiũ uires ex Gal.

LENTES *quemadmodum libro* VIII. *simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uerò, & frigiditate medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer astringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, astringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoq; conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modũ, quem retulimus, ferculum apparatur, contrarium succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccat, os uentriculi, intestina, & totum deniq; uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumq; hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumq; succum gignens, tardè cõmeans: alui tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaq; cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardiffluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusq; portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem asciscit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt, minimè enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui uerò sapa cõmiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, et ipsius uisceris, atq; unà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes uisceris utriusq; affectus, quos scirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media est, quam νεαλῆ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæ quoq; sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neq; istis affatim, sæpeq; uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme uerò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non una, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepta: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uerò, quàm lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, esse permistum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minimè esse recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant.* φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis.

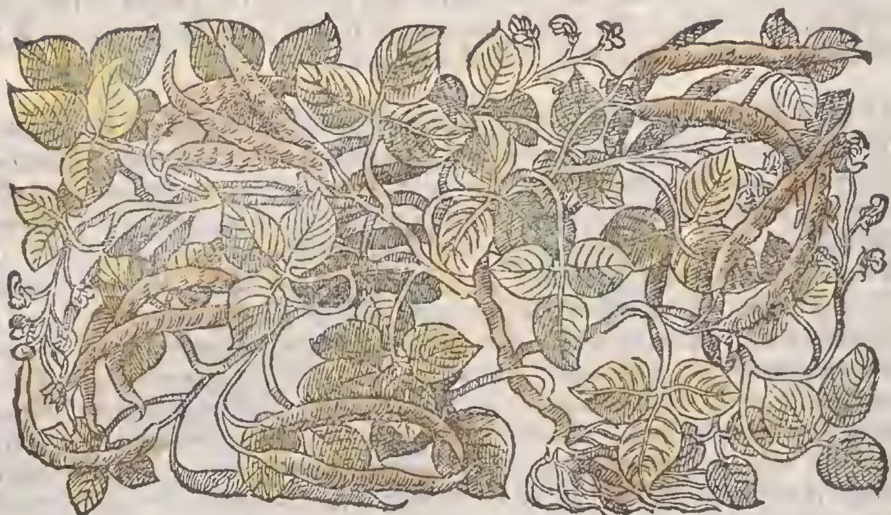
Nomina.

Phasioli. Cap. CI.

PHASIOLI inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad uomitiones idonei.

Phaseolorũ consid.

PHASIOLI *sunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, uarijs coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac uarij seminantur in hortis alijsúe locis, ubi umbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria,*

tuguria, cameras, pergulas, ſcenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contexunt: ſolareſq; radios inhibent, non ſecus quàm uitis, lupus ſalictarius, bryonia, colocynthis, clematis, peri- clymenum, & ſtirpium id genus, quæ arbores, & ſepes ſcandunt, perreptant, implicant, ac conueſtiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquaquam deſciſcere, qui dixerint, hoc Phaſcolorum genus hortenſem eſſe ſmila- cem, hoc etiam libro à Dioſcoride deſcriptum: quippe quòd illi maximè reſpondeat, ut in ſequentibus dicetur. Qua- obrem longè aberraſſe uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit ſibi parum uerisimi- le uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas, & tabernacula ueſtiens in- umbret: Quandoquidem non modò huic refragatur Dioſcorides; ſed & ipſius ſmilacis numeroſus plantarum pro- uentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longiſsimos ſcandunt palos, & cancellata tecta conueſtiunt. Ce- terùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aſſeruerint, Phaſiolos ſupradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortenſi ſmilace differre exiſtimo, Dolichos eſſe, quorum meminit Theophraſtus lib. VIII. cap. III. de plantarum hiſtoria: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipſum ſecutus Paulus. Quippe quo- niam dolichi (ut adiuuante Deo infrà in ſmilacis hortenſis mentio- ne dicemus) non ſunt illud piſorum genus, quod Auſonijs uulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Fer- rarienſi placet. Quandoquidem hanc ſub Ochri nomine, tam Ga- lenus, quàm Paulus deſcripſere, ut eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc præſenti capite Dioſcorides de can- didis tantùm, ac uulgaribus phaſiolis diſſeruit, non de eruilia Ara- beia uulgò uocata: in ſequentibus uerò capite de hortenſi ſmila- ce, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uerſi- colores enaſcuntur. Ita φασιολοι Græcè, ut etiam Phaſioli & Latinè dicuntur, Italicè, Fagiuoli.

Marcelli error.

Manardus notatur.

Nomina.

E R V V M.

Eruum. Cap. CII.

E R V V M paruus frutex omnibus cognitus, angu- ſto folio, tenuis, ſemina in ualuulis habens: è quibus fa- rina fit, nomine eruina, ad medendi uſus conueniens.

Eruum capiti onerosum eſt: aluum eſu turbat: ſan- guinem per urinam extrahit: elixo boues ſaginantur.

Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Vberiora grana candi- daque deliguntur, permiſcendoque aqua reſperguntur, uſque donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, uſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, farinario cri- bro incernuntur: poſtremò farina reconditur. Hæc aluo utilis eſt: urinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per ueſicam, aut aluum cum torminibus eli- cit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: ulcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in facie, & macu- las, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, du- ritiasque, ſerpere non patitur: mammarum duritias e- mollit: atra ulcera, quæ theriomata uocant, fauoſque e- marginat: carbunculos rumpit: cum uino ſubacta illitu morſibus

morsibus uiperarum, canum, hominumque medetur: urinæ difficultates, tenesmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptũ, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

Erui consideratio.

ERVVM *officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterùm quod ex Alexandria, Syriaq; Venetias conuehitur, aliud nimirum semen repræsentare censemus, quàm Erui, quod frequentißimum in Hetruria nascitur, ac seritur. Folia mittit Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem pisorũ modo, admodum rufescentem: siliquas forma teretes, et oblongas, in quibus semen, colore in aliquibus pallido, in nõnullis cãdido, in quibusdam uerò rufescente.*

Brasauoli, & Fuch. lapsus.

Porrò cùm hoc ignoraret Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia uolumine Cicerculam uulgò uocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarißimum est, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruũ tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, utriusq; pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur; habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. I. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse uidetur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere.

Erui uires ex Galeno.

Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medic. ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per urinas euocat. Et libro I. de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibis prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauißimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoq; scripsit, neceßitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento crassos polmonis, thoracisq; humore expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidũ colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed unà cum ea & abstergendi, & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum.

Nomina.

Id Græcis ὄροβος, *quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hispanis, Ieruos: Gallis, Ers.*

LVPINI.

Lupini. Cap. CIII.

SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, uentris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cũ ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem ulcera tetra, quæ theriomata uocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, ulcera in capite manantia, uitiligines, maculasque fouere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in uellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit. inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt. medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Cit urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

Lupinorum consideratio.

SERVNTVR in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum usum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio mense in campestribus ... suntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Elixus enim, deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini duræ, & terrestris substantia est. Quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè uenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit: Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, uitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci uocant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoethe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere ... uitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina ... mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eligendo. Sed nō est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunq; modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, et ad omnia ualētior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis. Lupinus satiuus ...

Nomina.

sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus. Italis, Lupino domestico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffasckbonen: Hispanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupinis. Lupinus uerò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.

Rapum. Cap. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, uenerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesque fouentur: contritoque rapo atque imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferunt, anodyna uocāt, idoneum est: potum contra uenena salutare est: uenerē concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in siliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectantur, quæ quandam capitis speciem præbent, in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendā cutem in facie, totoque corpore, utimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

Rapi consideratio.

RAPVM in Italia uulgò notißimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus in aruis secundò seritur: deinde mense octobri, cùm radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, seßile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine intra ... bus penè mensibus gignitur tā magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sepius innumera rapa uidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophrastus est auctor lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia) gaudent frigoribus: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia uertere. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque

runque tenella folia in uniuersum erodunt, commista sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per no-
ctem macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatam asserit. Syluestribus rapis sca-
tet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchsij sententiæ refragari, qui manifesto erro- Fuch. lapsus.
re, in suis de stirpium historia doctißimis commentarijs, putat Rapum syluestre esse Rapunculum uulgò dictũ: quip-
pe quòd illi minimè respondeat. Rapi uires recensuit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, ita inquiens.*
Rapi semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatq́;, & Rapi uires ex Galeno.
semen generat. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue γογγυλίδα, siue βουνιάδα
appellare uelis, quod eius extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem
& dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc
quoque ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum usui esse
poßit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato craßior est: ideoq́; si quis ultra modum esitauerit, & maximè si
perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec
officere dixeris, potißimum quando benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq́; sit bis de-
coctionem perpessa, ad eum modum uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingera-
tur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq́; noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat. Γογ- Nomina.
γύλη id Græcè uocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, siue Alsegiem: Italicè, Rapo:
Germanicè, Rueben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Raue, seu Naueau blanc de iardin.
† Quod in Græco hîc legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticosum. Quæ uox est potius ab eo ex Plinio lib. XX.
cap. III. *reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet*
hac, ut alijs plerisque uocibus, Dioscoridem impropriè usum fuisse existimemus.

Napus.

Cap. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiscetur: Conditur sale radix.

NAPI in raporum genere recensentur. Plura Theophra- Naporũ consideratio.
sto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duo
tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametsi albos
craßitudine superent, magisq́; colore placeant; sunt tamen insi-
pidiores, & gustui ob id minus grati. In Aegypto frequentius
seruntur, quòd inibi ex eorum semine copiosum exprimant o-
leum. Βουνιάς, nomen Græcum est: Napus, Latinum: Itali- Nomina.
cum, Napo: Germanicum, Steckrueben: Hispanicum, Nabicas:
Gallicum, Nauet.

Raphanus. Cap. CVI.

RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suauis est: sed stomacho aduersatur, ructus ciet, urinam pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quò magis eius distributionem adiuuet: cùm autem præsumitur, cibum suspendit: quare uomituris commodissimè datur ante cibum: sensuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodissimè illinitur: lienosis vtilis: sugillata cum melle rapit, & nomas admolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis strangulantur, tam cibo, quàm potu salutaris est: menses cit. Semen, uomitiones facit, urinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidissimè emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquàm utiliter gargarizatur: contra cerastis morsus, potum ex uino, auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia satiuo similia, sed magis lampsanam imitantur: radix gracilis, tenera subacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, vrinam concitat, æstuosa est.

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinum nomen imiten- Raphani consideratio.
tur, Radice uulgò uocant: quemadmodum & Romani suam antiquam Raphani syluestris appellationem reti-
nent, qui ipsum primæ literæ metathesi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm syluestris, satiua longè du-

RAPHANVS.

RAPHANVS VVLGARIS.

rior, acriorq; deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in alijs plerisq; locis, mendi suspitione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemúe, & subacrem. Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ clarissimus, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuersa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eũ, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quòd si is uel Romam unquam profectus esset, uel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset.

Fuchsij error.

Raphani Theophrasto lib. VII. cap. IIII. de historia plantarum, plura sunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaßium, bœotium. Adolescit amplißimè Corinthium, quod uel radice constet detecta. Hoc enim sursum uersus protruditur, non ut cætera in terram ampliari solitum est. Liothalaßium, quod Thracium uocant, ualidißimum aduersus frigora traditur. Bœotium dulcißimum est, & figura rotundum, nec ut Cleonium prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioraq; sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ simile constat. Raphanus (ut lib. VIII. simplicium medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat uerò secundo: agrestis autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaq; ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existunt. Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquiens. Radiculam solam, crudamq; urbani homines ut plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici uerò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia: in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum sunt obsonia, unà cum illis sumpta, suntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq; & folia nonnunquam eduntur, sed neceßitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè uescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapiq;, & lactucæ: nutritq; magis caulis iste, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solum caulem, sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥαφανὶς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, siue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Pesort.

Raphani uires ex Gal.

Nomina.

SISER

SISER. SISER ALTERVM.

Siser. Cap. CVII.

SISER uulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam inuitat.

NON deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui lib. XIX. cap. V. hæc habet. Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec guſtui amaritudinem relinquant; ſed dulcedinem potius quandam præ ſe ferant. Quòd præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Siſari radix cocta ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectã habens amaritudinem quandam, cum leuicula adſtrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur eſt, quòd Siſer in Italia non ſeritur; tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis ſiſera frequentiſſima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ uenalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule, & umbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris, & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quorum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi ſiſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, ubi generoſitas præcipua. Quod Græci σίσαρον, Latini quoq; Siſer uocant: Mauritani, Culcas, Fiſarum, ſiue Seiſaron: Itali, Siſaro: Germani, Gierlin, & Girgelin: Hiſpani, Chiriuias: Galli, Cheruy, & Gyroles.

Siſeris conſideratio.

Siſari uires ex Galeno.

Siſeris forma.

Nomina.

Lapatum, ſiue Rumex. Cap. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſatiuus, † illi diſsimilis. Tertium genus ſylueſtre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon uocant. Folia eius ſylueſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, meliceridcs, roſaceo, aut croco adiecto, diſcutiuntur. Sylueſtris, & oxylapathi, & eius, quam oxa-

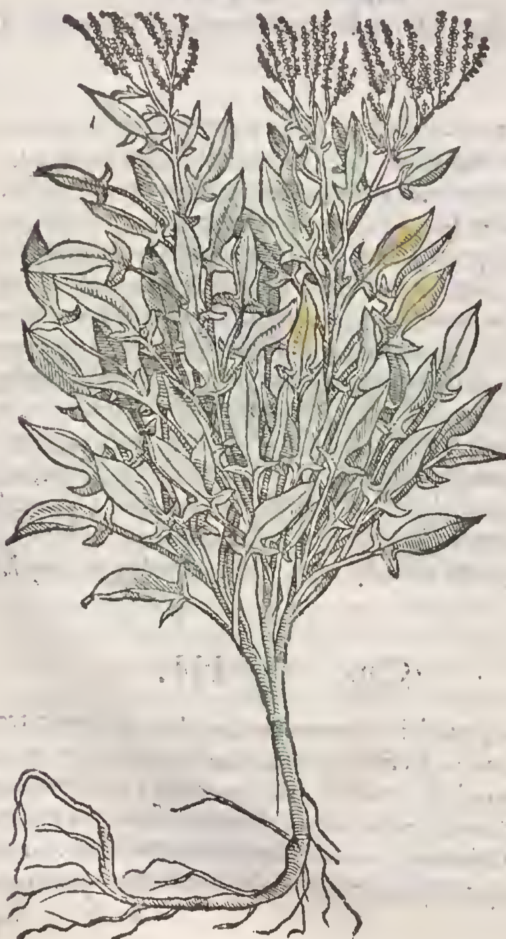
OXYLAPATHVM.

OXALIS.

OXALIS ALTERA.

HIPPOLAPATHVM.

lida nominant, ſemen ex aqua, aut uino utiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ſcorpionum ictus. Quòd ſi quis in potu præſumat, nihil molſti ex ictu prtietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ, crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos vngues perſanant: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foueatur, aut in ſolijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & inſtillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasque diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia ſiſtunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos ueſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet uires, quas ſuprdicta rumicis genera.

Rumicis con ſideratio.
Oxylapathũ.

TAMESTI Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur; in ijs tamen ſponte frequentiſsimus naſcitur, nullis deficientibus notis, quibus, ſatiuus delineatur. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd folijs proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξύ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperàm id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. XX. cap. XXI. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſsimile faciat Dioſcorides. Illud uerò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt hortenſi ſimilia: huic uerò ſagittarum figura, mollia, læuia, quibuſdam ueluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijsq; maioris acidiora. Semen utrique idem, præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus. Hippolapathum porrò non ſolùm in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſsim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Oxalidis con ſideratio.
Hippolapathum.
Lapathi uires ex Galeno.

Lapathi meminit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſyluestrem betam poſsit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm; uerùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines ueſcũtur. Quare nec nos quoq; prolixius hic de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus. Planta, quæ Græcis λάπαθον, Latinis etiã Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, eu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ uerò Græcè ὀξαλὶς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Sallette.

Nomina.

† Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium: qui habet οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.

LAMPSANA.

Lampſana. Cap. CIX.

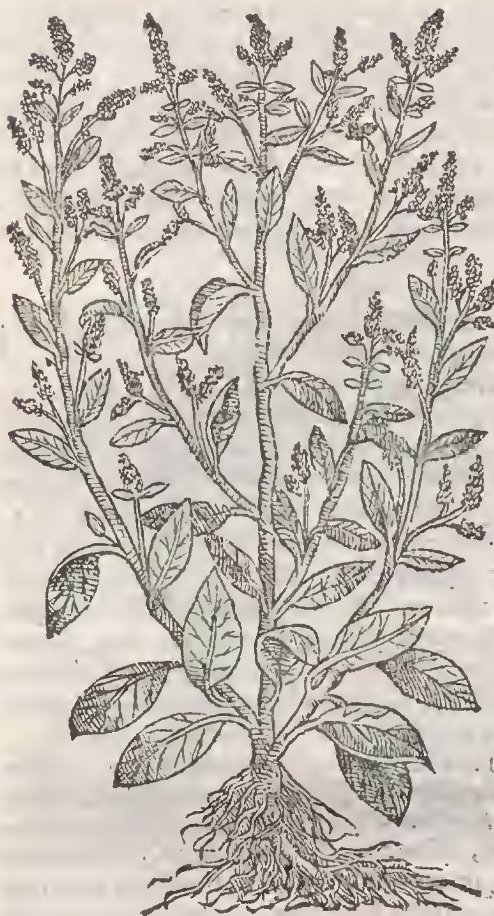
LAMPSANA ſylueſtre olus eſt. Plus alit, quàm rumex, & ſtomacho utilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

Lampſanę cõ ſideratio.

QVANVIS hic inter olera, quæ in alimentorum uſum uenere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride; nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſsima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cũ Plinio lib. XX. cap. IX. inter ſylueſtres braſsicas lampſanam eſſe, pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hæc frequentiſsima in Hetruria, Apulia, ac pleriſq; Italiæ locis, ijs præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan ur-

Lampsanæ uires ex Gal.

BLITVM.

MALVA.

gente annonæ penuria, in alimentorum usum recepta. Meminit huius Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampsana esa succos prauos procreat. Cæterum illita abstergendi nonnullam, digerendiq; facultatem possidet.

Nomina.

Olus hoc ut Græcis λαμψάνη, ita Latinis, & Italis Lampsana nominatur.

Blitum. Cap. CX.

BLITVM estur oleris modo. aluo utile est: nullius in medicina usus.

Bliti consideratio.

BLITVM duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantum referunt, sicut etiam caulis. Quin & radix sanguineo succo madet. Album prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone uulgò appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id namque aqua prius decoquunt, deinum affuso oleo, uel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquàm (ut ego ex uisu testari possum) uomitiones mouet, uentriculi & intestinorum tormina facit, & aluifluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac sine sapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui Porrò, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brassicæq; saporis commeminit, lactucam in brassicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq;, sed addito aceto sæpius, melius assumuntur: aliàs nanq; stomacho insuaia sunt. Diximus autem istiusmodi olera non nihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatē sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus.

Bliti uires ex Galeno.

Nomina.

Eius nomen Græcum est βλῆτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, siue Bachale alimanie: Italicum, Blito: Germanicum, Mayer: Hispanicum Bredos: Gallicum, Poree rouge.

Malua. Cap. CXI.

MALVA satiua esui longè aptior syluestri. stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules: interaneis, & uesicæ utilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: uerùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem utendum est. Contra aculeatos apium, uesparumque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita perunctí non

MALVA ARBOREA.

non feriunt: vlcera manantia in capite, furfuresq; cum urina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque, utilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas insessione mollit: prodest erosionibus uesicæ, & intestinorum, uuluæ sedisque, clystere infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia uenena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morsus remedio est. lac euocat. Semen in uino potum, addito loti syluestris semine, uesicæ cruciatus lenit.

Maluæ consideratio.

MALVA *uulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarum historia cap. v. prodidit Theophrastus, cum inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atq; à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crassitudineq; instar baculi possit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit. hactenus Theophrastus. Plinio libro XIX. cap. IIII præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crassitudinis quã circumplecti nemo possit. In simili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Griguani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus rosarum effigie rubentibus, candidis, uel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si ut rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est θριδακίνη, id est lactuca syluestris. Inter uerò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoq; est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. At refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus uicissim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactissimum redacta sint. Tum nanque cognosces lactucam manifestò refrigerare: maluam uerò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ crassior glutinosiorq;, lactucæ in utriusque medio statuetur.*

Maluæ uires ex Galeno. (margin note beside the Galen passage)

Nomina.

Herba, quæ Μαλάχη Græcè, malua Latinè uocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè, Malua: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue.

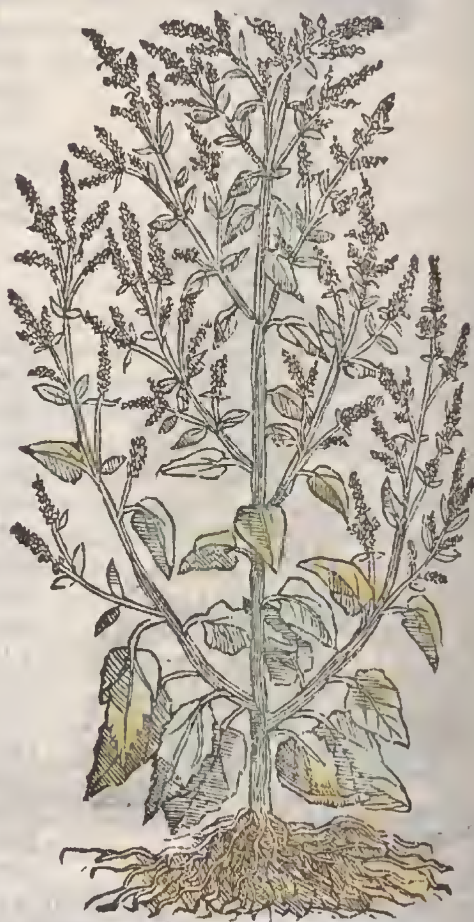
Atriplex. Cap. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chrysolachanon vocant. cognitum olus est. Duo eius genera, syluestre, & satiuum. Coctum editur, ut olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsa potum, regium morbum sanat.

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Atriplicis cõsideratio.

ETSI in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex; frequentißima tamen apud Insubres seritur, quòd ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutißimo cultello Atriplicis folia, & caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocyßimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine preßis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantùm: siquidem ut ocyßimè crescit, ita & uelocißimè senescit, & deperditur.

Recentiorũ quorundã opinio repro.

Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertißimè. quippe præter id quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Nanq; suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinatiam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere poßit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò uirescit.

Atriplicis alia genera.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum syluestre, alterum maritimum. Illud in campestribus, atque etiam alibi sponte prouenit. hortensi omnibus propè notis respondet, præterquàm folijs, quæ albidiora spectantur. herba uulgò cognita est. Atriplex uerò in maritimis nascens, cuius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, ijs facilè sese offeret, qui non grauabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quàm hîc damus, aperte declarat.

Kali Mauritanorum mẽtio.

Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ KALI. Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitrarij ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali ijsdèm dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo pòst tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm uerò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi deniq; planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conspiciuntur, colore ruso: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor uniuersæ plantæ salsus, ueluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amathum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, ut

memoriæ

SPINACIA.

ATRIPLEX MARINA.

KALI.

Atriplicis uires ex Gal.

memoriæ prodidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est; humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimùm terrena, similiter maluæ. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululũ omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliscentibusq́; & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenses: uigentibus autem, & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis tegendum) infarctu prognatam utile est. hæc Galenus. Scribit Serapio Rasim uidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgãdos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiã simul crebos prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit.* Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, & χρυσολάχανον *uocatur:* Arabibus, Cataf, seu Caraf: Italis Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes.

Nomina.

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

Braſsica. Cap. CXIII.

BRASSICA ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit; & uini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum urinam ualidior. ea condita ſtomacho inimica eſt: aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum uino quoque epotus, uiperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, & aceto, podagris, & articulorum uitijs illinitur: prodeſt & ſordidis ulceribus, & uetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribuſque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia ulcera, gangrænaſque ualent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam uocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu uitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentigineſque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci uetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Braſsica ſylueſtris. Cap. CXIIII.

SYLVESTRIS Braſsica, maritimis prærupti ſque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illita uulnera conglutinant, & inflammationes, tumoreſque diſcutiunt.

Braſsica marina. Cap. CXV.

MARINA Braſsica à ſatiua prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, ut hedera, pediculo. Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris; vehementiſsimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

SATIVA

BRASSICA MARINA.

SATIVA Brassica, Theophrasto, & Plinio auctoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestantur: nam in ijs multiplex, & uaria crescit Brassica. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisq; folijs, caule magno tonsili cymarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verum Plinius libro XIX. cap. VIII. Brassicæ (ut diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ crispis admodum folijs, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans, tenera, subdulcis, & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ usque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq;, quæ remanet, capite prægnandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis ullis post tritianum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè respondēt. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo uetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodū per ambitum laciniatis, minutimq; intercisis assurgit. Perniciàlia porrò Brassicis omnibus cum uitibus odia seruantur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: assitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento usus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quòd scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemq; contineat.

Brassicæ syluestris cósid.

Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimā uidimus, folijs domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuaui gustu. Ex semine Brassicæ ueteris (ut Plinius est auctor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem.

Brassicæ vires ex Gal.

Brassica satiua, & esculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semē est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abstersionem postulāt, adiuuat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione ei ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentū efficitur. Brassica uerò agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, ceu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utranq; hanc facultatem ualentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadē de causa, & gustantibus amarior est, quàm domestica: quanquàm domestica quoq; subamarū quiddam, & acre contineat: sed utranq; habet agrestis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica ualentius. Marina autem brassica suprà quàm quòd uentrē deijciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis usus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Brassica quoque, inquit, à multis ut obsonium estur: medici autem, ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo brassicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contrà solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cùm expellere alui excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, uasculoq; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare uolentes, cùm mediocriter bullijsse uidebitur, priore aqua effusa repentè, aliam calentem inijcimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usq; dum tenera flaccidaq; euaserit. quod non facimus, cùm uentris subducendi gratia sumitur. hactenus Galenus.

Brassicæ marinæ consideratio.

Cæterùm licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadántenus acria sentiuntur.

A Quamobrem

Locus Dioscor. suspect'. *Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut & in alijs permultis, mendi suspicione non uacare putamus. Fa-cilè enim euenisse crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora.* Ruellij error *Ruellius uir doctißimus, etsi in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quòd marina braßica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atque etiam prælonga reddiderit.* Syluatici error. *Errat præterea in hac plāta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Cachile suum usneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in littoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus.* Nomina. *Κράμβη* ... *Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hispanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choils.*

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.

Beta. Cap. CXVI.

BETA duorum generum est. E quibus nigra coquitur cum lenticula, vt uentrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo utilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: au-rium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia ulcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisq; cocta medetur.

Betæ consideratio. *BETA tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentißima nascitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporū oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut eius succus uiuum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior est, & gu-stui gratior.* Betę facultates ex Gal. *Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatē omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; ualidior est beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimentorum*

torum facultatibus inquit. Betæ abstersorius inesse succus conspicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim ijs, quibus natura sensu exactiore præditus est: ob idq; largius commansa, stomachum infestat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter mãducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri syluestrem Betam tradidit Plinius libro XX. *cap.* VIII. *eamq; uocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro quarto, à Galeno uerò libro* VII. *simplicium medicamentorum. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro* II. *de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non satiuam solùm maluam; sed agrestem quandam etiam esse perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimq; ubi lenientia clysmata nihil profecerint.* Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta uocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Piessen: Hispanicè, Aselgas: Gallicè, Porree. — Beta syluestris Plinio.

Portulaca. Cap. CXVII.

PORTVLACAE vis adstringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, uesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & uesicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: ueneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus ualens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque uuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones popularum in capite, cum uino emendat: uulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

PORTVLACA *omnibus uulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, et caulis crassior in altum se attollens. Alterum uerò syluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs.* — Portulacæ genera. *Portulacæ meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, et in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac medijs: in humectandi uerò secundi. Hac ratione & æstuantes, ut si quid aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypocondrijs, potissimum in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiscosam habeat humiditatem. Similiter uerò & succus eius. Itaq; non foris modò impositus; sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniã autem subastringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentum autem, dentium stupori medetur ob leuiorem suum morsus expertem. de ea diffusius in opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap.* XX. *emplastri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodest in uniuersum omnibus calidis affectibus.* — Portulacæ uires ex Gal. Huius herbæ nomen Græcũ est ἀνδράχνη Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele albanicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourpier, & Pourchaille. — Nomina.

Asparagus. Cap. CXVIII.

CORRVDA, siue syluestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem

ASPARAGVS.

emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, ut aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſsis. quod, quantum equidem ſentio, planè à ueritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctúsue, urinæ ſtilicidium, difficultatemq́ue, ac dyſenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamq́ue leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

Aſparagorũ vires ex Gal.

ASPARAGI *tam ſatiui, quàm ſponte naſcentes, in Italia notiſsimi ſunt. Meminit horum Galenus libro* VI. *ſimplicium medicam. ſic inquiens. Aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi uim habet, idq́; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipſius radices, & ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine, quam uel maximè dentes requirunt.*

Et lib. II. *de aliment. facultatibus: Inſuper (inquit) aſparagorum alius regius in hortis naſcens, alius* ἕλειος *id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem aſparagi ſtomacho utiles ſunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum aſparagis magis alunt, nimirum quantò illis ſunt ſicciores. hæc Galenus. Aſparagi in cibo ſumpti, ut ſcribit Plinius lib.*

Ex Plinio, & Auicenna.

XX. *cap.* X. *oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & uentrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt.*

Nomina.

Græcis ἀσπάραγος, *Latinis Aſparagus nominatur: Mauritanis, Halion, ſiue Helium: Italis, Aſparago: Germanis, Spargen: Hiſpanis, Eſparagos: Gallis, Eſparge.*

† Licet in Græcis non planè conſtet, hîc altilis, uel ſatiui aſparagi mentionem fieri; tamen non uideo, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoq; referri poßint, ut aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides non aliam, ut ſolet, eius ſubiecißet deſcriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, uel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

Plantago. Cap. CXIX.

DVO Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior, uirentiorq́ue, latis conſtans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad uerticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſsitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò utilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidiſq́ue illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomaſq́ue cohibent: uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanant: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægilopijs, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliaciſq́ue, ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic ut media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idem ſuccus inſtillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert: clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduerſus ſtrangulationes vuluæ, in uellere ſubijcitur, etiam ſi uulua fluxione laboret. Semen ex vino potum alui fluxiones, & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu, & collutione,

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

& collutione, dentium dolores sedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & uesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis utantur.

Plantaginis consideratio.

QVANQVAM à Dioscoride, Plinio, Apuleio, alijsq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recensentur, maius nimirũ, et minus; eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolã appellat, esse tertiam quandam Plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centiuerbia uulgò uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior, eò quòd eius folia, quæ latiora sunt, fibris septem tanquam neruis distinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinq; apparent costæ, Quinqueneruia dicitur. Minima uerò, quòd eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici potest. Plantago (ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simp. medic.) mistæ est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidũ. Itaq; refrigerat simul, et desiccat, et in utroq; secundi excessus à medijs est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam sicca sunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluuia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia simul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, et conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd siccioris, & minus frigidæ. Sed semen etiam subtilium est partium: radices uerò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent; sed folia quoq;, et multò magis semina. Hæc enim quandam in se abstergendi facultatem obtinẽt: quam & in herba uiridi inesse satis conijci potest, uerùm ab humiditatis copia uinci. Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσον, Latinis Plantago uocatur: Arabibus, Lisen, aut Lesan alhamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hispanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain.

Plãtaginis vires ex Gal.

Nomina.

Sium, seu Lauer. Cap. CXX.

SION in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq; esu, calculos rumpunt, atque excernunt, vrinas cient, menses, & partus extrahunt, dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

SIVM.

Sij considera tio.

SIVM in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate uerò frigeſcunt, plerunq; naſcitur. Cæterùm fal luntur apertiſsimè, qui pro Sio herbam Creſcione uulgò uocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamaram, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequēti capite à Dioſcoride deſcriptum, nō legitimū Sium, quod noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur Gorgoleſtro. Hoc e nim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidē pinguis eſt planta, caule recto: folijs latis, in ambitum ſerratis, olu ſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: floribus candidis: ſe mine corniculis incluſo. Rari admodum ſunt fontiū riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiā non habeant. Plinius lib & cap. XXII. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe uide tur: quòd Sio ſiſymbri aquatici uires aſsignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam ſium appellāt. Vnde quòd fortè exiſtimauerit Plinius Sium, & cardaminā unum, & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utrinſq; facultates reddi dit: etſi prius lib. XX. cap. XXII. ſpeciatim de ſylueſtri ſiſymbrio in riguis proueniente diſſeruerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verùm ſenecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut lib. IIII. in eius men tione explicabitur. Sij meminit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excal facientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & urinā mouet, & calculos renū frangit, & menſes euocat. Quod Græci Σίον, Latini quoq; Sium uocant: Mauritani, Ror eathabni, & Inbame hanella, ſeu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgoleſtro: Germani, Vuaſſermerck: Hiſpani, Rabacas: Galli, Berle.

Plinij lapſus.

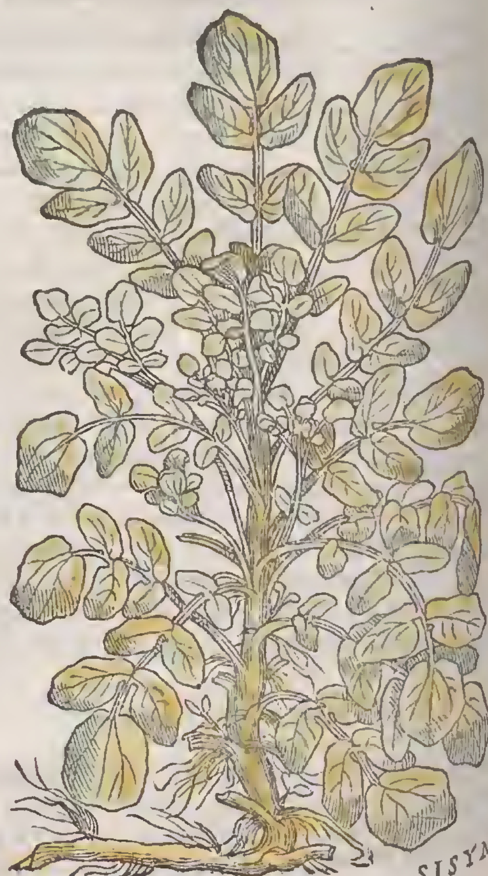
Sij vires ex Galeno.

Nomina.

SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

SISYMB.

SISYMB. AQV. ALTERVM.

Siſymbrium. Cap. CXXI.

SISYMBRIVM (alii ſerpyllum ſylueſtre uocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine, odoratius, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi uim habet. contra ſtillicidia urinæ, calculoſque, ſemen ex uino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. item cōtra ueſparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet.

Alterum ſiſymbrii genus, aliqui cardáminā, alii ſion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiuſdem in locis, quibus ſion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd guſtu cardamum, id eſt naſturtium repræſentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas mouet. crudum eſtur. Purgat lentigines, cutiſque uitia in facie, noctibus impoſitum matutiniſque detractum.

Siſymbrii cō ſideratio.

TAMETSI prodiderit Dioſcorides Siſymbriū in ſolo inculto naſci, Theophraſtus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, & lib. V. cap. VIII. de earum cauſis, ſatiuum etiāmnū Siſymbrium in hortis reperiri poſteritatis memoriæ commēdauit. Quod ſanè eam herbā eſſe crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam noſtrates officinæ Balſamitam, uulgus uerò mentham Romanam, uel criſpam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, criſpa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq́;: & odore, guſtuq́; mentha longè acrior ſentiatur. Cuius rei illud etiam, præter aſſignatas notas, manifeſtum indicium facit, quòd Balſamita hæc facilè in mentham degeneret, niſi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum cauſis paulò antè citato, apertè teſtatur Theophraſtus his uerbis. Siſymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis oppoſita ſcilicet eſt, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam ſolitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuerſa, debilior pars ſuperna conſiſtit, odoriſq́; ſui uehementiam amittit, quaſi ex ambobus illis, germine, atque odore ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, quia mollis quidam, remiſſuſq́; eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt. hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putauerim Dioſcoridis Siſymbrium ſponte in incultis naſcens, cum Theophraſti Siſymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè diſſidere crediderim. Sylueſtre enim in Ananienſi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioſcoride tributis. quod mihi quidem ſatiuo effigie planè reclamare uiſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſylueſtre Siſymbrium à ſatiuo plurimùm differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cùm Siſymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non poſſet, ut ſylueſtre aliter uſquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura naſcatur. Quo poſtmodum fieret, ut locus, in quo Siſymbrium primò adoleuiſſet, breui temporis tractu ubique mentha ſcateret. quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm Braſauolus, cùm hæc fortaſſe non perpendiſſet, credidit Balſamitam, quam ipſe Florentinam mentham appellat, tam ſatiuum, quàm ſylueſtrem Siſymbrium indifferenter explere poſſe. Qui præterea fatetur ſe uidiſſe (quòd potius eum oculos feſelliſſe putauerim) Balſamitam deſciuiſſe in calaminthem, Plinium quidem, non Theopraſtum ſecutus. Siquidem Theophraſtus in mentham, non in calaminthem Siſymbrium deſciſcere prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro XIX. cap. X. ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthem degenerat, quam lectionem accepit Braſauolus: ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, ut ij, qui Plinium caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaque iam eius loci uera, & legitima lectio eſt, ut in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthem. Symbrium uerò, quod (ut Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba eſt, quàm uulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio diſſerentes. Siquidem ea in fontium riuis diſcurrentibus comite Sio naſcitur, folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius Plinius libro XX. cap. XXII. quamuis libro XIX. cap. VIII. aliud Siſymbrij genus commemoret his uerbis. Siſymbrium ſimili modo ſeritur. lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Plinium de uulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſſim prouenit, diſſeruiſſe. Siſymbrij utriuſque mentionem fecit Galenus libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis,

Siſymbrii in menthā mutatio.

Braſamoli error.

Siſymbrium aquaticum.

Siſymbrii utriuſq; uires ex Gal.

tis, & exiccantis facultatis est, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sisymbrium uerò, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddam gustu præfert, cùm siccum est, tertij est ordinis excalfacientium, & desiccantium: cùm humidum, & uiride, secundi. Nomina. *Vt Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Sisymbrium dicunt: Arabes, Sisnabarion, seu Sisnasbar: Itali, Sisembro, & Menta Romana: Germani, Vuassermuntz, & Bachmuntz: Hispani, Hierua buena de agua: Galli, Menthe aquatiche.*

Quod uerò σισύμβριον ἕτερον, Græcis, Sisymbrium alterum Latinis appellatur: Italis, Sisembro aquatico, & Crescione: Germanis, Brunkressen, & Vuasserkressen: Hispanis, Berros, & Agriois, Gallis, Cresson.

CRITHMVM.

Crithmum.

CRITHMI MARINI SPECIES.

Cap. CXXII.

CRITHMVM, seu, ut aliqui, Crithamon, fruticosa, & undique foliosa herbula est. cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: foliis pinguibus, numerosis, albicantibus, ueluti portulacæ, latioribus, & longioribus, salso gustu: flores candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia in cocta uino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliatur: menses ciet. Estur crudum, coctúmue in olere. seruantur etiam in muria.

Crithmi consideratio. *NASCITVR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italiam litore; sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit uidere eo tractu per quem à Timauo fonte Tergestum nauigatur: nanque inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in uniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatum uirescit, herbam sancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, ptantam hanc legitimum esse Empetron, libro IIII. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate.* Quorundam lapsus. *Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum. qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioseq; ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam inter cutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscorides. qui proptere*

rea illud inter ea, quæ aluū deijciunt, medicamēta locauit. Quommodo autē Empetron quis idem cum herba sancti Petri rectè dixerit, si empetron nullis alijs à Dioscoride repræsentatur notis, quàm quòd nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore? Verùm enimuero non modò putandum; sed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandū erit, herbam hanc Crithmum esse. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac seminibus, & uniuersæ deniq; plantæ tribuit Dioscorides, Crithmū planè referat. Crithami uires recensuit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorū, his uerbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrē uis eius est exiccatoria, & abstersoria. Vtraq; tamē imbecillior in eo est, quàm in amaris. Κρίθμον Græci, Crithmū item & Crithamum Latini uocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de la mar, & Vnbas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin. Crithmi uires ex Gal.

Coronopus.

Cap. CXXII.

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram strata, fissis foliis. coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus uias.

VARIAS, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarū historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poßit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eā pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiā minime probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbā, quæ uulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs paßim usurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec desunt prætereà, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utūtur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet neceßitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos nō modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nanq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatißimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius uariæ Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinq; ueluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræsentat; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Pliniū sequi uelit, quòd dixerit lib. XXI. cap. XVI. (quod tamē ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant; frustrà, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis interfectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocāt. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquā, quod equidem legerim, expreßit Plinius (ut Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud prætereà animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum usum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortaße ad foliorum formā alluserit, qui laciniarū tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non

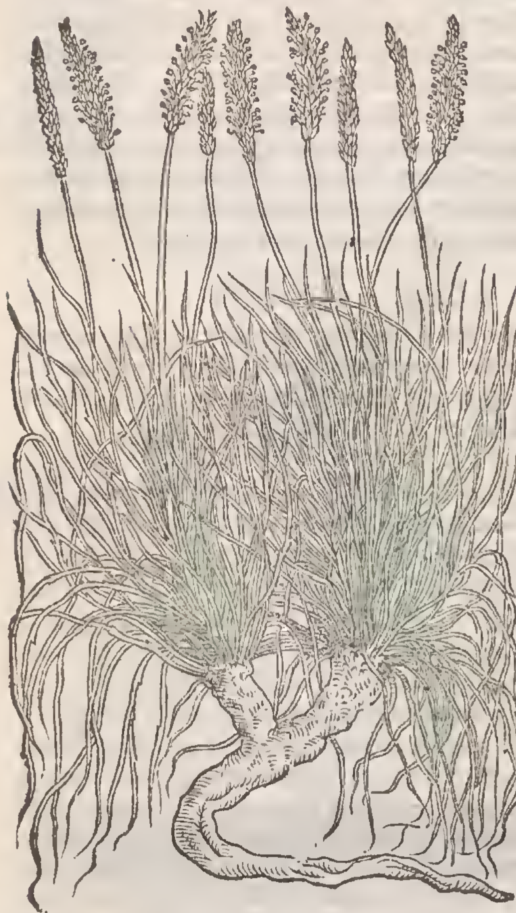
Coronopi cōsideratio.

Quorundam opinio damnata.

Leoniceni opinio reprobata.

Gramen aculeatū Plinii.

CORONOPVS SYLVESTRIS

non ualeant, ut cum acanthinis pariter lusit Dioſcorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophraſto, quàm Dioſcoridi idem eſſe. Ideoq; Plinius libro XXI. Theopraſtũ ſe- cutus, Coronopum aculeatum facit: libro uerò XXII. Dioſcori- dem fortaſſe imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed et illud ſilendum nõ duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pue- ri ludentes ſanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienſes ſemen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milij, uel panaci modo carnium iure decoquunt, granulis oblõgiuſculis panico minoribus, guſtui nõ ingratis, adeò ut Germani himeldaum uocent, hoc eſt, cæleſtem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quaſi certò crediderim, quòd Leoni- cenus ab ijs fortaſſe doctus, putauerit hanc plantam eſſe Dioſcori- dis Coronopum. Qui cùm Coronopum ſcribat ſpinis nullis rigere, ſeriq; in hortis in ciborũ uſum, eos nihil falli exiſtimauerim, qui nobiſcum ſenſerint eam plantam legitimum eſſe Coronopum, quæ uulgò nobis Herba ſtella uocatur. Nempe nullam hactenus plan- tam uidi, quæ perinde ac illa adamuſsim Coronopum referat. In- uenitur hæc etiam ſponte naſcens diluto extenuatoq; ſolo in comi- tatu Goritienſi, nõ longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui di- citur in collibus. Eam inibi uulgò Serpẽtinã appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenoſorum animalium morſibus maximè aduerſetur, ſitq; præcipuum remedium, ita ut ipſa ſola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet de- morſos.

Coronopi ſyueſtris mẽtio, & uires.

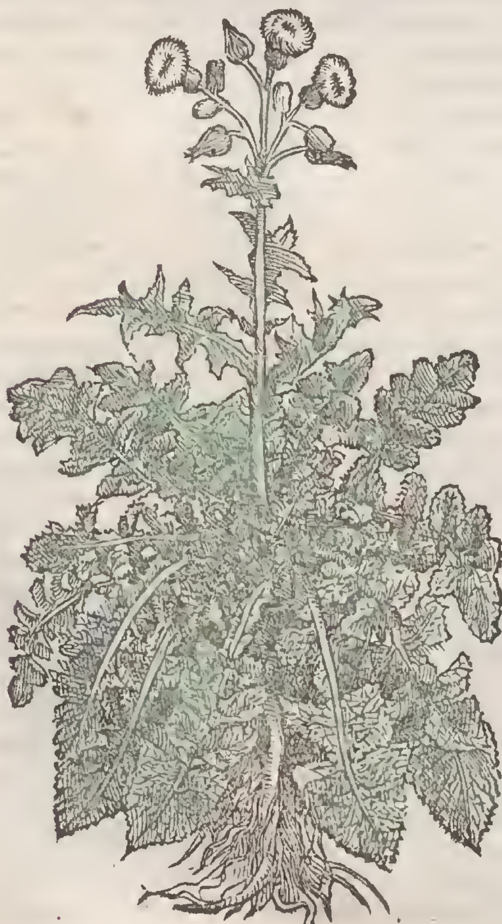
Coronopi uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſim- plicium medicamentorum, ſic inquiens. Coronopodis radix cœlia- cis prodeſſe creditur manducata.

Coronopi uires ex Gal.

Eius nomen Græcum κορω- νόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba ſtella: Germanicum, Kraenfuoß: Hiſpanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

Nomina.

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS LAEVIS.

Sonchus. Cap. CXXIIII.

SONCHI duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitur. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque uis refrigerat, modicè adstringit. unde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appositus, sedis, ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans foliis: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt. sed ad eadem pollet.

Sonchi consideratio.

SONCHVS in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Visuntur in hortis, campis, & uineis duo sonchi genera. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis differuit Dioscorides, non solùm non inueuitur in Italia, ubi non recordor me hactenus uidisse plantam, quæ Sonchum arborescentem referat; sed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri utuntur hyeme in acetarijs, præsertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ sint, mansuq; dulces, frequenter mensis expetuntur. Sonchi uires nobis descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex spinosis plantis est. Cæterùm uiridis etiámnum, & tener estur, perinde ut cætera olera syluestria. Temperamentum eius quodammodo mistũ est: constant enim ex aquea, terreaq; essentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatis in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat: postea uerò quàm planè resiccatus fuerit, terrestre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.

Sonchi uires ex Galeno.

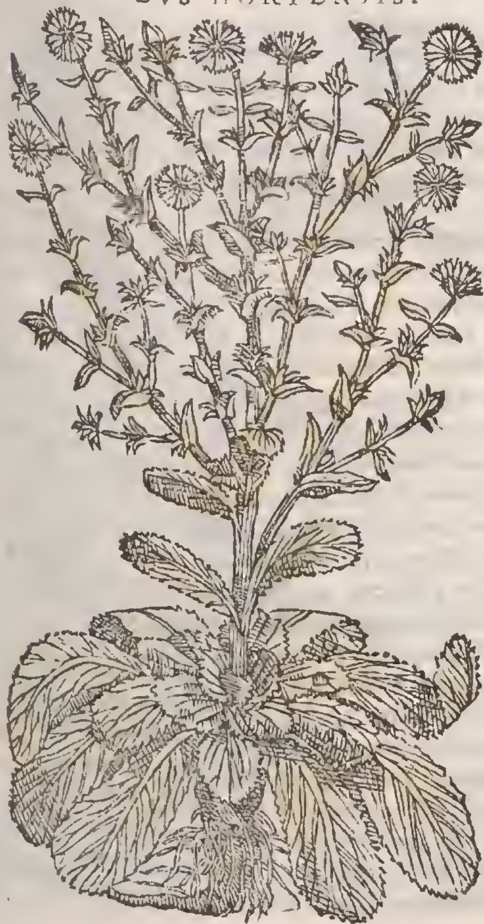
Σόγχος sic Græce, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder hasenkoel, Gens dystel: Hispanicè, Serraya, & Serralha: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.

† Hæc dictio κενός, quæ uacuum, & inanem significat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.

Seris, siue intibus. Cap. CXXV.

SERIS duum generum est. Altera syluestris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera satiua, latioribus foliis constat, stomacho quàm hortensis utilior. Quæ iterum in duas species digeritur.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

una folio

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

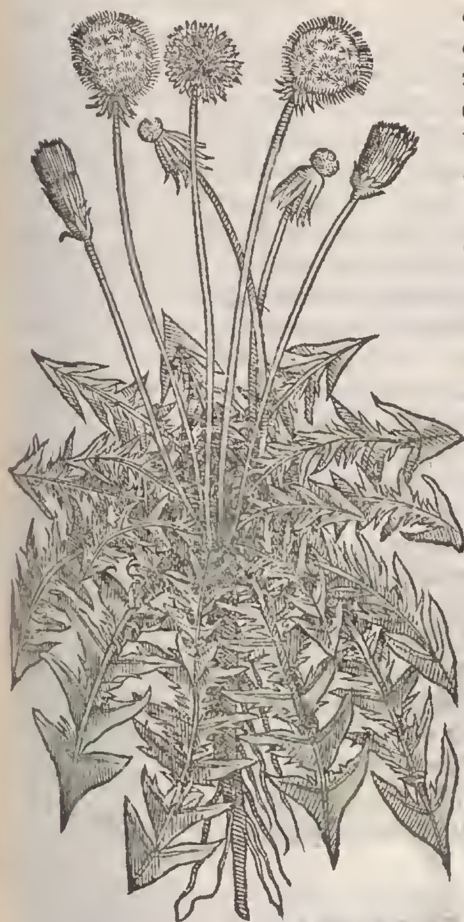
una folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraq; refrigerat, & adstringit, stomacho utillissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Syluestres stomacho meliores: quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

Seridis, siue Intybi, consideratio.

QVONIAM in Græcis uulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, et in Seridis generibus Dioscoridis depravatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή. ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. *id est. Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarissime patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, leuioreq;, ab hortensi angustifolia Seride non longè dißimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, paßim ferme uirescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam uocant alterã domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendũ est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; nõ aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorũ equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruã Serim dixeris, uocant: tametsi in syluestriũ quoq; genere, ea etiam Seriola dici poßit, quæ paßim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ nõ longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mẽsis frequentißimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam*

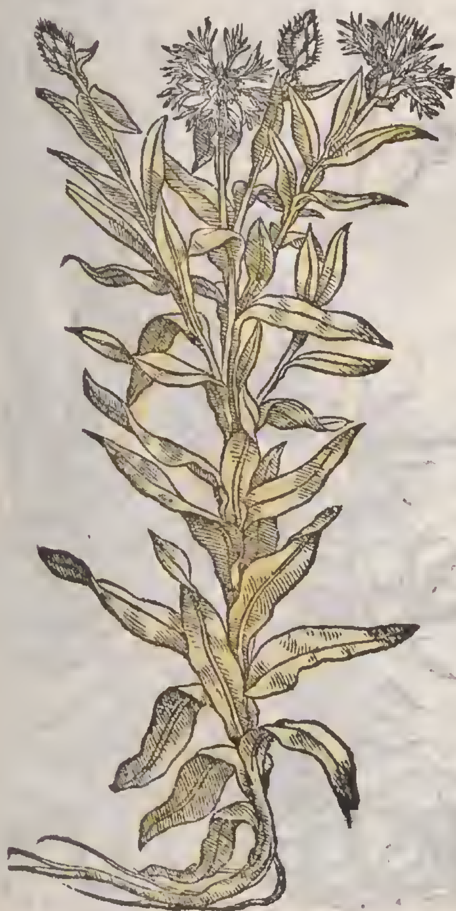
hoc

DENS LEONIS.

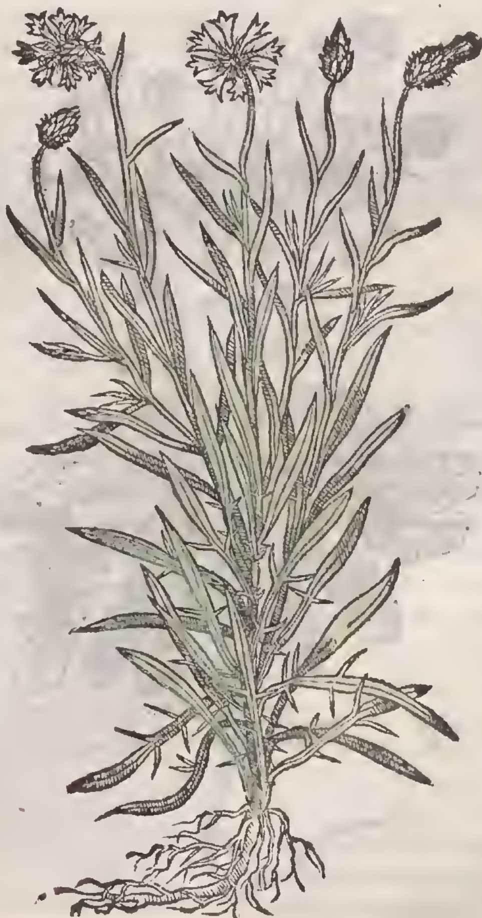

hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, & tenerrimũ, & candidißimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis asserat Dioscorides syluestrem Intybũ, quemadmodum & satiuum duorum tantùm esse generum; Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophrasto lib. VII. *cap.* XI. *de plantarum historia Aphaca uocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos euanescit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto usq; æstatem factitatur. Flos melini speciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuersum respondet, quæ nonnullis* DENS LEONIS, *alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisq; uerò Ambubeia nocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cùm in hortis numerosißimum, præstantißimumq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium ubiq; frequentißimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò syluestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè detestandum est: nam etsi hieracio, syluestriq; lactucæ uis frigida insit: tamen præterquàm quòd nullam cum iocinere habeant conuenientiam, lac, quo eo potißimùm tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeò est, ut linguam exurat.* Seplasiariorũ negligentia.

CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR

ac uellicet: quibusdam uerò adeò somnificum, ut non desint, teste infrà Dioscoride, qui illud meconio permisceant.

Cyani mentio.

Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo CYANVS Plinio dicitur, aliis quibus uerò uulgò Battisecula, uel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, maio, & iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hîc maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúsue rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid di cam, non habeo. Huiusce uires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanquam Placentinus, quod affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit.

Intybi, & Cichorij uires ex Galeno.

Intybi, & Cichorij uires recensuit Galenus libro VIII. simplicium medioamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæq; temperaturæ, utrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerùm utraque adstringentis qualitatis est particeps, uelut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et libro VIII. de compositione medicamentorum secundùm locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis existunt: apud nos namque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderate adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius & robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperq; commissuras osculorum uenarum in sima uisceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergent. Neque uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodū quæ frigidam humiditatem absque adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam uiscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosum, aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunque complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam siccatu tusa, qui potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa uiscus, magnopere auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus; sed & ipsa olera exiccata, tusáq;, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.

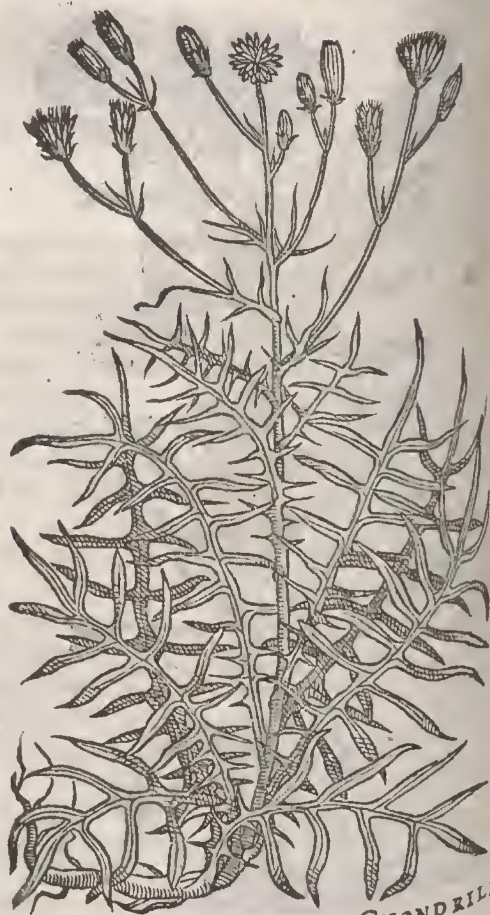
Nomina.

Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus satiuus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Hundebe, seu Endeba: Italis, Endiuia: Germanis, Endiuien: Hispanis, Endiuia: Gallis, Endiuie. Quæ uerò σέρις ἀγρία κιχώριον, & πικρὶς Græcè, Cichorium Latinè uocatur; Italicè, Cichorea: Germanicè, Vuegueueiß, & Vueguuartz: Hispanicè, Almerones, & Cichoria: Gallicè, Cichoree.

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

Chondrilla. Cap. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij ſerin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio ſimilia. qua ex cauſa nonnulli ſyluestris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, uerùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum, & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti uitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in uino pota proficit. Succus decoctæ, in uino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit. Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulis & folia concoquendi uim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis, & cultis.

NIMIRVM ſylueſtris cichorij ſpecies Choudrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria; ſed etiam in uniuerſa Italia in cultis locis, ſcrobium aggeribus, & ſecus uias uireſcere, ac ſuo tempore floreſcere conſpicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quãuis amarior ſit. Viſitur & alterum genus huic non longè diſsimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem deſinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præſertimq́; radice redundat, à noſtris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam ſuis acetarijs pro cichorio indifferenter admiſcent. Chondrillæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſimul de intybo, & cichorio diſſeruit, nihilq́; ei peculiare reddidit, preterquàm quòd intybi ſit ſpecies. Veruntamen libro II. de facultatibus alimentorum non ſanè intybo, nec cichorio, ſed lactucæ Chondrillam ſimilem fecit. Chondrillæ utriuſq; conſideratio.

Huic nomen Græcum χονδρίλλη: Latinum, pariter & Italicũ Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, ſeu Amiron: Hiſpanicum, Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Lettron. Nomina.

Cucurbita. Cap. CXXVII.

CVCVRBITA eſui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abſceſſus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam ſyrianſi uocant, in ſincipite illinuntur: oculorum inflammationes, pudagraſque refrigerant. Succus è ramentis tuſis per ſe, aut cum roſaceo infuſus aurium doloribus auxiliatur: aduſtiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius ferueſactæ, & expreſſæ ſuccus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter reſoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infuſum, ſi miſtum ſub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CVCVRBITA ſatiua, quæ per æſtatem in cibum frequentiſsimè uario ſumitur apparatu, in triplici cenſetur genere, nempe longa, rotunda, & ſeſsilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma diſsimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores, ac ſeſsiles, aptiſsimas quidem ad recipiẽdum tum uinum, tum oleum; tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorum uice. Si uero cordi ſit, ut fiant corpore uaſtiores, de media cucurbitæ parte ſemen inuerſo ſeratur cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facilè elangueſcunt incrementa uirentium. tantoq́; magis; ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantq́; in ſua uite ad hyemem uſq;: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens uaſculum aqua ſubijciatur, à quinq; uel ſex digitorum interuallo, ante paſterum diem Cucurbitæ conſideratio.

CUCURBITA INDICA.

adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur.

Sunt et alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam ueniſſe: unde Indicæ à pluribus nocitantur. Sapor ijs ſubdulcis, non ut noſtratibus uſque adeò inſipidus: uerùm guſtui inſuaues ſunt, niſi præcipuis condimentis ſaturentur.

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utraque qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum eius ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuauis eſt, ſtomacho pernicioſa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidã iam auſus eſt, pondus cum algore uentriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq; euertet, & ad uomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq; ex ſugacibus complura, aut mox quàm elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoque ſaporem nominare uelit, qui neq; acris, neque ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repreſentat, ueluti nec ipſa aqua. At huiuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia uocitare ſolent (Latini fatua, aut inſipida dicunt) quo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita non immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, obidq; ad quēuis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione; qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi ſolet nonnunquam accidere, cùm aut uitioſè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, euenire ſolet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adſimilatur; ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroque in membra diffuſus acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem ratione, ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuauiſſimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illi fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, uel in ſartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam ſibi ualentem uim adſciſcit, uti nec cùm in iure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia ſunt, acribus, aut acidis, auſteriſue, aut ſalſis permiſceri ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum uoluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat euitare.

Nomina.

Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκύνθα ἐδώδιμος appellatur: Arabibus, Haraha, Hara, ſeu Charha: Italis, Zucca: Germanis, Kurbß: Hiſpanis, Calabaca: Gallis, Vne courge.

Cucumer Satiuus. Cap. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & ſtomacho perquàm utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: ueſicæ prodeſt: olfactu reuocat, quos ani mus liquerit. Semen modicè urinam mouet: cum lacte, aut paſſo, ueſicæ exulcerationibus ſubuenit, Illita cum uino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, urinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta eius contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin uocant, ſincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum ſemine, adiecta farina, ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repugant, & nitorem afferunt. Radix ſicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, uomitionem mouet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam uomere cupiat,

CVCVMERES.

MELONES.

ANGVRIAE.

cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoque illita cum melle, ulcera concreta in modum faui, quæ ceria uocant.

Cucumeris consideratio.

QVANQVAM *Græci (ut Galenus est auctor libro* II. *de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponum genera Pepona nominant : tamen σίκυος nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride, id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni potest, an hîc reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria uulgò nūcupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, et Venetis Cucumis dicitur, Hetrusci uerò Citrulus, omnibus notissimus. Siquidem non ex Dioscoride, sed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυς appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd Græci σίκυος uocabulo nostratem Citrulum, & Insubrium Cucumerem significent, facilè conijci potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui lib.* IIII. *Cucumerem syluestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à satiuo dissidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac sarmentis satiuum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij uerò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hic citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires descripsisse.*

Brasauoli lapsus.

Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolum putamus, quòd procul dubio existimauerit, ueteres Græcos, præsertimq; Dioscoridem, σίκυος appellatione anguriam, uel Hetruscorum cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. XIX. *cap.* V. *Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi : in prouincijs*

quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ sint substantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ facilè à uentriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquàm contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à uentriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque ijdem in tantum odêre oleum, ut si è uite pendentibus uas olei subijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ sphericam formam referunt, minime euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor est) usque ad alios penè prouentus: & id quidem non solùm muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant.

Peponum, & melopeponũ consideratio.

Verùm enimuero cùm asserat Galenus, quòd pars intima carni semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi statuere nequeam, neque inuenire possim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriusque generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnes pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij, plus, minúsue maturitatis fuerint adepti: nam utrisque, cùm ultimam senserint maturitatem, id supremæ carnis unà cum seminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrisque minus maturis, non euenit; eaq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones ipse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanq; Serapio cùm primum ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignatas fuisse.

Fuchsij error.

Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus. quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci uominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur.

Cucumeris uires ex Gal.

Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est, qui uerò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoq; atque cribrato, uice pulueris abstersorij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non facile, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimq; ijs se explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunque crassum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi edulijs, quantumuis probè in uenis nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit.

Peponum uires ex Gal.

Et paulò anteà, de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideoq; urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atque in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potissimum quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem perueniat, uomitioni quoque idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino uomitum concitabit.

Melopeponũ facultates ex Galeno.

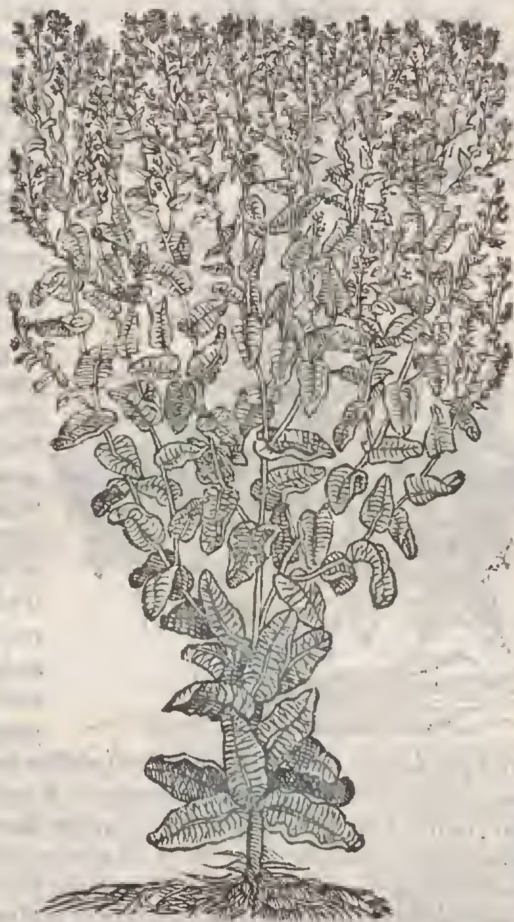
Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item urinam prouocant, tandiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, ut

tu pepones, officiunt. Σίκυς ἥμερος *Græca uoce, Cucumer satiuus Latina uocatur: Arabica, Chathe, seu Chetha: Italica, Cocomero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hispanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At* πέπων *Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, seu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè, & Italice nominatur: Arabicè, Dullaha: Germanicè, Gurchen: Hispanicè, Cogombro: Gallicè, Cogombre.* Nomina.

LACTVCA CRISPA.

LACTVCA FLORIDA.

Lactuca. Cap. CXXIX.

LACTVCAE satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: uerùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & ueneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

Lactuca syluestris. Cap. CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca satiuæ similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & asperiora. Amaro gustu est. & uiribus aliquantum papaueri similis, unde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris leuamentum præstat, menses trahit: contra scorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm satiuæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac uenerem arcet. Succus ad eadem ualet, sed uiribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, ut in alijs liquaminibus moris est, insolatum.

LACTVCA *satiua herbarum ferè omnium uulgò notißima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æstate tota conspici potest; non ob id tamen existimandum est, quòd ea uiribus, & facultatibus inter se differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibi præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem folijs crispa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm* Lactucæ consideratio.

LACTVCA SYLVESTRIS.

Lactuca syluestris.

quæ dura, patula, ac lactescens habetur? Syluestris in campestribus nascens, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: uerùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquiens. Syluestris lactuca folio breuior, quàm satiua est, idq; consummatum aculeatur, & caule simili modo breuior perficitur: succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucæ uires ex Gal.

Satiua (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) uerùm maximè secundum aquæ, ut sic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua, & leuia erysipelata: non tamē maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs uexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoq; colligitur succus, argema, & caliginem expurgās: ad adustiones etiam cum lacte mulierum iungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nā inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re uera haberet, non modò nulli olerum; sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulijs esset secundū. nempe sanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multū addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudētius obijciant, longius tamen alijs à uero absunt. quàm quam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quod meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatißimi succi censendum esse, quòd plurimum quidem sanguinis, aliorum uerò succorum nullum producere sit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm uescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucißimum sanguinem, & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipsa uescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijsue, præsertim ijs, quæ caseo constant. Pleriq; etiam antequàm excaulescat, in aqua elixa utuntur: ut ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, uideretq; post mandi à me citra magnam molestiam non posse, coctura rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam aßiduò os uentriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratiā lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quàm in iuuentute, somnum iam studio, & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod unicum mibi præsentißimum remedium lactuca uespere commanducata semper fuit.

Nomina.

Lactuca sic Latinis, θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, seu Chas: Italis, Lattuca: Germanis, Lattuch: Hispanis, Lechuga, aut Alfalsa: Gallis, Laictue.

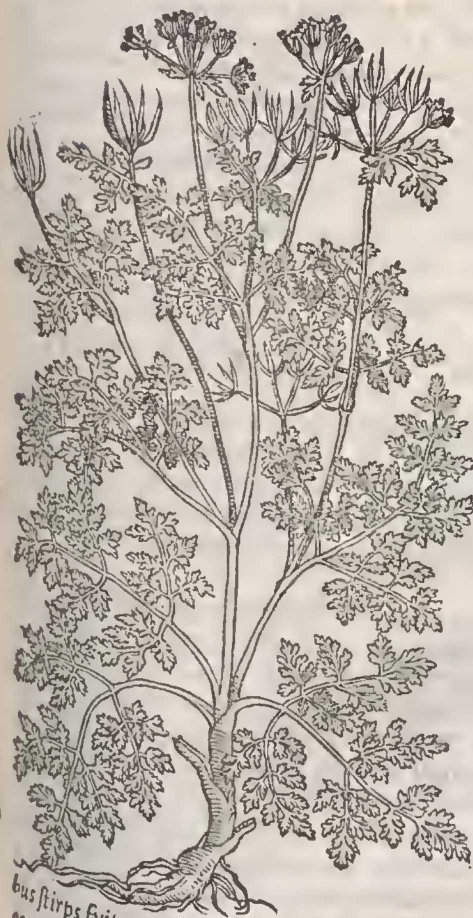
Gingidium. Cap. CXXXI.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est syluestri pastinacæ similis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmue estur, magna stomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex uino potum uesicæ prodest.

Gingidij consideratio.

HVIVSCE sententiæ esse comperiuntur Ruellius, & Fuchsius uiri clarißimi (licet ille non planè adstipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui stirpium cognitionem profitentur, in hoc consentiunt, quòd Gingidium ea sit herba, quàm nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uerò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod sentio) probandam putauerim. Quinimò crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non esse repertum, uel inibi

CHAEREFOLIVM.

inibi facilè non oriri: præsertim cùm Dioscorides, & Plinius asserere uideantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis. Meminit Gingidij Galenus libro VI. simplicium medicamentorum his uerbis. Gingidiũ sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem, & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Plurimum in Syria Gingidium nascitur: estur'q; similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptũ fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum uerò est, quòd hæc herba medicamentum potius est, quàm alimentum. Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quòd in ipso ex amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestæ deprehendantur. Quod Græcis γιγγίδιον, Latini similiter Gingidium uocant: Itali, Gingidio: Germani, Korffel, & Kerbelkraut: Galli, Cerfueil.

Gingidij uires ex Gal.

Nomina.

Scandix. Cap. CXXXII.

SCANDIX, syluestre olus est, amarum, subacre: quod crudum, coctúmue manditur: stomacho, & uentri utile. Decoctũ potu, uesicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis cõsideratio.

QVANQVAM *Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notissima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum usu haberetur alijs admista oleribus; cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicẽ notis aliquibus, uel lineamentis descripserit, uesciuerim profectò quónam pacto, quáue ratione affirmari possit & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterùm scribit Hermolaus uir doctissimus, & in stirpium historia omnium suæ ætatis facilè primus, se uidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoq; sæpius uidimus maio, & iunio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs essurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur; licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia disserimus, plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium. quoniam Dioscorides consueuit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici assignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò scandicem esse. Neq; ab hac mea me detterret opinione Hermolaus, quòd uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nescinerim ego quánam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresserit. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò ut in siccando, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensi. Vrinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc Galenus. ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui*

Scandicis uires ex Gal.

PECTEN VENERIS.

CAVCALIS.

ſtui ræpreſentat, ut dici poßit primum caliditatis, & ſiccitatis, gradum excedere. Cæterùm ſi ulla eſt planta, cui hæc comparari poßit, eam adamußim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. à pectinum ſimilitudine, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſylueſtris paſtinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, enicantibus ſummatum ab eodem capitello compluribus acumitatis roſtellis, inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referuntur, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice. Quæ herba σκάνδιξ *Græcè, Latinè Scandix ſimiliter nominatur: Italicè, Scandice.*

Nomina.

Caucalis. Cap. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij ſylueſtre daucum vocant, cauliculo eſt dodrantali, aut maiore, ſubhirſuto: folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidiſque: candida in cacumine umbella, ſuauiter olete. Crudum, coctúmue olerum modo eſtur: vrinam mouet.

Caucaldis cõſideratio.

VISITVR *Caucalis in Hetruriæ campeſtribus, inculto præſertim ſolo, ut & Ananienſi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura noſtra hanc Petroſello ſaluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadántenus effigie referant, quod uulgò Petroſello dicunt. Etſi quæ ſuperiore parte prodeunt, per ambitum ſint fœniculi modo capillamentis diuiſa. Caulem mittit paſtinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non abſimilem. Quapropter Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & deſiccat, urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur. Vt Græcis* καυκαλὶς, *ita etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide.*

Caucalidis uires ex Gal.

Nomina.

Eruca. Cap. CXXXIIII.

CRVDA ERVCA uenerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, urinam cit, Concoctioni prodeſt, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta utuntur: quod, uti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiámnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat. Cuius ſemine pro ſinapi incolæ utuntur. Vrinam uehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

Erucæ conſideratio, & uires.

VVLGARIS *admodum planta eſt Eruca tam ſatiua, quàm ſponte naſcens, quòd frequentißimè in cœnis acetarijs inſeratur. Excalfacit olus hoc (ut teſtatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus) perquàm manifeſtè, adeò ut non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in uenerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cũ felle bubulo miſtum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis* εὔζωμον, *Latinis Eruca uocatur: Mauritanis, Iergir, Ergit, ſeu Giurgit: Italis, Ruchetta, & Rucula: Germanis Vueiſz ſenff: Hiſpanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette.*

ERVCA SATIVA.

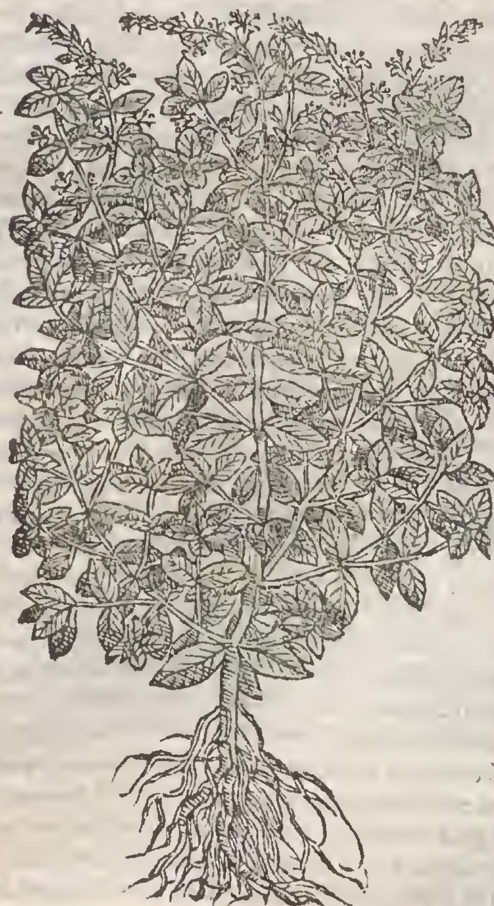
ERVCA SYLVESTRIS.

OCIMVM MAGNVM.

OCIMVM PARVVM.

Ocimum. Cap. CXXXV.

OCIMVM uulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum uino Chio, oculorum doloribus. Succus uisus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili urinæ, inflatisque: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quandoquidem manducatum, & in sole positum uermiculos creat. Aphri autem adijciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi consideratio.

OCIMVM quemadmodum odoratißimum, ita & omnibus notißimum est. Nanq; perraræ sunt ubiq; ædium fenestræ, perraráque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens seratur, & foueatur in figulinis uasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs assurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac craßis, citriæ malo similibus, à quorum effigie ipsum facilè uocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipsum Mesues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd foliis constet minutis atq; angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitq; medium hìc à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum similitudine nuncupauit, quod citri folijs æmulum esse diximus, ut facilè omnibus perspicuum esse potest, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo disserentis. Idcirco uideant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, quáue ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus cæteris sit longè aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus.

Monachorũ iactantia.

Brasauoli lapsus.

Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium & Dioscoridem esse controuersiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XII. cap. XX. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo disserentem, patienter perlegisset, cognouisset utiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideóq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum uermes afferre. Aphri uerò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta ætas acriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex uino: stomacho quoq; esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarißimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus libro V. cap. VIII. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia uehementer siccatur. Folio nanq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem exprimant alienam. hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioscoride dissentire uidetur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro VIII. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porrò uerè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatißimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumentis citaret aluum, sic appellatum ὠκὺς ab Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatũ ab ὄζω uerbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c scribẽdũ esset. Cæterùm ocymũ antiquis quibusdã boum pabulũ erat ex secta uiridi segete, priusquam

Ocimi degeneratio.

Ocimi uires ex Gal.

Ocimi ab ocymo differentia.

quàm indurescerent culmi: uel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem una in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum, commistis, et exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus unà in agro satis in primum iumentorum pabulū; sed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo uerno tempore, nō modò alantur boues, ac etiam equi; sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprij generis. quòd è ueteribus nullum hactenus inuenerim (quantū equidem uidi, & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd uocabulū hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primò statim uere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiuliensia à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existimet. Quinetiam is turpiter aberrasse deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocymi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum esse censet, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verùm ocymū non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum uocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani, Basilien, & Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli, Basilich.

Adami opinio vana.

Nomina.

Orobanche. Cap. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum vergente: radice digiti crassitudine, & cùm ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: unde orobanche sibi cognomentum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo decocta. Legumentis addita concoctionem accelerare creditur.

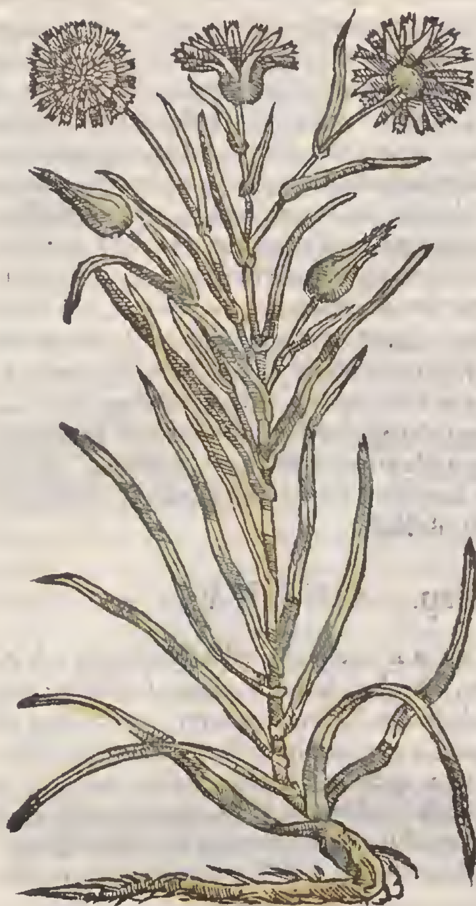
OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, uidimus primùm in Anauiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed et inter segetes, cannabim, linum, & in uijs secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandauerit Theophrastus lib. VIII. de historia, & V. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; suo; ea tamen, quæ hìc à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio lib. XXII. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tātùm præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd uicinas strangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchē appellant. Prosilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam folijs, sed uno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq;, & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibusdam patescit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali uisitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ eà degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) cynomorion eam appellent à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus nō temerè dicendum existimauerim, uel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, uel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse.

Orobanches consideratio.

Orobanche, ut Galenus est auctor libro VIII. de facultate simplicium medicamentorum, est siccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum est ὀροβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, necnon Erui angina: Italicum, Orobanche.

Orobanches facultas.
Nomina.

Barbula hirci. Cap. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab alijs come vocatur, breui est caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, vnde nomen inditum est. Herba esui apta est.

Barbulæ hirci consideratio.

HIRCI barbula, quam Hetruria uulgò appellat Sassefrica, uulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis, iucundaq́; sit, estur hyeme frequẽter in acetarijs. Folijs exit hæc croci, latioribus tamẽ, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cælo fatiscit, nubiloso uerò contrahitur, occluditurq́; calyce, quemadmodum & chamælonis echinus. E concluso calycis uertice barba dependet incana, prolixaq́;. Vnde nomẽ accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. VII. de plantarum historia. Sed certè nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hãc Theophrasto, et Dioscoridi legitimam Hirci barbulã esse, cùm illa pulchrè huius notis respondeat. Hermolai error. *Glutinat hæc recentia uulnera, si foliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur.* Nomina. *Τραγοπώγον ita Græcis, Latinis uerò Barbula hirci uocatur: Italis, Barba di becco, & Sassefrica: Germanis, Bocks barth, & Gauch brott: Hispanis, Barba de cabron.*

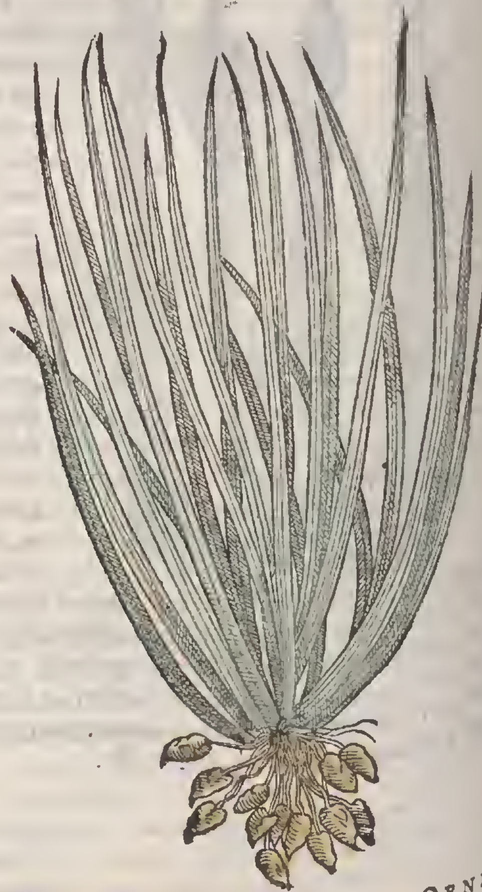
Ornithogalum. Cap. CXXXVIII.

ORNITHOGALVM cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei: & cum hiantes se pãdunt, lactei visuntur: inter quos diffectum, cachrios modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, vt melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

ORNITHOGALVM.

TRASI.

ORNI-

ORNITHOGALVM adeò inter segetes frequens oritur, ut si maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis uescuntur, odore iucundißimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ sunt: cortice pullo: candidißima intus carne, perquàm odorata: uere, uel æstate cùm fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; uellendas aduolant. Cæterùm cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantùm, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eædem expetantur, eas hîc recensere non ab re fore duximus. Sunt igitur Trasi radiculæ figura, ac forma persimiles sericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum serica stamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tußientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim, macerantur q; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor, quem etiam uenereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calfacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æstate folijs farragini similibus, cuius radicibus Trasi cohærent. Has uerò satis repræsentare uidentur radices illæ, quas DORONICOS uulgus officinarum nominat. Quas quidem in primis commendarunt Arabes, & præsertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ sunt radices, hactenus non uidimus: quanquam asserit Ruellius folijs esse ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio similia esse uolunt. Doronicus Actuario carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, sed uiribus longè infirmior. Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo.

Ornithogali consideratio.

Trasorũ mentio, & vires.

Doronici cõsideratio.

Nomina.

Tubera. Cap. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescentes, vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Ananiensi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. II. sic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur eorum ordinem, in quibus uel maximum est aliquid nasci, aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undiq; terra circundata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse poßimus dicere, neq; aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosisq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinẽ mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera syncera. Distinguuntur & colore rufo, nigroq;, & intus candido. Laudatißima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ? neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio cõmunis est ijs cũ ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura redd&etilde;ti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt.

Tuberum cõsideratio.

Historia ex Plinio.

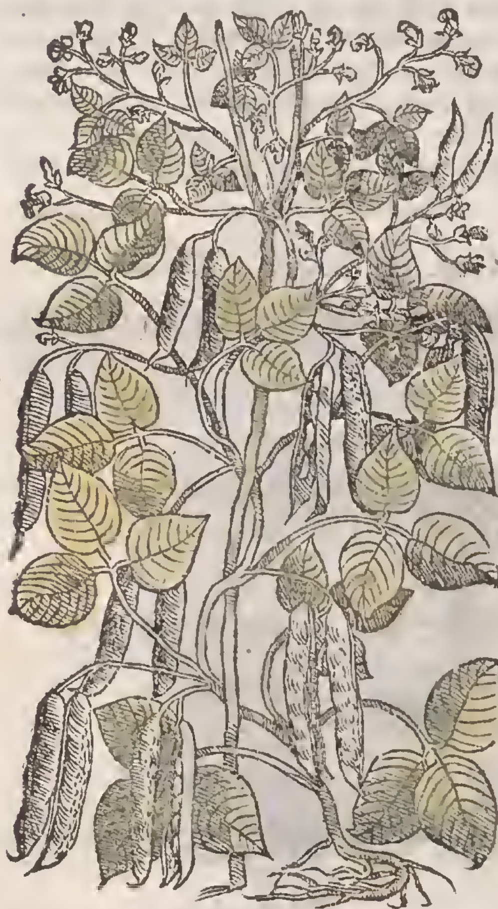
possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tjaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius. Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & uentriculum aggrauant. Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

Tuberum vires ex Gal.

Ex Auicenna.

Nomina.

Smilax hortensis. Cap. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolescunt, ut topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fulgescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

Smilacis hortensis consideratio.

HORTENSIS Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorũ appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uersicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phasiolorum genere, quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen usque illi se circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimẽ, quòd asserat lib. I. epist. III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quòd Eruilia (ut ipse asserit) rubiginẽ contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdq; huiusce tantùm leguminis siliquæ unà cum semine comedantur, ut Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere ualeat, uersicolorum phasiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum siliquis mensis apponatur; nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hos

Manardi error.

hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis uerò hortensis nomine, de qua hic sermo, uulgares illos phasiolos repræsentauerit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractasse Dioscoridem de uulgaribus, & candidis phaseolis, qui paßim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eum hîc de hortensibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quãdoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, ut asseueraret dolichos esse eruiliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπεία Græcis, Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turchesco: Germanis, Vuelßch bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Faseoles, & Febes painctes. Nomina.

Medica. Cap. CXLI.

MEDICA, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratensi similis est: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

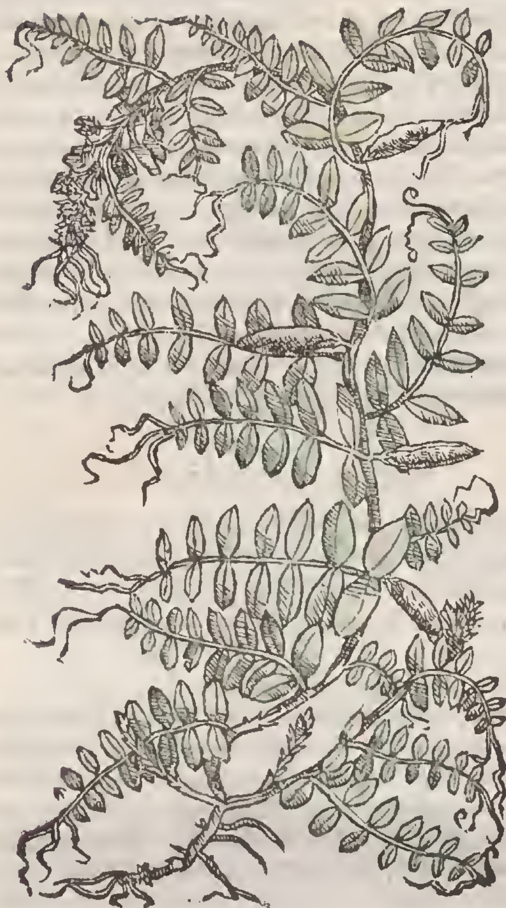
MEDICAM inde nominationem inuenisse certum est, quòd primùm, Plinio lib. XVIII. cap. XVI. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in uniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur; nunc tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum serant, quanquam non desunt, qui eã se consecutos existiment. Sed cùm ab amicis hoc anno semen accepissem, illudq; magna cũ diligentia terræ mandassem, accidit, solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta: unde quid de ea iudicem nõ habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) uno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiámnum Apbris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis, & Italis, ut Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (ut modò dictum est) Cot, & Alfasafat: Hispanis, Alfalfe, Eruaye, & Alfalfa. Medicæ consideratio. Nomina.

Aphaca. Cap. CXLII.

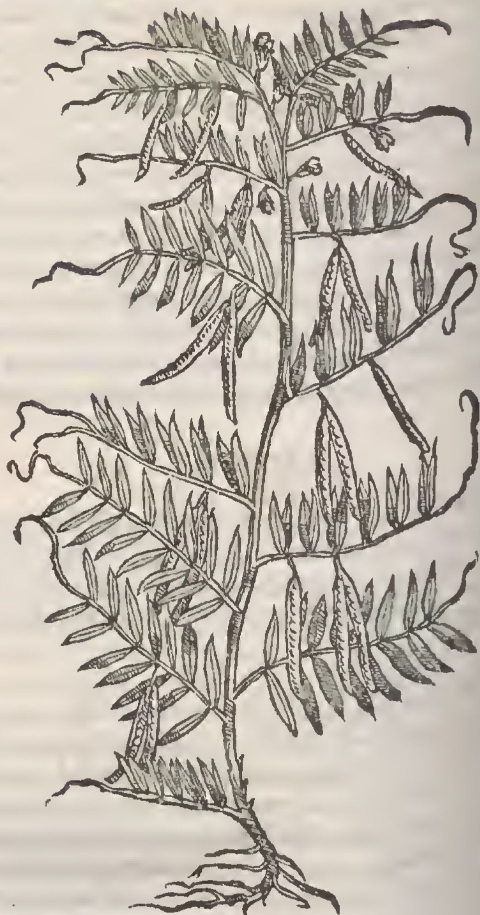
APHACA in aruis nascitur, altior lente, tenuibus folijs: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáue semina nigra, lente minora, continentur. Quæ adstringendi vim habent. quare torrefacta, stomachi, aluiq; fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

NON solùm in uniuersis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur, sed & à multis in campis seritur leguminum, & erui modo ad columbarum saginam. Folio germinat uiciæ maiore, craßioriq;, quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticulæ maioribus, in quibus includitur semẽ, uiciæ quadántenus maius. Goritiensi agro frequentißima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, ut maxime aberrent, qui censent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter segetes ubiq; copiosè prouenit. Quippe quòd hæc minori sit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaq; propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ita scribit. Aphacæ, & uiciæ seminũ figura non rotunda est, ueluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, & ualuulis integra rustici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potißimùm uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueuerunt. Semina autẽ hæc non solum insuauia sunt, sed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perspicuum ergo est, cùm huiusmodi naturam obtineant, alimoniam quoq;, quæ ex ipsis in corpus permanat, improbi, craßiq; succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd Theophrastus lib. VII. cap. VII. & XI. de plantarum historia, Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non est, si etiam in alijs quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis ostendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in historia uariasse: nam lib. XXVII. cap. V. Dioscoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit. Quæ Græcis ἀφάκη, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, siue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde uuicken, & Vogels uuicken. Aphacæ consideratio. Quorundam lapsus. Aphaca intybi genus.

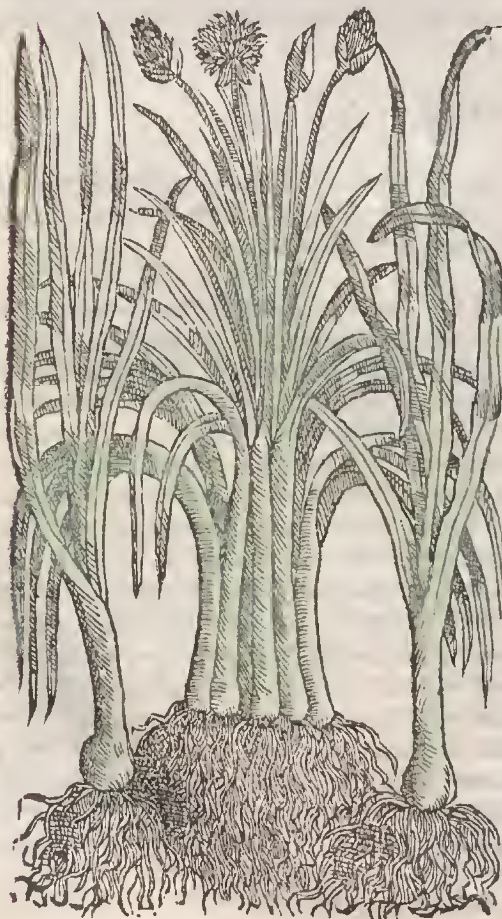
APHACA.

VICIA.

Porrum capitatum.

Cap. CXLIII.

CAPITATVM porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam ueſicam, reneſque. cum ptiſana uerò coctum, eſu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta in deſeſſionibus ad præcluſiones uuluæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit, & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet. quare ſuccus cum aceto, addito thure, aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, tabemque, pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſsiduè eſtur, uiſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſacco, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obſonia utuntur: epinyctidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

Porri conſideratio.

PORRVM, *quod copioſum quadrageſimalis noſtri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notiſsimum eſt. Cæterùm etſi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, craſsi, candidi, ac teneri euadant; neſciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum inſtar;*

instar: quanuis ij apud ueteres in frequentißimo usu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, nō tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mă gonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullā folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite consideat: uel sarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur: quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurißimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prosus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, uerùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere poßit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usque dum acritudinem abijciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. Γρᾶσον κεφαλωτὸν id uocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes, Curat, seu Kurat: Itali, Porrò capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Poureau.

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

Ampeloprasum. Cap. CXLIIII.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit: urinam, & menses uehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

PROVENIT agreste porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in uniuersa Hetruria non solùm in uinetis sed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum uulgari sermone appellant Porrandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (ut lib. VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menses sæpe prouocauit, ubi à crassis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò uerò est calidum, ut illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dißimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprasso, quod nominis significationi reclamat, et potius scorodoprasso cōpetere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasi inueneris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infrà Dioscoride, ut allij, et porri uires; ita & nomen sibi uendicauit: ampeloprasum uerò dictum est, quòd in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprasum sicut gustu, & odore mediam allij, & porri qualitatem poßidet, ita & uires. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in allijs congeneribus plantis inter syluestria, & satiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentē annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Quòd ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani, Nabati: Itali, Porro saluatico, & Porrandello: Germani, Vuild lauch: Hispani, Ayos, & Puerros de las uiñas: Galli, Pouree de chien.

Agrestis porri consid.

Nomina.

Cepa. Cap. CXLV.

CEPA longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm uiridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo utiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reserant, subditæ pro balanis

CEPA.

Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole uitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: uaros cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis est: ci-tæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emēdat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquā, ualet: alopeciæ earum succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque uehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui ualetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo uescantur. elixa, & cum passis uuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum historia ex Theophrasto.

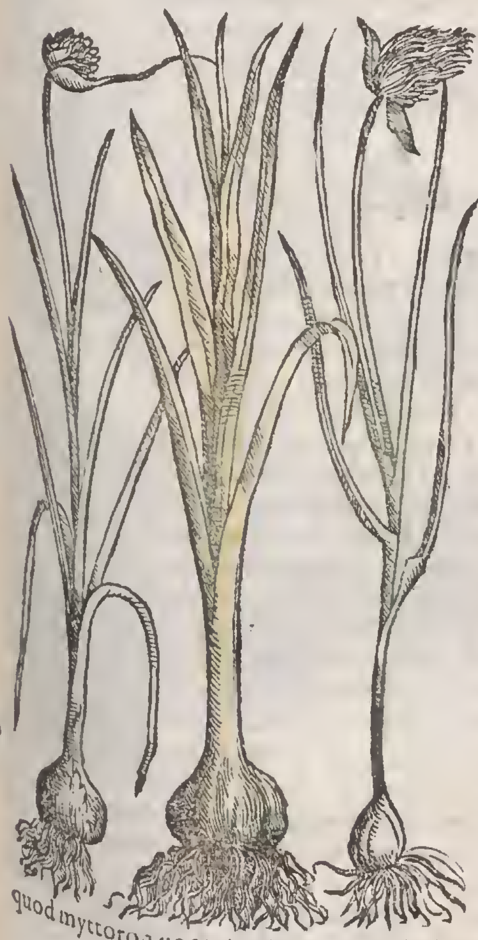
CEPARVM *plura* Theophrasto *notantur genera libro* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ è locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ: item setaniæ, & fissiles, & ascaloniæ, Ex his Setaniæ minimæ, sed large dulces. Fissiles uerò, & ascaloniæ, tū cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, uere externa fòlia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, unde fissiles appellatæ sunt. Quidam uel omnibus detrahenda fòlia censent, ut uim suam imo contineant, neq; effusæ seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fissiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac procifere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa uer, cùm germinatū sit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiā prius euelli possint. Plus temporis dimissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulē edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascalonijs quodammodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur; depositum uerò, in caulem, semenq; totum funditur: sine capite, saporeq; dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Seruuntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepæ nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retondetur, ut porrum. qua de causa semine seritur, id nec deponitur. Cepas hisce ferè differentijs discernere licet. hactenus* Theophrastus. *Nascuntur Cepæ in uniuersa Italia frequentissimæ, que etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert* Plinius *lib.* XIX. *cap.* VI. *& ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò sessiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compactæ sint; leuiuscula tamen acrimonia pollent, mansuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In* Hetruria *eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quàm ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in* Græcia *eueniat, quòd flauas candidis acriores esse memoret* Dioscorides. *Connumerantur etiánnum inter ceparum genera (ut locis supra citatis* Theophrastus, *&* Plinius *testantur) quæ Ascaloniæ ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his simile sunt* Theophrasto *sectiles nominatæ, nobis uerò in* Hetruria *uulgò* Cipolle maligie.

Ceparum uires ex Gal.

Cepa *(ut memoriæ prodidit* Galenus *libro* VII. *simplicium medicamentorum) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphos abstergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius restituit. Porrò si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusq; calidæ: at succus aqueæ, aereæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cepa flatuosa est manducata. Itaq; quæ temperatura sunt sicciore, minùs flatuum generant. hæc* Galenus. *Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, suprà in porri mentione retulimus ex ipso* Galeno, *qui de ijs simul disseruit libro* II. *de alimentorum facultatibus,*

cultatibus. Κρόμμυον *Græcè, Cepa & Cepe Latinè uocatur: Arabicè, Basil seu Bassal: Italicè, Cipolla, Germanicè, Zuuibel: Hispanicè, Cebolha: Gallicè, Fiboule, & Oignon.* Nomina.

Allium. Cap. CXLVI.

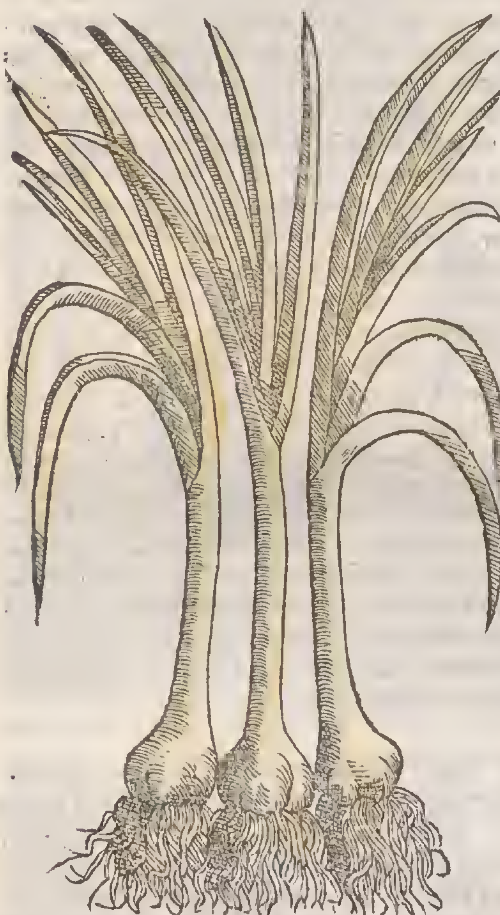
ALLIVM quoddam satiuum, atque hortense habetur. quod in Aegypto, singulari ut porrum, capite constat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est syluestre, quod ophioscorodon, id est anguinum, uocant. Vis allij acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo sumptum abigit, urinas detrahit: contra uiperarū ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita ut non aliud magis, si cum uino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: uocem clarificat: ueterem tussim crudam, coctúmue lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & sale sanat: uitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, si in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum desessionibus additum, menses, & secundos partus extrahit. Allium eiusdem gratia suffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritū, quod myttoton uocant, ciet urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

ALLIVM *uulgaris est notitiæ. Cæterùm quanquam scribit* Dioscorides *Allium, quod non cohærentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat, in* Aegypto *nasci; eiusmodi tamen & in* Hetruria, *& in compluribus alijs* Italiæ *locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur.* Allii consideratio. *Allij meminit* Theophrastus *lib.* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Allium ante solstitia, aut paulò post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, ut sexaginta diebus perfici posit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium uocatum maximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quam spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craßitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam uel deposito melius id existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At cepe continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & scylla &, eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq; & allium capitari posse, & cepe affirmant. hactenus* Theophrastus *de allio domestico. Syluestre uerò, quod Græci* ὀφιοσκόροδον, *id est, anguinum allium uocant, ubique,* Allium syluestre. *in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Hoc, cùm aliquando in montibus legerem unà cum aliis herbarijs, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt* Arabes, *& eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem folijs æmulatur, de qua* Andromachus, *&* Galenus *intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, &* Arabū lapsus *in illius locum suffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hic silentio non dißimulandum duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd* Brasauolus *apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine* Romæ *prius excuso, ubi syluestre* Brasauoli error. *allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantùm, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primùm quòd existimauerit, allium syuestre scorodoprasum,*

doprasum, uel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum unam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solùm eas plantas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit: quem etiam secutus est Galenus, licet, ut in ampeloprasο diximus, huic tribuerit, quod scorodoprasο tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum: quòd in uineis proueniat, ampeloprason: tertium uerò, quòd promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum uirum alioqui doctissimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit.

Nomina. *Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt; Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hispani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.*

Scorodoprasum. Cap. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum uicem transit.

QVONIAM antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasi meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace sua dixerim, cæcutisse illud manifesto indicio est, quòd compertum sit, legitimũ Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci: ac inde postea translatum, in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodat. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. simp. medicamentorũ, his paucis. Scorodoprasum sicut gustu & odore mediam allij & porri qualitatem possidet, ita & uires. Id Græcè σκοροδόπρασον Latinè similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè, Scorodopraso: Germanicè, Aber knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

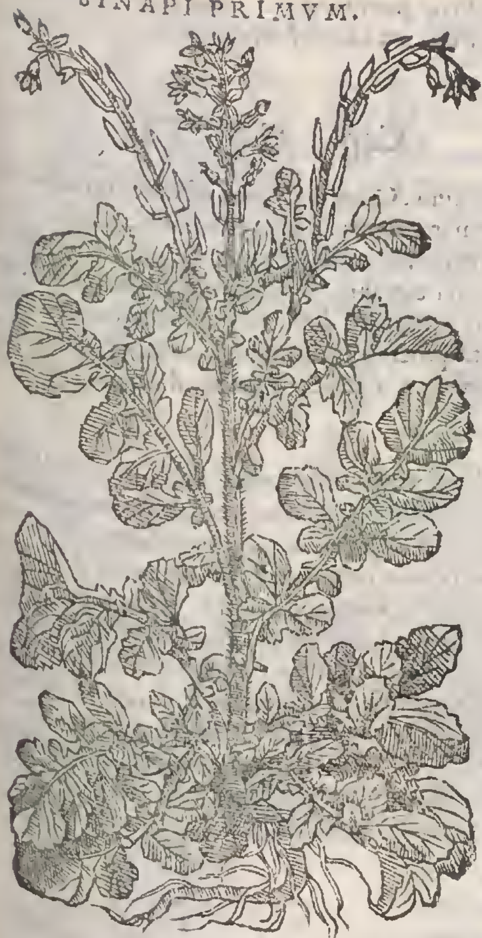
Sinapi. Cap. CXLVIII.

SINAPI hortense, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra prædurος tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: feminas uuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur, contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus, utiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

Sinapi consideratio. *SINAPI, Plinio libro XIX. cap. VIII. auctore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Quod uerò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, eiusq; in officinis usus. Tertium deinde & ipsum satiuum est, semine albo, minusq; acri. Tritum hoc, mustoq; recenti commistum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conseruant.*

Sinapi uires ex Gal. *Sinapis temperamentum tantúmmodo expreßit Galenus libro VIII. simplicium*

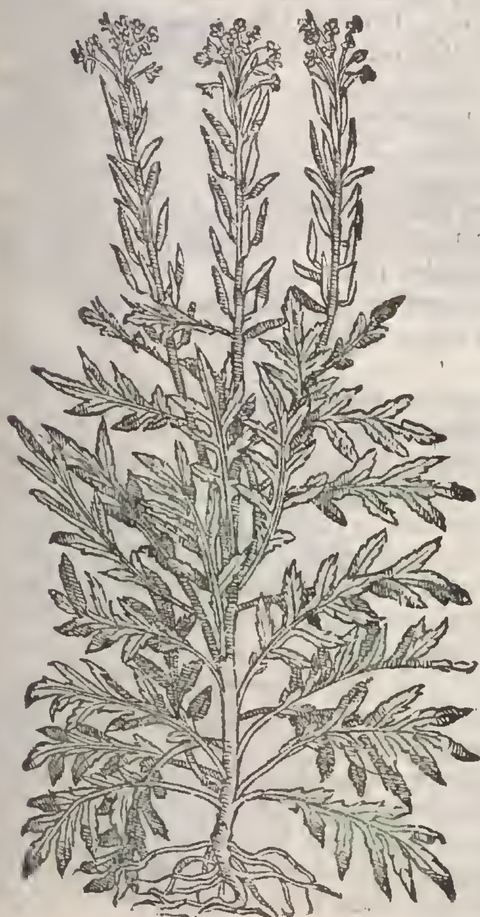
SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

NASTVRTIVM.

plicium medicamentorum, sic inquiens. Sinapi calfacit, & desiccat quarto ordine. Nomina. Huic nomen Græcum σίναπι & νάπυ: Latinum quoque Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum Seneff: Hispanicum, Mostaza: Gallicum, Seneue.

Nasturtium. Cap. CXLIX.

NASTVRTIVM optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, stomacho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & erucæ simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

Nasturtii cõsideratio. *NASTVRTIVM hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius autor est lib. XX. cap. XIII. album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet.* Nasturtii uires ex Gal. *Nasturtij semen (ut libro VII. de simplicium medicam. facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeo quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remedijs, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos ualenter incidere ualeat, uelut & sinapi: nam omnino ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini uim possidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio.* Nomina. Κάρδαμον *Græcis, Nasturtium Latinis uocatur: Mauritanis, Norfalchef, seu Narf: Italis, Nasturtio, & Agretto: Germanis, Kressen, & Gartenkreß: Hispanis, Nasturcyo, & Malpica: Gallis, Cresson de iardin, & Nasitort.*

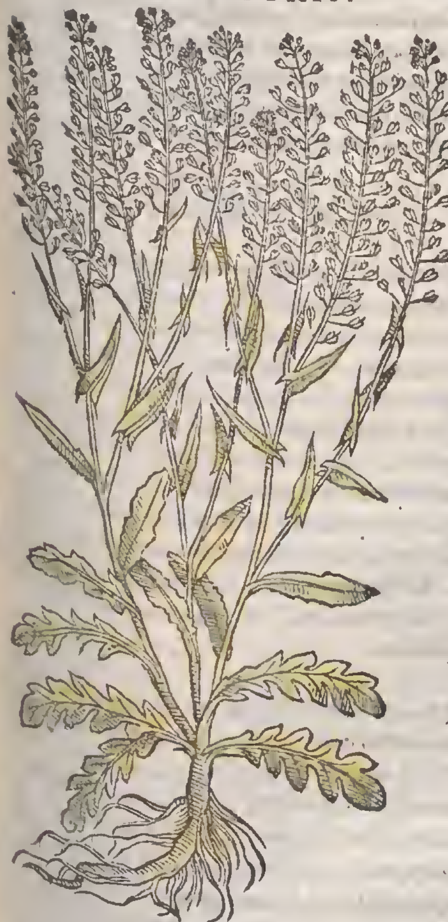
Thlaspi. Cap. CL.

THLASPI herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, subpinguibus: binûm dodrantum cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis in cacumine diuisis, † lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem utrinq; extrahit potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magis: utile ischiadicorum infusi[illegible].

Thlaspi consideratio. *TAMETSI non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgò dictam unam, & eandem esse plantam; cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata uisuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentißimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte preßis, ut Dioscorides inquit.* Thlaspi uires ex Gal. *Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quòd è Creta affertur, quodq;*

BVRSA PASTORIS.

ARABIS.

quodq; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum mediũ, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatũ thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram nõ exactè rotundã habet, & antedictum magnitudine permultùm superat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compreßionem præ se fert, unde et nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; non absolutè quod inde asportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec paßim nascenti simile. Hæc de thlaspi Galenus. Ex quibus satis cõstat, Italicũ thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Porrò illud animaduertendũ esse duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioscoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπάροις. *id est. Thlaspi herbula est angustis folijs, digitali lõgitudine, in terrã uersis, in cacumine diuisis, subpinguibus. Atqui diuisuræ eæ in nostrati non uisuntur in folijs, sed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendum ac uitiũ subesse, ut in alijs compluribus: & quòd fortasse nota hæc, quæ propria folliculorum est, librariorum incuria in folia transierit, præsertim quòd in cæteris notis nostrũ Dioscoridis, et Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uisus est, qui restituatur, & legatur, quemadmodũ nũc in textu legi potest. Reliquum est, ut de* BVRSA PASTORIS, *cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus uulgò notißima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringẽtium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, et sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cũ plantagine, et Armenio luto, bibiturq; eius decoctũ ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia uulnera glutinat, et auribus purulẽtis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Estq; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus. Quæ herba* θλάσπι *Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tectorum: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso de flor blanquo: Gallis, Seneue Sauuage.*

Dioscoridis locus restitutus.

Bursæ pastoris uires.

Nomina.

† *Hoc loco Ruellius legisse uidetur* φακοειδές, *quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaspi semen illi pulchrè respondeat. Verùm uulgati Græci codices habent* δισκοειδές *hoc est, disci figura.*

Arabis, siue Draba. Cap. CLI.

DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine uerò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hęc cũ ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

NASCITVR *in Ananiensi agro, præsertimq; in campestribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dißimilibus, & umbella ferè sambuci, Drabam adamußim re*

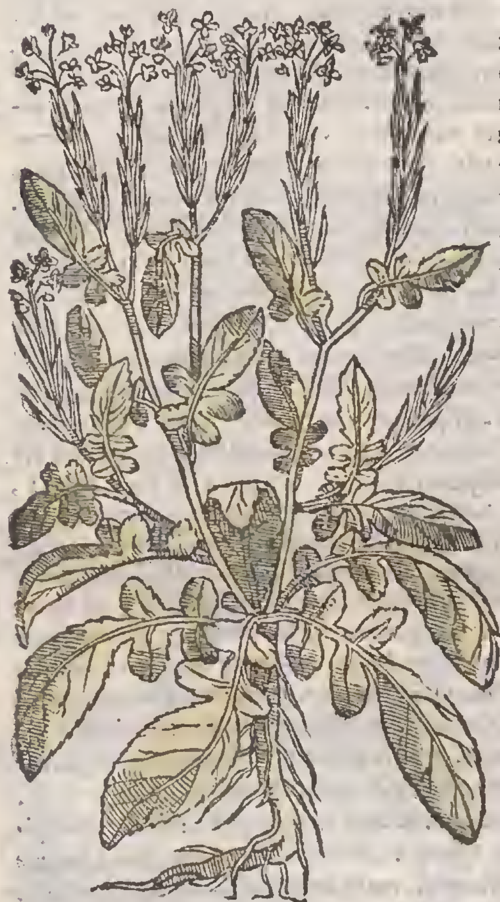
Drabę consideratio.

ferens. quemadmodum et in Gallijs nasci Ruellius testatur in noualibus, & sæpe cultis. Cæterùm quoniã Serapio in nasturtij mentione, de Draba etiam disserit, eamq; Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimoniæ indicium est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis falsitatem sit Draba, ego profectò affirmare non ausim: nisi fortè in Drabæ accidat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro, euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Nomina.

Herba, quæ ἀραβὶς, & δράβη Græcè, Arabis item & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Nasturtium orientale: Gallicè, Draue.

Irio. Cap. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem uocant, iuxta urbes, rudera, hortosque nascitur: folijs erucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis; siliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, urentis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si purulenta extussiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra uenena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle utiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinsita farina oblitum perassetur.

Erysimi, seu Irionis consideratio.

QVANQVAM Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant: & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride repræsentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dißimile, hîc inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo disseruit, ab eo repositum est. Ergo propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uerò Dioscoridi. Ideoq; Plinius utrisque in Erysimi historia adstipulari uidetur, Nanq; lib. XVIII. cap. VII. ac X. Theophrastũ secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoq; simile facit. Et lib. XXII. cap. XXV. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ pauló angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idem pslàm est fecisse Galenum: quippe qui lib. VI. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et lib. I. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniũt, unà cum sesamo, sic inquiens. Vt porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimum corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeò quòd in omnibus illo deterius existit. Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis uirentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod uulgò Tridentina rura appellãt Formentone, Foroiulienses uero, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidẽ, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißime depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ passim in plateis ædificiorum areis, & ruderibus, & secus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: e quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: semine nasturtij, minore tamen, & acri.

Ruellij, & Hermolai lapsus.

Nomina.

Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis similiter Erysimum, & Irio: Italis, Erisimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder senff: Hispanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.

Piper. Cap. CLIII.

PIPER in India nasci, breui arbore traditur. quæ inter initia, prælongum fructum, ueluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra uenenata parantur, theriaca uocant. Longum uerò uehementius mordet: & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum uerò, vtpote quod tempestiua maturitate collectum

lectum, sit odoratum esse constat, candido suauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. sed candidum, & adhuc in acerbum uergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimique ponderis, quod uocant brasma. Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, absterget caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentium morsibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibusq́ue pectoris uitijs, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina discutit: cum uua passa manducatum pituitam à capite elicit: ualetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit; uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non est huius arboris radix gingiber, ut aliqui existimauere, sicuti paulò pòst ostendemus. Nanque piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum semine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam uocant.

LVSITANI nauigationibus suis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticum uersus austrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiusmodi odoratis simplicibus uniuersam repleuerunt Europam; sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea fecit, ut nobis planè ignorasse uideantur Theophrastus, Dioscorides, & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenam potius in hoc fidem secuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quámuis causam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quónam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an in siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius lib. XII. cap. VII. ita scribit. Arbores quæ passim piper gignunt, iuniperis nostris sunt similes. Quanquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in phaseolis uidemus. Hæ priusquàm dehiscant, decerptæ, tostæq; sole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiscentes per maturitatem, ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore, rugisq; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè dissidere uideretur, nisi piperis plantam similem iunipero reddidisset: nanq; Dioscorides nullis eam notis repræsentauit, neq; alicui similem fecit. Theophrastus præterea quanquam scriptum reliquit lib. IX. cap. XXII. de plantarum historia, Piperis duo esse genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusque plantæ innumeræ uirescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis uiticulis uicinas arbores arctiore complexu scandentibus, acutæ clematidi non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruscæ modo, confertius tamen, deinde mense octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerunque fit. Longum autem, ut ijdem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adstipulatur, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maximè respondere uisus est, quòd uiticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus Ribem appellat. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna uisuntur. Quo fit, ut mirum non sit, si in piperis historia uariant auctores. Quandoquidem cùm uariæ in Italia piperiferæ habeantur arbusculæ, facilè credendum est, uarietatis longè maioris eas in Indis reperiri. Piperis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Piperis radix uires costo similes potissimum obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est. humiditatis eius indiciũ est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed pòst paulò incipiat, uerùm plusculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est & superexiccatum. Verùm utrunque ualenter tum excalfacit, tum desiccat. Cæterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq; in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumq; medicamentum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo simillimus est, eademq; materies. Folia uerò cinnami uulgaris instar habet: sed rotundiora. Fructu est paruo, ex nigro rufescente, in claui modum capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circunquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro XII. cap. VII. his uerbis. Est etiámnum in India piperis grani simile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni au-

Piperis.& plãtę eius histor.

Plinij lapsus.

Piperis plãtę in Italia.

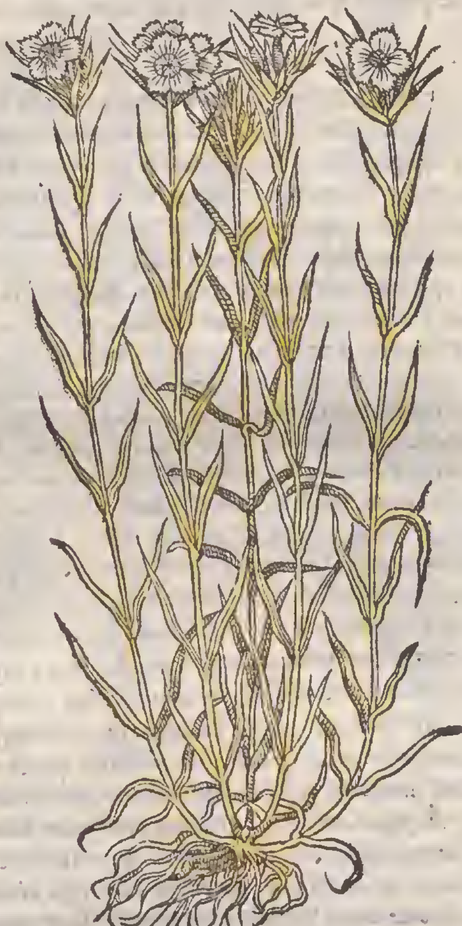
Piperis uires ex Galeno.

Caryophyllorum hist.

ctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, perijsse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ijsdem, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hæc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris fistucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum uisum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de historia & uiribus Caryophylli seminis aromatici. Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hîc non prorsus intactos reliquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, *& Garofili*

Caryophylli floris & eius mentio.

CARYOHPYLLVM FLOS ALTILIS.

CARYOPHYLLVM FLOS SYLVESTRIS.

uulgo uocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à ueteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, uulgares æquè ac iucundi, ut superuacaneum putem & plantam, & flores eos describere. Quare satis fore duxi, si hoc loco eorum imagines duntaxat exhibuero. Cùm igitur duo sint eorum summa genera, nos primò Caryophyllum florem altilem seu satiuum, deinde syluestrem depingi curauimus, ut ex duplici effigie, quam damus, apertè cognoscitur. Quod Græci πέπερι, *id Piper Latini uocant: Mauritani, Fulfel, seu Fulful: Itali, Pepe: Germani, Pfeffer: Hispani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod uerò Græcis* καρυόφυλλον, *Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, seu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano: Germanis, Negel: Hispanis, Clauo de especia, siue Clauel: Gallis, Giroples.*

Nomina.

† *Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent* ὥς φασιν, *quod sonat, ut dicunt: alij uerò* φακῆ, *id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uerò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hîc, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare posit.*

Gingiber. Cap. CLIIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta, utuntur: & primis potibus, & edulijs admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent

debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

Gingiberis historia.

GINGIBER (ut referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno enaturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & saccharo recentissimum asseruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernóque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanescit; sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud uerò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, sed eas seruat.

Brasauoli error.

Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut saccharo conditum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uersati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Gingiberis radix utilis est, quam utique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, uelut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem usu uenit piperi longo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & undequaque dispergitur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ proditur ab humidioribus, ceu ligna sunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tum exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quàmuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi; thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus.

Zedoariæ histor. & uires.

Faciem gingiberis repræsentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen, amariuscula, neque adeò ut gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aetius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (ut cap. CLXXII. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & siccat ordine secundo. Flatus discutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Pòst sumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenosorum animalium morsibus opitulatur: alui fluxiones sistit, uteri abscessus resoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq; uentriculi. Alui tineas quascunque enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil esse ea præstantius ad ebibitum napellum.

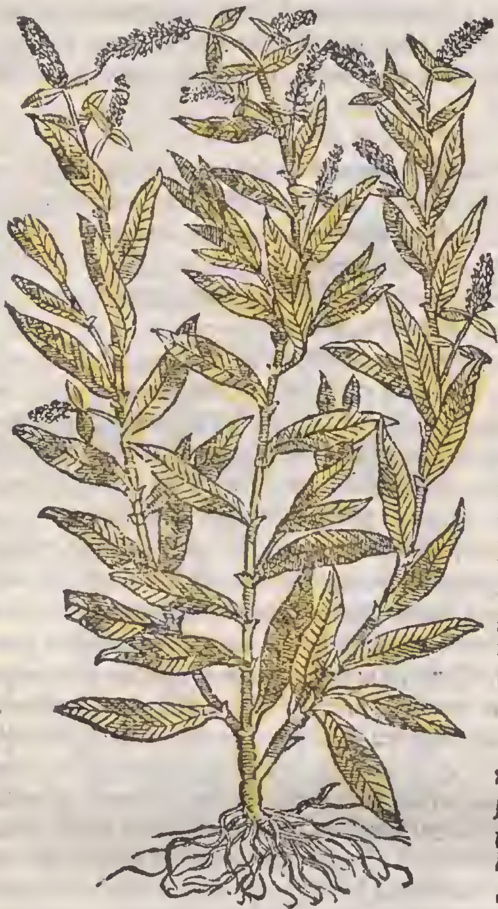
Arnabo, & Zurumbet historia.

Non desunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de arnabo ante ipsum adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus facilè patet, arnabo non modò zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos aduehi.

Cordi, Fuchsij, & Brunfelsij erorr.

Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat zurumbet & zedoriam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoque errasse cognoscitur, quòd uelit Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter se habet, ut ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brunselsius: quòd is scripserit suo de medicis uocabulis onomastico, quòd arnabo unguentum est odoriferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus

HYDOPIPER.

PERSICARIA.

*apertißime asserit, Arnabo unguentis expeti, quòd suauiter o-
leat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius somniasse uide-
tur.* Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις Græcè, quod
Nomina
*item Latinè Zingiber, & Gingiber nominatur: Arabicè, Lem-
gibel, seu Zingibel: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber:
Hispanicè, Gengiurc: Gallicè, Gingimbre.* Quod uero ζεδυά-
ρ, ζάδουρ, & ζάδερα *posterioribus Græcis, Zadura, &
Zedoaria Latinis: pariter & Italis appellatur: Germanis, Zit-
tuuen: Gallis, Cretonart.*

Hidropiper. Cap. CLV.

HYDROPIPER apud aquas nascitur, quæ sta-
gnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit genicula-
tum, solidum, multis alis concauum: folia menthæ, ma-
iora, molliora, candidioraque, gustu piperis, acri, citra
tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in surcu-
lis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cũ
semine illita tumores, veteresque duritias discutiunt, su-
gillata delent: quæ postquàm inaruerunt, tusa pro pipe-
re in obsonijs admiscentur. Radix parua, nullius in me-
dicina usus.

TAMETSI *pro uirili parte contendat Ruellius, ut non
minus doctis, quàm elegantißimis uerbis comprobet, eam non
spernendam stirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium ap-*
Hydropiperis consid.
*pellat, legitimum esse Hydropiper; is tamen hac in re apertè hal-
lucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medi-*
Ruel. lapsus.
*ca materia peritus, sed & Latinis, & Græcis literis apprimè
doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ ma-
iora, molliora, candidioráq;, gustu piperis, acri, citra tamen
ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait,
Dioscoridis uerba peruertens, quò facilius suam astruat senten-
tiam. Vulgare uerò Eupatorium folijs crescit cannabinis, duris,
hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam
adeò odoratis, ut hac de causa herbam esse uiribus insignem, quã
uis ab antiquis silẽtio prætermissam, semper existimauerim, cum
tamen odoris fragrantiã in hydropipere reperiri neget Diosco-
rides. Præterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus, à
foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: semine
etiámnum acri, in ramusculis prope folia racematim cohærente.
Pseudoeupatorio uerò caulis est procerus, minimè geniculatus,
in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret semen:
sed in cacumine flores gerit subrubẽtes, qui diuisi muscarij facie,
syluestris origani modo, per maturitatem in pappos euanescunt:
è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore; quanquam
esse hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius asseueret. Qui
quoniã uulgare Eupatorium plerunq; in aquosis oriri conspexe-
rit, id omnino legitimum esse Hydropiper pro certo asserere nõ
dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an aliæ inter se responde-
rent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clarißimè patet,
Ruellius hac in re nõ ita maturè mihi uidetur sensisse, ut eius cla-
ra doctrina, ingenijq; præstantia exposcere uidebatur. Quando-
quidẽ cùm uulgare hoc Eupatoriũ primo statim occursu gustui
amarorẽ relinquat haudquaquam obscurum, facilè hinc indiciũ
consequi potuisset, hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in
ciborum cõdimentis piperis uice prisca ætas utebatur: nam quæ
amara sunt, præterquàm quòd piperis uicem explere minimè
ualent in cibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturæ
inimica.* Cæterum si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo
quidem

quidem iudicio est persicariæ (ut uocant) species, quæ in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantùm uiridi adolescit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroq́; alis concauo: è cuius aduatis rufum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud insuper hâc opinionem corroborat, quòd prope stagnantes aquas hæc planta plerunq; uirescat, ubi eam Dioscorides nasci testatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus nascitur & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterùm calidum est, sed non tantum, ut piper. Attamen herba ipsa etiámnum uiridis cum semine, cataplasmatis in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latini similiter Hydropiper uocatur: Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico: Germanis, Vuasser pfeffer, & Mucken kraut: Hispanicè, Hierua pexiguera sin manchas.

Quæ Persicaria sit Hydropiper.

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

Ptarmica.

Cap. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex est, surculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

PTARMICA in Hetruria frequentißima prouenit. Nascitur & in Tridentino agro, præsertim Ananiensi tractu, surculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non dißimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in surculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus pauimenta uerruntur, conficiunt, nec in aliud colligunt usum. Huiusce meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorũ, his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis uim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, uiribus etiámnum ordine secundo, siccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμική: Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.

Ptarmicæ historia.

Ptarmicæ uires ex Gal.

Nomina.

Radicula, seu lanaria herba. Cap. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota. qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, iocinorosis, orthopnϾ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiam lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

STRVTHION, seu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit usus, eius quoq; notitia simul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici poßit. Mauritanis, & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quamuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modò non uiderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas Struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius uerò libro XIX. cap. III. his uerbis struthiũ describit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, mollitieq́;. Aequè nascitur satiua ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatißima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, uerùm sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est usum. Struthij uires adnotauit Gale-

Struthij consideratio.

Struthij uires ex Gal. *nus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimùm utimur, utpote gustu acri, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoq; sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchsium uirum alioqui doctißimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarißimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.* Fuch. lapsus. Nomina. *Quæ herba* στρούθιον *Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kunder: Barbarè, Condisi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.*

Cyclaminus. Cap. CLVIII.

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus suprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri posit. Quæ cum hydromelite pota pituitam, aquamque detrahit: menses potu, appositúue ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra venena præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere sedi subijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum acici, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortum inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, procidua sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crasitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: uulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionesque foueri congruum est: ipsaque in oleo vetere feruefacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crasitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi contusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in umbrosis, maximè sub arboribus.

Altera cyclaminus. Cap. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crasisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus, flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice supervacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini consideratio. TAMETSI *Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta sit uulgaris notitiæ; secundam tamen hucusq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum & officinarum uulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare uidetur, quàm uitem nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent.* Ruel. lapsus. *Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram*

ram Cyclaminum Bothomarien nuncupat.

Cyclamni genera, & uires ex Meſ.

Cyclamini primi generis duæ (ut Meſues auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellanæ, ciceruḿq; magnitudine. Illa uerò magna conſtat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum eſt, & paſsim in ſyluis, & umbroſis naſcens. Minorem uidi ego in agro ſolùm Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copioſa naſcitur. Cyclaminus (ut idem Meſues memoriæ prodidit) tam hauſta, quàm clyſtere infuſa pituitam uiſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs. Item reſolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus.

Cyclamini uires ex Gal.

Cyclamini meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id eſt ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas eſt, ut abdomine illito, uentrem ſubducat, fœtum interimat.

Nomina.

Κυκλάμινος herba ſic Græcis, Latinis quoq; Ciclaminus, & Rapum terræ uocatur: Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, ſeu Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hiſpanis, Pan de puerco: Gallis, Pain de pourceau.

DRACVNCVLVS MAIOR.

DRACVNCVLVS MIMOR.

Dracunculus maior. Cap. CLX.

DRACVNCVLVS maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duum cubitorum, baculi craſsitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm ciner acei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq; in umbra. Radix quoque meſsibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſsim, & deſtillationes: pota cum uino venerem ſtimulat: ulcera, quæ cacoethe uocantur, atque phagedænica expurgat, præſertim cum uite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisque odor teneros conceptus abortu uitiat. item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium

rium

rium doloribus infudere: quinetiam folia, utpote quæ adſtringant, uulneribus recentibus impoſuere, & cocta in uino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à uipera feriri inficiantur.

Dracunculus minor. Cap. CLXI.

DRACVNCVLVS minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, uerſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſsitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, crocco, guſtu feruens, mordaxque, radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, uulſsis, tuſsis, deſtillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta, toſtaq́; cum melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur. urinam pellit, uenerem excitat, cum uino pota: phagedænas ulcerum, & quæ cacoethe uocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eijciendos partus fieri ſolent. qui radice ſua manus perfricuerunt, à uiperis feriri negantur, illita ex aceto uitiligines emaculat. Folia recentibus uulneribus linamentorum uice, conuenienter imponuntur: decocta in uino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáue, ad ſanorum uſus, pro olere recipitur. In Gymneſijs inſulis, quæ Baleares uocantur, coctam radicem cum melle multo, in conniuijs placentarum loco offerunt. Radix meſsibus effoditur, lotaque fruſtatim conciditur, & lino traiecta, ſiccatur in umbra, & ita reconditur.

Dracunculorum conſideratio.

LICET *in uetuſtis quibuſdã Dioſcoridis codicibus maioris, minorisq́; Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diuiſis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſsidere uideatur, cumq́; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in ſimpliciũ materia Dioſcoridem ad unguem ſecuti ſunt, eiusq́; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint; non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodijſſe, & alicuius curioſitate hîc hiſtoriæ Dioſcoridis accreuiſſe. Quamobrem ego quoq; cogor eiſdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam. quanquam ingenuè fateri poſſum, me utrunq; Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidiſſe. Alterũ quidem, qui maior eſt, ari, ſiue rumicis folijs, ſibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi craſsitudine, uerſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeò ut angui ſimilis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus uulgaris eſt, folijs hederaceis, albis, quibuſdam maculis conſperſis: caule, ac fructu maiori ſimilibus. Quippe quòd longam ex ſe uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum proſilit purpuraſcens, à quo demum racemoſum oritur ſemen (ut Dioſcorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo ruſeſcent. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi hiſtoria nihil ferè differre conſpicitur. Quapropter etſi prædictæ recentiorum ſententiæ non auſim refragari, quòd rationibus ſatis euidentibus nitatur, & doctiſsimorum conſenſu confirmetur; cùm tamen ſæpius maiorem & minorem Dracunculum uiderim, non prorſus alienum eſſe mecum quandoq; cogitaui, ſi quis ſuſpicetur duo ut ſunt dracunculi genera, à Dioſcoride fuiſſe duplici etiam hiſtoria repræſentata. Hanc quoq; illi ſuſpicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, ſed quatuor enumerat Dracunculi ſpecies lib. XXIIII. cap. XVI. ſic inquiens.*

Dracunculi ſpecies ex Plinio.

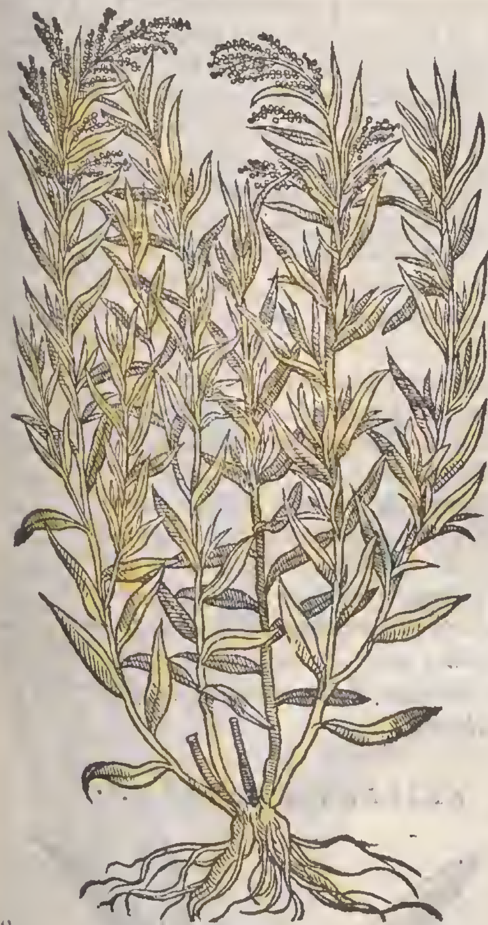
Id autem quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, folijs betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo. hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, ueluti ſignata, articuloſaq́; monſtrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonſtratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq́; eſſe folia. Quarti uerò generis meminit ipſe in ſequentibus lib. XXV. cap. II. cùm inquit. Eadem Luſitaniæ prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarũ maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alij ſunt, quos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq́; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpentium ueruationes bipedali ferè altitudine, rurſusq́; cum iiſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophraſti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum hiſtoria ſecundum dracunculi genus inter ari genera conſtituit, his uerbis Dracunculi autem radix (ſunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus eſt, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe Dracontij, ſiue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide cõprobari poteſt in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uirent æſtate Dracunculi genera.

Dracunculi uires ex Gal.

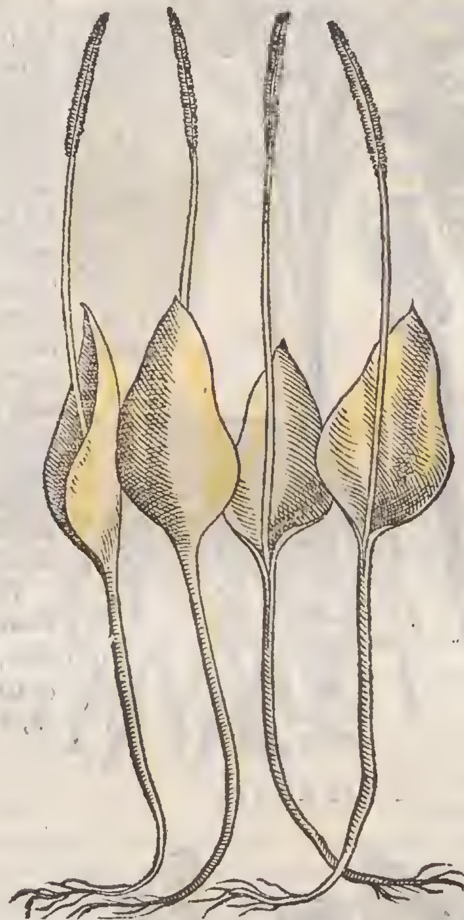
Dracunculus, ut Galenus teſtatum reliquit lib. VI. ſiplicium medicamentorum, quiddam Aro perſimile obtinet, tum folijs, tũ radice. cæterùm illo tum acrius eſt, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet, & amara, coniuncta eſt, medicamentum factum eſt utiq; maximè efficax. Nam radix uiſcera omnia expurgat craſſos potiſsimùm, & lentos ſuccos extenuans: optimumq́; remedium eſt contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant. hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo diſſerens Meſues inter cætera ſimplicia medicamenta,

medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uisceta expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & uasa detergat. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs uescimur,

DRACVNCVLVS HORTENSIS.

OPHIOGLOSSVM.

utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserāt hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum esse medicamentorum, quæ ualentißimè excalfaciunt, facilè conijci potest. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyßimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco pòst tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dißimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulā in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophioglosi nomen inuenit. Præstat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta fælici (ut aiunt) successu. Δρακόντιον quod Græci uocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus, Luf, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter uurtz: Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.

Dracunculus hortensis.

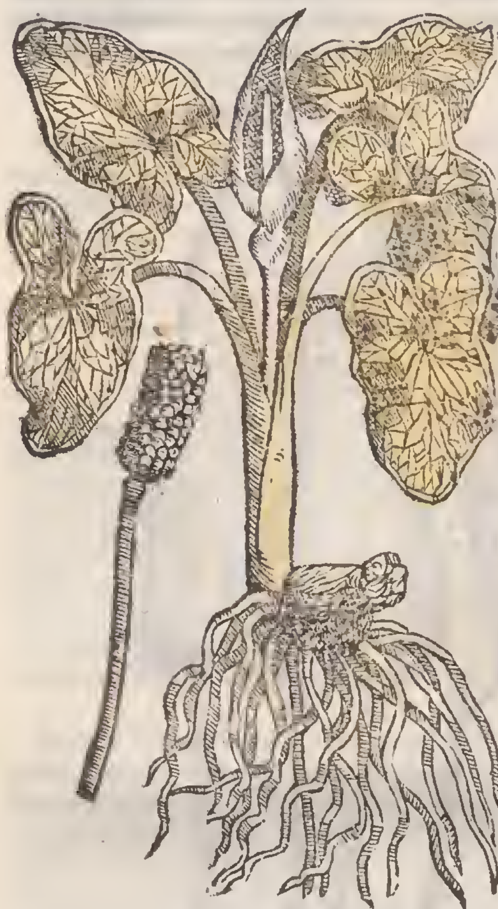
Lingua serpētina, siue Ophioglosson.

Nomina.

Arum. Cap. CLXII.

ARON, apud Syros lupha uocitatum, folia emittit dracunculi, sed longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, utpote cùm minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi uires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

ARVM.

Ari confideratio.

ARVM in Hetruria, item in agro Goritienſi, frequentiſſi- mum prouenit, in campeſtribus, in uineis, in ſcrobium margini- bus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq; in maritimis noſtris Senenſibus, ubi uulgò ipſum uocant Gigaro ad Iarum allu- dentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari ſo let. Noſtrates mulieres ex Ari radicibus ſtillatitias aquas ad fucũ parant, quas ad faciem erugandam, illuſtrandamq; magnis laudi- bus efferunt. Id quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum ſuccus, ceruſſæ ſpeciem referens, quem Gerſa uulgò nominant: is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorem con- ciliat. Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. ſimp. med. ubi ita ſcribit. Arum terrena eſſentia conſtat, ſed calida: proinde extergendi uim poſſidet, uerùm non ualentem, ſicut dracontium. Eſt itaq; in exiccando, & calefaciẽdo primi ordinis. Radices eius maximè ſunt utiles: ſiquidem comeſæ craſſitiem humorum medio- criter incidunt, adeò ut & excreationibus ex pectore idoneæ ſint: ſed magis tamen aptum eſt dracontium. Et lib. II. de aliment. fa- cult. ſic inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibuſdam au- tem regionibus acrior quodammodo naſcitur, ut dracontio ferè ſi- milis ſit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effuſa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contrà, quàm in noſtra regione, Arum ſe habet: nam illic minimum medi- camentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidet, adeò ut uel rapis ſit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportãt, ut quæ abſq; ut putreſcat, aut regerminet, longo tempore perdurare poſſit.

Ari uires ex Galeno.

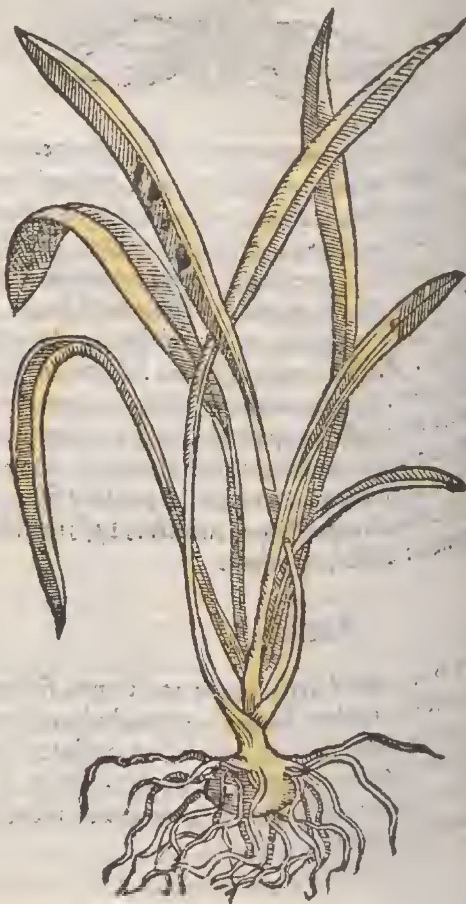
Nomina.

Herba, quam Græci ἄρον, & Latini ſimiliter Arum dicunt Mauritanis Iarus & Sara uocatur: Barbaris, Aron, Barbaa- aron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein natter uurtz: Hiſpanis, Yaro: Gal lis, Vid de chien.

ARISARVM.

ARISARVM ALTERVM.

Arisarum. Cap. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

ARISARON, Plinio lib. XXIIII. cap. XVI. auctore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tantùm, minoribusq; folijs, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum utrunque ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentißimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbe. Hæc eadem Arisari genera postea ab alijs etiam accepimus. Vtriusque picturam exhibere libuit, non quòd utrunque probemus (alterum enim non uerum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit iudicium. Meminit Arisari Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Vt Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur. Arisari historia. Arisari vires ex Galeno. Nomina.

Astula regia. Cap. CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongè, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: urinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex uino medentur. Ea uerò uomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, uerùm folijs, floribus, & radice ex uino morsus illinire oportet: item vlcera sordida, & depascētia: mammarum quoq;, & testium inflammationes, tubercula, furunculosq;: decoctis in fæce uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto uetere uino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquàm utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam uitiliginem, linteo antea perfrictam in Sole, illita radix emendat. Semen, floresque in uino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

HASTVLA regia, quæ Græcis dicitur ἀσφόδελος, planta est non ignota. Huius caulem (ut Plinius est auctor libro XXI. cap. XVIII.) Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & sæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Planta hæc spectatu mira, & iucunda est, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui circunquaq; dependent: quippe quòd aliquādo eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiorem esse, ut quæ octoginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aetio libro primo ad cien- Asphodeli historia. Asphodeli vires ex Gal.

dos menses, his uerbis. Asphodeli radix in uino albo uetere decocta, & uino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet. **Nomina.** *Planta, quæ* ἀσφόδελος *Græcè, Hastula regia Latinè uocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruach, Abg, seu Axeras: Italicè, Asphodelo, Amphodillo, & Hastula regia: Germanicè, Gold Wurtz, & Heidnisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Aphrodiles.*

Bulbus esculentus. Cap. CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multū alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. sugillata, varosque per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, uel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati uerò, & cum alcyonio misti, uitia cutis in facie, atrasque cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Bulbus vomitorius. Cap. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, uesicæ malis medetur: uomitiones mouet.

Bulborū cōsideratio. *BVLBORVM genera, esculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notissima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis uerò Bulbi eam ob causam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret. Veteribus autem fuerunt in frequentissimo ciborum usu; his præsertim admisti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in Xenijs suis dum cecinit.*

Cum sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error. *Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud ceparum genus, quod Hetruscis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fissileq; cepe inter ceparum genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit libro VII. cap. XIII.* **Bulborum vires ex Gal.** *Bulborum meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, simul & astrictionem, abstergit, simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem uerò in glutinantibus. At siccitas utranq; consequitur. Bulbus autem uomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipse etiam coliculus. Amaram, austeramq; uim euidenter bulbi in se habent: quamobrem elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neque ijs aduersantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam crassiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo crassitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter his elixi uberiùs quidem alent, sed excreare uolentibus aduersabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garóque mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.* **Nomina.** *Βολβὸς qui Græcis ἐδώδιμος, Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis, Basar alzir: Italis, Bulbo che si mangia. Qui uerò Græcis βολβὸς ἐμετικὸς, Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo uomitorio.*

Scilla. Cap. CLXVII.

SCILLA uim acrem, atque feruentem habet. assatam ad multa utiliorem esse constat. Polline ad crustam subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficienter intosta fuerit; qua exempta, si non emollescat, altero polline simili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt; nam quæ ita non assatur, interaneis maximè noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet quod

SCILLA.

quod maximè est medium, direptis viuótenus tunicis, quod frustatim consectum coquitur, mutata sæpius aqua, donec ipsa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaque lino frusta siccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem parte se contingant. His scillæ segminibus ad oleum, uinum, aut acetum scillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ scillæ in oleo feruefacta, aut cum resina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorsis à uipera, cataplasma est. Ad singulas assæ partes adiectis octonis tosti salis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus urinam ciere volumus, hydropicisque, & stomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tussi uetere, suspiriosis, & ore reijcientibus, tres obolos in delinctu ex melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gratia, maximè ut concoctionem adiuuet: strigmenta per aluum extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eosdem præbet effectus: sed cauendus scillæ usus his, qui intestinum sentiunt ulcus. ad pensiles uerrucas, & perniones, tosta efficaciter illinitur. Tritum semen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet.

Pancratium. Cap. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui scillam appellant, radice est magni bulbi, subrufo colore, aut subpurpureo gustu amaro, ac feruente: folijs lilij, sed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamen mitior, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, splenicisq; cum hydromelite, commodissimè dantur.

Scillæ, & Pancratij consideratio.

SVPERIORIBVS annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus tum medicis, tum seplasiarijs communis est usus, legitimas esse: in hanc autem opinionem veneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. XIX. cap. V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidisse. quare cùm sæpe vidissem ex ijs Scillis, quibus passim vtimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuisse, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non existimare illas esse ueras. Deinde legeram apud Theophrastum lib. VII. cap. XII. de plantarum historia, Scillam prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in nostratibus cùm manifeste deprehendatur, mihi quidem non uidebatur esse discedendum à vulgari opinione. Adde quòd sæpenumero quasdam Scillas uidi paruas, pyro paulò maiores. has equidem putabam Pancratium esse: illas uerò communis usus, Scillas, idq; eò magis, quòd Dioscorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo similem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ crassitudinis censetur. Verùm cum postea aliquantò accuratius harum plantarum historiam expendissem, inueni Aloes folium, Dioscoridis & Plinij testimonio, Scillæ similitudinem habere. Quod omnium refragatur Scillæ communis usus, ut quæ folia ferat non aloe, sed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophrasto, & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item non euenit nostris vulgaribus Scillis. Hinc itaque iure quodam factum est, ut de Scilla non vlterius vulgarem illam tenuerim, sed in dubiam uenerim sententiã, an scilicet Scillæ communis usus legitimæ & sint, et dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ foliis aloe similibus prouenant. Cæterùm dum adhuc in hac re dubia uersarer, à quibusdam medicis Hispanis accepi in Hispaniæ maritimis Scillas innumeras oriri nostratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus. sed minus crassis: quæ amaritudine acrimonia, ac uirium præstãtia communes nostras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim asserere prædictas Hispaniæ Scillas, ueras esse, nostrates uerò legitimum esse Pancratium Dioscoridis. huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilii sunt, uerùm longiora. Nec obstat, meo quidem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem. nanque bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc fortasse fit, ut Scillæ, quarum est communis usus, non ea præstent efficaciter quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit.

Scillæ præparatio.

Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudã ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in uas uitreum coniiciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos usus Scillæ parandæ ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandã; sed ut ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radiis ipsa liquesceret. Ex quo palam fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum mel conficiant scilla liquoris uice.

Scillæ vires ex Galeno.

Scilla (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur.

Nomina.

Nomen illi Græcum est σκίλλα: Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hansel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum, Meer Zuuibel: Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

CAPPARIS. Cap. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes, numerosasq;. Tenui plerunq; solo, asperisq; locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia cõdiuntur. aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: co-

CAPPARIS.

cta tamẽ ſtomacho, quàm eruda utilior eſt. Fructus drachmis duab'
in uino potus, quadraginta diebus, lienem abſumit, & urinã, cruen
tumq; excrementum emittit : bibitur utiliſsimè in coxarum do-
loribus, & neruorum reſolutione, item ruptis, & conuulſis : men-
ſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto de
coctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadẽm proficit:
vlcera omnia vetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lie-
noſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori eius auxi-
liatur : cum aceto trita, vitiligines albas abſterget. Radix, foliaq;
intrita, ſtrumas, ac duritias diſcutiunt. Aurium vermiculos infu-
ſus ſuccus enecat. Aphrica, & præſertim Marmarica capparis, vehe
menter inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Ru-
bro mari, defertur, mirum in modum acris eſt: ſiquidem in ore pu-
ſtulas excitat, gingiuasq; oſſe tenus exeſt. quare in cibis non abre
damnatur.

CAPPARIS frutex eſt in Italia uulgaris ſatis notitia.
Capparũ cõſideratio. *Floribus enim, & fructibus muria aſſeruatis frequentißimè in ci-*
bis utimur. Ex ijs ſuauiores, & qui cum palato maiorem ineant
gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſeruati aceto, quod plerique fa-
ciunt in Hetruria. Præſtantißimæ cappares ex Alexandria Ae-
gypti Venetias aduehuntur. Eſt & in Apulia capparum prouen-
tus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his,
quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudqua-
quam cient, ut Dioſcorides inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint
præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquam mu-
riam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ
in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusq;, præſertim cir-
ca Pacis templum: itemq; Senis, quæ quidem Apulis ſaporis præ-
ſtantia minimè cedunt. In cultis naſci cappares negat Theophra-
Capparũ ſatio. *ſtus lib. VI. cap. V. de plantarum hiſtoria. Seruntur tamen hac*
ætate, coluntúrq; perinde ac ſegetes, & legumina, quemadmodum
& Plinij tempore. qui ſerendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his
uerbis explicauit. Quippe cùm capparis quoque ſeratur, ſiccis lo-
maximè, area in defoſſu cauata, ripisq; undiq; circumſtructis la-
pide, aliâs euagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere. Floret æſtate. uiret uſque ad Vergiliarum occaſum.
Capparis uires ex Gal. *Sabuloſis familiarißimum. Capparis uires reddidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic in-*
quiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo
liquet, quòd diuerſis, pugnantibusq; conſtet facultatibus. quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudi-
ne: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcirco lie-
nes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admiſtum, tum
intrò in corpus aſſumptum; ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, ſiue aridum contuſum, illisq; per-
miſtum. Quippe cùm apertè craſſos, lentosq; humores hoc pacto ſumptum euacuet, nec eos tantùm per urinas; ſed
& per uentrem: ſæpe etiam ſanguinolentos defert, unde & lienes adiuti ſunt, & coxarum dolores. Quinetiam &
menſes promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; conuulſis. Cæterùm cuinam ipſum po-
tioni in quoque affectuum miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis eius cortex ulceribus
malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere ualeat, nec ſeguiter deſicca-
re. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum ui-
no, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatẽ ineſſe,
itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores
digerit, idoneis ad ea medicamẽtis miſtus. Radicis cortici, fructus proportione uirium reſpondet, niſi quòd ad omnia
ſit imbecillior. Imò & folia, & caules eius, ſimilem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiẽ
chœradis naturam referentem diſcußiſſe. Sed admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehe-
mentiam. Nec mirum eſt, quòd aurium uermes ſuccus amaritate occidat ſua. Porrò capparis, quæ in admodum fer-
uentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò eſt noſtrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facul-
tatis adurentis. Et lib. II. de aliment. facultatibus, ſic de Cappare ſcribit. In Cypro Capparis plurima prouenit.
Facultas eius tenuium admodum eſt partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipſa uefcuntur, diſtri-
buit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus conſtant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut
medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam ſale conſperſus, quia ſolus aſſeruatus putreſcit. Clarum
ergo eſt, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm ſale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex ſalitura permultum
eius amittit, niſi ſal abluatur, prorſus haud quicquam nutriet: aluum tamen ſubducet. Verùm ablutus, & demace-
ratus, donec omnem ſalis naturam exuat, ut minimi ſanè alimenti cibus eſt, ita obſonium, & medicamentum, cùm ad
excitandum proſtratum appetitũ, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhæreſcentem accommodatum
erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq; amoliẽdas obſtructiones. Verùm in hos uſus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias om-
nes dapes ſumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus ueſcuntur: cùmq; ad-
huc

huc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt. *Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar; Italicè, Capparo: Germanicè, Kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez.* Nomina.

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Lepidium. Cap. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest, lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CVM *satis superq; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eò quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scipserit lib.* XIX. *cap.* VIII. *Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus lib.* III. *de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterum non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint. Quod* λεπίδιον *Græci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hausab, Asceitaragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder kresz: Galli, Passeraige, & Nastort sauuage.*

Lepidij consideratio.

Lepidiũ Plinij.

Lapsus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

RANVNCVLVS PRIMVS.

RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

RANVNCVLVS QVARTVS.

RANVNCVLVS QVINTVS

Cap. CLXXI.

COMPLVRA Ranunculi genera. uis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimũ in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare ungues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes uerrucas, & pensiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

RANVNCVLVS, *qui Græcis* βατράχιον *dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperam, uocant, ut superius quoque in coronopi mentione diximus. Planta est uulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides: nos tamen & quintum, & sextum genus sæpißimè uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, unum genus est, quod nobis quinto loco aßignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, arescentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porrò genus lanuginosius, uel, ut Plinius ait, foliosius copiosißimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, pleriq; ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoriæ proditum sit, eos tãquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & alijs potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, sic inquiens. In Sardinia quædã herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideoq; Dioscorides libro* VI. *Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ uescentibus mentem adimat, & quadam neruorum distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius risus in adagium cessit. Cæterùm quàm magno in errorre uersentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poßident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè utare, psoras, & lepras excoriant, & ungues leprosos diuellunt, & stigmata discutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam si diutius inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis; sed & in crustam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum sunt opera, si imponas uirentia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter alijs omnibus, quæ ualenter desiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti scilicet exiccatione, & ut semel dicam, calida, & sicca ualde est tũ radix, tum uniuersa adeò herba.* Βατράχιον *ita Græcis, Latinis uerò Ranunculus appellatur: Italis, Ranunculo, & Pie coruino: Germanis, Hanen fuosz: Hispanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.*

Ranũculi cõsideratio.

Apium risus.

Quorundam error.

Ranunculi uires ex Gal.

Nomina.

Anemone. Cap. CLXXII.

DVO Anemones genera, unum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: una phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia, cæterùm scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac ueluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioraque folia,

folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusq; acris. ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida ulcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, uellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à syluestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verùm papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas uerò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula syluestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones consid.

NON DESVNT profectò, qui credant, Anemonem, & syluestre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à syluestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse syluestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse uidetur, quòd hæc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantùm stirpium imagines expreßit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PVLSATILLA *cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa nanq; cùm primùm erumpit, folia mittit admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula uulgò dicta. Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte uere dehiscit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti splendet purpura: è cuius medio quidam aurei flosculi emicant eos admodū æmulantes, qui rosis innascuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uisitur, sericium referens opus. Exteriori uerò parte in ipsius caulis cacumine circa floris basim uillosus alter circunquaq; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi subest pedali*

Brasauoli lapsus.

Fuch. lapsus.

Pulsatillæ historia.

PVLSATILLA.

dali longitudine, exesa, nigri chamælonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris: ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam, & ad hausta uenena, itemq; contra omnium uenenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam utriusque generis Anemonem legimus nos in Ananiensi agro, quæ, ut arbitror, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclamant. Eas itẽ postea uidi Vinetijs, in horto clarißimi medici Maphei à Mapheo. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm si herba uenti helxine fuerit, uel solidago minor, ut Simon Ianuensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum reserandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.

Ruel. lapsus. — Nomina.

Argemone. Cap. CLXXIII.

ARGEMONE in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXTANT nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctißimis uiris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adijciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro XXV. cap. VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentißima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi: sicut & in quibusdam locis uallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto suo lòco, Deo duce, latius disseremus. Argemones uires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et huius herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latine, atq; Italicè dicitur.

Argemones consid. — Caput Argemones adulterinum. — Veterum nostrorũ error. — Argemones uires ex Gal. — Nomina.

Anagallis. Cap. CLXXIIII.

DVO sunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore distant. nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraque mitigandi uim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem inijciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra uiperarum morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, procidentiam sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

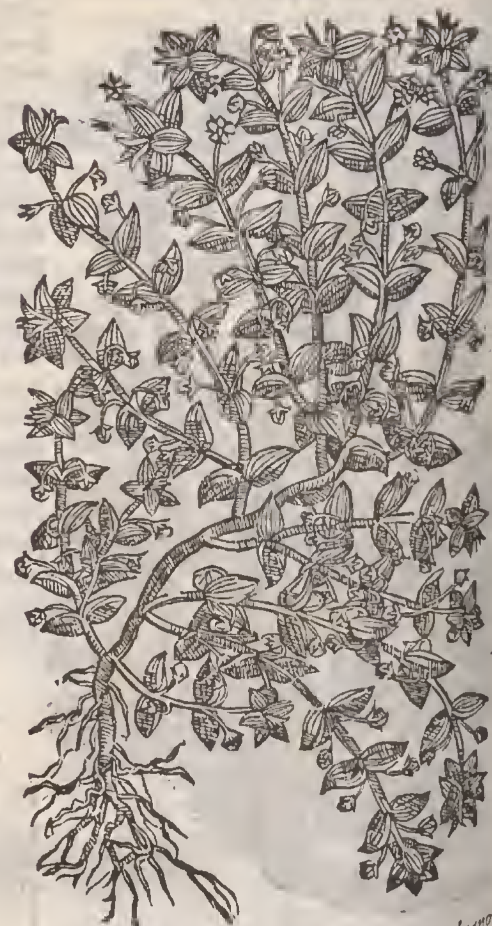
ANAGALLIS tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notißima est. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum, Anagallidum

Anagallidis consid.

ANAGALLIS MAS.

ANAGLLIS FOEMINA.

MORSVS DIABOLI.

dum uerò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangu-
lus utrisq; caulis. Anagallidum uires recensuit Galenus lib. VI.
simplicium medicamentorum, sic inquiens. Anagallis utraq; tam
ea, quæ ceruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, ad
modum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendam etiam
calorem attractorium, ita ut et infixos corpori aculeos extrahāt.
Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa au-
tem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem &
uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm
cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mētem mihi reuocauerit, quā
uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succisam appellāt,
cùmq; putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturum, si
his nostris commentarijs ipsam quoq; inseram, hic locus uisus est,
ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est
locis incultis prouenIens, saltibus, ac etiam interdum pratis, &
dumetis. Folijs constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocāt,
similibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binum cu
bitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiora, angustiora, le-
niterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ mo
do. Multifidas habet radices, nigricantes, succisas, & circumro-
sas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidem scripserunt nō
nulli superstitionibus dediti, quos credulum uulgus sequitur, caco
dæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus; atq; hac
de causa, ubi succreuerit, statim eam undequaq; dentibus succide
re, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc
si uiridis cruda, tritaq; carbunculis pestiferis imponatur, præsen-
taneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta
fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter
bibitur non modò ad uteri dolores; sed etiam ad pestilentem au-
ram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum
esse

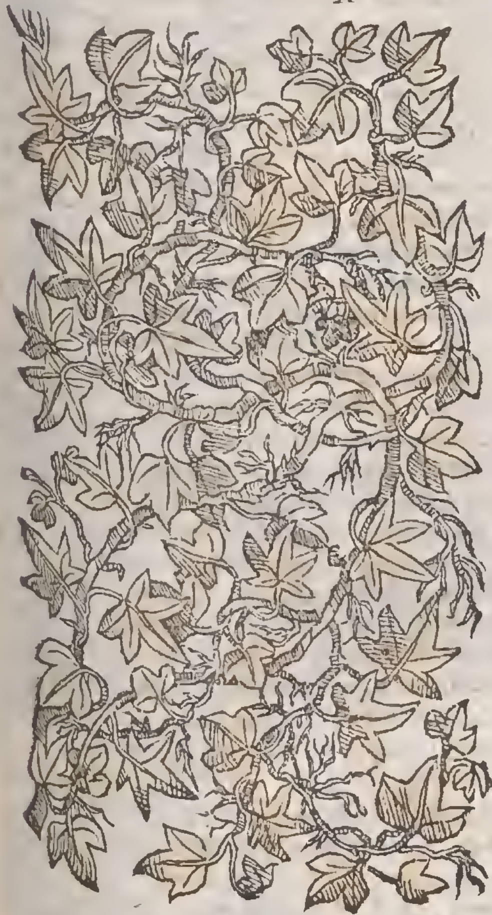
Anagallidum uires ex Gal.

Morsus diaboli histor. & uires.

Opinio superstitiosa.

esse potest, eam esse calidæ, & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent plerique ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς Græcè, Anagallis quoque Latinè uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron. Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

Hedera. Cap. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam uulgus Dionysiam uocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet uiticulas, & folia parua, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in uino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus cum irino unguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra ueteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & rosaceo perfundi utile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largius sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omnium ulcerum generi, etiam si cacoethe sint. uitia cutis in facie, & ambusta sanant, uti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: iidem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac uuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

HEDERA, cuius hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est uulgaris notitiæ. Verùm si quis Hederæ plura genera nosse desiderat, non fortaße Plinio cõtentus, licet de ipsis abunde disseruerit lib. XVI. cap. XXXIIII. legat Theophrastum lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi hederæ sigillatim species diligentißimè persequitur, & de ijs copiosißimè petractat: uel potius ipsum audiat, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoque multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaque helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantùm candida, Hederæ consideratio, & genera.

candida, alia etiam folijs: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, sparsioremq́; , modo nigræ. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur: etenim folijs plurimùm distat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq́; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq́; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò si omnes hederescant, ut alijs placet, ætatis certè, dispositionisq́;, non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera distat, uerùm id rarum, & in paucis euenit, ut uetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq́; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq́; distare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq́; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq́; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq́; plurimum uenit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq́; habet, uerùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uerò crassiora, breuioraq́;. Ac hedera, ut semē proferre incepit, germen sublime, rectumq́; edit. Est quidem uniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atq; arborescit intantum, ut per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq́; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq́; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus uiuere, durareq́; potest. Habet uel aliud discrimen nō mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus. Hederæ facultates. *Hedera (ut auctor est Galenus lib. VII. simpl. medic.) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq́; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam nanq; substantiam quandam tepidam obtinet, certè si uiridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est, manetq́; quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea quæ calida, & acris.* Nomina. *Hedera, quæ ita Latinis, Græcis* κισσὸς *nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera: Germanis, Mauer, Epheum, Ephuu: Hispanis, Edera, Era, Gallis, Lierre.*

CHELIDONIVM MAIVS.

† Non abre quidem suspicandum est (ut doctissimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρὰ, *hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed* εὐθυμότερα, *id est, cōcinniora. Nam præter alias rationes huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui li. III. ca. XVIII. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.*

Chelidonium maius. Cap. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: foliis ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæsiis: flore uiolæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo uase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quæ serpunt: imposita cum uino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi uidetur uendicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, uisum restituere.

Chelidonii maioris consideratio.

CHELIDONIVM, *quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, qui*

AQVILINA.

quæ multorum stultitia est, quod Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam significat, sed Cæli donum appellitant. Qua postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis uanis alchymicis imaginationibus accommodatißimam; sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq; quàm plurimos profligandos utilem. Vanitas chymistarum. *Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter sepes, in scrobium ripis, secus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt, qui Chelidonium maius uocent herbam, quam aliqui* AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus, caule cubitali, recto, tenuiq;ue: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: semine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita sit, hactenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo.* Aquilina. *Chelidonij maioris meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi hæc scribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus eius ad acuendum uisum commodus est, utiq; in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione, atq; discußione indigens. Vsi sunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obstructione proficiscentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert.* Chelidonij maioris uires ex Galeno. *Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritani, Kauroch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schelkraut: Hispani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Esclere.* Nomina.

Chelidonium minus.

Cap. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutem exulcerat. psoras, & scabros ungues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat, & omnia pectoris uitia extrahit.

PLANTA, *quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur uliginoso præsertim solo, & in scrobium, fossarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac subpinguibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim congestis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere & nascatur, & arescat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulæ uocantur, coaluisse uideantur. quanquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quòd strumis, siue scrophulis (ut quidam asserunt) imposita medeatur. Nostris eã in Hetruria uulgò uocari Fauoscello putauerim, quòd fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea* Chelidonij minoris consideratio.

aliunde sibi Chelidonij nomen uëdicasse existimatur, auctore Theophrasto lib. VII. cap. XIIII. de plant. histor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur esse dubitatio: quòd nullam prorsus nec folijs, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod fortis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere potest, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Asia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimum acrimoniæ sortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Sed quidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum, ut credam, quòd quamuis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ sit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, ut non possim ego subscribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditissimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda uidetur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodámmodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributum est. Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρὸν *dicitur.: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Mamiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello: Germanis, Feiguuartzen, Blanterkraut, Pfaffenhoedlin, & Meienkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis Caullons des prestes, & Esclere petite.*

Fuchsij opinio reprob.

Chelidonij minoris vires ex Gal.

Nomina.

Othonna. Cap. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cuiusdam herbæ succum, quæ othonna uocatur: nascitur eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & ueluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci: latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & astrictione, mordaci.

Othonnæ cõsideratio.

OTHONNAM Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscatur. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Eius nomen Græcum ὀθόννα, *Latinum item, & Italum Othonna.*

Nomina

Auricula muris. Cap. CLXXIX.

MVRIS auricula, quam myosotida uocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alsinem, muris auriculam vocitant.

Auriculæ muris consid.

REPERIVNTVR quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram repræsentauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissimè demonstrat, Alsinem statim post helxinem sequi debere, quòd ei adeò similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam

AVRICVLA MVRIS.

timam sedem esse existimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio est, passim mense maio floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique ferè locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. *simp.med. sic inquiens. Auricula muris desiccat ordine secundo: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet.* Ea Græcè μυὸς ὠτίον uocatur: Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hispanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge du ratte. Nomina.

Glastum. Cap. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini simile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta uulnera glutinant, sanguinis profluuia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia ulcera, & quæ serpunt, sanant. Sylvestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadamtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat, potu, & illitu lienosis auxiliatur.

ISATIS *satiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus* Isatidis, seu Glasti consideratio.

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Glastum syluestre Plinio inter syluestres lactucas recensetur lib. XX. cap. VII. quippe quòd illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius lib V. suo loco differemus. Meminit utriusq; Isatidis Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Isatis satiua, qua utuntur tinctores, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm satiua ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Græcis ἰσάτις ἥμερος, Latinis Glastum satiuum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ uerò Græcis ἰσάτις ἀγρία, Latinis Glastum syluestre, & Italis Guado saluatico appellatur. Vtrunq; Glastum uocant Mauritani Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vueidt: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de languedoc.

Isatidum uires ex Gal.

Nomina.

Telephium. Cap. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice seni, septeniue prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis, flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia senis horis illita albam uitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole uitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

Telephij consideratio.

QVANQVAM non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam uerò Fabam inuersam appellant: cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoriæ, siccantisq; facultatis particeps dici poßit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamẽ insigniter calida: uerùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto sanat. hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate; etsi hæc (ut paulò ante diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat, ut eius pictura, quam hîc damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium & esse & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum uideri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium. Herba quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur.

Telephij uires ex Gal.

Nomina.

FABARIA.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS, charißime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, semina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata censentur, quæque pluribus scatent remedijs, prosequemur.

Agaricum. Cap. I.

AGARICVM radix fertur laserpitij similis, sed facie summa solutior, & rariore, fungosoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum discursibus constat: mas rotundus est, & vndique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirment: alij ut fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Asiæ, & Cilicia in cedris, sed friabile, & infirmum.

Adstringendi, calfaciendique naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem contusis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulso febrim non sentientibus: febriculosis uerò in aqua mulsa: arquatis quoque, suspiriosis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dysentericis. Item si urina ægrè reddatur, si uuluæ strangulatus urgeat, si pallor membra decoloret, drachma una dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita ut cibi tenax non sit, manditur, & sine ulla humoris sorbitione deuoratur: simili modo acida ructantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, si cum aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores soluit, datum ante febrium accessiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur: venenorum antidotum est denarij instar, cum diluta potione sumptum: si serpentes ictum uibrarunt, morsumque subfixerunt, tribus obolis ex uino potum, mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex uino: ijs ex aceto mulso, alijs ex aqua mulsa.

AGARICVM fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Præstantißimum habetur in Tridentinis montibus, ubi sæpißimè proprijs manibus illud diuulsimus, adacta securicu- Agarici consideratio.

la. Cæterum tametsi Plinius lib. XVI. cap. VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradit; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, soli tantùm larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla, eius mentione facta, quod in larice ipsa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit.

Fuch. lapsus.

Fuchsius medicus ætate nostra celebris in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortasse argumento ductus, quòd Dioscorides auctor sit agaricum nasci in Sarmatiæ regione, in Galatia Asiæ, & Cilicia. Verùm iampridem desijt ex illis locis importari, ut testantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricũ, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus; in quibus sunt syluę laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchsium uirum alioquin eruditissimum, in hoc planè deceptum esse.

Agarici uires ex Galeno.

Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, ubi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò pòst subamara apparet & acrimoniæ quandam speciem temporis spatio inducit, leuiculæq; adstrictionis. est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compositum est ex substantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxio eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est leuissimum: densum uerò, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantum & uiribus ab utrisque distabit. hactenus Galenus.

Ex Mesue.

De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq; sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullæ pariter & neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, & renes, & mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles possidet uires ad plerosque tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorũ caussa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit ut regio morbo affectis, aqua inter cute laborantibus, ac lienę uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoq; pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit.

Nomina.

Quod Græci ἀγαρικὸν, Latini quoq; Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Daunen schuuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric.

Rhaponticum. Cap. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant, prouenit in ijs, quæ supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantum læuis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines non sensit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem; & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, uesicæ, & pectoris uitia, aduersus intenta præcordia, & uuluæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & cœliacorum affectus, contrà febrium circuitus, & uenenatorum morsus. Datur in singulis ualetudinibus eadem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febri careant in mulso: sin aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cum cibi tenax non est, manditur, & sine sorbitione ulla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes ueteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius uis adstringens, cum aliquanto calore.

Rhapontici cõsideratio.

RHAPONTICVM officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen sibi asciuisse uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. XII. suarum historiarum, ubi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circunflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiens. hæc Ammianus. Legitimũ paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nã multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ usum irrepserat. Qua etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapontici loco utantur,

tur, recentiorum inuenta respuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neque uiderint: tanta est quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritißimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarũ à Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhapõticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos post annos ad nos esset allatum, non defuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem is lib. VI. epistola II. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgares nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum et idẽ esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici insignium è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. V. suarũ collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (ut ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro aßignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico aßignauerint. Quippe quòd eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libro VII. cap. XI. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verùm non propterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifestam facit libro primo cap. XLIII. ubi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dißidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuersitate, clementia, uel inclementia cæli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non usqueadeò sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendatur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quamuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemq; acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico, uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum; non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus nõ temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dißidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò per-

Quorundam error.

Vana Auerrois calũnia contra Gal.

Rhapontici, & rhabarbari discrimen.

Ruellij, & aliquorũ error.

similes uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non poßit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanq; olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius intimus corruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobolina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm caßia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt.

Rhapôtici uires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoq; liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quòd adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imò eo quòd deducat, et in altum perducat, ualentioris affectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atq; euulsum est, ipsum elixant; quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aquæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad uos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quòd facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt.

Rhei Turcici noméclatio.

Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatißimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluũ ducentia Ponticum admiscuerit, à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum.

Rhei Indici nominatio.

Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentißimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quánam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cum plura quoq; aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uero Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentornm, Rheum Indicum esse uocatum, quòd ex Indis, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cùmq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiã probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, distentq; ab Indiæ finibus milliaribus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici poßit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam.

Rhei Barbarici nomenclatura.

Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarißima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quod à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Iudi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, tum lib. IIII. cap. VI. de tuenda sanitate gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium libro XII. cap. XXI. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam

dyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc praeterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias utiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. XVI. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytae Barbari speciatim dicũtur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quae sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. XV. suae Geographiae apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quae in India australi proueniunt, quòd hae regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob praedictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Aphricae parte, quae uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiae ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythraei pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiae regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera praeter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari.

Opinio falsa.

Caeterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac uana sit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & aetate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit haec inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricae huius radicis extitit penuria (aequali enim cum auro pondere uẽdebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentissimum, imò uiolentissimum omnium medicamentorũ esset Rhabarbarum.

Rhabarbari vires ex Mes.

Huius uires caeteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Praecellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quòd cùm frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde siccant, subtractaq; ui, & quasi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà se habet, coloris interni uarietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quae adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant: Est & aereis raritatem substantiae conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uerò in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & aetate, adeò ut pueris aetate tenellis, & praegnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicae nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, praesertimq; ubi ad obstructiones reserandas paratur. Illud praeterea memoriae retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, ubi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quod si post hasce functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eiq; propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres: sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiae prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, praesertimq; si uino austero drachmae pondere commisceatur, addito syncerae mumiae momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, praesertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verum si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit.

Rhabarbarũ Italicum.

In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs passim reperitur, à peregrino non absimile. quod etiam (ut à medicis

Nomina. *à medicis fide dignis mihi relatum est) bilem deijcit, quamuis peregrino sit longè infirmius.* Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis, Rhaponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, seu Rauend: Italis, Rhapontico.

GENTIANA.

GENTIANA MINOR.

Gentiana. Cap. III.

GENTIANAE inuentio prima aſsignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginíue ſimilibus, ſubrubris: partim à medio caule, & præſertim iuxta cacumen, paulùm diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſsitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, ſatis ad ſphondilij ſemen accedente. radice longæ ariſtolochiæ, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus montium iugis, vmbroſis locis, aquoſisque. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra morſus ſerpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti ſucci drachma, laterum doloribus, & ex ſublimi deturbatis, ruptis, & conuulſis prodeſt: hepaticis, & ſtomachicis, pota cum aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eijcit: impoſita, vt lycium, vulneraria eſt, & vlcerum cuniculatim depaſcentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcetur. Radix vitiliginem abſterget. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tantiſper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſsitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ cōſideratio. *GENTIANA planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſsima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodi radices brachiali craßitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorides; ſed aliorum etiam ueterum monumenta teſtantur. Plinio lib. XXV. cap. VII. ea eſt omnium præſtantiſsima, quæ in Illyrico naſcitur, ubi fortaſſe primùm inuenta eſt.* Gentianæ uires. *Gentianæ uires paucis admodum perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax eſt, ubi extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione opus ſit. Nec mirum, ſi hæc poßit, cùm impensè ſit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq; ſecundo. Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ uaſe duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego ſæpius expertus ſum) ab infarctis tum uiſcerum, tum uaſorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualeſcunq; detergit, ſi ea frequentius*

quentius maculæ abluantur. Est præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia suppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu, locis pluribus ab utroq; latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra pestilentiam, & uenenosorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia cõpertum habeo, quòd radice tusa, & uentri emplastri modo imposita, uermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ strumæ sanantur, si ijs eodem modo contusa, quæ nuper effossa sit, uel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari potest. Ananiensia rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborsa. Ex quo quis conijciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis asseruari mereatur: aut quòd tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri. Γεντιανὴ planta sic Græcis, Gentiana similiter Latinis uocatur: Mauritanis, Gẽtiana, Genthiana basilica, seu Basateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, Bitter uurtz, siue Creutz uurtz: Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentianne.*

Cruciatę consideratio.

Cruciatæ uires.

Nomina

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

Aristolochia. Cap. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo sibi adoptauit, quòd existimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina uocatur, folijs hederaceis, præstanti odore cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrum est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marcescens in pyri similitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longè uerò digiti crassitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, gustu amaro, & graui.

Est

Est etiámnum tertia longa, quæ clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori semperuiuo similibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, crasso cortice, odoratoque vestitas, priuatim vnguentorum spissamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis resistit. Longa uerò aduersus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ossium squamas illitu adimit: vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit: Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior est.

Aristolochiæ consid.

ARISTOLOCHIAE, *quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi nonubiq; in Italia proueniat: in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaq; nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd lib.* XXV. *cap.* VIII. *utranq; ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ utriusq; fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas, tradat. Quandoquidē non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit, & hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo.*

Plinij, & Leoniceni lapsus.

Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiã prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit.

Opinio quorundã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem cõmentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, *hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non* ἀειζώου μικροῦ, *sed* ἀσάρου μικροῦ, *quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè uideretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpēdamus, nil aliud esse uidetur longa officinarũ, quàm longa Dioscoridis: aut fortaßis eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq;, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq;, ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contrà dixerit quispiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti craßitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorũ regionumq; uarietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craßitudine: cui folia erãt, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebãt. Ad hæc Clematitidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq; non uisitur, cùm tenui cortice perpetuò uestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, esse clematitim.*

Pistolochia.

Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi aßignetur, tenuior est, quàm clematitis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craßitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam cõpererim.

Alia opinio refutata.

Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti craßitudine, & dodrantis lõgitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut aiũt) ab Andromacho & Gal. lib. I. *de antidotis* ἀριστολοχία λεπτὴ, *hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin & hanc affirmant eã*

longam

longam esse, cuius hic imaginẽ exhibuimus, cuiusq; paßim est usus. Quo fit, ut pro certo existiment hanc esse eã Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces cõpositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ se ferre uidetur, alterũ etiámnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatũ fuisse putant à Galeno lib. antè citato, ubi docens quomodo nõnulla, quæ ab Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit. Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis uersibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius filio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, hic Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic uerò in prosa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolochia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoque reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio, ut qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho, & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longè subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato uestitam, unguentorum spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. cap. VIII. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longißimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui sit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòst idem ait. Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuioriq; gratior. hæc ille. Quibus utique adstipulari uidetur etiam Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de Aristolochiarum uiribus disseruit, ut infrà patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem iudicio, asserendum, quòd Aristolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὴ hic nullum facit per se genus: neque solùm tenuem indicat, sed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτὴ nominata esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum, aliosq; antiquiores, qui de plantarum historia ac uiribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus. Secundò quòd constet, Plinio lib. XXV. cap. VI. centaurium cognomine lepton nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic difficultati satis ferè facere poßint uerba ipsius Dioscoridis, quibus Aristolochiæ clematitidis radices expreßit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας; (μακροτάτας, quod est, longißimas legit Oribasius) λεπτάς. id est, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poßit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori uocatam fuisse existimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum esse arbitror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab alijs, sed eadem cum clematitide: & quòd sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem sententia, Aristolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præstantior, in theriacæ compositionem addenda: non autem illa longa, quam hic depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Pistolochia censetur, ut suprà dictum est: aut certè aliud Aristolochiæ genus ueteribus incognitum.

Fuch. opinio reiecta.

Verumtamen Fuchsius medicus clarißimus, suis de plantarum historia commentarijs, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in uniuersum planta, quæ uere primo unà cum chelidonio exoritur, & Maio, uel ad summum Iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte seßili, superiori uerò monticuli instar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Aristolochia rotunda sint destituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id censendum est hanc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematitide tenuior est, densis (ut dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. cap. XII. ijs depingitur uerbis. Alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus. De hac etiam Aetium locutum fuisse existimauerim lib. X. cap. II. in curatione obstructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius disseremus, ubi consultò fumariæ historia tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Aristolochiæ rotundæ uicem supplere possit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchsius in libro de compouendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia tessaron. Attamen si Galenum sequi uolumus, pro Aristolochia rotunda longam substituemus.

Aristolochiæ vires ex Gal. & Mesue.

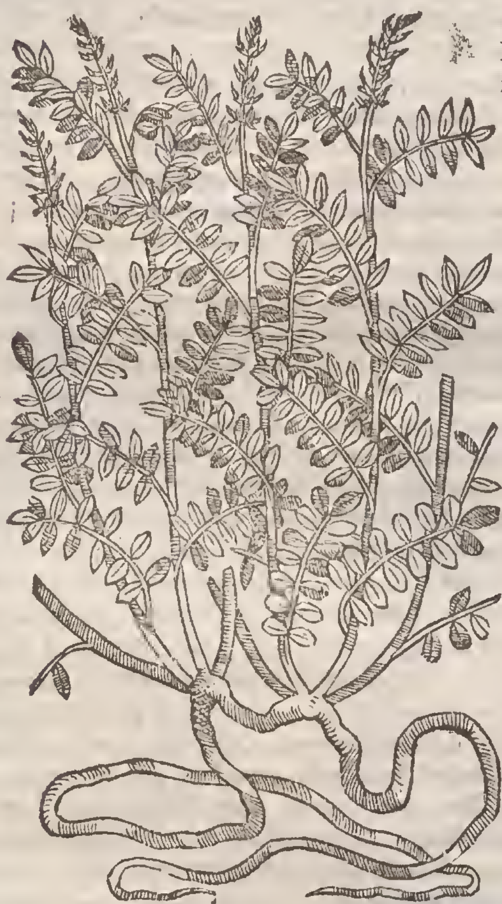
Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Aristolochiæ radix ad medicationes utilißima est, amara, & subacris. Sed ex illis omnium subtilißima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur,

tur,

tur, fragrantior est. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: uerùm abstergendi, atq; excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsan plus quoq;. Itaq; in quibus usus est modicæ abstersionis, commodior est longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idonea est. hactenus Galenus. Aristolochiæ uim purgatoriam inesse (quod tamen silentio prætererunt Dioscorides, & Galenus) auctor est Mesues, qui ita scribit. Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atq; etiam ut nonnulli asserunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium est, quòd asthmaticis maximum adferat iuuamentum.

Nomina. Quæ Græcè ἀρισολοχία, Aristolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Masmocra, seu Zaraued: Italicè, Aristologia: Germanicè, Osterlutey: Hispanicè, Astronomia: Gallicè, Foterllc, aut de la Sarasine.

Dulcis radix. Cap. V.

Dvlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticosa est, ramis binûm cubitorum altitudine assurgentibus: folijs lentisci, densis. pinguibus, tactuque gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui siliquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: uerùm oportet, ut linguæ subditus eliquescat: æstuanti stomacho, thoraci, ac iocineri conuenit: sanat uesicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissimè inspargitur.

Dulcis radicis consider.

Dvlcis Radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secutæ, Liquiritiam uocant, & Hetrusci uulgò Regolitia, planta est paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos comuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiámnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata; sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur.

Plinij lapsus. Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. sic inquiens. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuq; gummosis. Et lib. XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas, commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs prouenniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoq; librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνῳ pro γλίνῳ scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumq; similitudine deceptus (ut alibi quandoque demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoque deprehendi possint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur.

Glycyrrhizæ vires ex Gal. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Huius fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis

dulcis, cum leui quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria; uerùm etiam uesica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum, quum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potißimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetrum, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum, simul & humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium. Γλυκύῤῥιζα *sic Græcis dicta, Latinis* Glycyrrhiza, & Dulcis Radix *appellatur*: Arabibus, Sus: Italis Regolitia: Germanis, Leckritz, siue Suesꝫholtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygalisse.

Nomina.

Centaurium magnum. Cap. VI.

CENTAVRIVM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binum, aut ternum cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semen cnico simile, ceu laneis quibusdam inuolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusque locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, ueteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus tria datur, si febris sit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio vtuntur.

Cētaurij magni consider.

CENTAVRIVM *magnum (ut in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia, est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoscere simplicia medicamenta. Cæterùm contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarißimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non esse; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifestè depræhenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus sanè notis Centaurium magnum repræsentet. Quippe quòd crassa sit, grauis, compacta tripedalis, & rubeo succo prægnans, qui gustui non modò quadantenus sit acris; sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano clarißimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirmà radice, si ad Apulam compares. Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantaq; in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multùm studij, & temporis consumpserunt.*

Brasauoli lapsus.

Quorundam hallucinatio.

Porrò utriusque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentißimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus.

Arabū lapsus

Cæterùm neq; Plinius ab errore uindicari potest, qui tametsi in Centaurij magni historia lib. XXV. cap. VI.

Plinij error.

inmnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in minori, sed in maiori tantùm deprehendatur. Centaurij magni meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs disserens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eijciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terreæq; frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & sanguinem reijcientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est, oportet; sed partem quoq; euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda est acrimonia, utiq; cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, uista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaq;, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij. Centauri magni vires ex Galeno.

Nomina. *Græci κενταύριον μέγα id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chantaurion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontic: ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Centaurium minus. Cap. VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule angulofo, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert.

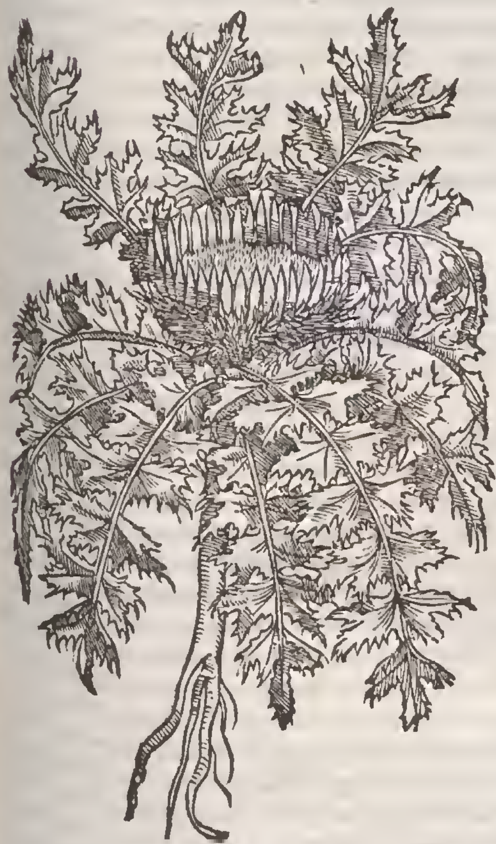
Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit, si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat, in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitijs succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans, & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec supereminat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem grauidamq; contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant. quòd si quid concretum faucibus ualis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnos liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis vuis melligo elicitur. Lycium tamen, & absynthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris consideratio. CENTAVRIVM *minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.*

Centaurij minoris uires ex Galeno. *Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paulùlum habens & adstrictionis.*

ctionis, atq; ob eiusmodi temperamẽtum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quod omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, quæque ægrè ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & desiccatorijs miscetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, ueteresq; duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoethe uocantur, sanare. Miscetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ uehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus prodiderit. Succus porrò eius, cùm adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatoriæ, & abstersoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere potest; & cum melle oculis illinitur, mensesq;, & fœtum appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs, quibus nerui affecti sunt, ut qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iecinoris quoque obstructiones optimè expediat, bonumq; sit lieni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat. Κενταύριον μικρὸν sic Græcè, Latinè uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, et segir, seu Katarion sages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tausent guldent kraut, Fieber kraut, Erdtgall, seu biber kraut: Hispanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre. Nomina.

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON NIGER.

Chamæleon albus. Cap. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibusdam in locis uiscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche utuntur mulieres. Folia habet silybo, aut scolymo similia, asperiora, acutiora, uigroq; chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in lætis collibus crassam, in montosis verò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino austero cum origani freuefacti succo. Hydropicis commodissimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hausta in uino, serpentium uenenis resistit: occîdit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Chamæleon niger, Cap. IX.

CHAMAELEON niger folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſsitudine digitali, ſubrubrum: & in umbella flores ſpinoſos, tenues, hyacinthi æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. Prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uitiliginesq; cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hic uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

Chamæleontis vtriuſque conſideratio.

CHAMAELEON *albus tam ab Hetruſcis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſsimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandò enim potaradix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, et ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadẽ in peſtilentia opem ferre ualeat.*

Quorundam error.

Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pternici non abſimilem (noſtri eam Carcioſò uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruriautitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionem, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſsimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primùm ſcribat, nullum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat. Naſcitur niger in Tridentino agro, Ananienſibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis.

Monachorũ opi. exploſa.

Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, cùm certò ſibi perſuadeant, Carlinam (ut eorum utar diſtinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioſcoridis ſemper exiſtimauimus, eiuſdem eſſe ſpinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν *dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam eſſe ſpinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cùm ſpina alba (ut Dioſcorides eſt author) bicubitali ſit caule, ipſoq; albicãte, unde fortaſſe nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo niteſcat; Carlina uerò hæc caule ſit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; ſubrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici poſſe putauerim, Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam. Cùm nec ſimiliter monachi unquam probare poßint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam eſſe ſpinam: quòd nuſquam Dioſcoridem ſcripſiſſe inuenerim, ſpinam Arabicam caule uacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilem. Ex quo rectè, (ut arbitror) concludi poteſt, quòd cùm ſpina alba procul dubio caulem edat, eundẽ quoq; Arabica promat.*

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, niſi ſexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortaſſe fuerit: negantq; omnino has plantas eſſe Chamæleones, illamq; præſertim nigrum Chamæleonem eſſe nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd ſcripſerit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob cauſam in extrinſecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copioſè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec eſſe hanc nigrum Chamæleonem, nec eius ſpeciem probant. Quibus facilè reſpondi poteſt, quòd fortaſſe hac in re (ſit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confeſſo ſit, quòd ſi in altero duorum aliqua deleteria uis inſit, ea potius in albo, quàm in nigro eſſe poßit. Quandoquidem non modò ſcribit Dioſcorides Ixiam lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleonte naſci; ſed quòd eius radix canes, & ſues, ac mures necet, ſi ab eis deuoretur. Quæ ſanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præſertim cùm nigro nullam lethalem uim aßignauerit Dioſcorides. Verùm enimuero, ne cui temeritatis nomine ſuſpectus ſim, quòd à Galeno audeam diſſentire, concedamus, non præter rationem id ſcripſiſſe Galenum, quòd Ixia etiámnum oriatur in nigri radice, ut Cretenſes affirmant, qui ex utriuſq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas ſagittis conglutinandas, quòdq; ſcriptum reliquerit Theophraſtus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis ſeſe offert ratio, qua rectius, ut puto, illis reſpondere poſſumus. Siquidem facilè fieri poteſt, quòd in Græcia, fortaſſe in Ponto, alijſq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix ſit uenenoſa, & in Italia ſalubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Perſea, quæ tametſi Perſis ſemper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta eſt, ſoli & cæli bonitate. In Ponto enim non modò mel uenenoſum eſt, ſed & plantæ quàm plurimæ lethiferæ ſunt: imò & animalium partes (quod ſcribat Strabo Ponticum caſtoreum uenenoſum eſſe.) quæ tamen omnia nobis ſalubria ſunt. Arum prætereà Cyrenis adeò mitis eſt, ut rapi modo in ciborum uſum ueniat; cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum ſit, ut nec coctum, nec crudum edi poßit. Quin & ſcorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in Tri-*

dentino

dentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiam in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse Chamæleonem nigrum, quòd hæc planta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem refert. Quandoquidem folijs constat scolymo minoribus, tenuioribusq́; subrubra per medium excurrente costa; caule item dodrantali, crassitudine digitali, subrubro: floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flauescit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamussim conueniunt, ut nemo, nisi sensibus & ingenio obtusus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum esse non uideat, & perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquisitionē factus, hoc tempore asserere nō dubitaui, licet alias aliter senserim. Hacq́; in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligentissimus æquè & doctissimus indagator alios à Carlinis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Dioscoridis historiā repræsentent: tunc enim in hoc, ut in alijs quoq;, non grauabor mutare sententiam. Explodendi sunt Arabicæ factionis scriptores, ut qui non sine detestando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamæleam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. *Arabum turpis error.* Nam Auicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, suum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morsum uermium uenenosorum, & est propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miscetur cum sauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non utiq; album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam. Meminit utriusq; Chamæleonis Thophrastus lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia, ubi sic habet. *Chamæleonum histor. ex Theophrasto.* Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum consecta orbiculatim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa uua comesa acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Etsi hominem ægrescentem experiri uolueris, an uiuire possit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis, folio scolymo simili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili, unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuiorq́;. Tota autem herba umbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq́; amat. Lepram, & uitiligine abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere potest. hactenus Theophrastus. Illud insuper non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, uenenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incommodo assumunt. Huius plerisq; locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, ubi contra sumptum uiscum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς sic Græcè, Latinè uerò Chamæleon albus appellatur, Mauritanis, Chemelon leute, seu Chamalinm: Italis, Carlina, & Chamelone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline. *Nomina.* At planta, quæ χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melamos; Italis, Chameleone nero: Germanis, Eber uurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette.

Crocodilium. Cap. X.

CROCODILIVM. chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut nasturtii, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex uti scutum: quod suapte ui urinam ciet.

SVNT qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. *Crocodilii consid.* Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. *Opinio explosa.* Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, ut uix unquā persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit lōga, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq́;: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. *Alia opinio reprobata.* Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquā adstipulari possum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hactenus ipsum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. *Crocodilii uires ex Gal.* Crocodilij semen acre est, atque odoratum, urinam, mensesq; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris exereationibus ualenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoq; Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio, *Nomina.*

Dipsacus,

DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: foliis lactucæ, spinosis, binis, genicula singula complectentibus, prælongis, ceu quasdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio habentibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: unde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblonga, echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectaque medulla tenus, uermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in uino radix, usque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appensi, produntur quartanis febribus remedio esse.

Dipsaci consideratio.

DIPSACVS, quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris est planta, ijs præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In Hetruria Dipsacum uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienses uerò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præsertimq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & syluestris quoq; sponte in campestribus, in agrorum, & scrobium aggeribus, in uijs iuxta sepes frequentissimus nascitur, nullis prorsus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioscorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quemque docere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; dissecto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat.

VIRGA PASTORIS MINOR.

Virga pastoris duplex.

Dipsacus officinis, & herbariorum uulgo Virga pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt; quanquam non adeò striato caule, ac spinis horrido constet, folijs item infirmioribus sit, et capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuissimis capillis referta, ita ut sericis uiridi colore infectis floccis similia uideantur. Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris uirgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris historiam libro quarto tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum uelim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiarijs ijs, qui suis potius pandectis, quàm ceteris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt.

Syluatici hallucinatio.

Nanq; Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris uirga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab ursis.

Dipsaci uires ex Gal.

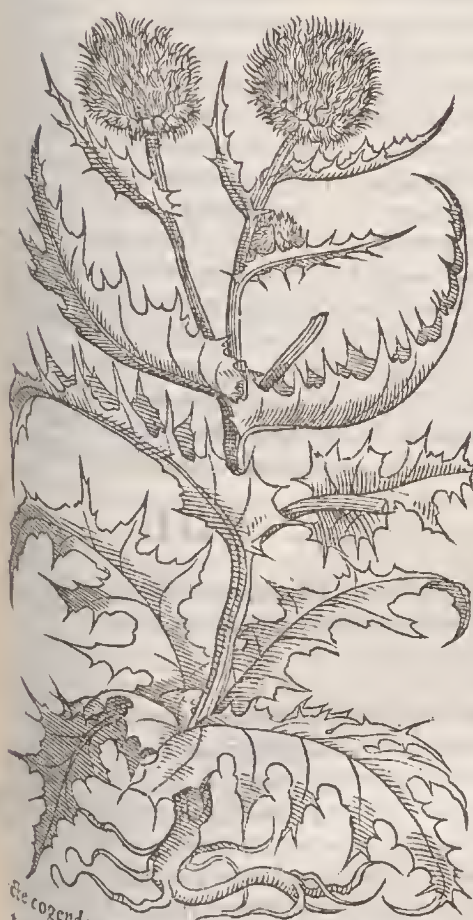
Dipsaci meminit Galenus lib. VI. simpl. med. his paucis. Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq; nonnihil abstersorium.

Nomina.

Planta, quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo, & Dissaco: Germanis, Kartendistel, Garden kraut, Bubenstrel, & Vueber karten: Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier.

Spina

Spina alba. Cap. XII.

SPINA alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, stomachicis, & iis, qui cruenta extussiunt, efficax est: urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

SPINAM albam seplasiarij Arabas (ut plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisq; suam ueram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam id est album chamæleontem, Spinam albam esse contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse uelint echinatam illam, ac spinis rigentem herbam, quæ Hetruscis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non desunt insuper qui unam, uel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus alioqui clarissimus: quippe qui ultimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuersum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat folijs, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisq; seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campestri planitie nasci, ut nostra testatur Hetruria, ubi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, ubi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Ego uerò, qui à Dioscoride ne latum quidem unguem recedere soleo, in syluosis montium iugis spinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuisse existimo, folijs albi chamæleonis similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore crassitudine, subalbo, & inani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoq; tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur, quemadmodum & ego inibi eam sæpissimè reperi. Hæc enim non modò seplasiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albã illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura. Error autem ijs facilè deprehendetur, si illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim feratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, syrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantùm reserandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Qua in re non solùm

Spinæ albæ consid.

Fuch. lapsus.

Quorundam error.

Brasauoli calumnia contra Mesuem.

solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarißimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia uiscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere poßint, & debeant, ut magis atq; magis tũ uasa, tum uiscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat; sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tamquam uiribus omnibus destituta ad mortem usq; demitteret. Spniæ albæ uires ex Gal. *Meminit Spinæ albæ Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ, & calidæ facultatis est. Itaq; potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.*

Nomina. *Quæ planta* ἄκανθα λευκή *Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.*

Spina Arabica. Cap. XIII.

ARABICAM spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in asperis.

Spinæ Arabicæ consid. ERRASSE *eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse necesse est.* Ruellii hallucinatio. *Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciam nuncupata. Qua in re non satis uirum hunc admirari possum, quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritißimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facile princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosißimus, quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quãdoquidem Plinius lib.* XIIII. *cap.* XII. *alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciẽs, sic inquit. Spinæ Arabicè laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbotenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior est prioribus. Eisdem meminit etiam lib.* XIII. *cap.* IX. *postquàm Perseæ arboris materiã miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiã esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib.* VI. *simplium medicamentorum ita scribit.* Spinæ Arabicæ uires ex Galeno. *Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunq;, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipsius. Hic uerò & columellæ prodest, & ijs, quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam astrictionem. hæc Galenus.* Nomina. *Qui ut has plantas diuersas habuit; ita etiam seorsum de earum uiribus disseruit. Planta* ἄκανθα ἀραβική *Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaha.*

Carduus. Cap. XIIII.

CARDVVS Græci scolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crasßiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita grauecolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item si decocta in uino bibatur. copiosam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenerescit in olera, asparagi modo, transit.

Carduorũ cõsideratio, & genera. ETSI *unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides; Theophrasto tamen, Plinio, ac demum alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primum de his, qui natura cultrice sponte proueniunt,*

niunt, sermo, scire sanè conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera: quorum tamen nomina propria, quod sciam, non habentur. Atqui Plinio lib. XX. *cap.* XXIII. *duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticosius statim à terra: alterum uerò unicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis uulgò uocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellarijs cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba fecisse Theophrastum lib.* VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia, cùm ita scribit. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantùm nascitur, Græciæ nusquam habetur. Sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; spinoso. Caules hos cactos appellant. desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricantes: & reseruare eos aqua salsa conditos consueuerunt. hæc Theophrastus. Nostrates, quibus ubiq; nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maximè conuenire uidentur, quòd scripserit, Cactum Siciliæ peculiarem esse plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum uulgus appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cùm subdit. Alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoq; cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verùm exemptis lanuginosis seminibus, is quoq; uescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hactenus Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Cefaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde disseruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura sunt genera, uaria capitis forma distincta, Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constant, alij uerò ad terram uersis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero ijsdem squamis, ueluti corticosis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Ex quo facilè in eam sententiam deductus sum, ut crediderim, hanc Cardui speciem postremam nucis pineæ æmulam, esse Carduum pineam Theophrasto uocatam, quòd is loco antè citato ita de ea scribat. Est Carduus pinea ab radice foligera: qua de media seminalis acanus, uelut malum, extuberat. hæc ille. Cæterùm Cardui aculeati genus & illud est, cuius echinati capitis floribus Hetrusci coaguli uice utuntur, etsi Cardui satiui omne genus idem suis floribus præstet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquàm seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat.* Cardui Carcioffi.

Cardui meminit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum assignauit. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet.* Cardui uires ex Gal.

Σκόλυμος *ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Cardo de comer, seu Cardos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.* Nomina.

Poterium. Cap. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius usus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in aquosis, & collibus. Radices demittit binum, ternúmue cubitorum, neruosas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcisis neruis, & uulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest.

EX REI *herbariæ peritis hactenus neminem reperi, qui Poterium in Italia nasci dixerit, atque ipsum ostenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet Italia. Nam si inibi nasceretur, fieri quidem non potuisset, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita est, ipsum adinuenisset: præsertim cùm Dioscorides, cæterique scriptores Poterij faciem clare satis descriptam reliquerint.* Poterij consideratio. *Sed hic subit nobis mirari Cornarium uirum alioqui ætatis nostræ insignem, quòd prunum syluestrem putauerit uerum Poterium esse. Quæ certè sententia ut est, meo iudicio, absurda: ita non immeritò à Fuchsio medico clarißimo refellitur.* Cornarii opinio falsa. *Cæterùm etsi nobis hactenus incompertum est Poterium; non tamen omittendæ sunt eius uires, de quibus sub titulo Neuradis Galenus disseruit lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Neuras, quidam poterium uocant, desiccandi absq; morsu facultatem possidet, adeò ut & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potißimum sunt eiusmodi. quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui.* Poterii uires ex Gal. *Id Græci* ποτήριον *quod item Poterium Latini uocant: Itali, Poterio.* Nomina.

Acanthium

Acanthium. Cap. XVI.

ACANTHIVM albæ spinæ simile, foliis aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis, ex qua collecta, & neta, uestes bombicinis similes texunt. Folia, uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthii cōsideratio.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioscorides, in Italia nascatur, equidem affirmare non ausim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi ostenderit, quæ adeò araneosa, ac subtili lanugine obducta spectarentur, ut ex ea neta uestes bombicinis similes texere quis potuisset, ut hic Dioscorides, & lib. XXIIII. cap. XII. testatur Plinius. Quorundam erorr. *Quamobrem ingenuè asserere non dubitauerim, eos magno in errore uersari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumuestit, depecti, uel neri potest, utpote quæ tenuissima sit, sine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers.* Nomina. *Quod Græci ἀκάνθιον, Latini similiter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.*

† *Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioscoridis exemplaribus: quæ tamen hic desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantum, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribasij codice manu scripto, in quo ex probatissimo Dioscoridis libro ita transcripta inueniuntur. καθ' ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς, quæ ad uerbum sonant. Circa quæ araneosa est lanugo.*

Acanthus. Cap. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuisura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binum cubitorum, digitali crassitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ ustis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ urinam ciunt, sed aluum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

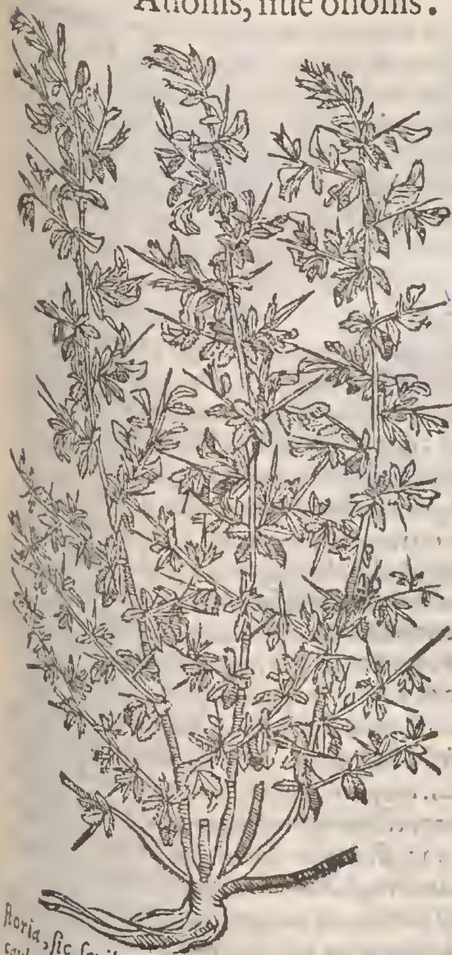
Acanthi con sideratio.

CREDVNT omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orsina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solùm quòd ij magnæ sint apud me auctoritatis; sed etiam quòd ipse uiderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum usq; uerticem foliolis quibusdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq́;: atq; etiam radice eadem constet, qua Acanthus: aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq; ipsa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs seratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ ursinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quispiam facilè respondere posset, quòd etsi utraq; eandem retineant formam, non ob id tamen necessariò unam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium esse uidetur. Cæterùm ad hãc tollendam dubitationem illud

illud non parum, meo iudicio, facit, quòd iisdem facultatibus Branca ursina prædita sit, quibus pollere Acãthum Dioscordies, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usq; ex internallis circumuestito; potest tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quòd adeò acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamußim respondeat. Neq; impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acãthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq; puluinorum toros uestire. Quamuis enim necti haud facilè ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poßint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, unam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus carduo (ut Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. Acanthi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinẽt. At radix exiccatoria est, & leniter incisoria, & tenuium partium. Acãthi facultas ex Gal.

Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Beren klauu: Hispanicè, Yerua giguante, & Branqua ursina: Gallicè, Branize ursine. Quæ uerò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus syluestris uocatur: Italis, Acantho saluatico. Nomina.

Anonis, siue ononis. Cap. VIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis, folijs lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratißima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorroidas sanare creditur.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, uel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notißima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, unde Resta bouis compluribus nominatur; sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaq; sit eorum cotis; eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cùm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc uulgò Bonaga uocant. Cæterùm quamuis floris eius nihil meminerit Dioscorides; constat tamen flore plerunque purpureo subalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis uacat. Anonidis cõsideratio.

Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophrastus libro VI. cap. V. de plantarum historia, sic scribens. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantum perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem apposito, ut ueluti coronam ex interuallis tota species repræsentet. Florem minutulum, & in siliqua non undique septum edit. Nascitur glutinoso, lætoq; solo, & præcipuè in segetibus, atque cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Viuax admodum est. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit, & singulis annis, surculis in latus emißis, rursus postero anno deorsum uersus pellere solita est. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturq; autumno. hactenus Theophrastus. Anonidis histor. ex Theophrasto.

Huius quoque mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramosam, similem fœno Græco, nisi fruticosior, hirsutiorq; esset, odore iucundo: post uer spinosa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post uer Anonis spinosa redditur, sed (ut Theophrastus auctor est) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obstructis præsertim urinæ meatibus. quod multorum testimonio compertum est qui calculo affecti, ubi tantùm radices corticũ puluerẽ ex uino diutius bibissent, pristinã sanitatem recuperarunt. Noui ego

H quendam

quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sa-
natus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, ustioneq; hanc curari posse antea statutum

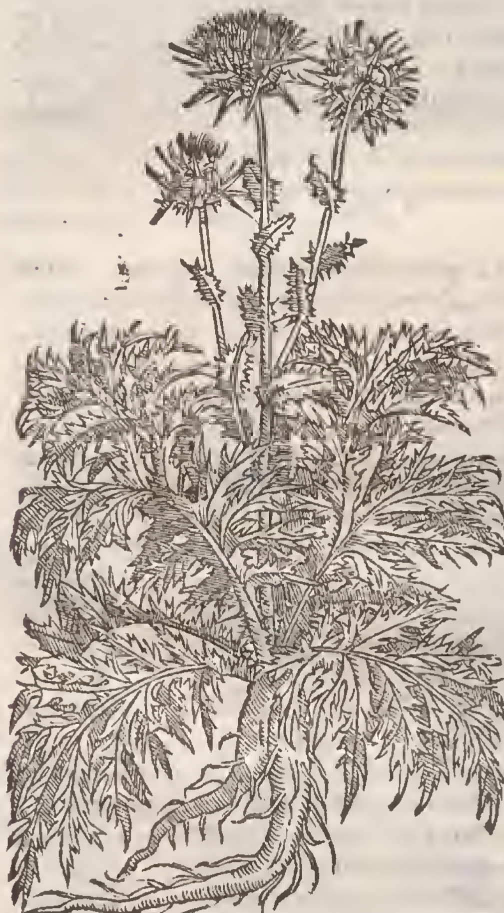
Anonidis uires ex Gal.

esset. Anonidis uires descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ononis radicem
habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè est utilis, habens quippiam & abstersorium,
& incisorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito de-
trahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.

Nomina.

Huic plantæ nomen Græcum est ἀνωνίς, & ὀνωνίς: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anoni-
de: Germanicum, Hauuhechel, & Stallkraut: Hispanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, &
Bugrundes.

Leucacantha. Cap. XIX.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, ua-
lida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium se-
dat: ueteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest,
decoctò cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, &
conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præ-
bet effectus.

Leucacanthæ consid.

IN manifesto errore uersantur, qui sentiunt, Leucacãtham,
hoc est, albam spinam, de cuius historia, & uiribus hoc capite trac-
tatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius
disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, uel potius er-
rore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ peri-
ti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè de-
prehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tracta-
tionem, cuius titulo spinam albam quoq; adiunxerat, quam tamen
albam spinam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ hi-
storiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cùm
existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudi-
cauit, earũ historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spi-
næ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uin-
dicari non potest: quippe quoniam postquàm spinæ albæ, quam

Ruel. lapsus.

Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis
spinam subdidit, quæ cùm in arbustum undiq; aculeis armatũ as-
surgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expeti-
tur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham:
sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ
mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbu-
sculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rham-
nus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dio-
scoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm ut pluribus refelli postulet. Quòd au-
tem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamento-
rum scriptores facilè princeps ostendit: sed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquàm quòd alteram ab altera diuer-
sis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ
subscribit Plinius: nã de Acantha leuce differens lib. XXIIII. cap. XII. sic inquit. Spinæ albæ semen cõtra scorpio-
nes auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit
lib. XXII. cap. XVI. ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cy-
peri, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine poto drach-
mis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioqui
Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) inte-
gra quãdoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrũ ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur.
Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliâs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leu-
ce differre. Porrò illud etiam nobis silentio nõ dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus,

Brasauoli error.

quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Mus-
Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis
scribit Diosdorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam suprà libro primo inter Rhamni
genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradãt, quibus
folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium ge-
nera, unam secernere, quæ uerè Leucacanthã repræsentet. tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leu-
cacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdã macu-
lis

lis depinguntur. Nam prӕterquàm quòd coniectura quadam dici poſſet, eam à maculis illis albicantibus ſibi Leucacanthӕ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non ӕmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputandi, quàm aſſerendi gratia proponimus: cùm adhuc nihil certi nobis compertum ſit.

Nomina.

Leucacanthӕ uires paucis perſtinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine.

Leucacanthę uires ex Gal.

Λευκάκανθα quӕ Grӕcis, Alba ſpina Latinis appellatur: Italis, Bianca ſpina.

Tragacantha. Cap. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignoſa ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles, robuſtos, latiſsimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quӕ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quӕ uulnerata radice manans, concreuit. Prӕſtat pellucens, gracilis, lӕuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorum medicamenta, ad tuſsim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cӕteraſque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguӕ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmӕ pondere bibitur, contra renum dolorem, & ueſicӕ roſiones, miſto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſsi aluminis momento.

TRAGACANTHAE plantam, à qua effigiem, quàm hîc exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariӕ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quӕ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cӕterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij uulgò uocant Gomma draganti, paßim in officinis concreta uiſitur, è Creta, Aſia, & Grӕcia aduecta. At non modò hӕc (ut Dioſcorides inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt auctor) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat.

Tragacanthę conſideratio.

Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ueram eſſe Tragacanthӕ lacrymam negant, quòd legitima linguӕ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hӕc uerò nuuquam, cum linguӕ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſaliua, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poßit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioſcoridis ſententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lacryma linguӕ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cӕteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguӕ. hӕc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt uoluiſſe Dioſcoridem Tragacanthӕ lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguӕ eſſe ſubijciendam, ut clariſsimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthӕ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguӕ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hîc Dioſcorides eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lacrymam per ſe tantùm linguӕ ſubmittendam, ſubiunxiſſet quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguӕ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe Dioſcoridem eclegma, quod Tragacanthӕ lacrymam exceperit, linguӕ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lacrymam; ſed, etiam Monachos in hoc, ut aliàs ſӕpe, deceptos eſſe.

Monachorũ erratum.

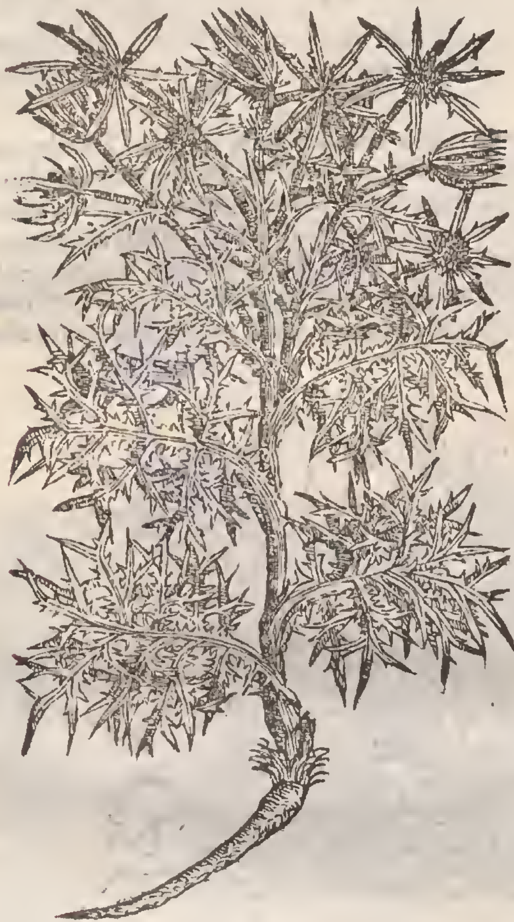
Tragacanthӕ uires ſcriptas reliquit Galenus libro VIII.

 ſimplicium

Tragacanthę vires ex Gal. *ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha ſimilem gummi uim obtinet, emplaſticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et ſanè ſimiliter illi deſiccat.* Τραγάκανθα

Nomina. *ſic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, ſeu Alcotad: Germanicè, Dragant: Hiſpanicè, Alquetira.*

ERYNGIVM.

ERYNGIVM MARINVM.

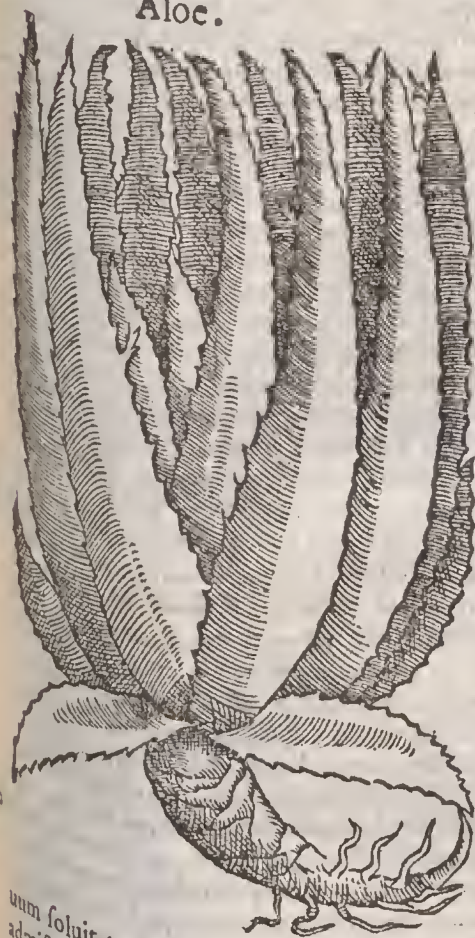
Eryngium. Cap. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis. Cuius folia in principio, ſale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem ſunt, & extremo ambitu aſpera, guſtu aromatica: ſed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in ſpinas aculeantur. in quorum ſummitatibus globoſa capitula, durarum, acutiſsimarumque ſpinarum ambitu ſtellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis craſsitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus. Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & urinas pellit: tormina, inflationesque, diſcutit: contra iocinerum uitia, ſerpentium morſus, & hauſta uenena, cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáue, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij conſideratio. LONGE quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritienſi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Eſt & Eryngium marinum, quo Veneta litora undiq; referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus, mollioribusq;, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides; Plinius tamen lib. XXII. cap. VII. utriuſque hiſtoriam tradidit. Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilij mentione ſuperius diximus. Quorundam errores. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſsimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam

gnitam, Siquidem si pro eryngio Secacul scripsisset Serapio, ei sanè non fuisset opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioscoridis, & Galeni sententia, magno uirium & notarum discrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio secernere nescientes, Eryngij radices tum saccharo, tum melle asseruatas uenereis infeliciter commiscent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, salacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præstare nusquam hactenus apud Dioscoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum est Serapionem Astera Atticum, siue Bubonium cum eryngio, confudisse, stellarum similitudine deceptum, qua cœruleo colore se inuicem æmulantur: etsi quæ Bubonio insunt nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem uerò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eryngij uires ex Galeno. *Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel, Manstreuu: Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault.* Nomina.

Aloe. Cap. XXII.

ALOES folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice una, ceu palo, in terram depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia in locis quibusdam maritimis: & in insulis (ut in Andro) non ualde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda uulnera sanè quàm utilis, si detrita illinatur.

Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum purissimæ esse uidetur: alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet boni odoris, syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deperhenditur gustu, amaritudine, & ualido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima usque frusta resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binum cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, uel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat, ut minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque sedis ex passo sanat: hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad ciatricem ducit: liuores, & insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde uersatur, ut posit æqualiter torreri. Lauatur, ut quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguissimum assumatur.

NON dubium est, quin ea legitima sit Aloe, qua paßim officinæ utuntur. Nam electißima, ac purißima (adulterata enim quandoq; etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum uires, quæ syncerißimæ à Dioscoride aßignantur: Aloes consideratio. *Aloe ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis uirescere conspicitur, præsertim Romæ, & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus uasis terra plenis alitur, ac fouetur ad spectaculum potius, quàm ad medicum usum. Quemadmodum & herba Plinio* OPVNTIA *dicta, folio Aloe longè craßiori, ac ampliori. Mirum quòd ex huius folio tantùm plantato radices fiunt, atq; ea ita non secus nascitur, ac si tota planta sereretur.* Opuntia Plinij. *Illud etiam eam spectantibus permirum accedit, quòd temporis spatio fructus proferat ficis similes. unde à plerisq; Ficus Indica nominatur.* Mesues à calumnia uindicatus. *Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchsius ipsum secutus, quòd affirmauerit*

OPVNTIA.

ille, Aloen per os sumptam uenarum oscula adeò reserare, ut in
de postea sanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipsi aiunt) tum Diosco
ridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè
ij, quorum pace dictum sit, à ueritate desciuerint, non multo quo
dem labore demonstrare possem, ni præter institutum nostrum id
esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudi
cio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarißimo ætatis nostræ me
dico in Mesuem scribente, et à Grationopolitano quodã. qui tam
probatißimis rationibus Mesuem tuentur, ut non amplius Manar
do, ac Fuchsio hîc cum lacerandi locum relictum esse putem.

Aloes uires ex Galeno.

Aloes meminit Galenus lib. VI. simpl. medic. ubi sic habet. Hæc
herba non admodùm apud nos prouenit: & quæ nascitur in ma
gna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usq;
adeò desiccare potest, ut uulnera cõglutinet. At in regionibus ca
lidioribus, qualis est Cœlesyria, & Arabia, multò est melior. Opti
ma autem Indica, cuius liquor est id, quod ad nos importatur, me
dicamentum Aloe cognominatum, ad plurimas res, propter simpli
citatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis
naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringit simul, & amara est:
adstringit quidem mediocriter, sed uehementer amara est. Subdu
ducit & uentrem, utpute ex numero medicamentorum, quæ
Græci ab excernendo stercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaque
ex dictis patet (si quidem memoria tenemus, quæ in quar
to libro sunt demonstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium,
calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed
& ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius ope
ra: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: &
sinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci
possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat &
eorum inflammationes aqua subacta, & uulnera eundem ad
modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflammatio
nes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & di
gerere simul potest, cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum. Præ
terea idem Galenus libro VIII. de compositione medic. loc. in hieræ mentione, de Aloe ita scriptum reli
quit. Atqui ipsam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam sic, aliqui uerò illotam adijciunt.
Verùm iam nosse operæpretium est, ad uentris subductionem illotam aloen aptiorem esse, multum uerò de medicamen
taria ui deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, si non uehemens, sed ualde debilis sit febris.
Quidam uerò etiam ex illota aloe pharmacum multis sic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifestè læ
sissent, in alijs rursus maximum experti sunt nocumentum. Infestißima est enim aloe, etiam lota, his qui citra uitia
tos humores ex intemperie calida & sicca affliguntur. Proximam ab his læsionem percipiunt, qui siccam intempe
riem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in uniuersum qui ex sola qualitate particulam aliquam læsam ha
bent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipsas euacuantibus egerit. quæ uerò absque his consistunt, pe
nitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe constantis usu. Itaq; ubi humiditas uitiata tunicas uentris perri
gat, ex aloe picra utilis est, expurgans humiditatem. Omnino autem sic affectis accesßio nauseæ plus aut minus ad
est. Euacuatio igitur affligentis humoris per solam aloen contingit, quæ purgatoriã uim non fortem habet; sed ut ea,
quæ circa aluum sunt, quæ etiam contingit, purgare poßit. Et si aliquando ampliori pondere exhibeatur, usque ad
locos circa hepar conscendit. non tamen totius corporis purgatoria aloe existit. Cæterùm ex his quæ ei admiscen
tur, mastiche ut stomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes uim frangere queat, admiscetur. Cin
namomum uerò eadem gratia, & præterea quòd tenuißimarum partium est, ut aperire uentris meatus poßit, exter
gereq; ac attenuare, si quid uiscosum aut crassum in humoribus feratur. Crassos enim humores ob purgatoriæ facul
tatis imbecillitatem, aloe trahere non potest. Quapropter biliosarum uentris affectionum optimum pharmacum est,
adeò ut in uno die sæpe multos stomachicos creditos persanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitia
tis humoribus ortos, cinnamomum admistum: utpote quod alterantem habet facultatem uitiosarum qualitatum in id

Ex Mesue.

quod secundum naturã habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloe (ut Mesues auctor est) non
modò bilem: sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. In
flammato, æstuantiq; bilis redũdantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus à mortiferis morbis tuetur. Vin
dicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, &
myrrha ulcera contumacia sanat, quòd sine morsu aliquo exiccare poßit. Sensus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab
infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quã
obrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Mesues. Cæterùm
necat Aloe uentris tineas ex lacte, uel melle sumpta: aut umbilico tenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Planta

ABSINTHIVM.

Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, siue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hispanis, Hierua babosa: Gallis, Aloes, seu Perroquet. Nomina.

Absinthium. Cap. XXIII.

ABSINTHIVM, aliqui bathypicron, herba uulgò cognita. Præstantius in Ponto, & Cappadocia, in mõte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & uentri inhæsit: vrinam cit, & crapulam præsumptum arcet. ad inflationes uentris, & stomachi dolores prodest, cum sesseli, & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ uenenis cum uino: item cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoque longa ualetudine laboranti cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten uocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM MARINVM.

Absinthium Marinum. Cap. XXIIII.

ABSINTHIVM marinum, quod aliqui Seriphium vocant, copiosissimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo utuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescunt hoc pabulo. Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum uocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile: verùm subamarum est, non adeò seminis fœcundum. Eadem quæ seriphium potest.

Absinthiorū cōsideratio.

ABSINTHII genera tria hìc à Dioscoride traduntur, nempe uulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimosexto Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præstat. Porrò id est tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præ ferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus.

Quorundam errores.

Cuius auctoritate freti credidere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrate specie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero dissidere crediderim, quàm quòd Ponticum sit climatis illius temperie, & folijs, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Galenus libro VI. simplicium medic. ubi de Abrotono agit, cùm inquit. Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam fœminam nuncupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pamphilum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendæ sunt species, quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellitant, cuiusmodi potissimùm est Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem sensisse uidetur Dioscorides, quòd in uulgaris Absinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium, quod in Ponto gignitur; sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur, uerùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parua adstringendi uis coniuncta est. Odorem etiam spirat (ut Galenus testatur) non insuauem, ita ut odorati nonnihil resipiat. Mesues, ut Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in uniuersa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito comarum recentium absinthij Pontici libram unam: sacchari albissimi libras tres. Comas illas tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito. rursus omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigatur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita saccharato semuncia quotidie assumitur tribus horis ante cibum.

Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; saccharo circundatū contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. Attamen, ut fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ monte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facilè (ut mea fert opinio) conijci potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: præsertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse uideatur. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ (ut ipse ait) unà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerum & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit usus.

Fuch. lapsus.

Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarissimis commentarijs magno uolumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; absinthium cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atq; in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus.

Monachorū opinio falsa.

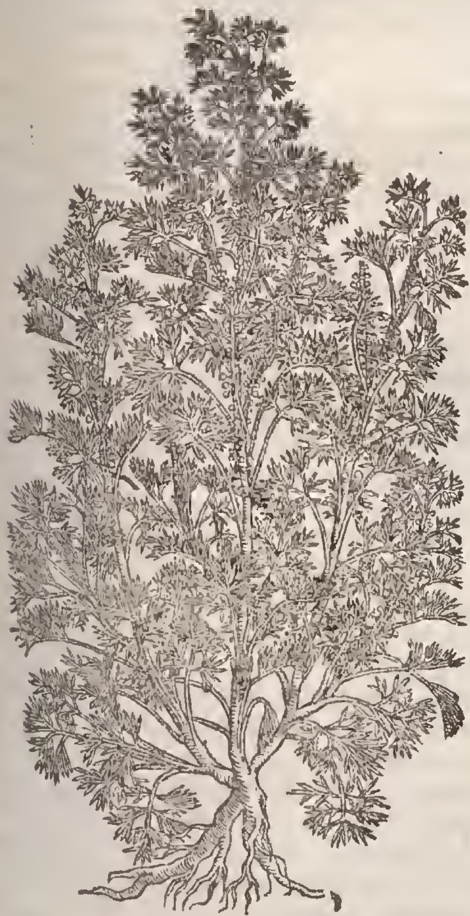
Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustu gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehendūtur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; sed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tum tùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quáuis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia

potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcißimam uelut cerussam conuertitur, nō mirum quidem uidetur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit absinthij stillatitijs aquis, quæ duplici uase uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: uel saltem quisq; quam rectè instituit, uitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem poßidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, ualentior est. Porrò quòd insit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dißimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cum de Absinthio marino, siue Seripho ageret lib. VIII. simplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata. Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Afsinthium; Italis, Assenzo: Germanis, Vuermuot, Eltz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince.

Absinthij uires ex Gal.

Nomina.

ABROTONVM MAS.

ABROTONVM FOEMINA.

Abrotonum. Cap. XXV.

ABROTONVM duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. quod per æstatem prodijt, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas uocatur, sarmentosum, gracilibus ramulis uti absinthium.

sinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atq; in Syriæ Hierapoli. Vtriusque semen crudum tritum, & ferucfactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulsis, ruptis, coxendicibus, vrinæ angustijs, mensibus suppresśis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

Abrotoni cō sideratio.

ABROTONVM mas planta est uulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus folijs, & minutiore semine. Quod uerò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideo, quòd & ipsum frequentisśimum non seratur in hortis; sed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum esse absinthiū existimant.

Quorundam error.

Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonū fœmina. Quòd primùm (ut Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quàm plurimis Cypressus uulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quòd in uniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quàm uulgus Cypressum, siue Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchsium alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam subiecerit ab eo longè diuersam. Qui etsi Santolinam seorsum postea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, sed herbariorum, ut arbitror, uulgum secutus, eam Chamæcyparissum, hoc est, pumilam cupressum nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuisse mentionem falsò credidit.

Veronicæ cō sideratio.

Cæterùm quòd Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellent, ea sanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibusdam VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) insignita uiribus. Hæc duum est generum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrante maiori, rubescente, lanuginosoq;: folijs oblongis, nigricantibus, hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoso, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, subpinguibus. Flores profert in luteo purpurascentes: semen in uasculis rotundis inclusum: radicem uerò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem à uenatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres, ad tabidos, & iocineris, & lienis infarctus.*

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex Galeno, qui lib. VI. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonū calidum, & siccum facultate, in tertio ordine seu recessu post media situm est. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta coniectura, ut pote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem eiusmodi cùm terreuæ sit essentiæ, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaq; non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur. imò & sensus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimæ siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non paucæ uerò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum uerò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permistæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Cæterùm Abrotonum ustum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut rhaphanino, aut sicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, et mordax est, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere.

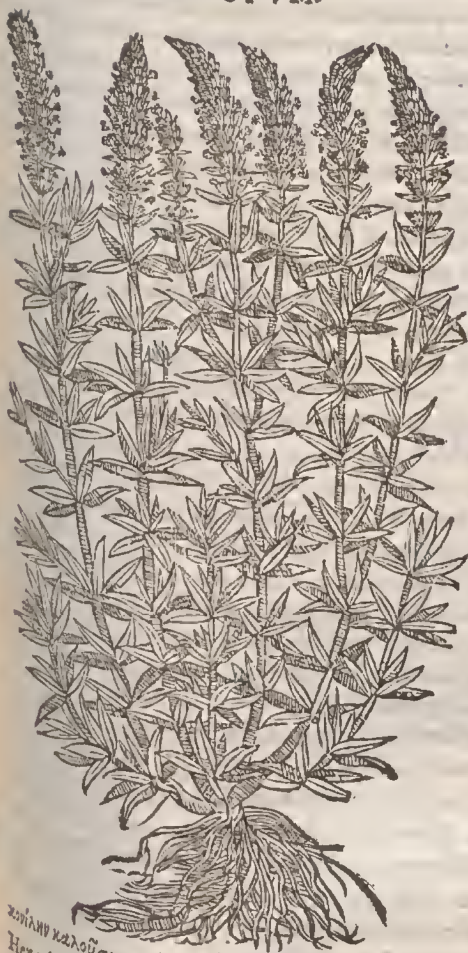
Nomina.

Id Græci ἀβρότονον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotano: Germani, Stabuuertz, Schefzuuertz, & Gertuuurtz: Hispani, Abrotano, & Hierua lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe.

Hyssopum. Cap. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli non cognita, duum generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua melle & ruta, potumque

HYSSOPVM.

tumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impositum, sugillata discutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

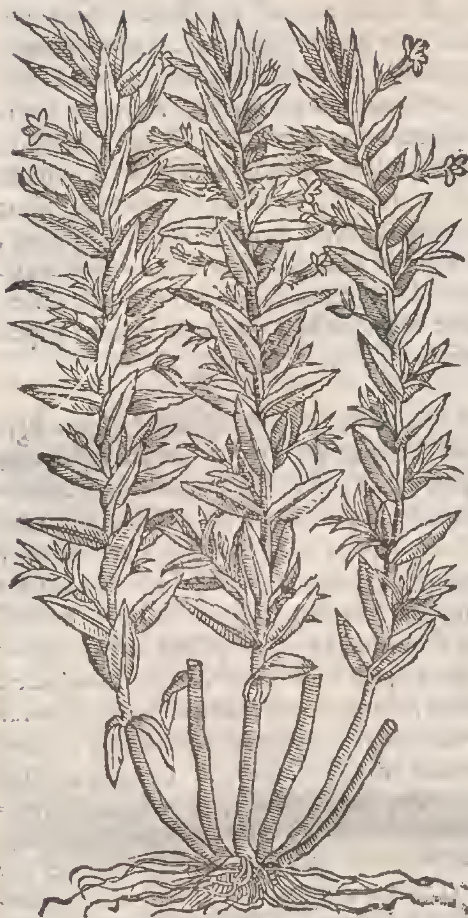
NON *modò sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari poßit; sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horũ opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactã, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyssopum legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos esse destitutos.* Hyssopi consideratio. Opinio reprobata. *Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur.* Marcelli mala interpretatio. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, ὅι δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον. *id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, ut perperàm Marcellus uertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modum orbiculatã, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro IIII. in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo paßim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatißimorum auctorum testimonio, non solum de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadã uenustate plãtam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. XII. cap. XXV. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.*

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hic nullus, quãtum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis usus, uerum, legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytũ petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum uerò folia habere hyssopi, clarißimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo paßim utimur, sit uerum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunq; genus in nostrate paßim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniunctèq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experiẽtia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentißimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usqueadeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura.

Hyssopi paucis meminit Galenus lib. VIII. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoq; uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. Hyssopi uires ex Galeno, & Mesue.

GRATIOLA.

STOECAS.

Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorũ affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorũ pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues.

Gratiolæ histor. & uires.

Cæterùm nonnulli crediderũt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA *uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibusdam etiam, ut à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quàm ut pluribus demonstrare sit opus. Quoniã uerò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, ut de ea aliquid dicamus. Nascitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyssopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiam quadántenus adstringens sentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm sicca sumpta bilem, pituitamq; tr.hit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita.*

Nomina.

Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cyfe, Iufa, seu Iabes: Italis, Hissopo: Germanis, Firch hyssop, & Hoster hyssop: Hispanis, Hissopo hierua, et Hissopilho hierua; Gallis, Hissope.

Stoechas. Cap. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam insulis eiusdem nominis è regione Massiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur. Viscera omnia, & uniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.

Stœchadis cõsideratio.

STOECHADEM *officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit; ex aduerso Massiliæ in insulis illis, quas Stœchadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias cõportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit prætera in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit.*

Stœchadis uires ex Gal.

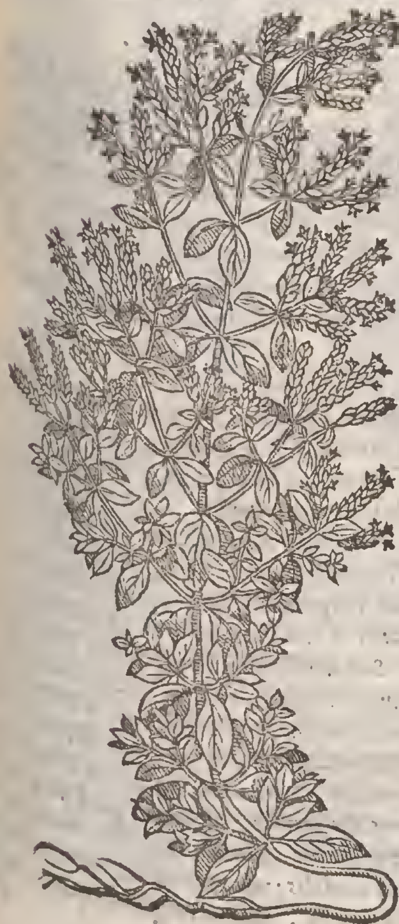
De Stœchados uires scripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Stœchadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Cæterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est. Ob*

Ob utrorunque uerò conuenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq́; tum uiscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Suprà nanque ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentijs constant medicamina, dictos effectus reddere poßint. Huius quoque meminit Mesues, ita de eius uiribus disserens. Sthœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest contra frigidos morbos qualescunque sint, ideoq́; comitialibus conueniens remedium habetur, addita Scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum uapore fiunt, occlusos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiscera frigido humore affecta roborant. Abstinendum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum uentriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestißimo uniuersum afficit corpus. Quæ planta Græcè στοιχὰς, Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Astochodos, Astuhorados, siue Astuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas kraut: Hispanicè, Cantuesso: Gallicè, Stechados. Ex Mesue. Nomina.

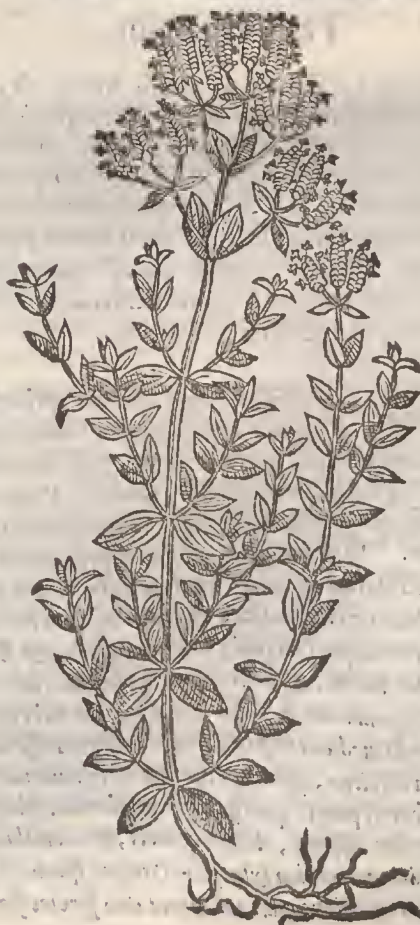
Origanum. Cap. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyssopo non dissimile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam: semine in summis uirgis haudquaquam denso. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorsis à serpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, ijs ex passo: si uerò gypsum, aut ephemeron, ex aceto mulso propinatur. ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, psoras, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodest. Succus uirentis, tonsillas, uuam, & oris ulcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit. aurium dolores cũ lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoe, quo ad obsonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uase per dies bis uicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Folijs est origani: ramulis tenuibus, dodrantem altis: in quibus umbellæ anethi insunt, flores candidi: radix tenuis, superuacua. Peculiariter percußis à serpente: folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

ORIGANVM ONITIS.

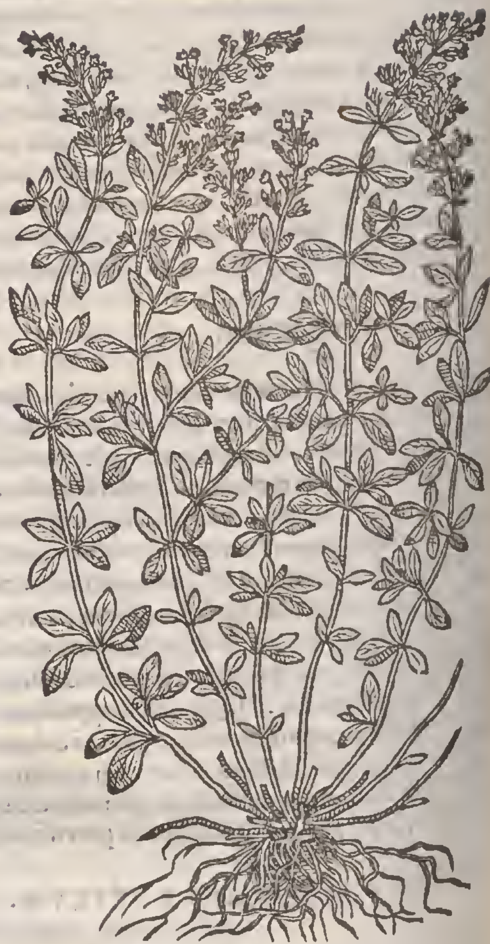

I Tragori

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

Tragoriganum. Cap. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex est, sylueſtri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, uirentiusq; inuenitur, & latioribus folijs. ſatis glutinoſum. Alterum exilibus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium uocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretenſe, & Smyrneum, & in Chio, Cooq; proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ uenena in uino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita diſcutiunt.

Origani hiſtoria varia. — VARIA, *ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ auctores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius uerò lib.* XX. *cap.* XVII. *poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus mollibusq;, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax.* *Plinij lapſus.* — *In quibus uerbis Plinius deprehenditur non ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride traduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoque addiderit ex alio fortè auctore. niſi dixerimus, quod & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſsis aliorum placitis, & Dioſcoridem quem nobis ducem, & auctorem propoſuimus, duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine fuiſſe repertum.* *Braſauoli opinio reiecta.* — *Etſi Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſsimus aſſerere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus eſſe, quod in Italia paſsim naſcitur, quodq; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam aſſentiri potui: quin potius eam plantam ſylueſtris Origani genus eſſe ſemper exiſtimaui, quòd ſua ſponte in campeſtribus, aſperis, cliuoſisq; locis, & montibus proueniat, purpuraſcenti admodum umbella. Nam quamuis à Dioſcoride una tantùm ſylueſtris Origani ſpecies deſcribatur, floribus candidis; nil tamen obſtat, quin in alijs quoque à Græcia regionibus una, uel altera eius ſpecies floribus differens gigni poſsit. Siccum origanum, quod Veneti è Creta*

Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud plerosq; Heracleotici, uel alterius nomen sibi falsò uendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci potest, syluestrē origanum cæteris (ut Galenus testatur) ualentiorem esse. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunq; è Creta (ut ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictā exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpylli æmulis; sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides.

Origani vires ex Gal.

De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere disserens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; est. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitāt, assumsit etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt.

Nomina.

Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine bastarde.

Pulegium. Cap. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq; erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum usq; dum rubescat locus: cum cerato uaros extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: cōuersas uuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque uuluæ in desessiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij consideratio.

ETSI *dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorū florumq; notis eius faciē descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris usus Dioscoridis, aliorumq; antiquorum esse pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quòd etiam Plinianæ historiæ maximè respondeat. Plinio siquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunq; fert solum Italicum, utrunque in Hetruria præstantissimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium cōmunis usus unam, uel alteram calaminthæ speciem esse contendunt.*

Quorundam error.

Quippe quòd certò putem (ut infrà suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fouent diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Vbi lætius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi assimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro.

Pulegij vires ex Galeno.

Quamobrem rectè quidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, de Pulegio disserens, ita scriptum reliquit. Pulegium cùm acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum est signum, quòd illitum rubrificat, & quòd si quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet, satis indicat, cùm humida, crassa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, mensesq; moueat.

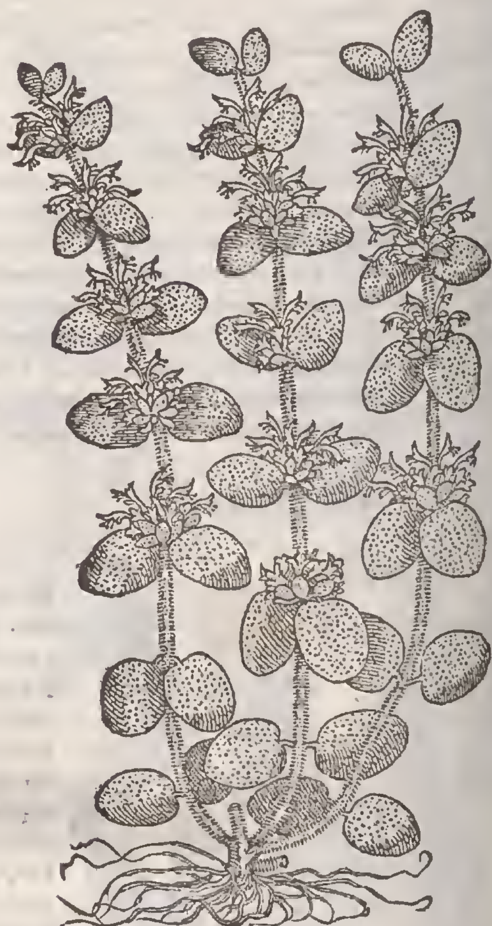
Nomina.

Γλήχων herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegen, seu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hispanis, Poleio: Gallis, Pulege, & Poulliot.

DICTAMNVM.

PSEVDODICTAMNVM.

Dictamnum. Cap. XXXI.

Dictamnvm, aliquibus ſylueſtre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóue corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra ſerpentium morſus præſidio eſt. Tanta herbæ facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

Pſeudodictamnum. Cap. XXXII.

Qvod Pſeudodictamnum uocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

Dictamnum alterum. Cap. XXXIII.

Defertvr à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſsimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

Dictamni cõsideratio.

DICTAMNVM legitimum, ac probatißimum in Creta insula tantùm gignitur: neque tamen inibi paßim, sed in angusto loco duntaxat prouenit, ut auctor est Theophrastus. qui lib. IX. cap. XXVI. de plantarum historia Dictamnum posteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potißimùm pollet. Folio pulegio simile constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Vsus foliorum, non ramorum, nec fructus est: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum est: aut enim facilè posse parere faciunt, aut certè dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale est, uiresq; eiusmodi poßidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit; tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum uehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterùm ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, nõ diu quidem est, quòd ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solùm ingenio & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. VI. epist. III. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus.

Dictamnum fert flores.

Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quòd è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib. V. de compositione medicamentorum per genera, cap. X. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem aßignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ leuis siccæ florem habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expreßisse lib. XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur.

Pseudodictãnum.

Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tẽpore ad me misit clarißimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omniũ medio flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melyssophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri.

Vulgare Dictamnum.

Vulgare autem Dictamnum, album uulgò cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, hircinum uirus olente, & amara prouenit, nullis prorsus notis aliquod Cretensis dictamni genus repræsentat. Viribus tamen quàm plurimis, præsertimq; antidotis conficiendis, summopere commendatur. Quo fit, ut non satis admirari poßim, quòd ueteres rei herbariæ peritißimi, huius insignis plantæ nusquam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac uiribus libro primo latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacaneum esse duximus.

Dictamni vires ex Gal.

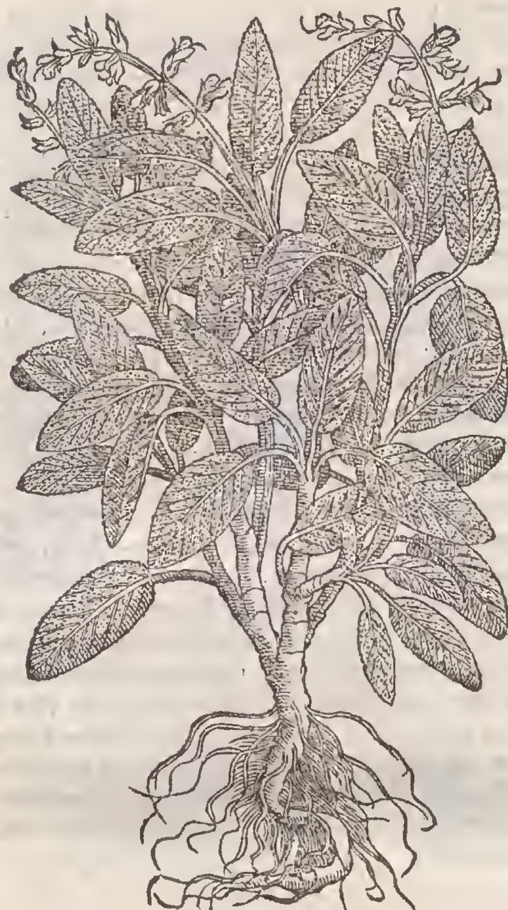
Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est.

Nomina.

Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoque Dictamnum appellatur: Arabicè, Mescatremesir, Alnegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real. Quod uerò Græci ψευδοδίκταμνον, Latini item Pseudodictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali, Falso Dittamo.

† Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atq; in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoq; erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantum quomodo hîc legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet ὄυτε δὲ ἄνθος, ὄυτε καρπὸν φέρει. At illa, quam nos ueram putamus, erit. ὄυτε δὲ ἄνθος, ὄυτε καρπὸς φέρει. quæ uerba ita Latinè reddemus: Neque uerò flos, neq; semen confert. Ex hac castigatione illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauißimus non solum erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

Saluia. Cap. XXXIIII.

SALVIA, siue elelisphacon, frutex est ramosus, longus, virgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi uestium scabritiem referant, hirsuta, subalbida, perquàm iucundo odore, sed graui: semen summis in caulibus syluestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumq; potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, uulnerum sanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaq;, si eorum decocto cum uino foueantur.

Saluiæ consideratio.

ADEO est uulgaris notitiæ Saluia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, et hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro syluestre Saluia, agrestem Sclaream sic uocatam usurpant, quam seplasiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum est, quòd illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Massiliensi agro unà cum nostrate nardo, & lauendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quàm campestris in hortos translata. Ideoq; nō scribit Dioscorides, Saluiā in hortis nasci, sed in asperis tantùm locis. Cæterùm Theophrasto duo Saluiæ produ͞tur genera lib. VI. cap. II. de plant. histor. ubi sic inquit. Sphacelus, et saluia inter sese distant, quasi alterū urbanum, alterū genus syluestre dixeris. Sphacelo foliū læuius, contractius, minusq; squallens: saluiæ scabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophrasto redduntur, in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; sum sententia, ut existimem sphacelum marem esse, saluiam uerò fœminam. In Creta, ac etiam in quibusdā Apuliæ, et Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædā, gallarū instar, subalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptista Rhamnusius Illustriß. Senatus Veneti secretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi uidenda tradidit.

Plinij lapsus

Saluiæ vires ex Galeno, & Aëtio.

Saluiam Græci elelisphacon uocant. Vnde factum esse puto, ut Plinius lib. XXI. cap. XXV. uocabulorū cognatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelisphacon lentis speciem esse. Saluia, Galeno lib. VI. simp. medic. teste, temperamento est euidenter excalfaciente, ac leuiter adstringente. De eius uiribus copiosius disseruit Actius, sic scribens. Saluia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, suffitā saluiam

uiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ, laxæq; fuerint, utilißimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitalemq; reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die, mulier potauerit, deinde uiro misceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, sanguinem expuentibus succi saluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas: seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum succo saluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unā exhibeto, eodemq; modo in uespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis ἐλελίσφακος nominatur: Nomina. *Mauritanis, Aelisfacos, seu Elisfacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hispanis, Saluia, & Salua: Gallis Saulgs.*

MENTHA.

Mentha.

MENTHA ALTERA.

Cap. XXXV.

MENTHA cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atque exiccandi uim habet. Sistit sanguinem, poto ex aceto succo: tineas in uentre teretes enecat: uenerem stimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum morsibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subuenit: uuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta læuigat. Lac coire, densarique in caseum non patitur, si folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum uocant, hirsutiore est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrij, grauiori odore. quare minus ad sanorum usus expetitur.

MENTHA cùm hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes uulgò Menastro appellant, adeò omnibus uulgaris, notaq; est, ut sine uitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quanuis plures, quàm hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthæ species (una enim breuioribus, & crispioribus cōstat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiusmodi tamen specierum differentiæ nō sunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, ut uix in posterum extirpari poßit, quin renascatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata est: Menthæ consideratio.

 etsi

MENTHASTRVM.

menthę uires ex Gal.

etsi Plinius non sine errore lib. XX. cap. XIIII. planè contrarium scriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis causam scitè reddidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de ea ijs disserit uerbis. Hediosmos, alij uerò minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen est mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuersum dicam, hæc ceu syluestris quædam est, illa ceu domestica. Quamobrem sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herbæ temperaturam in abscessibus ea quidam cum polenta mista utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, quàm id propterea quòd ualentius cùm excalfaciat, tum desiccet, quàm id genus poscant. Habet uerò etiam quiddam amarum in se, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit. Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum est, hoc loco Galenum per syluestrem Mentham non intellexisse legitimam Calaminthам, quòd is de odorata Calamintha (ut sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamētorum facultatibus copiosè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non suam, & ueram appellationem retulisse, sed aliorū, & fortè Græci uulgi, qui syluestrem mentham calaminthæ nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galani locutio confirmare uidetur.

Menthæ grecæ mentio.

Cæterùm est & herba passim in hortis crescens, folio saluiæ longiore, latioreq;, betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Goritiēsibus hæc uulgò uocatur MENTHA græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quò potius folijs saluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Lassulatā appellent: sed unde apud hos id sibi nomen asciuerit, nescio, ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensatorio, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam, & Saracenicam: pro Saracenica autē mentha hanc, de qua præsens mentio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem sententiæ adstipulari nō tutum esse arbitror: præsertim cùm Nicolaus nuper à Fuchsio latinus factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, sed rubeæ, & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi dispensatoriū quàm plurimis scatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum auctorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani uocant Vnser frauuen muntz, id est, mentha sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostēdit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquā si Hetruscis Germanica, uel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eā uocēt in Hetruria. Huius epotus succus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero subuenit. Ventriculū roborat, tam haustus, quàm illitus, & uomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

MENTHA GRÆCA.

Nomina.

Ea Græcis ἡδύοσμος Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus, Nabanaba: Germanis, Muntz: Hispanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente.

Calamintha

CALAMINTA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Calamintha. Cap. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: ſurculos,& caules anguloſos, purpureum florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipſum æmuletur. nepetam Latini uocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt, folijs oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed uiribus inefficacior. Omnium folia guſtu impenſè feruentia, & acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtribus, aſperis, & aquoſis. Potu, aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & urinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in uino uenenis reſiſtit: tineas, cæteraſq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat, nec ſecus cocta, crudáue, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita, ſi in uellere ſubiiciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa,aut ſubſtrata, ſerpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt,in uino cocta, & illita:ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, ut ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

CALAMINTHA *officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis* Nepeta *uocitatur, ſecundo loco hic à Dioſcoride tradita.* No*men hæc apud* Hetruſcos *in hunc uſq; diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant* Nipotella. Calaminthæ conſid.

Cæterùm

Braſauoli error.

Cæterùm hac in re Braſauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calaminthaṁ ſecundo loco à Dioſcoride deſcriptam illam herbam eſſe, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant. Error hinc manifeſtè proditur, quòd GATTARIA, *cuius hic imaginem damus, ſit herba folijs urticæ, aut apiaſtro ſimilibus, quæ quantum à pulegij folijs deſsideat, non modò cæteris notis; uerùm etiã odore, in quo Braſauolus nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortaſſe ſecutus Braſauolus, quàm plantæ ipſius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioſcoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris uſus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; ſed etiam ſaporis & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum nõ ſit, ſi Dioſcoridis teſtimonio, à quibuſdam ſyluestre pulegium uocata fuerit: nõ enim odore tantùm (ut Braſauolus uelle uidetur) Nepeta pulegiũ imitatur; ſed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto exiſtimandum eſſe, Gattariam herbam eſſe Nepetam ſecundam Calaminthæ ſpeciem.*

HERBA GATTARIA.

Ruellii erratum.

Neq; etiam putandum, eandem tertiã eſſe, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioſcorides menthaſtro ſimilem, non autem meliſſophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria repræſentat. Quapropter nõ modò ea de cauſa eius ſententiam explodendam putauerim; ſed etiam quòd ſæpius ipſe in locis aquoſis reperim tertiam Calaminthæ ſpeciem, menthaſtri æmulam, ſubalbidioribus tamen folijs, ac guſtu acriori. Non ſecus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelſis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo ſimilibus, caule quadrangulo, & flore in purpura ruſeſcente.

Monachorũ lapſus.

Quanquam in hoc errore, mea quidem ſententia, uerſantur Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ut aſſerere non dubitent, montanã hanc Calaminthaṁ legitimam eſſe Nepetam.

Calaminthæ uires ex Gal.

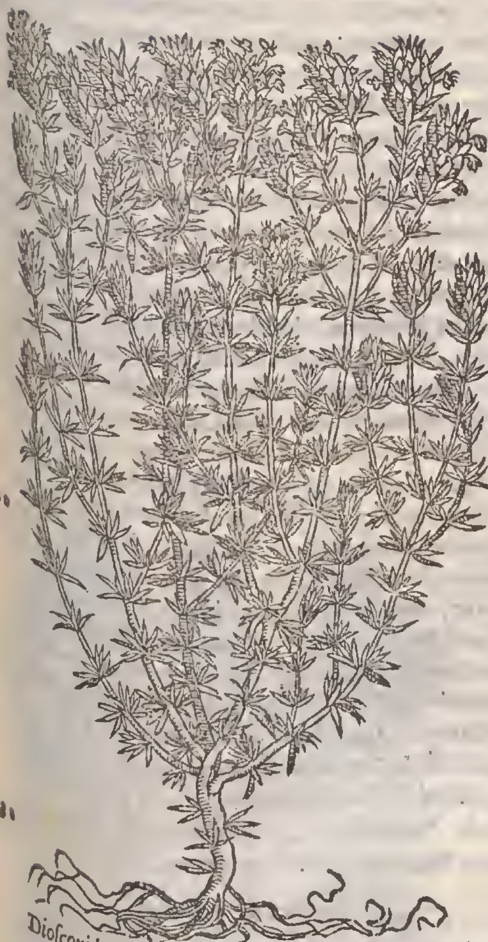
Calaminthæ meminit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorũ, ſic de eius uiribus diſſerens. Calamintha eſſentia eſt tenui, & calida, ſiccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifeſta ſunt indicia, partim guſtu apparentia, partim experientia cognita. Guſtu ſiquidem acris, & palàm calida eſt, ac paulum omnino ſubamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinſecus impoſita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, poſtremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò aſſumpta, tum ipſa per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuò calfacit, & ſudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipſam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non ſegni, intrò uerò aſſumentes, ſicuti eſt dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus iſchiadicis, tanquam ſtrenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obſcurè adurit, menſeſq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd ſtrenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter craſſos, quales ſunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & ſugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplaſmatis modo imponere uiridem magis, quàm ſiccam præſtat. Quippe areſacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm ſit ad uenenatarum beſtiarum morſus aſsumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida ſunt, & acria tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad ſeſe circumiacentem omnem qualitatem poſſunt attrahere. Cæterùm quæ illi ineſt amaritas, planè exigua eſt: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentiſsima eſt, nimirum cùm coniuncta ſit uehementi calori cũ tenui eſſentia. Quare & aſcaridas, & lumbricos ſuccus eius aut infuſus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut ſi alicubi in corporis parte ſinuoſa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum ſeu pota, ſeu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidẽ ei nis adeſt, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abſtergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; aſthmaticis ob omnia antè dicta prodeſt: ictericis uerò, ſiue regio morbo laborantibus potiſsimùm ob amaritudinem, ſicut alia ferè omnia amara, utpote abſtergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obſtructiones. Ad omnia iam dicta efficacior eſt montana.*

Nomina.

Καλαμίνθη herba ſic Græcè, ut etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuildenpoley: Hiſpanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot ſauuage.

Tymum

Thymum. Cap. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus foliis, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo prouenit. Vim habet hanc, ut cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit. uerrucas thymi colorem reddentes, penſileſque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum, qui recte ualent.

THYMVM duorum generum eſſe teſtatum reliquit Theophraſtus lib.VI. cap.II. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſeruit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij conſtare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim ſi aliter defloruerit, mellatio minus probè ſuccedit. Deſtruitur, peritq; flos, ſi imber inceſſerit. Semen fœcundum ſatureiæ, atque etiam magis origani manifeſtò ſentitur: thymi uerò nullum oſtendi poteſt, ſed floribus quodam permiſcetur modo. Flores etenim ſerunt, itaque oritur thymum. hactenus Theophraſtus. Cæterùm nunc thymum in Italia notiſſimum eſt. Præſtat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatiſſimum eſt, quod è Creta inſula, alijsq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris uidelicet, meminit hic Dioſcorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi hiſtoria, Epithymum florem eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac Theophraſtum, duo Thymi genera obſeruaſſe. Vnum, quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis, & numeroſis circundatos: in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile. Thymo hoc duriore paſſim ferè ſcatet Goritienſis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto ſuo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Thymi meminit Galenus lib.VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Thymum incidit, & calfacit manifeſtè: ob id & urinam, & menſes ciet, fœtum euellit, & uiſcera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaq; in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt. Præter has autem à Galeno deſcriptas, alias quoq; Thymo uires reddidit Aetius ſermone primo, ſic inquiens. Hæc uerò experimentis de Thymo cõperta ſunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſſimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, atq; acrem ſaniem euacuat: facit & ad ueſicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. Ad lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſſimè propinatur. Poſtremò ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo aſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item Thymus, & Thymum appellatur: Mauritanis, Haſce: Italis, Thimo, Germanis, Romiſcher quendel, & Vuelſcher quendel: Hiſpanis, Tomilho ſalſero: Gallis, Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre.

Thymi hiſtoria.

Thymi uires ex Galeno, & Aetio.

Nomina.

Satureia. Cap. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo, thymo ſimilis, minor tamen, & tenerior: defert ſpicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem poteſt, quæ thymum, ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua, ſylueſtri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

THYMBRA

Thymbræ cõſideratio.

SATVREIA.

THYMBRA Græcis dicta, & Satureia, Cunilaq́; Latinis, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur Conella. In Alijs tamen pleriſq; Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtui repræſentat, eam uulgò Peuerella, quaſi Piperellã nominent. Thymbræ duo inueniuntur genera, ſatiuum, & ſylueſtre, quod & guſtu acrius, & odore fragrantius eſt, in campeſtribus, & ſabuloſis proueniens. Ideoq́; Columella minimè damnandus uidetur, quòd Thymbram à Satureia diſcreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortenſem, ac ſylueſtrem Cunilam reperiri. quod & Plinius ſatis notaſſe deprehenditur. Ex quo facilè intelligi poteſt, Columellam ſylueſtrem, thymbram nuncupaſſe, hortenſem uerò Satureiam. Sed quæ ſit Thymbra illa, quam Dioſcorides ſylueſtri generi aſsignauit, & ſpicam ferre prodidit floribus plenã, coloris uiridis, nondum ſatis mihi conſtat. neq; enim hactenus mihi contigit plantam ſylueſtrem aut ſatiuam uidere, quæ illi planè reſpondeat. Quamobrem non alterius imaginem exhibere potuimus, quàm illius cunilæ, quæ paßim in noſtris hortis naſcitur: & hæc eſt (ut equidem opinor) ſatureia, cuius à Columella fit mentio. Cæterùm quòd in ſimplicium cenſu uſquam Thymbræ meminerit Galellus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque ſpecie ijs paucis diſſerit. Thymbra ſyueſtris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum uſum gratior & accommodatior. Quæ herba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè uocatur: Arabicè, Sahater, ſeu Shatar: Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella: Germanicè, Kunel, Zuuibel hyſop, & Saturey: Hiſpanicè, Segurelha: Gallicè, Sauoreie, Sariette, & Satrea.

Thymbræ uires ex Paulo.

Nomina.

Serpyllum.

Cap. XXXIX.

SERPYLLVM duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet. cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Sylueſtre, zigis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit, ramulos edens tenues, ſurculoſos, foliis refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres. Radicis nullus uſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi uſum aptius. Menſes trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, uulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illitúue prodeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuēnit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Serpylli conſideratio.

SERPYLLVM hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri ſatureiæ ſimili. Vtrunq; copioſiſsimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nuſquàm uidere contigit, nec itẽ odoratius. Serpyllum à Theophraſto, cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit ijs uerbis. Serpylli ſylueſtre

ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ſerunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantúmuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſaturciatum quoddam, atque uehementiſſimum: tum gratum odore, molliusq́; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Syluestre, zygis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinē aſſurgit. Nam ſi unum tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet, ei ſanè neceſſarium non erat addere zygis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidem ſerpit, ſed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcitè Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum. quod in ſylueſtri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimpliciū medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſqueadeò excalfacit, ut & menſes, & urinas moueat. eſt autem & guſtu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλος: Latiuum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener kocl: Hiſpanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Serpoulet.

Serpylli uires ex Gal.

Nomina.

Sampſuchum. Cap. XL.

SAMPSVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis, & rotundis. ſuauiſsimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia, ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinūtur: luxatis, tumoribuſque cerato excepta, imponuntur: aduerſus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodeſt. Acopis, malagmatiſque calfaciendi gratia commiſcetur.

Sampſuchi conſid.

CVM ſuperius libro primo in Sampſuchini unguenti commentatione, Sampſuchum, & Amaracum idem eſſe latius oſtenderim, etſi Galenus, & Paulus diuerſis capitibus Sampſuchi, & Amaraci meminerint, eadem hîc repetere ſuperuacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre poſsint ij, qui rem hanc ſe aliter forṫaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis uulgò appellatur Perſa, quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris uerò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus uaſis Amaracum non ſerant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodū cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomen adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia ſeratur, colaturq́;, quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; ſed quòd etiam perpetua uireat coma. Sampſuchi meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sampſuchum tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinus quoque Sampſuchum, Amaracus, & Maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, ſeu Morſangius: Italis, Maiorana, & Perſa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hiſpanis, Maiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine.

Sampſuchi uires ex Gal.

Nomina

Melilotus, ſiue Sertula Campana. Cap. XLI.

SERTVLA campana laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum langueſcente, odore infirmo. Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præſertim quæ in oculis, uul-

ua, ſede, aut teſtibus erumpat, ſi ex paſſo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo aſſato, aut fœni græci farina, lini ſemine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóue. Recentes meliceridas per ſe cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla ſanat: ſtomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex paſſo inſtillatur: in aceto, aut roſaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti conſideratio.

PROBATISSIMA, *legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; ſed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius ſemen in tenuibus corniculis incluſum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum eſt, ut iam cognouerint medici uulgaris uſus Melilotum illegitimam eſſe, potiusq; lotum urbanam referre, cuius hiſtoriam libro quarto tradidit Dioſcorides. Meliloti meminit Plinius lib.* XXI. *cap.* IX. *ubi ita ſcriptum reliquit. Ergo in Italia coronamenta folio uenere apiaſtrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſſima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò aſperis, & ſylueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt, & flos. Ipſa cana placet, maximè folijs breuiſſimis, atque pinguiſſimis.*

Meliloti uires ex Gal.

Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. *ſimplicium medicamentorum, miſtæ facultatis eſt: habet enim quiddam adſtringens, ſed & digerit, & concoquit: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ Meliloti pars in uſum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut ſemen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præſertim Serapio, qui ex auctoritate Iſaac Eben amram de Meliloto ſcribit in hunc ſenſum. Melilotus herba eſt, quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in ſiliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra ſinapis magnitudinem. Porrò in meliloto uſum ſibi uendicarunt ſiliquæ, & ſemina, quæ in eis continentur.*

Nomina.

Μελίλωτος *ita Græcè dicitur, ut Latinè Melitotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelich: Italicè, Meliloto: Hiſpanicè, Corona de rei.*

Marum. Cap. XLII.

MARVM herba cognita uulgò, ſurculoſa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſſima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ETSI *Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit: libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit, cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neq; enim duo hæc omnes noſcunt unguentarij, eo quòd herbas ſolùm è Creta aduectas emant unà cum ſeminibus, atq; ſuccis. Ego uerò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in alijs quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim ualde redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marũ imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, ut amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantũ & mari. Ac mihi uiſum eſt id unguẽtum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marũ amaracum illam eſſe arbitrantur, quæ maiorẽ ſpirat odorem, maioremq; amaritudinem guſtu præfert: quæq; folijs uiret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria uulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, ibi Perſa uulgò uocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, guſtuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe conſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum uidiſſe, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, ſed tantum quòd hoc in alijs ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, &* Italiæ peregrinum. *quare*

Marũ Italiæ pregrinum.

ipſum collocauit lib. XXII. *cap.* XXIIII. *inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens. In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſſit; etſi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.*

Nomina.

Quod Græci μάρον *Latini pariter Marum nominant.*

ACINVS

Acinus. Cap. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignemque ſacrum ſanat.

De Acino opinio quorũdam exploſa.

QVANQVAM ſunt aliqui, qui Acinum eam ocimi ſpeciem eſſe exiſtimant, quæ anguſtioribus conſtat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atque etiam umbræ gratæ uirentis æſtiuo tempore paßim in figulinis uaſis fouetur extra feneſtras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Baſilico gentile; horum tamen opinioni apertißimè refragatur Plinius lib. XXI. *cap.* XV. *ubi Acinum ſcribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: ſiquidem hoc æſtate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius ſcriptum reliquit lib.* XXI. *cap.* XXVII. *cùm ait. Acinon & coronarum cauſa, & ciborum Aegyptij ſerunt, eademq; erat, quæ ocimum, niſi hirſutior ramis, ac folijs eſſet, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri poteſt, Acinum non eſſe ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirſuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrarienſis, uir acri ingenio, & preſtanti doctrina, nil aliud Acinum putauit eſſe, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, ſed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirſutior, ac ſatis ſuauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibuſdam ſylueſtre Ocimum appellatur. Quibus ſanè notis aliâs adductus ſum, ut Manardo prorſus aſſentiendum putauerim. Sed cùm poſtea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij authoritatem, nunc cogor mutare ſententiam. Nec me pœnitet, quòd noſtra, aut aliorum diligentia futurum ſperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur. Herba, quæ Græcis* ἄκινος, *Latinis item Acinus appellatur.*

Manardi opinio non accepta.

Nomina.

Baccharis. Cap. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticoſa, quæ in coronas additur. cuius folia aſpera ſunt, media uiolæ, & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus, cubiti altitudinẽ petens, aliquantulum aſper, non ſine appendicibus adnatis: flore purpureo, ſubalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro ſimilibus, quibus odor ineſt cinnamomo proximus. Aſperum, ſqualidumque ſolum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulſis, ex alto præcipitatis, ſpirandi difficultati, ſalutaris: item diuturnæ tuſsi, & urinæ difficili: menſes pellit: contra ſerpentium morſus utiliſsimè datur in uino. Recens radix appoſita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in deſeſsionibus prodeſt. In diapaſmata utiliter inſeritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adſtringant, capitis doloribus illitu proſunt: oculorum inflammationibus, mammis tumẽtibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque ſacris auxiliantur. Odor ſomnum gignit.

Baccharis cõſideratio.

DVM EAM de Bacchari ſententententiam, quam ſuperioribus annis lingua Italica expreſſeram, nunc demum his noſtris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidiſſem, confeſſus ingenuè me nuſquam hactenus ueram Baccharim reperiſſe, aut ab alijs repertam uidiſſe; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miſerit Andreas Lacuna Secobienſis, medicus hac noſtra ætate clarißimus. Cuius literas hîc referre libet, quòd eæ ſint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ ſuæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius ſunt ita ad me ſcriptæ. Etſi nos eidem, cui tu, negotio illuſtrandi, locupletandiq; Dioſcoridem nauemus aßiduam operam, ob idq; nobis ex uſu ſit hanc ad rẽ extorquere facultates alienas potius, quàm dißipare noſtras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare uerã Dioſcoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hiſce Romanis agris reperimus, quò poßis illam ad uiuam formã expreſſam, in uſum humanæ ſalutis inſerere tuis lucuϲ̃tiſſimis commentarijs, quos iam (ut fama eſt) primùm Latinè ſcriptos edere inſtituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia reſpondentem deſcriptioni Dioſcoridis, ut in ipſa nulla nota poßit deſiderari. Quippe folia eius ſunt aſpera, media uiolæ & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus, cubiti altitudinem petens, aliquantulùm aſper:

And. Lacunæ literæ.

asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitißimum cinnamomum. Porrò floris, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hîc amicus literis suis finem impo-suit. Sed certè illud mihi permirum accesit, quòd eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentißimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquàm quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantu-lùm aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυ-χάδας, non παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim.

Leoniceni, & quorũdã opi. reprobata.

Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices nõ sint ueratro nigro similes, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinum esse, eo fortasse argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum suspicionem augere potuit Galenus: quippe qui in simplicium censu de Bacchari quicquam, quod equidẽ legerim, memoriæ nõ prodiderit. Vnde ij in eam sententiam deuenerunt, ut Baccharem eandem esse cum asaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus est, quàm ut hîc à me explodi debeat. Neq; enim ea solùm ratione proditur, quòd pridem legitima Baccharis reperta sit; sed etiam quòd legitimum hoc Dioscoridis caput esse cõprobet Oribasius, in quo illud ex Dioscoride transcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atque ea scribit, quæ facilè, si conferantur, Dioscoridi accepta ferrentur: sic enim inquit.

Baccharis uires ex Paulo. Ex Mesue.

Baccharis odorata est herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctum meatus obstructos aperit, urinam, & menses citat. Folia ipsius, cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum est βάκχαρις, Latinum quoque Baccharis.

Ruta. Cap. XLV.

RVTA montana, syluestrisque, satiua, & hortensis acrior est, & in cibis damnata: satiua uerò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menstrua pellit, aluum sistit potu, cibóue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis, inefficaces uenenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potúue extinguit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectique intestini cum oleo decocta, & infusa. Fœminas uuluæ strangulatu liberat, si à genitali sedétenus cum melle subijciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur: decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, uisus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita, & indita. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & nitro affricta: albæ uitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florẽ repræsentant.

contra impetigines cum alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, viperis scatet. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est uiribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutę consideratio.

RVTA utraque planta est uulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen uelim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo disserendum est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quàmq; in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimum differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò ut qui circumstant montes, ea ubique scateant; præsertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè uestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hîc (ut equidem arbitror) in triplici uersantur errore. Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum unum & idem esse, cùm tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam à Dioscoride descriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, iisq; non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hîc ascititia, hyperici autem propria censentur; sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne unà cæcutientes sæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut auctor est Plinius lib. XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & siccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius aquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo se munit, guara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quòd contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in Problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uisa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudææ oppidum. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scriptũ reliquit. Erat autẽ in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celsitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetq; ulterius profectò, sed à Iudæis, qui locum ceperunt, excisa est. Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica uerò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atq; incidere crassos, lentosq; humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium est partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant. Porrò quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris. Πήγανον Græcis herba est, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue.

Monachorũ hallucinatio.

Rutæ uires, ex Galeno.

Nomina.

Ruta Syluestris. Cap. XLVI.

VOCANT etiámnum syluestrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu amarum recluditur. cuius est usus. Semen autumno maturescit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

Rutæ syluestris alterius consid.

INVENIVNTVR ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem secutis, qui uel maximo librariorum lapsu, uel potius eorum temeritate, qui nimis scioli uideri uolunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctißimorum quorunq; consensu adicctitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq; parum guari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritißimis uiris, qui rei discrimen exactißimè nouerunt, & uetustißima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tali offenderunt. quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hîc perperàm repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: unam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc, ut ingenuè fatear, hactenus non uidi: non desunt tamen, qui eam demonstrare promittant in Italia, ac etiam iam ostendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametsi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauißimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; sed etiam uenenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contēdit, ait Syluatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunq; reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine uerò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens, ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutā significat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, et facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit libro quarto sui Canonis, ubi uiperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum. hæc ille.

Seplasiariorū grauis error.

Fuch. lapsus, & Auicennæ defensio.

Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut suis in Paradoxis Fuchsium, uirum alioqui expertißimū, in Auicennam acriter agētem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodū etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdē utiq; generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel, siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quātum equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hîc syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetiisse calumnietur.

Quorundā error, & locus Auerrois restitutus.

Porrò non desunt qui sustinere contendūt, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. v. suarum collectauearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incîdit crassos humores, & prouocat urinam, & menses. & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè respondere potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorū incuria fuisse deprauatus. Neq; difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aßignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirment. Quapropter quàm peßimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandū semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpè hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt.

Rutę syluestris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de ea disserit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere poßint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt.

Rutæ capraríę mentio, & uires.

Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA cognominatur, quibusdam uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Paßim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit, fœno græco persimilis. Magnifaciunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus pestilentiam, & lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittūt,

tum

tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam, uel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo uexatis. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta syluestris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta saluatica. Nomina.

Moly. Cap. XLVII.

MOLY folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ uiolæ similem, sed minorem, magnitudine uiolæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternum cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa, quæ mirum in modum ualet ad uuluæ apertiones, si trita cum irino unguento, in pesso subijciatur.

MOLY, *ut scriptum reliquit Theophrastus libro IX. cap. XV. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. XXV. cap. IIII. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam uocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadie tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci auctores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossum, & sibi allatū scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly, cui Dioscoridis delineatio respondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum scio. Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. simpl. medic. Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc est lolij) apposita apertam uuluam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdā, quod hucusq; latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facile librarij quadam scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc est, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiēdas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen secus facere non poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.*

Moly histor. ex Theophr. & Plinio.

Moly uires ex Galeno.

Dioscoridis locus castigatus.

Nomina.

PANACES HERACLEVM.

Panaces heracleum. Cap. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Folijs est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, ut ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus: muscarij, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succū excipiunt, folij excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque,

stentæque, siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab usu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genera probatur, quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, & lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio urinæ conuenit. Contra uesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut uino bibitur: menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, uuluæ admota, partus extrahit: ad uetera ulcera efficax est. nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra uuluæ strangulatus in uino bibitur.

Panaces asclepium. Cap. XLIX.

PANACES Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora, odorata: in cacumine vmbella, ubi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix parua est, & tenuis. Auxiliarem vim habet flores, & semina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex uino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Panaces chironium. Cap. L. 3

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium ueneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

Panacis consideratio.

PANACES Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ 4 *uiridarijs, ubi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq; commodum innumera plantarum genera suis in hortis, ac uiridarijs serunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nõ desit,*

Mes. lapsus.

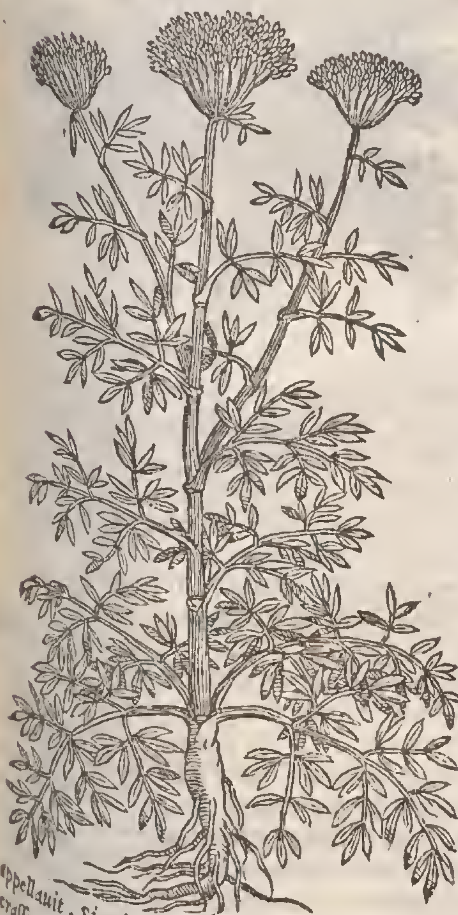
etsi adulteratæ frequentior sit usus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertißimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hîc appinximus. Sed Chironium non 5 *prouenit, quod sciam, in Italia. Quanquam non desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyssopi ferè modo: florem pentaphylli, sed maiorem, aureo tamẽ colore: surculos numerosos, tenues, lignososq;: radicem item lignosam, rufescentem, gustu adstringentem. Verùm quòd Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, & radicem gustu acrem, non uideo quomodo ingenuè poßim eorum sentẽtiæ subscribere. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatum, cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata ossa carne explere uolunt, radicum segmenta, quæ lacrymæ compa-*

Panacis uires ex Galeno, & Mesue.

cta reperiuntur, quæcunque illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in puluerem redigunt. Panacis uires descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit* 6 *uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptißimus utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò, secundi.*

secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generando necessaria sunt, uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum suprà dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut auctor est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, crassam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. πάνακες ἡρά-κλειον sic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steusir, Ieusir, siue Giausir: Italis Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opoponaco: Hispanis, Oponaque. πάνακες uerò ἀσκληπιεῖον sic Græcè uocatur, ut Latinè similiter Panaces Asclepium: Arabicè, Panax Aschilibet: Italicè, Panace Asclepio. πάνακες denique χειρώνειον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellant: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio. Nomina.

Ligusticum. Cap. LI.

LIGVSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria nascitur, in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & uiribus eisdē preditum. Gignitur in altissimis, asperisque montibus, ac umbrosis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia sertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis, seminisque uis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestino dolores, tumores, concoctiones, item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: urinas, & menses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facilè gustu discernitur: amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo uitiant.

FALLVNTVR apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic à Dioscoride repræsentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & folijs sertulæ Campanæ similibus. Illud uerò caulem profert altum, crassum, concauum, & geniculatum: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiam crassiora. Cæterùm quanuis legitimum, ac uerum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, unde etiam nomen inuenit, frequentissimum proueniat, sitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius semine passim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Nascitur in Ananiensibus montibus, quin & in Goritiensibus. Venetijs etiam uideri potest in horto Maphei medici clarissimi. Galenus de Libystico disserens libro VII. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfacientiū sunt, adeò ut menses cieant, & urinas prouocent, flatusq; discutiant. Quod Græci λιγυστικόν, Latini similiter Ligusticum, & Libysticum dicunt: Itali, Ligustico. In Ligustico quorundam error. Libystici uires ex Gal. Nomina.

Pastinaca. Cap. LII.

PASTINACA syluestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impositum, menstrua

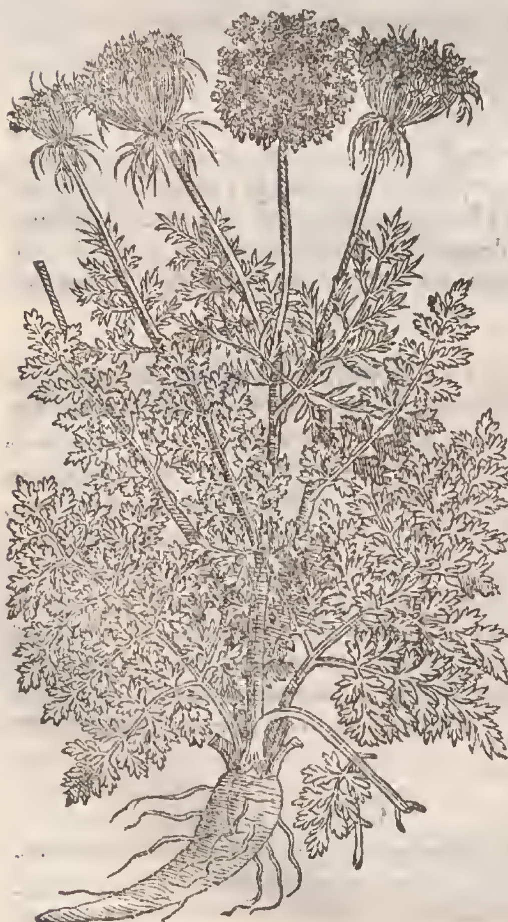
PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

CAROTAE.

menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ di ficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subijt: serpentium morsibus, ictibusque prodest. præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, venerem stimulat, partus apposita eijcit. Folia tria, & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

Pastinacæ cõsideratio,

Ruellij erratum.

Quorundam error.

VVLGARES *admodum sunt in Italia tam satiuæ, quàm syluestris Pastinacæ radices, ut quæ paßim quadrigesimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum usum recipiantur. Ceterùm quoniam fortaßis in Gallia nõ seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme usurpamus in acetarijs, satiuas esse Pastinacas. Vt hinc maximè admirari subeat Ruellium, uirũ alioqui doctißimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, ut sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentißima seritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis sua sponte nascitur. Vtraque albicantibus cõstat radicibus, quæ in locis quàm plurimis cocta manduntur. nanque eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cũ farina, & oleo friguntur, & ita sæpe, ubi desunt pisces, eorum uicem supplent: licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorũ cibis abdicandæ: uenerem enim non obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, ut paulò inferius suo loco dicetur, ubi eius tres species à Dioscoride redduntur.*

duntur. Nam quanuis tam ex illius, quam Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ usu capi possit; non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pastinaca satiua imbecillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè semen, ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam: quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Pastinacæ uires ex Gal.

Planta, quæ Græcè σαφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Pastinaca uocatur: Arabicè, Iezar, Gezar, seu Giezar: Germanicè, Pasteney, & Pastinachen: Hispanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Pastenades. Nomina.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM

Seseli. Cap. LIII.

SESELI Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnϾ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim ueterem sanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet hederæ, minora. & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extensis: ramis sesquipedalibus: capitulo anethi: semine in tritici morem denso, nigro, amaro, Massilensi odoratiore, & acriore, multum suaui. Peloponnense folia habet cicutæ, latiora, & crassiora: caulem supra Massiliensis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua semen latius, odoratum, & carnosius pendet. Eisdem uiribus præditum est. Nascitur in asperis, riguis, & collibus. inuenitur etiam Romanum in insulis.

Creticum Seseli. Cap. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum seseli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte nascitur, herbula surculosa, semine duplici, rotundo, scutulorum effigie, odorato, subacri. Contra urinæ difficultatem bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisq; uirentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

SESELI

SESELI PELOPONNENSE.

ANISVM.

Seselis consideratio.

SESELI *Arabibus Sisileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Maßiliense in omnibus ferè Tridẽtinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs, uerum sit reperire Seseli; in quàm plurimis tamen quoddam semen Seselis uicem explens uenditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræsentet. Porrò Seseli Aethiopicum, ac Peloponnense, quæ prius in Italia non uideram hoc anno à me, ut spero, reperta sunt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatum, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Seselis monstratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia animalium, ceruas statim à partu Seselium herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire.*

Seselis uires ex Galeno.

Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Seseli & radix, atq; etiam semen usque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.

Nomina.

Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, ut etiam Italis Seseli nuncupatur: Arabibus, Sisalios: Barbaris, Sisileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Sermontain.

Sison. Cap. LV.

SISON exiguum semen est, in Syria natum, apio simile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menses citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

Sison semen incognitum.

SISON, *ut hîc Dioscorides testatum reliquit, semen est in Syria proueniens, nobisq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum auctorem suis notis descriptam non inuenio: nec semen ipsum, quod equidem sciam, ad nos è Syris defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, & seminis usus. Nam præterquàm quòd difficile sit, etiam periculosum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre sententiam.*

Nomina.

Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Sison.

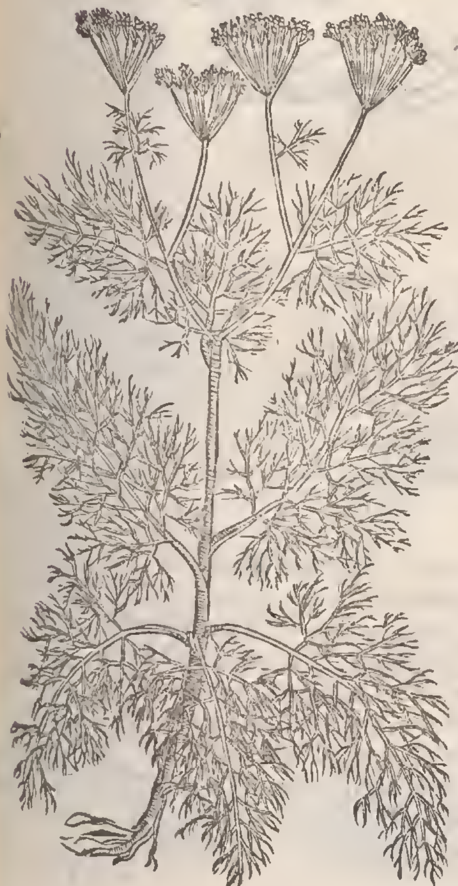
Anisum. Cap. LVI.

ANISVM in summa excalfacit, exiccat. oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præstat. potum Vrinam ciet, discutiendi uim habet hydropicis sitim extinguit. Animalium uenenis aduersatur: ualet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia sistit: lac ad mammas elicit: uenerem stimulat. dolores capitis leuat, suffitum naribus. cum rosaceo tritum, instillatumque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non furfurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

CARVM.

ANETHVM.

ANISVM uulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, nihilq; secius uulgò eius semen notum. Quamobrem longiori sermone eius historiam prosequi non operæpretium duximus. Cæterùm ut nostrum sequamur institutũ, non sunt à nobis silentio prætereunda, quæ de eius uiribus scriptis tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Anisi semen maximè utile est, acre, subamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atque etiam uentris inflationes sedat. Anisi considératio, & vires ex Galeno. *Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Anisum appellatur: Mauritanis, Aneisum, seu Anexissum: Italis, Aniso: Germanis, Anisz, & Enisz: Hispanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.* Nomina.

Carum. Cap. LVII.

CARVM, semen est uulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, stomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxyporis. anisi uicem præbet. Radix cocta, pastinacæ modo, manditur.

CARVM officinis uulgò Carui dicitur. semen omnibus notissimum. Planta nascitur in pratis, et collibus. Semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum, & fœniculum. Cari considératio. *Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur.* Monachorũ error. *Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, ut tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adscribi possit. Quod tamẽ de Caro testatur Galenus lib. VII. simplicium medicamẽtorum, sic scribens. Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantùm; sed & planta.* Cari vires ex Galeno. *Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karauia, seu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & Kim: Hispanicum, Alcarauea: Gallicum, Carui.* Nomina.

Anethum. Cap. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, seminisque decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina sedat: aluum, vomitionesque sistit: vrinas ciet, singultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad desessiones utile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

ANETHVM hortis omnibus frequentissimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant. Cæterùm Anethum, ut auctor est Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium uerò ordinis est secundi incipiẽtis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnũ conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit tẽperies pus mouentibus, et concoquentibus uocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerẽdi facultate præ- Anethi cõsideratio, & uires ex Gal.

L

te præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodest, potißimùm ijs, quæ in pudendis cõsistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs usi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, Nomina. *quæ Græcis* ἄνηθον, *Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, siue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut; Hispanis, Eneldo: Gallis, Anet.*

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Cuminum satiuum. Cap. LIX.

CVMINVM satiuum ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisq; alijs tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationesq; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in vino. testium collectionibus auxiliatur, impositum cum uua passa, aut lolij farina, ceratóue: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluuia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Cuminum syluestre. Cap. LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Asiæ, atque Carthagine Hispaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti serratis, & gingidij diuisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acerosum, gustu satiuo acriore. nascitur in collibus. Bibitur semen ex aqua, aduersus tormina, inflationesque: item contra venenatas bestias ex uino. Singultus ex aceto sedat: stomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & uua passa illinatur: testium inflammationibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud syluestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium morsibus præsidio est. Calculosis, & ijs, qui urinæ stillicidio uexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen feruefactum postea bibendum est.

Cumini consideratio.

SATIVVM *Cuminum omnibus notum est. Sed an syluestre, idq; præsertim, quod primo generi à Dioscoride assignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non ausim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neque præterea ab alijs repertum, uel ex* Lycia, Galatia, *&* Hispania *allatum audiuerim. Quod uerò secundo ascribitur generi, si in* Italia *gignitur, id equidem cum* Ruellio, *&* Gesnero, *uiris doctißimis, eam plantam esse putauerim, quã Germani uulgò* Rittersporn, *hoc est,* Equitis calcar, *&* Consolidam regalem *uocant. Quandoquidem planta hæc nascitur in segetibus. Caulẽ profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, syluestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat.* *Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primùm syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illis maximè consentiũt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color nõ prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiã perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in huiusce syluestris Cumini historia patres illi, et qui eos sequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis syluestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uisitur.* *Satiuum folijs ferè fœniculum repræsentat: unico exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copiosum profert semẽ: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentißimum in maritimis nascitur.* *Cymini uires scriptas reliquit Galenus lib.* VII. *simp. medic. sic inquiens. Cymini semine potißimùm utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodq;, tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* κύμινον ἥμερον *quod Græcis,* Ciminum *&* Cuminum satiuum *Latinis dicitur:* Italis, Cumino domestico: Arabibus, Camum, *seu* Kemum: Germanis, Kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Comin. *Quod uerò Græci* κύμινον ἄγριον, *Latini* Cuminum syluestre *nominant:* Itali, Cimino saluatico.

Monachorũ error.

Cumini uires ex Gal.

Nomina.

Ammi. Cap. LXI.

AMMI Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgò notũ est, semen exile, multò minus cumino, origanũ resipiens. Eligendum est purum, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentium ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa, aut resina, uuluas purgat.

Ammios consideratio.

QVANQVAM *uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex* Alexandria Aegypti *ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis paßim habetur, cùm probatißimum,* Plinio *teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minime poßit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum.* *Verumtamen contrariũ sensisse uidetur* Ruellius: *quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi,* Hippocratis *testimonio, scriptis tradidit* Plinius, *ei alioqui familiarißimus lib.* XX. *cap.* XV. *cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant.* Hippocrates *regium appellat, uidelicet quia*

Ruel. lapsus.

cet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verùm enimuero huic sané illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, maximé est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quód & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcé ἄμμι, Latiné item Ammi uocatur: Arabicé, Nanochach, Anazue, Nanachua, seu Nanachue: Italicé, Ammi, ut etiam Hispanicé: Germanicé, Amey.

Monachorũ error.

Ammios vires ex Gal.

Nomina.

Coriandrum. Cap. LXII.

CORIANDRVM, aut coriannum uulgaris est notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & vlceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes: carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáue argenti, necnon aceto, & rosacco illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

CORIANDRVM *omnibus notißimum est. In cuius facultate indaganda Galenus productus est, ut longũ sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uarié quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & nõ tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositũ fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed forté nihil obstabit: imó, si uerum fatendum est, proderit nõnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hîc repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminaté de morbis pronunciat, sicut sané hac quoq; tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximé hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; redita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixũ parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sané scribunt, incipientibus etiámnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam uocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierit: neq; quæ facultate sunt frigida, neq; quæ huiusmodi affectus sanãt, remedio esse putandũ est: sed uelut si uel initio protinus aut percußis, aut alia de causa quáuis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sané est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod utiq; quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, inflammatum*

inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusq; medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At pleriq; medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neq; quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis usitatè, ut à ueteribus quoq;, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud scirrhodes, ut compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactū erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quòd uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò uerò ac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur lib. II. cap. CXLIIII. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidē tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in aurā euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorū posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usq; ad principium secundi, & siccum in secundo. quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quātitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrū sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit, frigida substātia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac ueritati habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno nemiem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, et coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere: ideo factum est, ut multi, quorū ego sententiam ante hac secutus sum, coriandri usum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniustè factum. siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius et immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si uinum etiam, cuius tamen est usus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem deniq; inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius usu moderato non abhorruisse Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorē hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd nō sit admittenda, sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri usum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius usum, sed immoderatum tantùm, ut nocuum, uitandum esse existimamus. Id Græcis χόριον, & κορίαννον appellatur: Latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, seu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriauder, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Brasauoli error.

Coriandri seminis usus.

Nomina.

Hieracium. Cap. LXIII.

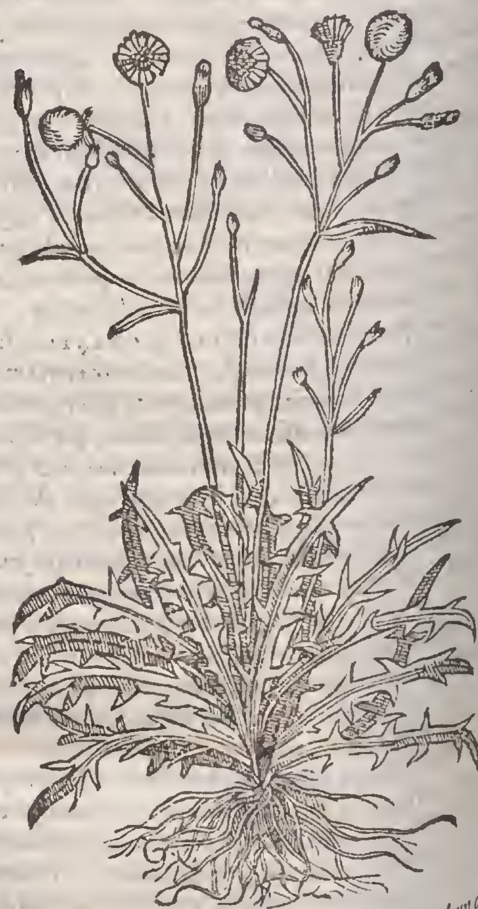
HIERACIVM magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum, cauum: folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos

teneros, urentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Hieracij consideratio, & vires ex Plin.

HIERACIVM *tam maius, quàm minus frequentißimum ubiq; in Italia nascitur, soncho non admodum dissimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. XX. cap. VII. inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cum sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus album purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut ijs quæ uesicæ nocent, item psimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, uenoremq; inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc nõ paucæ restant, quoniam inflationes discutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in causa alterutrinq; modus est. Sic & aluũ copiosiores soluunt, modicæ sistunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq; ut aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi sodissoluti utilißimè adiuuantur, in eo usu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craßior pituita sit, scillite, aut uino absinthite: si & tußis sentiatur, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum: Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad uesicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, et polenta. In cholera quoq; si coctas patellis dederunt: ad quod utilißimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Destruefacti ij caules & stomacho utilißimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm syluestribus Lactucis uires contribuit.*

Nomina.

Quod Græci ἱεράκιον, Latini similiter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.

Apium hortense. Cap. LXIIII.

HORTENSIS Apii herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractã, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen uehementius urinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoq; , ac tussis remediis. Eleoselinum in humidis nascitur, satiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte, per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: semine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinam ciet, semine, ac radice in uino potis: menses trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactoriis, inseritur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in saxis prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammii, odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & uesicæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis urinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, ut paulò post referemus. Est autem maius:

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

& satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: foliis latioribus, in puniceum uergentibus: coma rorismarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In umbrosis, & palustribus enascitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáue estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto semine ex mulso uino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

Apii hortēsis consid.

PVTANT dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, ijq; præsertim, qui diu uersati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse Apium, quàm uulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentißimum. Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare: cùm nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare Apium ueteres tradidere. Plinius siquidem libro XX. cap. XI. naturalis historiæ ita scribit. Apio gratia uulgò est: nanq; rami largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiarißimum est, & ori, stomachoq; gratißimum. Quæ sanè omnia in uulgari nostro Petroselino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarißimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id uarios nostrarum mensarum cibos frequentißimè commendet; scripsere tamen tum Chrysippus, tum etiam Dionysius (ut Plinius auctor est) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen esse marem. Eaq; causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt.

Eleoselini cō sideratio.

Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet uulgare Petroselinum legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus satiui Apij uicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;. Eaq; propter Theophrastus lib. VII. cap. VI. de plantarum historia, de eo differit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuraq;.

Ruellii opin. non accepta.

Hinc itaq; fit, ut Ruellio minimè adstipulandum censeam, qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (ut paulò pòst, atq; etiam in proxima Smyrnij commentatione dicetur) non parua sanè inter uocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia.

Oreoselini consid.

Apij porrò in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc est, capitula habet papaueri similia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse uulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioscoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo non μηκωνίῳ, sed κωνείῳ legitur. Præterea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascens, quod à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis dissidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso.

Petroselinū.

Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, nō equidem asserere ausim, etsi Monachi illi, qui in Mesuem scripsere, se in Romanis quibusdam montibus illud adinuenisse testentur. quod tamen (si uera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit.

Hipposelini consid.

Quod uerò Hipposelinum uocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuisticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò Hipposelinum dicatur. Id sane notis omnibus refert Hipposelinum: licet Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hipposelinum existimet, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio.

Marcelli, & Brasa. lapsus.

Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quò legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto, radice raphani modo crassa, sed nigra: nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse auctoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci potest, quò Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoque ab illis comprehensum fuisse.

Fuch. error.

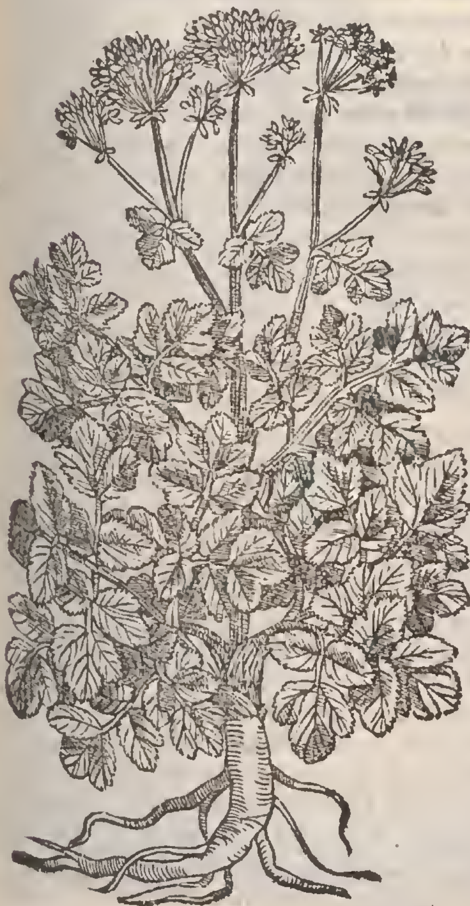
Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum uulgò uocatum, smyrnij loco in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs

tarijs depinxerit. Idem præterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primùm rectè scribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortensi utuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre; tamen postea perperàm (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasijs apij semen uocari, atq; in eius locum usurpari. Etenim eleoselini semine, non petroselini, quod nobis hactenus desiderari existimo, apij seminis loco utuntur omnes ferè pharmacopœi, idq; etiam apij semen nuncupant. Apij meminit Galenus libro VIII. simpl. medic. sic inquiens. Apium usqueadeò calidum est, ut & urinas, & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis uis est: uerùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum ualentius. Eodem quoq; libro superius tamen, de Petroselino disseruit his uerbis. Petroselini semen maximè usui est, cùm tota etiam herba unà cum radice similem, sed imbecilliorem, facultatem sortiatur. Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, unà cum incidendi effectu. Hinc menses, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantiũ. Sed de Petroselino Macedonico fusius disserens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatißimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehunt, cum tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atq; ut mel ex insulis Athenas affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq;, & propè totum in Thessalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinum Estreaticum quandoq; deerit, ne peiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, præsertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amarißimum est. Σέλινον κηπαῖον id Græci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charfs, Carfi, seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello: Germani, Petersilien, & Peterlin: Hispani, Perexil: Galli, Persil de iardin. Id uerò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Asalis: Itali, Apio palustre: Germani, Epffich, & Eppich: Hispani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Persil de l'eau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraselinum: Itali, Apio montano, Hispani, Perexil montesino: Galli, Persil des montaigne. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè, Hipposelino: Germanicè, Liebstockel: Gallicè, Ache, & Ache large.

Apii generũ uires ex Gal.

Nomina.

SMYRNIVM.

Smyrnium. Cap. LXV.

SMYRNIVM, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri. fauces mordet succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus, atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tusses, & orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; discutit: uulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si feruefacta subiiciatur. Semen lienis, renum, & uesicæ uitiis prodest: menses, & secundas

ſecundas pellit. commodè datur iſchiadicis in uino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrnii conſideratio.

SI SMYRNII *ſingulæ notæ, quæ illi à* Dioſcoride *tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in* Hetruria *uulgò uocatur* Macerone. *Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: folijs latioribus, ſubpinguibus, robuſtis, ad terrā uerſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente.* Præterea *in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: ſemine braßicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice deniq; nititur odorata, acri, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uireſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat* Smyrnio Dioſcoridem *reddidiſſe.* Verùm *quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, ut quod* Maceroni *noſtro non inſit rotundum, braßicæ modo.* Huic *illud reſponſum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt.* Vel *quòd non in rotunditate, ſed in alio uni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò quanuis memoriæ nō prodiderit* Dioſcorides, *quòd Smyrnium feratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quòd ſponte in* Amano Ciliciæ *monte gignatur, tum etiam in collibus; incultis, ac ſaxoſis locis;* Plinij *tamen ætate paßim in hortis ſerebatur.* Id *quod ipſe* Plinius *manifeſtè demonſtrat lib.* XIX. *cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit.* Et *Smyrnium olus iiſdem locis ſeritur, myrrhamq; radice reſipit.* Idem *quoq; teſtatur* Galenus, *quòd ipſum inter olera connumeret libro* II. *de aliment. facultatibus, & de eo ſcribat in hūc modum. Smyrnium non eſt inſuaue.* Ideoq; Romæ *plurimum uenit.* Multò *autem acrius eſt, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet.* Quapropter *efficacius urinam ciet, quam apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes mouet.* Veris *tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plātæ, nondum caulem habenti, ſicut neq; tum apium habet.* Poſtea *uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue coctam mandat, ſiue ex oleo, & garo, ſiue uinum, ſiue acetum uelit adijcere.* Nonnulli *cum aceto, & garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc* Galenus. Ex *cuius ſinè uerbis liquidò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuiſſe receptum.* Galeno *nimirum adſtipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt* Siculi. *nanq; ij affirmant, plantam* Maceronem *appellatam paßim coli in ſuis hortis, atq; eam ueris tempore (ut etiam* Galenus *perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non ſolùm edendo ſit, ſed gratiam quoque ineat cum ore, præſertim ſi cum ſale & pipere cinaræ modo comedatur.* His *itaq; fortaſſe, uel etiam ualidioribus rationibus adductus* Manardus Ferrarienſis, *uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium eſſe noſtrum dictum* Maceronem *conſtanter aſſeruit.*

Ruellii opin. improbata.

Quo *fit, ut minus dubitem* Ruellij *opinionem improbandam eſſe, quòd ſuſpicetur (ut proxima commentatione diximus)* Maceronē *eſſe* Paludapium. Smyrnium *uerò eam eſſe ſtirpem certò putet, quam in* Gallijs *uocant uulgò* Leuecchia.

Smyrnii uires ex Gal.

Smyrnij *tum hiſtoriā tum facultates deſcripſit* Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens, Smyrnium quidam* Hippoſelinum *agreſte cognominant.* Ex *eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſelino; fueritq; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius.* Menſes *itaq;, & urinas mouet, calidum, ſiccumq; tertio ordine.* Cilices *petroſelinum nominant, quod in* Amano *monte naſcitur.* Eſt *quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & ſmyrnio acre.* Proinde *& ulceribus imponi poteſt, quis uidelicet ſine moleſtia deſiccet.* Sed *& digerere, quæ indurata ſunt, ualet.* Reliqua *uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt.* Quocirca *et ſemine eius utimur ad menſes, urinas, & aſthmata, ſiue anhelationes. hactenus* Galenus.

Quorundam hallucinatio.

Cæterùm *non deſunt ex recentioribus, qui hallucinantes contendant, plantam* Imperatoriam *uulgò uocatam legitimum eſſe Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigreſcant, interius uerò uireſcant.* Verùm *ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter ſe notis conueniant.* Sed *poſteaquàm de* Imperatoria *herba incidit mentio, ob ſui nominis maieſtatem, uiriumq; præſtantiam, prætereundum ſanè non duximus, quin hic eius tum hiſtoriam, tum facultates ediſſeramus.*

Imperatoriæ plantæ deſcriptio, & uires.

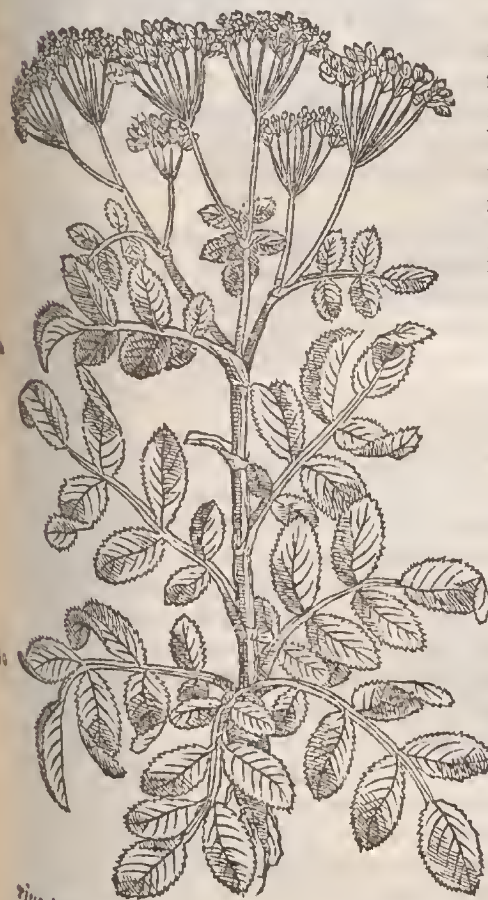
Præſtantißima *igitur* IMPERATORIA *in* Anunienſibus *montibus ſupra* Tridentum *frequentißima naſcitur, folijs ſphondylio minoribus, ſolo accubantibus, robuſtis, hirſutis, ac aſperis: caule bicubitali, purpuraſcente, rotundo, hirſutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus poſtea ſemen prodit ſeſelis modo acutum, pariterq; odoratum.* Radix *ineſt ei non longa, mediocriter craſſa, rugoſa, dura, lignoſaq;, quæ foris nigra eſt, intus uerò ſubuiridis.* Ea *guſtu admodum acris deprehenditur, ac mordax, ſubamara.*

IMPERATORIA.

amara, & odorata. Ex quo non temerè aliqui conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, uel quarto inchoante: siccare uerò secundo. Discutit hæc mirificè tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiã uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus ac uentriculi torminibus maximè utilis est. Ciet item menses, atq; urinam. Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est ueluti præstantissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; uiribus prædita sit. Σμύρνιον Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant, Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hispani, Apio Macedonico. Nomina.

Elaphoboscum. Cap. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis est, aut rorimarino similis, geniculatus: folijs duum digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum asperis, circunfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi similes, & semina eiusdem: florem subluteum: radice ternum digitorum longitudinis, & crassitudinis unius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur semen in uino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

Elaphobosci cosid. *QVANQVAM aliqui profitentur, se Elaphoboscum in Italia inueniſſe, atq; etiam quibusdam in hortis ostendere; herba tamen, quam pro eo demonstrant, folia profert incisuris multis diuisa, læuiaq;. Adeò ut hinc perspicuè intelligi possit, eam à legitimo Elaphobosco plurimùm dissidere, si Dioscoridi magis, quàm Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap. XXII. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependẽtibus, simili effigie, sed non amaris: folijs olusatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiãt, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Cæterum Ruellius tradit Elaphoboscum legitimũ paucis hodie cognosci, etsi frequens ubiq; reperiatur, illudq; esse cẽset, quod uulgò officinis simul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam dei eam plantam intelligit, de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cuius etiam hic picturã damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum esse Elaphoboscum. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maximè excessuum ordine. Eius nomen Græcum est ἐλαφόβοσκον: Latinum similiter Elaphoboscum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphobosco.*

Ruellii opin. suspecta.

Elaphobosci facul. ex Gal.

Nomina.

Fœniculum. Cap. LXVII.

FOENICVLVM, si herba edatur, aut semen cum ptisana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra serpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menses ciet. in febribus nauseam, & stomachi feruorem ex aqua frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, &

FOENICVLVM.

le, & foliis exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adiicitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem ualens, etiam semine uiridi, ramulisque, & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, ignique admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

Fœniculum erraticum. Cap. LXVIII.

EST & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, potaque stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventrem sistit radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi consideratio.

FOENICVLVM *tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense uere incunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile sit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. XX. cap. XXIII. sic inquiens. Fœniculum nobilitauere serpentes, gustatu senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est: laudatissimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsineum uocant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali craßitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse uidetur. Porrò alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur.*

Fœniculi uires ex Gal.

Fœniculum, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium censeri poßit. Desiccat uerò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit, proinde lac procreat. quod si admodum desiccaret, non sanè generaret. Suffusis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, mensesq; ciet. Est & alterum Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm domestici, desiccandi uim obtinet, quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inest adstrictio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est, potestq; & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius.

Nomina.

Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis: Fenchel: Hispanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil.

Daucum. Cap. LXIX.

DAVCVM aliqui daucium uocant. Creticum foliis fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi odoris in mandendo. Radix digitali craſsitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis nascitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium aſsignatur genus foliis coriandri, floribus albis, capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semen excalfacit. potum urinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat, ueterem tussim mitigat. phalangiorum morsibus potũ in uino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in aliis generibus inualuit usus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

DAVCVM.

TAMETSI *nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum; ij tamen quantum equidem ſentio, manifeſté falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poßit, Daucum eſſe ſylueſtris paſtinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi unam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam credidiſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſcorſum non diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri noluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus, & ipſe uarias utriſq; tribuerit uires, easq; diuerſis locis deſcripſerit Dauci ſiquidem libro* VI. *Paſtinacæ uerò lib.* VIII. *mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, ut apertè coniiciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriuſq; uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſsimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur. Daucum nõ ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacã æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſsimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur. Dauci uires tradidit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quẽ quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtris quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poßidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod* ἄφυσον *uocant: ac proinde urinam, menſesq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemine eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum uires ſuas reddidit his uerbis. Dauci herbæ ſemen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax ſit tum urinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, foris impoſitum. Ipſa uerò herba ſimilem quidem uim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam. quanquam utique & ipſa calida ſit temperie.* Δαῦκος *ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, ſeu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hiſpanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote ſauuages.*

Dauci conſideratio.

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

Nomina.

Delphinium. Cap. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentat: unde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſsimilis, purpureus: ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſsis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

QVANQVAM *ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullam adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunque ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temere, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horum alius hiſtoriam, alius uires plãtarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſq; ſimplicium cenſu referat. Cæterùm non deſunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini ge-*

Delphinij cõſideratio.

Quorunda opiniones reprobatæ.

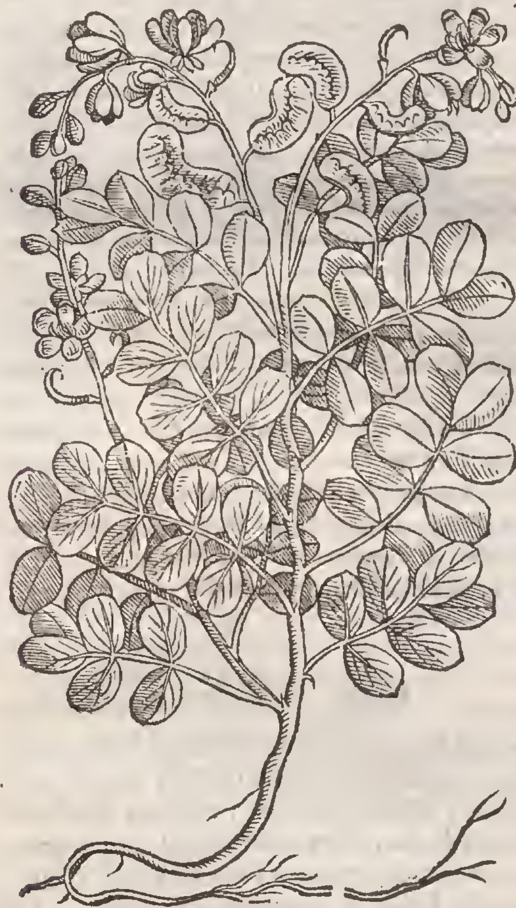
M nera

nera superius retulimus. Verùm cùm hæc unum tantum emittat à radice caulem, non autem plures surculos; folia
non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius
ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de compo-
nendorum medicamentorum ratione, quem iam recens locupletatum excudit. Sed ipse quoque (si rectè sentio) unà
cum illis in errore uersatur. quandoquidem non solùm (ut diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij me-
minerunt illi præstantißimi medicinæ auctores, quos nominaui, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, &
mutuatur; sed neque etiam eius caput legitur in antiquißimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius
sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissi-
simus iurisconsultus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis
argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, uel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam.
Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, siliquarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium
esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in
Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requiran-
tur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ
cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus,
cùm huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sit-
que in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile medicamentum, hunc locum non transe-
undum duximus, quin de Sena disseramus, eiusq; historiam, & uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum

Senæ delineatio.

est, describamus. Constat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ craßis, suppinguibus, fa-
barum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti braßicæ,

SENA.

purpureis intercursantibus uenulis: quibus succedunt folliculi
falcati, adeoq; natura compreßi, ut superior membrana inferio-
ri cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens,
uuarum uinaceis usque adeò simile, ut non facilè primo oculorum
intuitu alterũ ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis pro-
minent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, par-
uo uentorum flatu facilè decutiantur. Planta est frigoris impati-
ens. ob idq; seri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. siqui-
dem (ut pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deper-
ditur, serius uerò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ
Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic
habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas
lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta
clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uen-
torum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Se-
rapio. Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Se-

Ruellij hallucinatio.

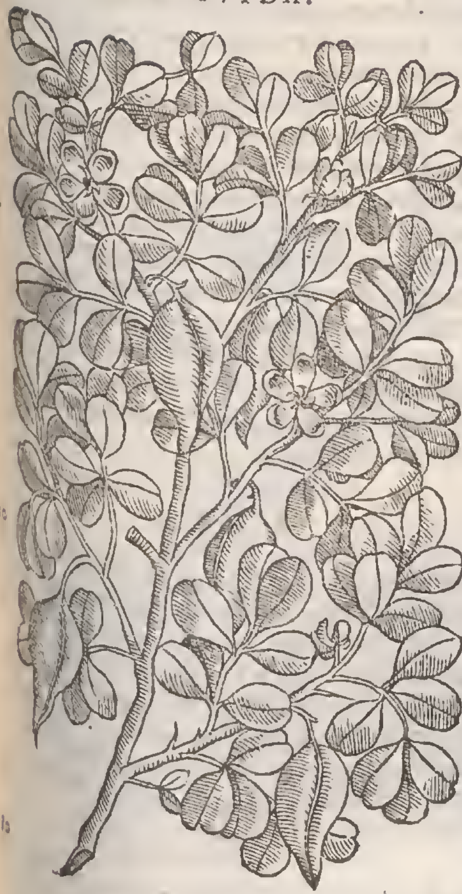
nam eam esse arborem existimauit, quã Theophrastus lib. III. ca.
XVII. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem
hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde fa-
cilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi pas-
sim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno
errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam
uocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc prætè-
rea apertißimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore
in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgen-
tes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus
paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò siliquatur folliculis lu-
natis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen inclu-
ditur uinacearum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit mul-
tis perdurans annis, Sena uerò non nisi paucis mensibus uiuat.
Quo fit, ut iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè
cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in
suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre; eum tamen in errore uer-

Coluteæ, & Colyteæ méntio.

sari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ uomitiones ciere. COLVTEA,
ut de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos ma-
gnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modũ pinguescunt. Nascitur
semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm
iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maxi-
mè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè uerbis liquidò appa-
ret, quam maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritißimus, plantam hanc
non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore uindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo indicio. nam

Colytea

COLVTEA.

Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato. ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM *uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorìq́;, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq́;: cortice non læui, sed quasi uitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq́; carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuũ est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimq́; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primùm eã quàm plurimis ostendi. Sed ut cò, unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs lõgè præstantiores esse. Huic uerò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis uir doctißimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento plureis comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duũm esse generum: alterum per se caducum, & in plantam arefactum, à quo semen eximunt, nigrũ, & prorsus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatu rarum. Cui sanè, ut iam millies periculũ fecimus, non minor deiectoria uis inest, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omne ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi uim habet; sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hîc non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numerò ego quoq; quandoq; fui. uerùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, ut folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatißimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) non nihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo: nam etsi quibusdam, præsertimq́; mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq́; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere cogit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum quod cuidam Illustriß. ac Reuerendiß. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadã quotidiana febre dederat clarißimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricum excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipse asserebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac uiriũ agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisq́; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis, præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quamuis è nostrate adhuc in agro uirente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeq́; omnes purgat humores. Daturq́; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunq; ætatis hominibus. Dilutũ tamen magis præstat, quàm decoctũ, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinq;, uel sex aluum modestißimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari poßit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atque ualentius, si caßiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantißimum dilutùm hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electißimæ Senæ drachmæ sex,

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

Senæ, & eius diluti uires.

Diluti præparatio.

ſex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum bugloßi drachmæ duæ: miſcenturq́; omnia, & fictili uitro circũlito, ſiue ſtagneo uaſe anguſti orificij excipiuntur, & affuſis feruentis aquæ, aut ſeri caprini uncijs decem, uaſis oſculũ adeò occluditur, ut nullus penitus ſpirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anſerinis farcto, igniq́; calefacto uas inuoluitur, reponiturq́; in arca, ubi pernoctare ſinitur. Sic enim conſeruato calore dilutum omnẽ facultatem in ſe recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in muſtum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet.

Senę uires ex Meſ. & Serap.

Educit Sena per inferna (ut Meſues teſtatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, ſed etiam pituitam: quod ſanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis ſenſus, confertq́; omnibus eorum incommodis. Viſcerum obſtructiones aperit, auget iuuentutem, ſeniumq́; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfuſionibus utiliter decoquuntur, præſertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuerſum eſt medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni neruorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui, & epilepſiæ. Cor etiam roborat, ſi tamen ijs potißimùm commiſceatur medicamentis, quæ ipſum maximè confirmant, ueluti uiola.

Nomina.

Planta, quæ Græcis δελφίνιον, *Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ uerò poſterioribus Græcis* σένα, *Latinis item Sena uocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hiſpanis, Sen de Alexandria.*

Pyrethrum. Cap. LXXI.

PYRETHRVM Romani ſaliuarem uocant. Folia, caulemq́ue emittit, ut daucum ſylueſtre, & fœniculum: umbellamq́; anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa eſt, pollicis craſsitudine, guſtu feruidiſsimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore, diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, reſolutionesq́ue eximiè conducit.

Pyrethri conſideratio.

PYRETHRI *radix officinis omnibus eſt nota, in frequẽtiq́; uſu habetur, præſertim in dentium cruciatibus. Naſcitur Pyrethrum in quibuſdam quidem Italiæ montibus, ſed non adeò acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primùm ego in Bauſano Tirolenſiũ emporio in hortulo quodam Blaſij Sbaicher medici in ſimplicium facultate peritißimi, quæ folijs, caule, radiceq́; nullis diſcrepantibus notis Dioſcoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho ſimiles, quales Pyrethro reddidit Dioſcorides, ſed potius flores anthemidis modo ſpectabantur. id quod etiam teſtatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallis prouenit. Ex quo facilè adductus ſum, ut ſuſpicandum putem, aut hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum negligentia deprauatum eſſe, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm ſunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum oſtendũt, paßim ferè in pratis, ac incultis naſcens, folijs hortenſi paſtinacæ proximis. Cuius radix etſi primo ſtatim guſtu acris non ſentiatur; poſtea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces ſua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non eſt (niſi fallatur guſtus) cum legitimi Pyrethri ſapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur.*

Pyrethri uires ex Gal.

Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medic. ubi eius uires ijs deſcripſit uerbis. Pyrethri radice potißimè utimur, cauſticam, urentémue facultatem obtinente: qua utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc ſtupidos quoq;, quos νάρκωρεις *uocant, & reſolutos adiuuat.*

Nomina.

Πύρεθρον *ſic Græcè, Latinè uerò Pyrethrum, & Saliuaris herba uocatur: Arabicè, Macharcaraba, ſeu Hacharcharba: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hiſpanicè, Peliter: Gallicè, Pyrethre.*

Roſmarinum. Cap. LXXII.

DVO Roſmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumq́ue, cuius ſemen cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, craſsiora, & latiora, in rotæ ſpeciem, humi ſparſa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua ſemen copioſum,

ROSMARINVM. ROSMARINVM CORONARIVM.

piosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrum, uti sphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neque caulem, neque florem, neque semen promit. Nascitur in saxosis, & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas, & abscessus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra serpentium morsus conueniunt: menses, & urinas cient: ueteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines; addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactucæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus auctor est: potuque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

Rosmarinum coronarium. Cap. LXXIII.

ROSMARINVM, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, densa, longa, exilia, subter incana, supernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admisceri solet.

Rosmarinorum consid.

PRIMVM, *ac summum Libanotidis, siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride repræsentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœnißimo Maphei medici excellentißimi, nullis sanè deficientibus notis, quas illi Dioscorides aßignauit. Idem quoque frequens satis nascitur in agro Goritiensi supra Salicanum in monte Gargaro, in uia qua ad ædem diuæ Virgini sacram ascenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nusquam mihi uidere licuit, tametsi id inibi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensatorio hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit syluestrem Angelicam esse Libanotim. Porrò Rosmarinum, quo (ut Dioscorides inquit) coronarij utuntur, nostras nimirum uulgare est, quod in hortis, ac uiridarijs paßim, & in uineis alicubi plantatum conspicitur. Id in frequentiori usu est, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterùm uariat, mea quidem sententia, in Rorismarini descriptione Theophrastus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantum radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, & uelutithus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potißimùm solo squalido, atque saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in uino nigro austero. Fructus ad urinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori, candidioriq; : radice breui. Nascitur id quoq; prædicto solo (aliâs, ut Hermolaus legendum censet, & hìc à Dioscoride commonemur, ubi erica) lætißimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen uersus cõsistit, superius purgat: quod terram uersus, inferius. Prohibet & uestibus interposita uermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus.*

Rosmarini uires ex Gal.

Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Libanotides tres sunt, una sterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum craßitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus.

Cachrys quid.

Cæterùm Cachrys non modò Rosmarini semen; significat; sed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poßint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uisuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouisse differentiam sit iudicandum, quòd apud plerosq; non cachrys, sed canchrys, pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.

Nomina.

Planta, quæ λιβανωτὶς Grecis, Libanotis & Rosmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaieralmeriem, Alpinalfach, & Cachola: Italis, Rosmarino. Quæ uerò λιβανωτὶς στεφανωματικὴ Græcè, Rosmarinum coronarium Latinè uocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè, Rosmarino coronario: Germanicè, Roszmarin: Hispanicè: Romero: Gallicè, Rosmarin.

SPHONDDYLIVM.

Sphondylium. Cap. LXXIIII.

SPHONDYLIVM folia quadántenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen pituitam per aluum extrahit. medetur iecinoris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulationi: ueternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phrenecticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iecinoris uitia: circũrasa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum succorum mori exprimi, dein recondi solet.

Sphõdilij cõsideratio.

RARA *admodum sunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; precipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente:*

dente; in cuius cacumine umbella inſidet, albis floribus referta: è quibus ſemen prodit, ſeſeli non abſimile, latius tamen, ac ſquamoſum, ſapore iniucundo, ut quod cimices ferme reſipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine utuntur quidam ſeſelis uice, quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment. Porrò Fuchſius non uidetur ſatis Sphondylium nouiſſe, quòd ipſum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè impoſuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro Branca urſina Sphondylium uſurpant. Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sphondylij fructus acris, & ſecantis eſt facultatis. Itaque ad aſthma, & comitialem morbum aptum eſt medicamentum: prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum abſimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & inſuper fiſtularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον Latini ſimiliter Sphondylium uocant: Itali, Sphondilio.

Fuch. error.

Sphondylij uires ex Gal.

Nomina.

Ferula. Cap. LXXV.

E VIRIDI Ferula medulla pota vtilis eſt ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra viperarum morſus in vino datur: erumpentem naribus ſanguinem indita ſiſtit. Semen potum torminoſis auxiliatur: ſudores ciet, vncto ex oleo corpore. Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm ſæpe cubitorum: folia fœniculi, longè aſperiora, & latiora. qua ab imo caule vulnerata ſagapenum efficitur.

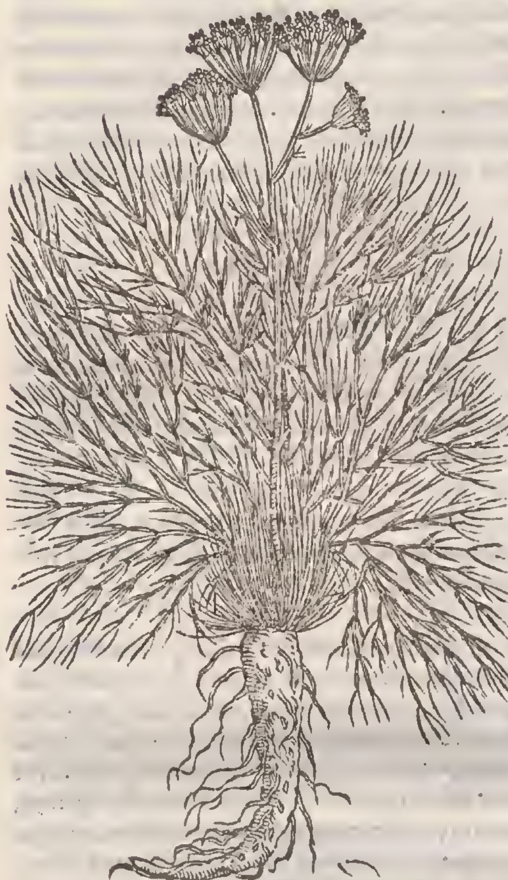
FERVLA æſtuoſis naſcitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum ſit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præſertim apud Centumcellas, & in uniuerſis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam paſtores eximunt oui luteum induratum referẽs, quod ſub cineribus aſſatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & ſale conſperſum, non modò guſtui gratiſſimus eſt cibus; ſed etiam ad excitandam uenerem ualentiſſimus. De Ferulis latius diſſeruit Theophraſtus libro VI. cap. II. de plantarum hiſtoria ubi ita ſcribit. Ferulaceum genus in plures ſpargitur ſpecies. Sed primùm de eo, quod commune omnium conſtat, dicendum eſt, ſcilicet de Ferula, atq; Ferulagine: ſeu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: ſeu etiam alterum ſit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conſpici poſſit, conſimilis certè ſentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum ſurgit, Ferulago autem humilis. ſed unicaules ambæ, & geniculatæ ſunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, ſed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, ſicuti arundinea proueniunt, niſi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudiniſq; cauſa. Folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inſpectetur: maxima, quæ terræ proxima ſunt, & reliqua ſubinde ad portionem. Flos melinus: ſemen obſcurum, anetho ſimile, ſed maius. Finditur cacumine, & in ſtipites quoſdam haud magnos diſpergitur; quibus flos, ſemenq; inſidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, ſed anethi modo ferunt. Annuo caule conſtat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri ſolet. Radice altè deſcendit, eademq; ſingulari innititur. Talis Ferula eſt. hæc Theophraſtus. Porrò Ferulæ (ut Plinius eſt auctor lib. XXIIII. cap. primo) aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præſentaneo ueneno. qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro XX. cap. XXIII. teſtatur) murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. In inſula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandeſcere, ſcripſere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ferulæ ſemen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adſtringentem qualitatem participat. Cuius nomine ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis conuenit. Νάρθηξ Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hiſpanis, Cananheia.

Ferulæ hiſtoria.

Ferulæ uires ex Gal.

Nomina.

Peucedanum. Cap. LXXVII.

PEVCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga succus vmbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & vertigo sentiatur. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: verùm inefficacior succo lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in vniuersum, vitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & veternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem vtilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida vlcera purgat, & vetera cicatrice obducit: squamas ossium exatahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

Peucedani consid.

QVONIAM nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequentissimæ proueniunt, quæ non solùm prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterq; olentem. In hac itaq; sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium Peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur.

Peucedani uires ex Gal.

Peucedani meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem specie facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen

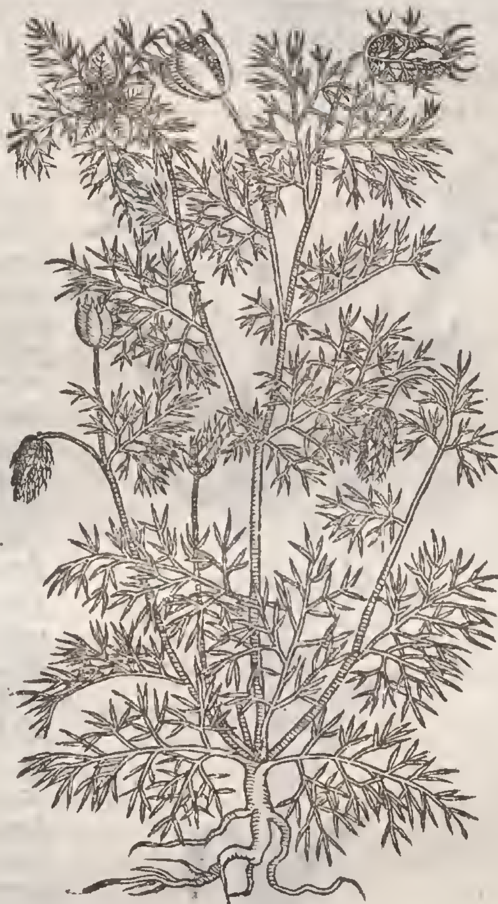
etiam

etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia uidelicet ualidè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat uerò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανος Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano. Nomina.

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

Gith, seu Melanthium. Cap. LXXVIII.

GITH exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: folijs, vt senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercursantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit. discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque vetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clauos excutit, cum vetere vrina impositum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodest. teretes ventris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico. destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morsibus ex aqua, drachmæ pondere, haustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

GITH, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs est minutim incisis, ramulis tenuibus, capitulis in summitate oblongis: in quibus semen includitur nigrum, intercursantibus membranis distinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis satum prouenit. Quod cùm ante nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, folijs ferè porri: caule prælongo, hirsutoq;, flore purpureo, rosæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem sententia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neque etiam semine. quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem Melanthij cõsideratio.

simul

Brasauoli erratum.

simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brasauolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simplicium uolumine Romæ excuso manifeste cæcutiuisse. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq; esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solum prædictis rationibus; sed ea quoq; herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare uideatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, & pseudomelanthium uocari potest. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod cùm postea ipse Brasauolus animaduerteret, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit sententiam. Quare posthac Brasauoli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur constituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania.

Melanthium syluestre.

Cæterùm est & syluestre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortensi non admodum dissimile, capitibus tamen grandioribus, & semine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere possumus, PSEVDOMELANTHIVM *sponte inter segetes nascens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo syluestre Melanthium esse. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, medicus alioqui peritissimus: cuius error à nobis explosus est libro secundo in lolij mentione. Porrò & illud semen odoratum, subrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm usurpant. seplasiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verùm si modò in aliquo dissidet, color est, qui in altero niger, in altero uerò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum.*

Pseudomelanthium.

PSEVDOMELANTHIO.

Melanthij uires ex Gal.

Melanthij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduò olfactum. Quinetiam si intrò in corpus sumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non est, si lumbricos interimat non esum modo, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neque sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias ejiciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem, aut uiscositatem humorũ retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus; præstantissimum id remedium est.

Nomina.

Μελάνθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Schuuartz coriander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Laserpitium. Cap. LXXIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia, Media, & Libya nascitur: caule ferulaceo, quem maspetum uocant: folijs apio similibus: lato semine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrescentibus circa sedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota resistit: os commendat, cibis, aut sali permista. Laser è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, suaui gustu, quod dilutum facilè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet: blandissimo odore, adeò ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uirosum reddunt odorem. Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magudarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum laser, mox folia, postremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit:

cit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias ſanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. ijs prodeſt, quos beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus venena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoercitis immittitur: & cum rutā, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clauos, calloſq́ue prius circumraſos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & excreſcentia in carne, polypoſq́ue, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur. extuberantia cum forſice extrahit. Veteribus faucium ſcabritijs opitulatur: grauem, ſubitoq; irraucescentem uocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: vuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa vtiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorum contractionibus, opiſthotonicisq́ue datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptiſq́ue prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitq́ue in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

Laſerpitij ſeu Laſeris conſideratio.

CREDIDIMVS iandudum Laſerpitij lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud iucundi ac ſuauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant uiri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitij ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè aduerſari uidebantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam. etenim ſic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo itaq; libro ultimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo uſq; tēpore Cyrenis defeciſſe, his uerbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem Silphium poſterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruiſſent, ac radices eius penè omnes eruiſſent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici ſucci defectum non in barbaros ut Strabo, ſed in publicanos quoſdam refert lib. XIX. cap. III. ubi de eo ita ſcribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clariſsimum Laſerpitium, quod Græci ſilphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius ſuccum uocant Laſer, magnificum in uſu, medicamētisq́;, & ad pondus argentei denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt. hactenus Plinius. Huic uerò cum Theophraſto fermè conuenit, quòd hic ſcribat pecus ſilphio purgari, pingueſcereq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij teſtimonio conſtet, Silphiū Cyrenis eorum uſq; ætate defeciſſe, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, ſi noſtra etiam tempeſtate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici poſsit. Quare id gummi, quod ſeplaſiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum ſilphij liquorem mentietur potius quàm ſit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor eſt, Silphium adeò Cyrenenſibus olim cuſtodibus fuiſſe aſſeruatum, ut inde aliò deferri non potuiſſet, niſi clam à mercatoribus, qui uinum apportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi ſolitum tradit. quin & tanti factum fuiſſe à Cæſare, ut illud inter aurum argentumq́; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum ſumi poteſt, quòd Belzoinum noſtrum non ſit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copioſum importatur non ſolùm in Italiam, ſed in uniuerſam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioſcorides Cyrenaico ſucco uim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidiſsimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidē uideo, quomodo uulgare Belzoinum poſsit legitimum Laſer exprimere: quoniam illud nullam prorſus guſtantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam eſſe. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum noſtrum in Cypro ex arbore ſatis procera manare affirmauit: ubi tamē Silphium naſci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneſo id gigni, ſed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laſerpitium non modò in Cyrenenſium agro quondam prouenerit; ſed etiam (ut ſcribunt Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius) in Perſide, Media, Syria, & Parnaſo monte: & quod ob id ad nos aduehi poſsit. Nos huic ita facilè reſpondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, ſed qui fœtidus ſit, uiroſiq́; odoris: atq; eum eſſe dixerim, quem officinæ medicorum Aſſam fœtidam uocant. Nanq; Laſer (ut Dioſcorides teſtatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uiroſum reddit odorem. quinetiam, eodem teſte, Laſer omne antequàm ſiccecſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomēto. id quod poſt ipſum ſcriptis tradidit Plinius libro ſuperius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum eſſe, quòd præſtantiſsimū

Laſer,

Opinio quorundam explosa.

Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid ueteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undique concolor, quæ confractas uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib. VI. cap. III. de plantarum historia ideo eius uerba hìc subijciam.

Laserpitij histor. ex Theophasto.

De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassáq; : caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceũ, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo uere incunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq;. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere solent. Suntueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiè, neq; plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uasis coniecerint, farinamq; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuráq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deniat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circunfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant; cibus non solùm hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unicè posse. Quòd si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq; uehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisq; rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus.

Laserpitij uires ex Gal

Meminit Galenus Laserpitij libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidissimis est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, et omnium potissimùm succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquã sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aeriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Nomina.

Planta, quæ Grecis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascastes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anniden, & Mascasten. Liquor seu lacryma Græcis λάσερος, Latinis Laser nominatur. Radix μαγυδάρις Græcis uocatur.

Sagapenum. Cap. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ ſuccus eſt, quæ in Media naſcitur. Optimum eſt tranſlucens, fuluo forinſecus colore, & intus albo, neſcio quid inter laſer, & galbanum redolens, guſtu acri. Prodeſt laterum, & pectoris doloribus, tuſsibus uetuſtis, conuulſis, & ruptis. craſſam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menſes pellit, ſed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodeſt ex uino hauſtum, ſerpentium ictibus. olfactum ex aceto uuluarum ſtrangulatus excitat: oculorum cicatrices, offuſam caliginem, hebetudines, ſuffuſionesq́; detergit. Reſoluitur ut laſer, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

Sagapeni cõſideratio.

SAGAPENVM officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etſi eius adulterati frequentior, & communis ferè ſit uſus: tamen Venetijs præſtantiſsimum quoq; uenditur, idq́; illi præcipuè comparant ſeplaſiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia naſci auctor eſt Muſa Ferrarienſis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus ſiquidem regionibus allatum, ut conſtat, cæteris præſtat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis ſilentio prætermiſſa eſt.

Sagapeni uires ex Meſue

Sagapenum itaque (ut Meſues tradit) craſſos, lentosq́; humores deijcit, craſſamq́; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, craſſaq́; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralyſi, orisq́; diſtentioni. Pectus ualentiſsimè expurgat, eiusq́; ac etiam lateris dolores tollit, præſertim ſi bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris em plaſtri modo impoſitum, aut intus aſſumptum tuſsi diuturna uexatis, ac difficulter ſpirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus ſingulare remedium eſt, ſi tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Diſcutit compaginum duritiam emplaſtri modo impoſitum, addito aceto, & capparum ſucco. Rutæ ſucco, et auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum oculorum caligines diſijcit, aquamq́; in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos ſanat, ſi cum aceto ſuperponatur. Articulorũ compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè ſedat: quippe quoniam ualentiſsimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam ſi in coxendicum aliarumq́; partium remotis, profundisq́; locis ij deliteſcant. Potum, aut clyſteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menſes cit, ſed fœtum interficit, tam hauſtum, quàm ſuppoſitum: contra uteri dolores, ſtrangulatusq́; prodeſt. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiſcina reſina, & Indica nardo.

Sagapeni uires ex Gal.

Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Sagapenum liquor eſt calidus, et tenuium partium, ſicut & alij liquores. Sed & abſterſionem quandam poßidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atq; extenuat. Quin & ſuffuſionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craßitiem, non malum eſt medicamentum. Porrò planta ipſa, ex qua prouenit, ferulæ aßimilis, imbecilla, & inutilis eſt. Sanè ipſa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abuſiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abuſum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipſum cognominare non Sagapenum, ſed Sagapeni ſuccum.

Nomina.

Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, ſiue Sechbinegi: Seplaſiarijs, pariter & Hiſpanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Euphorbium. Cap. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confeſtimque è plaga, perinde atque uaſe quodam, in uentriculos copioſus lactis humor effluit, præter id quod humi ſparſum, uulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: vnum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concreſcit, atque uitreum ſpectatur. Eligendum eſt tranſlucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ, & glutini miſtione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè Euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus. ſquamas oſsium eadem die eximit: uerùm eo utentes, neceſſe eſt linamentis, aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos à ſerpente nihil moleſti paſſuros, ſi inciſa oſſe tenus capitis cute, intritus ſuccus infundatur, uulnusq; poſtea conſuatur.

Euphorbij conſideratio.

NON equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium, quo paßim officinæ utuntur, cùm tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentißimam acrimoniam nunquam, niſi inuito animo, à ſe-

N plaſtarijs

plaſtarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio goßipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant; tanta tamẽ eſt acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi moleſtißimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, ut ſolertißimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt; eximium acrimoniæ ſeruorem expaueſcentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; teſtis eſt) adinuenit primum Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbiam medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbio deiectoria ineſt facultas. cuius nuſquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aetius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis diſſeruerunt.

Euphorbij vires ex Aetio, & Actuario.

Euphorbium nõ modò pituitam trahit; ſed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Eſt autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentißimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorem habentibus datur. cæteros uehementer cõturbat: ſitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcendum. Modus triobolaris, ex aqua mulſa. Præſtat tamen cum melle cocto ipſum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro ſeptimo, ubi inter ea Euphorbium recẽſuit, quæ aquam, et pituitam deijciunt. Verùm in ſimplicium cenſu, Dioſcoridem, Galenumq; ſecutus, de hac deiectoria facultate ipſe quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Meſues fuſius Euphorbij uires tradidit in ſoluentium medicinarum mentione, ubi ita, ad ſenſum ſaltem ſcribit.

Euphorbij vires ex Meſue.

Euphorbium gummi eſt, quod uſqueadeo excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq; inferat, penetret, & uiolenter abſtergat. Euphorbium noxium admodum eſt medicamentum, ita ut non ſine labore, animi defectu, ac ſudore frigido alum deijciat. Iecineri ob id, uentriculoq; ſua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, niſi prius ijs commiſceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum craſſam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à craßis contumacibúsue excrementis, qua in re omnium ualentißimum eſt medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc reſolutis, conuulſis, ſtupidis, tremulis, oriſq; diſtentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, ſi ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentißimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternoſos, obliuioſoſq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere hauſtum (ut Serapio, & Auicenna ſcriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum ſpatio eroſis ab eo inteſtinis, & uentriculo. Euphorbium, teſte Meſue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum eſt, quàm annum integrum conſenuerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus ſepultum.

Ex Galeno.

Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Euphorbium cauſticæ, ſiue urentis, & tenuium partium facultatis eſt, alijs ſuccis ſimiliter. Et lib. II. de compoſitione med. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita ſcribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum eſt, quòd citò exoluatur. quare in eiuſmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictu etiam recens albidius eſſe: quod uerò inueteratum eſt, flauioris aut pallidioris coloris reddi.

Nomina.

Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum ſuccus eius: Mauritanis, Euforbion, ſeu Farbium. Italis, Euphorbio: Hiſpanis, Alforuiam, Alſorfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Galbanum. Cap. LXXXI.

GALBANVM ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignoſum, retinens nonnihil adiecti ſeminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba freſa, reſina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, diſcutit: menſes, ac partus trahit appoſitu, uel ſuffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuſsim ueterem, difficultatem ſpirandi, ſuſpiria, rupta, conuulſa. Aduerſatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: ſimili modo ſumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ ſtrangulatus, & uertiginoſos olfactu ſuſcitat. Si uratur, fugat nidore ſerpentes, & perunctos feriri non patitur. Serpentes cum oleo, & ſphondylo circumpoſitum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. vrinæ difficili prodeſſe exiſtimatur. Reſoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliàs meconio, ære uſto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius ſordes fluitabunt: quas hoc modo facilè ſeparabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uaſis ne tangat; opertoque uaſe in feruidam aquam demittito: ſic enim ſyncerum, ueluti per colum eliqueſcet, & lignoſum in linteo remanebit.

Galbani cõſideratio.

QVANVIS legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præſertimq; Venetiis uenale reperiatur; id tamen quo paßim officinæ utuntur, nihil, uel ſanè parum Galbanum refert, quod in laudatißimi genere à Dioſcoride repræſentatur. Siquidem illud non modò ab impoſtoribus adulteratum eſt; ſed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi ſeplaſiarii, quod optimum eſt: alii

alij uerò, qui parſimoniæ, ne dicam auaritiæ ſtudent magis, quàm honori, ut qui probatiſsimum uix nunquam aſſequi poſsint, id ſaltem, quod impurum eſt, purgare deberent à Dioſcoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs ſordibus expurgari poſsit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galbanum ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; ſanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut ſecundo completo: in deſiccando uerò ex ſecundo incipiente. Id Græcè* χαλβάνη, *Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hiſpanicè, Galbano.*

Galbani uires ex Galeno.

Nomina.

Ammoniacum. Cap. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agaſyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris ſimilitudine, minutis glebis, denſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarum. Hoc genus thrauſma, id eſt, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasq; diſcutit. potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumq; doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cum ptiſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abſterget, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto, & impoſitum, iecineris, lienisq; duritias ſedat. diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſsitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

Ammoniaci conſideratio.

AMMONIACI *lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen ſynceriſsimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſsimum Ammoniacum uiſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoſtorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc uel illegitimum, uel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.* XII. *cap.* XXIII. *ubi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocãt, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco uſi ſunt antiqui (ut Paulus eſt auctor) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè uſum illud ab ijs receptum fuiſſe conijciendum eſt, quod electiſsimum, & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aetio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantiſsimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò ut et articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat. Quod Græci* ἀμμωνιακὸν, *Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani, Raxach, ſiue Aſſach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hiſpani, Aguaxaque, & Armoniaque.*

Ammoniaci vires ex Gal.

Nomina.

Sarcocolla. Cap. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, pollini thuris ſimilis, rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

Sarcocollæ conſideratio

LACRYMAM *hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratàmue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata referatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus guſtu facilè deprehenditur. quandoquidẽ quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius lib.* XIII. *cap.* XI. *albam cæteris prætulit, ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utiliſsimum pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib.* XXIIII. *cap.* XIIII. *idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollã ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille uerò contrà dulcedinem.*

Sarcocollæ vires ex Arabibus.

Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compagibus, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tuſsientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Caluescũt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus

impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluũ tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus. quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidè legerim, scriptis tradiderunt. **Ex Galeno.** *Sarcocollæ uires retulit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris Persicæ. mistam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaq; citra morsum desiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.* **Nomina.** *Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anzarot, Anazaron, seu Auzurut: Hispanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.*

Glaucium. Cap. LXXXIIII.

GLAVCIVM succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in ossa fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescant: deinde contusis succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio. *GLAVCIVM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo paßim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum synceruműq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, et gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quòd in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterũ errorem inciderint: quòd non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem.* **Glaucij uires ex Galeno.** *Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utiq; si ualentia non fuerint, curare poßit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia: utraque sanè frigida, uerùm non summè, sed ceu aqua fontana.* **Nomina.** *Γλαύκιον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.*

Glutinum. Cap. LXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præstantißimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

Piscium Glutinum. Cap. LXXXVI.

PISCIVM gluten, uenter est piscis cetacei. Prestat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini consideratio. *NEMO est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæq; facultatis est, quibuscunque ipsum partibus illinas.*

Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. **Nomina.** *Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hispanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piscium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce: Arabicè utrunque gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.*

Viſcum. Cap. LXXXVII.

VISCVM optimum eſt recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauant, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſque alijs arboribus: quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, diſcutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæteraſque collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera miſtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: uetera ulcera, abſceſſusque, quos cacoethes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. miſtum cum calce, & uini fæce, ſuam uim intendit.

VISCVM fit pluribus, ac diuerſis modis. Verùm omnium præſtantiſsimum eſt, quod è grauis in quercu naſcentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, maliſq; naſcitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatiſsimum prouenit, ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, ubi uaſtiſsimæ aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno uitæ ſuæ periculo, ſæpiusq; funibus adalligati id muneris in aere pēdentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quouſq; furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, in alo, ac pyro, non tantùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtico, quanuis penitus inutile. Viſci maxima Hetruſcis utilitas eſt: nam præter eius uſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile eſt uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viſco uites omnes circundant, quo poſtea erodentes uermiculi, qui tam præſtantiſsimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perſpexiſſet natura omnium rerum parens, uiſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hæc ob peſtem uino deſtitueretur. Viſci fructu ueſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri uulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore uiſci ſemine pleno inficiuntur, & ſeruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem ſemine naſcitur planta, quæ uiſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictum eſt. Turdus exitium ſibi cacat. Ceterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanque cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro II. cap. XXIII. de plantarum cauſis, unde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (ut Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſsimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ innaſcitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidunt. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò antè citato, cùm ita ſcribit. Viſcum aliud folio eſſe

Viſci conſideratio.

Viſci vtilitas in Hetruria.

N 3 perpetuo,

Theophrasti sententia nõ accepta.

perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud uirentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc est, quemadmodum diximus. hactenus Theophrastus. Verùm enimuero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auiculis tantum capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupijs, quòd arboreo uisco careant; illudq; é Venetijs deferunt, quò primùm ex Damasco Syriæ aduehitur: unde Damascenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum é quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & uiburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuißimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt. Visci meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Viscum ex plurima aerea, & aquea calida, paucißima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & craßiores, eósque diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, uelut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς: Latinum, Viscum: Arabicum, Dabach, seu Dibach: Italicum, Vischio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hispanicum, Visco.

Visci uires ex Galeno.

Nomina.

† Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantum leguntur. γίνεται ἔκ τινος καρπȣ̃ περιφερȣ̃ς. hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres uidetur secutus Plinium, qui lib. XVI. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur meßium tempore immaturi.

Aparine. Cap. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu contra viperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

Aparines cõsideratio.

APARINE nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar prostrat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera gluinanda, et ad papillarum rimas. Aparines meminit Galenus lib. VI. simp. medic. ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, et desiccat: habetq; nonnihil subtilium partiũ. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine, et Speronella: Germanis, Klebkraut: Hispanis, Presera: Gallis, Grateron.

Aparines vines ex Gal.

Nomina.

Alyssum. Cap. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, unicaulis, subasperis rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri potu

potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSI *uaria est apud auctores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus: quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis cōstat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, eius uerba declarant lib.* XXIIII. *cap.* XI. *ubi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq;. hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post aparinem, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuū esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum. in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim.* Alyssi consideratio.

Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aetius, cùm inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim uocant, quæ propter uias ubique nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His uerbis Aetius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neq; etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel ultimam in suum Alyssum receperit Aetius. Florem siquidem purpureum habet sideritis Dioscoridi postrema, in uineis, & macerijs nascens; folium tamen non crassum, sed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic postremò, ut alijs quoq;, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus lib. II. *de antidotis, ubi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio assimilis, asperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet, exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quàm ultimam sideritim referre. Cùm igitur uaria admodum sit de Alysso auctorum sententia, cùmq; eius historia tam uaria, incertaq; habeatur, difficilè quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè uocari possit.* Varia de Alysso sententia.

Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) siluestrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter uersati, hæc & maiora dijudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neq; illud similiter, cuius meminit Aetius. Sed quod horum in usu medico probandum, uel reprobandū sit, non facilè decernere ausim. quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim. Ruellij error

Qui præterea Alyssi facultates tradidit lib. VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat.* Alyssi uires ex Gal.

Herba, quæ ἄλυσσον Græcè, Alyssum quoq; Latinè dicitur: Italicè, Alisso. Nomina.

Asclepias. Cap. XC.

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numerosas, tenues, odoratas: floris uirus graue: semen securidacæ. nascitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus uuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoethe uocant, illinuntur.

FALLVNTVR, *mea quidem sententia, qui Asclepiadis uice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunq; secus uias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuißimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in uijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre.* Asclepiadis consid. Quorundam lapsus.

Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij

Fuch. error. *(pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quàm uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis prouenit, læui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias nō profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, ὠώδεις, id est, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maximè aduersari scribant, quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, si contritæ in puluerem radices ex uino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præsertim ubi lac in eis coierit: in quorum usu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Asclepiadis sit proprium. Cæterùm non desunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum ulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum eius in unguentis admiscent: nanq; uulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus disserens, sic tantùm inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus.*

Nomina. *Ea Græcè ἀσκληπιὰς, ut etiam Latinè Asclepias nominatur: Italice, Asclepiade.*

Atractylis. Cap. XCI.

ATRACTYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis uirgis, magna parte nuda, asperaque, qua fœminæ pro fusis utuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

Atractylidis consid. Ruel.& Hermolai error. ERRANT *haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus lib. VI. cap. IIII. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit, syluestri, urbanoq; discernitur. Syluestris genera duo notantur, alterum urbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; soncheos profert, quodammodo humi caule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraq; urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare. quod in folijs euenit. decerpta enim, carniq; ablata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim. & quidem in totum (ut summatim proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima syluestris, & satiuæ. Syluestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij uerba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant; primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatū; non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. XVI. eiusdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phonos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum: quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sanè animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò*

loco

loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterum hactenus in Italia, ut ingenué fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertam esse scio. quanuis non iuero inficias, quin ea possit etiam in Italia nasci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchré respondebant: attamen ex ijs nullam unquam nactus sum, quæ folijs carni adhibitis sanguineum succum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpē, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humi caulis cernitur. quinctiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc plané asserere non dubitem. Sed certé Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nā etsi ego millies periculum fecerim; nunquàm tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem é uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat, quoniam id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset, Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neque etiam mihi, ut liberé liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas nō profert, sed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquàm in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atque excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tēpore non cognita. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quò terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; existimationis plāta est non modò apud Italos; sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quàm uenenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstāt eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoethe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ é ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλὶς, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis, Atrattile. Ruel. lapsus. Cardui benedicti uires. Nomina.

CARDVVS BENEDICTVS.

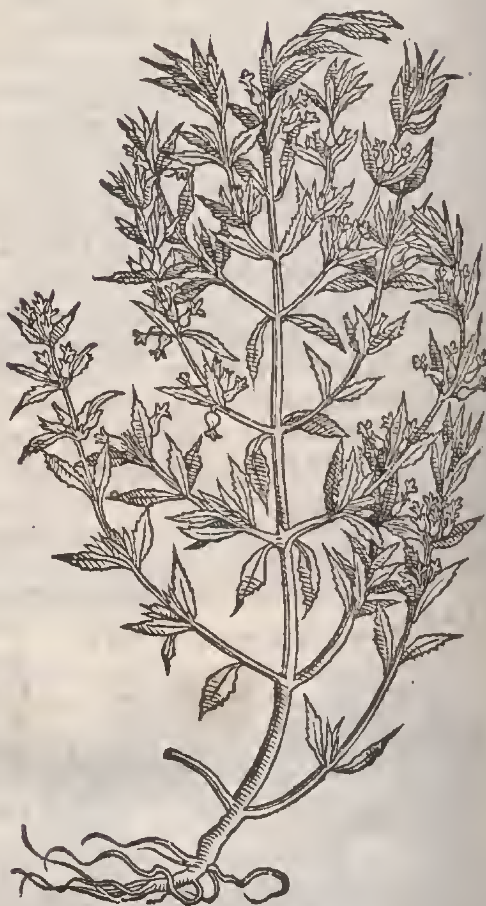
Polycnemum. Cap. XCII.

POLYCNEMON, frutex, est surculosus, foliis origani: caule, ut pulegii, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad urinæ stillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

POLYCNEMON hactenus, quòd ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Cæterùm etsi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed siquis interim Polycnemi uires ex Galeno quoq; scire desiderat, is lib. VIII. simpl. medic. illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaq; & ob id uulnera glutinat. Huic plantæ nomen, Græcum πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum, Policnemo. Polycnemi consid. Vires ex Galeno. Nomina.

Clinopodium

CLINOPODIVM.

CLINOPODIVM ALTERVM.

Clinopodium. Cap. XCIII.

CLINOPODIVM frutex est foliis serpyllo similis, surculosus, duum dodrantum altitudine. Nascitur in petrosis. Flores, marrubii modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & pensiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluū sistit decoctum ad tertias, potumque, si febrim sentiunt, ex aqua; alioquin, ex uino.

Clinopodii consid. *CLINOPODIVM nil aliud nobis designat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedentibus interstitijs caulem circumplectuntur, basim lecticæ pedum ræferat. Nascitur ubique frequens, folijs non modò serpyllo proximis; sed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræsentat.* Clinopodij facultas ex Galeno. *Huius meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uerò etiam essentia tenuium partium: ponatq; ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum resiccantium.* Nomina. *Κλινοπόδιον sic Græcè, ut Latinè pariter Clinopodium uocatur: Italicè, Clinopodio.*

Leontopetalum. Cap. XCIIII.

LEONTOPETALON, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punicei coloris: folia brasicæ, sed papaueris diuisura, radicibus nigris, rapæ similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetali consid. *LEONTOPETALVM, eiusq; nigram, extuberantemq; radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius libro XXVII. cap. XI. ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio braßicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo,*

LEONTOPETALVM.

do. radix rapæ similis, grandis, nigra nascitur in aruis. Leontopetali uires ex Gal. *Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine poßidet.* Nomina. Λεοντοπέταλον *quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopelo, Itali,*

Teucrium. Cap. XCV.

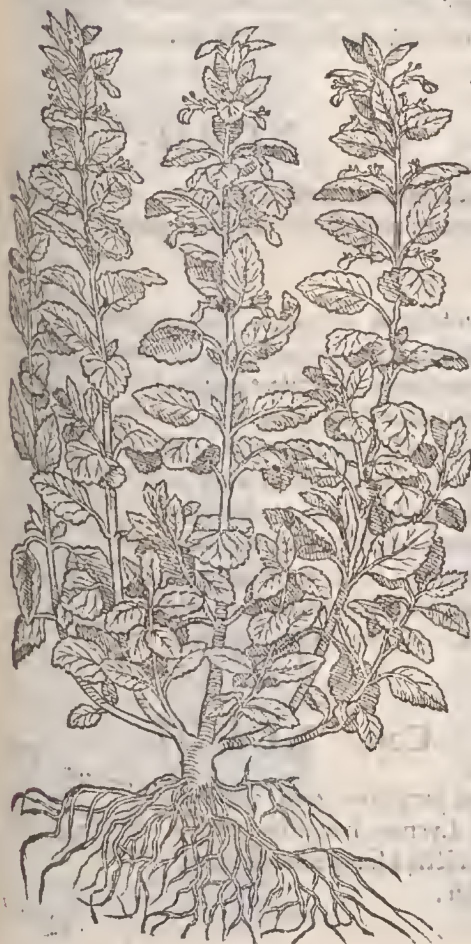
TEVCRIVM, siue, ut aliis placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenui folio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: itẽ serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

Teucrii consideratio. HERBA *quædam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similia, ut sæpe ex tempore uisa oculos decipiat. Hanc esse uerum Teucrium mecum semper existimaui, quòd ea mihi planè notis respondere uideatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat ubertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. cap. V. ubi ita scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neque semen gignit. Medetur lienibus. Cõstatq; sic inuentam. Cùm exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eumq; exinanisse. ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis uulgari sermone uocatur Faua grassa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor, Telephium esse contendũt.*

Teucrii uires ex Gal. *Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uerò excalfacientium ordine.*

Nomina. *Hanc herbam Græci* τεύκριον, *Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.*

TEVCRIVM.

Trissago. Cap. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, aliis chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinẽ. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habẽs exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, indurato lieni, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium uenena ex uino, potu, illituq; efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

CHAMAE-

Chamædryos consid.

TRISSAGO.

CHAMAEDRYS herba est uulgaris notitiæ In Hetruria, Senensibus præsertim, uulgò appellatur Quercîuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herbã febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnificiũt Chamædryn Hetrusci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, non minus quàm scordium planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioscorides, alijq; ueteres unius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX. cap. X. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, ut thapsiæ, & ischiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto auctore, bilem deijcit.

Chamædryos uires ex Gal.

Trissaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac mẽses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit.

Nomina.

Hæc planta χαμαίδρυς Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Quercîuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.

Leucas. Cap. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm urbana foliis, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis cõsideratio.

TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ auctoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Letinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quòd hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam.

Nomina.

Λευκὰς herba sic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Lychnis. Cap. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur. Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis poto. ictis à scorpione subuenit. Aiunt huius herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

QVAN-

LYCHNIS.

Quanquam non facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab alijs rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erãt notißimæ ob frequentẽ earum usum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritiensi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quod præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiusdẽ generis frequentißimam apud Ananienses syluestrem repererim, illi satiuæ adeò per omnia similem, ut cùm natalis duntaxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis syluestris appellari queat. His accedũt tomentosa earũ folia, quæ ad lucernarũ usum pro ellychnio commodè usurpari possunt. Vnde apud ueteres Lychnidis sibi nomen asciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goßipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inseritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm goßipio, ut puto, carerent antiqui, tomentosis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbasci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut nostra melius firmetur opinio, quòd flos plãtarum, quas Lychnides esse opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas; qua in re priscam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. XXI. cap. IIII. Lychnidẽ inter rosas retulit, sic inquiens. Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis uerò Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec unquã excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis cõsideratio.

Lychnidis coronariæ semen, ut Galenus est auctor lib. VII. simplicium medicamentorum, calidum est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: siccum sanè eodem quoq; modo. Lychnidis facultas ex Gal.

Quæ herba Græcis λυχνὶς Lychnis quoq; Latinis dicitur: Italis, Lichnide. Nomina.

LILIVM.

Lilium. Cap. XCIX.

Lilia coronamentis se dedunt, Liria à quibusdam vocata. E quibus vnguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij susinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambustis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vase coquitur conuenienti medicamento vetustati vlcerum, & ad recentia vulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, vuluam emollit, menses ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præcisis, luxatisque medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraque in capite manantia expurgat: abstergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoscyami folijs, & farina tritici mulcendis testium inflammationibus. Semen potum morsibus serpentium aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima vnguentis nascuntur.

Liliorum cõsideratio.

LILIA Italis notißima sunt, atque adeò omnibus, ut planè superuacaneum esse putem, exemplo Dioscoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræsentare, uel alterius historiam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoque mos gerendus est, qui semper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco silentio præterire non potui, quin hic insererem, qua ratione, quóue mangonio alba lilia (si tanta fides priscis rei herbariæ auctoribus adhiberi potest) purpurea fieri poßint.

Liliorum historia ex Pli.

Quod cùm Plinius docuerit lib. XXI. cap. V. ubi de Lilijs latius differit, ideo eius uerba subijciemus. Lilium, inquit, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In unguenti uerò, oleiq; usu folia non spernuntur. Est flos non dißimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosæ; & hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum. nihilq; est fœcundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatißimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quòd narcißis folia in radice sunt, probatißimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliaq; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri uini, uel Græci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uicißim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate merguntur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.

Martagon, & eius delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quod MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dißidet, sicuti nec caule. Folijs uulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, uel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq; iucundi. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius, asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, non est cur iam nos eam pluribus refellamus.

MARTAGON.

Liliorum uires ex Gal.

Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua utiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq; temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus sit aptißimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoq; moderatè desiccantem, extergentemq; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipse ad obductam usque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoque uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus: nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid

aliorum

aliorum medicamentorum ualidius extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absq; morsu. Imposuimus uerò etiam quandoq; & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunq; : atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absq; morsu, ceu uulnera omnia ingentia, et maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidáue, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingã adigit, celeriter uerò relinquenda sunt, atq; ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis. Nomina.

Ballote. Cap. C.

BALLOTEN, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, conplures ex vna radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graucolentibus, apiastro proximis: unde aliqui apiastrum eam uocauerunt. candidi flores uniuersi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, folijs ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & sordida ulcera cum melle.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & paßim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq́; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio prætererierit Galenus) lib. VII. sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum, βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.

Ballotes consideratio. Nomina.

† In Oribasij codice manu scripto hic interiectum legitur uerbum μέλανα, quod folia quoq; Ballotæ nigra reddit. Nec temerè fortaßis illud quis adijciẽdum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quòdq; ipsius meminerit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. cùm inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.

Apiastrum. Cap. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen usurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraq́;, nec ita hirsuta spectarentur: citreũ malum olent. Folia cum uino pota, aut illita prosunt, contra ictus phalangiorum, scorpionumq́ue: item aduersus canis morsum. Decocto eorundem gratia, foueri prodest: desesßionibus fœminarum ad ciundos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita sedant.

MELISSOPHYLLON, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Melissa, sicut etiam Insubres. Herba est uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum satiuum, alterum syluestre. Fuchsius tamen medicus clarißimus, Melissophyllum in tria genera digeßit libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed curijs duo prima genera, Apiastri consideratio.

APIASTRVM.

MARRVBIVM.

quæ (ut ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum uidetur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud reſtrat, quàm citreum malum, cuius tantum odorem ſpirare Dioſcorides memoriæ prodidit.

Apiaſtri uires ex arabibus.

Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Græci, quod extet, ſilentio prætererunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllũ excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq́; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq́; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus cõpetit. Vires deiectorias poſſidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit.

Ex Galeno.

Melliſſophylli meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utatur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro XX. cap. XI. auctore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia.

Nomina.

Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Meliſſophyllum, & Apiaſtrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, ſeu Trungian, & Marmacor. Italis, Meliſſa, et Cedronella: Germanis, Meliſſen, et Binenkraut: Hiſpanis, Torongil, & Hierua cidrera. Gallis, Meliſſe, & Pom cirade.

Marrubium. Cap. CII.

MARRVBIVM, frutex eſt ab radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: foliũ pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia ſicca cũ ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cum melle ſuſpirioſis, tuſsientibus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat, item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. ueſicam, renesq́ lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq́; ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

MARRVBIVM

Marrubij cōſideratio.

Marrubij uires ex Gal.

Nomina.

MARRVBIVM uulgaris eſt planta, notiorq́; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda ſit. Eius duo genera conſtituit Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, ſerratiori, inciſuriſq́; profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat, quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuere. Alterum rotundius, ſqualenſq́; uehementer, ſicut ſphaceli, inciſuras habens obſcuriores, minuſq́; ſerratum. hæc Theophraſtus. Ex quibus utique conſtare poteſt, Theophraſto alterum marrubium non aliud eſſe, quàm Dioſcoridi balloten. Marrubij uires tradidit Galenus libro VIII. ſimpliciũ medicamentorum, ſic inquiens. Marrubium ut guſtu amarum eſt, ita ſi quis utatur, conſentientem huic ſapori actionem poßidet, iecur, ac lienem obſtructione liberans, & thoracem, pulmonemq́; expurgans, ac menſes promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq́; ipſum quiſpiam in caliditate quidem ſecundi ordinis iam completi: in ſiccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uiſus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſijcere, meatumq́; ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt uſus. Id Græci πράσιν quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Faraſio, ſiue Fraſium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen kraut: Hiſpani, Marruio: Galli, Marrubin.

Stachys, Cap. CIII.

STACHYS, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed lõgior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & cõplures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

Stachyos cõſideratio.

Plinij lapſus.

Stachyos uires ex Gal.

Nomina.

STACHYS frequentißima in Italia naſcitur. aſſurgit enim uirgis compluribus, anguloſis, ab una tantùm radice exeuntibus, hirſutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numeroſis, incanis, hirſutis, oblongis, præduris, odoriſq́; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambito caulem circundant marrubij modo. Ex quibus ſanè notis ſatis conſtare arbitror, hanc herbam, quam pictam exhibemus, eſſe ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut Galenus teſtatur) amara ſit, et guſtu acris. Plinius lib. XXIIII. cap. XV. Stachyn porri ſimilitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, praſon pro praſion legens. Siquidem πράσον porrum ſignificat, πράσιον uerò marrubium, cui Stachys eſt ſimilis. Stachyos meminit Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. ſic inquiens, Stachys frutex eſt marrubio ſimilis, guſtu acri, et amaro, tertij eſt ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter nõ ſolùm menſes mouet; ſed & abortum affert, & ſecundas eijcit. Στάχυς ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè uocatur: Italicè, Stachi.

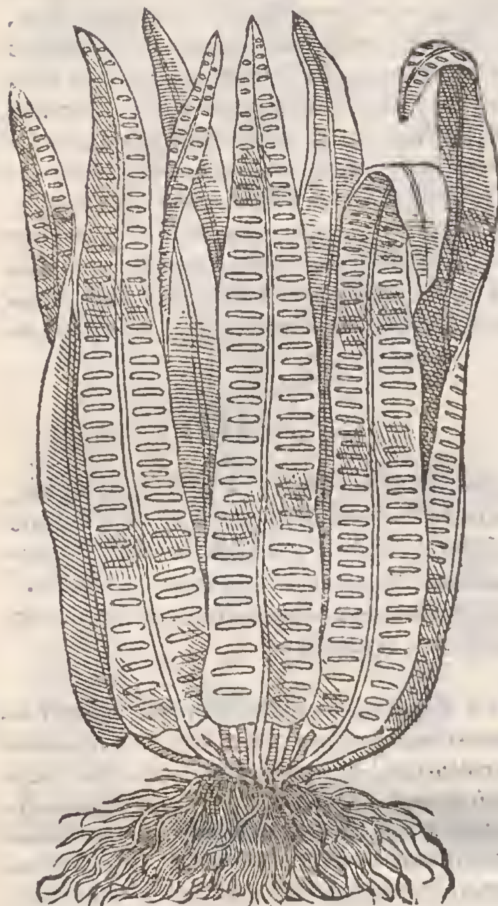
Phyllitis. Cap. CIIII.

PHYLLITIS folia promit rumici ſimilia, longiora, & uiridiora, ſena, aut ſeptena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem penſiles quaſi uermiculos tenues oſtendunt. In umbroſis, & opacis hortorum locis emicat. guſtu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque ſemen profert. Folia in uino pota ſerpentium morſibus aduerſantur. quadrupedibus per os infuſa auxilio ſunt: & ſi dyſenteria, aut reſoluta aluus exercet, potui datur.

Phyllitidis conſideratio.

QVI notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioſcoride tribuuntur, diligentißimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim eſſe eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infrà ſuo loco dicetur) illa nimirum ſit herba, quæ Græcis Aſplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita ſe res habeat, hinc in primis ad credendũ impellor, quòd umbroſis, opacis, humentibuſq́; locis proueniat: quòdq́; folijs ſit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibuſdã tranſuerſim per interualla ſignatis, ſubrubentibus, quæ (ut Dioſcorides inquit) penſiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus ſapor, qui guſtu percipitur. Huc poſtremò accedit, quòd caule, flore, & ſemine uacet: tametſi non deſint, qui credant, eius ſemen è penſilibus illis uermiculis prodire. Neque illud ſententiæ noſtræ quicquam obſtare crediderim, quòd huius her

PHYLLITIS.

bæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioſcoridis au-ctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experien-tia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uiſa ſunt, ſed à quàm plurimis ſe ſimul tangentibus, ita tamen ut una ab altera ſeparari poſſet. Vnde facilè cognoui, quòd ſi ſingulæ radices ab-inuicem diſtinctæ conſiderentur, non pluribus, quàm ſenis, aut ſeptenis folijs refertæ inuenientur. His itaque rationibus, mea quidem ſententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Ma-nardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchſius, omnes alioqui cla-riſsimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam cer-uinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, ſed Hemionitim. Nam etſi Hemionitis caule, flore, & ſemine uidua ſit; non ta-men folijs conſtat rumicis, ſed dracunculi, curuis, nouæ lunæ in-ſtar. Illud inſuper addiderim, quòd iam reperta ſit Hemionitis, quæ omnibus prorſus notis legitimam refert. Sed ijs fortaſſe er-randi occaſionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſua-det. quod tamen Hemionitidis eſt proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius ſecuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq́; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum incide-runt.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapſus.

Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medi-camentorum, ſic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis ſit acerbæ, nō abſurdè diarrhœas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat.

Phyllitidis uires ex Gal.

Planta, quæ φυλλίτις Græcis, Phyllitis item Latinis appella-tur: Italis, Phillite: Germanis, Hirtz zungen: Hiſpanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Nomina.

Phalangium. Cap. CV.

PHALANGIVM, à quibuſdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, pluréſue, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens: ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́ue ictus: tormina quoque diſcutiunt.

Phalangij cō ſideratio.

EADEM ferè, quæ hîc de Phalangio poſteritatis memoriæ prodidit Dioſcorides, retulit Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita ſcribit. Phalangites à quibuſdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthenon, uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes. Flos candi-dus, libro rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́;, & ſerpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt. Cæterùm etſi non de-ſint hodie herbarij, qui in Phalangij, ut in pluriū aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quaſdā quales quales ſint, ſubſtituant, atque rei herbariæ parum gnaris pro legitimis ſæpe oſtendant; ipſe tamen hactenus, ut in-genuè fatear, uerum Phalangium non uidi in Italia, neq; ab alijs inuentum ſcio. quanquam non equidem negauerim, ipſum inibi naſci.

Phalangij uires ex Gal.

Phalangij uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pha-langites ſic apppellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis: quamobrem & tormina patientibus ſuccurit.

Nomina.

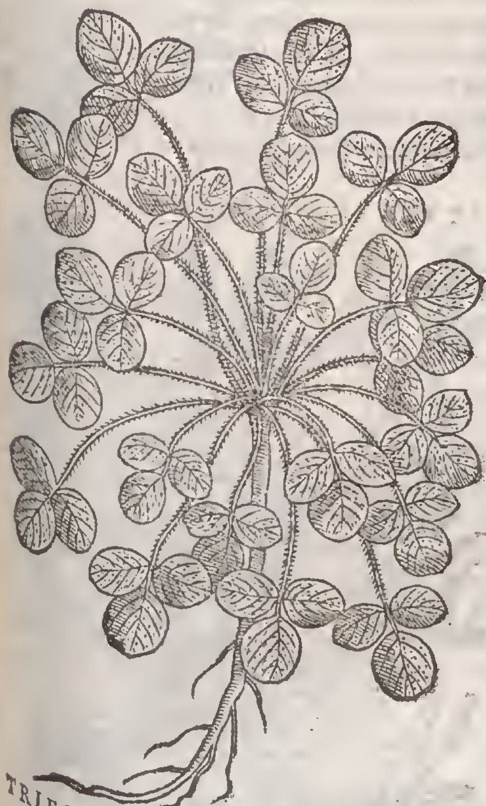
Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

† Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hîc non πλατύ, hoc eſt latum, ſed παχὺ, quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruelliū in uer-tendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq́; uocem illam reddidiſſe.

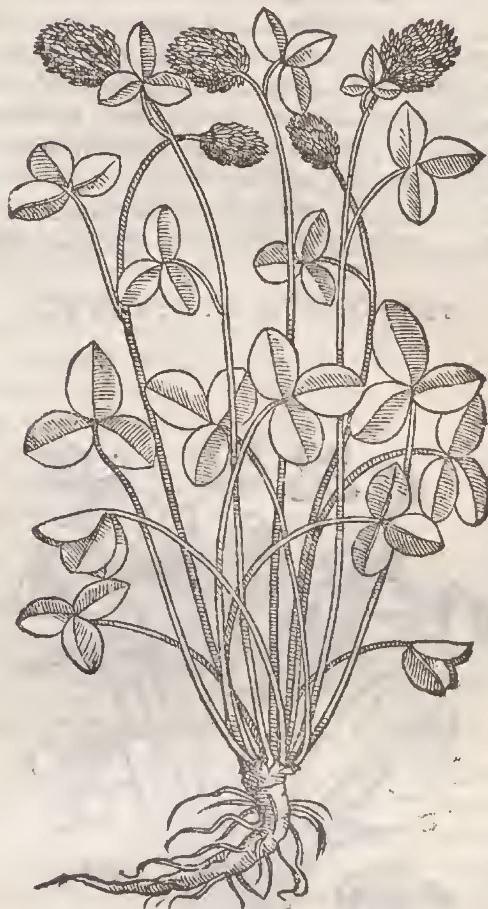
Trifolium. Cap. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares e-naſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto herbæ ſimilia: ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen

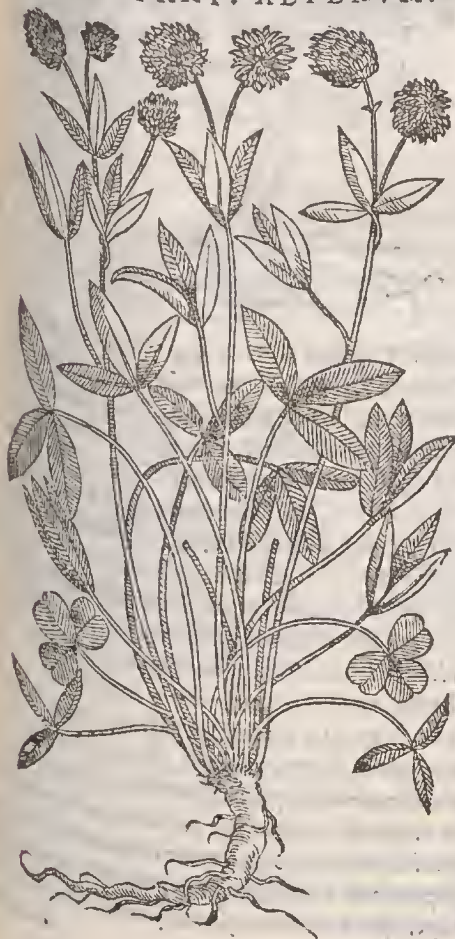
TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

TRIFOLIVM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

semen quadantenus latum, subhirsutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia sentiunt, fœminis quoq; uuluæ uitijs opportunis, auxiliantur: menses ciunt. ternæ drachmæ è semine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra serpentium ictus trita folia, & ex aceto mulso pota, præsidio sunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Quidam terna folia, aut semina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus discuterent. Radix antidotis inseritur.

Trifolij consideratio.

TAMETSI *plura in Italia passim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tātùm genera, quod è bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratense omne genus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidem eius meminit libro quarto in syluestris loti capite, dum ita scribit. Syluestris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratensis. Ex quibus utiq; Dioscoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratense esse lotum syluestrem, uel urbanam. Plinius lib.* XXI. *cap.* IX. *de tribus trifolij generibus, disseruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes*

uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutißimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum, nam in Italiæ regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæſare. Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quòd pl niora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratenſe trifolium inuenitur. hæc ille.

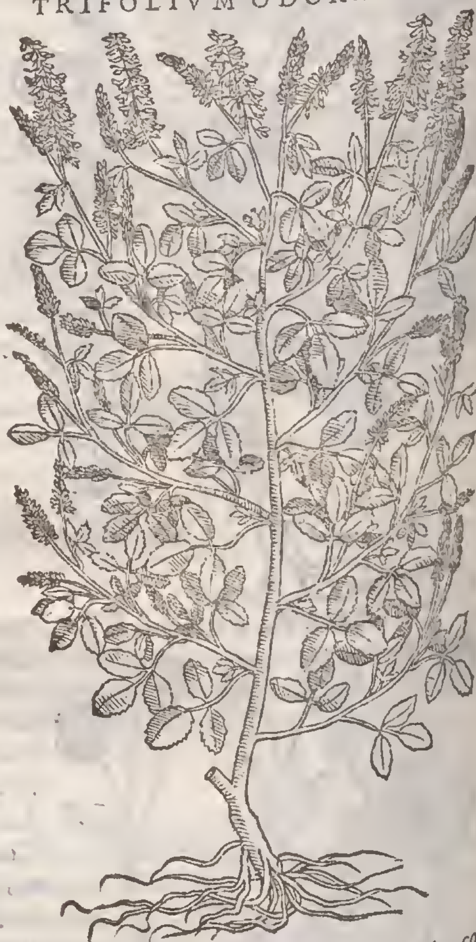
Trifolium acetoſum.

Eſt & illud trifolij genus ſapore acetoſo, folijs ſubpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibuſdam Panis cuculus, ab alijs Trifolium ACETOSVM, & Alleluya uocatur. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro XXVII. cap. XII ubi ſic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachũ diſſolutum. Edunt & qui enterocelen habẽt. Nec plura de hac herba Plinius.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

TRIFOLIVM ODORATVM.

Trifolium odoratum.

Porrò huic illud quoque Trifolium addere poſſumus, quod nonnulli Trifolium ODORATVM ideo cognominant, quoniam eius tum folia, tum flores non iniucundum ſpirant odorem. Romani ac Hetruſci pariter id uulgò uocant Tribulo: atque ſtillatitiam ex eo aquam eliciunt, odoris tantum gratia. Hanc plantam equi auidißimè in pabulum ſuum ſequuntur. unde factum eſt, ut quidam eam Trifolium equinum appellauerint. Planta eſt fruticoſa, quæ ad trium cubitorum altitudinem attollitur, folijs trifolij pratenſis, caule lignoſo, ramulis pluribus referto. Florem edit muſcoſum, album, atq; etiam alicubi luteum. Radicibus nititur multis, albis, quæ per ſumma ceſpitum diuagantur. hæc de trifolio odorato, de quo etiam aliquid dicemus libro ſequenti in Cytiſi commentatione. Cæterùm Trifolium pratenſe in Italia trium eſt generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: ſecundum longiuſculis: tertium ut primum circinatis, ſed breuioribus. Diſtant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur. Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam (ut Plinius eſt auctor) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hîc inter trifolij genera differendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: unde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis nomen comparauit.

Trinitatis herbæ mẽtio.

Hæc itaque herba TRINITAS uulgò uocata, in locis prouenit uliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appenſa, quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore uerò albis quibuſdam maculis reſperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo ſtatim uere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ſubrubentibusq́;. Huiuſce meminiſſe Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem uſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex uino auſtero propinant.

Quorundam error.

Sed ut ad trifolium noſtra redeat oratio, eos in apertißimo errore uerſari exiſtimauerim, qui An-

dacocam

TRINITAS.

dacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij speciem referuut. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E' cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt; quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è uulgari trifolij semine fieri. sed quàm apertè decipiantur, uel ipsi uideant, uel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. VIII. simpliciũ medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium uocitent. Prima quidé tria ab accidentibus frutici, reliquа duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam, mensesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cùm uere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculum dignum opus esse uideatur, uidelicet herbã & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus ulcera affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id ueneuosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi uexantur. idem enim uenenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morsibus ulceratis particulis contactum necem afferre poßit, complures tam Græci, quàm Arabes auctores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantißimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hîc mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Sereniß. Ferdinandum Rom. Regem. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Τρίφυλλον id Gærci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuysenklee: Hispani, Treuol.

Trifolij uires ex Galeno.

Galeni sentẽtia damnata.

Nomina.

Polium. Cap. CVII.

DVO genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus. tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, & morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum malè habet, caput

put doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitúm ue serpentes abigit: illitum uulnera conglutinat.

POLIVM. POLIVM ALTERVM.

Polij consideratio.

SEPLASIARII illi, qui pro Polio herbam quandam usurpant, quæ numerosos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam semine undique refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidem herba hæc nullis prorsus notis Polium repræsentat. Porrò utrunque Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo respondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muscatam appellat, à quo secundum effigie non longè distat, quanuis non adeò sit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentissimi medici. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita scriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorsusq; miram, si modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est. Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, ut à Plinio folijs, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non autem folia, ut ipse Plinius tradit. Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaq; uiscera omnia obstructione liberat: urinamq;, & menses ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè species eius fruticosa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etiã utimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò ut ex tertio sit ordine desiccantium, ex secundo autem completo excalfacientium. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahade, Iahade, seu Giade: Italis, Polio.

Plinij lapsus.

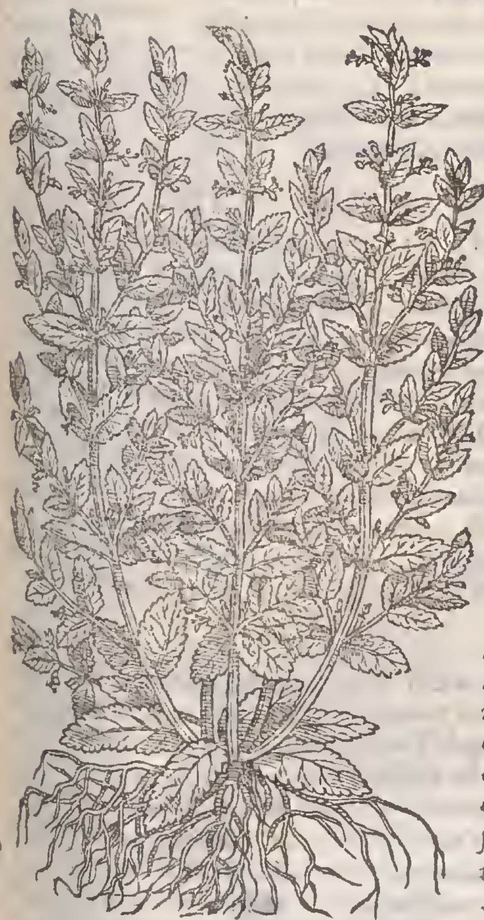
Polij uires ex Galeno.

Nomina.

Scordium. Cap. CVIII.

SCORDIVM in montibus, & palustribus nascitur, folijs trissaginis, maioribus, non sic in ambitu diuisis, aliquantum allia redolentibus, gustu amaris, & adstringentibus: quadrangulis caulibus? subrubr. flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridá ue cum uino, aduersus uenenatos serpentium morsus bibitur: ad stomachi quoque rosiones, dysenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: crassamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina

SCORDIVM.

farina ad ueterem tussim, ruptà, conuulsa, si cum nasturtio, melle, & resina misceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menses imposita mouet, uulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excrescentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

Scordij consideratio. SCORDIVM *non ita pridem inueniri, & cognosci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplasiarij Mauritanorum monumentis decepti, syluestri tantùm allio, quòd à Dioscoride ophioscorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs solùm rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut in Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nescìuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimùm errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram uerò syluestre allium addiderit. Quod cùm uidissent superioris ætatis medici nõnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certò crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atq; unam & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut syluestre allium apud omnes in Scordij locũ illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, trissagini adeò simile, ut Trissago palustris merito dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est à quibusdam uiris grauissimis, cùm in bello interemptorũ cadauera multos dies insepulta iacuissent, quæcunq; supra Scordium forte fortuna ceciderant, multò minus alijs computruisse, ea præsertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduersari.* *Scordij uires ex Galeno.* *Præterea Scordij meminit idem Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit uiscera, tum menses, urinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq;, & laterum dolores ab obstructione, & frigore natos sanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus.* *Alliariæ herbæ mentio.* *Cæterùm herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò* ALLIARIS *siue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primum erumpunt, ferè rotunda spectantur uiolæ similitudine, postquàm uerò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata uisuntur, ut quadantenus melissophylli effigiem repræsentent, læuiora tamen sunt, nec adeò rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, gustatuq; allij odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum,*

ALLIARIA.

grum, minutumq;, irionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longiuscula est, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & desiccatoria, uerùm non adeò uehemens est, ut in allio. Attamen hinc certò colligi potest, quòd ea crassos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplastri modo impositum, uuluæq; admotum, mulieres uteri strangulatu oppressas liberat, & excitat.

Nomina. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium similiter, & Trissago palustris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, seu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuasser batenig, & Knoblochs kraut: Hispanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.

Tussilago. Cap. CIX.

TVSSILAGINI folia sunt maiuscula, quàm hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his uacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superuacua. nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida suffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant, qui sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet suffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

Tussilaginis consider. TVSSILAGO Hetruscis uulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos, uel illos secutæ eam Farfaram appellant, nec non etiam Vngulam caballinam. Herba est uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugacißimis, ut Plinius, qui eorum tam subitam iacturam nõ animaduerterat, deceptus Tußilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cùm tamẽ ea uere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent, quo non nisi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc sese fortè fortuna tulerint obuiam, conspici poßint, eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare scitè scripsit Dioscorides, Tußilaginẽ confestim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare existimasse. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obseruauit Plinius, quòd Tußilaginem aperto errore, & caule, & flore uiduam fecerit.

Plinij lapsus. Is Plinij error deprehenditur lib. XXVI. cap. VI. ubi ipse de Tußilagine disserit ijs uerbis. Tußim sedat Bechion, quæ & Tußilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quàm hederæ, quinq; aut septem, subalbida à terra, supernè pallida: sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidã eandem esse bechiõ, & alio nomine chamæleucem putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus, aut deuoratus, ueterem tußim sanare dicitur: sed in singulos haustus paßum gustandum est. Altera à quibusdã saluia appellatur, similis uerbasco. hæc Plinius. Verùm altera Tußilago, cuius nulla fit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant.

Fomes ignis ex tussilag. Porrò nascitur in Tußilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis nitri aliquãtulo, ac demũ sole siccata omnium optimus est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum. Quippe adeò ignis est rapax, ut statim primo tantùm chalybis concussu accendatur.

Tussilaginis uires ex Gal. Tußilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Bechium ideo sic nuncupatum est, quòd βῆχας, hoc est, tusses, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis uidelicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, ut sine molestia noxáue omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia uirentia partes crudà inflammatione obsessas, illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admistionẽ: qua omnia uiridia, teneraq; participant alia plus, alia minùs. Nã sicca Bechij folia acriora sunt, quàm ut partibus inflãmatione laborantibus cõueniunt.

Nomina. Quæ planta βήχιον Græcis, Tußilago Latinis uocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhuob, & Brantlattich: Hispanis, Vnha de asno: Gallis, Pas de asne.

† Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tißilaginis ἄχρηστον, hoc est, inutilem rectè uocauerit Dioscorides, si paulò pòst ei nonnullos usus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod sciam, animaduersum, uidit Manardus, uidit item Fuchsius, sed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod sentio, uerbum illud ut adscititium delendum esse puto, Oribasij testimonio nixus, in cuius codice manu scripto illa dictio non legitur.

Artemisia. Cap. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis nascitur, absinthij modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, folijs, uirgisque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conuenienter in muliebres desessus adijciuntur, ad detrahendos menses, partus, secundasque: item ad præclusiones uuluæ & eiusdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menses pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ insessio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educẽdorum gratia bibitur.

Artemisia tenuifolia. Cap. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampsuchi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cum oleo rosaceo miscens illinat, sanatur.

TRIA à Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verùm priora nullis inter se notis certant, nisi quòd in uniuersum altera maior est, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. XXV. cap. VII. sic inquiens. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam simplici caule, minimis folijs: flores copiosi erumpentes, cùm uua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat; dissidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, credideritq; deceptus hîc ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, unam & eandem esse plantam. Cæterùm prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori uerò minores: aliâs facie; & forma similia constant, quinetiam idem sapor, & odor, eademq; facultas utrique inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari subit, quòd scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisiæ species nullis prorsus notis distinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm sit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba subijcere lubet: Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemise dicitur, ac si Artemisia dictum sit, ueram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, ut Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quòd Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per unum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quòd non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram uerò simplici tantùm consurgere, ut Brasauolus suo modo interpretari uidetur. Sed auctor is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verum hæc tertio Artemisiæ generi assignantur, non autem secundo, uel primo, ut Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quòd asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa,

Artemisiæ cõsideratio.

Plinij lapsus.

Plura Brasauoli errata.

quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire uideatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimiles habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (ut legitur in suo ultimo uolumine Venetijs impresso) dum longa oratione contendit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam uerò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo uulgò uocatam esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi posit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum utranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suũ Brusaculum. **Ruellij hallucinatio.** *Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; sed uix etiam fieri posse putauerim, ut quis unquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neq; tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (ut suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi consentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius et eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentißimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere.* **Monachorũ & Fuchsij error.** *Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipse quoq; Fuchsius implicatur, uir alioqui ingenio, et eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentißimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertiũ Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio nõ tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquißimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impreßis libro, in quem castigationes ex uetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarißimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatẽ, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut uerbis respondere poßim. Cùm itaq; (ut eo redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctißimi uiri, et in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiã etsi planè probandam existimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd nõ desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atq; inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò poßit.* **Artemisiæ vires ex Gal.** *Duûm tantum generum Artemisiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes uteri.* **Nomina.** *Herba quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuosz, & Sant Iohans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.*

Ambrosia.

Cap. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suaui: radice tenui sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

ETSI in nostris illis commentarijs, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè cōfessus essem, me nunquam uidisse Ambrosiam in Italia; postea tamen ea uarijs in locis se mihi obtulit inspiciēda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durißimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiā factus essem, eamq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiā. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non alijs repræsentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, et illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquā partem decumbunt; dixere tamen non poetæ solum, sed plantarum quoq; scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantißimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibis usu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius. Ambrosiæ quoq; facultates, sed quàm breuißimè, tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ambrosia cataplasmate imposita uim habet adstringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambrosia nominatur.

Ambrosiæ cō sideratio.

Ambrosiæ uires ex Gal.

Nomina.

BOOTRYS.

Botrys. Cap. CXIII.

BOTRYS fruticosa herba est, lutea tota, & in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re uestimentis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces Ambrosiam uocant, alij Artemisiam.

LEGITIMA, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentißima nascitur secus Fersinam, & Lauisium rapidißimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosißimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeo ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum descripsit. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen

Botryes cō sideratio.

circa totam nascitur: folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius ta-

Botryos vires ex Paulo.

men facultates ex Dioscoride *retulit* Paulus *lib.* VII. *ubi sic inquit.* Botrys, *quam aliqui ambrosiam, alij artemisiam uocant, planta est admodum odorata. Hæc cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicis ap-pellant, auxiliatur.*

Nomina.

Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben kraut, & Krotten kraut: Gallis, Pijmen.

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

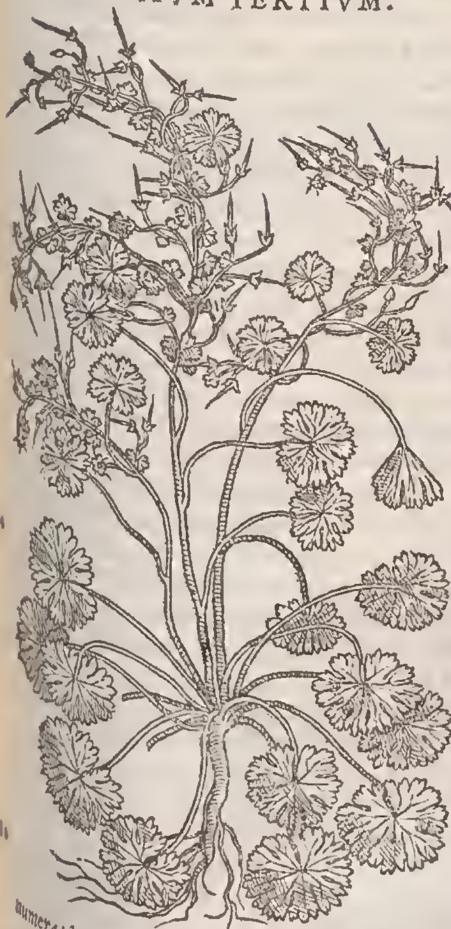
Geranium. Cap. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuisuris longioribus: radice subrotunda, cùm estur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes discutit. Geranium alterum caulibus minutis, & pilosis, sesquipedalibus: folijs maluæ. in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina vsus.

…nij consideratio.

DVO *tantùm Geranij genera à* Dioscoride *traduntur. Verùm Latini,* Plinio *auctore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum descriptione differat. Id quod ipse* Plinius *apertè testatur libro* XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs differit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorûm, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc* Plinius. *Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie passim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit* Plinius *Geranium à Latinis uocari, à* Dioscoridis *myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muscatam, eo quòd (ut* Plinius *inquit) odorem iucundũ spiret. Namq; assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contēto, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geraniũ, quod* Dioscoridi *secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruũ capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquã dubitauerim eam esse herbam, quæ pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum uerò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum passim prouenit*

GERANIVM TERTIVM.

prouenit, folijs anemones modo laciniatis; floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbarijs etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice nõ nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uisitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quàm Plinij testimonio, Latini Geranium uocãt. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eã quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco suprà citato Latinis uocatũ Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro XXIIII. cap. XVI. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secũdo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipullandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, iguorasse uidetur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride aßignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ...bit Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs satam, folijs rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc herbariorũ nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eũ quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius est auctor) reficientibus se ab imbecillitate utilißima est. Bibitur contra phthisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ et cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, et myrrha potum. Secundũ uerò Geranium etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Dioscorides; nõ desunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinãdis, et fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantùm de Geranijs posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken scnabel: Hispani, Pico de cinguenha: Galli, Rostro de cicongie.

Ruellij erratum.

Hermolai lapsus.

Brasauoli error.

Momordica.

Nomina.

Gnaphalium. Cap. CXV.

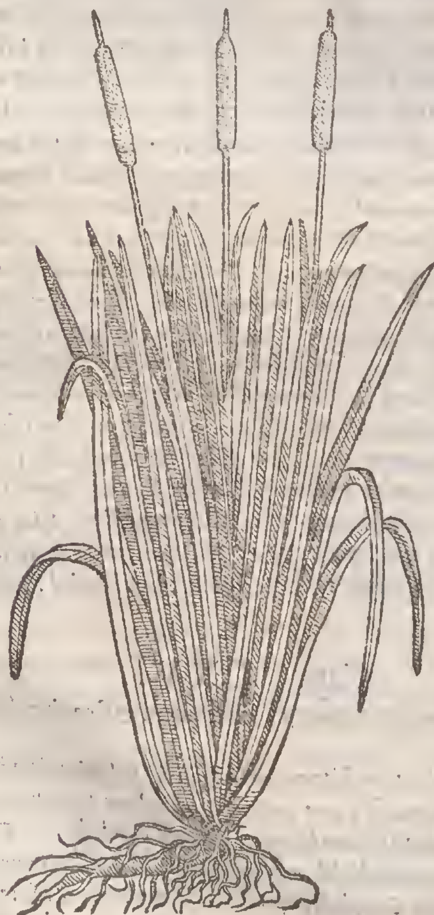
GNAPHALII folijs albis, mollibusq; aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino austero ad dysenteriam.

GNAPHALII historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, ut nobis non modò difficile, sed etiam impoßibile uideatur, ut quisquam conijcere, ac decernere poßit, quænam planta sit, quæ uerum Gnaphalium repræsentet: præsertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate usus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. cap. X. Fuchsius tamen in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gna-

GOSSIPIVM.

TYPHA.

Impia herba Plinij.

phalium existimauit, quòd incana, tomentosaq; conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse uidetur, quàm Plinius lib. XXIIII. *cap.* XIX. *Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò* IMPIA *Plinij dici posset, quòd eius è ueteribus nemo, quantũ equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eã ijs notis, et uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atq; capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerẽtes. Ob id impiam appellauere, quoniã liberi super parentẽ excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui et in auium nidis inferi aliquid ex ea putent, atque ita nõ strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius.*

Xyli historia & vires.

Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidißimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò XYLON, *& Goßipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum; ideo hîc de eius historia, ac uiribus latius differendum duxi, quàm si cerim in lini mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaq; Plinius lib.* XIX. *cap.* I. *sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goßipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratißimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosißimum prouenit: quin & in Apulia, alijsq; regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat. quæ si comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tussi, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde uenerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur.*

Gnaphalij vires ex Gal.

Sed ut iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus uires, eas ipse lib. VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum uinorum quopiam, dysentericis.*

Nomina.

Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

Typha. CXVI.

TYPHA folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: flore in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus:

Typhæ consideratio.

TYPHA *planta est in Italia uulgaris, notiorq; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentißima prouenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuißimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò usus ad conuestienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, &*

& gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eoq; non modò pueros, adolescentesq; sanari pollicentur; sed etiam iuuenes iam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. XIII. de plantarum historia, ubi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben, & Narrenkolben: Hispanicum, Bobordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Machè, & Masse. Nomina.

Circea. Cap. CXVII.

CIRCEA, quam & dircæam aliqui uocant, foliis est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, saxis, & uento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduò uuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

HAVD equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri possit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neq; alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc sibi Circææ nomen comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omniũ genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa strychno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctẽ, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in uino, aut mulsa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quòd Circææ semen in uino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius nõ modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno. qui de Circææ uiribus differens lib. VII. simpl. medic. sic inquit. Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κιρκαία, Latinè similiter Circæa, & Italicè Circea uocatur.

Circææ consideratio. Plinii lapsus. Circææ uires ex Gal. Nomina.

FILIPENDVLA.

Oenanthæ. Cap. CXVIII.

OENANTHE folia habet pastinacæ: florem candidum, caulẽ crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnã: in multa rotunda capitula extuberantem. nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso uino pota, secundas eijciunt. Radix è uino urinæ stillicidio conuenit.

OENANTHEN, cuius hic Dioscorides meminit, Theophrastus libro VI. cap. VII. de plantarum historia, & Plinius lib. XXI. cap. XXIIII. non equidem hactenus reperi, ac uidi in Italia, etsi in ea indaganda non parum laboris insumpserim. Fuchsius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eam esse herbam existimant, quæ hodie passim FILIPENDVLA uocatur. Quorũ certè sententiæ, quanuis uirorũ magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto ubique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui nõ adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim. Oenanthes uires, quas descripserit Galenus in simplicium censu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadẽ stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere. Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Euanthæ.

Oenanthes consid. Filipendulæ uires. Nomina.

CONYZA

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

CONYZA MEDIA.

Conyza. Cap. CXIX.

CONYZAE duo genera. quæ parua uocatur, odore præstantior est: maior uerò frutice altior & foliis latioribus, graui odore. Vtriusque folia oliuæ similia, hirsuta, pinguia. in maiore caulis binum cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis. lutei coloris, qui in pappum abit. radices superuacuæ. Suffitu, substratuque frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac uulneribus. Flores, & folia cum uino ad menses, partusque eijciendos bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in defeſsionibus medetur uuluæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzæ genus, caule crasſiore, ac molliore: foliis mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ consideratio.

CONYZAE *omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoq; paßim ferè prouenit, nullis prorsus reclamãtibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autẽ Conyzæ Theophrastus lib. VI. cap. II. de plãtarũ historia, ubi de eius generibus disserit his uerbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quẽadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori*

nuior uestitur folio, & compreßior est, atq; in totum minor. Mas amplior, craßiorq; caule, atque ramosior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constăt: quippe cùm circa arcturum, & post arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem, & fœminã media est. Nascitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosißima, humentibus præsertim locis, & secus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Conyzæ uires posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia læuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, siue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concußiones, siue rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utrisq; illis tum graucolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα sic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Coniza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durrurtz: Hispanicè, Attadegua.*

Conyzæ uires ex Gal.

Nomina.

HEMEROCALLIS.

HEMEROCALLIS ALTERA.

Hemerocalis. Cap. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilii, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilii diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquam pallido: radix magna est, atque bubosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

HEMEROCALLIS *nusquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cùm suo tempore dehiscunt, colore perquàm pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanq; facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam sortitos diuisuram, ut eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonstrat.*

Hemerocallis consi.

LILIVM CONVALLIVM.

LEVCOIVM.

Quorundam error.

ſtrat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentiſſimè deprehenditur, qui Lilium conualliũ uulgò dictum Hemerocallim eſſe exiſtimant. Nanq; illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusq; ſtriatis. cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uerſus plures prodeunt flores albicantes balauſtij, et arbuti floris effigie, odore perquàm iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioſcoride teſte, folia, & caulem profert lilio ſimilia, flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamq;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, maniſeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt.

Lilij conuallij mentio, & uires.

LILII conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, uertiginoſis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore, ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utũtur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq; irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes auctoritas, ut plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, uir alioqui doctiſſimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus.

Hemerocallis uires ex Galeno.

Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & uiribus, Prodeſt non ſecus atq; illi, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cùm hoc repulſoriũ quiddam.

Nomina.

Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoq; Hemerocallis, & Lilium ſylueſtre uocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio ſaluatico: Germanis, Heydniſch lilien: Hiſpanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis gaulne.

Leucoium, ſiue alba uiola. Cap. CXXI.

LEVCOION uulgaris eſt notitiæ. ſed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores feruefacti in deſceſſionibus, ualent contra uuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duum drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

LEVCOION

Leucoii consideratio.

LEVCOION *etsi Latinis albam tantùm uiolam ipso nomine significat; tamen à rei herbariæ auctoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cœruleoq; colore distinctis, sæpe usurpari solet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis iis, qui Arabum factionem sequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium fenestris, parietibusq; frequentissimum uisitur, ubi illud in figulinis, ac ligneis uasis mulieres studiosè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris suauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentissimè addantur.*

Dioscoridis locus suspectus.

Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cœruleũ inibi, quod sciam, non prouenit. Quã obrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoion cœruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scipti testimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suspicionem hanc augent, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Cæterùm ex Leucoion, siue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parãt, quod Iasminum appellant, ut primo libro in ipsius Iasmini unguenti mentione ostendimus, ubi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt.

Leucoii uires ex Gal.

Leucoij uires tradidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoq; decoctum eorum mouet, & secundas, fœtumq; emortuum elicit: & si bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quòd si quis uirium eius uehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonẽ bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.

Nomina.

Id λευκόιον *Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba, (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt;) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vuyß ueil, Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.*

Cratæogonum. Cap. CXXII.

CRATAEGONVM, siue, ut aliis placet, cratæonon, foliis melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milii. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptũ quadraginta diebus; & uir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

Cratæogoni consid.

QVANVIS *putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ uocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ auctoribus obscura satis, & confusa traditur.*

Nomina.

Κραταιόγονον *sic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè uocatur: Crateogono, Italicè.*

Phyllon. Cap. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: sed papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas auctor est. Sed huiusmodi historiátenus mihi produxisse uisum est.

Phylli consideratio.

LEGITIMVM *Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruellius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit; Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari nõ liceat, si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidẽ facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum.*

Opinio quorundam.

Cæterùm non desunt qui uelint Phyllum à Lizonosti, hoc est, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant.

deant. Verùm quòd cum iis non poſsim liberè conſentire, hæc me maximè animo ſuſpenſum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis naſcatur paſsim in hortis, & uineis, non in ſaxoſis tantùm. quòd de his deniq; ſeorſum diuerſisq; capitibus ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius, utpote de rebus inter ſe differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter ſaxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali craſsiore, breuiore, aliquantum in ambitu ſerrato: ſemine iam deſlorentis oliuæ ſimili. Quibus utique notis ea mihi uiſa eſt ſatis Arrhenogono ſuffragari. Sed an uerum fuerit

Phylli mētio ex Theophr. *Arrhænogonum pro certo affirmare non auſim. Phylli meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc eſt, marificum, tum thelygonon, id eſt, fœminificum uocant. Ambo inter ſe ſimilia ſunt, & ocimi ſpeciem referunt. Fructus thelygoni modo muſci oleaginei, uerùm pallidior: arrhenogoni uerò ſicut oliua, cùm primùm ex muſcoſo flore emergit: geminus modo teſticuli hominis. hæc Theophraſtus. Ex cuius nimirum uerbis colligi poteſt, Dioſcoridis codicem hoc in loco deprauatum eſſe. quandoquidem Theophraſto theligonum non naſcitur muſci modo, neq; folium habet oleæ uiridius, ut in Dioſcoride ſcriptum legitur: ſed fructum quidem fert in modum muſci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuerſitas facit, ut planè ſuſpicer in Dioſcoridis potius, quàm in Theophraſti uerbis mendum aliquod ſubeſſe. Atque adeò fit, ut quaſi iam non dubitem aſſerere eam plantam, quam ego reperi (ut antè dixi) in Saluatino monte, uerum Arrhenogonum eſſe: non ſolùm quòd deſcri-*

Nomina. *ptioni pulchrè reſpondeat; ſed etiam quòd in notis ferè non diſſentiant auctores illi grauiſsimi. Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.*

Teſticulus. Cap. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynoſorchin uocant, foliis circa caulem, & ima eius parte in terra ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS. TESTICVLVS.

Testiculus alter.

Cap. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine serapias, Andrea auctore uocatur: quoniam radix ad multa utilis sit. Folijs est porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, ulcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantque putredines, & oris ulcera cacoethe: aluum sistunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

Satyrium. Cap. CXXVI.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigiem, candidum: radicem bulbosam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum. Vtendum ea dum concumbendi incesit cupiditas: siquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Satyrium erythronium. Cap. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium èrythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, duro, leui, splendente. quod fertur non secus atque scincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili, rufo. intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoque magis, si bibatur in uino.

ERRANT, mea quidẽ sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quanuis uiribus, & facultate non longè sint dißimiles. Testiculorum enim radices, præter id quòd animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ, utrinq; pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior

Satyrij, & Testiculi consideratio.

Multorum error.

rior altera, quæ mollior, & rugosior. Satyrij uerò radix bulbosa, maliq; modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Testiculorum porrò in Ananiensibus montibus, alijsq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; sed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI appellat. Auicenna hasce radices Digitos citrinos nuncupat. etsi eas Digitos citrinos esse perperàm, nullaq; quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt.

PALMA CHRISTI.

Palmæ Christi genera.

Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibusdam nigris respersa: caulem rotundum, læuem: florem spicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorem quàm suauißimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitũ chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita esse experimento comprobarunt) dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utraq; (ut auctor est Auicenna) siccantq; secundo recessu. Crassa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus subuenit. Item radicis decoctum uino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantùm usu Biliotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata

Fuchsius Palmam Christi non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq; canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus.

Monachorũ lapsus.

Hallucinantur præterea unà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. XXVI. cap. X. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasque simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cùm alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacißimos reddit. Cuius Theophrastus meminit lib. IX. cap. XX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ad rem autem uenereã mirum in modũ herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egiße dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire. uerùm emißionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus.

Canis testiculi uires ex Galeno.

Canini testiculi uires posteritatis memoriæ mandauit Galenus lib. VIII. simplcium medicamentorum, sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada, nuncupant, sicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerẽ non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat,

gat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia, contumaciaq; ulcera sanet. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde uentrem ex uino potus sistit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem poßidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò & herbæ ipsius radix præstare potest. Porrò, ut quidam scribunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon. *Satyrij uires ex Galeno.*

Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Testiculus, & Testiculus canis nominatur: Arabibus, Chastalkeb, seu Chast alchela: Italis, Testiculo di cane: Germanis, Kuaben kraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uerò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoq; Latinè dicitur: Arabicè, Gast alchaleb, Chast altraleb, siue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendeluurtz: Hispanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion. *Nomina.*

Horminum. Cap. CXXVIII.

HORMINVM satiuum herba est folijs marrubbio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circaquem eminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est usus. Ad uenerem stimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

HORMINVM.

SCLAREA.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, secutus Fuchsius in suis quisq; de stirpium historia clarißimis commentarijs, certò credunt Horminum satiuum eam perquàm odoratam herbam eße, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisaluia, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Syluestre uerò horminum illam esse censent, quæ paßim in pratis nascitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. *Hormini cõsideratio.* Sed certè horum, licet doctißimorum uirorum, sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contrà Hormini utriusq; descriptionem illæ plantæ cõstent caule plerunq; bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in utrisq; illis plantis rotundum semen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satiuum fuisset, ut illi existimant: ea enim adeò odorata *Ruellij, & Fuchsij opin. reprobata.*

est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri nõ posit. Huc deniq; illud accedat, & eos plané, ut puto, refellet, quis se cus opinantur, quòd nuper plantã, cuius hic effigiẽ damus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus; quæ adamussim Horminum satiuum repræsentat, ut pictura affabré demonstrat. Hormi ni utriusque meminit Plinius libro XXII. *cap. ultimo. ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachye eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus:* πράσιον *enim marrubium significat,* πράσον *uerò porrum, quod Plinius legisse uidetur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus auctor est libro* I. *de alimentorum facultatibus) inter erysimũ, & cu minum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medica mentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantum refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.*

Plinij lapsus.

Horminũ frugis genus.

Nomina.

Græci eam plantam ὅρμινον *uocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.*

HEDYSARVM.

Hedysarum. Cap. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem securim æmulatur, unde nomen accepit: ama rum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antido ta. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

Hedysari cõsideratio.

Plinij lapsus.

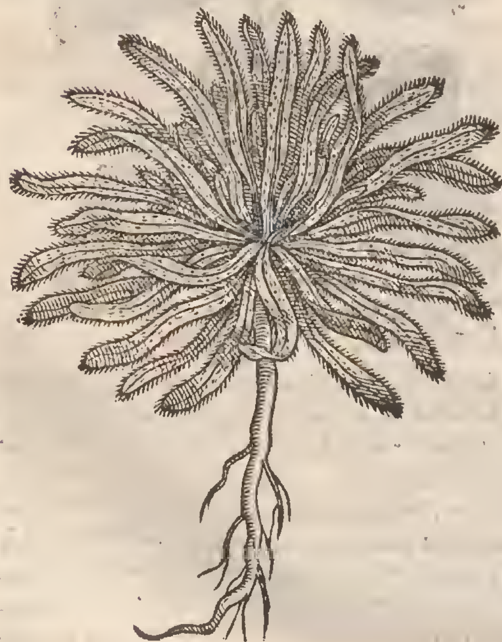
Hedysari uires ex Gal.

QVANQVAM Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam nasci cer nitur. Id quod etiam testatur Theophrastus lib. & cap. VIII. *de plantarum historia, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit. Plinius similitudine uocabulorũ dece ptus lib.* XVIII. *cap.* XVII. *Securidaca lentem complexu stran gulari scirbit. in eo autẽ error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legeretur, & uerterit: nam Græcis lens* φακός, *uocatur, non* ἀφάκη, *quæ uiciæ genus est. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacã len ti innasci, & inimicari tradidit. Hedysari meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinus. Huius frutici semen colore rufum est, utrinq; anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem po tum gratum est stomacho, & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.*

Nomina.

Plãta, quæ Græcis ἡδύσαρον, *Latinis Hedysarum, & Securidaca nominatur: Italis si militer Hedisaro, & Securidaca.*

ONOSMA.

Onosma. Cap. CXXX.

ONOSMA oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius lati tudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rube scente. gignitur in asperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abor tum facere dicitur.

Onosmatis consid.

PLANTA quædam ex collibus, quos uarijs herbis refer tos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices uerò eius ita rubescunt, aut quasi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchré Onosmati respondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam adden dam

dam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoque sit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear, mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores, & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onosmatis uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Onosma, uel onosmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma uocatur.

Onosmatis uires ex Gal.

Nomina.

Nymphæa. Cap. CXXXI.

NYMPHAEA nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in summa aqua, alijs demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac uesicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit. pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi uendicasse uidetur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anigro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

Nymphæa altera. Cap. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo, nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

NYMPHAEA utraq; seplasiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur ubiq; frequentißima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat. Veruntamen Fuchsius medicus ætatis nostræ clarißimus in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ hic subijciam, apertè satis declarant. Nymphææ, inquit, seplasijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaq; sententia semine potius & radice medicis utendum erit, quæ, ut ijdem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinēt. Arabes contrà floribus esse utendum præcipiunt, illisq; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi uim tribuunt. Atq; hos quidem flores quarta species Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc constet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem aßignant. Ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quàm calidam esse & tenuium partium scribit. Adeo nihil est in uniuersa Arabum doctrina certũ ac solidum. hactenus Fuchsius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abest ut hac in re subscribere uelim, ut potius cogar ipsum refellere, atq; Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorũ scripta bona fide referant, atq; ijs etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod uel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt, Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam reliquerunt,

Nymphææ consid.

Fuch. opinio reprobata.

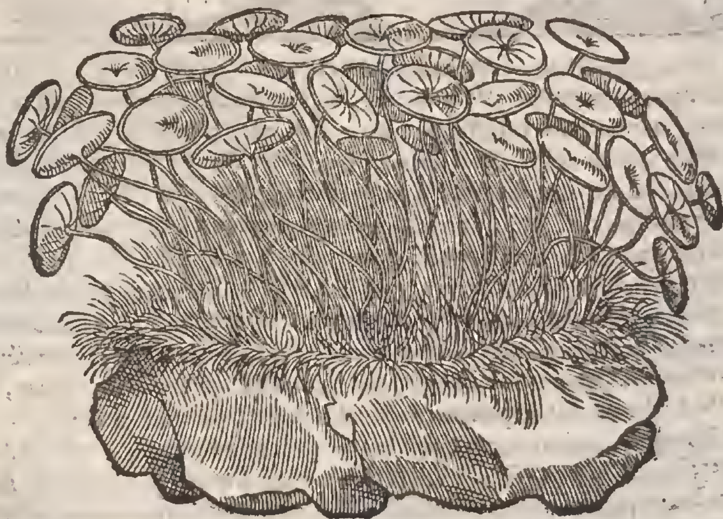
reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi nanque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm utuntur floribus, ubi humectandum sit, sed etiam semine & radice, ubi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, ut etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum sententiæ aduersari. quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse uolunt, ut clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorsus sit alienum à ratione, ut una eademq; planta suum uariet temperamentum pro diuersa uniuscuiusque partis natura. Huius rei Galenus testis esse potest in mandragoræ mentione, ubi scriptum reliquit eam radicem refrigerare & exiccare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod uidetur facere Fuchsius) exprobrandi: ut qui non sine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in usum medicum asseruerint. quòd à ueteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermissum est. Porrò uerisimile non est, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam si Auicenna existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis utique non fuisset usus ad dysentericos, ad ueneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neque hoc nobis ita ut Fuchsio mirum uidetur. Vt autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui uis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride. etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atque ijsdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia.

Vires ex Galeno. *Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi uim habet citra morsum. Itaque uentris profluuia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi uim obtinet, ita ut & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.*

Nomina. *Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofar, seu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueisz scebluomen, & Haruurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de stang.*

Androsaces. Cap. CXXXIII.

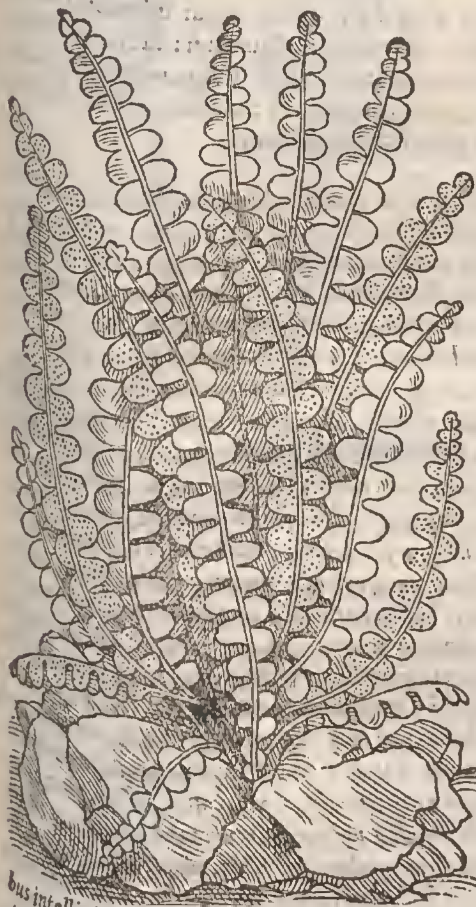
ANDROSACES herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copiosam hydropicis urinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hîc picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Androsacis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace. — *Androsacis consider.* — *Androsacis uires ex Gal.* — *Nomina.*

† In uulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur λεπτή, hoc est tenuis: quam uocem, ut superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio uerò λευκή id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non desunt, qui ubi paulò pòst ἄφυλλος, hoc est, sine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc est, cùm folijs legendum putent.

Asplenum. Cap. CXXXIIII.

ASPLENVM aliqui scolopendrion vocant, alij splenion, alij hemionium: folijs est multis, scolopendræ animali similibus, ab radice una prodeuntibus. Nascitur in parietibus, saxisque siliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, subter flauescentia hirsutaque, supernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto ferue facta, ut per dies quadraginta pota lienem absumant: quibus etiam contritis lienem ex uiuo illini oportet. stranguriæ, & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in uesica comminuit. Conceptum adimere creditur, per sese, aut cum muli liene appensa. Tradunt noctu, silente luna, huius rei gratia effodiendam.

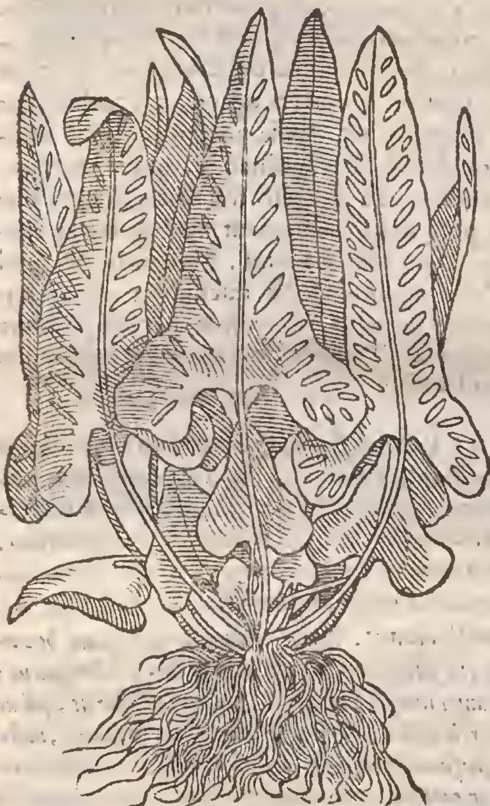
ASPLENVM, siue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu est, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach esse legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuersa herbariorum schola Aspleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, suis inmiscebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum est, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus nostris seplasiarijs, qui ut suam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipsam tueantur, nullo pacto sibi persuasum esse uolunt, phyllitim nõ esse legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd sui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quòdq; eam splenis semper maximè profuisse experimento cognouerint. Qua tamen in re prorsus aberrant, ut ex Asplenij notis facilè ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenum, quàm ipsum Cetrah uocatum. Nec desunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non esse Asplenum, quòd scripserit Dioscorides nasci Asplenum folijs polypodij, siue filiculæ, quibus tamen ipsius Ceterach folia non undequaq; respondere uidentur. Verùm si ij, qui ita obijciunt, eam uidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs angustioribus, & admodum uirentibus, ijs in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm simili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; est similitudo, ut mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè uisa sit uerum Asplenum: quæ tamen e fossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum asplenum in Creta nascitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Aspleni uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni auctoritate freti. Quippe qui libro V. cap. XII. simplicium medicamentorum de his disserens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obstructiones uehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, — *Aspleni consideratio.* — *Quorundam error.* — *Aspleni uires ex Galeno.*

& scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura uel librariorum incuria, uel nimia alicuius scioli diligẽtia: quòd in sequẽtibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim disserit Galenus, nusquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam uires (ut suprà retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (ut ipse Galenus scribit lib. IX. cap. II. de comp. medic. secundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab alijs Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide. præsertim quòd hæc herba quoque eam uim sortita est, qua lienem absumere potest. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Asplenum, & Scolopẽdrium appellatur: Mauritanis, Scolosendrion, seu Sculusendrium: officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Galeni locus suspectus.

Nomina.

Hemionitis. Cap. CXXXV.

HEMIONITIS, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

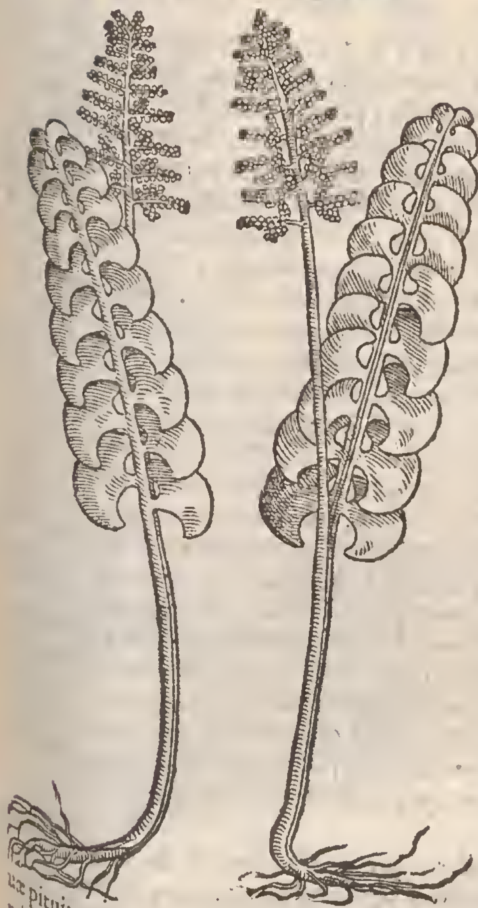
Hemionitidis consider.

FALLVNTVR procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum uulgus Linguam ceruinã, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare euidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus: idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum est ueram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario Romano rei herbariæ peritissimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturã damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate taucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit libro XXVII. cap. V. Asplenum sunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipse in errore uersetur. quandoquidem Dioscorides non modò utriusque historiam diuersis capitibus descripsit, sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit. Sed posteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LVNARIA minor, & ab alijs ob semen racemosum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid dissererem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie: cui folia sunt utrinque septem annexa, lunata, crassa, firmaq;, brassicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine rufo, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinsecis, atque extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utiliter, commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, ubi hæc copiosa prouenit, auulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferra cauallo appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ uel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, uel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile.

Lunariæ minoris descriptio, & uires.

Magnifaciunt

LVNARIA MINOR.

Magnificiunt hanc quidam, præsertim chymici, eamq; pluris ferme æstimant, quàm aurum. Sed quàm isti in suis uanis opinionibus deludantur, ipsi magno sæpe suo danno experiuntur. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominãt, Lunaria minor alia. *quæ in scrobium ripis, & aggeribus uligine madentibus, secus uias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito lõgioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad summum ex utroque latere breuibus interstitijs folia exeunt crassiuscula, rotunda, paruorum nummorum speciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hanc esse Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia pilosa non sunt, sed læuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & uliginosis locis; ideo ijs non possum adstipulari. Hæc quoq; glutinandi, et cohibendi facultate prædita est. Sed iam, ut nostri moris est, Hemionitidi suæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit libro VI. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis.* Hemionitidis uires ex Gal. *Hemionitis simul & adstrictionem, & amaritudinem possidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est. Ea ut Græcis ἡμιωνῖτις, ita etiã Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis uocatur.* Nomina.

Anthyllis. Cap. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis, non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, breuioribus, & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibusque plurimùm prodest. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

PRIMAM, *aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat.* Anthyllidis consideratio. *Ruellius hanc posteritati Salsolam uocatam fuisse tradit quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Fuchsius uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse.* Fuchsij opin. damnata. *nam ubi Aluminum genera expendit in fine ferme sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius una cum Amato Lusitano, à quo illum hanc uanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri posit, ut Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas repræsentare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter se maximè differunt, ut in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, uirum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in Germania, quòd Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, ut hìc contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali esse putabat. At re uera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa uerò Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Dioscoride) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa, prorsus desiderantur. Vtrinsque Anthyllidis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Vires ex Gal *Anthyllis duplex est, sed utraque modicè desiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò ut & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest. Quæ herba Græcè ἀνθυλλὶς, Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.* Nomina.

Anthemis. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numerosis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, vrinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant, iecinerum uitia sanant. Decocto earum vesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon uocant. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, uehementius urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo vtuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ, dari, modò floris aut radicis pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus: bibere autem oportet in uino mulso diluto.

Anthemidis. consideratio.

ANTHEMIS, *quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris foliis albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utrasque pluries in Italia.*

Anthemidis uires ex Gal.

Anthemidis meminit Galenus lib. III. *simplicium medicamentorum, sic scribens. Chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile est, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudinibus, ut si quid aliud confert, doloresq; sedat, mitigatq;. Præterea tensa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura sunt emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uisceris alicuius inflammationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consacratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium chamæmelum uel strenuissimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondriis, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiámnum libro* VI. *eorundem simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diceturq; nunc summatim, quòd calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀνθεμίς, *&* χαμαίμηλον, *Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille,*

Parthenium. Cap. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

SERITVR

PARTHENIVM.

TANACETVM.

SERITVR *Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs satum; sed in alijs quoq; locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, et Fuchsius, uiri alioqui doctißimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (ut superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgò uocatam esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarißimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quam coriandri: neque sapore usqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptißima, ut Galenus ipse testatur lib. VI. simplicium medicamentorum, & Plinius libro XXII. cap. XVII. naturalis historiæ. Nec desunt, etiam, qui uelint mas Partheniũ appellare Athanasiam, quam & TANACETVM uocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hìc modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem; quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentræ pellendos. Vtuntur et ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendãt: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperio. Eius nomen Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Muotter kraut, & Mettran: Gallicum, Matricaire.*

Parthenij cõsideratio.

Tanacetum, & eius medicinæ.

Nomina.

Buphthalmum. Cap. CXXXIX.

BVPHTHALMON, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & incampestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

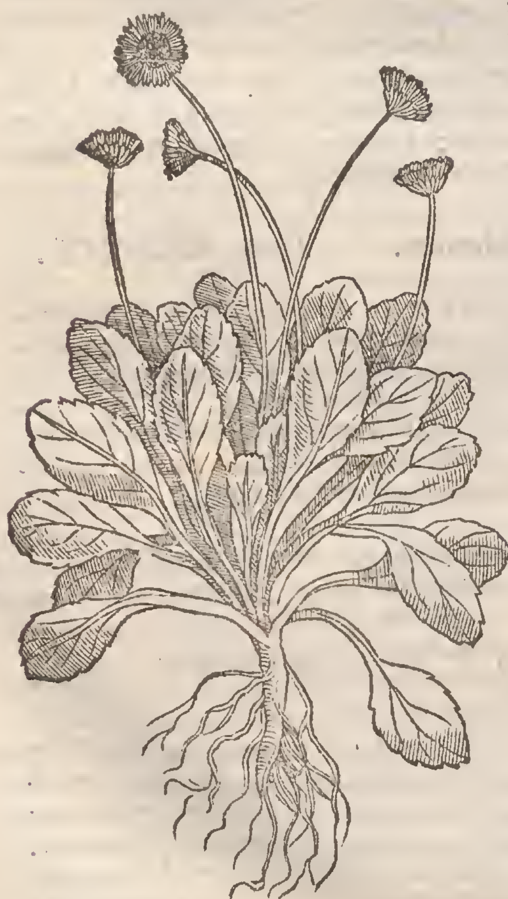
NON *parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet, decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis, & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà uerò candidißimis foliolis undiq; circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alii uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum esse contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum faciem quadantenus Buphthalmum*

Buphthalmi consider.

BVPHTHALMVM.

BELLIS.

phthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utiq; respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentißimè scripserit Dioscorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in uulgari parthenio conspicitur. Cùm itaq; Buphthalmũ luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubie errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plantas accipiunt. Cæterum legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius charißimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descriptione dißidet, ut eius effigies, quàm hîc damus, abunde demonstrat.

Buphthalmi uires ex Gal.

Buphthalmi uires retulit Galenus lib. VI. simplicium medic. ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adsimiles, colore autẽ anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uabementius discutiunt, adeò ut duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tãtum anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis historia, & uires.

Sed quoniam de Buphthalmi flore differẽti mihi BELLIS sic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere. Bellis igitur in Italia trium est generum. Primum in hortis seritur: cætera in pratis, & campestribus nascuntur. Hortense herbula est folijs longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, et in rotæ modum radiantibus, craßiusculis, per ambitum minutim serratis: è quorũ medio cauliculi prodeunt uillosi, flexibilesq;: in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centro tenus aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubentibus circundati, coronis texendis aptißimi. Alterum in pratis plerunq; nascens, folijs, & cauliculis constat hortensi similibus, maiusculis tamen: sed flore intus melino, circùm uerò cãdido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo statim uere floreat, Hetrusci appellant uulgò Primo fiore, & Fiore di primauera. Tertium cæteris maius assurgit, flore prædicto non dißimilis, sed maiore: folijs etiam maioribus, magisq; serratis, caulibus lignosis, interdum cubito altioribus, non nisi æstate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in strumis, et capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem usq; penetrarunt, in quem usum Bellim potionibus inserũt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad ischiada, & paralysin.

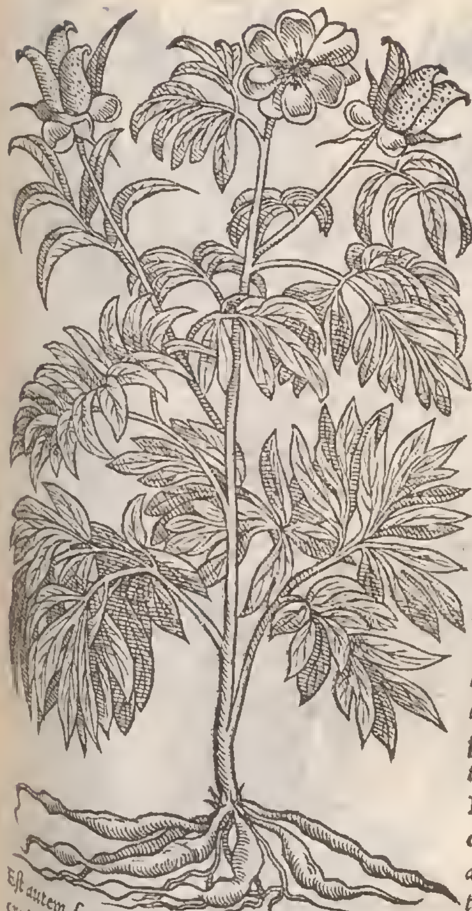
Nomina.

Βούφθαλμον sic Græcè, Latinè uerò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue.

Pæonia. Cap. CXL.

PAEONIA, siue glycyside, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio

PAEONIA.

medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum, & renum, ac uesicæ dolores. decocta in uino aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem uel duodecim pota in uino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, uuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut uino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

Nomina.

Pæoniæ consideratio.

PAEONIA *fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus.*

Vires ex Gal.

Pæoniæ uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. med. ubi ita scriptum reliquit. Glycysida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicẽ habet læuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi pluculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quãtitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quà acris, et subamara est: qua uerò quiddam etiam adstrictorium obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit.

Galeni historia.

Est autem facultate omnino resiccatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem uidi puellum quandoq; octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicem tẽpore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaq; erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attactas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assiduéq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium, & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius.

Nomina.

Hæc planta Græcis γλυκυσίδη, & παιονία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.

Lithospermum. Cap. CXLI.

LITHOSPERMON à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam.

Phalaris. Cap. CXLII.

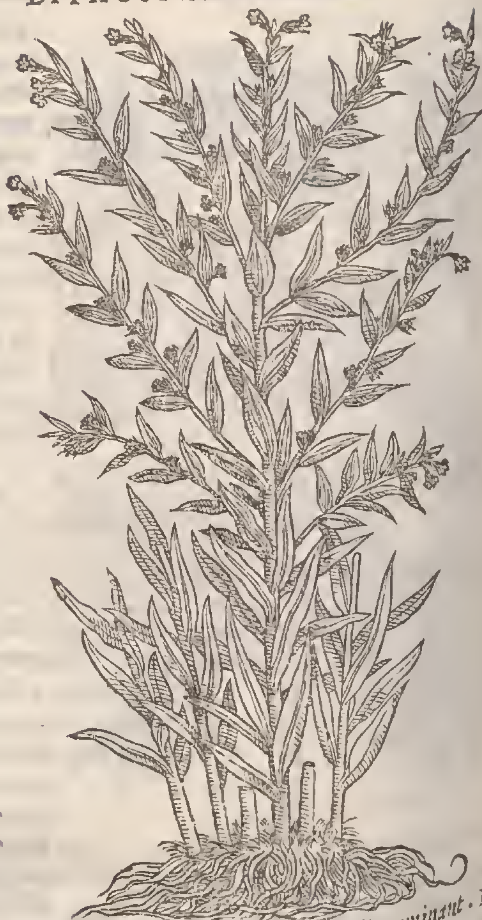
PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, duûm palmorum geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

Nomina.

LITHOSPERMVM MAIVS.

LITHOSPERMVM MINVS.

Lithospermi consideratio.

LITHOSPERMON *hodie seplasiarij, & omnes ferè medici* Barbaros *secuti* Milium *solis nominant. Licet*
rectius fortasse Mauritanorum *quoq; imitatione ab illis* Milium Soler *uocaretur.* Quandoquidem *hæc planta (ut scri-*
bit Serapio *testimonio* Aben Iuliel) *frequens nascitur in montibus* Soler *: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole co-*
gnomentum imponeretur. Huius *milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est*
Lithospermon, *quóue* Hetruria *satis referta est. minus, quod longè frequentius ubiq; in* Italia *gignitur.* Hoc *utiq; nó*
temere existimauere nonnulli esse Phalarida, *quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongum.* Qui-
bus facilè subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ similis spectaretur, quòd Oribasio Pha-
laris non modò culmos fundat zeæ similes; sed etiam folia. Ex *ijs equidem notis, quæ planè in* Milio *solis minore desi-*
derantur, cogor illis non adstipulari. Quin *potius adducor, ut certò credam* Phalarim *esse plantam ab illa diuersam:*
eamq; fortasse, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in syluestrium frugum genere, à quibusdam recensetur, adeò ut
non desint etiam qui hanc appellent Syluestre *milium.* Est *enim culmo, & folio zeæ, & semine candido & oblongo,*

Fuch. error.

milij ferè magnitudine. Cæterùm Fuchsium, *uirum alioqui doctissimum,* Lithospermum Dioscoridis *omnibus propè*
nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro uero Litho-
spermo, illud quod officinis Milium *solis minus appellatur, depinxerit.* Idem *nihil minus deinde mihi quidem uidetur*
errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi scriptis tradidit Lithospermi *genus*
esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas *uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis*
utuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc *autem opinionem quoniam confutauimus in* Apologia, *quam ad-*
uersus Amatum Lusitanum, *quem fortè secutus est* Fuchsius, *scripsimus, hic ut satis alibi explosam relinquimus.* Li-

Lithospermi hist. ex Plin.

thospermon, ut herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius *lib.* XXVII. *cap.* XI. *cuius hic uer-*
ba subijciam. Inter *omnes herbas, inquit,* Lithospermo *nihil est mirabilius.* Aliqui *egonychon nocãt, alij diospyron, alij*
heracleon. Herba *quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci.* Gerit
iuxta folia singulas ueluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magni-
tudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipsi, *qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen.* Nascitur *et in*
Italia, *sed laudatissimum in* Creta. Nec *quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi.* Tantus *est decor,*
uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis.
Iacere, *atq; humi serpere auctores tradunt.* Ego *uulsam, non hærentem uidi. hactenus* Plinius. Lithospermi *in sim-*

Phalaridis vires ex Gal.

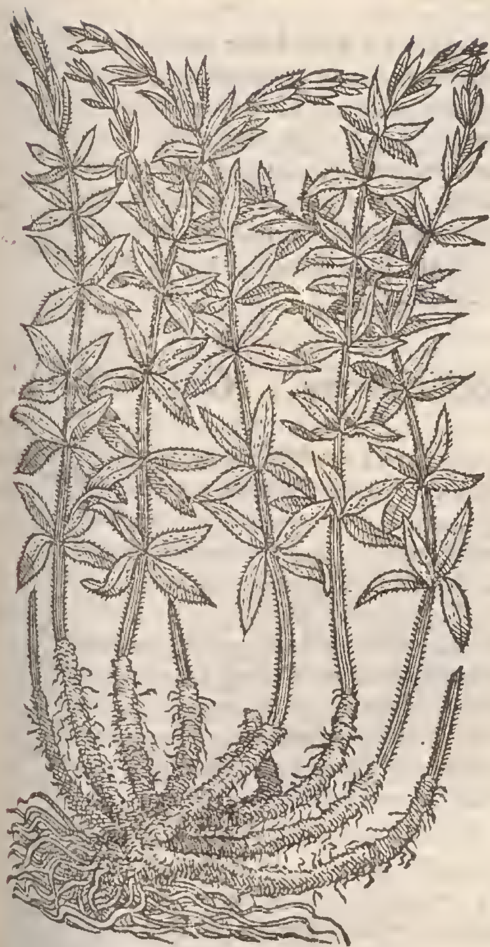
plicium medicamentorum libris, Galenum *meminisse non inuenio.* Verùm Phalaridis, *quam phalerim nuncupat, uires*
reddidit libro VIII. *eorundem, sic inquiens.* Phaleridis *herbæ tum succus, tum semen, tum folia potu auxiliari cre-*

Nomina.

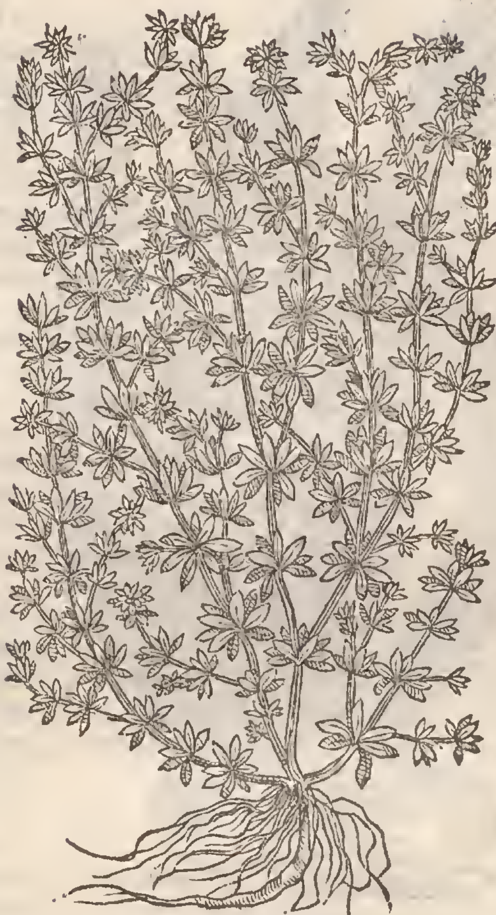
duntur uesicæ doloribus, ceu in sese habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Quod Græci λιθόσπερμον,
Latini *quoque* Lithospermum *uocant:* Mauritani, Kulb, Culb, Calt, *seu* Calab; Itali, Lithospermo, & Milium
solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

RVBIA

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

Rubia. Cap. CXLIII.

ERYTHRODANVM radix rubra est, qua tinguntur lanæ. Vna sponte prouenit: altera seritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, solo creditur. Hanc non sine quæstu serunt: nanque maximum ex ea sentiunt prouentum. Asperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non dissimiles, robustiores, & multò prorsus maiores: folijs per interualla circum articulos, stellatim decussatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, postea cùm maturuit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de causa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulsa: item ischiadicis, & resolutis. Crassam, copiosamque urinam pellit, nonnunquam & sanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam spectare. Aduersus serpentium morsus, ramulos cum folijs uino bibere prodest. Semen ex aceto potum, lienem absumit. Imposita radix trahit partus, menses, secundasq;. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

Rubiæ consideratio.

RVBIA, quam Græci Erythrodanum dicunt, Hetruscis nullis non cognita: neque medicis solùm, ac seplasiarijs cognoscitur: sed etiam mulierculis, ac rusticis, ijs præsertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. Quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptissima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres, quòd lanarũ infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæstus faciunt, ut sibi suisq; uictum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quòd asperrima sint, ad stagnea uasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. Rubiæ vires ex Galeno. *Rubiæ meminit Galenus libro VI simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum est superiore libro, ubi in unum eiusmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas crassas, multasq;, ac nonnunquam etiam sanguinolentas uacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant.* Nomina. *Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alsabagin, Arabicè: Erithrodano, & Rubbia, Italicè: Ferber roet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè.*

LONCHITIS ALTERA.

ALTAEA.

Lonchitis. Cap. CXLIIII.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubentia plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris; clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogauit. radix dauci. Nascitur in sitientibus, & asperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

Lonchitis altera. Cap. CXLV.

ALTERA est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraq́; , ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisq; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitidis consideratio.

ETSI *in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq́; asperis, & aridis locis diu multumq́; perquisiuerim primũ Lonchitidis genus: ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm Lonchitim alteram iampridem uidimus studio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clarißimi, qui eam Pisis ad nos misit. Hæc folia habet scolopendrij, asperiora, maiora, magisq́; diuisa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè ostendit. De prima Lonchitide disseruit Plinius lib. XXV. cap. XI. ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est.*

Lonchitidis uires ex Gal.

Lonchiridis utriusq; meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potißimùm quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uuluera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant.

Nomina.

Λογχῖτις ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur.

Althæa. Cap. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibiscum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsa, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra uulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, neruorum rigores: siquidem discutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum est, adiecto suillo adipe, aut anserino, terebinthináve, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præclusionésque, in pessis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decocta

coctæ radicis succus ex uino potus, succurrit urinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumq; tritum, vitiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis non feriuntur. ualet contra dysenteriam, & sanguinis reiectiones, aluique profluuium. In posca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes uesparum, apum, similiumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

Althææ consideratio.

ALTHAEA à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius usu. Ea uulgaris herba est, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi de ea disserit ijs uerbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Cōstat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq;: caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ. caulis quoque gustu maluam reddit. Vsus eius ad rupta, & tusses è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare posse affirmant: alias uim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hactenus Theophrastus.

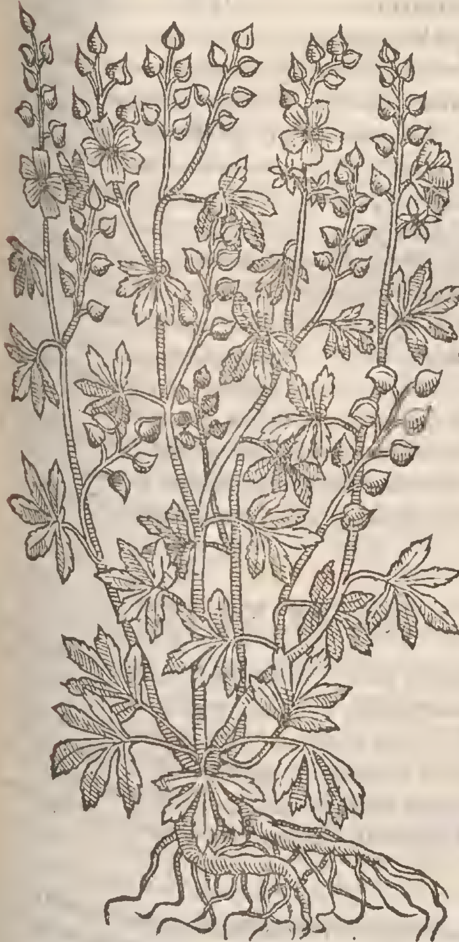
Althææ uires ex Galeno.

Meminit Ibisci Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cætera quidem similiter agunt, ut herba uiridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, ut & uitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectioni utile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, Latinis Althæa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italis, Maluauisco; Germanis, Ibisch, & Heyluurtz: Hispanis, Hierua cannamera, & Marmaie; Gallis, Guimauues.

Alcea.

Cap. CXLVII.

ALCEA syluestrium maluarum generi asignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

Alceæ consideratio.

ALCEAM hodie passim ferè in Italia aliqui Bismaluam, alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquàm similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumq; marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrē maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. hæc Galenus.

Alceæ vires ex Paulo.

Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib. VII. ubi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In uino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimùm eius radix.

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Bismalua, Malua saluatica, & Buon uischio: Germanicum, Sigmars kraut: Hispanicum, Malua de Vngria, & Malua montesina: Gallicum, Bimauue.

Cannabis. Cap. CXLVIII.

CANNABIS satiua planta magni in uita usus ad robustissimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo udo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris Cannabis uirgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinē æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis cōsideratio.

CANNABIS satiua planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uerbis repræsentare. Syluestris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cùm syluosis, tum etiam campestribus; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Cæterùm satiuæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in Gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouifraciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine uescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud prætereà mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio uermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (ut Plinius lib. XX. cap. XXIII. auctor est) uermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore.

Cannabis uires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cannabis semen flatus discutit, adeoq; desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis uitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet, ut quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauiq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus uescantur. Tragemata autem uoco ea, quæ post cœnam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multùm autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, uaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent. quo tantum abest, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occasionem præbeant.

Mulierum error.

Nomina.

Quæ planta κάνναβις *Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.*

Anagyris. Cap. CXLIX.

ANAGYRIS frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore similis brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, similis renibus, quod durescit uua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

Anagyris cōsideratio.

QVANVIS ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uisuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò siliquis inclusum, colore purpurascente, usqueadeò duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tri

ANAGYRIS. ANAGYRIS ALTERA.

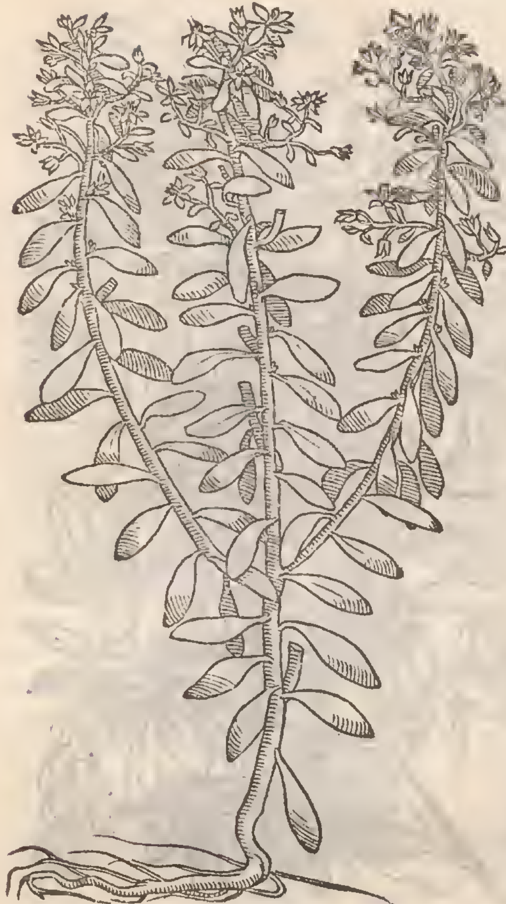

ra Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen cõtinetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoq; ignari pastores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quosdam, qui sanguinem usque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis uitibus aptissimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea ualidissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uniuersus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis uulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Laburnum uocat, ubi ita scribit. Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abunde, ni fallor, cognoscitur, quòd ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, cortice tenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium asserat Gesnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re sentiunt. quinetiam ostendunt, quàm magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytisus, quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: ut qui inter cætera serì iubeant iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytisi historiam & uires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non uidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanq; non solùm folijs, floribus, corniculis, semine, & omnibus deniq; notis Anagyrim prosus æmulatur, ut eius effigies,

Opinio reprobata.

CEPAEA.

ALISMA.

quam hic damus, pulchrè demonstrat; sed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur.

Anagyris uires ex Gal.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimũt. At siccata incidentis sunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium, sed & uomitum prouocat.

Nomina.

Planta, quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.

Cepæa. Cap. CL.

CEPAEA portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ stillicidio, & uesicæ scabie laborantibus opitulantur. maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quẽ myacanthon, hoc est, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ consideratio.

CEPAEAM, *quam antea in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nõdum comperisse, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro arte sua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atq; etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi uisa est ita adamußim Dioscoridis descriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in simplicium censu.*

Cepææ uires ex Paulo.

Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra uesicæ scabies utiliter bibũtur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corrudam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit.

Nomina.

Κηπαία ut Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.

Alisma. Cap. CLI.

ALISMA, alii Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, pallescente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquosos amat tractus. Radix, si drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorsi sunt, aut opiũ hauserunt: torminibus, atque dysenteriæ, per se, aut cum pari modo seminis dauci, potui datur. conuulsis, & contra uitia uuluæ prodest. Herba sistit aluum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

Alismatis cõsideratio.

QVANQVAM *affirmat Ruellius, cui etiam Cordus subscribere uidetur, Alisma sibi cognitum esse, uocariq; à nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem*

tem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, aduatis pluribus referto. Cùm itaq; ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanã inter se plurimùm differre, non temerè facere uideor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hic pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc omnibus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma: aut saltem eius effigiem exhibere, ut aliorum quoq; de ea sit iudicium. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit lib. XXV. cap. X. ubi de utroq; differit his uerbis. Alisma, inquit, alij damasonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliàs etiam uenosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. *Alisma memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandam facultatem obtinet.* Alismatis uires ex Gal. *Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Alisma.* Nomina.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè suspicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Onobrychis. Cap. CLII.

ONOBRYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum radicem paruam. nascitur in uliginosis, & incultis. Herba suapte ui, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum uino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

NASCITVR *Onobrychis, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. auctore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauanese. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari.* Onobrychis consid. *Onobrychidis uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplasmatis tubercula discutiunt: arefactæ uerò, si cum uino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta.* Vires ex Galeno. *Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur.* Nomina.

HYPERICVM.

Hypericum. Cap. CLIII.

HYPERICVM alii androsemon, alii corion, alii chamæpityn appellant, quoniam semen odore resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescente: folio rutæ: flore luteo, † leucoion simili, qui digitis attritus sanguineum succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur: subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris. gignitur in locis cultis, & asperis. Vrinam cit, menstrua pellit appositum: tertianis, quartanisque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

Ascyrum. Cap. CLIIII.

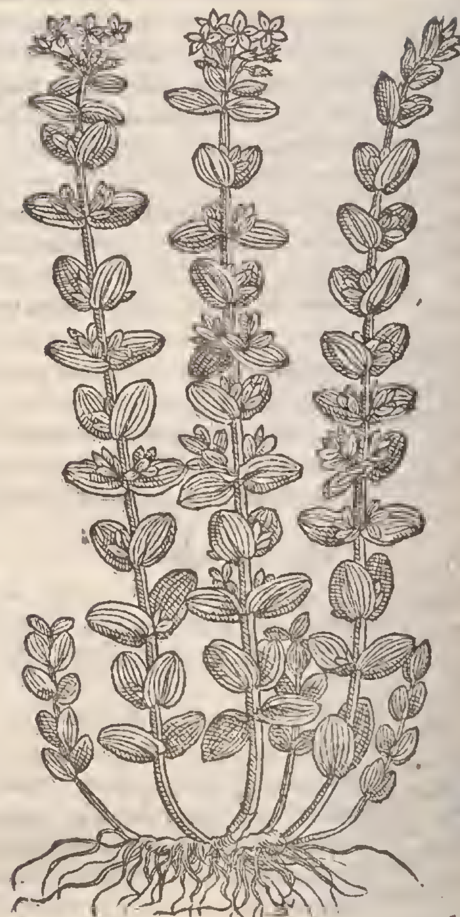
ASCYRON, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habẽs ramos, surculosiores, rubentesque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinosum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de causa androsæmon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplißimè detrahit. sed aßiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

ANDRO-

ASCYRVM.

ANDROSAEMVM.

CORIS.

Androsæmon. Cap. CLV.

ANDROSAEMON ab hyperico, ascyroque dif-
fert, quòd fruticet ramulis surculosis, ac tenuibus: ru-
bentibus uirgis, & foliis rutæ, triplo aut quadruplo ma
ioribus, quæ trita uinoso succo manant. complures alas
habet in cacumine, utrinque expansas, pinnatasque: cir
ca quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papa-
ueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinosum
odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus po-
tum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè
medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet.
Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

Coris. Cap. CLVI.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex est
folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior do
drante, suauis, odoratus, acris. Potũ semen menses tra
hit, & urinas: contra phalangiorum morsus, ischiadi-
cos, & opisthotonicos ex uino potum auxilio est: hor
roribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo, aptissimè
illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem
ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm
optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desuda
bit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerum consid.

HYPERICVM, *Ascyrum, & Androsæmum, eiusdẽ
planè generis plantæ (ut* Dioscorides *inquit) esse uidentur. Ve
rùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differẽtia: nam
hæc folia habet rubẽtiora, illa uiridiora, uni maiora insũt, alteri
minora.*

minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoſcuntur: eæ nanque iunio, & iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, ijs adamuſsim diſtinctæ ac prædite notis, quæ ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androſæmum, & Aſcyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine aſſurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & ſubpinguibus: caulibus ruſeſcentibus, odore ſuaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata eſt à noſtris herbarijs. naſcitur frequentiſsima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à noſtris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris ſcatent foraminibus, ijſq; adeò minutis, ut uiſum effugiant, niſi ipſa folia ſole obiecta inſpiciantur. id quod ſilentio uidetur inuoluiſſe Dioſcorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentiſsimus indagator. Qui tamen hac in hiſtoria haud dubiè falli deprehenditur, quòd ſcripſerit lib. XXVI. cap. VIII. Hypericum naſci ſemine in ſiliqua, nigro, matureſcente cum hordeo. Siquidem Dioſcorides non tradit Hypericum cum hordeo matureſcere, ſed contineri eius nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia matureſcere hordeum plerunque abeunte maio: uerùm Hyperici ſemen non perficitur, niſi iulio, & auguſto menſibus. In hac quoq; Hyperici hiſtoria errat Braſauolus medicus licet clariſsimus, quòd uelit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob cauſam, id quod circunfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat; imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in his uno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm qod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον κάλλον, hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui uoluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis uſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo utimur, primum eſſe ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & auctoritatibus abunde exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere uolet. Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuiſq; ſubſtãtiæ eſt, adeò ut & menſes, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida, & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androſemo ita ſcribit. Androſemum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum uerò à quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in uino auſtero decocta, uinum ipſum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reionfricon, ſeu Reioſaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans kraut: Hiſpanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Aſciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androſæmum item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion, ſiue Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiam Latinè, & Gori Italicè uocatur.

Plinii lapſus.

Braſauoli error.

Monachorũ hallucinatio.

Hyperici uires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non uideo: ſiquidem in Oribaſio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſsim floris colore luteam uiolam repræſentat, ut nihil melius. Nos autem uſi ſumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello impoſuit, aliqua poſsit oriri difficultas.

† Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſsis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, ut quæ adſcititia ſint habita. Nos uerò illa huc admiſimus Ruellij: ut facimus, interpretationem ſecuti: necnon etiam fidem codicis manu ſcripti.

Aiuga. Cap. CLVII.

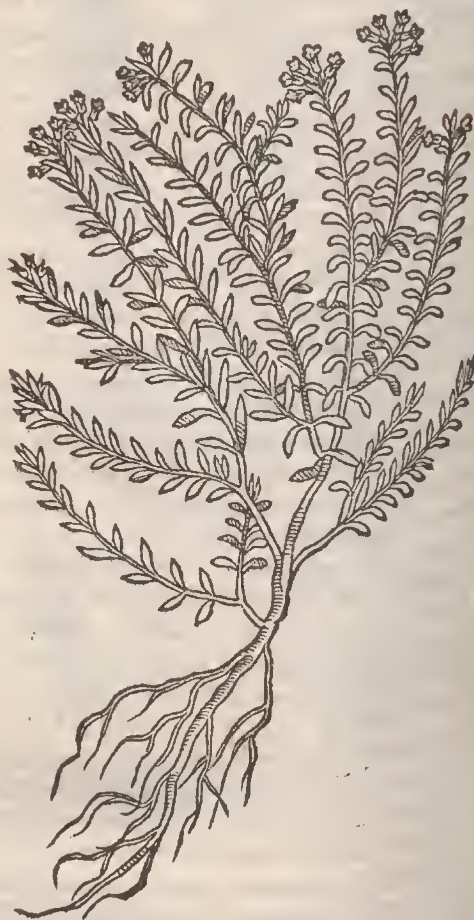
AIVGA herba in terra repens, ſubcurua: foliis ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorii. Folia ſeptem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitiis: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deiicit: appoſita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit, uulnera glutinat: ulcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

AIVGAM

CAMAEPITYS PRIMA,

CAMAEPITYS ALTERA.

Aiugæ confideratio.

Cuiusdã Germani error.

Chamæpityos uires ex Galeno.

Nomina.

AIVGAM, *quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd ischiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Verum postrema, quam sæpius etiã uidimus, non adeò omnibus est nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit. Cæterùm in aperto errore uersabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit Aiugam Germanica lingua uocari* Vergiß mein nicht. *Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uersanti notißima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quámuis Aiugam repræsentat. Chamæpityos meminit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abstergitq́; uiscera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obstruitur bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est enim in siccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò secundi. Quæ herba Græcis* χαμαιπίτυς, *Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur, Mauritanis, Hamefitheos, seu Chamafithius: Italis, chamepitio, & Iua: Germanis,* Ye lenger ye lieber: *Hispanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muscate, aut arthetique.*

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIBUS ANTE libris, amantißime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaque. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Betonica. Cap. I.

CESTRON psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, ueluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus uuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur. aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque uitijs drachmæ pondere in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renum, & uesicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

BETONICA herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm Betonica. Betonicæ cōsideratio. *Scripsit de Betonicæ uiribus propriū libellum Antonius Musa clarißimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & pericula. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res sancta est. Ce-* Vires ex Antonio Musa.

 stron

ſtron uocatur, & ſynchotrophon : ſiquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo pariter tenui, cu-
biti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata : ſemen in ſummitate thyrſi ſpicato, thym-
bræ modo. Pollet uniuerſa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tuſa capitisq; uulneribus illita, ea mira ce-
leritate conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea
tam ualentioris eſſe facultatis, ut oſſa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad teritas fotu oculorũ do-
loribus medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita. Succus à folijs per ſe tritis expreſſus,
aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, ſi tamen addito roſacco in aures egelidus inſtilletur. Idem drach-
mæ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines
oculis offundit. quo fit, ut etiam uiſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusq; immiſſa
ſanguinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius
colluatur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anheloſis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iu-
uant, præſertim qui purulenta extuſſiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere,
aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet, iecinoris uerò, ſi ex calida hauriatur. Ex
uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere : ex uino au-
tem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti, ad lateris, lumborumq; dolores uti-
liſſimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non
fiant ſuccis. Foliorũ quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, cõmodè citatur aluus : ſananturq; ijs ex
uino ſumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſſim ſedat. Pota in
aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarũ põdere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit,
quod tamen in acceſſionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat
ipſo quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere, addita mellis
uncia : calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq;
cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarũ pondere propinetur. Con-
trita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo
lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent : & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab
alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequẽter hauſta, ictericos ſanat : & ſuillo adipe admiſta, car-
bunculos curat. Potu ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reſti-
cit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentium, & uenenoſorum rabidorumq;
quorumcunq; animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiã extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuo-
ſaq; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum de-
coctum potum. idemq; præſtant contrita folia impoſita.

Betonicæ uires ex Gal.

Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſim-
plicium medicamentorum, ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut
guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba : id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſi-
ſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitq;. menſes quoq; ciet,
& comitialibus prodeſt: tum rupta, conuulſaq; curat, & omnibus beſtiarum morſibus ulceri illita auxiliatur. Po-
ſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt.

Nomina.

Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον Græcis, Be-
tonica, & Vetonica Latinis dicitur : Arabibus, Chaſtara : Italis, Betonica : Germanis, Betonien : Hiſpanis, Breto-
nica : Gallis, Betoeſne, & Betoine.

Britanica. Cap. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu ad-
ſtringentia : radicem tenuem, & breuem : caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni
aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſilarum ulceribus
accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Britanicæ cõſideratio.

QVANQVAM tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atq; ibi uulgò appellari Piatamaſ-
no; mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britani-
cam oſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hiſce uerbis. In Germania trans
Renum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra
biennium deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur. Stomacacem medici uocabant, & ſceletyrben ea mala.
Reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas
quoque, & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra : radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) col-
lectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, no-
ſtris demonſtrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam

Biſtortæ mẽtio.

herbariorum uulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè
deprehenditur. quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs; non tamẽ ea nigra ſunt, neq; piloſa : quinimò leuia
apparent, supernè rufeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq; : Bi-
ſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed
præterea non deſunt etiam, qui Tormentillam ſic officinis, & uulgò uocatam Biſtortæ generi adſcribant, quòd non
facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideo
hic

BISTORTA. TORMENTILLA.

hic locus exposcere uisus est, ut de ea aliquid disseramus. Est itaq; TORMENTILLA *folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti: cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum diuisuris* Heptaphyllon *hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc ijsdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrē utræq; abortum prohibent bibitæ, ac uentri renibusq́; ex aceto illitæ: urinæ incōtinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usq; consederint fœminæ. Idem prestant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atque spica subactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulueribus manantem cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potùs biliosas coercet uomitiones, si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex bis duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctum, ueneuis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos* Tormentillæ *inualuit usus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduersus pestilentiam. Vtræque dysentericos sanant, & uulnera glutinant, præsertim quæ in intestinis, & uisceribus fuerint illata, non modò ipsis uulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia, contumaciaq́; ulcera curant, & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Sed ut iam ad* Britanicæ *uires redeamus, eas scriptis tradidit* Galenus *lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit.* Britanicæ *herbæ folia adstringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquàm inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hactenus* Galenus. *Cæterùm non est silentio pretereundum, quòd* Dioscoridis *codices inueniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de* Betonica *caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in* Dioscoride *ascititium esse constat, atque in hunc auctorem ex libello* Antonij Musæ Augusti Cæsaris *medici fuisse translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neq; alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè* βρεταννική, Britanica *Latinè, pariter &* Italicè *appellatur.*

Tormentillæ historia, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

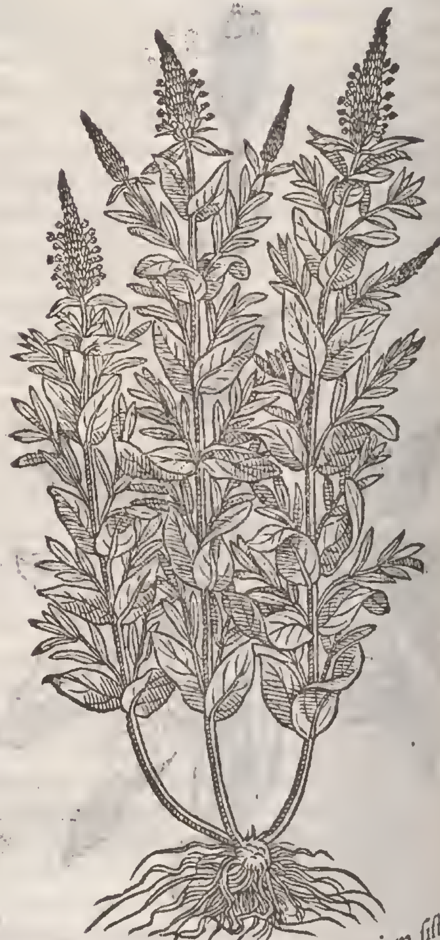
Lysimachia. Cap. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altiorésue, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus: flore rufo, aut aureo. Gignitur in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua ui, sanguinis

LYSIMACHIA.

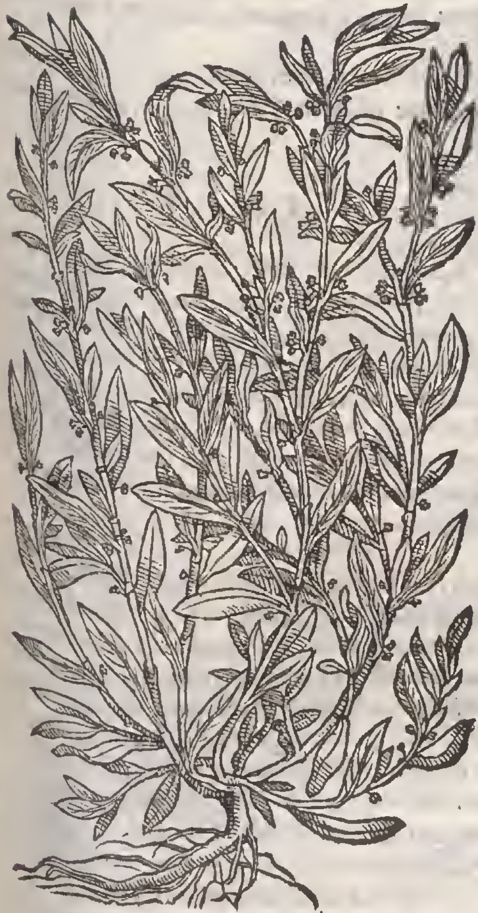
LYSIMACHIA ALIA.

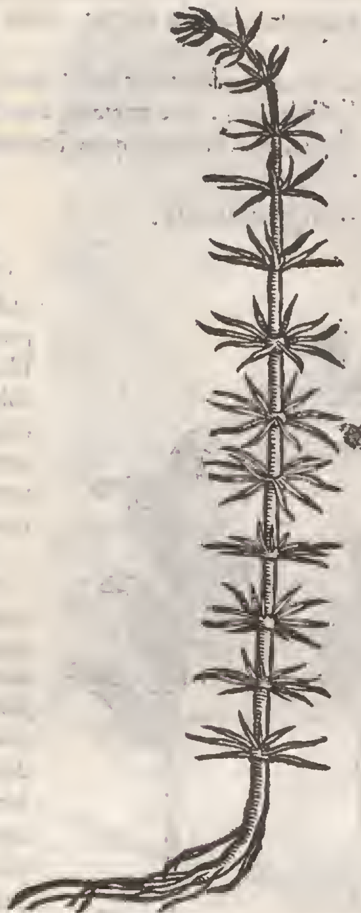

reiectionem ſupprimit : dyſentericis potui datur , aut infunditur : menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo . ſanguinis profluuio ſubuenit , ſi nares ea herba obturentur : vulnerum cruorem cohibet . Acerrimum nidorem ſuffita reddit : qua de cauſa ſerpentes fugat , & muſcas interficit .

Lyſimachiæ conſid. LYSIMACHIA *à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit , ut Plinius eſt auctor libro* XXV. *cap.* VII. *ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato . Folia habet ſalicis uiridia : florem purpureum : fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui . gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius .* Ruellij erratum. *Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos : ubi enim bos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt . Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes uerò Ҫoſaria . Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Ҫorneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora , non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum : naſcitur in pratis, nullaq; eſt , quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita . Non deſunt præterea alij , qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant , quæ quadrato exit caule , folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato. uerùm in hac quoq; nihil adſtringens guſtu deprehēditur. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cātonus cōciuis meus, medicus eruditus, et rei herbariæ ſtudioſus : quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, uidetur adſtipulari. Naſcitur hæc in Romano, & Senenſi agro.* Rnellij alius lapſus. *Cæterùm quanuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſupra diximus) Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam; in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demonſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſsimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit . Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore ruſo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit .* Lyſimachiæ uires ex Gal. *Lyſimachiæ meminit Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit . Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam : per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit : quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis . Pota dyſenterias , ſanguinis reiectiones , ac muliebre profluuium ſanat . Huic herbæ nomen Græcum eſt* λυσιμάχιον, *Latinum : & Italicum Lyſimachia .*

POLYGONVM MAS. POLYGONVM FOEMINA.

Sanguinaria. Cap. IIII.

POLIGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, sed † molliora, longioraque: semine sub omnibus folijs turgescente, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti succi est, spissare, ac refrigerare. prodest cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ stillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra serpentium morsus auxiliatur: datur in febribus per horam ante significationes. fœminarum profluuia impositu sistit. Idem succus aurium doloribus, ijsdemque purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, sanguinis reiectionibus, ulceribus quæ serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini teneræ simili, densis geniculis, & in se tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ similes: radicis nullus usus. nascitur in riguis. Huic quoque spissandi, refrigerandiq; natura ad eadem ualens, sed inefficacior.

POLYGONON mas, quod ab Italis uulgò uocatur Correggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubique nascitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Polygoni meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: uelut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cum sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si uel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & urinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis. non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris est effectus. Herba, quæ Græ-

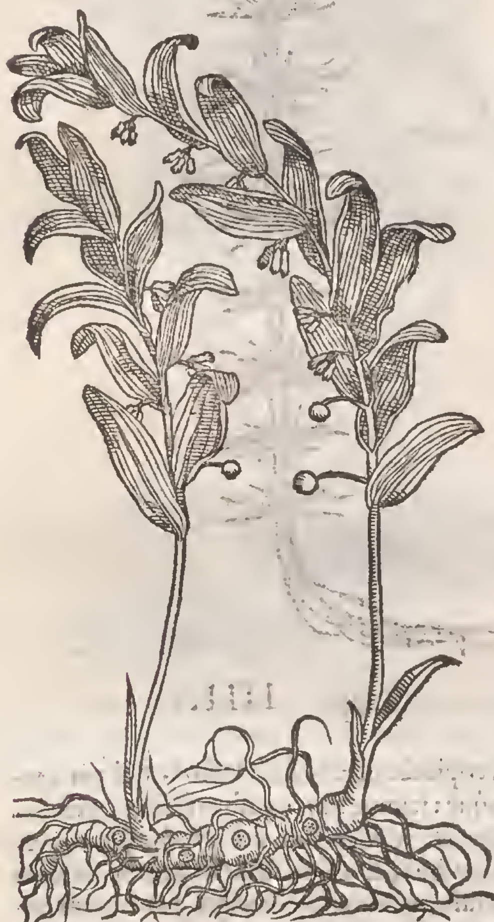
Polygoni cōsideratio.

Polygoni uires ex Gal.

Nomina. cis πολύγονον ἄῤῥεν Latinis Polygonum mas uocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Poligono maschio, & Correggiola: Germanis, Vueggrasz: Hispanis, Corriola: Gallis, Correggiole. Quæ uerò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Poligonum fœmina dicitur: Italis, Poligono fœmina: Germanis, Kantten kraut: Gallis, Pin aquatic.

† Impreßi codices Græci tum Venetijs tum Basileæ hic malè habent ἐπιεικέστερα, hoc est, mitiora; cùm legendum sit ἐπιμηκέστερα, id est longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti uidentur.

Poligonatum. Cap. V.

POLYGONATVM nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, densam, graueolentem, digitum crasitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quin etiam maculas in facie delet.

Polygonati consideratio. POLYGONATVM Hetruscis uulgò Fraßinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginocchietto uulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Mulieres è Polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq́; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis uocitent. uerùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, ueluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem perspicuum est, Serapionem fidelem Dioscoridis interpretem, nullis suum Secacul repræsentare notis, quæ à Dioscoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioscoridem citat, ut sui moris est in alijs simplicibus medicamentis, quæ ipsi Dioscoridi refert accepta. Illud insuper, si particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifestè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri suo reddidit Secacul, sed pisorum instar. Neque Polygonatum, & Secacul eisdem uiribus pollere constat inter auctores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in faciè delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices saccharo conditas ad uenerem excitandam auidißimè deuorarunt, nullo tamen rei successu. De Polygonati uiribus disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq́; in facie illo detergunt. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraßinella, & Ginocchietto: Germanicè, Vueisz uurtz: Hispanicè, Fraßinella: Gallicè, Genijculiere.

Manardi erratum.

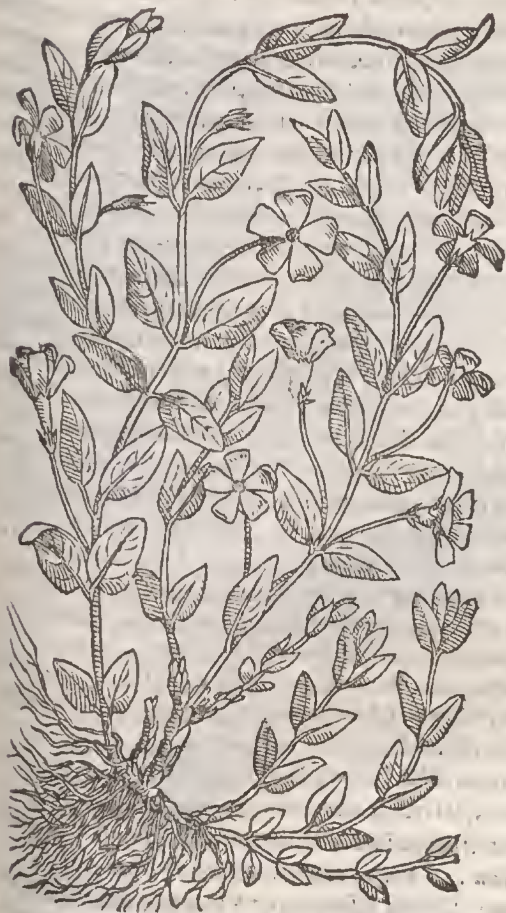
Polygonati uires ex Gal.

Nomina.

Clematis. Cap. VI.

CLEMATIS humi serpit. læto, pinguique solo prouenit, uiticulas spargens crasitudine iunci, exiguas: folio lauri figura, & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. imposita serpentium morsibus iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

CLEMATIS.

CLEMATIS ALTERA.

Clematis altera. Cap. VII.

EST & altera Clematis, quæ uiticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, ut smilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum consideratio.

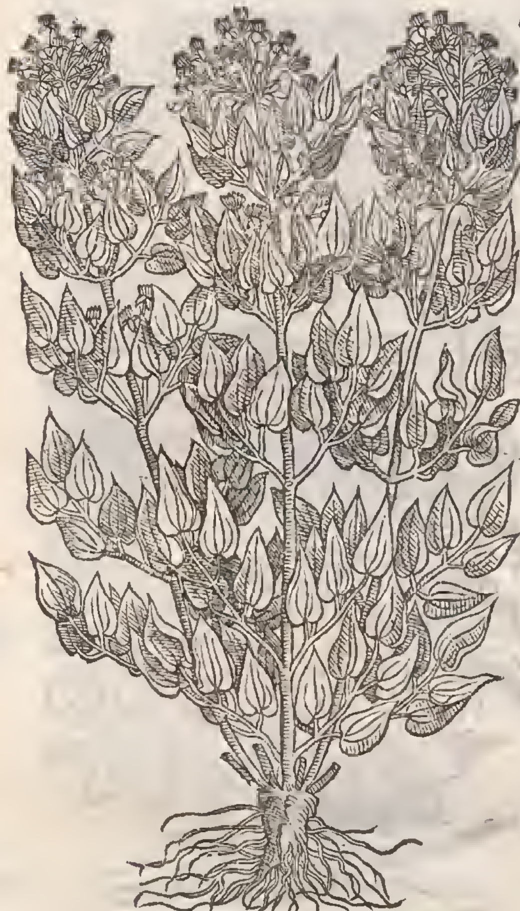
Quorundam error.

CLEMATIS, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Prouenca cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funestas texunt corollas. In hac siquidem nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum sententiam explodendam putauerim, qui nostratem Peruincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam uulgò Laureolam appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, singulari stipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læuesq;: semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirum à prima quàm maximè dissidet. Et sanè, ut ex quibusdam notis, quæ probè adstipulari uidentur, colligi potest, hæc nostris Vitalbis uulgò uocatis plurimùm facie respondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs sunt smilaci similibus, quæ si linguam consulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo sese sepes, repuntq; per arbores non aliter, atque smilax. quin & earum semen aluum efficaciter deijcit. Quo fit, ut mihi omnino persuaserim, nostratem Vitalbam esse Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui alterem Clematidem eam plantam putant esse, quæ nascitur in sepibus, flores proferens candidos calathi effigie, quos quidam rei herbariæ imperiti Ligustra falsò uocant: falsò inquam, quoniam Dioscoridi ligustrum arbuscula est, non herba, ut superius libro primo monuimus. Fuchsius tamen medicus doctissimus nostratem Vitalbam, uitem nigram esse existimat. Sed errat, mea quidem sententia, ut infrà suo loco dicemus. Floribus alterius Clematidis figuram non repræsentauit Dioscorides, tametsi Vitalba uocata florem album, & odoratum proferat, sitq; alia huic similis, quæ purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuersum. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM dicunt, folijs, floribus, ac semine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo gustu. Attamen neque sepibus circumuoluitur, neque arbores scandit, cùm recticaulis assurgat. Plures autem hæc ex se mittit caules bicubitales, subrubentes, & in his folia smilacis, quibus intolerabilis inest acrimonia, unde Flammulæ sibi nomen asciuit. Ex hac ego sæpius aquam elicui, demisso uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipsa, pollebat acrimonia. Hanc compertum est efficacissimam esse in morbis frigidissimis. Flammula (ut Platearius est auctor) calfacit, siccatq; ordine tertio. Sed quòd imposita carnem non secus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto re-

Fuch. error.

Flammulę historia, & uires.

FLAMMVLA.

ctius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendā præ
beant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij eius oleum commen-
dant ischiadicis, articulorum iliumq́; doloribus, urinæ angustijs,
& renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt,
aut clysteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flam-
mulæ folia tenuißimè concisa in rosaceum imponunt, quod uitreū
uas exceperit, ac inde per æstatem insolant obturato uase. Datur
etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere.
Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his subijciam,
Clematidum uires ex Gal. *quæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorū adnotata re-*
liquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem siue causti-
cam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit ita
que in quarti ordinis excalfacientiū initio. Vocatur autem cle-
matis & daphnoides, quod quidā myrsinoides, alij polygonoides
appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium est, nec acre, sicut
quòd antè dictum est, imò profluuijs, & dysenterijs cum uino po-
tum prodest, dentiumq́; dolores mansum mitigat: tum uteri quoq;
doloribus in pesso admotum, usui est, tantum abest, ut perinde u-
rat, ac ulceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus
Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam ui-
dit, literis ea mandans, sic hæc ambo in unum confudit. At Dio-
scorides utriusque in quarto meminit, & eius quæ simpliciter uo
catur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, sed in principio.
Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas,
sicut nec in alijs feci. hæc Galenus de utraque Clematide. Ex qui
bus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso
ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluū deijciētia me
dicamenta, sibi locum adinuenerat, exemptum fuisse, & hîc alte-
ri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis cō
uenientiam. Prima clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς
Nomina. *appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Cle-*
matide prima, & Prouenea: Germanis, Singrien: Hispanis, Peruinqua: Gallis, Lyseron. Secunda uerò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè uocatur.

Polemonia. Cap. VIII.

POLEMONIA, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinariæ, proximis: quibus in summis uelut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili. nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in uino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: cumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ consider.

CREDO equidem me iam sæpe uidisse Polemoniam in altioribus, & asperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrangulari caule, utrinque pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, ut credam, quemadmodum censet Brasauolus, eam esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ uulgus appellat Lauanese: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq́; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides.

Fuchsij opin.

Cæterùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditißimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed ubique, præsertim in pratis.

Polemonij uires ex Gal.

De Polemonio differens Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) hiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq́; induratum potui exhibent.

Nomina.

πολεμώνιον sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

SYMPHYTVM ALTERVM.

Symphytum. Cap. IX.

SYMPHYTON petræon naſcitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano ſimilibus: capitulis, & † folijs thymi: lignoſum totum, odoratum, guſtu dulce,† ſaliuam ciens: longa radice, ſubrufa, digitali craſsitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum, pulmonis uitia purgat: ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam, rubraque fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta, ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit, vulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illlitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton, quod aliqui pecton vocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, craſſum, leuem, anguloſum, vt ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio, folia exeunt anguſta, bugloſſo proxima, oblonga, hirſuta: caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus, ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbaſci ſemina emicant. Tam caulis, quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiſcoſæ. quarum eſt uſus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque ſi concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præſertim ſedis, cum ſenecionis folijs, vtiliter illinuntur.

QVANVIS in noſtris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conſcriptos edidimus, ingenuè confeſſus eſſem, me non antea adinueniſſe Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen poſtea reperi menſe Septembri ſuis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia paſſuum, in latere magni montis Vipaci paulò ſupra arcem, ac deinde in alijs ipſius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præſertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant Sancti Vrbani, nullis prorſus deficientibus notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Eſt profectò planta, præſertim ubi floruerit, uiſu iucundiſsima, ita ut maxima cum uoluptate ad ſe uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nulli dubium eſt, quin ea ſit herba, quæ hodie paſsim Conſolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſcoridis hiſtoriæ ad unguē hærere deprehendantur. Hæc frequentiſsima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioſcorides inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, Symphytorū conſideratio.

meo

Quorundam errores.

meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, & Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyti petræi notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius est, quàm ut à me indicari deceat. Neq; etiam statuendum

CONSOLIDA MINOR.

CONSOLIDA MEDIA.

censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbarijs uulgò CONSOLIDA media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senensibus Morandola.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

Harum modò dictarum stirpium etsi nusquam, quod hactenus inueuerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum inmodum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, intestináue uulnera acceperint, nanque illa, sint uel exterius, uel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam uocatam potu sanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos disijcere, & dissoluere. Illita uerò folia, uel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq́;, ac etiam testium, pudendorumq́; uirilium, & muliebrium: His omnibus facultatibus ea quoque prædita est, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam existimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est.

Saniculę unũ genus.

Recensetur prætereà Germanis inter Symphyti genera quædam ipsis uulgaris herba, quam SANICVLAM appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint.

Saniculæ aliud genus.

Plura insuper Saniculæ ostendunt genera. quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula ursi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circum magno artificio factis à natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum.

Solidago alia

His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua uulgari lingua Rittersporn uocant, quod sonat nobis Sperone da caualiere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ urinæ, calculosis, ischiadicisq́;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum syluestre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quámuis plantam, ut superius

SANICVLAE GENVS.

rius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Galenus libro VIII. de simpliciũ medicamentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs constat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porrò secundum omnium dictarum uirium mistionem simul digerere abunde potest, simulq; corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in uino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, similem dicto uim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus uiscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. *Symphyti utriusque vires ex Galeno.*

Nomina. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant.

Quod uerò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Consolida maggiore: Germani, Vualuurtz: Hispani, Suelda maiore, & Consuelda maior: Galli, Oreylle d'asne.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτυέλου προκλητικὸν, hoc est saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικὸν, quod est adstringens.

Holostium. Cap. X.

HOLOSTION quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuórue digitis supereminens extra terram: folijs, uiticulisque coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holostij consideratio. HOLOSTIVM etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione è Goritiensibus ideo Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utiq; quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinãtur haud dubiè qui *Quorũdam error.* credunt eam herbam esse Holostium, quam Pilosellam herbariorum uulgus appellat. nam quanquam Pilosella dicta frequens nascatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iisdem uestiuntur pilis & caules, qui humi serpunt, ac reptant, è quibus postea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorsus Holostio competere uidetur. PILOSELLAE *Pilosellæ descriptio, & uires.* plura sunt genera, quorum unum nascitur inter saxa Saluatino monte in comitatu Goritiensi: folijs in terram sparsis, longis, echij instar, pilis innumeris, lanugineq; obductis: caule duûm palmorum longitudine: flore cyani similitudine, maiore tamen. Præstat hæc planta ad uulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hãc nobis Pilosellam maiorem liceat appellare, quando nondum constet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit; à quibus nomen mutuari possimus. Tota Pilosellæ planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & uteri profluuijs: quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Cæterùm ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullã hactenus plantam

tam

PILOSELLA.

tam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis Holeſtium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritienſibus uulgò uocatur. Holeſtium (auctor eſt Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) deſiccandi uim habet cum adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potui exibent. Quod Græci ἑσιονὸλ, Latini item Holeſtium, & Holoſtium dicunt: Itali, Holeſtio.

Holeſtij uires ex Galeno.

Nomina.

Stoebe. Cap. XI.

STOEBE uulgaris eſt notitiæ. Cuius ſemen, & folia ſtringunt. quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

Stœbes conſideratio.

STOEBEN Dioſcoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eã nullis prorſus notis repræſentauerit. Hinc certè nobis faceſſitur negotium, quò minus ſcire poſſimus quænam ſit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. cap. XV. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophr. lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria mutuatus eſt) ſic inquiens. Quædã ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habẽt, et in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib. XXII. cap. XI. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: itẽ oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dyſenteriæ infuſa hæc Plinius: Ex quibus equidem uerbis planè aſſerere auſim, Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli, colore rubido, auctor eſt Theophraſtus lib. IIII. cap. XI. de plantarum hiſtoria. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben herbã interpretatur, quam uulgus Scabioſam nominat. cuius, quod ſciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non deſunt, qui Scabioſam eam eſſe contendant, quæ ab Aëtio uocatur Pſora: quam tamen is nomine tantùm expreſſit, nulla adiecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poſſit. Cæterùm Scabioſam uocatam nõ eſſe Stœben illud abundè oſtendit, quòd hæc folijs conſtet laciniatis, ſubhirſutis: caulibus teretibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacuminibus flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campeſtribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis, paludibus, alijſq; locis aquoſis naſcitur. Vnde Ariſtophanes comicus rectè in comœdia ranas inter ſe loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam conſumpſiſſent diem inter cyperum, & phleum ſaltantes. Sed quoniam nuſquam reperio ueteres SCABIOSAE meminiſſe, ne à nobis quoque ſilentio prætermiſſa in poſterum deperdatur, hîc eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduerſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt;

SCABIOSA.

Matthæi Syluatici error.

Scabioſę mẽtio, & uires.

piunt; sed & herbæ ipsius succo, per se, aut in unguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris uitijs, & respirationi inseruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas disijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, siue carbunculis pestiferis utiliter illinitur: adeò ut illitabos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, disseruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum uino atro austero: ualenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. Quæ planta στοιβὴ Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.

Stœbes uires ex Galeno.

Nomina.

Climenum. Cap. XII.

CLYMENVM caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulem sese inflexis, ut in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus exprimitur: qui ad sanguinis reiectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpentem supprimit. Trita folia, aut siliquæ recentibus uulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

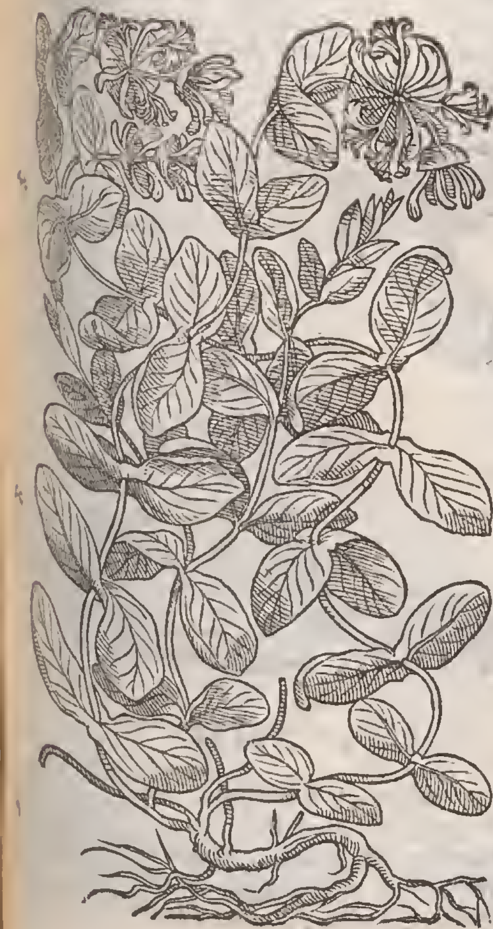
SI CAVLES, itemq; flores herbæ, quæ Saponaria uulgo uocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio utique sentirem, fatererq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certè neque caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius Clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno aßignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.

Clymeni cõsideratio.

Ruellij, & Plinij lapsus.

Nomina.

Periclymenum. Cap. XIII.

PERICLYMENON simplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipsum amplectentia, subcandida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quasi in folium procumbens: semen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in aruis, ac sepibus, conuoluens se adminiculis propter asidentibus. Semen eius postquàm ematuruit collectum, & in vmbra siccatum, si drachmæ pondere detur in uino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed urinam ciet, statim à sexto die cruentam. orthopnœæ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia sunt eisdem uiribus prædita: quæ tricenis septenis diebus epota, sterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

SVNT qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matrisyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potißimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matrisyluam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes huiusce ætatis rei herbariæ peritißimos in hanc sententiam deuenisse compererim; sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognouerim. Quandoquidem Matrisylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceaq;. Flos ei fabæ non dißimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in surculis quibusdam

Periclymeni consideratio.

dam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem; qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, ubi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq; adminicula, ut in ea manifestum imprimat uestigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur.

Quorundam error.

Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui uiri doctissimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum auctor. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, ut subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisyluæ Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylua in eorum unguentorum usum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficacissimum est medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarissimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum. Veruntamen id nòn legitur in meo Galeno: nam loco

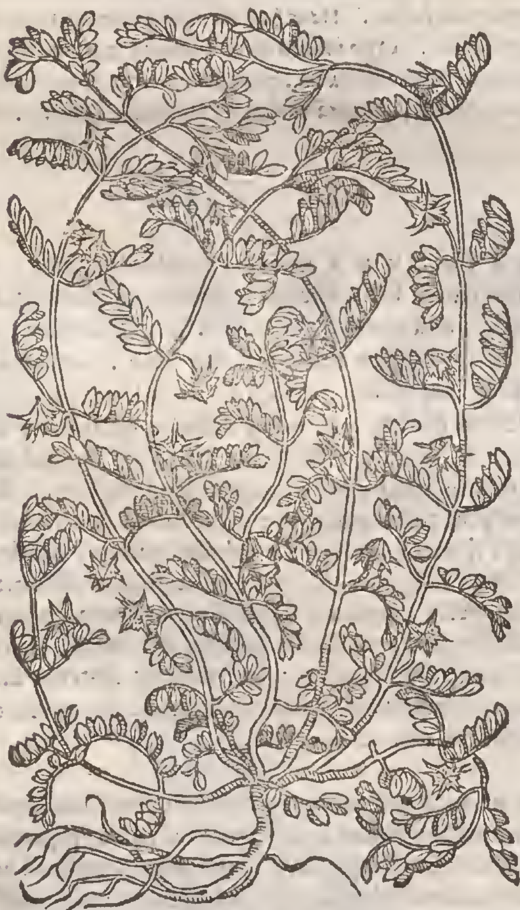
Periclymeni vires ex Gal.

citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit. Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò uehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ unius pondus cum uino: Porrò desiccat quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosius bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat.

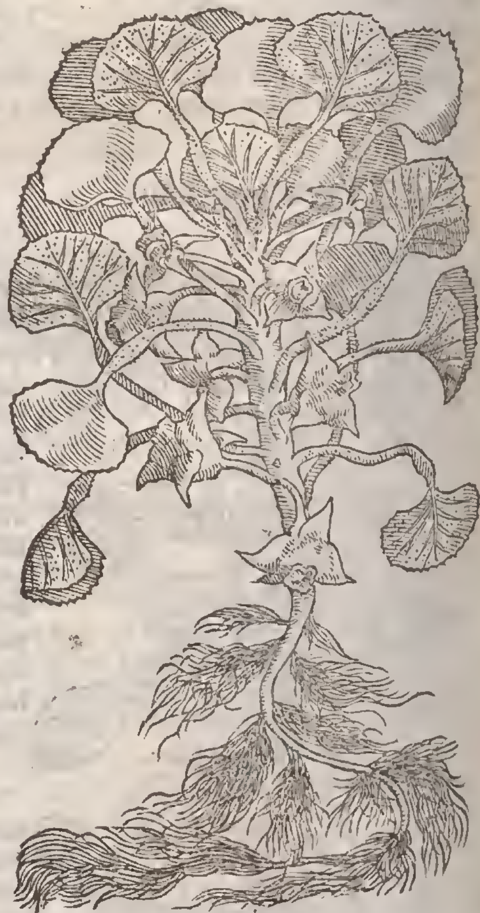
Nomina.

Planta, quæ Grecis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriselua: Germanis, Geiszblatt: Hispanis, Madresylua: Gallis, Vincibosse.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

Tribulus. Cap. XIIII.

TRIBVLI genus unum terrestre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra stratis: spinis secundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte summa, quam ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ:

ideo

ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillasque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitáue, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſsimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo veſcuntur faciunt.

Etsi *unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſcorides; duo tamen eius genera à Theophraſto redduntur lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Tribulo peculiare eſt, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magiſq; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theophraſto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſsignauit, memini me uidiſſe Venetijs in maris litore propè diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hic figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſsimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur, quam Hetruſci uulgò uocant Cacatreppola, ea fortaſſe ratione ductus; quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophraſto illi tribulo non redditur, atque etiam conſtet hanc plantam ſurculos non mittere, neque ſiliquam ferre, in qua intus claudatur ſemen, cogor omnino à Ruellio diſſentire. Noſtrates ſeplaſiarij huius radices melle, & ſaccharo condiunt, eryngij eas eſſe exiſtimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut ſuperiori libro in eryngio oſtendimus. Sed ad tribulos redeamus. Aquaticum genus in pleriſq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præſertim in agro Mantuano, & Ferrarienſi: neq; ſolùm in dulcibus aquis gignitur; ſed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, uerticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq; geſtant, ut maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Nonnulli fructu, qui caſtaneis refert ſimilitudinem, ſub cineribus calidis cocto, non ſecus, atque illis pro bellarijs ueſcuntur. Tribuli utriuſq; facultates perſtrinxit Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit.* Τρίβολος χερσαῖος *ſic Græci, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre.* Τρίβολος ἔνυδρος *Græcè, Tribulus aquaticus Latinè uocatur: Italicè, Tribolo acquatico. Arabicè ſimpliciter Tribulus Haſach, ſeu Haſerk appellatur: Hiſpanicè, Abroyos, & abrolhos.*

Tribuli conſideratio.

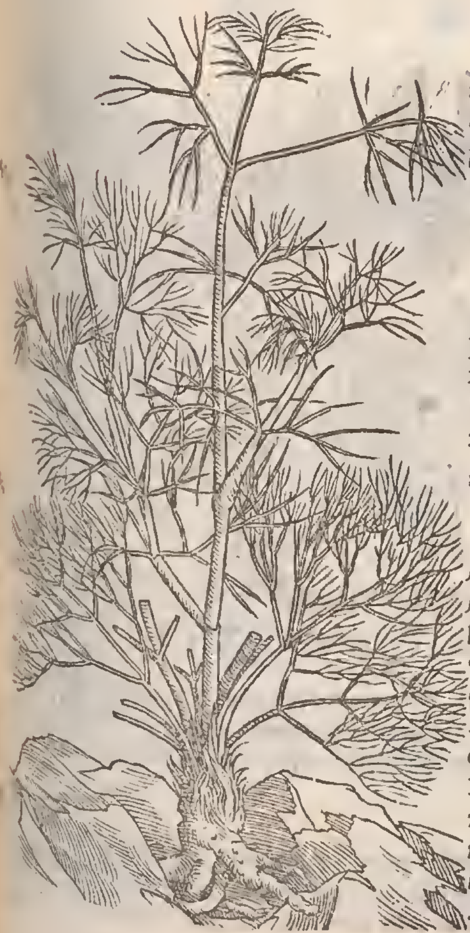
Ruel. error.

Tribuli vires ex Galeno.

Nomina.

† Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, ſed Oribaſius lib. XII. *itemq; uetuſtus Dioſcoridis codex habent* μακρά. *qua uoce Tribulum terreſtrem uiticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

SAXIFRAGA.

Saxifraga. Cap. XV.

† Sarxiphacon aliqui ſarxiphragon, alij empetron, Romani ſaxifragam uocant. frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur; ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos veſicæ frangit, & urinam ciet.

Licet *omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioſcoridi illegitimum eſſe, quòd Latina nomenclatura contra ſcriptoris morē Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoq; diſsimulandum non putaui: eaq; maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitq; Italia. cuius uſus præcipuè expetitur ad renum, & ueſicæ calculos comminuendos, & ad urinam remoratam ciendam. Ea in Hetruria pluribus locis è duriſsimis erumpit ſaxis, folijs capillaribus, epithymo non diſsimilibus, præſertim Argentario promontorio in maritimis noſtris. Inuenitur quinetiam in agro Gorītienſi quibuſdam ſaxis enaſcens, iuxta Sontij fluminis ripam, qua Salicano rure itur Canalum. Sed aliquis fortaſſe obijciet, hanc*

Saxifragæ cōſideratio.

plantam non esse legitimum Saxiphragon hoc loco descriptum, quòd ea nullis ferè notis epithymon repræsentet. Neque id quidem temere obijcietur: etenim non uideo ego, quomodo Saxifragon rectè epithymo aßimilari poßit, quòd illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, ut uideatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco facile adductus sum, ut suspicer codicem hoc in loco deprauatum esse: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hîc expreßimus, capillorum instar tenuißima conspiciuntur.

Plantæ saxifragæ dictæ.

Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Maßiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes urinã cieant, & calculos frangant pellantq́;.

Saxifraga alba.

Est porrò alia quoq; planta Germanis herbarijs notißima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc mense Maio saxosis, arenosis, asperis, sitientibusq́; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu serratis, uulgaris terrestris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirsutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non absimiles, qui mense Iunio absq; semine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibusdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò rufescunt, & pro semine seruntur, amaro gustu. Folia cum radice in uino decocta urinam cient, renum, & uesicæ calculos pellunt. Idem præstant & granula, quæ radicibus adhærent, si tusa deuorentur.

Nomina.

Planta, quæ Græcis σαρξίφαγον, & σαρξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Saßifragia nominatur.

† Qui postremò impreßi sunt Græci Dioscoridis codices non hîc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc auctore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud nõ solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.

LIMONIVM.

LIMONIVM ALIVD.

Limonium. Cap. XVI.

LIMONION folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluuia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

Limonij consideratio.

PROVENIT Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant. quam si quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: unde cogetur fateri

aut hanc uerum Limonium esse, aut saltem eius genus. Siquidem herba est (ut imagines duæ, quas hîc damus, aperté demonstrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit. Præterea in pratis, præsertim uliginosis, & palustribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Beben hoc adulterinum præditum esse facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro uero Limonio hîc eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Beben rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi persuasum sit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Beben illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro XX. cap. VIII. Limonium syluestrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atq; adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ. Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Limonij semen utpote austerum, cœliacis, dysentericis, & sanguinem spuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem est acetabuli mensura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

Limonij uires ex Gal.

Nomina.

Lagopus. Cap. XVII.

LAGOPVS herba sistit aluum in uino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in segetibus.

SANE' tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam designauit, ut arduum æquè, atque difficile sit asserere, quinam statuendus sit in tam ingenti plantarum multitudine, quarũ nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam esse herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in uijs iuxta septa. quòd mirum in modum sepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod sciam, nihil memoriæ prodiderunt. Nisi fortasse fuerit Geum à Plinio descriptum libro XXVI. cap. VII. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta est non uulgaris, neq; uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifestum caryophylli spirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius succum, admista ærugine, cuniculosis, contumacibusq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu spiritus recreat, et frigidũ roborat cerebrum. Epota prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifesto sunt indicio eius radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringentesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus nõ modò attenuare, discutere, & adstringere ualent; sed etiam roborare. Sed, ut ad nostrum institutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopũ appellat herbã, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundũ, hirsutumq;: semen in paniculis paruis, muscosis, lanuginosisq;: cui non obscura adstringẽdi uis inest. Proinde sunt è Germanis, qui ea utantur ad detergendam sedem in dysenteria. Nascitur hæc quidem in segetibus. uerùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentauit. Lagopi uires scriptas reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorũ, his paucissimis uerbis. Lagopus facultatis est desiccãtis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.

Lagopi consideratio.

Syluatici opinio explosa.

Caryophyllatæ uires.

Lagopi uires ex Galeno.

CARYOPHILLATA.

Huius plantæ nomen Græcum est λαγώπυς, pariter & Latinum Lagopus.

Nomina.

Medium. Cap. XVIII.

MEDION in saxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses fœminarum sistit, eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen in uino potum, menstrua pellit.

MEDION in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quòd si ita se res haberet, mirum profectò non esset, si non proueniret in Italia, ubi ipsum hactenus fateor me non reperisse, aut uidisse. Sunt qui eius folia intubo similia

Medij consideratio.

milia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioscoride scripserint. Medij facultates tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atq; semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. Vt Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium uocant.

Medij uires ex Galeno.

Nomina.

Epimedium. Cap. XIX.

EPIMEDIVM, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedij cõsideratio.

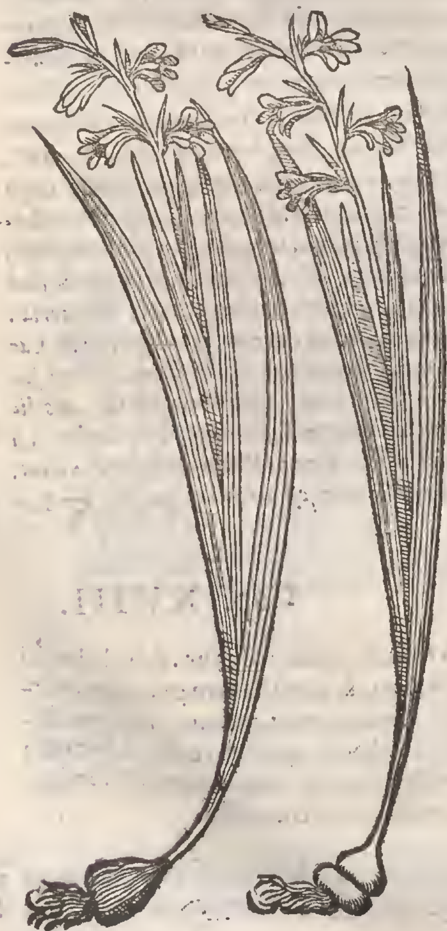
Opinio cuiusdam medici explosa.

QVI Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tẽpore cognoscat, demonstretq;, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dißimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidẽ præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum esse poßit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est nõ magnus: folia habet hederæ similis, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò uicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cæruleum, mox semen. Epimedium uerò, Dioscoride auctore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uerò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio uana apertißimè exploditur. Cæterùm Plinius libro XXVII. cap. IX. Epimedij historiam ad uerbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro VI. simplicium medicamentorũ, ubi ita scribit. Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt uerò epotũ concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur.

Epimedii vires ex Gal.

Nomina.

GLADIOLVS.

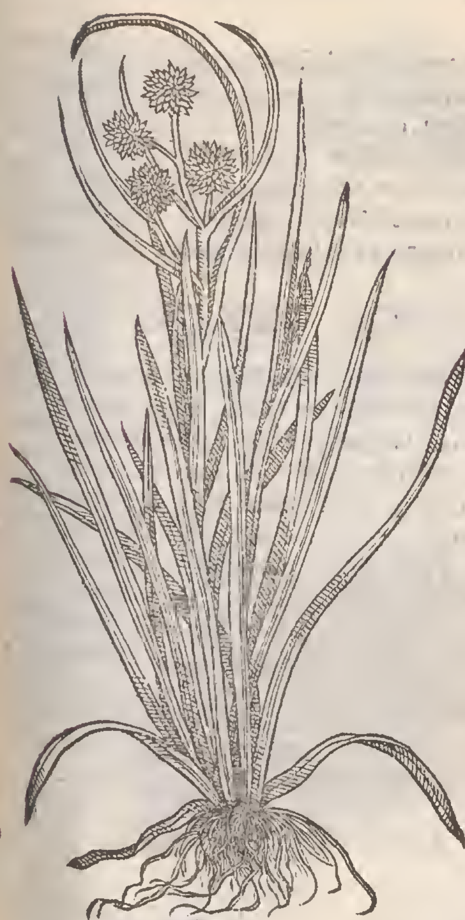

Gladiolus. Cap. XX.

XIPHION, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomẽ inde accepit, quòd foliũ gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, una paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet: menses imposita trahit. Superiori radice ex uino pota, uenerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

NASCITVR Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis plerisq; dicitur. huius flores nostri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flores emicãt purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores

SPARGANIVM.

res forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & uno tantùm colore constant. Prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, preßisq; uerticillorum modo, una super alteram insidẽte, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrũ purpurascente, ueluti croci radices. Cæterùm quãuis tradiderit Dioscorides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superat; plerunq; tamen contrarium uisitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolũ, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam poßidet. Hæc planta* ξίφιον *Græcè uocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, Kasiflon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schwertel: Gallicè, Glais, & Glaitel.*

Plinius à Dioscoride dissẽtiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Sparganium. Cap. XXI.

SPARGANION, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis procumbentia: in summo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis uenena, radix cum uino datur.

EXISTIMAT *Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; se latiora, longioráq;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam describens, eius historiam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham propè aluminis fodinas ad pedem mõtis Ronconi, & deinde in alijs plerisq; locis, folijs gladioli, arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus semen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio disseruit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet plãta hæc* σπαργάνιον*: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarhe ramon: Italicum, Sparganio.*

Sparganij cõsideratio.

Syluatici errorum.

Sparganij facult. ex Gal.

Nomina.

XYRIS.

Xyris. Cap. XXII.

XYRIS folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuul-

ſa, rupta, coxendicum dolores, ſtrangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, urinam uehementius impellit: & cum aceto, lienem abſumit.

Xiridis conſideratio. — Xiridis uires ex Gal. — Nomina.

XYRIS *pluribus locis prouenit in Italia, præſertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioſcorides. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, ſi manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiuſce ſucco utantur ad ſcabiem, uitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita diſſerit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam deſiccandi eſt facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt. Planta Græcis* ξυρὶς, *Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Caſoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleuſz: Hiſpanis, Lirio ſpadanal: Gallis, Glaieul Sauuage.*

Anchuſa. Cap. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquo uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſsitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitiis, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens conſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſsibus ſanguineum ſuccum fundunt. in ſabuloſis naſcitur. Vis ei, foliiſque ineſt, quæ contra uirus cùm reliquorum ſerpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam ſi quiſquam mandens, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſſimilis, ſemine puniceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eam interficiet. Radix acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas uentris tineas excutit.

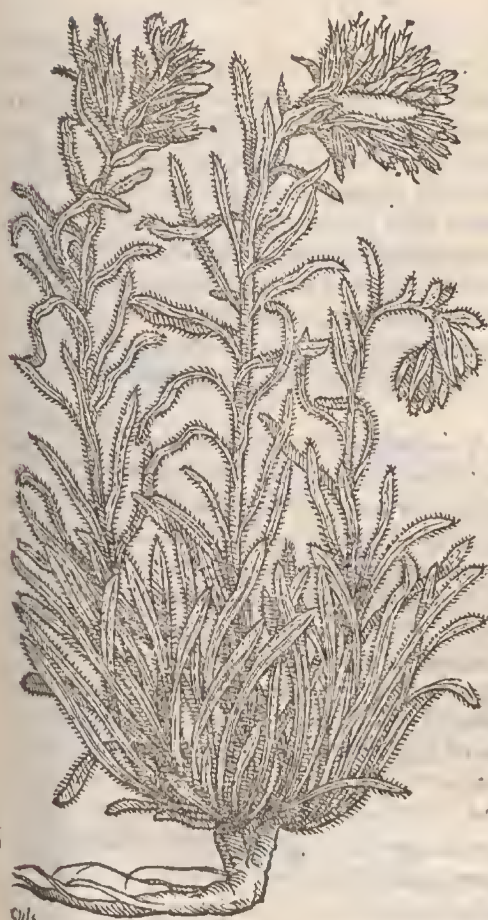
ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

ANCHVSA TERTIA.

Anchusarum consid.

TRIA sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libro XXII. cap. XX. quartum quoq; genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem uidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certò sciam. Anchusæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari buglosso non longè dissimiles, quamuis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Anchusæ quadruplex species est. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porrò lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adstringit. At onochelos calidior est, & magis medicata. nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hæc uerò etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoque, & abluendis biliosis, & salsis succis. Dictum enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est utilis. Sed & refrigerare idonea est. & sanè cum polenta illita iuuat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde uitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaque etiam profluuium sanant pota cum uino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adstringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morsi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidem persimilis est, uerùm & amarior, & magis medicaminosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota.

Anchusarum uires ex Gal.

Nomina.

Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa uocatur: Germanicè, Rodt ochsen zung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.

Lycopsis. Cap. XXIIII.

LYCOPSIS, quæ & anchusa à nonnullis uocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusque, crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpurascente: radice rubra, & adstringente. nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta mouet, adiecto oleo.

Lycopsis consideratio.

Opinio reprobata.

EGO quoq; unà cum Ruellio, & Fuchsio uiris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi uice passim usurpant, uocantq; Cynoglossam; si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si folijs uiresceret asperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si deniq; Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium uideam libro XXVII. cap. XI. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse lib. XXV. cap. VIII. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aetius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, ut superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, uidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam, anchusæ adeò similem, ut uix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso differendum est suo proprio capite; idcirco disputatio quodnam uerum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodius differetur: Lycopsis, ut Plinius est auctor loco citato, folijs est longioribus, quàm lactuca, crassioribusq;: caule longo, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. nascitur in campestribus.

Nomina.

Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopsis, & Italis Licopside appellatur.

Echium. Cap. XXV.

ECHION folia habet prælonga, aſpera, aliquantum tenuia, anchuſæ proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaq; utroque latere folia, expanſa, pinnataque, nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarum ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percuſsis modò à ſerpentibus ex uino prodeſt: ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in uino, aut, aut ſorbitione ſumpta, lac extrahit.

Echii conſideratio.

ECHION à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχις dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile, uel quòd uiperarum morſibus præſtantiſsimum ſit medicamẽtum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam auctor eſt Nicander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus eſt. excitatusq; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſsit, hauſitq; in corpus. Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem. quo medicamẽto liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo, qui primus oſtẽderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſsimus duo Echij genera inueniri ſcriptũ reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo ſimilia habeat, alterum uerò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro XXV. cap. IX. ſic inquiens: Echios duum eſt generum, altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt.

Plinii lapſus.

Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is lib. XXVII. cap. V. Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud auctores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentiſsimæ naturæ perſpexerit, nempe quòd ipſum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potiſsimùm curam gerit, teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantiſsimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præſertim locis, ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi uidimus, ſemenq; eius uiperinum decerpſimus ad antidota. Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis. Vocant quidam ſylueſtre Buglosſum. Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentes inter minuta folia à medio caule ad ſummum: è quibus ſemen prodit nigrum, hirſutis, ſpinoſisq; inuolucris incluſum, uiperarum capitibus ſimile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem feciſſe in libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit.

Echii uires ex Gal.

Paulus tamen eius uires deſcribit Dioſcoridem ſecutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinoſa herba eſt, quæ non modò à ſerpente commorſis cum uino pota auxiliatur; ſed præſumentes quoque ex ictu nihil moleſtum pati ſinit.

Nomina.

Quod Græci ἔχιον, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochſen zung: Hiſpani, Yerua della biuora: Galli, Bugloſſa ſauuage.

Ocimaſtrum. Cap. XXVI.

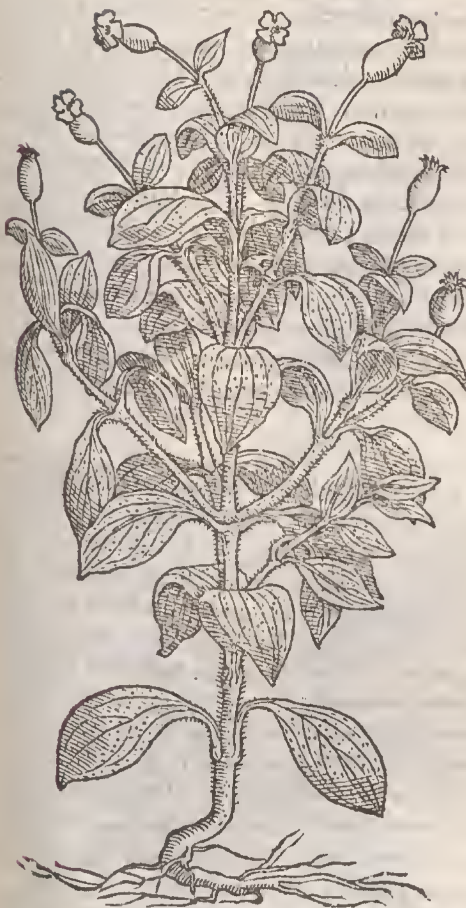
OCIMOIDES, Latini ocimaſtrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſcyamo ſimiles, ſemine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri cõſideratio.

OCIMASTRVM, ſiue ſylueſtre Ocimum idipſum nobis appellare liceat, paſsim copioſè naſcitur in Italia, præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id quod ſilentio præterijt Dioſcorides, è quibus uaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci uentre, arctis faucibus,

per

OCIMASTRVM.

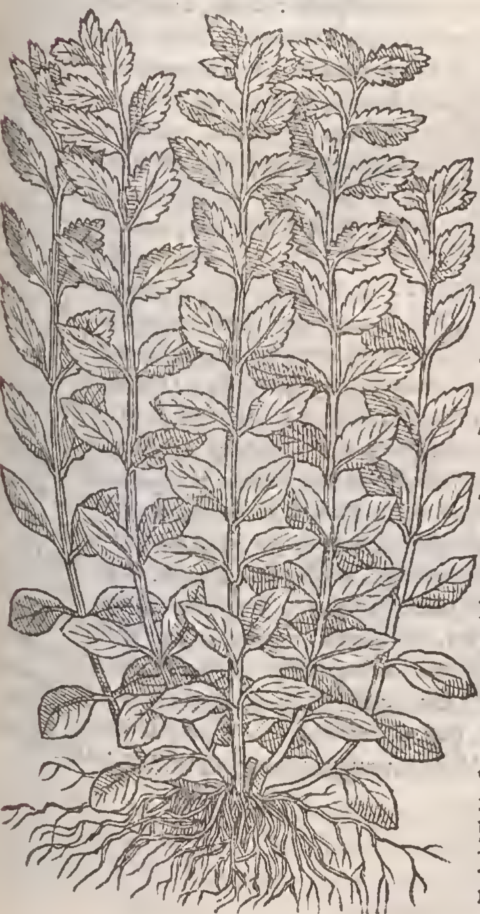
per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc uascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem, cùm semen exciderit, ijs intus sufflantes acutissima edũt sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquiens. Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis uiperarum figura. Ocimastri uires ex Gal. *Ocimastri uires tradidit Galenus in calce libri* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.* Nomina. *Herba Græcis* ὠκιμοειδὲς, *Latinis Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.*

Erinus. Cap. XXVII.

ERINVS nascitur apud fontes, & fluuios, foliis ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis, surculis quinis, senisue, dodrantalibus: flore candido: semine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo succo turgent.

Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

ERINVS.

Erini consideratio. ETSI *nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeò ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libro* XXIII. *cap.* VII. *ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. hæc Plinius. Cæterum Erini facultatis aduersus uenena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur:* Erini uires ex Galeno. *De qua disserens ipse Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis: Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.* Nomina. *Quæ herba Græcè* ἔρινος, *Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lhagoa.*

Gramen. Cap. XXVIII.

GRAMEN geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu uulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus: calculosa etiam uesicæ excrementa comminuit.

GRAMEN.

comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idque iuxta uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus si in uino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adiiciantur que piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præstat. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesque sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, si eo uirenti sæpe pascantur.

Graminis historia ex Pli.

PLVRA, ac uaria sunt Graminis genera: siquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib. XXIIII. cap. XIX. naturalis historiæ, his uerbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas uulgatissimum: geniculatis serpit internodijs, crebroq; ab ijs, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoq;. Iumentis herba non alia gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod, & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus uesicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq; sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est aizoo simile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus, & tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera, quæ serpunt. Gramen capiti circundatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, quodq; in Parnaso monte prouenit, non gigni in Italia, quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis passim frequentissimum nascatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare est, cui in cacumine caulium quini sunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inseruut extrahuntq;, ut sanguinem eliciant. Hanc herbam Hetrusci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, ubi Leoniceni, & Ruellij sententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioscoridis unam & eandem herbam esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disseruit Plinius libro XXII. cap. XIX. suæ naturalis historiæ.

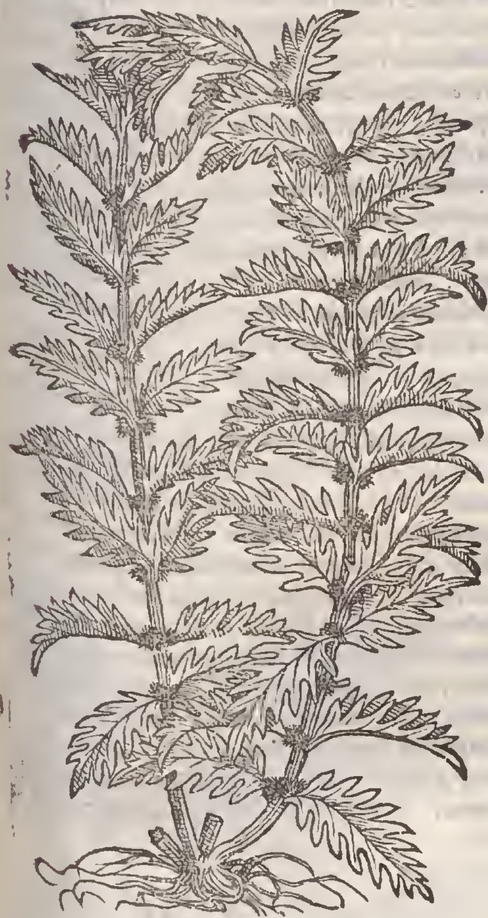
Graminis uires ex Gal.

Sed iam Graminibus suas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro VI. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida est, & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate uerò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso uerò desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis, & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, eius uerò quæ in Parnaso nascitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & stomachi resiccat: uis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negen, seu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis: Grasz: Hispanis, Grama, & Gramentha: Gallis, Dent de chien.

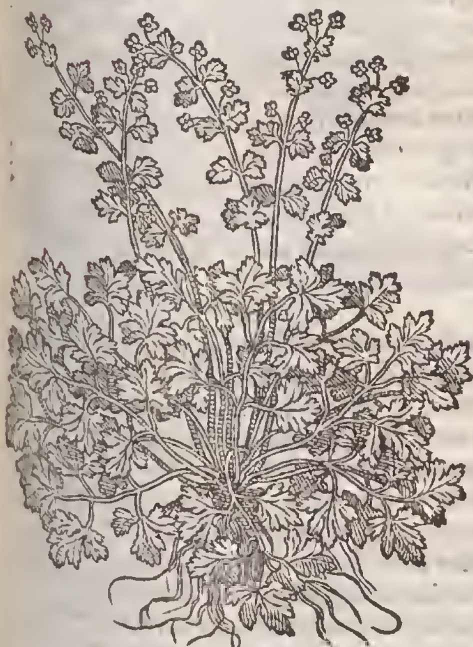
SIDERITIS PRIMA.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

Sideritis. Cap. XXIX.

SIDERITIN aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut saliuæ accedentia, minora tamen, & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi gustus, aliquantumque substringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum. nascitur in petrosis. Illita folia, suapte ui uulnera sine inflammationis periculo iungunt.

Sideritis altera. Cap. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroso, utrinque per oras diuiso, pediculo longo: prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis foliorumque ad vulnera, præcipua est.

Sideritis tertia. Cap. XXXI.

SIDERITIN aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijs, & uineis nascentem: folijs, ab una radice multis, coriandro similibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos, atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento. Huius ea uis est, ut quanuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Sideritidis cõsideratio.

Tria Sideritidis genera præter Achilleã, de qua sequenti capite dicetur, hîc à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse, ac uidisse tradiderim; eã tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliẽsis uir rei medicæ peritissimus. Reliqua uerò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirũ sit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficietenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura.

Fuchsij erratum.

Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari uidetur, cuius imaginem expressit Fuchsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solùm non præ se fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conspiciuntur.

Ruellij opin. reprobata.

Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum.

Virgæ aureæ facies, & uires.

Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam Virga aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutissimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq;, ut eam minus rectè depingit Fuchsius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sint uulnera, & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt: nam, ut ipsi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus auctor, ad urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet: id quod etiam præstat clysteribus infusa. Eius decocto sanantur oris ulcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Verum tamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimauit.

Sideritidis uires ex Gal.

Sideritis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula uerò in est adstrictio. quare phlegmonem sedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.

Nomina.

Σιδηρῖτις sic Græcè, ut etiam Sideritis Latinè uocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.

Achillea.

Cap. XXXII.

Achillea, quibusdam Achillea sideritis, dodrantales, aut maiores gerit scapos, fusorum effigie minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras incisuras habentibus, coriandri similitudine, subfuluo colore, lentis, odore multo, non insuaui, uerùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto solo. Trita coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem sanguinem inhibet, & cruenta uuluæ profluuia in uellere. Decocto quoque insident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. ad dysenteriam bibitur.

Achilleæ cõsideratio.

Qui uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant haud dubiè, mea quidẽ sententia, decipiuntur. Siquidẽ id (ut infra latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, coriãdri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse.

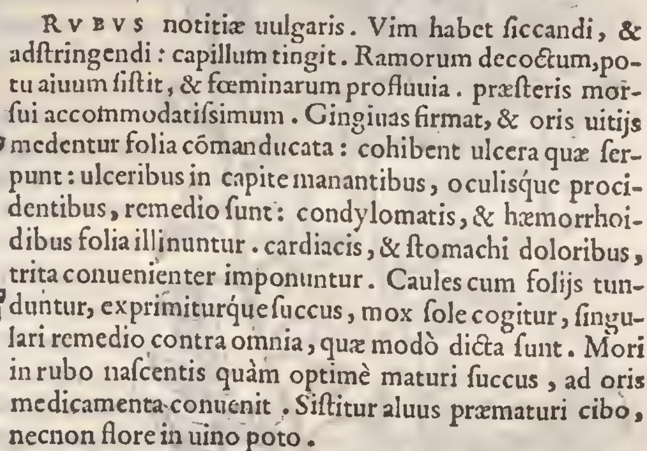
Multorum error.

Quandoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in uniuersum Achilleæ plantis eadem insit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur & in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq;, colore in purpura candicante,

te, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putaui esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is quantum uidere est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quare paulò pòst hæc uerba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis elegantes uestitam. Ex quibus uerbis liquido apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, autoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum uendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quáuis, sorbis siccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. sic de eius uiribus scribens. Quidam etiã uocant Achilleam sideritin, quæ propositæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit. Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus, Sichritis, & Egilos: eius uerò succus Demalochotten.

Serapionis lapsus. *Achilleæ uires ex Gal.* *Nomina.*

Rubus. Cap. XXXIII.

RVBVS notitiæ uulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia. præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmat, & oris uitijs medentur folia cõmanducata: cohibent ulcera quæ serpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

Rubus idæus. Cap. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

RVBI uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in syluis, & montibus uagatur. In montibus siquidem Tridentinis, præsertimq; Ananiensibus Rubi quoddam genus nascitur, rubra proferens mora, fragis non dissimilia, nullis intus ossiculis, quæ ab incolis uulgò uocatur Ampomele, gustui per æstatem non iniucunda. Is maximè delectantur ursi: qui hac de causa eo potissimùm tempore, quo illa maturescunt, à uenatoribus captantur. Hoc rubi genus sunt è recentioribus, qui pro certo crediderint esse Idæum rubum. Sed equidem non uideo, quomodo illorũ sententia prorsus rectè probari possit: nam si Idæus rubus dictus est (ut interpretatur Dioscorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi posse putauerim, ut Plinius lib. XXIIII. cap. XIIII. non temerè fortasse collegisse uideatur, quòd is in Ida tantùm, non aliàs nascatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. nisi fortè quis Idæum pro montano accipiat. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) uacinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet uacinia flores, non fructus esse

Ruborum cõsideratio. *Opinio quorundã reprobata.*

Rubi uires ex Galeno.

existimem. Rubi uires descripsit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potissimùm, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum uerò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, si quidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, & qui dulcis est, uti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea uincitur: & propterea acerbus est, & ualdè exiccatorius. Et sanè uterq; siccatus reconditur, ualidius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: utraq; ad dysenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Nomina.

Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, seu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uerò fructus Græcè βατίνα et βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramaer, & Kratzber.

Helxine. Cap. XXXV.

HELXINE cognomento cissampelos, folijs est hederæ: minoribus: ramulis exilibus, quibus, complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deijcit aluum.

Helxines cõsideratio.

NVLLI certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine cissampelos, quasi hederaceam uitem dixeris, species sit Conuoluuli: Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit Dioscorides folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunq; contigerit complectatur: nascaturq; in sepibus, uineis, & segetibus, satis mihi declarasse uidetur, eam esse Helxinem, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruscum uulgus suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur.

Quorundam opinio.

Quanquam non desunt, qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri uulgo appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat lib. XXI. cap. V. ubi eam his uerbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac uelut naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem ligustrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, ubi ueri ligustri mentionem fecimus.

Helxines uires ex Gal.

Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Helxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet.

Nomina.

Ea Græco nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel uuind: Hispanico, Campanela yerua.

Elatine. Cap. XXXVI.

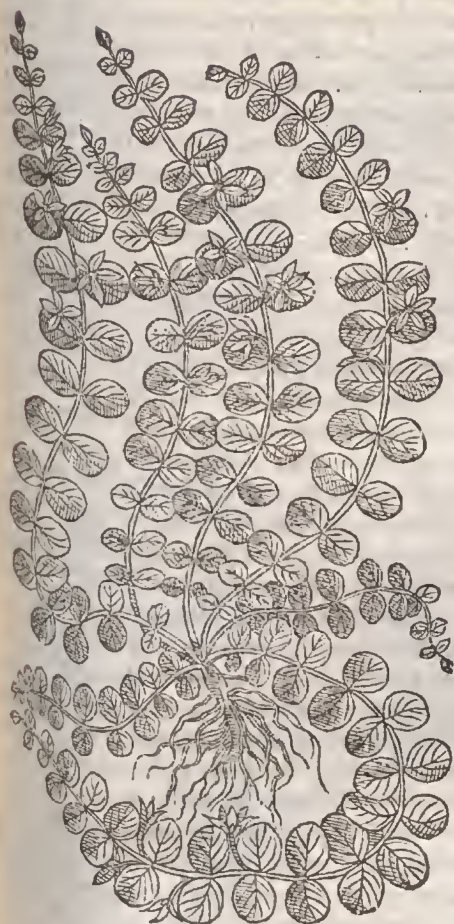
ELATINE folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis. Eadem cocta sorbitionis usu dysenteriam sistit.

Elatines consideratio.

SVNT qui uelint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij uerò non hanc uoluit, sed eam quam nos uulgò uocamus Solbastrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidam Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia pilosa, neq; in segetibus, neq; in cultis prouenit, sed plerunq; in scrobium marginibus, præsertim uligine madentibus.

Deinde

NVMVLARIA.

Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu lacinata, asterisci modo. Ruellius porrò Elatinem in Gallia uulgo Rapistrum uocari ait, eoq; ut rapo syluestri in uernis acetarijs rura uti. Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certò scio, Elatinem esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hactenus planta non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuißimè disseruit libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adstringit. Huic nomen Græcum est ἐλατινὴ: Latinum similiter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines vires ex Galeno.

Nomina.

Eupatorium. Cap. XXXVII.

EVPATORIVM fruticosa herba est, unicum efferens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cãnabis potius similibus, quinquepartitò, aut amplius diuisis, nigricantibus & ipsis, per ambitum serratis: semen medio caule erumpit, pilosum, deorsum spectans, quod siccatum uestibus inhæret. Contrita huius folia: & cum suillo adipe imposita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in uino potum, dysenteria, iecinoris uitijs, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, uti exposuimus.

EVPATORIVM.

SVMVNT *nonnulli, imò uniuersa ferè seplasiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandã aspectu insignem plãtam, quæ plerunq; in uliginosis locis, & in scrobium marginibus enascitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, subalbidis, hirsutis, & amaro gustu: caule subrubeo, rotundo, firmo, hirsutoq;, multis alarum cauis, multisq; adnatis referto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen simul cohærentem, sed diuulsam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui maturescentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis est, nulliusq; in medicina usus. Et quanquam ij sciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam esse plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioscoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admisceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij usum damnemus, cùm id proprium sit Auicennæ Eupatorium; sed ut unumquodq; suo reddatur auctori. Palàm etenim est, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præstantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi potest, id & obstructiones aperire, & crassos, lentosq; humores mirificè incidere posse. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut asseuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomẽ sibi asciuisse: tantum illud abest, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterem sub alio nomine posteritatis memoriæ proditum sit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus in suis de natura stirpium commentarijs non sine magno errore sibi persuasit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper esse à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos ibi in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius explosimus, quàm ut quicquam superfit addendum.*

Eupatorij cõsideratio.

Eupatorium Auicennæ.

Eupatorium Mesuis.

EVPATORIVM AVICENNAE.

POTENTILLA.

Cæterùm Mesues quoque habet suum peculiare Eupatorium,
quod, ut ex eius descriptione apparet, à prædictis longè diuer-
sum est. Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs mino-
ri centaurio similibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis,
in umbellam cohærentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus
Senensibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres
per noctem uino albo macerant, ac subinde dilutum pueris po-
tandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos uermes ad-
mirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atque, ut mea
fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi ageratum dicitur:
quippe quæ omnibus notis illi respondeat. Hinc itaque addiscant
Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine
Eupatorij, in medicamentis à Mesue relictis suum interponere
Eupatorium: in Auicennæ remedijs suo item uti: & in Græco-
rum compositiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed

Cordi & Fuchsij error.

animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium
sequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, scribat in
confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eu-
patorio, pro ipsius Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratio-
lam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo
deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud
repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria ui, quæ ma-
gno cum impetu uentrem soluit, iecur imbecillum, atque infir-
mum reddit. Cordum secutus uidetur Fuchsius, uir alioqui do-
ctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem po-
stremò auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illuc Eu-
patorium usurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, &
Græcis ageratum, Italis uerò gratia Dei nominatur. Qua in re
illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici posset, quod
est in communi prouerbio; Cæcus cæcum ducit, & ambo in fo-
ueam cadunt.

Eupatorij uires ex Gal.

Eupatorij meminit Galenus lib. VI. simplicium
medicamentorum, ubi ita scribit. Eupatorium herba tenuiũ par-
tium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam cali-
ditatem obtinet. quocirca obstructiones iecoris expurgat. Inest
ei & adstrictio modica, propter quam robur uisceri addit. hac-
tenus Galenus.

Potentillę descriptio & uires.

Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ
nonnullis POTENTILLA uocatur, tametsi hirsutiori-
bus sit folijs, supernè uirentibus, infernè uerò albicantibus. Cau-
liculos profert, qui humi repunt, pilosellæ uocatæ modo: aureis
floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hor-
tensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius ue-
rò candicante. Nascitur in uliginosis locis, & propter semitas.
Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pol-
let. Idcirco mulierũ profluuia, & dysenterias cohibet, & uul-
nera recentia agglutinat. Prodest item & sanguinem reijcienti-
bus. Pudendorum, & oris ulcera sanat. Firmat commotos den-
tes, stringitq; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, si eius de-
cocto os sæpius colluatur.

Nomina.

Herba, quæ Græcis εὐπατώριον,
& ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium ap-
pellatur: Arabibus, Cafat, Cifit, seu Gafet: Italis, Agrimo-
nia: Germanis, Odermenig: Hispanis, Agramonia: Gallis,
Aigremoine.

Quinque folium. Cap. XXXVIII.

QVINQVEFOLIVM ramulos fert festucarum
similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen; fo-
lia menthæ; quina singulis pediculis, raro plura, in am-
bitu serrata: florem ex candido pallescentem, auri æmu-
lum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subru-
bram

QVINQVEFOLIM.

DIAPENSIA.

bram habet radicem, oblongam, ueratro nigro crassiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit, arteriæ scabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciatibus potum. Cocta in aceto,& illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus,& collectiones discutit: ignes sacros, reduuias, condylomata, psorasque sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris, pulmonumque uitia prodest: item aduersum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana uerò, ternum: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam uulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluuia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

TAMETSI *unius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utiq; primũ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd folijs sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui* DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorũ fastigijs, capitula prodeunt subalbida, facie fragris similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quanuis negat Brasauolus; id tamen alijs, ut mihi eam effodienti, uerum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craßiores.* Quinquefolij genera. *Hinc autem mirari subit Manardũ Ferrariensem uirum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, craßiores tamen, oblongas: illa uerò admodũ breues, strumosas, simulq; in unũ compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosisq; locis, in altis præsertim montibus: illud uerò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse.* Manardi erratum. *Cæterùm nũquam admiratus sum Plinium in hoc (in quo tamen à Leoniceno, ut arbitror, immeritò reprehẽditur) quòd libro* XXV. *cap.* IX. *tradiderit reperiri Quinquefolium, quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (ut paulò ante diximus) Quinquefolij genus est, quod à quibusdam Diapensia nominatur, in cuius summis cauliculis capitula spectantur fragis non dißimilia. Verùm etsi asserat Brasauolus in Veronensi agro nasci Fragariã, cui quinque unicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratißima, putetq; de hac intellexisse Plinium, quòd à Verona, ut ipse inquit, fuerit oriundus; non tamen ita planè eũ à calumnia uindicari posse putamus, cùm Sue*

FRAGARIA.

EVPHRAGIA.

tonius Tranquillus suo de illustrium uirorum catalogo, Plinium Nouocomensem fecerit, non Veronensem. Quarta hac Quinquefolij specie Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinseca uulnera, enterocelas, & fistulas eius puluerem, uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens.

Quinquefolij uires ex Galeno.

Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. simpliciũ medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat uehementer, minimùm uerò acris est. Quare in multo est usu, uelut alia quoque omnia, quæ cùm sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, & cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hîc tum plantæ, tum fructus eius uires perstringamus.

Fragariæ, & fragorum uires.

FRAGARIA itaque planta est nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix uulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & uesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quòd gustui æstate in cibis arrideant, biliosis, æstuantibusq; uentriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcusculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit.

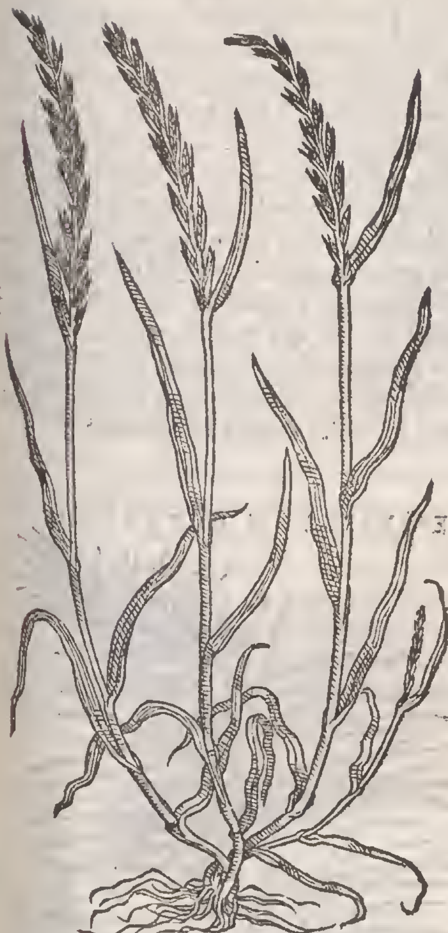
Euphragię delineatio, & uires.

Neque etiam hîc silentio dissimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriam reuocarunt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos uiribus prædita sit: etsi à ueteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaque EVPHRAGIA tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uisus in quocũque cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil uidens per longũ tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis.

Nomina.

Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefoliũ Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueis funf, & Fingerkraut: Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.

Phœnix. Cap. XXXIX.

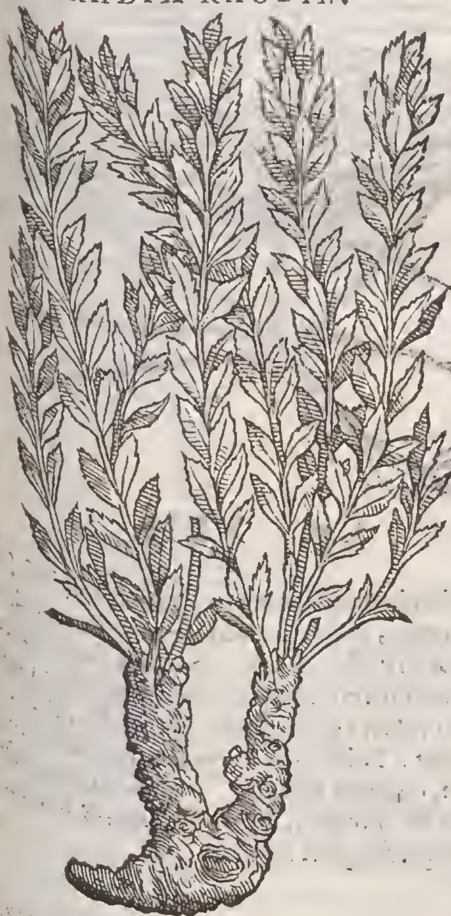
PHOENIX folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senûm, radici aduolutos: septenas octonásve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum virium compos, ut in uino austero pota alui profluuium, & emanantem vulua sanguinem sistat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem suprimere prodant.

PHOENIX Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in uicis secus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. cap. XXV. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murium uocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequẽtißima uisitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubique prouentus: Phœnicis cõsideratio. *Huic herbæ nomen Græcum φοῖνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.* Nomina.

Idæa radix. Cap. XL.

IDAEAE radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent ijs ueluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

RADIX RHODIA.

IDAEA radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari uideatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: uel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Idææ radicis consider. *Huius uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans.* Idææ radicis uires ex Gal. *Ea ut Græcis ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix uocatur: Italis, Radice Idea.* Nomina.

Rodia Radix. Cap. XLI.

GIGNITVR Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

RHODIA radix planta est non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano mõtibus nasci, & inueniri poßit. Quæ in nostro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarißimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam misit: quam tamen postea frequentißimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter uiginti millia passuũ à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri poßit, Rhodiæ radicis consid.

poßit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hìc diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut sedi instar pinguia, minutimq́; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparißij modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis costo, leui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ uerò sicca est, leuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacißima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altißimis montium rupibus saxosis, præruptisq́; locis, ubi uix tantùm terræ circùm habet, ut illi inhærere poßit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq́; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq́;(ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita; id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet.

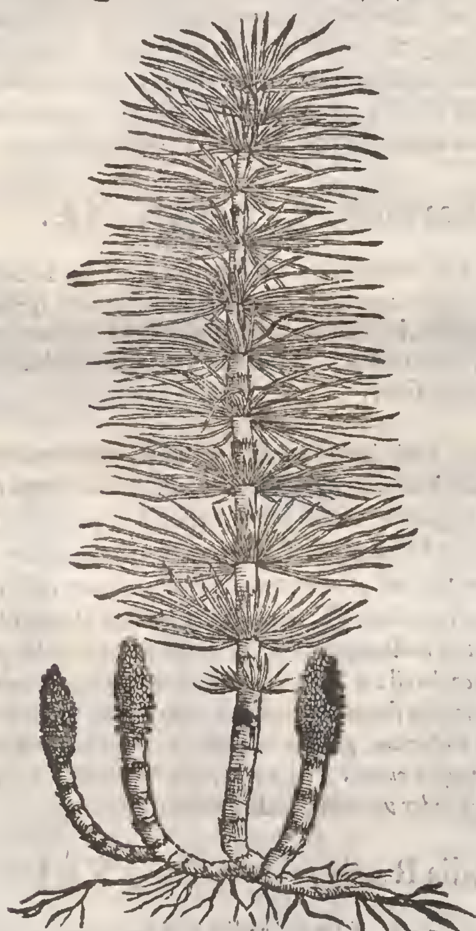
Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo uerò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis.

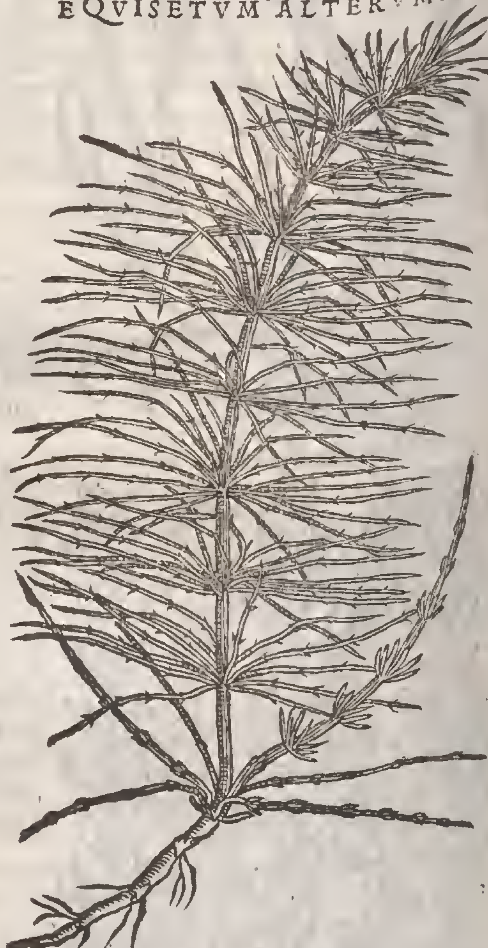
Nomina.

Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen uurtz.

EQVISETVM PRIMVM.

EQVISETVM ALTERVM.

Equisetum. Cap. XLII.

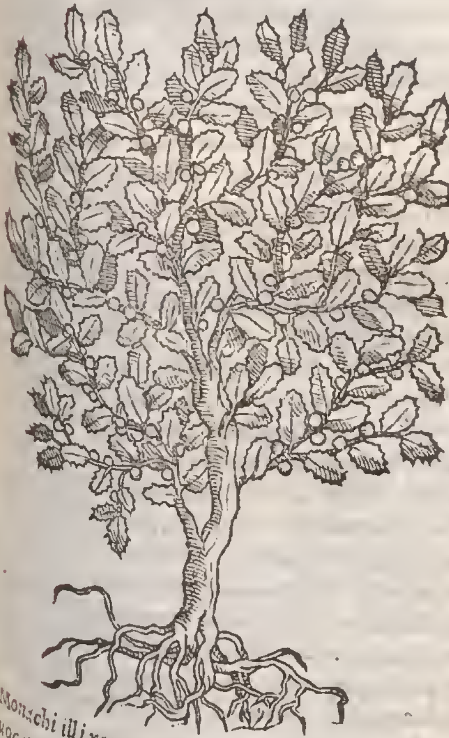
EQVISETVM in riguis, & scrobibus nascitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in vino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæque in vnum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

EQVISETVM *officinis, & herbarijs plerisque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrunque eius genus uulgaris est notitiæ. Alterum, quòd aspero sit caule, à quibusdam uulgò Asperella uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad stagnea uasa detergenda, illustrandaq́;, necnon etiam materiarijs fabris, ijs præsertim, qui torno opera sua conficiunt: siquidem huius herbæ scabritia illæ suis uasis splendorem, nitoremq́; conciliant: isti uerò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non absimile. Hoc rura nostra uulgò uocant Paltrusalo, in cibumq́; assumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circunspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq́; piscium uice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò constringitur, & constipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est, & in cibum magno successu exhibent. Vtrunque Equisetum eleganti admodum pictura expreßit Fuchsius clarißimus in suis magnis de stirpium historia commentarijs. Sed nescio qua postea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equisetum pro Polygono fœmina aperto lapsu reddiderit.* Equiseti consideratio. Fuch. lapsus.

Equiseti meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Hippuris, inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem poßidet, ac proinde ualenter, simulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; uulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiam si præsectos esse neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potißimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios uentris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam uesicæ, ac tenuium intestinorum uulnera succus ipsius sanauerit. Prodest etiam profluuio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex austerorum uinorum quopiam potus: ac si febre teneantur, ex aqua. Equiseti uires ex Galeno.

Quæ planta Græcis ἵππουρις, *Latinis* Equisetum *appellatur: Arabibus,* Dhenben alchail, Dhenb alchi, *siue* Daneb alchail: *Italis,* Coda di cauallo: *Germanis,* Roßz schuuantz: *Hispanis,* Coda de mula, & Rabo de mula: *Gallis,* Queue de cheual, & Prela. Nomina.

Coccum Infectorium. Cap. XLIII.

COCCVM, quo infectores vtuntur, frutex est surculosus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Asia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hispanicum. Vis huic spissandi: vulneribus, neruisque præcisis, conuenienter ex aceto tritũ illinitur. Nascitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium similitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum uocitant.

ETSI *Coccum seu granum tinctorium seplasiarijs, & infectoribus notißimum sit, quòd & medicamentis admisceatur, & eo plurima tum sericea, tum lanea stamina infici soleant; nescio tamen an eius arbuscula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis usus constat rotunda, inaniq́; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq́; facilè illud esse, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infœliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborsum, ipsum grauidis in ouo sorbili propinantes pauco addito thure, uel masticbe.* Cocci infectorij consid.

Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud uerò Chermesinum uulgò uocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq́; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorũ nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentißimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in eius historia referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentißimè qua ratione, quáue auctoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, et erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego Monachorũ opi. explosa.

nostrum

nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certò sciam, aliud esse coccum, aliud chermesinum, unde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant; Chermesinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri usus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse patem, quàm Coccum, cuius hîc meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quòd cùm copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc uilescere cœperunt.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Cocci seu Grani infectorij uires descripsit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.

Nomina.

Quæ κόκκος βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlach ber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana engrana: Gallicè, Vermillon.

Tragium. Cap. XLIIII.

TRAGIVM nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos uesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma una. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Tragium Alterum. Cap. XLV.

EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui uocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam uel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci uirus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

Tragij consideratio.

TRAGIVM, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in uniuersum lentisco simile facit, Plinius libro XIII. cap. XXI. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro XXVII. cap. ultimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum, & quòd tantum id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs auctoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus sicut & cæteris herbarum studiosis, ut ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret folijs scolopendrio similibus, quæ hirci uirus oleant.

Opinio reprobata.

Ex quo adducor, ut ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusq; eius ad dysentericos usus, tametsi ad ciendam urinam, expediendosq; uiscerum infarctus plurimum præstat.

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

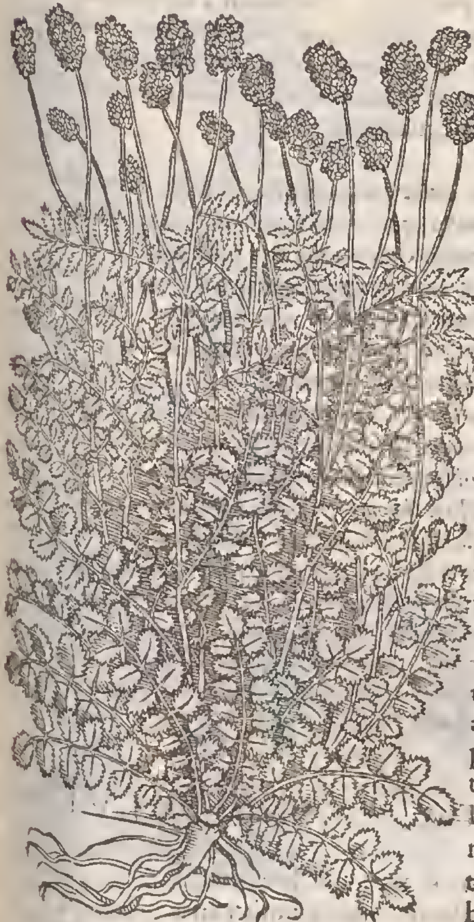
Pimpinellæ genera, & uires.

Huius PIMPINELLAE duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq; serratis: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota consistit, excalfacit, siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, & uesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex uino haustus, deleterijs medicamentis, & uenenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant.

Pimpinellæ vulgaris uires.

Est & alia Pimpinella, quæ à nostris uulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentissimè inseratur. Verùm hæc ab antedictis longè distat uiribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem ultima hæc gustata non leuiter adstringens percipitur, et lætoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eã esse adstrictoriæ facultatis.

PIMPINELLA VVLGARIS.

facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebre profluuium efficacissime sistat: dysenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & biliosas uomitiones reprimat. Herba ipsa uulnera, & ulcera sanat: misceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clarissimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut suprà etiam in sua mentione docuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragij, inquit, folia, semen, & lacryma trahentis, digerentisq; sunt facultatis. Est uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, uisitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraq; planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.

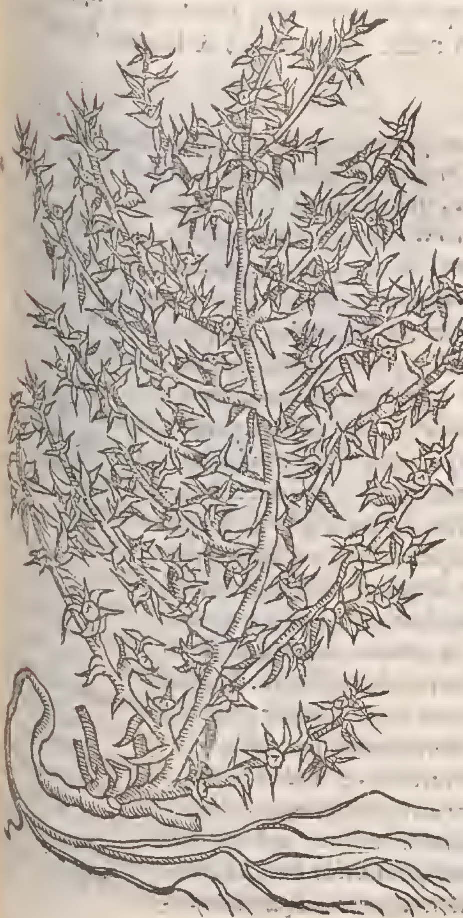
Tragi vires ex Galeno.

Nomina.

Tragum. Cap. XLVI.

EST etiam herba Tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis nascens, palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine folijs: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in pastillos digesti asseruantur: quibus utuntur, cùm opus est.

TRAGVM.

TRAGVM aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioscorides; sed etiam Plinius lib. XXVII. cap. ultimo, his uerbis. Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et lib. XXI. cap. XV. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrastus libro VI. cap. primo de historia plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, et scorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde constare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum esse Tragum. Ea siquidem in maritimis nascitur (plurima enim in Tergestino litore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria) nulla prorsus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ auctores Trago reddiderunt. Huius tamen nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Herba hæc τράγος & σκορπίος Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.

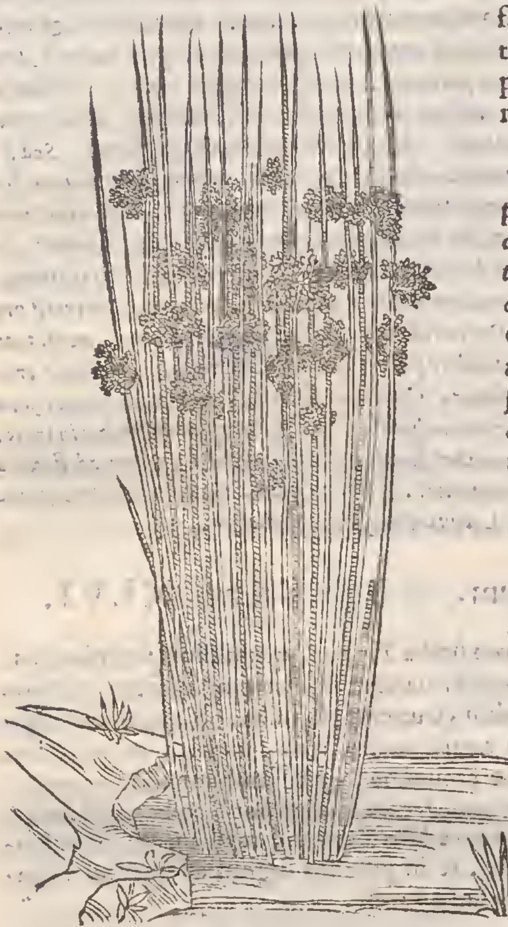
Tragi consideratio.

Nomina.

Iuncus. Cap. XLVII.

IVNCI duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem fastigiatur. Cuius etiam duo assignantur genera. vnum sterile: reliquum fert semen nigrum, rotundum, & crassiore constat calamo, carnosioreque. Tertius est iuncus, qui uocatur oloschœnos, prioribus carnosior, asperiorque: is similem supradicto fructum in cacumine parit. Semen utriusque

IVNCVS.

que tostum, ex diluto uino potum, sistit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus. Aethiopici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potione seruandus est, ne sopor fiat.

Iunci consideratio, & uires ex Galeno.

IVNCVS omne genus uulgaris est notitiæ: quandoquidem propter stagnantes aquas omnes eius reperiuntur species. Iunci generum meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de ijs ita scriptum reliquit. Schœnos lea, hoc est, Iuncus læuis, quædam oxyschænos, alia oligoschœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyschœnos: craßior, laxiorq́; oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis, cuius quidem in medicina nullus usus est: altera uerò semen fert, cuius etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunq; si frictum cum uino bibatur, uentris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena uidelicet essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput uapores submittere, quibus somnolentos efficiant.

Nomina.

Σχοῖνος sic Græcis, Iuncus uerò Latinis uocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen schmelen: Hispanis, Iunco: Gallis, Ionc.

Lichen. Cap. XLVIII.

LICHEN, qui saxis est familiaris, aliquibus bryon appellatur; asperginosis petris adhæret, ut muscus. Is illitus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

LICHEN.

Lichenis consideratio.

LICHEN proculdubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichenα appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat subpingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, triplici uel quatriplici lacinio intersectō. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, stellarum effigie.

Lichenis genera ex Plin.

Lichenis Plinius libro XXVI. cap. IIII. duo produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, unde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet et stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus, et collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. hæc Plinius.

Pulmonariæ depictio, & vires.

Cæterum est herba Licheni non longè dißimilis, quæ in quercuum, aliarumq́; syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte uirescens, inferiore uerò pallescens, maculis quibusdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde plerisque PVLMONARIA dicta est. Vtuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrun-

quo

PVLMONARIA.

que muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dysentericis exhibent & biliosa euomentibus. Est & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio buglossi, aspero, hirsuto, albis maculis circunspersо. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynoglosso. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda. Qua in re itēq; in sanguinis reiectione mirabili successu se eā exhibuisse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Teruisiēsis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandū addito saccharo: uel succus ex ea expressus serapij modo cū saccharo paratus. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affectis sumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lichen, qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; uerò resiccantem. Abstergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, ut refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo. Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber kraut, & Brunnen leber Kraut: Hispanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.

Pulmonaria alia.

Lichenis uires ex Gal.

Nomina.

Paronychia.

Cap. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs, atque fauis remedio est.

PARONYCHIA *nonmodò in saxis gignitur; sed etiam in ueterum ædificiorum parietibus, folijs peplo, aut rutæ similibus, aduersa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copiosissima prouenit hæc in ingenti sylua, quæ in itinere est, quo Goritia discedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi & in saxis, & siccis arborum truncis frequentissima uisitur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. simpl. medic. ita de ea scribens. Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, et ut refert Dioscorides, fauos quoq;. Vis eius est tenuium partium, et exiccatoria morsu uacans: talia enim sint oportet, quæ paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, uelut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt.*

Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Paronychiæ consideratio.

Paronychiæ uires ex Gal.

Nomina.

Chrysocome.

Cap. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non iniucundo, ex dulci austero; in petro-

sis, opacisque nascitur. Radix excalfacit, & adstringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite assumitur.

Chrysocomes cōsider. *Qui Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in sui ipsius usum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uirescere, & florescere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & usum prodere contingat. Interim tamen, ut nostrum* Vires ex Galeno. *institutum sequamur, uires eius ex Galeno subijciam: quas ipse libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ijs uerbis descripsit. Chrysocome uocatur & chrysites. Radix uincentes acrem simul, & adstringentem qualitates habet: quare neque multi usus est. Vsui tamen est decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed* Nomina. *& menstruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet.* Χρυσοκόμη *sic Græcè, ut etiam Chrysocome Latinè dicitur.*

Chrysogonum. Cap. LI.

Chrysogonvm densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbasci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

Chrysogonvm, *nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putauerim: uel nobis in abditissimis naturæ hortis, ubi delitescit, inuestigandum erit. Id* Nomina. *siquidem hactenus mihi neque inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod* χρυσόγονον *Græci, Latini quoque Chrysogonum dicunt.*

Helichrysum. Cap. LII.

Helichryson, quidam chrysanthemon, nonnulli & id amaranton uocant, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus spatijs angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, ueluti siccis corymbis dependentibus: radice tenui. Nascitur in asperis, & torrentium alueis. Contra serpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ stillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem concretum ventris ac vesicæ absumit, pota cum mulso: ieiunis: trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in uino albo diluto. Vestibus inseritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

Helichrysi consideratio. Helichryson *copiosè prouenit in Hetruria in pratis gracili solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule constat recto, æquali, ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helychrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod nostris Hetruscis uulgò dicitur Fioruelluto. Heli-* Fuch. error. *chrysum depinxit Fuchsius in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Quo in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib.* XXI. *cap.* XXV. *ubi de eo disseruit his uerbis. Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt. qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissimè obseruauit Ptolemæus rex Ae-* Helichrysi vires ex Gal. *gypti. Nascitur in frutetis. Helichrysi sub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Amarantum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menses cum uino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solùm in uentre, sed & in uesica: sed tunc potius cum mulso bibenda.*

AMARANTVS PVRPVREVS.

bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones, pota desiccat, stomacho infesta. hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hic AMARANTI *purpurei, quod, ut paulò ante diximus, à nostris uulgò uocatur Fioruelluto, historiam, & uires tradamus, præsertim quod puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis, utpote quod tam recens, quàm siccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentem: florem spicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu siccatum (ut suprà dictum est) asseruatur, haudquaquam tamen suum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI. cap. VIII. cùm sic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Est autem spica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato quoniam non marcescit. Hactenus de Amaranto Plinius. Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dysentericos iuuat. Mensium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, præsertim si in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis* ἑλίχρυσον, *&* ἡλιόχρυσον, *Latinis pariter Helichrysum, & Heliochrysum appellatur: Italis, Helichriso.*

Amarāti purpurei mētio, & vires.

Nomina.

CHRYSANTHEMVM.

Chrysanthemum. Cap. LIII.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida nascitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, si sequente longo balnei usu, post exitum ebibantur.

QVANQVAM *nō desunt, qui crediderint Buphthalmū, & Chrysanthemum unam, & eandem plantam esse, quòd paribus notis inter se certare uideatur; tamē si particulares quædam notæ in utrisque diligenter expendantur, facilè inter has plātas discrimē aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè sciret Dioscorides, diuersis libris, diuersisq; capitibus de his speciatim disseruit. Quod utiq; minimè fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quòd Buphthalmo folia insint fœniculo similia, quæ planè capillaria constant: Chrysanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis mandi aliorū olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio præterijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo uerò luteos, & uehementer splendentes. Cæterùm de horum uiribus disserens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in uniuersum, & affirmatiuè locutus. Verùm postea de Chrysanthemo scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter, & dubiè*

Chrysanthemi consider.

& dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus Buphthalmum, & Chrysanthemum unam tantùm referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus. Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemi caput restitutum. *Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaq;, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentißimum prouenit in Senensi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, esturq; ibi à rusticis ueluti beta, & braßica. Buphthalmum uerò etsi antea à me non uisum in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confessus essem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarißimo, et* Fuch. error. *rei herbariæ peritißimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, ut certius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctißimus in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quàm ut à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplicium* Nomina. *medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρυσάνθεμον: Latinum item Chrysanthemum: Italicum, Chrisanthemo.*

AGERATVM.

AGERATVM ALIVD.

Ageratum. Cap. LIIII.

AGERATON fruticosa herba est, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, origano maximè similis: umbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helicryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens: huius ustæ nidor vrinam cit, & uuluæ duritias emollit.

Agerati consideratio. NASCITVR *Ageratum paßim in uniuersa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perstrinxit*

Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Quæ herba* ἀγήρατον *Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italice, Herba giulia.* Nomina.

Verbenaca. Cap. LV.

PERISTEREVM, ſiue uerbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida. ea ſingulari ramo, radiceque ſola, conſtare ſæpius inuenitur. Folia cum ſuillo adipe recenti, aut roſaceo impoſita, uuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: uulnera glutinant, ueteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Sacra herba. Cap. LVI.

SACRA HERBA, quæ & periſtereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos: in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraque, eiuſdem diuiſuris in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in uino pota, illitáue aduerſus ſerpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in uini ueteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: ueteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida ulcera purgant. Tota in uino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram uocant herbam, quoniam multum ad amuleta, expiationesque commendetur.

VERBENACA *Hetruſcis uulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici poteſt) duo habentur genera, quæ hoc tantùm inter ſe differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò reſupinatis caulibus humi procumbat, & numeroſioribus folijs conſtet. Nec ſanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia. Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſſimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ ſpeciem libro* XXV. *cap.* IX. *his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturq;. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraq;, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſq; antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat. Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſque uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, columbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfecte corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, & ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ*

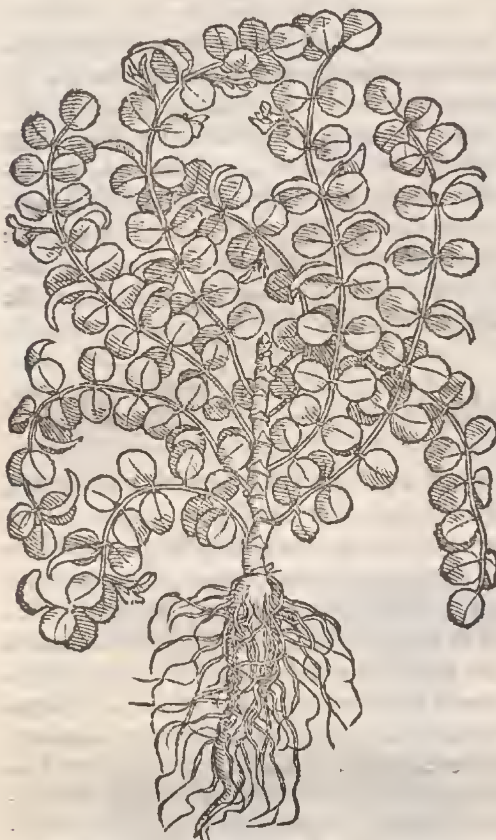
Verbenacæ conſid.

Fuch. error.

Verbenacæ uires ex Gal.

iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se uerbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis. Nomina. *Primum Verbenacæ genus Græcis* περιστερεὼν, *&* περιστερεὼν ὀρθὸς *uocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum uerò genus Græcis* ἱερὰ βοτάνη, *&* περιστερεὼν ὕπτιος *appellatur: Latinis, Verbenaca supina. In uniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis, Eisens kraut.*

ASTRAGALVS.

Astragalus. Cap. LVII.

ASTRAGALVS paruus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, ueluti cornua, inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in uentosis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Arcadiæ scatet. Aluum sistit radix in uino pota: urinam mouet: uetustis ulceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

Astragali cõsideratio.

ASTRAGALVS *frequens nascitur in agro Tridentino, in uallis Anauiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter se implicatis, & gustu adstringentibus. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidem libro* XXVI. *cap.* VIII *Astragalum his notis repræsentauit. Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uillosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & ijsdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ.* Astragali uires ex Gal. *Meminit Astragali Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias: quamobrem etiam in numero est non infirmæ exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, et aluum fluxu tentatam sistit, si quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ.* Nomina. *Is Græco nomine* ἀστράγαλος *dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico, Astragalo.*

HYACINTHVS.

Hyacinthus. Cap. LVIII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem, florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, ut creditur, pueris cum uino albo illita, pubertatē coercet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & urinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentius est, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum uino potum.

Hyacinthi cõsideratio.

HYACINTHVS *in uniuersum in campestribus inter segetes, & in syluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq;: floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio usque ad summum purpureis circundatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu antequàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi uulgò uocantur Cipollæ canine. Flores primò statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Cæterùm scire conuenit, quòd Hyacinthus hic non est ille, quem ex Aiacis sanguine editum*

editum poetæ fabulantur, in cuius flore ipſius Aiacis nomen primis literis expreſſum legitur. Siquidem is (ut poetæ canunt) florem profert rubentem, lilio adſimilem. Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, at certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutiſsimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adſtringit: quamobrem & ipſe regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus deſiccans, cæterùm in medio conſiſtens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis* ὑάκινθος*, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bluomen: Hiſpanis, Mayos flores, Gallis, Vaciett.*

Hyacinthi uires ex Gal.

Nomina.

PAPAVER ERRATICVM.

PAPAVER SATIVVM.

Papauer erraticum. Cap. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada uocant, uere quidem in aruis cum hordeo naſcitur, flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo ſimilia ſpectantur, ſed longiora, diuiſa, ſcabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, aſper: flos ſylueſtris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in uini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Papauer ſatiuum. Cap. LX.

ESATIVI papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in uſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama utuntur: thylacitim uocant. Capitulum habet longum, & ſemen candidum. Syluestre uerò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen, & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas ualentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra uigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque uirides, & digeruntur in paſtillos, qui

ſiccati

siccati ad usum reconduntur. Capita quoque per se in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor coeat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypocistidis succo, & acacia. Papaueris nigri semen tritum cum uino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigiliis fronti, temporibusque illinitur ex aqua.

Opium. Opium eius magis refrigerat, inspissat, siccatque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & somnum allicit, tussi, atque cœliacorum ualetudini auxiliatur: uerùm si copiosius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum, efficax est: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit, igni sacro, & uulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimum habetur graue, & densum, gustu amarum, odoratu soporiferũ, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, quod inter colandũ non ut cera coeat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conseruet. Sed opion glaucio, gummi, aut syluestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi uitiatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui cò dementiæ deuenerint, ut adipem ei admiscerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Erasistratus auctor est, usum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium uitiis infundi uetans, quoniam uisus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, uirium huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quónam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium uocatur, multum opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrimam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Papaueris erratici consideratio. SPECTANTVR Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus uestiti. Horum flores non desunt, qui affirmẽt lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntq; in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptũ reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum uocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum uenit cibarium. Nascitur in aruis potißimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus.

Papaueris satiui consideratio. Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis differendum est. Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, et hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Quã in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera uerò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraq; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumq; proferant semen: quòd deniq; serantur in campestribus segetum, & legu minum modo. Rem autem se ita habere testari uidetur Plinius libro XIX. cap. VIII. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, ubi inferiorem crustam apio, githq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam uocãt Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidẽ, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisq; uerò nigris scatet uniuersa Insubrium tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine uescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse uidebitur) diuturniore somno capiuntur, neq; ueternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremq; Austriã incolunt, in ueternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoq; ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentißimis febribus ad sitim extinguendam, somnumq; conciliandum etiã largius exhibere. Hinc præterea factum est, ut cum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admoni-

tiones

tiones incusserant, & ingesserant. Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, qui in Opium uocatum addensatur, ut scitè docuit Dioscorides. Et quamuis Opium quarto excessu frigidum statuatur; tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur; sed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidißimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere uelim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentißimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, ut Dioscorides adnotauit. Illudq; argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud uerum, & legitimum è lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idq; meconium uocatum erit, opio longè deterius. Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ sunt præterhas species syluestris papaueris: alterum uelut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atq; hinc est, quòd hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm satiui semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, uisu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recensuimus; cuius florem celeriter decidere posuimus, ualidius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè solo uti poßit, sicut satiuo siue domestico melli admiscens. Admodum uerò, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum eius inspergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatißimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in succo. Validè enim refrigerat, ad stuporem usque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miscentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et lib. II. de compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio dißerit. Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc solidæ partes ex eius usu offendantur, adeò ut post hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uisus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint, uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris succo sunt composita. Idem Galenus lib. III. eiusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit. Pharmaca ex papaueris succo omnia sensum stupefaciunt: & ob id sanè necessariò cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè, aut inconsultè ad usum opij se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, libro VIII. de compositione pharmacorum secundum locos, ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cùm illa ipsa per se tardi transitus existant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere poßit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora uiuentium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis, & multi sanè qui aßiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum sic Latinis, μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis, Papauero saluatico: Germanis, Klapper rosen: Hispanis, Amapollia, & Papoula: Gallis, Coquelourdeis. Papauer uerò satiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax, seu Chaschas, Italicè, Papauero domestico: Germanicè, Magsomen: Hispanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod deniq; Græci ὄπιον, & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali, Opio.

Papaueris succi, siue Opij facultas.

Papauerũ uires ex Gal.

Nomina.

Papauer corniculatum. Cap. CXI.

PAPAVER ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, uerbasco similia, in ambitu syluestris papaueris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: semine papaueris, pusillo, nigroque: radice per summa cespitum, nigra, crassa. nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea uis inest, ut in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione.

PAPAVER CORNICVLATVM.

Papauer ſpumeum. Cap. LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id eſt, ſpumeum uocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali, foliis admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba eſt, & ſpumea tota: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cum integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, uomitione expurgat. priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

Papaueris corniculati conſid.

PAPAVER corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, ubi ſæpius ipſum legimus, frequentiſsimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis naſcitur, ſed quod potiſsimum in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Huius meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Papaueris quoque ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt, folio conſtans uerbaſci nigri, ſed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per ſummaq; ceſpitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus auffert. naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis. hæc ille. Credidere nõnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (ut Dioſcorides eſt auctor) procul dubio decipiuntur.

Papauer ſpumeum.

Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum eſt, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, ut ipſum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt.

Plinii lapſus

Veruntamen non mihi uidetur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. XX. cap. XIX. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdem nominis Græci ſignificatione. ϛρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat; ſed & plantam eam, quam Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autem auiculis, quas paſſeres Latini dicunt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in ſumma terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare ſuperius nata eſt. Non deſunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulſo. hæc Theophraſtus.

Papaueris corniculati uires ex Galeno.

Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, de eiùs uiribus in hunc modum diſſerens. Papauer corniculatum nominatum quidem eſt à ſemine leuem inuerſionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur eſſe ſimile. Vocatur porrò à quibuſdam paralium, quandoquidem ut plurimum iuxta mare naſcitur. Vim habet incidendi, & abſtergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores ſordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abſtinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abſtergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non ſordem duntaxat, ſed & cruſtam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc eſt, ſpumeũ uocatur, eo quòd totum ſit candidum, & ſpumoſum, exile eſt. Semen habet pituitam expurgans.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις id Græcis uocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbolmagen, Moen, & Beelmagſamen: Hiſpanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id uerò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papauer ſpumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero ſpumeo.

Hypecoum. Cap. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon uocant. naſcitur in ſegetibus, aruiſque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

Hypecoi cõſideratio.

HYPECOVM ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſylueſtri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurũ æmulans, uiſu iucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus ſemen clauditur

HYPECOVM.

ditur nigrum, asperum, pseudomelanthio proximum. Meminit huius Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum absit à papauere.* Hypecoi uires ex Gal.

Quod Græci ὑπήκοον, *Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.* Nomina.

Hyoscyamus, siue apollinaris. Cap. LXIIII.

HYOSCYAMVS frutex est caules emittens crassos: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, scutulis septi seminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus penè purpureis, smilacis folijs, citinis præduris & spinosis. Alteris semen subflauum ut irionis. flores lutei, folia & siliquæ simpliciores. ambo insaniam gignunt, & soporem: ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisq;, in maritimis ruderibusque nascens. cuius occasio si non adsit, rufum usurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur.

Recenti semine, caulibus, folijsque tusis succus in sole exprimitur, & exiccato humore, usus ad annum usque prorogatur: nam facilè corruptionem sentit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida tuso, & expresso. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Contusa herba recens, addita trimestri farina, digeritur in pastillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à sicco semine exemptum est, collyrijs, quæ dolori sensum auferunt, commodissimè inseri solent. contra acutas, calidasque fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala prosunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiam, & erumpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaueris semine, & aqua mulsa bibitur: podagris subuenit: testibus inflatis, mammisque tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplasmatis, quæ doloribus leuamentum præstant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta utilissimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáue pota sanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, si acetabuli mensura manduntur, mediocrem insaniam gignunt. idem efficere tradunt, si colo ulcus sentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

HYOSCYAMVS.

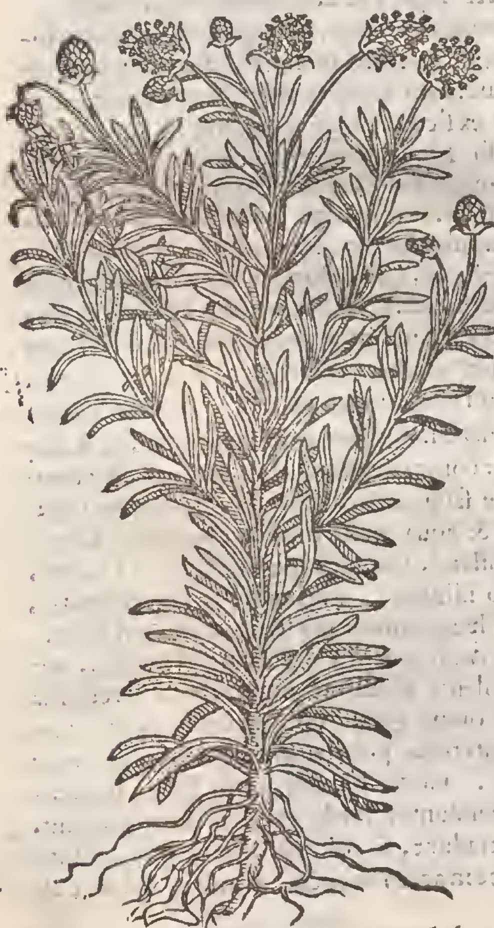
ETSI *tria Dioscoridi Hyoscyami tradantur genera; id tamen solùm mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & semen in uasculis subflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquisiuerim, qui mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Hyoscyami meminit* Scribonius Largus, *inquiens. Altercum, quod Græcis hyoscyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenaram distentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde & nomen* Hyoscyami consider.

nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos esse. Hinc est, quòd eius regionis incolæ Hyoscyamum uulgari sermone appellant Disturpio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòst tempore pereunt, quemadmodum & pisces. Hyoscyamus uidetur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ pastu resoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim statim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus saluti restituuntur. Hyoscyami uires recensuit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flauum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi sunt, ut inutiles, & uenenosi seu deleterij. Cæterùm cuius semen, ac flos candidus est, ad sanationes uel maximè idoneus est, ex tertio quadammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: eius uerò, cui est subflauum, leuiter mâli colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, ut ad hyoscyami historiam nostra res uertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur, quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atque semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum referat, quod hîc de floribus scriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere possumus, hunc locum in Dioscoride deprauatum aut mutilatum esse. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi; Italis, Iusquiamo: Germanis, Bilsomen, & Bilsen: Hispanis, Velenho: Gallis, Iusquiame, & Hanebane.

Hyoscyami uires ex Gal.

Nomina.

Psyllium. Cap. LXV.

PSYLLION folijs est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus. sarmentosa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, unde & nomen. in aruis, & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concreti aqua, illinitur: siquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes sacros efficax est. Fama est, si uirens domũ importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quę cacoethe uocantur, expurgat. Succus uermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim, læuigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentißimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Psyllij uires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram uergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrarijs constat cum uiribus, tum substantijs: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice residet, teste Rufo, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur psyllij semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quoũsque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo uiolaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur, tunc sumptum dysentericis remedio est, & cæteris alui fluoribus, præsertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hausto superueniunt, sed præcipuè acri, quale est scammonium. Cæterum maximè animaduertendum est, ne

Psyllij uires ex Mesue.

Psyllij consideratio.

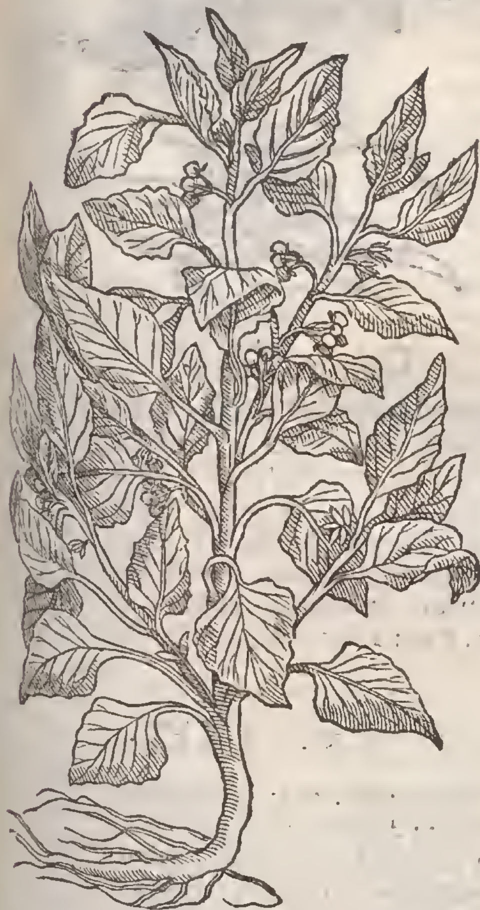
Psyllij

Psyllij semen (id quod tamen detestantur recentiorum quidam) tusum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari substantia, uentriculum, & intestina exulcerat: iecur, & sanguinem inflammat, & omnia deniq; uiscera lædit. Integri seminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentissimis febribus, intolerabili siti, inflammatis ualde spiritibus, & faucium, & pectoris asperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni sacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodest capite dolentibus fronti impositum, si tamen dolor à causa calida fuerit excitatus. Hæc ex Mesue decerpsimus. Psyllij uires paucis perstrinxit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens.* Psyllij *semen admodum utile est, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando uerò, & humectando medium quodammodo est, & symmetrum.* Psyllij uires ex Galeno. *Herba* ψύλλιον *Græcè, Psyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chathona, seu Bezer cothume: Italicè, Psillio: Germanicè, Psylien kraut: Hispanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.* Nomina.

Solanum hortense. Cap. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex est cibis idoneus, exilis, pusillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui post maturitatem nigricat, aut fulueſcit. herba innocentis gustus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ serpunt, & ignibus sacris, conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitisque dolores, trita & imposita per se sanant: æstuanti stomacho auxiliantur: parotidas cum sale detrita illitu discutiunt. Valet succus eius aduersus ignem sacrum, atque ulcera quæ serpunt, cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma: ad ægilopas cum pane: infantium adustioni, quam syriasi vocant, cum rosaceo perfusus proficit: in collyrijs, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori instillatus prodest. mensium abundantiam sistit in vellere subditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo subactus, & linteo appositus, ægilopijs præsentaneo est remedio.

SOLANVM HORTENSE.

SOLANVM HALICACABVM.

Solanum halicacabum. Cap. LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut physalida, id est vesicariam vocant, folijs antedicto similibus, uerùm latioribus: cuius caules, posteaquam adoleuerunt, prona terram spectant: folliculis orbiculatis, vesiculis similibus: in quibus semen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntur, corollis intexentes. Vim, vsumque hortensis solani

ſolani habet : verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat , ſemine poto , & urinam pellit . Ex utraque herba ſuccus extrahitur , qui ſiccatus in umbra reconditur , ad eadem ualens .

SOLANVM SOMNIFERVM.

SOLANVM SOMNIFERVM ALIVD.

Solanum ſomniferum. Cap. LXVIII.

SOLANVM ſomniferum , aliqui etiam halicacabon appellant , fruticat multis ramis , denſis , caudicoſis , fractu contumacibus , pinguium foliorum , cotoneæque mali ſimilium plenis : flore grandi , rubro : fructu in folliculis crocato : radice grandi , ſubrubo cortice ueſtita . naſcitur in ſaxis , non procul à mari . Radicis cortex , in uino drachmæ pondere potus , ſomnificam uim habet , opio mitiorem . Semen uehementer urinam cit . Corymbi duodecim hydropicis dantur : ſi quid numero adijciatur , alienationem mentis faciunt . Remedio eſt aqua copioſa mulſa , potui data . Succus paſtillis inſeritur , & medicamentis , quæ doloris leuamentum præbent . decoctus in uino , ſi in ore contineatur , dentium doloribus auxiliatur . Radicis ſuccus , cum melle illitus , oculorum hebetudines tollit .

Solanum furioſum. Cap. LXIX.

SOLANVM manicon , aliqui perſion , alij thryon appellauere . Huic folium erucæ ſimile , maius aliquantò , ſatis acantho , quem pæderota uocant , accedens : caules è radice proceros emittit decem aut duodecim , ulnæ altitudine adoleſcentes : caput in cacumine oliuæ figura , ſed ut platani pilulæ hirſutius , uerùm maius , latiuſque : florem nigrum : poſtquàm eo exuitur , racemus exit rotundus , niger , denis aut duodenis acinis conſtans , ſimilibus hederæ corymbis , ut uuæ mollibus : radice firmatur candida , craſſa , caua , cubitali . gignitur in montibus , uento perflatis , & plataneatis . Radix drachmæ unius pondere pota ex uino , facit ſpecies uanas , imaginationesq; non iniucundas obuerſari : ſed duplicatus hic modus , ad tres uſque dies mentis alienationem affert : quadruplicatus interimit . Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota , & uomitione reiecta .

E' QVATVOR Solani generibus, quæ hìc à Dioscoride describuntur, etsi in commentarijs, quos antea Ita-lico sermone conscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Pisis ad nos misit uir rei medicæ eru-ditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidisse fateor. Cæterùm errant, mea qui-dem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Si quidem id fructum nō profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant, facto inexpugnabili somno, ut quandoque accidit pueris, qui discriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Vnde quanuis hæ plantæ uiribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiæ adsti-pulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commētario. Sed cùm in hoc se manifestè er-rasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomi-ne Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali lon-gitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mādragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintā spe-ciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam quantum equidē longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera. Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus lib. IX. cap. XII. de plantarum historia, sic inquiens. Solano-rum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed cādida cùm siccescit: fructu cocco rubriore: folio ti-thymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodū, & in uino meracu-lo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit. id alij Bryoron uocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabi-tur eius radicis drachmæ pondus si ut quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat uis, drach-mis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor, si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius: nec fructui platani absimile constat. Est & aliud Vesicariæ genus, quod hac tempestate scenas, atte-gias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium fenestras topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc fo-lijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus uesiculæ prodeunt, in quibus semen includitur albū, pisi similitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uisitur, obsignata nigro colore. Nec sine ratione id à natura factum conijci potest, quòd fortasse huiusce cordis nota nobis insinuet, hanc stirpem ad cordis affectus maxi-mè præstare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus si-mile procreauit. Refertur etiámnum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uoca-ta, adeò Solano similis, ut nil aliud, quàm ipsum repræsentet, uerùm eius folia opium redolent. Flores, qui suauem odorem spirant, gerit hæc albos, æmulos conuolului illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Ligustrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaq; spinosus, umbilicatusq;, colore uiridi. Folia solanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum est, ut quidam existimauerint, hanc uiribus solano non dissimilibus præditam esse. So-lani singulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum. ubi ita scriptum reliquit. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & ad-stringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum uerò nō esculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas u-tuntur. Alterum autem fruticosum, ὑπνωτικὸν, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικὸν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens cien-dæ urinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad uesicam, & renes accommodantur, adijcitur. Solani uerò somnifici cortex radicis, si cum uino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus.

Solani generum conside.

Fuch. error.

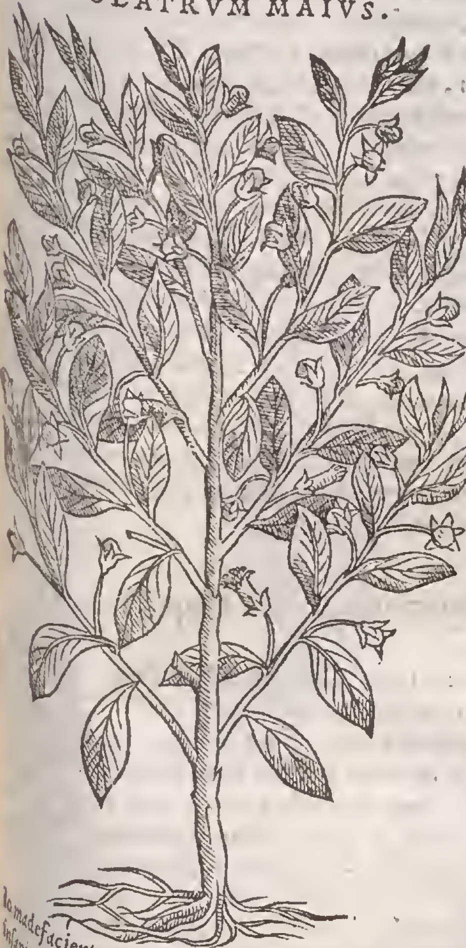
Solani historia ex Theophrasto.

Vesicariæ genus aliud.

Stramonia.

Solanorū uires ex Gal.

SOLATRVM MAIVS.

STRAMONIA.

Sed & ad cætera quoq; papaueris succo persimilis est, nisi quòd eousque imbecillior est, ut ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto sit constitutus. Huius solani semen urinā ciendi uim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiámue adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores insaniam. Vna certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa utile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, ulcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secūdo ordine iam cōpleto, & tertio incipiente: refrigerans uerò secundo incipiente.

Nomina.

Illud solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortense nominatur: Arabibus, Hamebathanaleb, Hameb alchahaich, siue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht schadt: Hispanis, Yerua mora: Gallis, Morelle. Quod uerò Solanum Græcè ἁλικάκαβος, & φυσαλλὶς, Latinè Halicacabus, & Vesicaria appellatur, Arabicè, Kekengi, Alkekengi, siue Kekenegi: Italicè, Halicacabo: Germanicè, Lauden kirsen: Hispanicè, Bexiga de perro: Gallicè, Berguenaudes. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum somniferum dicitur: Italis, Solatro sonnifero. Quod denique Græcè στρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furiosum nocatur: Italicè, Solatro furioso.

Dorycnium. Cap. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam uocat. frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido: siliquis in cacumine, ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, uersicoloribus. radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

Dorycnij cō fideratio.

DORYCNIVM, Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris insumpserim. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.

Vires ex Galeno.

Dorycnij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorū, ubi de eius uiribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & mandragoræ, & ijs qui sic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius uerò sumptum interimit.

Nomina.

Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoque Latini uocant.

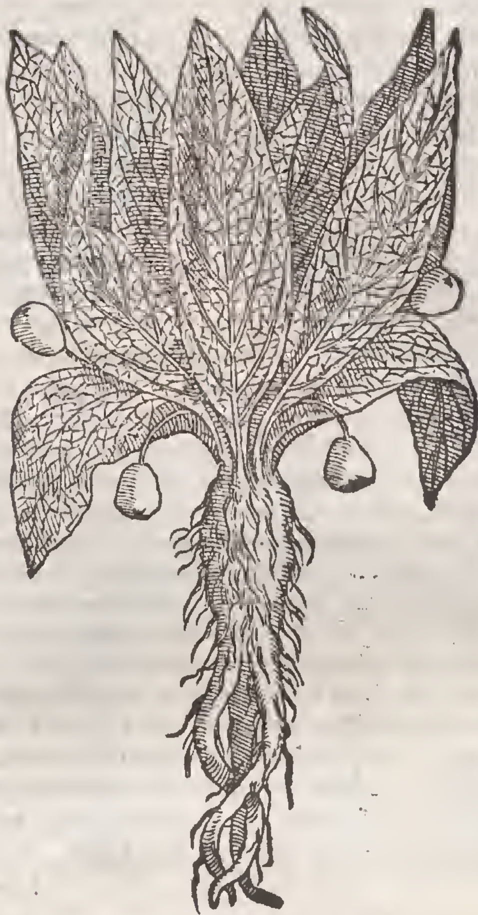
Mandragoras. Cap. LXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam uocant, quoniam uideatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina existimatur, thridacias appellatus, angustioribus folijs, ac minoribus quàm lactucæ, uirosis ac graueolentibus, in terra sparsis: mâla gerit sorbis similia, pallida, odorata, in quibus semen ueluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternísve, inter se conuolutis, nigris foris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion uocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia ut betæ: mâla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso, & prælis subiecto: qui insolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Mális quoque succus depromitur, sed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad usum suspenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum iu seruant, cyathoque vno utuntur in peruigilijs, & doloribus, & ante sectiones,

MANDRAGORA MAS.

MANDRAGORA FOEMINA.

nes, vstionesque, ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus, vt veratrum, per uomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, pessis quoque emollientibus, admiscetur: semioboli pondere inditus, per se menses, & partus expellit: subditus sedi pro balano, somnificus est. Radix ebur emollire fertur, quæ senis horis cum eo decocta sit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipsum facilè præstat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, suppurationes, strumas, & tubercula discutiunt: stigmata sine exulceratione delent, si quinis, senísve diebus sensim perfricentur. Folia seruantur in murijs eosdem ad vsus. Trita radix ignibus sacris ex aceto, & serpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: strumas, atque tubercula cum aqua dissipat: articulorum cruciatus, cum polenta sedat. Fit citra coctionem uinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui secari, aut amburi debent, vt antè dictum est: siquidem nullo tunc afficiuntur dolore, sed ueterno quodam pressi torpescunt. Mâla soporem afferunt olfactu, & etiam si mandantur: item expressus ex eis succus. nimio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appositumque cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia sistit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est. sed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum succum delacrymant. Aiium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & candida, paulò maior palmo, pollicemque crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsonióve drachmæ pondere deuoratam, vsum rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternísve, ex quo data est, horis. Hac medici utuntur cùm scindendi, vrendíve necessitas adest. Antidotum esse uolunt radicem, cum manico solano potam.

MANDRAGORAE *utrunque genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranque Mandragoram in hortis & uasis fictilibus satam uidimus.* — Mandragoræ utriusq; consideratio.

dimus. Sed profectò uanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum uulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; fossores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam uenales circunferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circunforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonstrauit, asserens unam tantùm interdum diuitibus uendidisse quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & saluti quantũ possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoque auctoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram uocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in uniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, uel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta uidetur à Flauo Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hîc Iosephi uerba subijciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa uesperam uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius

Mandragoræ humana forma factitia.

MALA VVLGO MELANZANE.

manet, quàm si quis urinam muliebrem, uel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tũc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circunfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis uerò continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium est. Nam quæ uocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, uiuis immersa, eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tãtummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Iosephus. Ex cuius utiq; uerbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, qua postea uanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem indicio, damnãt, quòd uirum hunc in ea sententia fuisse uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Insubribus MELANZANE uulgò uocantur, nostris uerò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius uerba abunde testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notatur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ uulgò Melanzana uocitamus, hoc est, ut ipse puto, mala insana: de quibus nihil ueteribus scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa quondam

Hermolai tutela.

Mala uulgò Melanzane.

quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice uulgari sunt, paßim nascente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Brasauolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulauerint.

Sunt è nostratibus, qui Malis insanis uescantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia existunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt uiscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaque fit, ut Auerroen mirari subeat, quòd libro V. collectaneorum, mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum, colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam uerò rubeum uisitur. Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa. Mandragoræ uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò ut tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm sit ualentißimus, non tantùm refrigerat; sed & desiccat. reliquum quod intus est, imbecillum existit. Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrobach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.*

Malorum insanorũ uires.

Mala aurea.

Mandragoræ uires ex Galeno.

Nomina.

ACONITVM PRIMVM.

Aconitum. Cap. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & subhirsuta: caulem palmo al-

ACONITVM SECVNDVM.

ACONITVM TERTIVM.

tum:

ACONITVM QVARTVM.

tum: radix scorpij caudam æmulatur, & alabastri modo splendet. Torpescunt, ut fama est, scorpiones admota radice, stupentque: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Aconitum Alterum. Cap. LXXIII.

EST ET alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in usum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iustinis exilit, à priore distans, quoniam folia facit effigie platani, crebriore diuisura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo similem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: semen in siliquis oblongis recondit: radices in modum squillæ marinæ cirrorum nigrescunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: insertæ siquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Aconiti genera, & consideratio.

DVO DIOSCORIDI produntur Aconiti genera, quanquam postremum triplici distinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, luposq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera distribuit: ueruntamen postremum tantum describens, duorum priorum historiam, & uires silentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli sententiā probandum putem: qui non temerè quidem suspicantur, in altero capite plura desiderari, quibus & priorum historia, & quónam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret.

Dioscoridis locus suspectus.

Huius diminutæ lectionis illud non parum suspicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil sit ab ipso Dioscoride prætermissum. ex quo quis fortè conijcere potest, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermisisse. Tertium hoc genus passim in Italia omnibus ferè montibus nascitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum serratis, albis quibusdam maculis respersis: caule filicis, bicubitali: floribus subluteis, acutis galericulis facie similibus: è quibus siliquæ prodeunt, semen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non dissimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut syluestres rosas hic æquet amplitudine.

Gesnerus deceptus.

Quanquam Gesnerus in suo magno libro de animalibus inscripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falsa ac uana ineptè congessisse) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei sint, atque rosas æmulentur: ut qui sibi fortasse persuaserit omnia naturæ opera se nouisse & uidisse. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: siquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hîc uera scripsisse, Gesnerum contrà ueritati refragari, posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam uocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè prouenit, ipsum passim Vulpariam nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, sæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis est & illud, quo utuntur quidam in Romano, & Neapolitano agro, lupis eo tantùm cædem procurantes. Radices eius pluries uenales uidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molem Adriani: quandoquidem non desunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus libro IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & cum reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, ut dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat. loca amat umbrosa. Quòd si uera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haudquaquam incredibilia, & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. eiusdem uoluminis, sic inquiens. Aconitum nascitur in Creta, atq; Zacyntho: sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ est, non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis: semen non spiceum.

spiceum. Nascitur ubiq;, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus est Periandinorum. Amat autem loca potissimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neque ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cum eodem loco paulò post hæc uerba subdit. Aliud quoq; uenenum uim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse uanq; radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Fuchsius in suis claris de stirpium historia commentarijs, primi generis Aconitum eam plantam esse censet, quam herbariorum uulgus HERBAM Paris appellat. Sed is planè, mea sententia, aberrat: siquidem hæc uno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ uirgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula: in quorum medio purpureus, uinosusq; extat globulus, acino uuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cuius folia (ut etiam Plinius libro XXVII. cap. IIII. est auctor) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt, hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis inest; sed etiam contra ueneficia præstantissimum est medicamentum. Noui enim ego quosdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad uigesimum usq; diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de utroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem adib, alterum uerò strangulatorem leopardi. quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differẽtia speciatim de Napello egisse constat. Præterea NAPELLVS radicem Aconitis longè dissimilem profert: sicuti & folia, quæ potius artemisiam, quàm cyclaminum, & platanũ referunt. Flores idem edit purpureos, qui antequàm dehiscant, mortui hominis caluariam repræsentant, dehiscentes uerò pandunt sese urticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: semen paruum, nigrum, corniculis conclusum breuibus. Quæ certè omnia & harum plantarum discrimen apertè ostendunt, simul & Fuchsij sententiam refellunt. Hinc itaq; colligendũ putauerim, Aconitum cuiusque generis nullam habere cum Napello cognationem. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, sæuaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primum, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit. Napelli immanitatẽ uidimus nos Romæ anno à Christo nato 1524. mense nouembri in Capitolio Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuisdam præstantissimi uires, quod Gregorius Carauita Bouoniensis chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamẽta, & uenenosorum animalium quorumcunq; morsus parauerat, iussit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorũ pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentũ fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus cõmistum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incõmodis cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna.

Cæterùm idem quoq; Fuchsius loco suprà citato Leoniceni testimonio nixus, in Auicennã acerrimè inuehitur: nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re nõ possum non admirari Fuchsium,

Fuch. error Herba Paris

HERBA PARIS.

Fuchsij error alius.

Napelli historia, & uires.

Auicennæ defensio.

NAPELLVS.

NAPELLI GENVS ALTERVM.

Fuchsium, uirum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimum diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius, & immodestius egerit. Hominum etiam eruditorum partes esse semper *existimaui, etsi ego eas usquequaq; seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neq; conuitijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatißimis, præsertim cùm eos accusant qui multis antè seculis è uita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit auctoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm ullũ iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarum uni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non uidetur existimandum, quòd Auicenna uir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in ueneno tam sæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmißimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquã legitur Napellum bibitũ albaras delere, sed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, ut non solùm necem non inferre poßit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui uerò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli uenenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ uim ad albaras, & lepras. aut in eadẽ confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictitat, à nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam ijsdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortaßis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm ut quantũ per nos fieri posset, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosq; auctores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisq; magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri uelint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter se non differant. Sed quantum & isti uiri grauißimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus.*

Aconiti uires ex Galeno.

Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. simpl. medicam. ubi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbæ uerò radix ad hæc utilis est. Quod autem Lyco-

ctonon

ctonon uocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere cõsueuit. Hactenus Galenus. Meminit Aconiti etiam Plinius libro XXVII. cap. 11. his uerbis. Sed antiquorum curam, diligentiamq; quis possit satis uenerari, cùm constet Aconitum uenenorum omnium ocyssimum esse, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc quoq; tamen in usus humanæ salutis uertêre scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in uino calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, quum uenenum in uisceribus reperit: mirumq; exitialia per se ambo quum sint, duo uenena in homine cõmoriuntur, ut homo superstit. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu, stupentq; pallentes, et uinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum albũ tactu resoluente, ceditq; Aconitũ duobus malis, suo, et omnium. Quòd si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: Latinè, Aconitũ interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, et Doll uurt: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterũ uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicũt: Latini, Aconitũ cynoctonũ et Lycoctonũ Itali, Acouito cinoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hispani, Yerua mata louo, et Yerua de balhesteros: Galli, Patelouine.

Appendix.

Cõradi Gesneri calũnia retunditur.

CONRADVS Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus suo, quem de raris, & admirandis herbis appellauit libello, de primo Dioscoridis Aconito differens, quod ipse uulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (ut arbitror) inuidorum potius quorundã suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus eò immodestiæ, iniuriæq; peruenisse demonstrat, quò haudquaquam decere crediderim honestos quosque viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerũ, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primùm longè aliter se gerere, præsertim cùm certò sciat se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris nõ uacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusq; Gesnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius auctoritas, integritasq; tanta iandudum fuit apud ipsum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsq; voluminibus non solum illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis, inuentisq; pro sui commodo vsus sit, ac multa illi accepta referre possit? Etenim non abest suspicio, quin eius synceritatem vafer quispiam labefactauerit maleuolus, (nam & alios syncetos, ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, ut dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari possit, quum planta, quã ipse pro primi generis Aconito pingit: de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat. Adeò ut à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirsuta folia? vbi Cucumeris, aut Cyclamini facies? vbi plura quàm vnum tantùm folium? vbi radix caudæ Scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimùm mirari subit, quòd quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cuius balistæ se telum effecit, contra nos probare sententiã, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quot quot sunt clarissimi nominis auctores admittere. Ad hæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, vt non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omninò glabræ editæ longè maiori; vt in Dentaria uocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani uocant, cuius superius inter symphyta meminimus, uideri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quot nam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortassè aliàs. Quippè nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non possit. Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum ueritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiãt numerum, satius mihi fuerit ijs commendati labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum, aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt. Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit; Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit; Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat. Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum; & montes viuunt, & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd iam tam morosi sint homines, ut nil aliud extare terris, maribusq; censeant, quàm quod ipsi tantùm viderint. Verùm enimuerò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippè qui hæc, & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè benigneq; defenderit aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, alijsq; nonnullis barbara quadam inuidia sauciatus citra causam omnem, ac rationem temulenti hominis instar, acrius, immodestiusq;, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed liceat etiam nobis, obsecro, parumper vnà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumelijs, calumnijs, & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono, doctoq; viro grauius, molestiusq; contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter æquũ impugnari. Id quod si aut nostro tantùm æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem primùm horum temporum nequitiam, indè verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamq; fuisse semper bonorum, doctorumq; virorum conditionem non ignorem, ut inuidorum tela euitare, rabiemq; effugere neutiquam possint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, insignemq; temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (ut ita dicam) Marassum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiã parare credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foueriq; ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benemeritum me iudicent? quinetiam ob id mihi tantas agant, habeantq; gratias, quantas mihi uix meritus esse uideor? At qui is, tametsi stultissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere uidetur, quòd corium illud suum tanti faciat, ut Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod sibi aliquandò ex vsu fore putat. Seruet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippè nisi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi, pijq; lectores, qua hipocrisi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quum primùm inquit. Non is sum, qui cauillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari uelim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quum tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & imposturis synceritatem, & modestiam nostram impugnare; & id me scripsisse afferat, quod nusquam in nostris legitur commentarijs. Sed nescio quomodo turpiora sint uitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porrò si quandoque fortassè nonnullas bonas horas malè consumpsero, ut huic impudentissimo con-

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Matthioli testimonia aduersus Gesnerum.

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

CICVTA.

conuitiatori reſpondeam (id enim hic non expoſtulat locus, ne ſtu
ius futilitate, & friuolis ineptijs noſtra defœdentur commentaria)
rogatos velim ſtudioſos omnes, ne id à me factum putent, ut ali-
quam mihi exindè laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu eſſe
poteſt, quàm diu cum homine tam impudenti negotium eſt: qui
tanquam lutulentus ſus cum quouis volutari cupit, ſed ſi quam il-
le maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat;
cæteriq; eius ſimillimi apertè omnes intelligant, plus eſſe bonis,
eruditisq; viris in ſe defendendo præſidij, quàm uanis obtrectato-
ribus in calumniando fraudis.

Cicuta. Cap. LXXIIII.

CICVTA caulem edit geniculatum, ut fœniculi,
grandem: folia ferulæ, anguſtiora, graui odoratu: rami,
mox umbellæ in ſummo prodeunt: flores quoque albi-
cantes, & ſemen aniſo candidius: radice non alta, conca-
ua. Cicutæ lethale venenum ineſt, ſuaq; ui refrigerato-
ria necat. Remedio eſt uini meraculi potus. Succus ex-
primitur contuſis cacuminibus, priuſquàm ſemina, &
comæ ſiceeſcant, qui ſole denſatur in paſtillos. Multus ad
medendi rationem uſus eſt aridi: commodè miſcetur col
lyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes ſa-
cros, & ulcera quæ ſerpunt, illitu reſtinguit. Herba cum
coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginatio-
nes in ſomno compeſcit, ſed genitale reſoluit. Lac puer-
perarum mammis appoſita extinguit: in uirginitate mam-
mas coercet, & increſcere non patitur. pueris præſtat,
ut eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. Ef-
ficaciſsima uis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in
Chio, & Cilicia naſcenti.

TAXVS.

Cicutæ conſi deratio.

*CICVTA uulgaris notitiæ eſt planta, utpote quæ plerunq;
prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adſimilis,
odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius re-
fert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ,
Aſiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm
In Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetru
ria ſi aſini depaſcantur, profundiſsimo ſomno, & torpore capiun
tur, itā ut nō tantùm ſtupidi, ſed planè mortui uideātur. Id quod
aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinos, quos
mortuos credebant, pellem ad uſum detraherent, accidit mirum,
quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, nō ſine magno ex-
coriantiū terrore, atque ingenti ſpectantium riſu.* Cicutæ vires ex Galeno. *Cicutæ breui
ter meminit Galenus lib. VII. ſimplic. medic. ubi tantùm omnibus
notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et
in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Ci-
cutæ potu illàm fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græ
ci conion appellant. Hoc uobis contigit uidere, ut latius libro ſe
xto explicabimus, in quibuſdam, qui imprudenter Cicutæ radices
paſtinacæ uice decoctas comederant.* Nomina. *Planta, quæ Græcis κώ-
νειον, Latinis atq; etiā Italis Cicuta uocatur: Arabibus, Sucarā:
Germanis, Ziger Kraut, Schirling, & Vuetterich: Hiſpanis, Ce-
guda: Gallis, Cigue, Cocue, & Segue.*

Taxus. Cap. LXXV.

SMILAX à Græcis, Taxus à Latinis appellatur,
arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura,
in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina na-
ſcens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, deni-
grantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio
corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt ueneni, vt ſi qui

dormiant

dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus..

Taxi consideratio.

NASCITVR *Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, saxosis ac preruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dißimilis uisitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarißimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinosasq́; : quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufescat, quàm plurimis intercursantibus uenis, incorruptaq́; sit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisq́; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi comparant pecunia.* *Taxus meminit Theophrastus libro* III. *cap.* X. *de plantarum historia, sic inquiens. Taxus quoque genere simplex, procera, auctu insignis, similisq́; abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisq́; alis sinuata est: folio quoque Abieti similis, sed pinguior, molliorq́; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq́; cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq́; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulo maiorem, colore rufum, tactuq́; mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisq́; est, atque innoxius. hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare uidetur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus.*

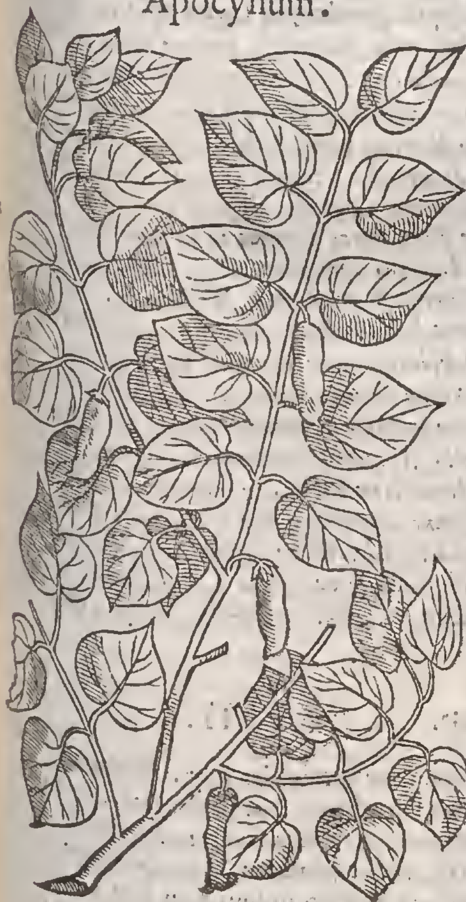
Taxi historia ex Theophr.

Ex Plinio.

Taxi Plinius quoque meminit lib. XVI. *cap.* X. *ubi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus uirens, gracilisq́;, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis uocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiant sub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus ereus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides lib. sexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffusius nobis differendum erit.* *Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smilax, aut taxus arbor est uenenosæ facultatis.* *Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ, Latinum, Taxus: Italicum, Tasso: Germanicum, Eiben baum: Hispanicum, Texo: Gallicum, Yf.*

Taxi vires ex Galeno.
Nomina.

Apocynum.

Cap. LXXVI.

APOCYNON, siue cynocrambe, brasſica canina, frutex est longis uiticulis constans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. Siliquæ ceu fabarum folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

Apocyni cõsideratio.

APOCYNON, *quod & Braßicam caninam appellant, etsi iandiu mihi quidē incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas stirpes in amplißimo naturæ uiridario posteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum una per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili antico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens, alteri uerò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamē hæc erat differētia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua et rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ nō modò humi repit; sed et arbores quantúmuis proceras scādit: è breuiori uerò aliā, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò nō minus lacte turget, ut scribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album inesse: non repenti uerò subcro-*

 ceum,

ceum. Hinc itaque fit, ut huic uiro planè subscribam, & alteram, cui omnes prorsus notæ adamußim adstipulari uidentur, Apocynon esse certò credam. Neq; hanc facilè mutabo sententiam, nisi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat.

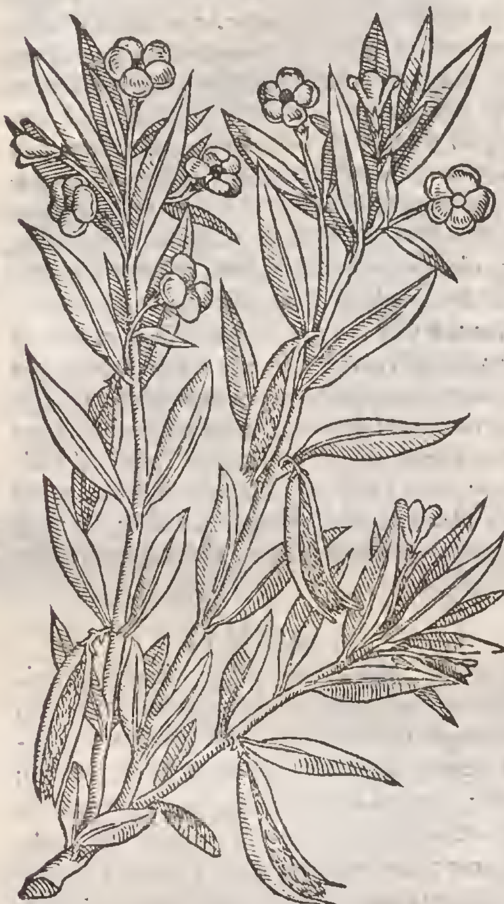
Apocyni vires ex Gal.

Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaque illita admodum digerentis est facultatis.

Nomina.

Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Braßica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino.

Nerium, siue Rhododendron. Cap. LXXVII.

NERION aliqui Rhododaphnen, alij Rhododendron uocant. frutex est vulgaris notitiæ, longioribus quam amygdala folijs, crassioribusque: flore in rosam conformato: fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia, è uino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus, & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerij consideratio

NERIVM, quòd flores rosarum effigie proferat, laurinisq; folijs constet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandrò uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & uisu non iniucunda, præsertim cùm roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreret, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cùm procul uidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse ueras rosas, eo aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum historia, & uiribus earum indagandis diligentißimus auctor extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis uenenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submouit, demißisq; ad terram auribus abijt.

Nerij vires ex Galeno.

Nerij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus, ac uenenosus non tantùm hominibus est; sed plerisq; etiam pecudibus. hæc Galenus.

Conciliatio Dioscoridis cum Galeno.

Quæ maximè repugnant Dioscoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium uenenosorum morsus. Nisi dicere uelimus, quòd Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum uerò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item uenenis aduersantur, ut inferius libro sexto latius dicetur. Sic quidem mihi non uidetur uerisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides in simplicium materia omnium facilè princeps.

Nomina.

Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, & Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hispanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Rosagine.

Fungi. Cap. LXXVIII.

FVNGORVM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de caussis venenosi gignuntur: vbi videlicet clauus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si iuxta serpentis cauernam, arborésve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computrescunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non sunt, suauem in iuribus gratiam habent: largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, aut choleram

ram morbum citant. Remedio est nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ satureiæ, aut origani iusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissoluuntur, cùm magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

Fungorũ genera, & consideratio.

TAMETSI *duo tantum Fungorum genera hic uideatur recensere Dioscorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens; tamen, ut omnibus palàm est, plura ac diuersa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli: ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neq; solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, incidunturq; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores esse, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpurascentes uisuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, et non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potissimum Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis, calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, ut ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula usque adeò obstruunt, ut cõclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè fungos mandunt, nisi allio, & pipere adiectis. Asseruantur Fungi muria, præsertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore.*

Fungorũ alia genera.

Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Matine, Ordinali, Parigiole, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, sed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo nõn sint arbores noxiæ) quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimi, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hîc certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconsultò, auideq; fungis uescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, ubi eorum frequentissimus est usus, ut Neapoli inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduũ fungos non ingratos procreant. Hos et Romæ, et Neapoli uidimus, ubi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant.

Fungi lucernarum.

Sunt & lucernarum Fungi, qui in elychnio fiunt, præsertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in elychnij extremitate concrescit, & flammæ lumen obumbrat.

Cornarij opinio explosa.

Neq; enim in hoc subscribam Cornario, uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud ueteres nusquam me legisse memini, è fungis elychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissimè testatur, ijs carminibus.

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cùm aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cũ fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur lib. XVIII. cap. ultimo, cùm ita scribit. Palladi nanque ignes, murmurantesq; tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse.

Fungi corporis affectus.

Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. I. de locis affectis adnascentiæ capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας, id est fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum et ij qui in lucernis concrescunt.

Fungorum vires ex Gal.

Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fungus frigida, humidaq; admodum planta est. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimum qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita disserit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgò utuntur, sed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum uidelicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis iis, quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati.

Nomina.

Μύκητες quidem Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pfifferling, & reyshen: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylberquas: Gallis, Champignon, & Potyron.

COLCHICVM.

EPHEMERVM.

Colchicum. Cap. LXXIX.

COLCHICVM, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida, & mollis spectatur, lacteo succo madet, atque gustatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fissuramque, qua flos erumpit. plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum saporis uoluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis, bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaque cùm adfuerit, non aliud desideratur auxilium.

Ephemerum. Cap. LXXX.

EPEMERON, aliqui syluestrem irin appellant. Folia habet lilii, sed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: semen molle: radicem unam, digitali crassitudine, longam, adstringentem, odoratam. nascitur in syluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, si decocto colluantur. Folia in uino cocta, discutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Colchici, & Ephemeri cõsideratio.

EPHEMERI duo genera constituisse uidetur Dioscorides. unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usqueadeò perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis uoluptate imperitos alliciat.

Mauritanorũ & sequaciũ error.

Verùm cùm hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioris nostræ ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt; sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notæ diligentißimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræsentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit error is, & abolenda praua, ac perniciosa hæc consuetudo, quantumue discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat: æstimabunt ij, qui rectè diligentesq; ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides, & Galenus; sed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet experimento in his, qui ipsum in medicamentis assumunt: id tamen non alia de causa fieri putauerim, quàm quòd fortasse in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neque ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus grauia & periculosa incommoda inferre ualeat.

Serapionis lapsus.

Erroris occasionem dedisse uidetur Serapio, utpote qui confusè uno tantùm capite de utroque Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est, eas plantas inter se maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim tanquam de deuersis disseruit: & primùm de Hermodactylo, sic inquiens. Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. uerùm stomacho nimis quàm aduersatur. Mox paulò inferius, sex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita scribit. Ephemeron non uenenum illud, sed quod Iris syluatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis, & discutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus sanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atq; etiam ex nostris plerique, qui superiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos sequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & posteros hucusq; in hunc peßimum & detestandum usum pertraxerunt. Iam itaque resipiscant tum medici. tum seplasiarij, qui Colchicum suis medicamentis, & catapotijs inserunt, & ipsum iam non secus ac scopulum euitent, utpote quod, omnium probatißimorum auctorum testimonio, mortiferum sit medicamentum.

Hermodactyli coniectura.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poßit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ scriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis ullis eius tradiderit historiam. Veruntamen, si ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud significare uidetur Hermodactylus, quàm digitum Hermi, aut Hermetis. Vnde factum est, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; uulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poßet, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum, quòdq; sumpta non modò uomitiones, sed & aluum cieat, ut testis est Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed ut rei herbariæ studiosis res hæc melius æstimanda proponeretur. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse, his nanque alterius generis radix est, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam.

Fuchsius deceptus.

Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione

positione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atq; is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchsius sibi persuasisse uidetur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè constet, illum nõ aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit. nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs usurpari uidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè,

Fuchsii erratum.

nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctissimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora: non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauissimus auctor, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamus. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit

Monachorũ hallucinatio.

Dioscorides, uel saltem, quòd iudictum id omiserit. Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiã inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim ui-

Ephemeri uires ex Gal.

no macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant. Vtriusque Ephemeri meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, si inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potissimùm crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperatæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz: Vuild saffran bluom: Gallis, Mort auchien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt; Itali, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiã, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.

HELXINE.

Helxine. Cap. LXXXI.

HELXINE nascitur in parietinis, sepibus, & maceriis. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habent; qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tussim emendat; instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

Helxinen, quæ hic à Dioscoride describitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis sit aptißima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notißima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uisu est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius uertex summus lacrymam continet, iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. hæc Plinius. Helxines uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij sideritin, sunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei inest abstergendi, & leuiter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento sanat usque ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tußi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in uasis uitreis. Herba, quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac uulgò, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tag und nacht: Hispanis, Yerua del muro, Gallis Paritoire.

Helxines cõsideratio. Helxines uires ex Gal. Nomina.

Alsine. Cap. LXXXII.

Alsinen, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alsine dicta est. Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis minoribus, nec hirsuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adstringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

Alsine ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centonice uulgò appellatur. Et quanuis Dioscorides unam tantùm Alsinen repræsentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc suam ueram ac germanam sedem esse censemus. Alsines meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus scribens. Alsine, aut Myos ota similem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: est enim essentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria erysipelata competit. Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alsine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Huener dorm, & Vogel kraut: Gallicè, Mouronem.

Alsines consideratio. Vires ex Gal. Nomina.

LENS PALVSTRIS.

Lens palustris. Cap. LXXXIII.

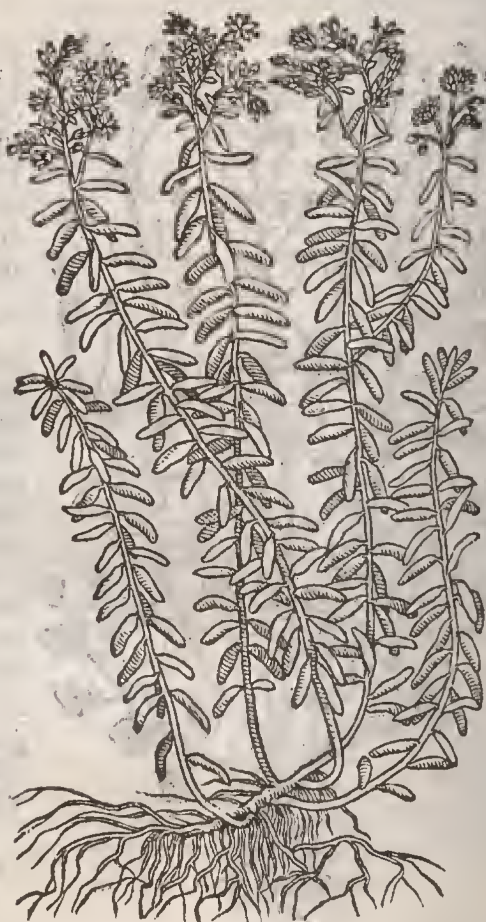
LENS palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis palustris consid. PALVSTRIS *lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quàm ut pluribus describi mereatur. Ea plerunque stagnantibus aquis innatat, iisq; præsertim, quæ urbes, & oppida cingunt.* Facultas ex Galeno. *Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Lenticula palustris humidæ, frigidæq; temperaturæ est, utrinque ex secundo quodammodo ordine.* Nomina. *Quæ Lens palustris Latinis, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis uocatur: Arabibus, Tahaleb, seu Thaleb, Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuasser linsen: Hispanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.*

SEDVM MAIVS.

SEDVM MINVS.

Sedum maius. Cap. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perperuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo insecti: folia pinguia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram conuexa, alia in capite stantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. nascitur in montibus, & testaceis, supra domicilia etiam seritur. Eius uis refrigerare, & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam, aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: subditus in uellere, mulierum abundantiam sistit. Succus oculorum lippitudinibus, sanguinis uitio conceptis, inungitur.

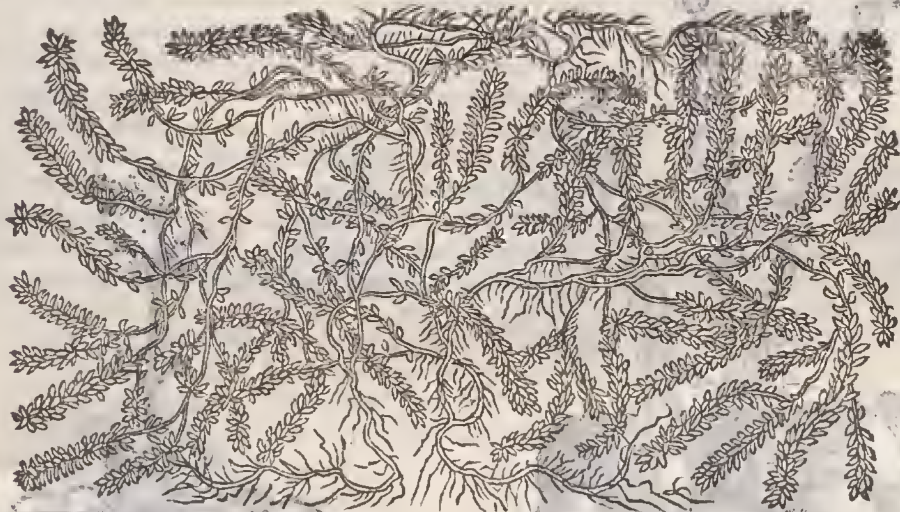
SEDVM

Sedum minus. Cap. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & maceriis, necnon scrobibus opacis nascitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosque flores, & tenues gerente. Folia eisdem cùm priore uiribus prædita sunt.

Sedi genus tertium. Cap. LXXXVI.

TERTIVM uidetur semperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, pusillis, crassioribusque foliis, hirsutis, portulacæ proximis. nascitur in saxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum auxungia strumas discutit.

EX TRIBVS Sedi, siue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioscoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota sunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non desint, qui minus Vermicularem, Crassulamq; herbam uocent. Minoris duo uisuntur genera. Alterum, cuius Dioscorides meminit, folijs crassioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis similibus. unde quibusdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, seu subcandidi, umbellæ diuulsæ modo. Alterum folijs breuioribus, angustioribus, copiosioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam existimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit; cùm usqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impositum, à cæteris longè facultatibus dissidet. Huius uaria in Dioscoridis codicibus legitur historia: cæterùm nos Aldinum exemplar secuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina censentur. Nec desunt qui crediderint, tertium hoc Dioscoridi esse spuriũ: quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Pisis hoc anno tertium Sedi genus, gustu sanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me misit Lucas Ghinus Forocornelienssis medicus rei herbariæ peritissimus. qui illi plantæ hæc uerba subiecerat; quæ hic referam eius humanitate fretus. Visitur, inquit, in uiridario Illustrissimi Ducis Florentiæ quoddam tenuissimi Sedi genus, gustu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus, quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & saxorum rimis prouenire conspexi. Hoc, meo iudicio, tertium est Sedum. Sed cùm Dioscoridis uerba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu una cum alijs plerisque, qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterùm cùm postea attentius, diligentiusq; Dioscoridis uerba perpenderem, sic Latinè sonare uidentur. Est & tertium sedi genus, quòd portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertium hoc sedum facilè mihi sese obtulit cognoscendum, ut omnibus quoque idipsum euenire haudquaquã dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα densa, non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiusce tertij sedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè sententiæ non possum non adstipulari. quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me grauis testis. Semperuiui mentionem fecit Theophrastus lib. XVII. cap. VIIII. de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, uirideq; semper durare ualeat. Folio carnoso, læui, atq; oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, nec non & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum est. hæc Theophrastus. Sedi uires descripsit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aeizoon utrunque, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius uehementis

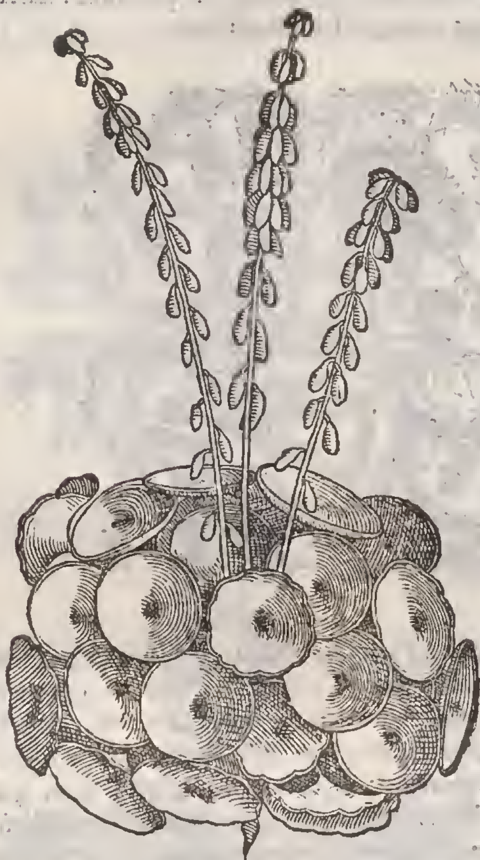
Sedi genera, & consid.

Sedi uires ex Galeno.

Nomina.

uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat eſſentia aquea. Cæterùm nõ mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperuiuum ſiue Sedum maius quod Latini uocant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiahalalen, ſeu Hai alhalez: Itali, Sempreuiuo maggiore: Germani, Groſz hauſz uurtz: Hiſpani, Sempreuiua, & yerua puntera: Galli, Ioubarbe. Quod uerò Græci ἀείζωον μικρόν, Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt: Itali Sempreuiuo minore: Germani, Klein hauſz uurtz: Galli, Ioubarbe petite. Quod denique Græci ἀειζώου εἶδος τρίτον, Latinis Semperuiui ſiue Sedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alſebram, Handrachabara, & Tilaſon: Italis, Sempreuiuo terzo.

VMBILICVS VENERIS. VMBILICVS VENERIS ALTER.

Vmbilicus ueneris: Cap. LXXXVII.

COTYLEDON, ſiue umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, inſtillatusue contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

Vmbilicus ueneris alter. Cap. LXXXVIII.

EST ET alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus foliis, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, ut in maiore ſemperuiuo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores & ſemina hyperici: radice maiuſcula. Facit eadem, quæ ſemperuiuum.

Vmbilici Veneris utriuſque conſid.

VMBILICVS *Veneris, quem primo generi aſsignant, frequens naſcitur in uniuerſa ferè Hetruria, ſaxis, & uetuſtis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis ſimilia ſint, uulgò Senenſes appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibuſdam Cymbalion uocatum, uidimus primùm in Foroiulienſium ciuitate Auſtriæ, in hortulo quodam excellẽtiſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſtenſis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus ſaxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorſus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneri*

Veneri tribuuntur. Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & macerijs nascentem usurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, folijs hederaceis, per ambitum mucronis instar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria uulgò uocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo uerum Veneris umbilicum esse. Sed euidentius errant, quàm ut ostendi debeat. Fuchsius quoq;, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreßit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod sentio, mihi planè reprobanda uidentur. Quemadmodum & tertia eiusdem de eadem re sententia, quàm non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius Acetabulum alterum, siue alterum umbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam uulgus & seplasiæ Crassulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno uersetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris umbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in maiore semperuiuo: cauliculum uerò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum sempreuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt. caulem præterea emittit crassum & firmum. radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis. Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ, subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodes, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere. Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè uerò Acetabulum, & Vmbilicus ueneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hispanicè, Seudetes: Gallicè, Escudes. Quæ uerò κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicum ueneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Officinarum error.

Fuchsij hallucinatio.

Vmbilici Veneris uires ex Galeno.

Nomina.

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

Vrtica. Cap. LXXXIX.

DVO VRTICAE genera. Altera syluestrior, asperior: latioribus, nigrioribusque folijs: semine lini, sed minore. Altera non æquè aspera, minuto semine. Folia utriusque illita, canis morsibus addito sale, medentur: gangrænas, carcinomata, sordida ulcera, & quæ cacoethe uocantur, item lu-

VRTICA TERTIA.

xata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesque sanant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum succo trita, & naribus indita: menses ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: procidentes uuluas recentia contactu resilire cogunt. Semen potum ex passo uenerem stimulat: & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris, & pulmonum inflammationibus prodest: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiscetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus succus reprimit.

Vrticæ consideratio.

VRTICA *adeò uulgaris notitiæ est, ut non modò interdiu; sed etiã noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæpretium non est, ut hîc pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quòd etsi Dioscoridi duo tantùm Vrticæ assignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui syluestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirsutioribusq; caulibus: omnibus & hæc nota.* Vrticæ uires ex Galeno. *Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Vrticæ, et huius herbæ tum semen, tum folia (nam hæc potissimùm in usum ueniũt) digerentis sunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas sanent. Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & uenerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfacit, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, uiscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem autem modicè subducit, duntaxat abstergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea conuenienter sanat. nimirum cùm subtilium sit partium, & temperaturæ siccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit. Vrtica, herbarum agrestium una etiam hæc est, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipsa, ut alimento utitur, nisi maxima prematur fame. Vtilis autem est obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus.* Cardiacæ historia, & uires *Sed quoniam herba illa, quam hodie herbarij* CARDIACAM *nominãt, mihi in nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo non alienum puto, quòd hîc de ea quoque aliquid differamus. Hæc itaque urticæ proxima est, tametsi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, in quo bina ubique folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ similia, sed per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimiles profert, minores tamen, qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq; iuxta semitas, circa sepes, & post urbium mœnia. Gustu usque adeò amarescit, ut facilè existimari possit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis.*

CARDIACA.

GALIOPSIS.

SCROPHVLARIA.

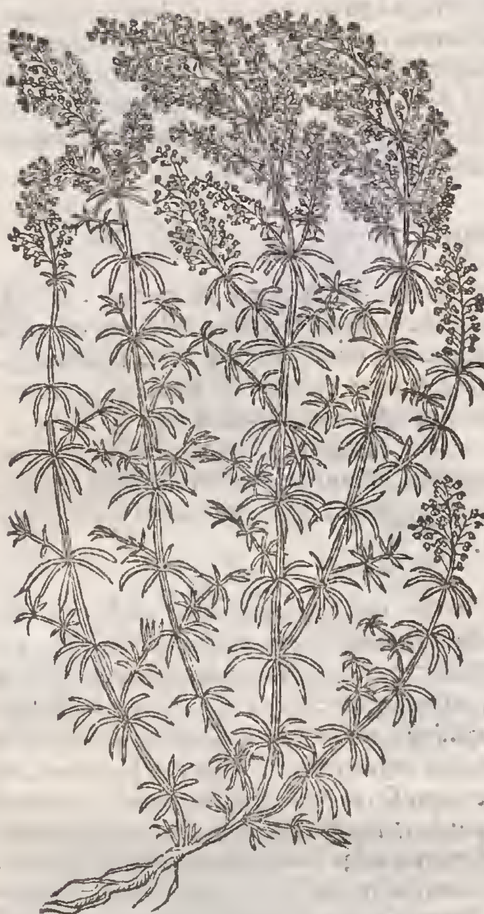
lutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: urinam cit, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex uino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Vrtica sic Latinis dicta, ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Nessel: Hispanis, Ortiga: Gallis, Ortie. Nomina.

Galiopsis. Cap. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. nascitur circa sepes, ædificiorum areas, ac semitas ubique. Folia, caules, semen, succusque, duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere. ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

GALIOPSIN *eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule constat urticæ similibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibus.* Galiopseos consideratio. *Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem sententia, in errore uersentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, undique strumosa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uerisimile, quòd eius faciem non depictam reliquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in scrobium marginibus, in riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis.* Opinio quorundã reprobata. *In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, ueterum præsertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchsio, neq; alijs adstipulari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo.* Fuch. errorũ. *Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non absimilis quæ à lacteis maculis singula folia in longũ procurrentibus Vrtica lactea à nostris Sanensibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset. nam quòd statim post Galiopsin Galiõ descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuisse, inter utrunque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. XXII. cap. XIIII. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset* Vrtica lactea; Lamium Plinij.

GALION.

lissct album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & folio-rum reliquum cum uniuersa planta, addita mica salis, ad contu-sa, incussáq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras, & uulne-ra. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidã diximus, esse Galiopsin: alteram uerò Pli-nij Lamiũ. Sed si sustinere uelimus hanc secundam esse uerã Ga-liopsin, dicere nobis liceat, Pliniũ nõ cognouisse Galiopsin. neq; id fortasse temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidẽter errasse deprehẽdatur. Cæterùm quanuis ex rationibus superius adductis perspicuum, ni fallor, factum sit, SCROPHVLA-RIAM *non esse Galiopsin; ea tamen uiribus pollet non conte-mnendis. nanq; eius radix strumas, & hæmorroidas sanat. In quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatóq; fictili in uliginoso lo-co reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur. quo præ-dicti morbi utilißimè illinuntur.*

Scrophulariæ uires.

Nomina.

Planta, quæ Græcè γαλίοψις, Latinè itẽ Galiopsis, Vrtica labeo, et Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fetida: Hispanicè, Ortiga muerta.

Galion. Cap. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quòd in contrahen-do lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; ha-bet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine lu-teum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum usquedum albe-scat, & sic lassitudines reficit. Radix uenerem concitat. Nascitur in palustribus.

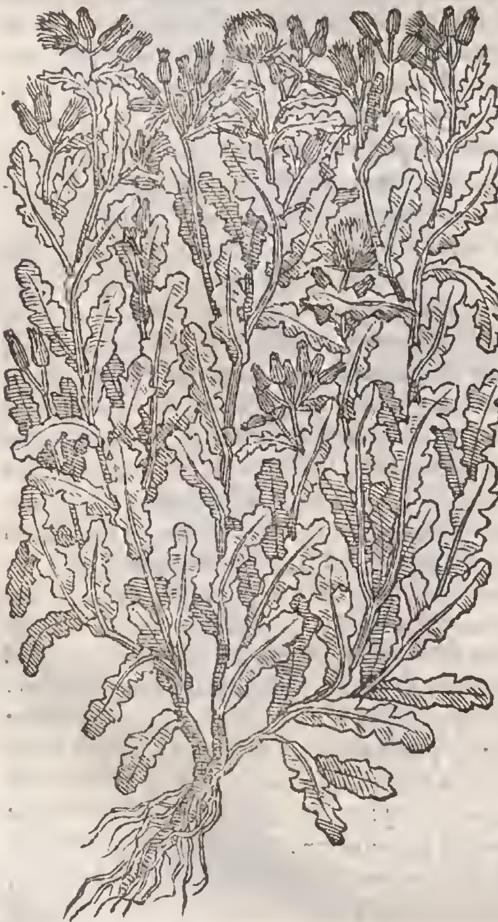
Galii consideratio.

GALIVM ubiq; copiosè nascitur prope sepes, & secus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est uis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non mi-nus apud eos huius herbæ inualuisset usus, quàm cinaræ apud He-truscos: qui eius flore, ut dulcior suauiorq; caseus euadat, tum ouillũ, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galij uires ex Galeno. *Galio uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorũ, sic inquiẽs. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.*

Nomina.

Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Ita-licũ, Galio: Germanicum, Vnser frauuen, Vuestro: Hispanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.

SENECIO.

Senecio. Cap. XCII.

SENECIO cauliculo est cubitali, subrubro: folijs erucæ modo diuisis, sed mi-noribus multò: luteis floribus, qui celeriter dissecti uane-scunt in pappos. Nomen uerò sibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu canescant. radice supernacua. Na-scitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis uulneribus, tum ijs quæ nerui acceperunt. Illi per se cum aceto pappi, idẽ munus præstant: uerùm recentes epoti, strangulant. To-tus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolo-res à bili contractos persanat.

SENECIO, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò Spelliciosa uocatur. Planta est uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioscorides inquit) subrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur paßim, adeò ut etiam super urbium mœnia, & in parietinis proueniat. Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbenacam supinam magno & aperto errore existimauit. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba Hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz uurtz: Hispanis, Bonuaron: Gallis, Senesson.

Senecionis consider.
Brunfelsij error.
Senecionis facul. ex Gal.
Nomina.

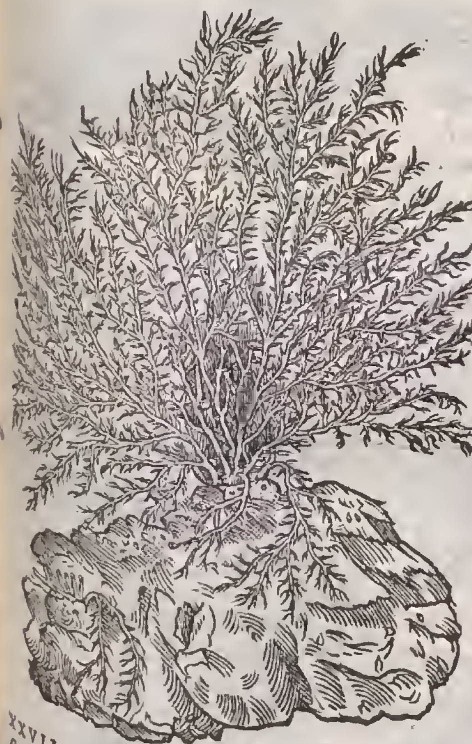
Thalictrum. Cap. XCIII.

THALICTRON folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craßitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

THALICTRON, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (ut ipse scribit) inuenitur ubique, sæpe in campestribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neque etiam refellere. Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Thalietrum folia habet coriandro similia, caulem craßitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit. Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.

Thalictri cõsideratio.
Vires ex Galeno.
Nomina.

Muscus Marinus. Cap. XCIIII.

MARINVS muscus nascitur in scopulis, testaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

NON poßum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadẽ die expellit, magna sæpe cum astantium admiratione, quòd quandoque uisus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc esse Muscum marinum, quod certò sciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiscantur, corallijs, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arboreus muscus arboribus ipsis innascitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnascitur, unde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nusquam apud ipsos legerim marino musco interaneorum uermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diuersam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) prosecutus est Plinius lib. XXVII. cap. VIII. his uerbis. Bryon marina herba sine dubitatione lactucæ folijs similis, rugosa ueluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; uis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. hæc Plinius. Ex quibus nimirum uerbis liquidò constat ipsum errasse in historia Musci marini, quòd hunc perperàm fecerit folijs lactucæ similem. Cæterùm Musci marini meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, utraq; frigida. Siquidem & gustum adstringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muscus marinus uocatur: Tahaleb, siue Thabel Arabibus, quibus tamen muscus is cum lente palustri confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermiesz, seu Mermoeß: Hispanis, Malhorquiana yerua: Gallis, Coralline.

Musci marini consider.
Corallina.
Musci marini uires ex Gal.
Nomina.

Fucus Marinus. Cap. XCV.

EPHUCI marini generibus, quoddam latum, & alterum sublongius, & rubens: tertium candidum, nascens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent refrigeratoriam, non podagræ modò, sed etiam inflammationibus, in cataplasmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priusquàm exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radicula eiusdem nominis, qua sese fucant.

Fuci marini hist. ex Plin.

DE FUCO *marino locutus est Plinius libro XIII. cap. XXIII. ubi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices, arboresq́; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est syluis. Nō habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Et lib. XXVI. cap. X. Tria, inquit, Phyci thalaßij, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta sint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus si alga non est, in eius saltem genere recenseri poßit et debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinū interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam uulgarem esse algam, in qua Veneti uasa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga esse poßit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ species est, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq́; sit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quòd discrimen illo uulgari uersiculo indicatur.*

Alga uenit pelago, sed nascitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq́; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua. *Et libro secundo eiusdem.*
Limosoq́; lacu per noctem obscurus in ulua *Delitui.*

Fuci marini uires ex Gal.

Nomina.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiamnum & uirēs ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φύκος θαλάσσιος*: Latinis, Phucus seu Fucus marinus: Italis, Phuco marino.*

Potamogeton. Cap. XCVI.

POTAMOGETON: folium betæ simile, hirsutum, paululum supereminens extra aquam. Refrigerat, & inspissat: pruriginibus utile, & contra ueterum vlcerum nomas. Nomen ex eo inditū est, quòd palustribus, & aquosis enascatur.

Potamogetonis consid.

Vires ex Gal.

Nomina.

POTAMOGETON *lacubus, & paludibus innasci amat, ubi folijs betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiensium agro, quàm ibi unà cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Potamogeton, ut testatur Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, adstringit, & refrigerat similiter polygono, sed essentia eius crassior, quàm Polygonon est. Huic herbæ nomen Græcum* ποταμογείτον*, Latinum similiter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seebalden, kraut, & Sam kraut.*

STRATIOTES

Stratiotes. Cap. XCVII.

STRATIOTES in aquis nascens, ijsdemsupernatat, & sine radice uiuit: unde cognomentum traxit. Herba semperuiuo similis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: sanguinem, qui defluit à renibus, pota sistunt: uulnera, quæ inflammationem minantur, intumescere non sinunt: ignibus sacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NON EST profectò quòd mireatur, si Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib. XXIIII. cap. XVIII. Plinius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος*: Latinis, Stratiotes aquaticus.* Nomina.

Stratiotes millefolium. Cap. XCVIII.

STRATIOTES millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectoque foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, atque scabritia, breuiora paulò: densiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij usus ad ulcera uetera, recentiaque, profluentem sanguinem, & fistulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

MILLEFOLIVM MINVS.

STRATIOTES in hunc usque diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notißima, in incultis prouenien s, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore umbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his utique notis palàm est, communis usus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hîc agitur, non autem, ut Brasauolus existimat, Myriophyllum infrà à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertißimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Millefolij genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Saluatino monte prope sacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantùm Stratiotę millefoliæ consideratio.

VERBASCVM PRIMVM.

Stratiotæ uires ex Gal.

ſaxoſo tractu, quo ad Sontium fluuium deſcenditur. Id quoniam a-liud præſtat magnitudine, ut eius effigies, quam hîc damus, aper-tè oſtendit; ideo nobis iure liceat ipſum nominare Millefolium ma-ius. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libro VIII *ſimplicium medicamentorum, ubi de utriuſque uiribus ita differit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida faculta-te eſt: terreſtris uerò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè. & ulcera glutinare poteſt, & ulceribus eſſe utilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones utantur, & ad fiſtulas.*

Nomina.

Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis, Stratiote millefolio: Germanis, Garben: Hi-ſpanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille.*

Verbaſcum. Cap. XCIX.

VERBASCVM differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intel-ligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſsicæ, piloſiora mul-tò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut am-plior, ſubhirſutus: flores albi, aut ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſsitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, te-nuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore, latioreque conſtaret folio. Sylueſtre folia fert ſaluiæ: altas uirgas, & lignoſas, & circa eas ramulos, qua-les marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlo-mides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles: Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ter-nis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirſutis, craſsis,

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

pinguibusque:

RBASCVM SYLVESTRE.

VERBASCVM LYCHNITIS.

PRIMVLA VERIS.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

pinguibusque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adstringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex uino datur. Decoctum ruptis, conuulsis, fractis, antiquæ tussi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbascum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in se contrahit. Cocta in aqua folia aduersus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur, syderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem uulneribus medentur: contra scorpionum ictus sunt auxilio. Syluestris folia ambustis igni sunt cataplasmatis. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putrescere.

Verbasci genera, & consideratio.

PRIMA *Verbasci genera, domestica scilicet duo, nulli non cognita sunt. Verùm syluestre, quod folijs saluiæ similibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus sanè notum existimo. Viret tamen hodie Patauij in nobilißimo simplicium horto, quem ad commune studiosorum commodum Illustrißimus Venetorum Senatus construi curauit. Quin nec fortasse Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonstrauerit in Italia, hactenus reperi neminem.*

Ruellij, & Fuchsij opinio reprobata.

Et quamuis sint, qui putent, ut Ruellio, Fuchsio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues sancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralysis appellantur, esse Dioscoridis Phlomides, quæ hirsutis, rotundisq; folijs, humiles prosiliunt; eorum tamen sententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri læuia, alteri uerò crispa, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem indicio, silentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; oßibus utilem esse tradunt. Quo item ex floribus expresso utuntur mulieres ad erugandam faciem, eiusq; maculas detergendas.

Verbasci uires quædam.

Sed ad legitima Verbasci genera redeamus. Hæc omnia in uniuersum, ut plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim, & exiccant. Quamobrem seminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum præcipuè dysentericis tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirũ dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiusdem succus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino haustus, in ipsa acceßionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis uerrucis illitus, eas facilè delet, et si læuibus nihil proficiat.

BLATTARIA.

Blattariæ historia, & uires.

Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur libro XXV. cap. IX. ubi eam ijs uerbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioscorides illi Verbasci generi aßignauit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, ut credã, quòd nõ aberrarent ij, qui sibi animũ inducerent, blattariã Plinij, & uerbascũ illud Dioscoridis, cui flores insunt aurei, unam & eandem plantam esse. Porrò Blattaria paßim ferè nascitur: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abstergere poßit.

Verbasci genera, & uires ex Galeno.

Verbasci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Verbascum, quoddam folijs album est, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatum, quod floribus constat aureis & luteis. Sed & præter has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè uim poßident.

Nomina.

Quæ planta Græcè φλόμος, Verbascum Latinè dicitur: Italis, Verbasco, & uulgò Tasso barbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon.

Aethiopis. Cap. C.

AETHIOPIS folia habet verbasco similia, perquàm hirsuta, densaq́; , in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis concauũ alis: semen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturque, ut cornua possint uideri. Plurima nascitur in Ida monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

TAMETSI *iampridem existimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, & Plinius; hoc tamẽ anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patauio ab erudito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridetino, quã, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hic damus, pulchrè demõstrat.* Aethiopidis consider. *Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib.* VII. *ubi nõ plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioscoridi acceptæ referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia uerbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit.* Aethiopidis uires ex Pau. *Vt Græcis hæc planta* αἰθιοπίς, *ita etiam Latinis Aethiopis nominatur; Italis, Ethiopide.* Nomina.

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur* παχύν, *hoc est, crassum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.*

Arction. Cap. CI.

ARCTION, aliqui potius Arcturon uocant, similis est uerbasco folijs, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in uino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, perniones que fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

CREDIDIT *Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq́; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq; audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò nõ est, quam xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio uerbasci, coq; hirsutiore non uisitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentißimè refellitur. Nullã equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat.* Arctij consideratio. Ruel. error. *Huius meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, ubi de eo ita scriptum reliquit. Arction illud, quod uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuiũ partium, & ob id exiccantis, extergentisq́; tamen modicè. Quam obrem radix, ac semen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt.* Arctij uires ex Galeno. *Quod* ἄρκτιον *Græcis, Arctium quoq́; Latini dicunt: Itali, Arctio.*

Personata. Cap. CII.

PERSONATA folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

PERSO-

PERSONATA.

PERSONATA ALTERA.

Personatæ consideratio.

PERSONATAM, Plinio libro XXV. cap. IX. teste, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Personatam eam nimirum plantam repræsentare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia insint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quódq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur species, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmulatur, ijs tamen maioribus, in riguis, & scrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua, non tamen perpetuò, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs subinde confestim exuatur. Ex huius folijs nostrates rustici pileos sibi conficiunt, quibus à solis radijs se tuentur, dum Sirio ardente segetem uel metunt, uel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Personatam, sed Persolatam appellat, sic scribens. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Persolata. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hìc secundum Personatæ genus descripsisse.

Plinii tutela.

Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri.

Fuch. error.

Fuchsius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Personatæ genus sit Petasites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uersantur, ut proxima commentatione liquebit.

Brasauoli hallucinatio.

Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint.

Personatæ uires ex Gal.

De Personata sub alterius Arctij nomine disseruit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Prosopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum duriora, discutit simul & desiccat, sed & adstringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi possunt.

Nomina.

Quæ planta Græcis ἄρκτειον, Latinis Personata uocatur: Italis, Lappolla maggiore: Germanis, Groß kletten: Hispanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana.

Petasites. Cap. CIII.

PETASITES pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consideratio.

QVANQVAM scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat.

Ruellij, & Fuchsij opinio.

Quandoquidem is Persolatam, de qua superiori capite disseruimus, pro Petasite sumpsisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Persolatæ, uel Arctij generis minimè respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum uirorum sententiam improbandam esse existimem. Nobis hactenus ueram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset.

Vires ex Gal.

Petasitis uires paucis reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cocoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.

Nomina.

Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης nominatur.

Epipactis. Cap. CIIII.

EPIPACTIS ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs, Iecinoris uitijs vtilis, & contra uenena pota.

EPIPACTIDA adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt, ut difficilè admodum sit decernere, quǽnam planta sit hæc in Italia, ubi fortasse ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib. XIII. cap. XX. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm enimuero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinam habeat, eam quidem crediderim nasci in Goritiensi agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hîc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræsentat. Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, nō meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de eius uiribus tradidit. Epipactidis consideratio.

Hæc ἐπιπακτὶς *Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.* Nomina.

Fumaria. Cap. CV.

FVMARIA fruticosa herbula est, prætenera, coriandro similis: folijs candidioribus, undique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam vrinam trahit.

FVMARIA.

FVMARIA ALTERA.

Fumariæ consideratio.

FVMARIA, *herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & Fumus cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit.*

Fumariæ genera ex Plin.

Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. XXV. cap. XIII. ubi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuißimis, sparsisq́;, flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia est Capnos fruticosa, prætenera folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq́;, ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulsas palpebras renasci prohibet. hæc Plinius. Cæterum quænam altera sit Capnos, quæ etiam ab Aetio describitur, superius libro tertio de Aristolochia, & Pistolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere scire desiderant. Hìc satis nobis sit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inscriptam, atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem frustrà repetere uideamur. Porrò in nothis, & Dioscoridi adscriptis simplicium nomenclaturis reperio Capnon quibusdam Corydalion appellari. Vnde factum est, ut in suspicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelimq́; qui ipsum non norunt, ijs bene monstratum. Nam & ipsa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus.

Fumariæ vires ex Mesue

Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recensetur medicamenta, quibus deiectoria uis inest. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & uiscera roborat, contrahitq́; distentos eorum uillos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit ualentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uuis paßis. Præstat quæ uirentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quæ uiolaceo sit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in uniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo, cobibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius uis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiscera, biliosasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uasorum obstructione excitantur.

Fumariæ vires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit his uerbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam prouocat, sanatq́; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipse fumus: nam hic ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat; porrò cùm uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare uolens stomachum, uino nimirum diluto.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, siue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra; Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palhomilha: Gallis, Fumeterre.

Lotus vrbana. Cap. CVI.

LOTVM vrbanam alij trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasq́; caligines discutit.

Lotus syluestris. Cap. CVII.

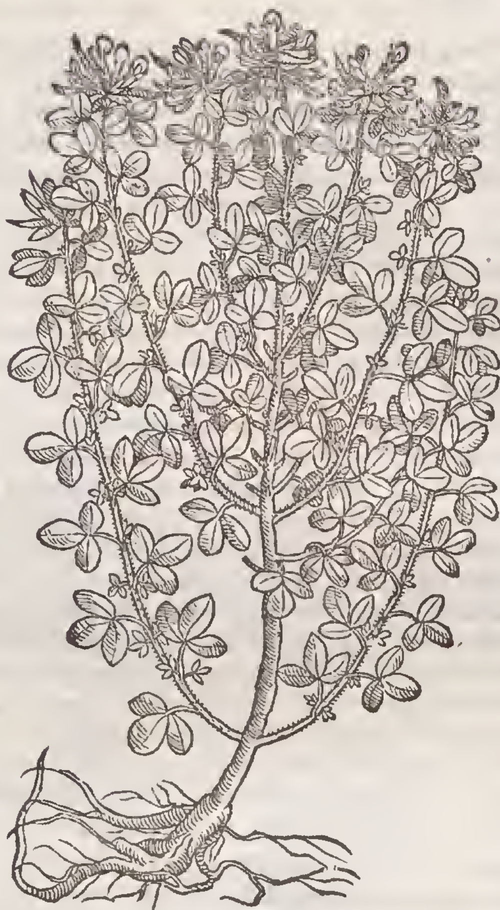
SYLVESTRIS Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq́; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in uino, aut passo bibitur aptißimè contra dolores, qui uesicam malè habent.

Loti vtriusq; consideratio. Gesneri, & aliorũ opin. reprobata.

NVLLA *certè hactenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi poßit: hæc est uera ac legitima Lotus satiua. Cæterùm nõ desunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Gesnerus uir doctißimus in suo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum satiuam esse Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortasse argumento adducti, quòd Dioscorides scripserit Lotum tam urbanam, quàm syluestrem ab aliquibus trifolium appellari.*

LOTVS VRBANA. LOTVS SYLVESTRIS.

lari. Sed quòd errent ij, qui ita sentiunt, ex eo manifestè cognoscitur, quòd à Dioscoride Loto syluestri folia trifolij pratensis tribuantur. Nam si Dioscoridi Lotus satiua fuisset trifolium pratense, is nimirum scriptis tradidisset, eam in pratis nasci, non in hortis: atque satis illi fuisset Lotum syluestrem satiuæ similem reddere, omissa trifolij pratensis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum esse plantam aliam à Trifolio: eosq; in errore uersari, qui secus opinantur. Sunt porrò alij, qui existimant, eam plantam esse Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folijs constet trifolij effigie, nascaturq; non in pratis tantùm, sed etiã in uiridarijs ac hortis. Verùm horum sententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij sua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Inclinat tamen animus ad credendum, quòd ita, ut illi rentur, facilè esse poßit. quandoquidem uulgaris Melilotus & in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notißima est herba, quemadmodum Lotum urbanam olim fuisse apertè innuit Dioscorides, qui eam ut triuialem ideo non depinxit. His illud etiam accedit, quòd in hunc usque diem proprium ferè seruauerit nomen, eo tantùm aucto ex Loto in Melilotum. Vnde postea facilè factum esse potest, ut eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Syluestris uerò Lotus, quam copiosam in Libya gigni tradidit Dioscorides, an nascatur in Italia, non ausim affirmare. Equidem herbam quandam sæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis nascentem, folijs trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt semine plena, fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc sit uera Lotus syluestris, nondum compertum, & exploratum habeo. Loti utriusque uires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lotus domestica, quam quidam triphyllon, hoc est, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poßidet, sic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima in Libya prouenit. Semen eius secundi est ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil absterforium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domestico. Quæ uerò Λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus syluestris Latinis uocatur: Italis, Loto saluatico. Arabes utrunque cum Aegyptio etiam indifferenter uocant Handachocha, Garch, & Thusf.

Loti vtriusq; vires ex Gal.

Nomina.

Cytisus. Cap. CVIII.

CYTISVS frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataque cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si

cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quod apes alliciat, prope aluearia serunt.

Cytisi consideratio.

C R E D I D I M V S *iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratißimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, ut eo magis delectētur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cùm pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cum Dioscoridem uiderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexerā inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratū omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius, rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat.*

Cytisus frutex est, non herba.

Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeo pertinax esse uelim, ut falsum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit inprimis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoq;, quæ parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoq; collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quàm myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, Cytisi modo quem Galeno subscripsisse inuenio libro X I I. *cap.* I I I. *cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro* X V I. *cap.* X X X V I I I. *ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota offea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri* V. *ubi cum longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abunde est. Horum itaque probatorum auctorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Sed mihi quidē hactenus inter Italicos frutices, qui sibi arboris instar adolescunt, nullum contigit inuenire, qui legitimè Cytisum referret. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legisseq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella lib.* I X. *cap.* I I I I. *de re rustica, duplex sit cytisus, una satiua, & altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia.*

Cytisi historia ex Columella.

De satiua autem Cytiso diligentißime scripsit idem Columella lib. V. *de re rustica, capite ultimo, cuius hîc uerba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum utilißimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido poßis. Præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expreßi succi ternas heminas permisceri modico uino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo* X V. *bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, et ita incondito. hactenus Columella.*

Cytisi historia ex Plin.

Plinius quoq; Cytisi historiam copiosè prosequitur libro X I I I. *cap.* X X I I I I. *ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua* H--S. MM. *uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur.*

gitur. Plantæ cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere desijt, uel pueri uel anus uilißima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinē uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme uerò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius. Ex quibus hîc certè subit nobis mirari Gesnerum, uirum alioqui cruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Egbelum uocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex auctoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum uerborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam fusius libro tertio in Trifolijs mentionem fecimus, neque Dioscorides, neque Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui id uelint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro VII. cap. XIIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen unum sortiantur, ut ita ferme æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur diuersum tum uiribus in usu cibario, tum quòd non eadem loca desideret. hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus uirescere conspicitur. Atqui Plinio libro XXII. cap. ultimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm panicum. Cytisi uires Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia. Planta ut Græcè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

Gesneri lapsus.

Cytisi vires ex Galeno.

Nomina.

Lotus ægyptia. Cap. CIX.

EST ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum uespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine. quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

LONGAM satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro IIII. cap. X. de plantarum historia, cuius hîc uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis partè maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi, ac densi, promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant: Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quàm papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non absimilis est. In Euphrate caput, floresq; mergi referunt, atq; descendere usq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demissa quidem manu capere sit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra undas emergere; floremq; patefacere: quo patefactò amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciunt, cumq; tegumenta putruerint, in flumine lauando separant fructum, & siccantes, pinsentesq; panem faciunt, eoque cibo utuntur. Radix loti Corsion appellata, rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumq; in specimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Cæterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij semine, ut quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Græci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Loti Aegyptiæ semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Græcè, Lotus Aegyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.

Loti Aegyptiæ historia ex Theophr.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

Nomina.

Millefolium. Cap. CX.

MYRIOPHYLLVM, siue millefolium, caulis est tener, singularis, unica nixus radice: plurimis folijs, læuibus, fœniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flauescit, varius, ac veluti ex industria deliniatus. nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, si uel viride, vel siccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cùm aqua, & sale datur.

MYRIOPHYLLON.

MYRIOPHYLLON ALIVD.

MYRRHIS.

Myriophylli consideratio.

ETSI non desunt, qui uelint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse uulgare Millefolium, quo omnes paßim utuntur in Italia: tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore uersari. Equidem legitimum Myriophyllũ me inuenisse, & sæpe uidisse crediderim in uallis Ananiæ palustribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hîc picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditißimo uiro Luca Ghino.

Myriophylli vires ex Gal.

Myriophylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Myriophyllum usqueadeò desiccatoriæ est facultatis, ut uulnera glutinet.

Nomina.

Quod Græci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant: Itali, Miriophillo.

Myrrhis. Cap. CXI.

MYRRHIS simillima est cicutæ, caule, folijsq;: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morsibus auxiliatur: cit menstrua, & partus secundos, purgatque à puerperio fœminas: subuenit & phthisicis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die terve potam ex vino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

Myrrhidis cōsideratio.

GIGNITVR in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræsentans, minor tamen, minimeq; grauеolens

ueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, sicuti nec illa: tametsi huius radix à recentioribus in pestilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentissimum esse arbitror, quòd ei folia sint satiuæ pastinacæ similia, non quidē multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hactenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt.

ANGELICA.

Sed quoniam ANGELICAE mentio incidit, ne tam præstantissimam plantam silentio prætereamus, hic fusius de ea nobis differendum est. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinē, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrum uirescentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus semen prodit tenue, lentium modo cōpressum. Radix ei subest crassa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Excalfacit, pariterq; desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit. Venenis mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosq; humores digerit. Idem præstat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tussietibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam, lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiscerum ulcera, cōcretusq; sanguis dissoluitur, et roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præstat. Valet ad rabiosorum, & uenenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidā magna opinione hāc suis inserant antidotis. — Angelicę historia, & uires.

Myrrhidi iam suas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. simplicium medicamentorum, his uerbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. — Myrrhidis uires ex Gal.

Μύρρις ita Græcis, Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide. — Nomina.

Myagrum. Cap. CXII.

MYAGRON, aliqui melampyron uocant, herba est surculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: semen oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

SCRIBIT Ruellius, Myagrum frequentissimum nasci in Gallia, eiusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri, quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; sed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camaminam uocari. — Myagri consideratio.

Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere, quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrū non uidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, sed syluestrem erucam, ut quæ laciniata spectentur; nec semen profert fœno græco simile, sed papaueris modo exile. — Quorundam error.

Myagri semen, ut testatum reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, pingue est. Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam uim obtinet. — Myagri uires ex Gal.

Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro. — Nomina.

Onagra. Cap. CXIII.

ONAGRA, siue onothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno: radice candida, longa, cùm siccata est, uinum olente. nascitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra ulcera mulcet.

TAMETSI memoriæ prodiderit Theophrastus lib. IX. cap. XXI. de plantarum historia, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi ostenderet, hactenus licuit reperire, — Onagrę consideratio.

CIRSIVM.

perire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, esset optimum, utilißimumq; remedium. Cæterùm ad me scripsit clarißimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis, sæpius ex Apennino in uiridarium suum transtulisse plantam homine prœceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: semine perquàm minuto, exilibus teretibus siliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etsi ipse quoque pro certo non ausit asserere, hanc legitimam esse Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix sicca uinum redoleat, mitigetq; feras aqua, in qua maduerit pota, ut Dioscorides testatur.

Onagræ uires ex Gal.

Onagræ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinosum quiddam redolet: sed & uini maximè facultatis est.

Nomina.

Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, siue Oenagra Latinè dicitur.

Cirsium. Cap. CXIIII.

CIRSIVM, caulis est tener, duorum cubitorum, triangulo similis: ab imo foliola, rosæ speciem referentia: anguli spinosi: per interualla molles: folia buglosso similia, longiora, subcandida, modicè hirsuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hispidum: in quo capitula in summo purpurea. quæ soluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligata, dolores uaricum sedare Andreas scripsit.

Cirsij consideratio.

CREDIDERE recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud esse Cirsium, quàm uulgare Buglossum. Sed mihi planè hæc sententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Buglosso caulis triangulus non insit, sed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeatâ rosæ speciem non referant, sed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Buglosso flores non euanescant in pappos, sed languescentes integri decidant, relicto in folliculis semine. Plantam, quam proculdubio Cirsium referre putamus, nuper Pisis ad me misit clarißimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Nascitur, ut ipse scribit, in uliginosis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirsio maximè adstipulari deprehenditur: Cirsij nusquam, quod legerim, meminerunt in simplicium censu Galenus, & Paulus.

Nomina.

Id æquè κίρσιον Græca uoce, atq; Latina Cirsium appellatur.

ASTER ATTICVS.

Aster atticus. Cap. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignosus, florem in cacumine habens purpureum luteumue, per ambitum diuisum, anthemidis modo, capitulum, foliolis stellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga sunt, ac hirsuta. Feruenti stomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ sedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, si ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum sentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos sinistra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

Asteris Attici consid.

Aster Atticus, qui & Bubonion, hoc est nostris Inguinalis, dicitur, sibi Attici nomen asciuit, quòd in Atheniensi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta est herba, quòd bubonum, siue inguinum præcipuum sit remedium. Asteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali instar emicant, per ambitum diuisa foliolis stellæ modo radiata spectantur. Planta est hodie non paucis cognita. Nascitur in asperis, incultis, & conuallibus. Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus (cum Eringio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in utraq; planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm suprà sint reddita. quæ quoniam à doctißimis uiris Dioscoridi accreuisse comperta sunt; ideo nos quoq; ea, utpote adiectitia omisimus. Quòd autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, ut solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & uiribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse uideantur, huc adiecta sunt: sic enim uerba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se uidere putant. Reperitur à pastoribus pecudum. Astera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuisse existimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius descripsit. Id quod suis luculentißimis carminibus apertè testatum reliquit, dum ita cecinit.

Sarapionis erratum.

Amellus Virgilii.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum
Funduntur, uiolæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deum nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in uallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Asteris Attici uires ex Gal.

Asteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungiæ senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aster Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantum quòd illitum, sed etiã quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò, ut mistæ sit facultatis, uti rosa, uerùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redigit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipsa uiribus non uulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dißimulandam duximus.

STELLARIA.

Stellariæ historia, & uires.

Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, plãta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ ferme similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ craßitudine digitum æquat, & longitudine palmũ excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio uerò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis uiscerum uulneribus, sed & sinuosis ulceribus. quinetiam extrinseca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu uulnerarijs potionibus admisceant. Aridæ puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idẽ puluis ex uino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adẽpta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectũ semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignosci poßint, restrictis mirum in modũ fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisq; rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικὸς Latinis item Aster atticus nominatur: Arabibus, Astaraticõ: Italis, Aster attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aspergoutte mineur.

Nomina.

Isopyrum. Cap. CXVI.

ISOPYRON aliqui phasiolon ob similitudinem uocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melanthii gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris uitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus utile.

HACTENVS, ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Isopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud nascatur in Italia. Quare si hac nostra ætate nobis non sese offeret, id posteris inquirendum relinquemus, qui fortasse diligentius in hæc studia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem assequantur.

Nomina. *Quod Græci* ἰσόπυρον, *Latini etiam Isopyrum uocant.*

Viola purpurea. Cap. CXVII.

VIOLA purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus. opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sedique procidenti.

VIOLA PVRPVREA.

IACEA.

Violæ purpureę consid. *SVNT in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & uliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, ubi mense Aprili adeò copiosè florent, ut si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea uideantur. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mensibus uisuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aspectu gratissimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent.*

Iacea. *Vocant hanc nonnulli IACEAM. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnificiunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse* de

de qua modò sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis uitia delere. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, unde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conueniensq; sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum soluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, solis ardorem, qui uim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent. & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est uis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluunt. Earum succus & syrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Mesues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν uocatur: Arabibus, Seneffigi, Sonofrig, siue Benefsegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen uiolen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Caresme.

Violarum uires ex Mesue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

Nomina.

Cacalia. Cap. CXVIII.

CACALIA, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA, Plinio libro XXV. cap. XI. auctore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligẽter uersatus sit, atq; inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & lincta arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.

Cacaliæ consideratio.

Cacaliæ uires ex Gal.

Nomina.

Bunium. Cap. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq; succi caulibus, foliis, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Pseudobunium. Cap. CXX.

PSEVDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutiunt.

BVNIVM,

Bunii consideratio.

BVNIVM, *quod nostri Napum syluestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriæ prodidisse lib. XX. cap. IIII. ubi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias, & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur.* Bunii uires ex Gal. *Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.* Nomina. *Quod Græci βούνιον, Latini similiter Bunium uocant: Itali, Nauone saluatico. Quod uerò illi ψευδοβούνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.*

Chamæcissus. Cap. CXXI.

CHAMAECISSOS folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisue, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisue diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consid.

CREDIDIT *Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terrestris folio constat rotundo, quadantenus serrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus uerò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisue, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores uiolæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus utique rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. XXIIII. cap. XV.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba uiola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare.* Chamæcissi uires ex Gal. *De uiribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Chamæcissi flos, cùm sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant.* Nomina. *Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.*

Chamæleuce. Cap. CXXII.

CHAMAELEVCE lumborum doloribus propitia est. herba uirens, incuruis foliis, surculisque: flore rosaceo.

Chamæleuces consid.

SANE *quam paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in uniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterum hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed, χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro XXIIII. cap. XV. ubi eam Farranum siue Farfugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, ut qui unius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius piceæ folijs assimilanda, si in composito plantæ nomine uolumus rectè posterioris uocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix uerò λάριξ item Græcè dicitur.* Chamæleuces uires ex Galeno. *Chamæleuce, ut auctor est Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, siccæ primo.* Nomina. *Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce uocatur.*

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

Bublossum, Lingua Bubula. Cap. CXXIII.

BVGLOSSVM nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus vtilem esse uolunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi voluptates auget.

QVI diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem uulgò uocatam, in hortis, alijsq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa uulgò nominatur, cuius in officinis communis est usus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta folijs est in uniuersum uerbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio similia, non usqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum aspiciunt, nec aliqua ex parte uerbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare auserim, quin uulgare Buglossum in campestribus nascens, ijsdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusque asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atq; facie non multùm dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispanijs allatum: hoc enim etsi uerbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & uulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non easdem utrisque, simillimas tamen inesse. Cæterum non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à uulgari Buglosso & echium, & cirsium esse censemus, ut abunde suis locis docuimus.

Buglossi consideratio.

Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro II. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum

Buglossi descriptio Auicennæ.

faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expreßit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quòd suo quoque tempore non deessent, qui ueri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bouis, & neque confert, ut iuuamentum illius est. hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor; clarißimè ostendunt, Borraginem esse uerum ac legitimum Buglossum.

Bulgosi uires ex Gal.

De cuius uiribus disserens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæq; temperiei est. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs, qui ob faucium asperitatem tußiunt, coctum in melicrato conuenit.

Nomina.

Herba, quæ Græcis βούγλωσσον, Latinis item Buglossum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.

CYNOGLOSSVM.

Cynoglossum. Cap. CXXIII.

CYNOGLOSSON folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule uacat, & humi sternitur. prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe ueteri, medentur morsibus canum, alopecijs, & ambustis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

Cynoglosi consider.

LEGITIMVM *Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neque semen gignit, pluries non modò uidimus; sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynoglosso, quo paßim officinæ utuntur, perquàm longè distat: quippe quod in radiantis solis morem folia fert, suppinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuò uiduum est. Illa uerò planta, quæ Cynoglosi usum omnibus præstat, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes: è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, nō sine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu uestibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynoglosi Plinius libro XXV. cap. VIII. his uerbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratißima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicē potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglosi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respōdet. Siquidem primū Plinio caules uel thyrsos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniāt. Dioscoridi uerò plāta est sine caule, quæ humi sternitur. ut hinc apertißimè constet, hanc operi topiario, ut aliquid conuestiat uel contexat, prorsus ineptā esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus alopecijs, & ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, ut superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & uires cū Cynoglosso turpiter confudisse Plinium.*

Plinij lapsus.

Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiā probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quòd autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas

CYNOGLOSSVM VVLG.

nutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino erraſſe exiſtimem Ruellium, & Fuchſium uiros alioqui doctiſsimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynogloſſam eſſe Lycopſin, ut etiam ſuprà ſuo loco monuimus. neq; enim hos animaduertiſſe uideo de hac cum alio Cynogloſſo ſcripſiſſe Plinium, ac deinde ſpeciatim de Lycopſi lib. XXVII. cap. XI. Cynogloſsi in libris de ſimplicium medic. facultatibus nuſquam reperio meminiſſe Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynogloſſum & Lingua canina uocatur: Italis, Cinogloſſa. Ruel. & Fuch. error. Nomina.

Phyteuma. Cap. CXXV.

PHYTEVMA folia habet ſtruthij, minora: copioſum ſemen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

CVM ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hîc de eo referre ſuperuacuum habeo: præſertim quòd nulli rei herbariæ ſtudioſo id hodie compertum eſſe, ſciam. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſsimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poſsit. Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur. Nomina.

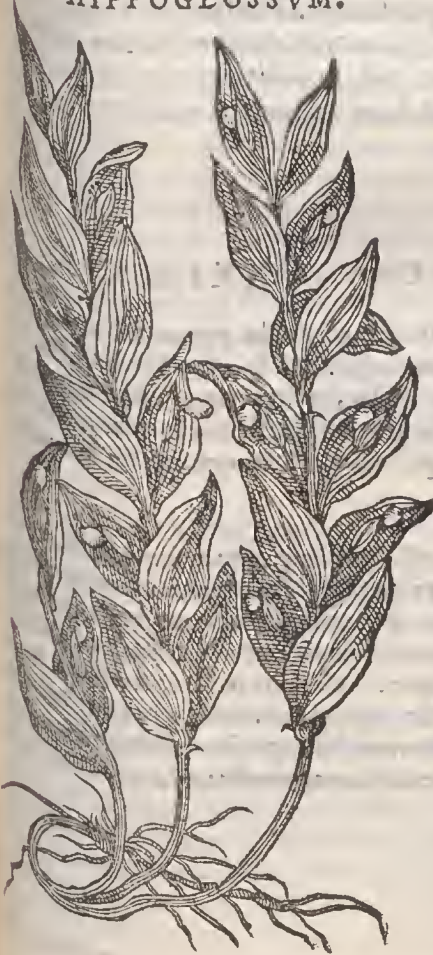
Leonthopodium. Cap. CXXVI.

LEONTOPODION duûm digitorum herbula eſt, folia ferens anguſta, longitudine ternum, quaternúmve digitorum, hirſuta, quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcunt: capitula in ſummo caule quaſi perforata: flores nigri: ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt, ut ſæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

VERVM Leontopodium hactenus non ſolùm mihi incompertum eſt; ſed alijs quoque ignotum eſſe arbitror: nullum enim inueni, qui ipſum hodie oſtenderet. Neque propterea hoc multùm curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm uſa fuerit antiquitas. Cæterùm hîc non eſt audiendus Brunfelſius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in ſuo onomaſtico Leõtopodium eſſe ſcribit. Qua in re nõ minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus. Brunfelſij erratum. Nomina.

Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium.

HIPPOGLOSSVM.

Hippogloſſum. Cap. CXXVII.

HIPPOGLOSSON, frutex eſt folia habensruſci tenuis figura, & ſpinoſam comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis impoſita minuit. malagmatis radix, ſuccuſque admiſcetur.

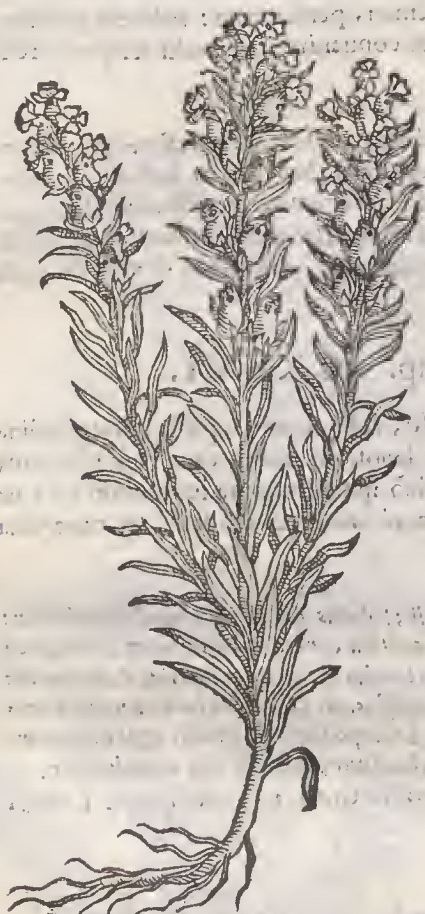
HIPPOGLOSSVM, quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Biſlinguam uocat Hetruria, alij uerò Boniſaciam. Naſcitur hæc frequentiſsima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibuſdam ſyluoſis montibus non longè à Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà ſuo loco diſſeremus, ut in ſuo inſigni de plantarum hiſtoria commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundũ tiliæ modo lõgiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recẽtiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut ſtrangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex uino, uel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Hippogloſsi conſideratio. Hippogloſsi uires.

ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantißimum medicamentũ, si diutius diluculò hauriatur puluis idem ses-
quidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto. Verùm id sumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ra-
micem pulsare percipiant, ut intestina foras prolabi uelle uideantur: quare subcingulis, fascijs, & fibulis reprimen-
tibus, roborantibusq; primis diebus uti opus est.

Nomina.

Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis similiter Hippo-
glossum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflir kraut: Hispanis, Lengoa de cauallo: Gal-
lis, Lingua pagana.

Antirrhinum. Cap. CXXVIII.

ANTIRRHINON, alij anarrhinon, uocant herbá
caule, & folijs anagallidi similem: florem albæ uiolæ, pur-
pureo, minore tamen, ideoque syluestris anagallis no-
minata est: semine vituli narium simili. Tradunt per-
unctos ea cum oleo lilino, uenustiores fieri, nec ullo me-
dicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

Antirrhini cõsideratio.

VARIAT admodum Antirrhini apud ueteres historia. Si
quidem Dioscorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagal-
lidi similem reddidit. Theophrastus uerò eandem aparinæ simi-
lem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego sæpe tum ui-
di, tum etiam legi, semine uitulinum caput referente, unde Gale-
nus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs est longiusculis,
& angustis, lino, aut osyridi similibus: floribus lychnidi corona-
riæ æmulis, purpureis, & uisui gratis. Huic sanè adstipulari ui-
detur Plinius libro XXV. cap. X. ubi Anttirrhinon, fortasse re-
ctius quàm alij, depinxit lino simile, & semine uituli narium. Vn-
de facilè suspicor, Dioscoridis, & Theophrasti exemplaria hoc in
loco deprauata esse, atque in aliqua parte uitium latere.

Antirrhini uires ex Gal.

An-
tirrhini meminit Galenus lib. VI. simpl. medicamentorũ, ubi de e-
ius uiribus ita scribit. Antirinum, aut anarinum semen habet ui-
tuli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis
est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de
hoc conijcito.

Nomina.

Hoc ut Græci ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini An-
tirrhinum uocant: Itali, Antirrhino: Germani, Orant, Sterck
kraut, seu Streick kraut: Hispani, Cabezza de ternera: Galli,
Moron uiolet.

Catanance. Cap. CXXIX.

EX EO genere una, folia coroponi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem, capitula se-
na, septenáve, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem un-
guium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudi-
ne: folijs quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum,
in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria
expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consider.

NEVTRVM equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alte-
rum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, &
amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis reliquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cùm hac æ-
tate homines in uenerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam
huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent.

Ruellij error.

Cæterùm existimat Ruellius in hoc sub
scribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistortam
appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellins, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque
humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.

Nomina.

Nomen eius Græcum κατανάγκη, Latinum item Catanance.

Tripolium. Cap. CXXX.

TRIPOLION in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolij consideratio.

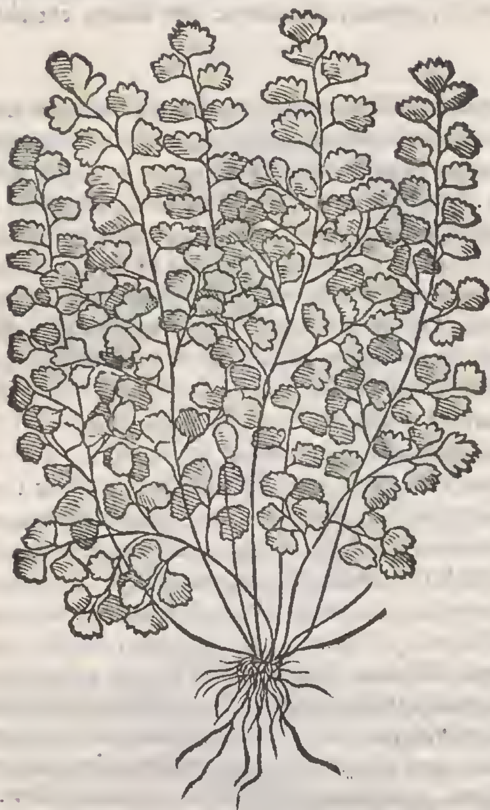
TRIPOLIVM Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre uidetur TVRBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicíq; notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura: sed quòd ob uetustatem, & aduentitij aeris humorem radices hæ corrumpantur, & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, uel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, siue alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut pauló antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione uel auctoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum Turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoq; sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetū à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in uniuersum ubi pituita redundet. uerùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuissimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoq; Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.

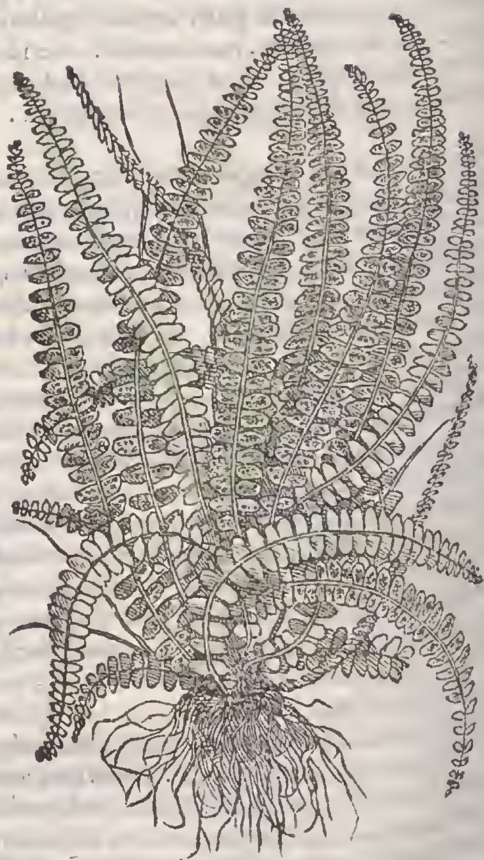
Turpeti consideratio. Brasauoli erratum. Fuch. opinio reiecta. Plinij lapsus. Tripolij uires ex Gal. Nomina.

Adiantum. Cap. CXXXI.

ADIANTON, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in uino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

ADIANTVM. TRICHOMANES.

Trichomanes. Cap. CXXXII.

TRICHOMANES nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed exilius: folijs lenticulæ: tenuibus, in ordinem utrinque digestis, aduersis in se, in ramulis tenuibus, acerbis, fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

Adianti, & Trichomanis consider.

ADIANTVM *officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus aßignauit libro* VII. *cap.* XIII. *de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis. hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius, licet confusè satis, libro* XXII. *cap.* XXI. *dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum, mersùmue, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autē contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Vmbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontiū maximè specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locū retulisse. quippe qui perperàm fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc uerba subiunxit. Trichomanes uel ad distillationes urinæ uncie facit, ut aliqui existimant. Caulē hæc adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullū Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantā: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarißimè ostendit, candidum Adiantū cum Trichomane nullā habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantū nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quòd Capillū Veneris paßim nominant. Candidum uerò eam plantam esse aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietū, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur,*

Plinij lapsus.

letur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, ut etiam superius in sua mentione monuimus. Cæterùm Fuchsius medicus clarißimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarijs. Verùm quòd hæc folio constet rutæ, illa uero epithymi, capillorumq; modo tenui, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo.

Adianti, & Trichomanis uires ex Galeno.

Adianti meminit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, uerùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis uestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro* VIII. *eorundem simplicium medicamentorum, ubi subscribens Dioscoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præstat, quæ adiantum. hactenus Galenus.*

Adianti uires ex Mesue.

Porrò Adiantum, ut Mesues inter sua simplicia refert, aluum subducit, bilem, & pituitam deijcit, crassaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæsere. Pectus, & Pulmonem detergit, sanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi inest. At adstringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium usqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero uino additis. Idem præstat & combusti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia potest, & ægilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodißimè aluus subducitur.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Bersceganscen, seu Bersausan, & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis, Frauuenhar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quæ uerò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico: Gallis, Polytricen.

Xanthium, siue lappa. Cap. CXXXIII.

XANTHIVM nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, spinosum, qui contactu uestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili uase reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita asseruant. Semen aptisimè tumoribus imponitur.

Xanthij consideratio.

XANTHIVM, *quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgarißimum est: quandoquidem publicis ubiq; semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, uestibus pertinaciter adhæret.*

Xãthij uires ex Galeno.

Paucis admodum huius herbæ uires descripsit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi uim, obtinet.*

Nomina.

Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleijsz, & Spitzkletten: Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.

Aegilops siue festuca. Cap. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternâve rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis cōsideratio.

NASCITVR *frequens Aegilops inter segetes, sed frequentißima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra semina dependent, oblonga: è quibus aristæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc non modò uidimus in Ananiensi agro, & ubiq; ferè locorũ; sed etiam sæpißimè legimus. Eam rura Ananiensia uulgò Squalam appellant. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendunt. quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Eegilops tenuißimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: utpote qui de auena libro secundo inter cerealia abunde scripserit, neq; bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ utriq; plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longè differre comperietur. Nanq; Dioscorides Auenam, quam* Βρώμον, *non* αἰγίλωπα *uocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa uerò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de uiribus Auenæ dissereret, inquit. Huius semen non secus atq; hordeum, utile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur. prodest tußientibus in sorbitione succus. Verùm hìc de uiribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq; farinæ admistum ad idem ualere prodidit. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertißimè demonstrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare.*

Error quorundam.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegilopem ex hordei uitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia uligine, testis est Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita scribit. In tritico quidem, frequens lolium sæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur; sed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipsis non rectè successerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerentur, an propriam hæc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis uim enatam conspiceret, in alijs quoque seminibus itidem experiri est aggressus. hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoq; testari possum, me sæpenumero in Anania ualle audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem uocant.

Aegylopis uires ex Gal.

Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poßidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat. hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fieri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dißidere, quòd de ijs seorsum egerit, & singulis diuersas uires reddiderit.*

Nomina.

Quæ Græcè αἰγύλωψ, *Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Daustr, Dalifit, Dosana, Dauser, siue Dußer: Italicè, Egilopa.*

Bromus. Cap. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi similis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum siccis rosis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

TAMETSI

TAMETSI non desunt Dioscoridis studiosi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuisse, quòd de ea quoq; libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudq; non sit Bromos, quàm Auena; nos tamen longè aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioscorides, ubi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proueniunt, descripsit, de satiua Bromo tantùm intellexerit: hîc uerò, ubi de his, quæ sponte nascuntur, disserit, nobis syluestrem Bromum reddat. Hæc uulgaris notitiæ est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herbæ. nascitur inter uitia segetis auenæ Græcæ genere, & folio, & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata, atq; hordeum, & similia. βρῶμος ita Græcè, ut Latinè Bromus & Auena syluestris nominatur: Italicè, Vena saluatica.

Bromi consideratio.

Nomina.

Glaux. Cap. CXXXVI.

GLAVX cytiso, aut lenticulæ folijs similis, quæ supernè uirent, auersaque candidiora spectantur: ramuli à terra exiliunt quini seníve, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, sale, & oleo in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

QVANQVAM scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem, eam tamen ipse hactenus nusquam reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Nisi Ruellio adstipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digestis, ciceris modo, subter cæsijs, supernè uiridibus: flore purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibusdam GALEGA, ab alijs Ruta capraria, in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauanese, siue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum nascatur, ubi manus lauantes rustici, hac planta saponis uice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm uideamus huiusce plantæ flores, & caules, qui se quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatũ deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio auctoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & deniq; passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assignant uires non uulgares contra pestilentiam, & uenenosorum animalium morsus. in quorum remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem usum eius succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur non equidem ausim asserere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, de eius uiribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento. Ea æquè Græcis γλαὺξ, atq; Latinis Glaux appellatur.

Glaucis consideratio.

Ruellij opin. explosa.

Glaucis uires ex Galeno.

Nomina.

GALEGA.

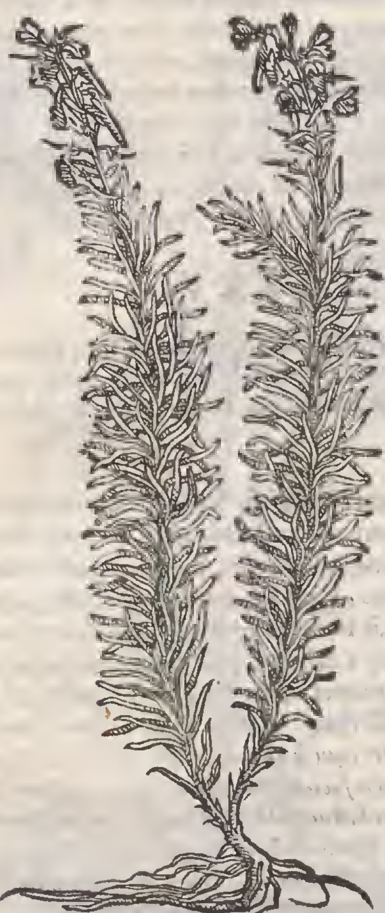
Polygala. Cap. CXXXVII.

POLYGVLA palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLIGALA mihi planè incomperta est. neq; id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere posit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.

Nomina.

Osyris. Cap. CXXXVIII.

OSYRIS frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, senâve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Osyridis consideratio.

OSYRIS, quòd folijs, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamē omisit Dioscorides, numerosi à medio usque ad summum uisuntur, syluestris cumini secundi generis modo, uerùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui uelint, Osyrim eam esse plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, densißimeq; fruticet, uireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & uiridarijs sata; sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui uerò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in simplicium censu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακορήματα, ut malè habent codices) non solùm medicamenta, quæ faciem uenustant; uerùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodū & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptißimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel sena. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scriptum reliquit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. De uiribus Osyridis Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum disseruit, ijs uerbis. Osyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (siue scopas, siue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas. quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis, Harn kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria.

Plinij lapsus.

Osyridis uires ex Gal.

Nomina.

Smilax aspera. Cap. CXXXIX.

SMILAX aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia, & acini, & antè, & pòst epoti, uenenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum uenena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus uenena arcentur.

Smilax læuis. Cap. CXL.

LAEVIS Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis singulorum obolis, uaria & tumultuosa in somnis obuersari traduntur.

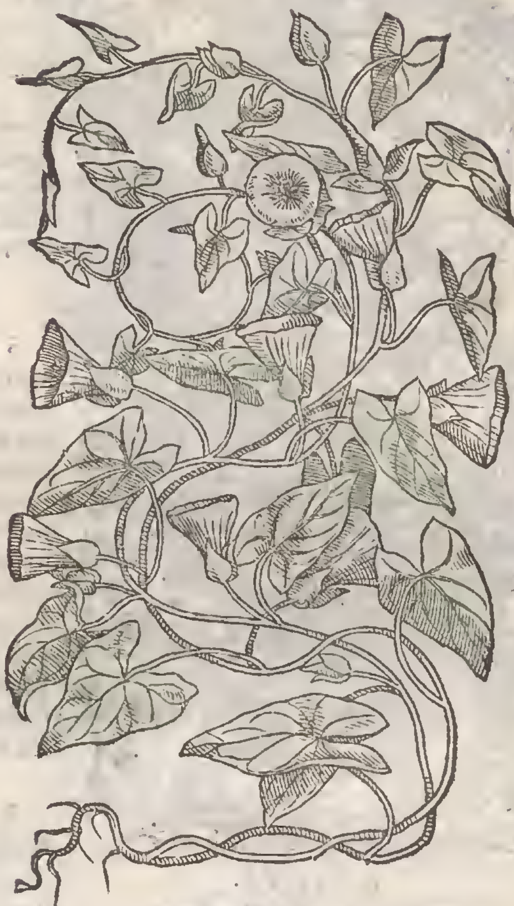
Smilacis aspere historia ex Theophr.

SMILAX aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentißimè persecutus est Theophrastus lib. III. capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo,

SMILAX ASPERA.

SMILAX LAEVIS.

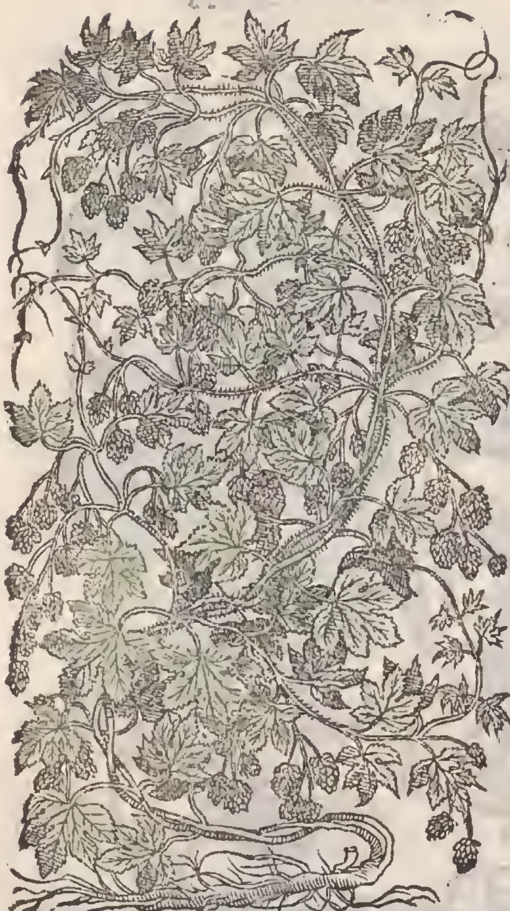
gulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus solano, atque melothro, & maximè uuæ labruscæ uocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Quæ autem Smilax læuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, ubi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæq; uinciens: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum, lentibus maior, sed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini auctores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupuli uocati latius meminit Mesues inter sua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum saccharo decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præstantissimum sit medicamentum. quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æstus mitigat. Syrupus ex saccharo, & eius succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad instituutum

Smilacis læuis historia.

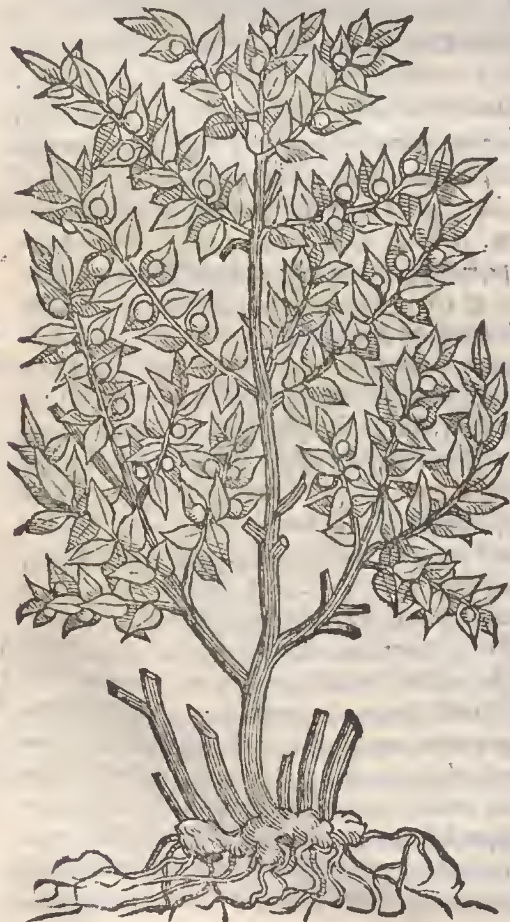
Lupuli historia, et uires ex Mesue.

tutum

LVPVLVS.

RVSCVS.

Smilacis utriusq; uires ex Galeno.

tutum nostrum reuertamur. *Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Milax (sic enim Smilacem uocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita ut uariè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa uocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe uuinden. Quæ uerò σμίλαξ λεῖα Græcè, Smilax læuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liset maior.

Ruscus. Cap. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ. à medio folio dependentes. osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt. uitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in uino potæ, urinam cient: menses pellunt, uesicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in uino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum uice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam mouent.

Rusci consideratio.

RVSCVM *officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic uere asparagi modo, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq;: qui elixi manduntur ex oleo, sale & aceto. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq; obstructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur.*

Nomina.

Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη uocatur: Latinis, Ruscus, & myrtus syluestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco et Pongi topi: Germanis, Bruoschi: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco.

Laurus Alexandrina. Cap. CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ cõsideratio.

SI LAVRVM *Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq; utrisq; notas assignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur,*

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEX. ALTERA.

catur, necesse est. Nam etsi utriq; folia rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes, commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam: & radicem, succumq; malagmatis admisceri scripsit. Verùm hîc in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioscorides testari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippoglossum, & ruscus. Ex his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippoglossum unam & eandem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (ut pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus. Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul et subamara est: potaq; tum urinam, tum menses prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Lauri Alexādrinæ vires ex Galeno.

Nomina.

Daphnoides. Cap. CXLIII.

DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat: ramis flexilibus, obsequiosisque, multis, à medio sursum uersus foliosis: cortex supra modum uiscosus ramos uestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, uel aridum in potu: menses ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

Chamædaphne. Cap. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, singulari ramulo constantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, læuiora multò, ac uiridiora: semen rotundum, rubens, annexum

 folijs

folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum uino succus menses, & vrinam ciet: idem facit pesso appositus.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes consideratio.

DAPHNOIDES, quàm officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam uocant, frutex est uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit uirgis, flexilibus, obsequiosisq́; folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putãt Mezereum Mauritanis uocatum esse Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco disseremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoq́; caule constat, cui folia circumquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quod uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq́; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam descripsit Plinius libro XXI. cap. XI. & quibus repræsentauit Chamædaphnen lib. XXIIII. cap. XV. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, uideāturq́; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis rusticis Ananiensibus nil aliud sit piper montanum, quam Dioscoridis granum Gnidium, ut infrà suo loco dicemus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes vires.

Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus libro VI. simplic. medicamentorum, sic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoq; assolent. Est autem persimilis uiribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant.

Nomina.

Planta, quæ Græcis δαφνοειδὲς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola. Quæ uerò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamedaphnes: Italicè, Chamedaphne.

Veratrum album. Cap. CXLV.

ELLEBORVM album, Latini veratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ sylucstris similia, sed breuiora, & nigriora, rubescentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm arescere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. nascitur in montibus, & asperis. Radices messibus colligendæ. Optimum

mum habetur candidum, friabile, carnosum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, gustu non admodum feruens, neque saliuam subinde ciens. huiuscemodi autem strangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obsita, celerius strangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiscetur, quæ caliginem oculorum discutiunt. partus impositum necat, menses pellit, sternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta subactum: absumit carnes, si coquatur unà. Datur per se ieiunis, & cum sesama, aut ptisanæ succo, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulsa, aut pulte, aut quauis alia sorbitione. Cogitur cum pane, & ita inassatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita est, cùm ab his qui de medica eius potione scriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennensi, cui nunc assentimur: quippe longum nimis esset in hac præsertim editione de materia simul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis sorbitione, aut copioso halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, statim ueratrum offerunt, ijs præsertim, quibus strangulationis suspicio imminet, aut si ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempestiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant subditæ ex eo balani cum aceto.

VERATRVM ALBVM.

VERATRVM NIGRVM.

Veratrum nigrum. Cap. CXLVI.

ELLEBORVM nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum pastor nomine Melampus furentes in se Prœtidas primus purgasse, & sanasse fertur. Folia ei uiridia, platani similia, minora, folijs sphondylij proxima, subaspera, nigriora, pluribus diuisuris incisa: caulis asper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: semen cnici, quod in Anticyra sesamoides uocant: quo deiectiones molliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ simili confibratis, quarum est usus. In collibus, asperis, & sitientibus locis enascitur. Optimum est, quod ex huiusmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatissimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis sit medulla, acre gustu, feruensque: cuiusmodi est in Helicone, Parnaso, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per se, aut cum scammonia, & tribus obolis siue drachma salis. decoquitur uel cum lente, & iusculis, quæ purgationis causa sumptitantur. Prodest morbis comitialibus, melancholicis,

cholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibiq́ue in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſsimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplaſma. Conſitum proximè radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumq́ue precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſsionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit, augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium preſumere, & uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriuſque conſideratio.

ELLEBORVM, *quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum eſt in Italia. Et quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamē tria nobis comperta ſunt genera, flore duntaxat inter ſe diſtincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales ſuo reddidit Dioſcorides: alterum uerò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore diſtinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia ſunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præſtent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non eſſet ad manus. Huius radicum diluto ex more noſtro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etſi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac ſyrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes ſanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs noſtris, quin ex unica aſſumptione, uel ſaltem altera, Deo iuuante, fuerint ad ſanitatem reſtituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibuſdam melancholicis, magno ſanè ſucceſſu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq́; noxa. Quod non alia ex cauſa eueniſſe putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq́; circùm finitimis locis, ea fortaſſe ſit illius cœli temperies, ut non adeò pernicioſis facultatibus ſcateat utrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametſi non dubitauerim etiam utriuſq; acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibuſdam additis medicamentis. Viſuntur nigri uniuerſa genera Martio, & Aprili menſibus uno & eodem loco florere in ampliſſima ſylua, per quam tranſeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiſcuntur, ubi & nos præſtantiſſimum ſæpius legimus. Purpurei radices nigriores, carnoſioresq́; cæteris habentur: cum aliorum generum radices ut plurimùm ſubalbidæ ſpectentur: omnibus tamen in uniuerſum eadem eſt foliorum facies.*

Herophili ſententia damnata.

Herophilus antiquiſſimus medicus elleborum fortiſſimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire dicebat. Ideo erraſſe antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili ſententia nō placet noſtræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi poſsit. Elleborus niger boues, equos, & ſues necat: proinde id in paſcuis cauent, quanuis album innoxiè depaſcantur. Nigri radices demorſis à ſerpente quadrupedibus mirificè medentur, ſi recentes in uulneris oſculum, ſublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodeſt, ſi gregi peſtilentia ingruerit, in auribus traiecta uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri poſſe, quòd ſi in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inſeratur, eos omnino à peſtilentia tutos reddat, qui geſtauerint. Ellebori ſemen, Ariſtotele auctore, coturnicibus gratiſſimum eſt: quam ob cauſam antiqui eas abdicarunt menſis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.

Opinio quorundā reprobata.

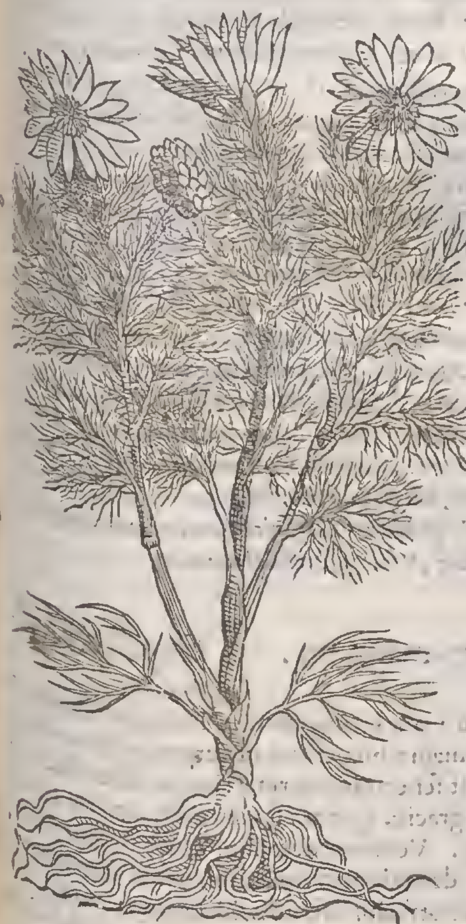
Porrò non deſunt è recentioribus, qui putent nigrum communis uſus Elleborum, cui flores herbacei inſunt, non elleborum, nec eius ſpeciem eſſe, ſed eam ſanè plantam, quam Columella, & Plinius Conſiliginem uocant, quamq́; ad pecorum pulmonariam curandam, peſtilentiamq́; arcendam ſummis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd ſcripſerint ij, ſi in morboſi quadrupedis auricula cōſiliginis radix inſeratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen peſtilens uirus elici. Siquidem cùm paſtores huius ætatis obſeruauerint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præſtari tantùm illius ellebori radicibus, exiſtimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioſcorides inquit) in purpura albicantes, ſed herbaceos, conſiliginem eſſe. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur: quippe Abſyrtus, & Hierocles idem præſtare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam ſubſcribit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtera die eadem hora exempto: hæc Plinius. Ex quibus utiq; perſpicuum fit, non modò conſiliginis, ſed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere poſſe. Vanum profectò eſſet dicere, exempli gratia, ſabinam eſſe calaminthàm, uel contrà, quòd utræq; remoratos menſes eliciant. quaſi natura adeò fuerit auara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus ſit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet auctor, quod ego inuenerim, qui Conſiliginis hiſtoriam deſcribat, neq; una quidē nota eius faciem repræſentet, non uideo, quomodo rectè ij aſſerere poſſint, ueratrum noſtri uſus eſſe conſiliginem. Sciant itaq; uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Conſiliginem eſſe contendunt, quòd peſtilentibus pecorum morbis præſens remedium ſit, ſi eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inſeratur, id ſucceſſu longè meliori effici, ſi rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq́; expurgari uirus illud peſtilens, quòd huic uires inſint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè ſequitur Fuchſius uir doctiſſimus in libro de compoſitione medicamentorū, quem poſtremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifeſto illorum errore uerſatur.

Cæterùm hîc nō eſt

Vgonis Solerij opinio explosa.

est silentio dissimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctissimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aetij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse licoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modo referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci, quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera, florum tantùm colore distantia. Neque id certè egrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortassè temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodiẽtibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone uulnerentur radices, & uentus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia ualentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterum quod priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nunquã quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus imposi tum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatẽ auferre: scabiem, uitiliginem, lepras, et impetigines illitum emẽdare: & carnem in ulceribus excrescentem absumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum præditum esse, in confesso est. Ex his itaq; omnibus abunde perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendã esse: etsi idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur.

CONSILIGO.

Consiliginis consideratio.

Sed iam nos quoque de CONSILIGINE nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenerim (ut suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut nõ ausim ego asserere plantam illam, quam hic depingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem. neque enim est, cuius auctoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniã huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, facilè adducor, ut fermè suspicer eam esse ueram Columellæ & Plinij Consiliginem. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus,

cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euiden-
tius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uersatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum nume-
rum referre longum esset, à peritis herbarum facilè cognoscitur uanum atq; leue iudicium habuisse. Plantam, cuius
hìc imaginem exhibuimus, coniectura quadam ducti eam Consiliginem esse, describamus. Hæc ad duum palmorum lon
gitudinem assurgit. cauliculos emittit tennes ac molles. folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni. flo-
res profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus ni-
titur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohe-
mia præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro:

Ellebori vtriusque vires.

priuatim magno successu ad peçorum morbos. Reliquum autem est, ut de utriusq; Ellebori uiribus iam aliquid di-
camus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis deiectorijs censu prodidit, mortiferum est, quòd facilè homines suf-
focare poßit: idcirco omnino reijciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in ualidißimis tantùm corpo
ribus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non au
deant; sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usqueadeò el-
leboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutũ exhibuisse
nullò prorsus incommodo: atq; etiam eiusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui, facto
subinde periculo, effectum consecuti sunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debẽtur elleboro. Præ-
stat quod, euulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq; in umbra. Harum puluis diluto longè for-
tior est; ob id enim non datur nisi robustis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius
in libro de compositione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deor-
sum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur
quoq; insanientibus: altera caluariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodißimum: præsertim uisceribus,
utero, & uesicæ deiectorium medicamen postulantibus. Maxima autem eius uis est peculiariter educere, quicquid
sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo ueterascentibus arquatis morbis utile: & quibus in superficie summatim
asperitudines emerserunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum similibus: elephantia quoq; laborantibus accommo-
datum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minúsue. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm ma-
ceratis: postea cortice detracto, & in umbra siccato, proiectaq; tenui, quæ in ipsa subest, medulla. Exhibetur autem
ex passo, & aceto mulso: uerùm suauitatis gratia, quædam ex odoratis seminibus inserenda. Si uerò efficaciorẽ alui

Ellebori vtriusq; vires ex Galeno.

deiectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius. Ellebori utriusq; uires poste-
ritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergẽ-
tis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrẽ ad alphos, impetigines, scabies, leprasq; accommodi sunt. Quin-
etiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribúsue diebus callũ detrahit. Dentibus prodest cũ
aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientiũ,
& desiccantium. Porrò niger gustu calidior est, cãdidus subama-
rus. Hactenus de utroq; Elleboro Galenus. Cæterùm quædã plã-
ta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ folijs ma-

Ophris descriptio & vires.

ximè album ueratrum repræsentat. Duo tantùm hæc folia pro-
fert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in
uniuersum refertus: è quibus flores exeunt cãdidi, exiguis linguis
similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odo
re præstanti. Præfertur uniuersa planta ad denigrandos capillos,
fracturas sanandas, et uulnera glutinanda. Illa planta, quæ Græ-

Nomina.

cis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, et Veratrũ albũ
appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis,
Elleboro biãco: Germanis, Vueis niesz uurtz: Hispanis, Verde gã-
bre blanquo, et yerua de balleste: Gallis, Viraire, Verarum, Vera-
tre, & Ellebore blanc. Illa uerò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè,
Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabi-
cè, Cherbachem, seu Charbeuch asued: Italicè, Elleboro nero:
Germanicè, Christ uurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, &
Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

OPHRIS.

Sesamoides magnum. Cap. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum
uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus misceã-
tur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore cã-
dido: radice gracili, ignaua: semen gustu amaro, cætera
sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bi-
lis, pituitæq; deiectionem, quantum tribus digitis capi-
tur, addito ueratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

Sesamoides

Sesamoides paruum. Cap. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasque semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

NON est, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non solùm ipse non reperi in Italia maius, aut minus Sesamoidis genus, etsi in eorum inquisitione multum laboris ac studij impenderim; sed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè ostenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt. Illud Græci σησαμοειδὲς μέγα, Latini Sesamoides magnū nominăt. Hoc uerò Græci σησαμοειδὲς μικρὸν: Latini, Sesamoides paruum. Nomina.

Cucumer syluestris. Cap. CXLIX.

CVCVMIS syluestris fructu solo distat à satiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non dissimilem: folia, atque sarmenta satiui refert: radice candida, magna. Nascitur in sabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Instillatus foliorum succus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix ueterem omnem tumorem discutit: imposita cum resina terebinthina, tubercula rumpit: ischiadicis infunditur: podagras discutit decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deiiciunt, præsertim in hydropicis: deiectiones autem citra stomachi iniuriam mouet. Radicis selibra, in uini præsertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E fructu huiusce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. *Elaterium.* Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, seruantur nocte una. postridie imposito supra craterem rariore cribro, utrisque manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum uersus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in subiectum uas exprimitur, simulque carnosum, quod hæsit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita pressum est, residere sinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, soli exponitur: dumq; steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri solet, donec existens aqua liquescat: qua stillatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci acqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alii in nouissima lotione mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læue, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen scabrumque, si turbidum spectetur, atque erui cinerisque plenum sit, graue & uitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, ut candorem ipsum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utrauis parte extrahit. optima suspiriosis est purgatio. quòd si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & stibii quod colorare sufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyathus unus aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, subiectas linguæ partes penitissimè penna oblinito. quòd si quisquam difficilius euomat, oleo, aut

unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restituuntur. Quòd si uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris syluestris cōsideratio.

SYLVESTRIS Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præsertim agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus mœnia, & semitas. Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atq; Elaterium uocatum parant. De quo disserens Theophrastus lib. IX. cap. XIIII. de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnißimum Elaterium est, optimumq́; quod uetustißimum. Itaque medicus quidam uir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore poßit, humoris copia est, quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire uidetur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decenniū deiectionibus utile esse. Theophrastus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute seruatum esse. Quin et in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, ut usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatißimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrasto subscribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi sic inquit. Elaterium usq; ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: namq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum est.

Elaterij uires ex Mesue.

Elaterij uires descripsit Mesues inter sua deijcientia medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue asininus abradit, & uasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poßunt, si addatur aut bdelliū, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito foßitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas uocant, ijs enim admistum felicius quoq; operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præsertim cùm deiectioni parata promptaq́; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab ijs potißimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantißimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabacea farina admistus & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quòd reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat.

Cucumeris syluestris uires ex Gal.

Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaq; menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium Porrò tale protinus quoq; digerendi uim poßidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem poßidet: abstergit namque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat.

Nomina.

Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Chesf allimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuider cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauuage. Eius uerò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter elaterium uocant: Itali, Elaterio.

Sthaphis agria. Cap. CL.

STAPHIS agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ, diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa

STAPHIS AGRIA.

mulsa dentur, crassum humorem per uomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: ulcera oris manantia eum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

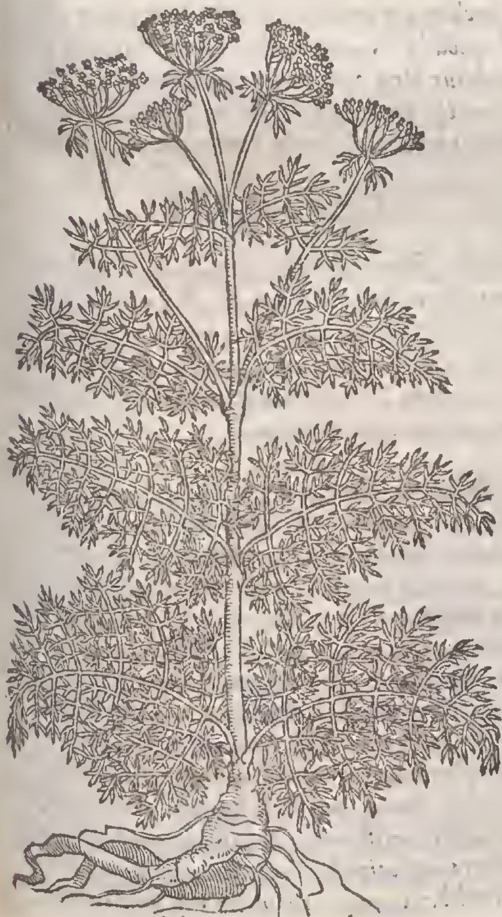
STAPHIS agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphusariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, Calabria, frequentißima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: nanq; eo frequẽter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro VI. *simplicium medicamentorum sic inquiens. Astaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod* ἀποφλεγματίζειν *Græci dicunt, abstergatq; ualenter. Itaq; ad psoram accommodata est. Sed & urendi uim aliquam habet. Ea planta Græcis* σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία *nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua syluestris, Herba pedicularis, & Pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi; siue Miubezegi: Italis acofficinis, Staphusaria: Germanis, Biszmijntz: Hispanis, Fabaraz, Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & Herbæ au poulx.*

Staphidis agriæ consid.

Staphidis agr. uires ex Galeno.

Nomina.

THAPSIA.

Thapsia. Cap. CLI.

THAPSIA nomen ideo accepit, quòd in Thapso eiusdem nominis insula, primùm inuenta sit. Tota uerò natura ferulæ similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: umbella anethi in cacumine, à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ, latiusculum, sed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, crasiore libro uestita. Succi extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur. quò merus succus confluat. oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium unà terunt: sed inualidior huiuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obuersus uento: aut potius eum dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumescit, nudaque corpora inuadunt pustulæ. ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi uim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus seminis anethi drachmis: succi, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio conuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur

datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ partes cùm eius uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda eſt. unde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccuſque cum æquis ceræ, thuriſque portionibus, ſugillata, liuoreſque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus ſuccus: lepras tollit: tubercula diſcutit, perunctus cum ſulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, non circunciſione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam reſarcit.

Thapſiæ conſideratio.

DE THAPSIAE *uiribus locutus eſt Theophraſtus libro* IX.*cap.*XXII.*de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thapſiæ radix uomitora eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liquida tollere poteſt: ſuppurationes tamen alias exalbidas facit. Succus eius ualidior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis uſus. Naſcitur tum alibi. tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. hactenus Theophraſtus. Thapſiam auctor eſt Plinius libro* XIII.*cap.*XXII.*à Nerone claritatem accepiſſe, eiq; magno uſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, ut non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum planta, quæ ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices.*

Thapſiæ uires ex Gal.

Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI.*ſimplicium medicamentorum, ſi inquiens. Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam.*

Nomina.

Hæc ut Græcè θαψία, *ita etiam Latinè & Italicè Thapſia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

† *Hoc loco Græci codices habent* ὀπίζεται. *quod uerbum Ruellius uerterat hic, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, ſuccus excipitur. Nos uerò, quòd* ὀπὸς, *à quo uerbum illud defluxit, ſuccum, liquorem, & lacrymam ſignificet, maluimus reddere, ſuccus extrahitur. Neq; certè temere, quòd non ſolum nobis conueniat cum Marcello interprete; ſed quòd etiam arbitremur hanc eſſe germanam illius uerbi ſignificationem, atque melius rem exprimere, de qua ſermo eſt. Huius tamen mutatæ à nobis uerſionis lectorem admonendum eſſe duximus.*

Spartium. Cap. CLII.

SPARTION frutex eſt longas ferens uirgas, ſine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus uites uinciuntur: ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens: florem, ut albæ uiolæ, luteum. Purgant per ſuperna uehementer ellebori uice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere, ſtrigmenta autem elicit cruenta.

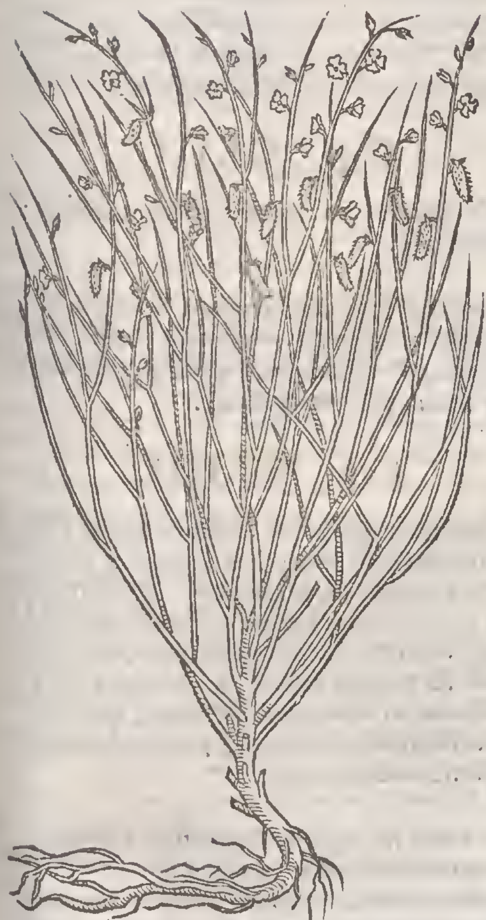
Spartii conſideratio.

TANTA *uimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro* XXIIII.*cap.*IX.*ubi ita ſcriptum reliquit. geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci auctores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit. Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus. Geniſta uerò folia proferat longiuſcula, lini ferè modo: & flores luteos, piſi modo lunatos. Hinc itaq; factum eſt, ut nunc in eorum ſententia conſiſtam, qui Spartium à Geniſta differre exiſtimant. Non tamen quòd diuerſi prorſus generis has plantas eſſe putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio eſt, ut etſi non eædem ſint; tamen congeneres eſſe uideantur.*

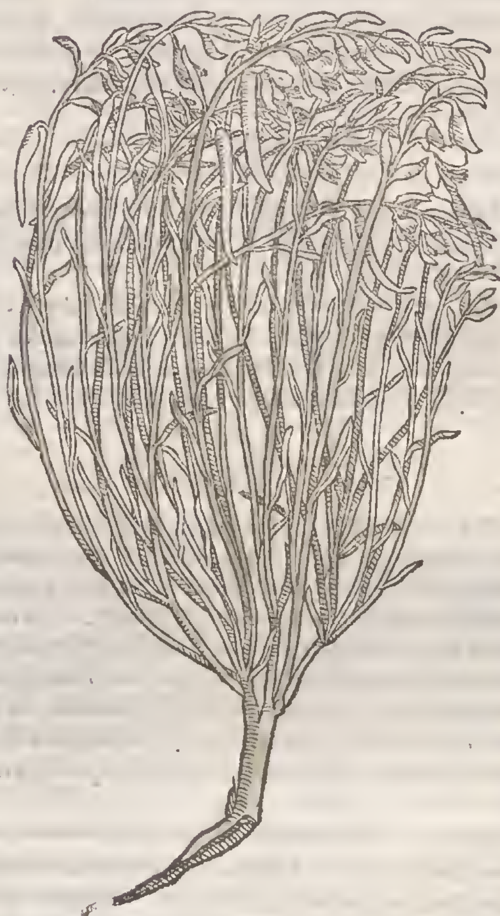
Sparti uſus ex Plinio.

*Sparti quidem uſus (ut Plinius eſt auctor lib.*XIX.*cap.* II.*) multa poſt ſecula cœptus eſt, nec*

SPARTIVM.

GENISTA.

nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato uitio. Nanq; id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguũ, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes, facesq;: hinc calceamina, & pastorum uestis. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in accruo adunatum biduo, tertio resolutum. Spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè. sed & dulci, si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur, si repentè urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat uetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; desiderijs uitæ. Hactenus de sparto Plinius. Cæterùm Genistæ in Hetruria adeò frequentißimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & uestiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit: proinde aluearijs circunseruntur. Genista nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptißima sunt. Expetitur Genistæ lignũ etiam figulis, qui in Italia id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi poßit, quo aureus ille color conseruetur in opere. Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ: flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est auctor) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinq; ualentißimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficacißimè, & calculos disrumpit tam in renibus, quàm in uesica: nec in his materias figi, & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis, calculosisq;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à drachmis

Genistæ consideratio.

Genistæ descriptio, & uires ex Mesue.

chmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidē id erui, uel uiciæ faciem potius refert, quàm lentis. Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & uites apud nos alligant, tum semen, tum uirgarū succus non instrenuè trahentis est facultatis. Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Genista, Italis Genestra uocatur, Hispanis quoq; Genestra, Giesta, & Giesteira.

Sparti uires ex Gal.

Nomina.

Silybum. Cap. CLIII.

SILYBON lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

Silybi consid. HACTENVS non ex nostra tantùm, sed neq; ex aliorum quoq; inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse poßit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere. *Nomina.* Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

Glans vnguentaria. Cap. CLIIII.

GLANS unguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolii farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: uitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: uerùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glandis unguentariæ cō sideratio. GLANS Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in Hispania frequentißima gignitur. Adfertur hodie copiosa in Italiam. Vnguentarijs, ac sep lasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quamuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ auctores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtriq; inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui, nucleo fragili, albo, oleosoq;. Vetustum recenti melius. In minori autē præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere posit, quamuis diligentißimè comprimantur, & constringantur prælo etiā grauißimo: quoniā hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit. *Manardi dubium solutū.* Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, uir, alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleū hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminū ullam fieri mentionem. Verùm etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauißimus auctor Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asserueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiā facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint auctores, à quibus fortaßis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptißimum habetur ad odoratißima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in

in delicijs, & lasciuia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quóuis oleo liquescerent in unguentum, contracto inde non multo pòst tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò uniuersam odoris suauitatem exuerent; sed etiam putida, fœtidaq́; euaderent. Quo utique experimento apertißimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterum de uiribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed uentriculum subuertit, & uiscera perturbat, ob excrementitiam, acremq́; humiditatem, quam poßidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculosa: nanq; adeò perturbat, agitatq́; humores, ut sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores cõcitet. Proinde non in alios usus is admittendus est, quàm in unguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq́; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, craßamq́; pituitam uomitu, & deiectione purgat. Ideoq́; aptißimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipsius nucleis, polenta, & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq́; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq́;, si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq́; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat; sed & surditatem, & tinnitum curat.

Glandis unguentariæ uires ex Mes.

Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepsice, hoc est, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus, terrestres scilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq́;, & stipantem effectum poßident. Itaq; ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq́; indurescens. Quòd siquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad uiscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq́;, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulcerosa, & quæ craßi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaq; eo poßit quis ad ea uti, ad quæ ualida usus est adstrictione, hactenus Galenus.

Glandis unguentariæ uires ex Gal.

Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniãt, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideo nunc de ijs nobis differendum est: neq; enim ob eorum usum silentio erant dißimulanda. Sunt itaq;, ut diximus, MYROBALANORVM genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, & ea à diuersis produci arboribus. quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstrigenti facultate, quam poßident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & uiscerum infarctus augeãt: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in uiridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, craßi corticis, & quibus pumilum oßiculum inest. E' Chepulis ea probantur, quæ cæteris craßiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citißimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, craßiora, densiora, ponderosioraq́; frusta diuiduntur, & quæ minus oßis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in suo genere præferuntur, quibus craßities, densitas, grauitasq́; non desit, & quibus crassus in uniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq́; secundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: uel si cum absinthio, aut agarico: aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna; aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adstrictione in puluerem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ saccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccatáque reponuntur. Myrobalana omne

Myrobalanorum genera.

Myrobalanorum uires.

genus (ut Mesues est auctor) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant: conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præstant, ut quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas sistant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uisum, præsertim saccharo asseruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranque bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum, corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripta reliquit, à Mauritanis (ut ipse quoq; fateri uidetur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compescant. Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro VIII. & IX. de compositione medicamentorum secundum locos. quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quòd myristicæ nucis nusquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiusce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobolanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Beben album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de ijs quoque aliquid dissererem, præsertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis usus radices, quas uulgò Beben nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere, imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Beben radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Auicenna autem radicum lignosa frusta Beben esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suauitate commendantur: quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Beben radicibus adeò pastinacam referat, ut scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum auctor, Beben & syluestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, ut nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Beben communis usus esse Arabum legitimum. quanuis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiat. Nicolaus Myrepsicus, itemq; Actuarius Beben hermodactylum uocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arbes hermodactyus. Beben adulterina, tam album, quàm rubrũ, passim in Italia proueniunt. Sed quibus pollcant uiribus, nondum mihi compertũ esse ingenuè fateor.

Chrysobalanus.

Behen albũ, & rubeum.

NARCISSVS.

Nomina.

βάλανος μυρεψικὴ *sic Græcis dicitur, Latinis uerò Glans unguentaria: Mauritanis, Habben, seu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hispanis, Auellana de la India, Tartago, & Muis.*

NARCISSVS. CAP. CLV.

NARCISSVM sunt qui ut lilium, lirium appellarint. folia profert porro similia, tenuia, multò minora, & angustiora: caulis uacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: cæteri porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, siue estur, siue bibitur, uomitoria est: ambustis igni prodest cum exiguo melle trita. præcisos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita ex melle, & imposita subuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesque cum semine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum sordes expurgat: abscessus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

NARCISSVS

Narcissvs, inquit Theophrastus libro & cap. VI. de historia plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana ueluti uasculo inclusum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem fe-runt, quæ carnosa, rotunda, amplaq; constat. Serotinus admodum: post arcturum enim, & circa æquinoctium flo-ret. Hæc Theophrasti de narcisso sententia. Porrò Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narcissi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herba-ceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioscoride dissen-tire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit. quanquam idem Plinius cap. V. eiusdem libri inter lilij ge-nera Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neq; pro-pterea Plinium damnandum esse censeo, quòd uiderim ego plures Narcissi species florum tantùm uarietate distin-ctas. Narcissi uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Narcissi radix usqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera conglutinet, uel ad incisiones usque, quæ circa tendones acci-dunt. Habet uerò quiddam abstersorium, & attractorium. Planta, quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Nar-cissus appellatur: Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso: Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitlosen.

Narcisi histo ria ex Theophrasto.

Narcisi uires ex Gal.

Nomina.

Hippophaes. Cap. CLVI.

Hippophaes, quo fullones uestes interpolant, in sabulosis, maritimisque nascitur, surculaceo frutice, undique denso, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes spinæ emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hederæ corymbis similes, racematim cohærent, minusculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubescentes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur. qui per se, & cum erui farina subactus, siccatur, & ad usum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasque deijcit, oboli pondere: erui uerò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, uti in thapsia. huius in purgationibus modus est drachma.

Hippophæstum. Cap. CLVII.

Hippophaeston, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estque spinæ fulloniæ genus, humilis herba, simul cauliculo, sine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, spinosis: radiculas habens molles, crassas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum uitijs, & orthopnϾ conuenit huiuscemodi purgatio.

Et si quandoq; maritima, & sabulosa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæstum, utpote plantas inibi nascentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergensis, medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetijs plantam accepisse à Ioanne Baptista Zopisso Papiensi clarissimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam uiribus, ut se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & alijs quoq; aliquando contingat Hippophaem consequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæsti meminerit in suo simplicium medicamentorum censu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus lib. VII. inter simplicia. Hippophæsti uerò Plinius libro XXVII. cap. X. Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς, Latinum quoq; Hippophaes. Huius uerò nomen Græcum ἱππόφαιστον Latinum item Hippophæstum.

Hippophais consideratio.

Nomina.

Ricinus. Cap. CLVIII.

Cici, aut croton, nomen accepit, à ricini animalis similitudine. Arbor prouenit paruę ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: semine in uuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisq; utile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, uomitionesque mouent. sed iniucundadmodum est, & molesta purgatio: siquidem stomachum uehementer subuertit. Tusa & imposita, uitia cutis in facie, uarosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

RICINVS.

Ricini confideratio.

RICINVM *uocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à fimilitudine, quam eius femen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neque prius decidit, quàm plenius fanguine faginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibufdam uulgò uocatur Girafole, aliquibus uerò Fagiuolo Turchefco. Apud Infubres autem pluribus in locis Mirafole. quanquã id nominis potius Heliotropio cõuenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametfi ab ipfo Mefue, cuius ueftigia pharmacopolæ maximè fequuntur, Regium granũ appellari conftet. Ricinus copiosè feritur in Aegypto, ubi ex eius femine plurimũ olei exprimitur, cibis quidẽ fœdũ (ut inquit Plinius) fed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepfica, tolliturq́; eius noxa ijfdem medicamentis. Quamobrem de eo fic loquitur Mefues. Regium granum (hoc eft Ricini femen) pituitã tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, fed non fine affumentium moleftia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: et ea fanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagris, & ifchiadicis, fi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cũ caprino fero, aut emulfo recenter lacte maceratum.*

Ricini uires ex Galeno.

Ricini uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. fimpl. medic. fic inquiens. Ricini femen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; fic quoq; folium, fed undequaque debilius. Oleum, quod ex femine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eft, quàm oleum commune, ac proinde etiam difcutit.

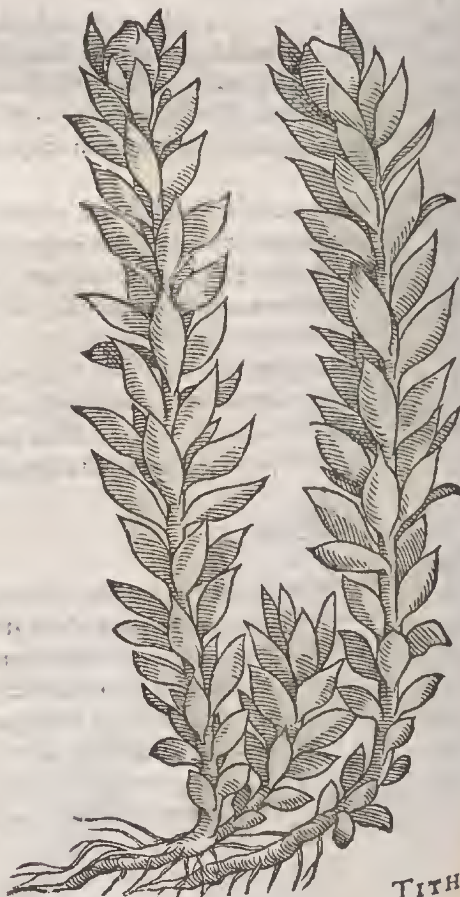
Nomina.

Planta, quæ Græcis κίκι, fiue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Girafole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hifpanis, Figueira de lhinfterno: Gallis, Paulme dieu.

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

TITHYMAL

TITHYMALVS PARALIVS.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

Tithymali, Cap. CLIX.

TITHYMALI genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides, alter myrtites, qui fœmina existimatur, eumque myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, angustioribus, & longioribus: radice crassa, lignosa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, sub qua caueolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur. nascitur in asperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa uomitiones mouet. Appetente uindemiarum tempore succus, congestis ramulis, mox dissectis, & uase conclusis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in pastillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternásve guttas instillant, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. porrò cùm extrahitur lac, neque quò uentus aspiret, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem, collum, scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum uino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamen ternásve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi, ne suo delapsu fauces, & linguam uitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, pensiles, & quæ thymi florem repræsentant. ualet aduersus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fistulasque. Legitur semen autumno, & siccatum sole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrsiniten, aut caryiten uocant, similis suapte natura daphnoidi: folijs myrti, sed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci similem, mordaci gustu. nascitur in asperis. Succus, radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem: sed ad citandas uomitiones inualidior hæc est. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmum altis, quinis, senísve à radice exeuntibus: folijs lini, angustis, paruis, oblongis, in uersus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato, in quo semen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo succo turget. Similes ad usus reconditur. Helioscopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine uelut in capitulis incluso. Helioscopij nomen accepit, quoniam comas cum sole circumagat. circa oppida nascitur, potissimùm in ruderibus. Colligitur succus, semenque, ut aliorum. Eædem, quæ superioribus uires, non tamen usqueadeò ualidæ. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum nascentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido succo madet: cui eadem uis, quæ superioribus. In petris nascens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondosam spargens comam, succo lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioribus, fructu characiæ. Eiusdem effectus, cuius superiores, simílique modo reconditur. Platyphyllos uerbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, tusus, & aquæ insparsus. Reliqua tithymalorum genera, quæ suprà scribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum consid.

TITHYMALORUM omne genus officinæ Esulam indifferenter appellant, quanquam plura sunt tithymali genera, quorum historiam satis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non sine magno labore tithymalorum genera rectè, & distinctè cognosci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo descripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræsentantur, ea duo sint, quæ à Mesue, & Auicenna Scebram, & Alsebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebram minus, & Auicennæ scebram, quod Dioscoridi paralius. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantum repererim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus, quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Auicenna uerò Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, folijs tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasauoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram maius apud Mesuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum scriptis nusquam reperi maioris generis

Brasauoli opinio explosa.

ris Alsebram folia edere uerbasco similia : nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis Alsebram, siue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea est, quam uocat Dioscorides Tithymalum cyparissiam : quippe quæ pinũ arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeberegi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur pityusa, utpote quæ Tithymalo cyparissiæ folijs sit similis, quanuis magnitudine excellat : non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeberegi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcineritio. Mesues uerò, quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassoq; cortice obductis, ponderosisq;. quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis auctoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignauit. Ex his itaq; perspicuum fieri arbitror, pityusam Mauritanis scebram maius appellari : minus uerò id, quòd Græcis tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam uocatum, postquàm multum laboris in eo indagando frustrà impendissem, hoc anno missit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis : qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsiniten quoq; hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius uerò in maritimis tantùm nascens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in uniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus : etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo uniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quam inculto solo. Cyparissias deinde (ut suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit usus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim uersus, plantæ arborescentis effigie. Hunc dum comtemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes unà sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinũ ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi : erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens.

Tithymali cogniti.

Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigrescere incipit : & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem uocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur : purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria est, folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte postrema : sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totũ modo acetabuli sit : trahit pituitam per aluum. At uerò si nucẽ ipsam placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophrastus.

Tithymalorum historia ex Theophrasto.

Tithymali omnes, Mesue auctore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt : uasa disrumpunt, intestina abradunt, uniuersum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent. cuiusmodi sunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis : proinde aut sonchi succo, aut intubi aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris usus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, & atrũ quem uocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidissimè extrahit : nihilo secius exiccat uniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorũ medicamenti nomen sibi meritò asciuit.

Tithymalorum uires ex Mesue.

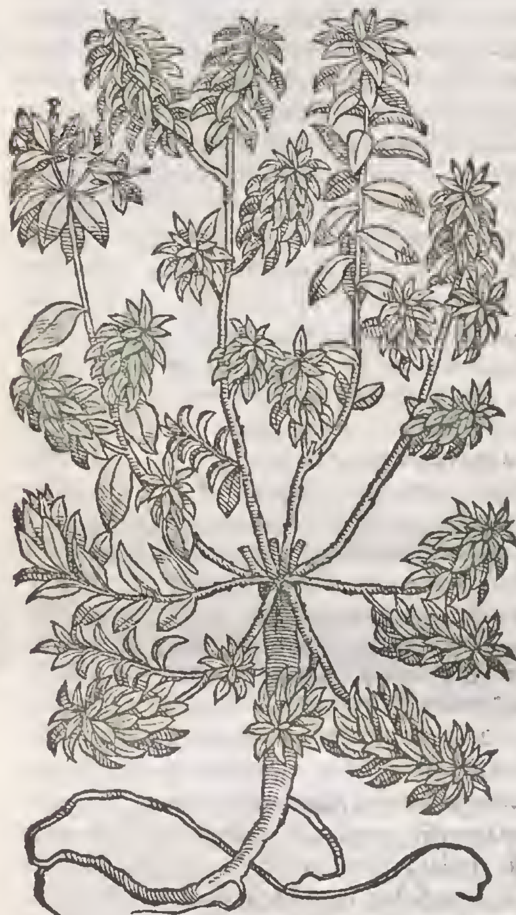
Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, inest uerò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatem particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorem uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur : cæterùm si aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq; ; proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior sit, oleo miscetur : & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergéntque lichenas & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedænica, anthracode, & gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando potuerunt. Verùm

Tithymalorum uires ex Galeno.

rum enimuero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cùm septena sint eorum genera, ualentißimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui uerbasco adsimilis est, & cyparißias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione uerò comprehensæ illorum facultatis et cinis, & ex ipso lixiuium erit.

Nomina. In uniuersum planta Græcis τιθυμάλος, Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauser, & Ethuba: Italis, Tithimalo: Germanis, Vuolffs milch: Hispanis, Leche tresua, & Leche tregua: Gallis, Herbe à laich.*

Pityusa. Cap. CLX.

PITYVSAM specie à cyparißia differre constat, etsi tithymalorum generi aßignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: folijs piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: semine instar lenticulæ: lato: radice crassa, candida, succo referta. Quibusdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

Pityusæ consideratio. *PITYVSA, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinę Esulam maiorē nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapsiæ radices pro eodem subijciunt, ut superius in tripolij mētione diximus. Quod cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum uerò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autē de exteriore corticis mēbranula, quæ uiridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula maior sit Mauritanis alsebram, uel sebrā, satis liquidò ex Serapione colligi potest, utpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, ut planè falli putem Brasauolum, quippe qui certò sibi persuadet, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotijs aluum soluētibus Esulam imponit cognomine chamæpityn.*

Fuchsij opin. reprobata. *Vnde Fuchsius in suis doctißimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithimali speciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quæ in uniuersum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non absre esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia paßim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus maior, adeò ut quibusdam in regionibus, ut in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridißimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (ut Mesues est auctor) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius usus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui pityusæ radices legitimi turpeti uice suis inserant medicamentis: sintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo.*

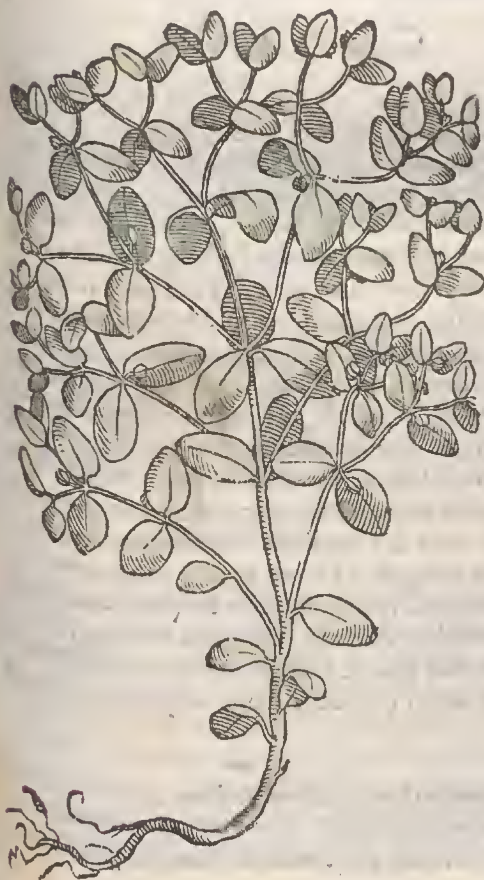
Pityusę uires ex Galeno. *Id quod Galenus apertè testatur lib. VIII. simplicium medicamentorum, dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, ut illi, quódq; similiter illis purget, cæteraq; omnia uiribus illis est adsimilis.*

Nomina. *Ea Græcè πιτύουσα, Latinè item Pityusa uocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: officinis, Esula maior: Italis, Pitiusa, & Esula maggiore.*

Lathyris. Cap. CLXI.

PEPLVS.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. gignũtur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum summis surculis gerit, triplici loculamento insignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercursantibus membranis, inter se distincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. Nullus radicis vsus. totus frutex lacteo succo turget, vti tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: sed aqua frigida postea sorbenda. trahunt autẽ bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cũm gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

LATHYRIN officinæ Cataputiam appellant. Planta est uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequẽtissima nascitur. Apud Insubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq; eliciat, cacapuzza uulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus et ricinus, ijsdem quoq; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in suo libro de compositione medicamentorum, ubi ita scribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uerò, qui deiectionem non desiderant copiosam, iubendum est, ut integra deuorent, præsertim si qui sumit, malo fuerit stomacho. hæc Actuarius. Lathyris uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lathyris, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tũ quòd codẽ illis modo purget, totaq; illis facultate similis sit. nisi quòd semen gustãtibus uideatur dulce: quòd sanè etiam maximè purgatoriã uim obtinet. Quæ planta λαθυρὶς Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, seu Mahendaue: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring kraut, Spring, koerner, & Tereib koerner: Hispanis, Tartago: Gallis, Espurge.

Lathyris consideratio.

Lathyris uires ex Gal.

Nomina.

Peplus. Cap. CLXII.

PEPLOS frutex est lactei succi plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, fere dodrantali, humi respersa: semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus scatet auxilijs. Vnicam radicem habet, superuacuam, ex qua fruticat: nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in vmbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsonijs inspersa conturbat aluum. muria conditur.

Peplis. Cap. CLXIII.

PEPLIS, quam aliqui syluestrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: folijs satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rudentibus. semine sub folijs

lijs rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, acdari, vti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet uires.

Pepli, & peplidis cōsid.

PEPLVM herbariorum uulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno euulsam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur. Vires utriusque ex Gal. *Vtriusque uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita scribit. Peplos, quidam uerò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturq; plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans.* Nomina. *Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & uulgo, Esula rotunda. Quæ uerò πεπλὶς Græcè, Peplis quoq; & Peplium Latinè dicitur.*

Chamæsyce. Cap. CLXIIII.

CHAMAESYCEN aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternum digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

Chamæsyces consider.

NASCITVR Chamæsyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaq; quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamæsyces uires ex Gal. *Chamæsyces uires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò crassas oculorum cicatrices detergunt. Sed & hebetudinem uisus à crassitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia.* Nomina. *Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamesyce pariter Latinè uocatur.*

Scammonia. Cap. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab una radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil crassitudinis præ se ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirsutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui odore, succo grauida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alij scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subiectis iuglandium folijs, profundunt succum, siccatumque exrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini: fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim euenit adulterato, quod admisto sit tithymali lacte) sed longè magis anteà narratis. item si non uehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentum est. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura, uel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, alióve semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorij sales, drachmis uiginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, vuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & rosaceo perfunduntur.

Scammoniæ, eiusque succi consider.

SCAMMONIVM, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: sed quod probatissimum sit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum sit, quas optimo tribuit Dioscorides, hactenus nunquam, ut ingenue

nuè fatear, sum consecutus. Nec mirum mihi quidem uidetur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum sit, & Iudaicum, compactum, densum, graue, & erui fortasse farina, tithymali lacte, alijsq; imposturis uitiatum, & illud denique, quod ut omnium deterrimum, Dioscoridi improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præstantissimum Scammonium existimant, quod linguæ saliua madentis contactu, facilè, confestimq; albescit. In quo Dioscoridis doctrinam hi negligere manifestè deprehenduntur: quandoquidem ipsius Dioscoridis admonitio est, ut non solùm illi experimento fidere conueniat, sed etiam alijs, certioribusq;: id nanque euenit adulterato quoque lactis tithymali admistione. Quamobrem medici, qui Christianam religionem, ac pietatem colunt, si probè, sanctèq; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus suos quisque pharmacopolas moneat, instetq;, ut laudatissimum quærant, habeantq; scammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum passim est usus ad humores in morbis deijciendos, sit basis, qui ijs adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta. quo certe nihil detestabilius, nihilq; execrabilius esse potest. Sed caueant seplasiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: aliâs enim sciant, errorum perniciosorum, quos sæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem scammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ sunt, tithymali succo sit uitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, uel quindecim eius grana aluum pluries resoluant, cùm synceri drachma, Dioscoridis testimonio, id uix præstare possit. Plantam, è cuius radice scammonium colligitur, uidimus primùm Neapoli, allatam (ut quidam seplasiarius asserebat) ex Gargano Apuliæ monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij uiribus meminerit, cùm tamen pleraque alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliâs sæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in suis alijs monumentis. Scammonium, auctore Mesue in suis simplicibus deiectorijs, quinque corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quòd flatus quosdam mordaces gignit, usqueadeò uentriculum lacessentes, ut sumentibus nauseam commoueat. Noxa hæc tollitur, si in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta undiq; circumlita, præsertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obstructionibus uiscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, sed potius pulpa, rosarum & uiolarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoe, aut factitio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uasorum enim oscula plusquàm par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq;, nempe mastiche, cydonijs malis, succoq; ab eis expresso & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentisq; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala pòst sumpta, & calida aqua pòst bibita: utpote quæ medicamentum ocyus à uentriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac uentriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem suam præstant. Deijcit scammonium ualentissimè bilem, quam & à uasis, et à sanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud sanè alijs medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia. Plauta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Scammonij læsiones.

Nomina.

Chamelæa. Cap. CLXVI.

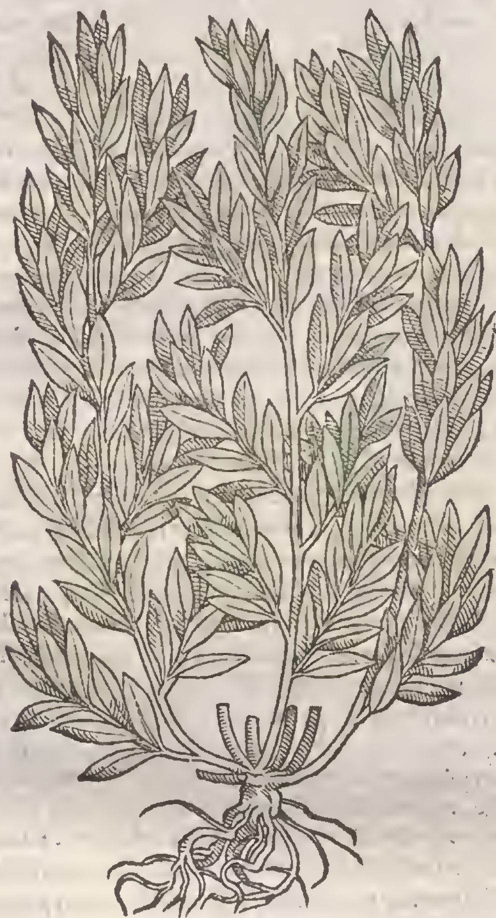
CHAMELAEA surculosa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ similitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ gustata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, folijs præsertim in catapotio deuoratis. nanque duæ absinthij partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liquescunt: siquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, sordida ulcera, & crustosa repurgantur.

Thymelæa. Cap. CLXVII.

THYMELAEA est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binum cubitorum: folijs chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, uiscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si uiginti granorum pars interna bibatur: uerùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere,

tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

CHAMELAEA.

THYMELAEA.

Chamelææ, & Thymelęę confid.

CHAMELAEAM, *pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetùi ac tuti ex eorum scriptis elici poßit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furiosa existit, ut nisi robustißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abrasis uisceribus, apertisq; uasorum osculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numerosæ in uallis Anauiæ montibus Tridentino agro: & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem, quamuis Chamelææ quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus uirescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur.*

Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Auaniensia, unà etiam cum Laureolæ semine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libro IX. cap. XXII. de plantarum historia, ubi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Sumũt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant; sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possum, quòd ex montani illius piperis assumptione plures perijssent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in uita seruassem. Proinde scitè posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi ijs admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen paßim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantùm, quod sciam, commemorauit Galenus in simplicium medicamentorum censu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita scribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida ulcera, & quæ maximas habent crustas, cum

Chameleę uires ex Gal.

cum melle purgare poteſt. Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoque Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezerion, ſeu Almezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uerò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa uocatur: Italicè, Thimelea. Nomina.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Sambucus. Cap. CLXVIII.

SAMBVCI duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisq́ue circinatæ vmbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureum, racemoſum, ſucco madentem, uinoſumq́ue. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum, longè humilius eſt, magisq́ue herbaceo generi aſsignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatisq́ue, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario Sambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur longa, craſsitudine digitali. Eadem utriusque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq́ue detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. vuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit eorum ſpiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: ulcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

SAMBVCVS, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum uerò urbanum, plerunq; in hortorum, & uinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & leuiore conſtat materie. Sunt præterea: qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ Sambuci, & Ebuli genera & vires.

magnitudine, uinoso succo refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è sambuci floribus fronti, & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expressus, uomitum ualentißimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, seruentq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Sambuci vtriusq; vires ex Galeno. *Meminit Sambuci utriusque Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vtraq; sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæacten uocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent.* Nomina. *Planta, quæ ἀκτῆ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus, Iafacti: Italis, Sambuco: Germanis, Holder, seu Holler: Hispanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suseau, & Suyer. Quæ uerò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hispanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.*

Pycnocomum. Cap. CLXIX.

PYCNOCOMON constat erucæ folijs, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi: semine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum. tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duum drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

NVLLAM equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre. Nomina. *Eam ut Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum uocant.*

Apios. Cap. CLXX.

APIOS ramulos duos siue tres iunceos spargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & angustioribus, herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum, exiccatur. Purgat utraque parte is succus, sesquiobolo potus.

Apij, siue Ischadis consideratio. *APIOS, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quanquam non desunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præsertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo statim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinē percurrente: cauliculis iunceis subrubentibus, lacteo succo madentibus: radice exterius nigra, interius cādida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theophr. lib. IX. cap. X. de plant. historia, Apion his notis repræsentauit. Ischas, siue Apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis: radice, qua asphodelus, uerùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget. hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me uidisse recordor, ad me misit Venetijs Nicolaus à Sācto Michaele*

le Nouocomensi, medicus singularis ingenij, atq; eruditionis & rei herbariæ peritus. Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum uesci. Sed Ruellij sententiæ non esse subscribendum iudico: nam cùm Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copiosè (ut rustici facere solent) eius radices sumerent in cibis. Apij huius nusquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hæc planta non secus Latinis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur. Ruell. lapsus. Nomina.

Colocynthis. Cap. CLXXI.

COLOCYNTHIS sarmenta, foliaq; satiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, si quatuor oboli cum aqua mulsa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infusæ clysteribus prosunt neruorum resolutioni, coxendicum doloribus, & coli uitijs, vt quæ bilem, pituitam, & strigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, si una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferuescat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulsa, aut passum in eadem incoquatur, & sub diuo refrigescat, potu crassum humorem, & strigmēta alui detrahet: stomacho supra modum aduersatur. subdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis succo vtilissimè ischiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS *planta est tam medicis, quàm seplasiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etsi (ut Mesues est auctor) præstantissimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduersatur, quin & uniuersum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitans. Abradit enim intestina, & uasorum oscula aperit, adeò ut etiam cruenta sæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, nisi prius malefica eius uis prorsus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ uentriculū, iecur, & cor tum roborare, tū tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam uertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirātibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, et diuturna tussi laborantes. Est præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, ischiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur. quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flaxu, & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur. Colocynthidis uires retulit Galenus lib. VI. simplicium medicamētorum, his uerbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in sese continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni preuertens. Viridis ipsius succus illitus ischiadibus prodest. Κολοκυνθὶς sic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita syluestris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, seu Handal: Italis, & Hispanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, & Vuilder kurbsz: Gallis, Coloquinte, & Courle sauuage.* Colocynthidis considera tio. Colocynthidis vires ex Galeno. Nomina.

Epithymum. Cap. CLXXII.

EPITHYMON flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia; & Pamphylia gignitur.

Epithymi cõsideratio.

EPITHYMVM.

IN HAC equidem opinione uersantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodũ Brasauolus Ferrariensis, ut credant, Dioscoridis, aliorumq́; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq́; ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum uerò idem esse uolunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd si uulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet, illud esset, de quo differit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq́; sese conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. XXVI. cap. VIII. ubi sic inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pallioli (rectius fortè pili legendũ esset) rubens. hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam. Horum

Multorũ opinio reprob.

certè iudicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare uidentur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, unde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, uel alium auctorem in hoc minus grauem secutum fuisse, uel seipsum deceptum, ut in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantũ equidem reor, nostri usus, & Dioscoridis epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aetius, & Actuarius, Dioscoridem, et Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cùm ita scribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scrupulorũ quatuor pondere, cum passo, uel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi uexantur difficultate. Quod uerò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit, Epistœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum resoluit: sed utrunq; facultate censetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Episthœbe stœbæ innascatur, atq; Epithymum in thymo nascitur, uel prosilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea testatus est grauissimus auctor Paulus Dioscoridis, & Galeni sectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis heminis. Epithymbrum uerò, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aetius, et Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq́; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum. Verùm cùm compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq́;, quod in thymo, thymbra, & stœbe prosilit, ijsq́; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi uisum est, quòd suo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni; sed etiam in stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe uidimus) in polio, & chamædry. ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epistœbem substitui posse: quinetiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neq; suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adueniens, & in ijs prosiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor ut nõ temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) deprauatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresq́; per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, huius plantæ proprij uidentur; ideo non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse uidetur Dioscorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi florem superius libro tertio (ut Brasauolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam

thymi

thymi particulam non existimauerit esse, sed (ut suprà dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus muscus, & uiscum: quæ tamen legittimæ arborum partes non sunt, sed uiribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem uisco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd, cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo uulgaris usus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpißimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè uestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem spectat.

Epithymum vbi plurimũ.

Et si enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet, quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentißimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum uolo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis errasse deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascẽs.

Plinij lapsus.

Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici poßit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etsi ut fortè alijs doctiores uiderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs uerbis.

Monachorũ expositio vana.

Certißimè à paucis uerus sensus uerborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia. quòd sensus uerborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent. Ε'πίθυμον θύμον ἐςὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρα ἐοικότος. hoc est ad uerbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè uerbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori satureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantum refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuißimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridẽ. quare ne quispiam fortasse putaret utriq; thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est; iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agendum.

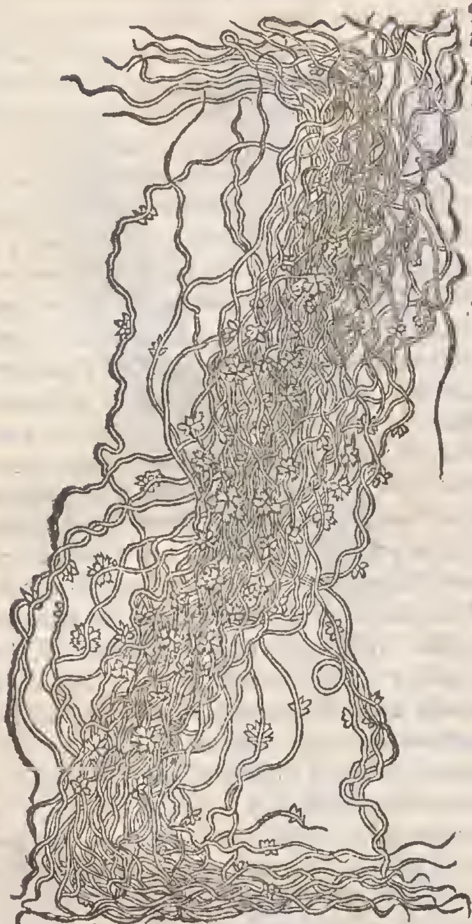
Epithymi vires ex Mesue & Galeno.

Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi usus: datur enim utilißimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuißimè perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Epithymum thymi facultatẽ habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus.

Cassuthæ histor. & vires.

Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo Cuscuta nominetur, cùm à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, siue Cassutha eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longißimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, ut breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam uestita uisitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, uitium capreolis craßitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari libro XVI. capite ultimo, ubi ita scriptum reliquit. Est & in Siria herba, quæ uocatur Cassytas, non tantum arboribus, sed ipsis etiam spinis circunoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd repe-

CASSVTHA.

riantur Plinij codices, in quibus cadytas, non casſytas legitur, quódq; hæc arboribus tantum, & ſpinis ſe circumuoluat, noſtra uerò Caſſutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non auſim affirmare uulgarem cuſcutam eſſe Plinij caſſytam; præſertim cùm in Syria tantum naſci ſcribat ipſe Plinius. Credidere præterea plerique Caſſuthæ eandem ineſſe facultatem, quæ & plantis ineſt, in quibus naſcitur. Quorum utiq; ſententiam potius probandã, quàm refellendam cenſeo, argumento quod Epithymum iiſdem, Galeni auctoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Caſſutha ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Abſtergit, et quadam cum adſtrictione roborat. Iecoris obſtructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitoſis, atq; bilioſis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo ſubuenit. Puerorum febribus auxiliatur: ſed diuturno uſu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, ſi aniſi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præſertim abſinthio admiſta. In quem uſum decoquitur, bibiturq; eius decocti ſelibra, cum ſeſquuncia.

Nomina.

Quod Græci ἐπίθυμον, Latini quoq; Epichari ſeſquuncia. Quod Græci ἐπίθυμον, Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, ſeu Efichemo: Itali, Epithimo: Hiſpani, Cabellos, ſeu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.

Alypum. Cap. CLXXIII.

ALYPON ſurculoſa herba eſt, ſubrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioſo: radice betæ, tenui, referta acri ſucco: ſemine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libiæ, quàm largiſsima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deijcit, ſi menſura epithymo pari cum ſale, & aceto ſumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

ALYPVM.

Alypi conſideratio.

ALYPVM, eiusq; radix (ſi Actuario credimus) nil aliud ſanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipſe enim ſuo de compoſitione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ tripheræ rationem docet, ſic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri inſtituis, alypum, id eſt, album turpetum addas. Idem pòſt, ubi de ſimplicibus medicamentis uomitũ cientibus tractauit, ita ſcribit. Turpetum, quod radix eſt pityuſæ, & album alypiæ, glutinoſam detrahit pituitam.

Opinio quorundam refutata.

Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum deſcribens, prodidit eius ſemen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius ſeminis tantùm uires reddiderit. Sed iis reſpondi poteſt, quòd cùm probè ſciret Actuarius aliam uim ineſſe ſemini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Mediũ herba nobis exemplo erit, quæ, Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter ſe notis diſsidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli auctoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi ſemen inferius atrã purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina uerò, ſi fidem Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat.

Alypi vires ex Paulo.

Eſt autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur, & hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypũ, & Alypiã fieri differentiã. Cæterùm ad nos ſolam radicem diferri, neq; ullum hactenus qui plantã, uel ſemen oſtenderit, me nactum fuiſſe.

fuisse, antea prodideram in commentarijs nostris Italica lingua conscriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditissimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cuius hic picturam damus, quæ quidem descriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorũ censu. Hic de Turpeti uiribus nobis disserendum esset, nisi superius in Tripolij commentatione, eius historiam, ac facultates latius prosecuti essemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda supersint. Herba, quæ ἄλυπον Nomina. Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italice, Alipo.

Empetrum. Cap. CXXIIII.

EMPETRON aliqui phacoides uocant. nascitur in montibus, & maritimis, salso gustu: sed quò propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

EMPETRI herbæ faciem nullis prorsus notis depinxit Dioscorides. Vnde solo nomine nobis de hac herba potius diuinandum esset, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui statui possit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciant, & hæc Dioscoridis obscura quasi ænigmata audeant soluere. Hi siquidem Empetron eam plantã putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari sermone herba di san Piero. Sed hanc nos superius libro secundo legitimum esse crithmum pluribus probauimus. Porrò & ubi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut eã planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron saxifragam esse existimauerit, uires, quas utriq; seorsum tribuit Dioscorides, ipse uni Empetro assignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ saxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est. Empetri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Empetron ad solas purgationes uidetur esse commodum, bilem, ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere ostendimus substantiam salsam. Nominatur item prasoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioscoride in nomenclatura discordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam uocari prodidit, alter uerò prasoides dici ait. Quare non deest suspicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco sit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron simile reddi possit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonstrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini similiter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.

Empetri consideratio.

Plinii error.

Empetri uires ex Gal.

Vitis syluestris. Cap. CLXXV.

VITIS syluestris sarmenta uitis modo prælonga emittit, aspera, lignosa, rimoso cortice, foliis hortensis solani, longioribus, ac latioribus, muscoso flore, & capillacco: fructu exiguis uuis simili, post maturitatem rubente: rotunda est acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enascentes uiticulæ, cibi gratia, sale condiuntur.

VITIS syluestris planta est in Hetruria mulieribus notissima: utpote qua eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm utantur. Hæc constat folijs hortensis solani, sed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum censeo in Dioscoride, non muscosis, ut uulgata habent exemplaria, Oribasij testimonio fretus, qui hoc loco non βρυώδεις, sed βοτρυώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis simili, rubente, ac uinoso. Illud porrò nobis obstare potest, quò minus hæc sit uera Vitis syluestris, quòd etsi eius sarmenta, quibus uiniferæ uitis modo uicinas arbores scãdit, ac uincit, quadantenus aspera uideantur; non tamen, ut in Dioscoridis codicibus scriptum reperitur, rimoso sunt cortice, sed albo. Huic obiectioni ita respondere possum, quòd ea non sit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud φλοιοῤῥαγοῦντα non legatur in Oribasio, facit ut suspicer in Dioscoride hoc loco mẽdum ac uitium subesse. Hinc itaq; moueor, ut hãc pro syluestri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs cõperta sit planta, quæ magis notis omnibus illi respondeat. Theophrastus uitem syluestrem Atragenã uocasse uidetur lib. V.

Vitis syluestris consid.

cap. ultimo de plantarum historia, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, syluestris uitis materies admodum apta fuit. Vitis syluestris uires ex Galeno. *De huius uitis syluestris uiribus scripsit Galenus lib. VI. simplicium medicam. his uerbis. Vitis agrestis racemi extergendi uim habent, ut epheleis, & næuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent.* Nomina. *Quæ uitis* ἄμπελος ἀγρία *Græcis, Vitis syluestris Latinis uocatur: Vite saluatica, Italis.*

Vitis alba. Cap. CLXXVI.

VITEM albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampinisque satiuam uitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis clauiculis complectitur: fructus rubens in uua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & urinam cient. Folia, fructus, radix acrem uim sortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uarosq́; lentigines, & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo usque dum liquescat, sugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes discutit illita ex uino: suppurationes rumpit. medicamento aptè immiscetur, quod carnem exedit: infracta ossa extrahit, trita, & imposita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & uertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita partus, secundasque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, uulsis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad ea dem cum fico. Ad muliebres quoque insessus decoquitur: siquidem uuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Vitis albæ cõsideratio, & uires. VITIS *alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus uias, & propter sepes proueniat. Hanc inter sua deiectioria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus, roborantibusq́; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam ejicit, urinam remorantem trahit, cerebrum mundat, quinetiam pectus, & neruos à pituitosis, putridisq́; excrementis: uiscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item uertiginosis, comitialibusq́;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum uino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & uniuersum purgat uterum, atq; etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum, cineribusq́; incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres uuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatã, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit.* Vitis albæ uires ex Gal. *Vitis albæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modice acrem adstrictionem: quare & urinam moderate cient. At radix & abstergentem, & desiccantẽ, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt,*

gunt, utilis est. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan, seu Nezarchasen: Italis, Vite bianca, & Zucca saluatica: Germanis, Stickuurtz, & Teufel kirhsz: Hispanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & Couluree. **Nomina.**

Vitis nigra. Cap. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocãt, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: uertiginosis, comitialibus, neruorũ resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ uitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigræ consid.

VITIS nigra Hetruscis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, siue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta est. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quãuis non eam, quam asparagi, cũ palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin et in Goritiensi comitatu, ubi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro ueneunt ad ciborum usum. Huic tamen, quæ in Itatia nascitur, illud tantùm obijci posse putauerim, quòd in uuarum colore ab illa dissidere inueniatur, quam Dioscorides repræsentauit, quòd huic uuæ post maturitatem nigrescant, nostræ uerò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd sæpe uiderim solanum hortense quibusdã in locis uuas ferre modo nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs cõpluribus perspicuò cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubẽtes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus regionibus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli, ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illã obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, esse uerã ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, medicus nostræ ætatis celebris, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abunde ostendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda uidetur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum uuis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstrigentem uim, quam habet, utilissimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia similis, nisi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem succo (ut est auctor Mesues) nihil ualentius ad strumas sanandas, si cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq; si tusa, & melle excepta illinatur.

Fuchsii opin. reprobata.

Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaque VITICELLA, siue Balsamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbusculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ similibus, sed longè minoribus magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus quibus sese implicat appositis adminiculis. Florẽ promit cucumeri similem, colore subluteum: fructum utrinq; turbinatum, oui ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius

Viticellæ, siue Balsaminæ historia.

tius

BALSAMINA.

tius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto, & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & nascitur. Folia uulnera recētia glutinant.

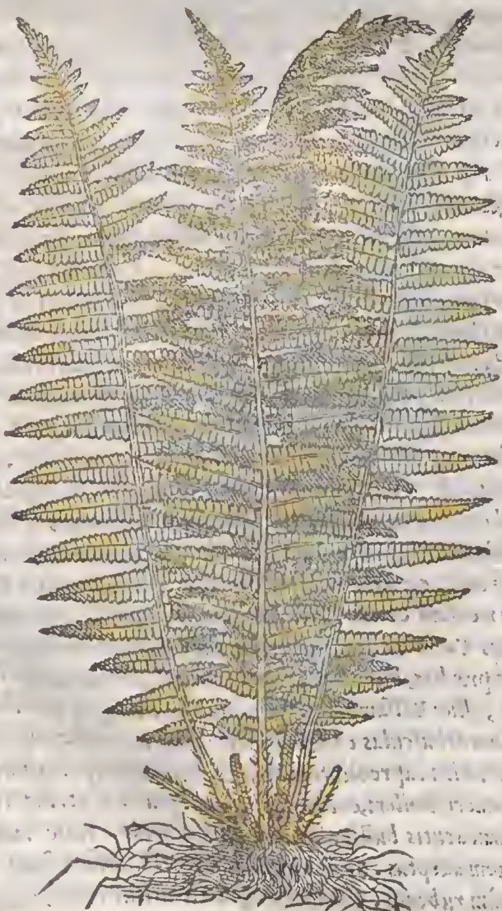
Viticellæ uocatæ uires.

Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo; fitq́; inde oleum præstantissimum ad arcendas uulnerū, mamillarumq́; inflammationes, doloresq́; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosq́; uteros siphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum miré auxiliatur: in quem usum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut é semine lini expresso, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambustis tam igne, quàm aqua. Punctis, sauciatisq́; neruis utiliter illinitur: quin & uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet. Scribunt recentiorū quidam, steriles mulieres fœcundas fieri, si à balneo medicamētis utero confcrentibus parato, hoc oleo uteri osculum sibi perunxerint, ac demum suis se iunxerint uiris. Ramicosis pueris efficax remedium est, si eo locus sæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mēsura ex plantaginis, siue equiseti decocto, intestinorum uulnera sanat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & intestinorum tormina. Porrò illud hic prætereundū non est, ne forté huiusce plantæ nomina alicui imponāt, quód sunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddā, illud scilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abunde disseruimus.

Nomina.

Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Fesire sentanim, Fesiresim, Alsiresim, siue Fasersin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hispanis, Congorca.

FILIX MAS.

FILIX FOEMINA.

FILIX

Filix mas. Cap. CLXXVIII.

FILICI folia sine caule, sine fructu, sine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, sub graui odore: radice per summa cespitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, subastringente gustu. nascitur in montibus, & saxosis. Radix latas tineas excutit, sumpta drachmis quatuor ex aqua mulsa: melius si cum scammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: sed qui sumunt, allia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus sagitta arundinea factis, est auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contrà euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit.

Filix Fœmina. Cap. CLXXIX.

FILIX fœmina folijs est filicis, surculosis, altioribusque, & quæ non singulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescunt: aliquæ etiamnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate sumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis sterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, si supergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inspargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

Filicis utriusque historia.

FILICIS *tam maris, quàm fœminæ, quibus scatet uniuersa Italia, meminit Theophrastus lib.* IX. *cap.* XX. *de plantarum historia, his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle subacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à mascula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uero crassam, longam, & nigram. Harum igitur uires sterilitati addixisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus. De ijs etiam scripsit Plinius lib.* XXVII. *cap.* IX. *sic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Est autem singularis, atq; non fruticosa (fortè rectius non singularis, atque fruticosa) breuior, mollior q́;, & densior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq́; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq;, sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vsus radis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum scammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiã bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et libro* XVIII. *cap.* VI. *idem de Filice hæc scripto reliquit. Filix biennio moritur, si frondẽ agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantis ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas uomeri arundine imposita. Filicem utranque prodidit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum differit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non est: est enim amara, paulum habens astrictionis. Quamobrem ulceribus imposita ualenter desiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax est. Similem ei uim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis* πτέρις & πτέριον, *Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, seu Sarachs: Italis, Felce, Germanis, Vualdtfarn: Hispanis: Helecho yerua: Gallis, Osmunda regale.*

Filicis utriusque uires ex Galeno.

Nomina.

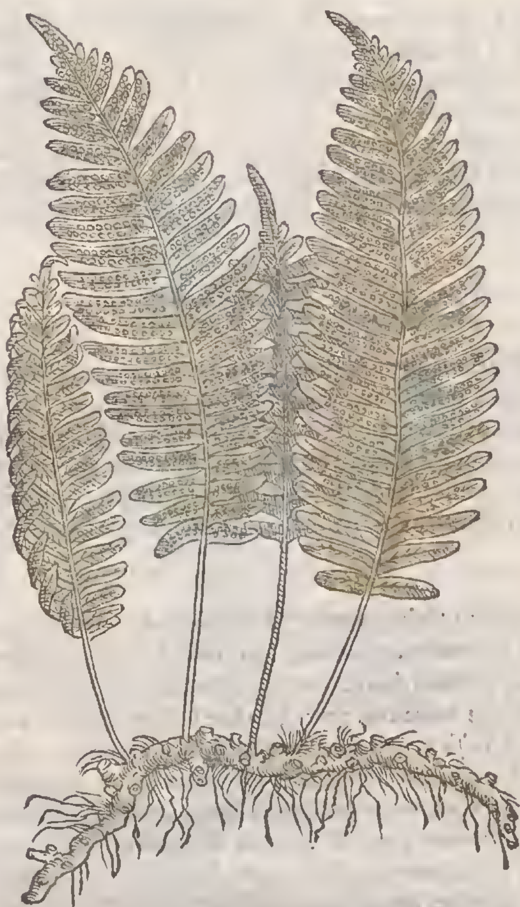
Filicula. Cap. CLXXX.

FILICVLA nascitur in muscosis petris, uetustis arborum caudicibus, præsertim quercuum, palmi altitudine, filici similis, subhirsuta, non tenui perinde diuisura. Radix pilosa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, crassitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, austera aliquantùm, & gustu subdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piscibus, aut beta, aut malua, ad aluum soluendam. Aridæ farina aquæ mulsæ inspersa, detrahit bilem, & pituitam, trita luxatis efficaciter illinitur, & aduersus rimas, quæ inter digitos fiunt.

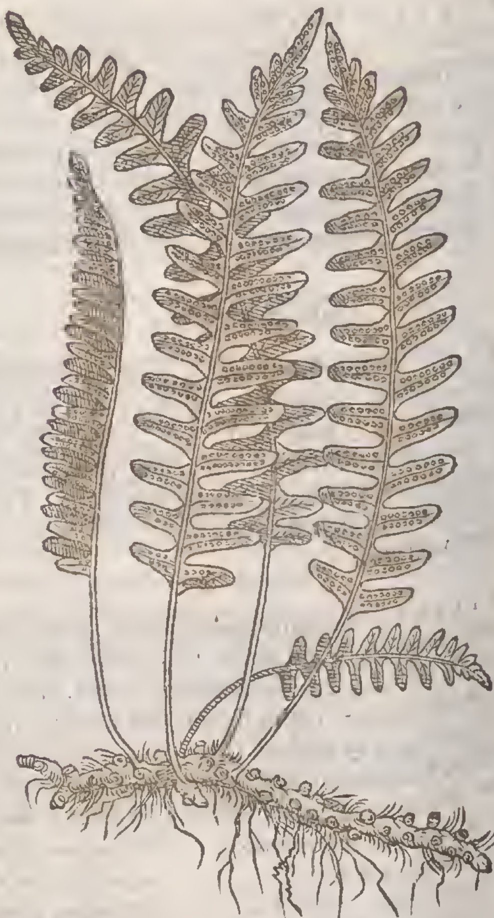
Polypodii cõsideratio.

POLYPODIVM *Latinis Filicula nuncapatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioscorides differit, omnibus notum est, quòd ubiq; lo=*

POLYPODIVM.

POLYPODIVM ALTERVM.

corum frequens proueniat. Alterum uerò non nisi paucis cognitum esse reor, folio aspleni, sed longiore, uiridiore, magisq; per ambitum laciniato: radice priori simili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum nascitur in montium syluis. Nos copiosum uidimus, legimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breue, ac compendiosum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Mesues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ solo, aut muscosis lapidibus innascitur, suo quodam exuberante, inconcoctoq; humore maximè uentriculo sit noxia, quòdq; ipsum flatibus repleat, ac etiam subuertat. Id quod postea in uniuersum de omni Filicula subiunxit, dicens. Polypodiũ inter ea recensetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: subuersionem, & nauseam facit. In quo tamen Mesui refragatur doctissimus Manardus Ferrariensis, asserens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq; purget, corpora extenuare non possit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adstipulandum censet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes auctor est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius.

Polypodii ui res ex Actuario, & Gal.

Polypodium (ut testatum reliquit Actuarius in libro de compositione medicamentorum) bilem, & præsertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis seni scrupuli adfusa aqua mulsa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat assignauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem simul & austeram habet uincentem qualitatem, ut facultatis sit admodum desiccantis, citra morsum tamen. hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesuem rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus testis est grauissimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non possit (ut inquit Mesues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.

Nomina.

πολυπόδιον quod Græcis, Latinis similiter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritanis, Bisberg, Albeig, siue Beffaigi; Italis, Polipodio: Germanis, Engelsuesz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hispanis, Filipodio, & Polipodio: Gallis, Polypode.

Dryopteris. Cap. CLXXXI.

DRYOPTERIS nascitur in ueterum quercuum muscu, filici similis, multò minore foliorum incisura, radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Psilothrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm usque dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

NON

DRYOPTERIS.

Non aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis, muscosisq́; (ut Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notißima est. Dryopteridis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ δρυοπτερὶς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.

Dryopteridis consideratio.

Dryopteridis facul. ex Gal.

Nomina.

CNICVS.

Cnicus. Cap. CLXXXII.

CNICVS folijs constat oblongis, per ambitum diuisis, asperis, spinosis, caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Huius flore in obsonijs utuntur. Seminis tusi, & expresi succus, cum aqua mulsa, uel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Svnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura utantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut auctor est Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum unum, alterum syluestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in usum medicinæ semen tantùm uenit. Quod (ut Mesues inquit) haustum supernè, infernéq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & sacchSaro eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, uocem clarificat, prolificumq; semen auget. Cnici uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis foris eo uti uolet. Eius planta κνῖκος Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, siue Charthom: Italis, Zaffarano Saracinesco: Germanis, Vuilder saffran: Hispanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran bastard, & Saffran sauuage.

Cnici consideratio.

Cnici uires ex Geleno.

Nomina.

Mercurialis. Cap. CLXXXIII.

LINOZOSTIS, aliqui parthenion alij hermû botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cogna-

tis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendum. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis consid. & historia ex Pli.

MERCVRIALEM, *quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modò medicis, ac seplasiarijs uulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunq; imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hîc pluribus differamus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib.* XXV. *cap.* V. *ijs uerbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermũ poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta geniculа stante, rariore, ac breui, contortoq;, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantúrue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas: eas ad hunc modũ adhuc medicorũ nemo nouit. Ille eas uuluæ cũ melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasq;. Hoc idẽ præstare potu, fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cùm uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale, & melle admisto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Eius quoque uires descripsit Galenus libro* VII. *simplicium*

Mercurialis uires ex Gal.

medicamentorum, sic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur. Λινόζωστις *sic Græcè, Latinè uerò Linozostis & Mercurialis uocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel kraut: Hispanicè, Mercuriale, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale.*

Cynocrambe

Cynocrambe. Cap. CLXXXIIII.

CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantem altitudine emittit, mollem, subalbidum: folia mercuriali, aut hederæ similia, certis interstitijs subalbida. semen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamque detrahit.

VIDETVR Rellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice syluestri. Qua in re (si ita esse credidit) aperte errasse deprehenditur, quòd præter syluestrem atriplicem, etiam comperta sit legitima Braßica canina, quódq; de syluestri atriplice simul cum satiua scripserit Dioscorides libro secundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem spuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in uijs, & in uineis, nulla prorsus descriptioni reclamente nota. Differt hæc ab agresti atriplice non modò folijs, & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex syluestris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe uerò binûm palmorum longitudine contenta est. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris simplicium medicamentorũ. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hîc agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Braßica canina appellatur: Italis, Mercorella bastarda: Germanis, Vuid bingel kraut.

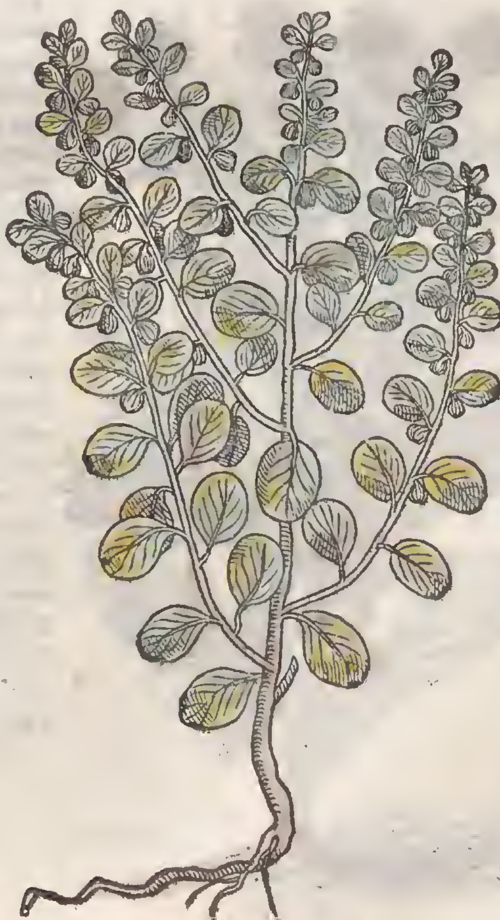
Cynocrábes consideratio. Ruellij error.

Nomina.

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

Heliotropium maius. Cap. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos est effigie scorpionis caudæ, unde scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut subfuluus, incuruatur ut scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis, nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemque per aluum extrahit: contra scorpionum ictus in uino potum, & illitum prodest. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam unam ante accessiones, seminis grana quatuor cum uino quartanas finire, tria uerò tertianas. Illitum semen formicantes uerrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriaseis uocant, podagricis, luxatisque utilissimè illinuntur. menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

Heliotropium minus. Cap. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: semine acrochordonum uerrucarum modo, pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota, adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Pensiles uerrucas, quæ acrochordones uocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropij utriusq; consideratio.

HELIOTROPION maius, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, ubi frequentissimum uisitur, passim ferè prouenit, in campis, secus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoque doctissimo, plurimùm errare uidentur, qui censet Caleudulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha existimatur, esse Heliotropium maius, nanq; omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropij flos, non semen scorpionis caudæ effigiem repræsentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacos esse putatur) similitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio assignata mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum, & astacorum caudæ forma inter se maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quòd efficacissimum sit aduersus carcinomata, & ulcera gangrænosa ad quæ magno admodum successu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Cæterùm Heliotropium minus uidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idq; compluribus ostendimus, ut quod picturæ satis respondere mihi uideretur. Quòd autē huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen utriusque meminit, sed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioscoridi accepta referre potest. Sunt è recentioribus (ut suprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM existiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteósue proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florū colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi passim acetarijs adhibent. Gustu est adstringenti, cum quadam leuiusculua amaritudine. Ex quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam scriptis tradiderunt, menses ciere possit. nisi id fortasse fiat ab occulta quadam facultate. Siccatæ puluis cauis dentium immissus, dolorem leuat. Vt Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiā Latini Heliotropiū dicunt: officinæ & uulgus, Verrucariam.

Calthæ consideratio, & uires.

Nomina.

CALTHA.

Scorpioides.

Cap. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula est, folijs paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

SCORPIOIDIS speciem Calendulam nominatam haud dubiè esse censerem, si folia, sicuti semen. Scorpioidi responderent. Verùm cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; prosiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uersantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm superioribus annis in Foroiuliensi agro in Ciuitate Austriæ quodam in hortulo clarißimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc eadem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut singulis plantarum descriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me misit quidam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Quam sanè suis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etsi non desunt uiri doctißimi, qui aliter sentiunt. Scorpioidem breuißimè perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, desiccat uerò secundo. Ea non secus Latini Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὲς appellatur.

Scorpioidis consider.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Nomina.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto disseremus de uinis, & metallicis, à uite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

VONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impossibe esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda ueniunt; ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimaui, si hîc in uniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plurà in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactùm relinquatur.

Varia de generatione lapidum sententia.

Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur.

Aristotelis opinio.

Fieri enim lapides, Aristoteles auctor est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, é quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquescentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquescentes absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quòd profectò haud ita se habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terrã. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex uelocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides é cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quamuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristeles in aere lapides gigni posse. Nempe is lapidem é cœlo delapsum uentorum ui in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quod planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint uiolentissimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.

Theophrasti opinio.

Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, alióue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerùm alijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verùm enimuero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiã pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia uerò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum species pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spissitudine, aliáue facultate sunt insignes.

signes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti sententia; nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam dici possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit. Cæterùm Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit, Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cùm iandudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassóq; humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat; sed ex puro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quondam glaciem colore repræsentant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidißimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentißimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis obliniuntur, quæ cùm tenuißimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertißimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usqueadeò imitantur semina saccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerumq; cinnamomum, ut ijs capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos sacchari, eiusq; confecturarum auidißimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contecto nihil ferè dißimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potißimùm calcario constāt. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsura, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuerò succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel quòd calor tamen coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi poßit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuētæ fuerint in lapidem cōuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoq; ingenuè fateri possum, arboris ramū ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculū lapidē factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omniū spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oßibus, tum etiam testaceis piscium operimētis euenisse comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris; buccina, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hāc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terrā superat. Sūt præterea ramenta saxorū, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescēs, qui cùm in aerem effluxit, in lapidem concrescit. Omne deniq;, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur. Nihilo secius in metallorū ortu & materia, de quo iam nobis differendū est, auctores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorū, alia chymistarum, alia astrologorū sententia, quibus etiā accedit opinio imperitißimi uulgi, quæ tantum ab alijs dißidet, quantum à ueritate, & à ratione prorsus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò saxa; sed etiam me-

Auicennæ opinio cōprobata.

Plinij opinio explosa.

Varia de metallorum ortu sententia. Vulgi opinio explosa.

talla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquã aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed uehicula, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum inditio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos uirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hîc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aeris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat: Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & uis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis. quæ tandem diuturno orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liquescunt, ut fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; appositæ affectiones, resolutio scilicet, atq; liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non est ignorãdum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidẽ densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simul atq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore

Causa metallorũ efficiẽs.

gore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatißimi auctores testantur. Cuius guttæ solo perfusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere densantur, & lapidescunt. Quòd si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse uidetur, quòd aquas cum terra permistas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam uim, quæ idipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoq; gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiuntur, cùm purißimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias pregrediamur. Colorum itaq; discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus, & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quòd fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uasa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uasa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide læuigata, admista aqua, infecta ruso colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli nostrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in ceruleum præstantißimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi poßint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor uel terram in flauedinem quandam synceram uerterit, anteaquàm cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uerò suum colorem habet, & eum equidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quàm quòd adustæ terræ, quàm poßident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiusce modi uasis uel coquuntur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosißima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, ut grauißima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq; metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehenduntur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit; sed etiam

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores vnde uarij.

Metallorum differentiæ plures.

etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam fossitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaq; mistio rei siccæ cum humida facta sit, ut sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectißima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purißima terra sit optime cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deteriorémque mistionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stagnum, quòd ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stagnum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diuersa discrimina.

Sed ad lapides nostra reuertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, uel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis differendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemq; ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, qui translucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigrore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm à succorum diuersitate, cùm scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atque adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, ut crystallus, & iris, gemma sic ex argumento uocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dißimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis uiridibus, ut smaragdi, ac prasij: siue è caeruleis, ut sapphiri, cyanei, & iaspidium quoddam genus: siue è rubris, ut carbunculi: siue è purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidißima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici poßit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem læuorem aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoq; radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine uitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula uerò ob partē albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neq; nitent, neq; pellucent, ex craßißimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spißitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris uerò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus. is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoq; euenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate. nam cùm ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuißimi pumices. Contrarium planè fieri constat: si humor undiq; in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in causa est, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, uehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum ualidißimè cogat, & constringat. Atq; ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & dißiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poßint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferiores populi paßim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur.

utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidē dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel absumunt, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri giguntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam refert, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, uel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aetite uisitur: si uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in geode: sin succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est craßior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapides, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoq; Duini castro ijsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neq; me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quàmuis minimis in lapidem uersos. tot tamē admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces foßiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. XXIIII. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quàm fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces foßiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminū delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces foßiles inueniuntur circa Heracleam, atq; in alijs plerisq; Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin & in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

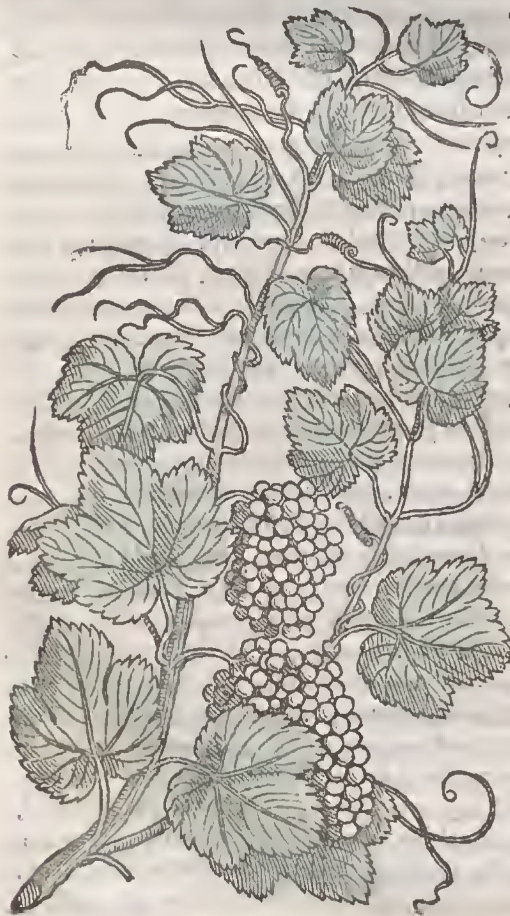
Terrarū breuis enarratio

Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; uniuersim aliquid disseramus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re foßili, neq; cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aerem, glutinosa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis, & acris. Illa uerò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel foßilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate deniq; nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque foßilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stagnum, & syncerißimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, praßius, chrysocolla, & chalcantum. Flauo luteóue colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scißilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace.

Quædam

Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicãte, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis uersicolore, ut achates. Apsictou uerò nigram rubentes uenæ distinguũt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædã sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, ut eristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Fossilium facultates. *Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam resistunt uenenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit uires superandi uenena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari ueneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur uenenis, ut sal morsibus uiperæ, cerastis, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus uerò fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, ut hieracites. alia os uentriculi gestatu & appositu roborant, uelut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibens, ut aetites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aetites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitũ faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthũ. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierũt, nempe glandulas, & nodos, discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut aßij lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx uiua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis uiribus prædita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim & reprimit, & discutit; sal abstergit, & adstringit. Sunt deniq; quæ uires easdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atq; hæc quinq; chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se uiribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentũ, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, uel maximè sumentes affligũt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiscera erodant, ueluti sandaracha, & auripigmentum: uel quòd spirandi organa occludant, ut gypsum, & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.*

VITIS VINIFERA.

Vitis Vinifera. Cap. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concrescit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam accensa

censa sarmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & uiperarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Labrusca. Cap. II.

LABRVSCA duorum generum est. Alterius vua non maturescit, sed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti similem.

Vua. Cap. III.

VVAE recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In vinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed vesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus vinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi uim obtinent: stomacho vtiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis viniferæ vuæq; consideratio.

VITIVM omnium genera, quæ non modò gratißimas, dulcißimasq; uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauißimumq; potum largiuntur, quot & qualia sint, hîc scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quàm rusticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumq; historia non poßit aptè, atq; etiam distinctè loqui. Vt autem & uites ipse, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum nō duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, uel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ auctoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorādum est, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atq; uuis maximum detrimentum, si braßica seratur inter uites. siquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braßica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud plerasq; nationes in cœnæ initio capitatam braßicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòst sumpta crapulam discutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, semper suis mensis braßicam interponant, uel recentem, uel muria asseruatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est auctor) itemq; circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametsi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant uuas. Vuas sine uinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde coniunctis partibus, et ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur.

Vuarum facult. ex Gal.

Sed ut iam uuis suas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac uentriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorsus debent, utpote quæ uentriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, seu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, Vigne. Quæ uerò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labrusca Latinè dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuild ueinreb: Gallicè, Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis, σταφυλὴ Græcis uocatur: Arabibus, Haineb, Germanis, Veinbeer: Gallis, Roisin.

Vua passa. Cap. IIII.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milij, ac hordei farina, & ouo, ualet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuæ passæ cõsideratio.

VVAS PASSAS, quarum ubique uulgaris & frequens est usus, omnibus notißimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paßis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetias conuehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuersum uuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis satis colligi potest, ipsum omnis generis uuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusq́;, quales sunt scybelitides, priusquàm mandant, semina eximunt, quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassamq́; habent, easq́; prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo. In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, sunt maximæ. hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usqueadeò priuãtur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris angustiæ, tußi, exasperatis faucibus, & renum, uesicæq́; uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uuas passas sine uinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimùm commendat. Contrà uerò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uersari existimem medicos alioqui

Medicorum error.

ætatis nostræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam passam paruam uulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq́; potißimùm, ubi uuæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, uel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minutæ paßim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatæ. Quapropter si hoc tenui uuarum passarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenũ, easq́; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet paßis uti, quæ gustui acerbitatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ

Vuæ passæ uires ex Gal.

uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent: & austeræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachũ roborant, & uentrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passa contemptilis uideri poßit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorẽ: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, fitq́; ipsa haud facile putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem paßis, ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex paßis uuis tali qualitate in corpus distribuitur,

qualis

qualis ipsarū natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerū ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uerò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quàm caricæ subducant, abstergeantq́;, magis tamen quàm illæ stomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis σταφὶς, Vua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, Passas: Gallis, Roisins en captz. Nomina.

Oenanthe. Cap. V.

OENANTHE vocatur vitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in vmbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria: quare pota stomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est. capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægylopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasq́; cum melle sanat.

OENANTHEN non illius labruscæ modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed florètenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quod in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini œnanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abunde constare arbitror, nõ tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus lib. VIII. cap. I. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quartū œnanthes. sic autem appello uitium syluestrium germen unà cùm floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthen uuam, non florem esse censet sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet. est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere poßit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hîc non duximus silentio dißimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctißimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in VI. suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusa Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subijcit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uesicæ, & follis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ auctoritas, & testimonium est, quem credere oportet uera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentißimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic cõtrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia syluestris uitis ui multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne sauuage.

Oenãthes cõsideratio.

Marcelli Vergilij lapsus.

Nomina.

Omphacium. Cap. VI.

OMPHACIVM succus est acerbæ vuæ nondum maturescentis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, vsque dum cogatur: semperque quod ceruici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, vuam, vlcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera vlcera, nomasque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est vtendum, valde siquidem exurit.

Omphacij consideratio.

OMPHACIVM ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thasijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum uinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, fæx uerò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absq; sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum usum.

Omphacij uires ex Gal.

Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. simpl. medic.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi potest. quippe cùm id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuilibet alij, quòd refrigerare uelimus.

Nomina.

Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani; Agraz: Galli, Veriust.

Vini natura. Cap. VII.

VINO vetere nerui læduntur, & reliqui sensus; quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui intestinæ alicuius partis imbecillitatem sentiunt. attamen in secunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & vrinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad victus sanorum, ægrorumque vsurpatur. Album, tenue, stomacho vtile, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum verò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium est, medias inter vtrunque vires habet. In secunda tamen, & sinistra valetudine, cùm primis laudatur album. Quin & vina sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, aluum & interanea vt mustum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uesicæ aptissimum. Austerum per vrinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque vrinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à valetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod vuis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græci sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus reuocant. faciunt aduersus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & vesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesq;. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priuatim, prodest melampsithium, si venter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac vesicæ aduersatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ verò aparachyta vocant, vt quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit stomacho vtile: sed vesicæ nocet, atque ijs qui visus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: vetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cùm sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho vtile: Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur, minusq; ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Parætypiano simile est, sed vrinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est. benè alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis vtile. Lesbium facilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat; vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungósve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si venter

venter, aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Conueniunt ſudatoribus, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, maximè alba, vetera, & odorata. Quæ tamen vetuſtate dulceſcunt, renibus, ac veſicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in ſuccida lana imponuntur: tetra vlcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, auſtera, & alba, ad ſanorum victus vſurpantur. In his præſtant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico ſinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheſo. Craſſa uerò, & nigra ſtomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & auſtera ſtomacho proſunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida vehementius vrinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruoſque largius pota tentant. In media ætate, vt à ſeptimo anno, potui ſaluberrima ſunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & conſuetudine, & qualitate uini definiatur. Non ſitire, & modicè cibos prolui, optimum eſt præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè aſsidua: ſiquidem obſeſſos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè poſt aquæ potus, vtilis: nanque modo quodam ex alto euocat, ſenſileſque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit ſpiracula. Sed aquam poſt vinolentiam bibere oportet: ſiquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

CVM profectò Vinum ſit liquor omnium ſuauiſsimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præſtantiſsimum ſubſidium, uitalium ſpirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum inſtaurator optimus, cor lætificet tueaturq; ſummopere, nulli mirum eſſe debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quaſi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipſum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio eſt) ſit uitioſum, ſi uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculoſos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliâs ſi in eius uſu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficaciſsimum habetur. quandoquidem puriſsimum generat ſanguinem, ocyſsimè in alimentum uertitur, concoctionem in quáuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, ſpiritus uiuificat, urinam ciet, flatus diſcutit, innatum calorem auget, conualeſcentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, ſanguinem turbidum clarificat, obſtructiones aperit, alimentum in uniuerſum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementoſum deijcit. Sed ſi modus abſit, & ſine ratione, ac temperamento ſumatur ingurgitetúrue (quod facere ſolent ebrioſi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim ſecus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor ſuffocatur, atque paruus ignis magna lignorum ſtrue extinguitur. Præterea cerebro, ſpinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obeſt. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et pernicioſi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepſia, paralyſis, tremor, ſtupor, ephialtes, catalepſis, conuulſio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, deſtillatio, ſurditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam uinum intemperatè hauſtum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentioſi, loquaces, effræneſq; fiant, quòd furant, menteq; moueantur, quòd deniq; aleæ, libidini, ac rei venereæ ſemper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adſcribendum eſt, quàm uino immodicè ſumpto. Adde quòd memoriam diſsipat, ſenſus omnes perturbat, aſsiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne ſingula perſequar, quæ recenſere longum eſſet, & audire moleſtum ijs, qui nimium uino dediti ſunt. Cæterùm Vinum magis ſenectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id ſiquidem frigidam ſenum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adoleſcentibus ad uigeſimum annum uſque minimè concedi debet, ſi Galeni ſententiæ ſubſcribendum eſſe putamus, qui libro ſecundo de tuenda ſanitate, nil aliud aſſerit uinum eſſe pueris, & adoleſcentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoq; eſt, ne in ardoribus æſtatis uinum niue, aut glacie, aut gelidiſsima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, inteſtinis, ſpleni, iecinori, renibus, ueſicæ, utero, dentibuſq; maximè noceat. Quare admirari non licet, ſi tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit. item conuulſionibus, reſolutionibus, apoplexia, ſpirandi difficultate, urinæ ſuppreſsione, calculo, uiſcerum obſtructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & perniciali bus morbis. Proinde ſcitiſsimè Galenus libro de cibis boni, & mali ſucci, hæc prodidit. Qui non exercentur ſumma æſtate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuiſq; & uini refrigerati uſum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilem læſionem inferant; ſenſim tamen, occulteq; creſcente uitio, cùm iam ætas progreſſu temporis inclinauerit, articulos, neruoſq;, & uiſcera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non poſſunt. Ad hæc in tuenda ſanitate diligenter procurandum eſt, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie ſumitur, ſit mundum, purum, clarum, odoratum, & ſapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & guſtu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, ſed etiam ſanguinem corrumpit. Quapropter fœliciſsimè ſuam tuentur ſanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritienſi comitatu, ubi ſanè generoſiſsima uina naſcuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modeſteq; pota, ad tuendam ſanitatem mirificè conferunt. Id quod ipſe experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè teſtari poſſum. nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuiſſet, quem totius corporis imbecillitas conſecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm uſu, me priſtinam meam ſanitatem, & integrum robur adeptum eſſe certo ſcio.

Vini facultates variæ pro modo vſus.

vinũ cui ætati conueniat.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. cap. VI. ubi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rarißimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuiq; gratißimum. Potum ualenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in uniuersum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, felicißimos esse eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuersum quotidiano usui magis conueniant, hìc longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit Nomina. *proditum, atq; etiam de omnium uinorum uiribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein: Italicè pariter, & Hispanicè, Vino.*

Vinum Omphacites. Cap. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, siccata sole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumque vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi vina non nisi post multos annos bibi possunt.

Lora. Cap. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoque decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextarijs, post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exolescit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti sæpe desiderijs eorum obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, vbi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis, & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno. *LORA alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem loram faciendi modum libro II. de alimentorum facultatibus ijs uerbis tradidit: Vinaceorum quoque dilutum Græci τρύγα uocitant. quod rursus ab Atticis δευτερία, à nostratibus σεμψυλίτις, id est, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi satis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, sic ut hoc quoque potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερίαν dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraq; lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: sed nõ pauca subest diuersitas ex uaria uuarum specie, è quibus uinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per urinas excernetur: sin uerò acerbæ, & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinosiusq; efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea* Nomina. *δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Vinum è Labrusca. Cap. X.

VINVM è syluestri vua nigrum, adstringit: prodest alui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione, & contractione opus est.

NON desunt in Hetruria, qui uinum è Labruscæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiscent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eò rustici in alterius uini penuria. siquidem constat dulce simul, et austerum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc gustui omnino insuaue, adeò ut tantum medicamenti uicem expleat, ubi adstrictione sit opus.

Vinum melitites. Cap. XI.

MELITITES datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, urinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum uitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abſtemiis: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod fit è uino uetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia uaſa transfunditur.

Mulſum. Cap. XII.

MVLSVM è uetere uino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur, minus enim inflat, ac celeriter id genus in uſum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, urinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus uini metretis, admiſta una mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſsit, mel cum uino coquunt, & ita transfundunt. Alii utilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis unum mellis addiiciunt: & ubi ferbuerit, uaſe recondunt. dulce autem permanet.

Aqua mulſa. Cap. XIII.

AQVA mulſa eaſdem, quas mulſum uires poſsidet. Cruda utimur cùm moliri deiectionem †, aut uomitionem incitare uolumus: ut ijs, qui uenena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſsientibus, peripneumonicis, & iis, qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè uocant, media ætate adynamo uino, aut loræ in recreandis uiribus reſpondet, & ſimilem uim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodeſt. Inueterati tamen uſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribusue conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ ueteris ad unam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adiiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi uendicat.

ALIA ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ auctores, ab hac quæ hic à Dioſcoride traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet, frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota, humida extuſsientibus prodeſt: quin & pus & lentam, craſſamq; pituitam e pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinariosq; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſsimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione in lapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò ut aquæ feræ modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minusq; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (alias fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ deniq; omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum coijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa: hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulſa uocatur: Italis, Aqua melata.

Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria.

Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habent, χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus uerborum & res ipſa poſtulabant, ut prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ uſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, ut ſit

negatio omissa, uel uerbum ἀφεψημένῳ alterius loco scriptum. Auget uobis suspicionem Actuarius, qui in libro suo de compositione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id est Aqua mulsa scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt, inquit primùm; Cruda utuntur ij etc. deinde, Cocta uero exhibetur &c. Hunc secutus fortasse Ruellius uir doctißimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriorem accepit. Addam insuper, quòd ratio ex usu Aquæ mulsæ sumpta suadet, ut cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere poßit.

Aqua. Cap. XIIII.

De aqvis in uniuersum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur, ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

Aquarũ differentiæ, & facultates.

Pavcissimis *quidem uerbis de potabili in uniuersum aqua disseruit* Dioscorides, *ita tamen ut nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset ijs tantùm faciendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæpretium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potißimùm gratiam condimus; ideo non solùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus usum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hîc breuiter perstringam: sed etiam earum, quæ sponte nascuntur, & sibi metallorum, cæterorumq; foßilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatißima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorũ, & saporum omnium expers, leuisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota uerò ocyßimè frigescit, gustu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertransit, & sine ulla uentriculi molestia labitur, & secedit. Talis autem ea esse solet, cuius fons ad orientem solem erumpit, curritq; super lapides, aut arenam, aut purißimam terram: quæ æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantißima est pluuialis, eaq; præsertim, quæ æstate media pluit, silente cœlo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri sexti epidemiorũ scribit Galenus) in humanæ uitæ usum admitti non debet. Porrò aqua cisternarum non tot sanè laudibus commẽdanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quòd miscella quædam sit diuersarum aquarũ, quæ in diuersis anni tẽporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tẽpore in tectis colliquatis sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) synceræ pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non eueuit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægreq; conficitur, nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: ueruntamen tanto minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, uel igne destillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum usu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus aßeruatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur. ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò uiscera obstruant; sed & calculos in renibus, & uesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus uitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare poßint, eo sanè modo, quo epotum gypsum. quippe hæ arterias obstruentes spiritũ transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, uitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent. quanquam omnes in medicinæ usum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utilißimè exhibentur: ijs uerò noxiæ sunt, qui à biliosis uel acribus proueniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eijciunt, sanguinem in uentriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant. Sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, uentriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitãt, utpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex balneis aquæ cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languesceus: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq;, uapore ex ijs calẽtibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur.*

Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dißident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores sunt, nõ adeò tamen astringunt.

sed

ſed ualenter abſtergunt. quare & ſcabioſos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum ſonos, atq; tumores diſcutiunt. Aluminoſæ admodum adſtringunt. proinde mirum non eſt, ſi uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præſertim fœminis, quæ ante fætus maturitatem plerunq; abortiri conſueuerunt. ueſicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, ſi ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò deſtillationes ad fauces inhibent, ſed etiam confluxos reſoluunt humores. Idem præſtat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, ijsq; præſertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus ſubuenit, anum procidentem reprimit, & ſudorem ſuperfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo ijs, qui uiſcerum infarctu laborantes in febres facilè incidere poſſunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut miſy, aut ſory, aut melanteria immiſcetur, cùm omnia eadem facultate conſtent, aluminoſis ſanè perſimiles ſunt: ueruntamen hæ ualentius ſuum obeunt munus, nempe quòd præter adſtrictoriam facultatem, ſuccum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem ſerpētibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphuroſæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde reſolutis, conuulſis, tremulis, ſtupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores diſcutiunt, & dolores mitigant; nam ubi quiſpiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, ſulphuroſæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præſtant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè reſoluunt: uentriculũ tamen laxant, & infirmant. Bituminoſæ, etſi potæ internis quibuſdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replēt, ſenſus hebetudine afficiunt, præſertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chryſocollæ aliquid admiſtum habent, ſi bibantur; uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænica ulcera ſiſtunt. Quæ præterea auripigmentum, aut ſandaracham continent, pectus dilatant, aſthmaticis, & ſuſpirioſis proſunt, & omnibus frigidis in uniuerſum morbis opem ferunt, quibus reſpirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum ulcera ſanant: quin & faucium, & oculorum deſtillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ ſunt, uentriculi, lienisq; uitijs, ſeminis profluuio, & menſtruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc ſummatim cōplectamur, aqua omnis, cui quóduis foßile medicamentum admiſceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiſcetur. Qua nimirum ratione ducor, ut ſuperuacuum putem, reliqua ſigillatim proſequi, ut taceam id nimis longũ futurum.

Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua. Nomina.

Aqua marina. Cap. XV.

AQVA maris calida eſt, & acris. ſtomacho aduerſatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & diſcutit, neruorum uitiis, & pernionibus, ante ulcera prodeſt. Miſcetur cataplaſmatis ex hordacea farina, & emplaſtris, & diſcutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. pſoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri utile eſt: liuores fotu diſcutit. ad uenenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, ſalutaris intelligitur: maximè ſcorpionum, phalangiorum, aſpidumque: etiam ſiquis in calidam deſcendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisque: balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & ſine potabilis aquæ miſtione repoſita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per ſeſe, aut ex poſca, aut cum uino, aut melle: uerùm poſt deiectionem dant gallinæ, aut piſcium iuſcula, ad domandam morſus acrimoniam.

Thalaſſomeli. Cap. XVI.

QVOD thalaſſomeli uocatur, uehementer purgare conſtat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defęcatis, & picato uaſe per Canis æſtus inſolatis. Alij ad binas marinæ coctæ ſingulas mellis adijciunt, & uaſe condunt. huiuſmodi moderatius eſt aqua marina, & mitius.

Acetum. Cap. XVII.

ACETVM refrigerat, & adſtringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque ſanguinem, potu inſeſſúue ſiſtit. prodeſt alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis uulneribus inditur: inflammationes arcet, in ſuccidis lanis, aut ſpongia impoſitum: reprimit procidentia ſedis, uuluæque: item abſcendentes gingiuas, & ſanguine manantes. Ad nomas, & ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpuut, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax eſt: phahedænas ulcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum ſulphure auxiliatur: ſugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum roſaceo in ſuccidis uelleribus, aut ſpongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & ſonitus ſibilosq; feruentis uapor proficit, inſtillatum quoq; aurium uermes necat. Panos coercet tepidi fotus, aut ſi imbuta aceto ſpongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos ſerpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens uirus eiaculantur.

Calidum

Calidum potum, atq; uomitionibus redditum, aduersus omnia uenena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in uentre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum sale. haustu uoratas hirudines, si sorbeatur, eiicit: tussim ueterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis cōsideratio.

QVANVIS *Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidū, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomere similaréue, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus lib.* VIII. *de eorundem facultatibus, apertißimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusq; utriusq; tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utiq; cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idē quoq; libro* IIII. *simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est ualidior, quantò & tenuior. Inest uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus traseat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam sternit, hic uerò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusq; extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitatibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, libro* XI. *simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum oleū, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, ut reperiatur acetum adeò uetustate acerrimum, ut plus habeat, caliditatis, quàm frigiditatis.*

Nomina.

Acetum quod Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Italis, Aceto: Germinis, Eßig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.

Acetum mulsum. Cap. XVIII.

ACETVM mulsum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiámue auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

TRIPLICEM *oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro* IIII. *de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuißimo tempore coquitur, ita minimū spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amitti: post uerò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum crudū etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, spuma interim detracta. Quòd si ualentius id facere studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus.*

Oxymelitis confectio ex Mesue.

Quē secutus Mesues, ipse quoq; de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miscetur, ut longa coctione resoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius despumetur, ut deniq; medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacißima sit, atque certißima ad attenuandum, incidendum, resoluendumq; crassa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille.

Nomina.

Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, aceto melato.

ACIDA-

Acida muria. Cap. XIX.

ACIDA muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in uulnus iniiciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

ACIDAE muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, usus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη uocatur. Nomina.

Thymoxalme. Cap. XX.

THYMOXALME ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternósue cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas coniiciuntur, aquæ terni sextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Scillinum acetum. Cap. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abiicitur, defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alii citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adiiciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & motos dentes stabilit, putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: uocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginosis, mente captis: item uuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium in infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitiis. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

QVANQVAM satis superq; de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro III. de medicinis paratu facilibus, sic inquiẽs. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius auctore fertur, quicunq; hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cùmq; hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usq; ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti auctor disseruit, quòd fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemq; huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreũ uas mittere atq; obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane sorbeto. Tibi autem hæc uenient, ut ne faucium orisq; partes unquam remollescant, os uentriculi benè ualebit, facilè spiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutißimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & benè spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemq; postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis lecentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquã offensam patietur, neq; ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, nõ flatus, non bilis, non stercus, non urina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino est, totiusq; corporis purgatorium medicamentum, etiam si in oßibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras prætereà, & articulorum morbos, iecoris, lienisq; duritias uehementer facit, & particulares Scillini aceti uires mirabiles.

quidem

quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur.

Nomina. *Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant:* Itali, *Aceto scillino.*

Scillinum uinum. Cap. XXII.

SCILLINVM uinum fit hoc modo. Dissectam, uti dictum est, scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. ubi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase, recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senos menses in uase obstructo macerari sinito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in uentre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, uertiginosis, & uulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum uetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

Scillini uini uires ex Gal. SCILINI *uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oßibus consistere permittit, neq; alium id genus tenacè humorem obstructiones facientem: sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est auctor. Ex his constat. Scillam albam, montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto.*

Nomina. *Quod Græcè οἶνος σκιλλητικός, Latinè Vinum scillinum appellatur: Italicè, Vino scillino.*

Vina marina. Cap. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt uuæ, aquam maris admiscent. Alii in area uuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alii passas prius uuas in doliis marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis paßi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, modò meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulenta extußientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias uinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendii, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Vinum cydonites. Cap. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adiicere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum uitiis, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, coniiciuntur: id post annum mitescit, mulso non dißimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Hydromelum. Cap. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Omphacomeli. Cap. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ uuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in uaſa transfuſum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. ſtomachicis, cœliacisque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Vinum ex pyris. Cap. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, uinum, apijtes nomine, ſed ita ut pyra non magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt. ſtomacho utilia ſunt, atque inteſtinas fluxiones cohibent.

Vinum œnanthinum. Cap. XXVIII.

FIT è feraci uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos, & dyſentericos.

Vinum ex punicis. Cap. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. ſtomacho utile, adſtringit aluum, & urinam mouet.

VINVM *è Punicis malis multiſariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per ſe tandiu efferueſcere ſinunt, quouſque deferbuerit, & ſubſidat fæx. deinde in alias trāsfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat, & corrumpatur, uel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſsiore cooperto, uſquedum fæx uniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem uaſe, uinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò uaſis oſculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ uuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quoad uinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimùm arridet.* Vini è punicis varia confectio.

Roſaceum uinum. Cap. XXX.

RHODITES ſic fit. Roſarum ſiccarum, tuſarumque minam linteolo deligatam in ſextarios octo muſti demergito: & poſt tres menſes defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad ſtomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dyſenterias. Fit quoq; ex ſucco roſarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ ſcabritijs conuenit.

Myrtites uinum. Cap. XXXI.

MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceſſerint, tuſis, & organo expreſsis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius ſole torrent, & quaternis ſextarijs contuſarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: poſtea exprimunt, & ſeruant. Magnopere adſtringit. ſtomacho utile: fluxionibus uentris, ac ſtomachi prodeſt, & contra inteſtinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Myrſinites uinum. Cap. XXXII.

MYRSINITES ſic temperatur. Rami nigræ myrti cum ſuis baccis, & folijs tuſi, decem minarum pondo, in tribus muſti congijs ferueſcunt, donec duo ſuperſint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad uſus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonſillas, & purulentas aures efficax eſt: ſudores ſiſtit,

Lentiscinum, & terebinthinum uinum. Cap. XXXIII.

LENTISCINVM similiter ut myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt uires: adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, uesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac sedis, insessione cohibent.

Palmeum uinum. Cap. XXXIIII.

PALMVLAS maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertusum, & obsttuctum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito uinum crassum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam uim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sextóue faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Vinum ex caricis factum. Cap. XXXV.

CATORCHITES, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœnicæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, uti diximus: & post decem dies humor excipitur. atque iterum, aut tertio, idem modus, aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. simili modo intercedente spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti usum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamen prodest, urinam ciet, menses trahit. lactis ubertatem facit, uitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore censent. Alij thymum, & fœniculum imo subijciunt, & caricas superponunt: & ita uicissim, donec uas expleuerint. Fit & è sycomoris eodem modo uinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Resinatum uinum. Cap. XXXVI.

RESINATVM uinum populatim factitari solet. copiosum in Galatia: quoniam uinum illic coacescat, uua non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc uina uetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & urinam cient: tussientibus, ac destillatione uexatis conueniunt: item cœliacis, dysentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Vinum strobilites. Cap. XXXVII.

STROBILITES fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus, fractisque: prebetque resinati effectus. Siquis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Cedrinum, & ex aliquot arboribus, ac fructibus uinum. Cap. XXXVIII.

CEDRINVM, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, simili ratione fiunt. Diuisos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti consudent, congioque uini minam unam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequàm recondantur, insolare. Factitiorum uinorum uasa impleri debent: nanq; non plenis uasis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & substringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio musti, adiecta tusarum baccarum selibra. diebus quadraginta insolari debet,

& defæcatum

& defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ utile ſine febre pectoris laterisque doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus uuluæ cauſarijs, hydropicisque: facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Picatum uinum. Cap. XXXIX.

PICATVM ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo muſti uncia picis una, aut altera adijcitur: ubi efferbuerit, & conſtiterit, in uaſa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: utile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & uuluæ, ſi ſine febre ſint, uteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſsi, ſuſpirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Vinum abſinthites. Cap. XL.

ABSINTHITAE faciundi ratio uariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum, admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infunderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam, in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſsiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ palmarum ſingulos ſextantes iniiciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo uaſis ſpiraculo, binis ternísue menſibus dimittunt: poſtea defæcatum uinum transfundunt ad uſus. Alii addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abſinthii drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & poſt quadrageſimum diem elutriant. Alii in ſenos ſextarios muſti, abſinthii libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt: & poſt decem dies excolant, recondunt. Vtile eſt ſtomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitiis auxiliatur: faſtidia diſcutit. iis prodeſt, quibus ſtomachus negotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum diſtentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menſes. contra hauſta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Vinum hyſſopites. Cap. XLI.

HYSSOPITES è Cilicio hyſſopo maxime laudatur. Fitque ſimiliter, foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti conie cta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: uinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis uitia, ueterem tuſsim, & ſuſpiria prodeſt: urinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menſes mouet.

Vina ex diuerſis plantis facta. Cap. XLII.

SIMILI modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, uuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congij ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſsitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones diſcutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, ut paulò antè diximus, aceto macerata, quod eoſdem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam ceſtron pſychotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem: cum ſuis ramulis minæ pondo, congiis duobus uini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum uitia, ut frutex ipſe, pollet. Et ut in uniuerſum dicatur, factitia uina ſibi miſturarum uires adſciſcunt. quare non difficile fuerit, qui illarum naturam norint, uinorum uires coniectura quadam conſequi: ueruntamen uinorum uſus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem uitia utile.

Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus, uulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E napis fit uinum, nomine bunites, drachmis duabus tuſi napi in ſextarios duos muſti additis, & cæteris eodem modo factis. prodeſt ſtomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis muſti

sextariis. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum à partu subducit. Marrubii adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitiis, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi, & cribrati uncias centum linteolo colligatas, & in amphoram musti adiicito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & uenenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia uinum fit. quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. È calamintha, pulegio, & abrotono uina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd urinam moueant. Fit item è conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Vinum aromatites. Cap. XLIII.

Aromatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato uase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, casiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm uinum deferbuerit. transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis mensibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & uesicæ uitiis auxiliatur.

Vina ex diuersis odoramentis facta. Cap. XLIIII.

Fit & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris uitia: urinam pellit. È Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur chyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem. prodest stomachicis, atque iis quos pallor decolorat. Alii vnciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adiiciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. id uini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congium musti coniicito: duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

Vina ex diuersis herbis facta. Cap. XLV.

Radicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, uulsisque. Saluiæ vnciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, ulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, uulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas tranferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, uina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes, & stomachum infestat: quare neq; in secunda, neq; aduersa ualetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices uitium sato: siquidem uites sibi illorum uires adsciscunt. Id uinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè uomuerunt, cyathorum octo mensura

mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa, & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum foliis tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægre purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traiicito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam uini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus unus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert, fluxiones incrassat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, iis qui euomuerunt à cœna. Alia ratio, Veratri drachmas uiginti, iunci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in septem uini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, ueratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextariis diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, utitor. Id uini genus abortus facit, & partus necat. Aut uuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere sinito: conijcito ueratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strangulatus uuluæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammoniæ per messes effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum cõsideratio.

VINA *factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc usque locum pluribus capitibus diffusè diligenterq; tradidit* Dioscorides, *nobis quidem clarior, & euidentior uisa est, quàm ut operæpretium esset, singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè iam usus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi uina, si eo modo parata in promptu essent, ijs morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus uixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. 1. in* Ebeni *mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoq; conficiendum esse scriptis tradidi. Cuius postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim* Euphrasiatum *ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus,* Arnaldus *de* Villa noua, *de factitijs uinis, quæ medicinæ usui conueniunt ad uarios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commista in frequentissimo habentur usu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.*

De Metallicis Lapidibus.

Cadmia. Cap. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima est Cypria, botryitis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodii, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis uenarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è ueteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est, crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, utiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inspergūtur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia uerò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coercere, crustas creare, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente.

Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est. in quo etiam monte quædam quasi uenæ chalcitis, misyos, soreos, melanteriæ, cœrulei, chrysocollæ, atramenti sutorii, diphrygisque inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui uim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiores, nullumq; alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atq; in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia uerò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, uario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atq; refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exustam conterunt in uino, rursumq; fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterumq; tritam ex uino: tertio urunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodij uice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiæ consideratio.

Historia ex Galeno.

CADMIAE duo genera. nanque non modò factitia, sed etiam fossilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis testudine, ubi æris materia comburitur, coalescit, ut ea quæ Dioscoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm fossilis (ut Galenus est antor libro IX. simplicium medicamentorum) in ærarijs ipsius montis fodinis frequentissima habebatur, de qua ita scriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcunque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunque uocare noles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se uel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absq; mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requirunt. Itaq; illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, abstersoriamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius lib. XXXIIII. cap. X. sic inquiens. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argẽti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atq; flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusne fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm

Cadmiæ historia ex Plinio.

tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus uidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botrytis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe clarissimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, ut planè uuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici.

Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item, pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia seu Chlimia: Germanis, Grauuer, Augustem. Nomina.

Pompholix, Spodium, Antispodium. Cap. XLVI.

POMPHOLYX specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis est, & candida, vsqueadeò leuis, vt in auras euolare possit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aeris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperserint. nanque tenuissima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili industria factitatur; sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem usque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur. deinde carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, à locis supra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis minister, simulq; carbones adijcit, vsque dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque egesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornacique adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis simile prodit, postea maius incrementum capessens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quòd multum terræ collegerit, & spurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: & si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, aereum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis, & quibusdam consimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac utilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit. postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil sidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi uasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumosum, quod traiectum est, & supernatat uasi, concha excipiunt, & fictili nouo ad usus recondunt. Quod uerò resedit, sensim cribratum, in aliud uas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in uas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosque suo pondusculo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant, & in pilam coniectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos suprà diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictilique nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuò uersabis, dum assiccati fulgeant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium: uerùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est osten-

dere, quæ simili virtute polleant, ut in spodij locum suffici posint, antispoda uocant: quoque modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, uruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod ubi perassatum fuerit, exempta lauantur ad usus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis osibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi fol is, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alii taurinum glutem: alii succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodii uicem usurpantur.

Pópholygis consider.

POMPHOLYGEM *officinæ Mauritanos secutæ* Tutiã *dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quàm seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, præduraq; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx nanq; Dioscoride, & Galeno auctoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos uellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint; quàm in inuestiganda fosilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarißimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, qua seplasiæ abundant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit usus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dißident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbosij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiẽdi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, belcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantißimos appellare poßem, ut qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctißimi sint) clarißimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulum Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinã, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum osibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodijs uti sanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frõdibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehẽsus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoq; sit Brasauoli sententia. Sed equidẽ hactenus nunquam me legiße recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri poße, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neq; Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerũt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri poße. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris substantia uehementißima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidẽ diligentia expendere potuißet Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidẽ iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cũ medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum eße, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidẽ si rectè nouißet tutiam communis usus, legitimam non eße pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicaßet. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispodij extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo pòst tempore à Mauritanis factum eße reperio.* Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de cõponendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortaße secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fosile dictum, idq; in quatuor species, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum

Manardi erratum.

Brasauoli duplex error.

Fuchsij opinio.

& luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neq; Auicenna, neq; etiam alij Arabicae familiae auctores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in aeris fornace, uelut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim praefectus ad aeris fornacem instructas res non haberet, praecepit ex ipsa cadmia praeparari (praesentibus, atq; inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiae fragmentis in ignem coniectis, qui ante aerarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quae egestam ab usta cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam uocant, quae plurima, ubi aes in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppetteret. Nec enim quisquam, ubi haec adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quae citra morsum desiccant, si elota fuerit, praestantissimum. quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collyrijs, quae ad oculorum imponuntur fluxiones, quaeq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Praeterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem lib. IIII. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato. At uerò manifestum est, quòd per uenae sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos uerò caput à pituita uindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quae in magnis ipsorum uenis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, uehementem dolorem ex distentis tunicis efficet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet. Πομφόλυξ sic Graecis, ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis, Pompholige: Germanis, Vueis nicht. Σπόδιον, & σποδὸς Graecè, Spodium similiter Latinè uocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht.

Pōpholygis, & spodij historia, & vires ex Galeno.

Nomina.

Aes vstum. Cap. XLVII.

Aes ustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus uicissim insparsis, fictile, circumlito figulari ereta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alii sulphure solo útuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clauos cum sulphure, & aceto, fictili crudo cremant. Alii in aenea olla aceto respersos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: uitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit: nomas cohibet: uomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercúsve, quam scoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, sed imbecilliorem, habet.

Aes vstvm, quod in officinis passim habetur, pauci sanè ualoris esse existimauerim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si aerei claui è nauigijs solutis exempti non adsint, aes aliud omne uetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Vsti aeris meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendae: quanquam idipsum praestare, & antequàm lauetur, possit, potissimùm in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes ustum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Graecis appellatur: Italis, Rame abbrusciato.

Aeris usti cōsideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Flos aeris. Cap. XLVIII.

Flos aeris, quem nonnulli clauorum ueterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milii effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque constringens, qui delimatam aeris scobem non recepit, qua saepe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm aes fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, uelut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coercet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternum obolorum

rum pondere datus, crassum humorem extrahit. carnosa narium, & sedis uitia absumit: eruptiones papularum cum uino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: uvam, tonsillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

FLOREM AERIS *uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimq; uapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subijciebam, tandiuq; tenebam, donec cessabat uapor. Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima æris pars, quæ à uapore in sublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro IX. simplicium medicamētorum, sic de eius uiribus disserens: Flos æris tenuiorū partium facultatis est, quàm aut æs ustum, aut squama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas uocant sycoses. Χαλκοῦ ἄνθος ita Græcis, Latinis uerò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, siue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.*

Vires ex Galeno.

Nomina.

Squama Aeris. Cap. XLIX.

SQVAMA æris excussa ex Cyprijs officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex uili promiscuoque ære, aut candido, uitiosa intelligitur: quam, utpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti respersu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarii colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens uiribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaque extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii ut cadmiam lauant, & reponunt.

Squama Stomomatis. Cap. L.

SQAMAE ex acie, aut mucronibus decussæ, quàm uocant stomoma eadem uis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamę ęris, & stomomatis consider.

AERIS SQVAMA *malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstātior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiūt, helitis propriè dicta. Siquidē cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, crassiorem, uegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et stomomatis. Quidā uerò nominant & helitin lepida, siue squamā. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minúsue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorū partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utiq; liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi cōtrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamam, æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; auctoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse posit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio*

Plinij, & recentiorū quorundā error.

bitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum auctorũ testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cum scribat Galenus æris squamã principẽ locũ in desiccãdo inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi ui quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore, metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aetij & probatissimi, & Græci auctoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aetius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aetium, & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abunde expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, ut tot clarissimorum uirorum auctoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui libro IIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit ijs uerbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθη, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrescat, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis auctoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quãquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatum, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci στόμωμα uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aetius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à στόμα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoq; licet ignorauerit,

Stomoma esse chalybis squamam cõfirmatur authoritatibus.

rit, quid Græcis significaret stomoma; chalybē tamen aciē, quæ Græcis στόμωμα dicitur, appellauit lib. XXXIIII. cap. XIIII. sic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem uocari, quòd chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum auctoritatibus freti, στόμωμα potius à στόμα, quàm à uerbo στομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à στομόω στόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. ueruntamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac syncera probanda uidetur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ uerò Græcè λεπὶς στομώματος Latinè Squama stomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.

Nomina.

Aerugo Rasilis. Cap. LI.

Aervgo rasa fit ijs modis. In cadum, aut aliud consimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum uas, præsertim concameratum, sin minus, planum: sitque obstructum, nullumque habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una plurésue vinaceis non recentibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo uersantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri conclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater uerset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus erugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed uitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admisto, alij marmore, alij atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt. quin & dentium appressu: siquidem syncera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum uerò sutorium igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetq; id, quod atramentum sutorium acceperit: quòd id ustum suapte natura talem sortitur colorem.

Aerugo Scolecia. Cap. LII.

Aervginis, quam uocant scoleciam, duo sunt genera. quædam fossilis est, altera, factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq;, pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum falis fossitij translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: vbi autem se in uermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, reconditο. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt, peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitiosum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij æris, cum vrina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectu ualent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida vlcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: verùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. resina terebinthina exceptæ, cum ære, & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quæcunque uelis, minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

Aervginem

Aeruginum consideratio.

AERVGINEM, quòd colore sit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari sermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuersum abundent; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quòd sciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demisso, aut uinaceis iam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuißimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera. quòd si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum uerò suprà est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Quæ ærugo ἰὸν ξυστὸν Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ uerò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia: Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Aeruginũ vires ex Gal.

Nomina.

Rubigo ferri. Cap. LIII.

RVBIGO ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquáve, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Stercus ferri. Cap. LIIII.

STERCVS ferri, quam scoriam uocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consideratio.

FERRVGO, quæ est ferri rubigo, uulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris uulgò spuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas paßim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potißimùm autem ferri. Siquidē ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Rubigo ferri Latinis dicta ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda albadid: Italis, Ruggine del Ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uerò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt albadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis, Schalken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Scoriæ vires ex Galeno.

Nomina.

Plumbum elotum. Cap. LV.

LOTVRA plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni posit. hoc iterum facito vsque dum satis tibi habuisse videatur. vbi consederit priore aqua effusa, nouam adijciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox vbi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij elimatæ scobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vlcera

cera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis, draconiſque plagis auxiliatur.

Plumbum vſtum. Cap. LVI.

Vritvr plumbum ſic. Super quàm tenuiſsimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſque alijs rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris: ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Recrementum Plumbi. Cap. LVII.

Recrementvm plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri ſplendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Molybdoides, ſiue lapis Plumbarius. Cap. LVIII.

Molybdoides lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi conſideratio.

Plvmbi abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita, ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod Dioſcoridi ſcoria uocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, ubi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis uſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſque ſcoriam exuat: quæ (ut Dioſcorides inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteũ uergente, & uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolenſi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur. nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem aduiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectã, pellucidamq; ut id uitri genus, quòd uulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam et exquiſitam harum rerũ cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nõ autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulterijs uitiata reperiuntur.

Lapidis plumbarij conſideratio.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni forte foßilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant Margheßita di ſtagno: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit Dioſcorides. qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat.

Plumbi facultates ex Gal.

De plumbo facultatis diffusè ſatis diſſeruit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatã; ſed & aeream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aereæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aerem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, ut ex lapidibus dependerent

crystalli

crystalli modo. Atq; hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquàm experimẽtum fiat: cæterum scientificæ, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulq; pistillo, utrisq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam red dant. Id quod ex utroq; constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam & uinũ tenue aqueum, et oleum inijcere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum uoles refrigeratoriũ, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò si succo, qui proueniet, uti uoles, optimũ habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, testibusq;, & uberi bus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam et ad cancrosa eo utens, uirtutem medica menti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere uoles, conare in sole terere, aut quocunq; certè modo aere excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam te ras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ; psyllij, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, uelut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in la minam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi uene reis somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dißipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficia tur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ip sum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia con ficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoq; die. Ve rùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hactenus Galenus.

Plumbum elotum sic Latinis, μόλιβδος πεπλυμένος Græcis dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò ustũ Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè uocatur. Quæ deinde σκωρία μολίβδου Græcis; Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολυβδοειδὴς Græcè, Molibdoides, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria. Nomina.

Stibium. Cap. LIX.

STIMMI optimum, quod splendidißimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crusto sum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perdu cere, sordes, & vlcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem & ut in vniuersum dicatur, vis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere nõ pa titur, cum ad pe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumq; restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere vino. Vritur etiam carboni bus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Laua tur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

STIMMI siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiarijs, qui Mauritanorum doctrinam se ctantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantißimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fu sum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiã expetitur, qui uasa è stagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui chalco graphis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Fer rariensis, quòd plumbum ignium ui liquescat, stibium uerò nunquam sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinio nem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus: dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno suc cessu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chy mistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum, tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur asserere stibiũ igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistũ, celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.

Stibij consideratio.

Brasauoli erratum.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. cap. VI. ubi ita scribit. In iisdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, spumæ lapis candidæ, nitentisq́; non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq́; & minus ponderosus, minusq́; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq́; non globis dehiscens. hactenus Plinius.

Stibij uires ex Galeno.

Stibij uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatē desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. hæc Galenus.

Stibij vis deiectoria.

Cæterum stibium uim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam nullus (quod ego sciam) antiquorum, neq; recentiorum, præter unum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq́; mandauit. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hîc commemorare de huius medicamenti uiribus, quæ uidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iamdudum honoratissimè medicinā facit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ, apud quem me nunc collegam habet, ex multis uigilijs magnisq́; laboribus, quos in studia & seruitium insumpserat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate uexabatur, ut uix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His denique malis accesserat capitis distillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita uires instauraret, uel saltem conseruaret. Addam quòd os, et guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant. quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo uersaretur discrimine, neq; ullum perciperet leuamentum suarum ægritudinū ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me nesciente, cōfugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Hansdschio medico familiari suo, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaq; ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantū grana sumpsit. atque paruo pòst temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò post alius secutus est uomitus similis: cui successit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamēti, quòd statim omnis uentriculi labor sedatus est. Ex eo uerò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus, qui præterea neque sitim molestā habuit, neq; cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq́; uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoq; Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Hansdschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilētia correptus, ob idq́; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atque post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq́; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægrotantis molestia. post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atq; adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi. Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, iisq́; præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. Equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq́; stulte loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò post copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (ut ego qui uidi uocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant. namque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utiq; illi tantā opem tulit, quòd postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto, & animo forti; ideo non est mirum, si facilè & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eā exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, ueternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hîc eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq́; nitedulæ emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum sit, conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo continuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum (ut audio) excitat uomitiones. quapropter qui uersant, uentis terga opponunt. Versare autem assiduè expedit: nam si paulisper cesses, uel comburitur Stibium, uel liquesit, atque iterum coalescit in glebas. Vix tamen fieri potest, etsi perpetuò uerses, quin aliquæ paruæ glebæ concrescant.

crescant. quas cùm uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, aßiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoq; tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam: stibij crudi, hoc est, non calcinati, unciam: chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem prius collocatum, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quocirca habenda est rudicula ferrea, & cùm uas fictile candescit, eà immissa, an Stibium liquefiat, periculum faciendum est. nam si rudiculæ aliquid hæserit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cùm uideris, statim à rude illud quod hæsit, abradito. Id autem primùm esse solet coloris pallidi. Sed paulò pòst eodem experimento utendum est, idq; repetendum, usq; dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, uiuidior ac pellucens. Qua re perspecta nulla est trahenda mora, sed statim uase ab igne exempto cum forcipe igniario, res liquefactæ sunt super lapidem porphyreum uel marmoreum guttatim proijciendæ. quamprimùm enim concrescent in lapillos, qui colore & nitore chrysopatios, atq; etiam nonnunquam granatos referunt. Hos autem repones in usum, & cùm ijs uti uolueris, in puluerē redigito, datoq; triū uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatū commodißimè admiscetur rhodosacchαro, cui etiā mastiches modicum adijcitur. Atq; hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clarißimo, cuius suprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyeszglasz, & Rohspyeszglasz: Hispanis, Piedra de alcohol. Nomina.

Molybdæna, seu Plumbago. Cap. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gigni tur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturq; eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

MOLYBDAENA, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendā satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium ui partim cum admistis metallis coit, partim uerò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro XXXIIII. cap. XVI. de hac Molybdæna disseruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyri speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijsdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidē testari possum uaria se facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro uarijs, ac diuersis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. XXXIIII. cap. XVIII. ubi sic inquit. Est & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus plumbi & argenti uena communis. Et libro XXXIII. cap. VI. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, Molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuiße Galenum, eius uerba declarant libro IX. simplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim poßidet tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutißima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut dixi, species est; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in uia, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadijs distans à Pergamo. Μολύβδαινα sic Græcè, ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdænę consideratio.

Molybdænę vires ex Gal.

Nomina.

Argenti recrementum. Cap. LXI.

RECREMENTVM argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adstringat, extrahatque.

Argenti scoriæ consideratio.

COMPLVRES argenti scoriæ acerui, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uisuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria disserentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Varijs hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (ut opinor) fossilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore. Vires ex Gal. *Huic uires reddidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur.* Nomina. *Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.*

Spuma Argenti. Cap. LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, vt conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes, rursus vrunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, choenicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimq; pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataq; in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & uesperi infusa calida aqua sinitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaq; calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumq; inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt superemineat: mouetur quotidie mane & vesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit usque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaq; in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alii spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptamq; cum sale pari terunt, & vt suprà dictum est lauant. Sunt qui salis libram vnam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti spumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ disruptæ dehiscent, lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ suprà, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitij libras, adijcito octogenas spumę argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi considere desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè versatam, finito vt considat, ac rursus per colum traijcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculę sydus exponito, & siccata vtitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasq;, & macularum plenas.

FIT

Spumæ argẽti consid.

FIT PLERVNQVE *Argenti spuma, quam Græci litargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua uena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare uolunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc persiciuntur, uisitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus secant, labiúq; sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarijs ac medicis dicatur, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minúsue ærei uaporis ab argento detracti, intra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrus aureus redditur: sin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commistum. Non itaq; temere prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditim uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro XXX. cap. VI. Meminit argenti spumæ Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens, Lithargyrus desiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatißimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodãmodo in medio est, neq; manifestè excalfaciens, neq; refrigerans, modica tamen adstringendi, abstergendiq; facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines fæmorum utilis medela est: quandoquidem utriusq; iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miscentes, quæ ualentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringẽtem, uel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiã, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem poßident. Λιθάργυρος sic Græcè, ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.*

Lithargyri uires ex Gal.

Nomina.

Cerussa. Cap. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: superiectisque uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumque transfundito. debet quoque siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut alias tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. uicissim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio uase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita ut acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento uisunt: cùmque resoluta materia fuerit, reliqua, ut suprà diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos uelit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen suprà dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè uersato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Est & aliud urendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore similis sandarachæ fiat, extractaque ad usus ministratur. Quę uerò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmię modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparę uocantur, pastillisque. Est autem lethalis eius potus.

Cerussæ, & sandycis consideratio.

CERVSSA *medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non solùm in medicamentorum usus expetatur seplasiarijs, ac medicis; sed etiam pictoribus, qui ea frequentißimè in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compositione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, ut suo loco dicetur, foßilis res est, non autẽ factitia. Cerussæ meminit Galenus libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Psimmythiũ, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen*

Cerussæ uires ex Gal.

men neque acre erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto æs dissoluente. Porrò cerussa adusta in Sandyca, quam uocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondū tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua uehementi uredine, ac caliditate, morsuq; uiolento excitat: illa uerò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarū minio facilè deprehenditur. Sandycis meminisse uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uersibus cecinit

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes uestiet agnos.

Nomina. *hactenus poeta. Cerussa, quæ ita Latinis, ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, seu Affidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley ueisz: Hispanis, Alualyalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uerò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Chrysocolla. Cap. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi uendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit: Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam uehementer fricato, & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc uicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quòd si urere uolueris, ex ea terens quod satis esse uidebitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ uomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia. *CHRYSOCOLLA, ut Plinius est auctor lib. XXXIII. cap. V. naturalis historiæ, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam aurariâ. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde, tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq;. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplastarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit uiridi porraceoq;, ut Dioscorides inquit, et præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis, quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidē diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiámnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, pistillo item æreo subcalenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat.*

Chysocollæ uires ex Gal. *Quod pariter literis memoriæq; mandauit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, pistilloq; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aere prorsum calido, urinam in mortario terrentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq; conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis refertur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies.*

Nomina. *Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borraß: Hispanis, Atincar, & Borrax.*

Lapis Armenius. Cap. LXV.

ARMENIVS lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARMENIA, ut lib. XXXV. cap. VI. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumq; est, quòd maximè uiride est, communicato colore cum cœruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus, Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceres uiride cæsium, uel uiride cœruleum. Nanque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit, siquidē patrium Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni poßit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est auctor. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quòd scripserit Manardus Ferrariensis libro III. epistola III. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaq; præsertim, quæ ex metallorū fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careat seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenseri queat. quemadmodū in Gagatis, Phrygij, Aßijq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur. præsertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè uireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò seplasiæ (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur foßitijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmia pompholygis loco, spodij uice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subijciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia suis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, alijsq; ueteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deijciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarißimus auctor, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit. Quòd si hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infestare uideantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properasse, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infrà per aluum, sed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusue, pro uirium simul, & copiæ humoris noxij ratione. At si æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, sed per imum uentrem totum uitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compreßionem lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremq; humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis accesisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimùm ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusue exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto. neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram, & uenenosam qualitatem, ut æger ideo medicamētum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquem insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uisum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò est, præterquàm quòd uentriculum corroborant, simul etiam uarios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aetius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Nichessonis medici auctoritate, sic de eo scriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: reuomunt enim, nam uomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis, hoc modo. Centaurii fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito,

Armenij lapidis consideratio.

Armenij lapidis uires ex Alexandro.

Vires eiusdē ex Aetio.

donec una superſit, & cum excolato decocto, Arnuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armeniũ penitus reuomitur, nihil memorabile ſurſum efferens, ſed, & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceſſibus effert. hæc Aetius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt, in ſuo de compoſitione medicamentorum libello.

Armenij lapidis uires ex Galeno.

Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſcetur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis leuorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimonijs, in bonum naturæ habitũ pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm prima, & ex profeſſo, quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſant, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncupant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abolita eſt tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Cœruleus Lapis. Cap. LXVI.

COERVLEI origo ex ærariis metallis in Cypro. copioſior ex arena litorali ſecundum quoſdam ſubcauatos ſpecus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. cruſtas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis conſid.

COERVLEVM officinæ Auicennæ doctrinam ſecutæ, lapidem Azuli, uel, Lazuli uocant. Probatiſſimus, qui ſcintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obſcuram habet cognationem, quòd non modò utriq; ſimul in iiſdem proueniant metallis, promiſcueq; oriantur; ſed quòd etiam iiſdem ferè uiribus præditi ſint ad atram bilem deijciendam. quo factum eſt, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptiſſimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui ſubſcribit Meſues, cœruleum ſiue (ut eorum nomine utar) Azulum ſepticæ, ac putrefacientis eſſe facultatis, non deſunt è recentioribus, qui eum deteſtentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipſo cœruleo paſſim in pharmacopolis parantur: è quorum numero eſt Fuchſius medicus noſtræ ætatis celebris, in ſuis paradoxis. Verùm quamuis confuſe ſatis de Cœruleo, & Armenio ſcriptitauerint Mauritani; non tamen obſtat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci ignorauerunt, uel ſilentio diſſimulauerunt. Porrò Galenus, etſi non explicuerit cœruleũ atrabiliarios humores ducere; tamen ſcripſit deijcentem habere facultatem. Quòd cùm fortaſſe perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuiſſe uidentur, diligentiſſimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed ſi (ut in præcedenti capite oſtenſum eſt) uſq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, ſi etiam longo poſt tempore, id ſcripſerint Arabes, uel quòd ab eo fortaſſe acceperint, uel quòd ex ſe ipſis id facultatis Armenio ineſſe adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in iiſdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipſi uidimus) ſed ſimul, promiſcueq; oriantur, adeò ut Cærulei fruſtum, Armenij non modicum contineat, ſicut è conuerſo, rectè quidem exiſtimari poteſt, pari ferè facultate, uel nõ admodum diſpari hoſce lapides eſſe præditos.

Mauritanorũ tutela.

Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchſij, & aliorũ calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiſcuè, indiſtincteq; progignere, quid mirum ſi ipſam imitati, eorum hiſtoriam, & facultatem indifferenter tradiderunt: cùm pro certo ex his exiſtimandum ſit, nil aliud eſſe Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uiſceribus ad ſummum perfecteq; coctam. quemadmodum chalcitis, miſy, ſory nil aliud eſſe creduntur, quàm chalcanthi materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendiſſet clariſſimus Manardus Ferrarienſis, ubi in ſimplicia medicamenta à Meſue conſcripta diligentiſſimè adnotauit, eorum ſententiam refellit, qui cærulei uſum ſua tantùm ducti opinione tam acriter uituperat, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectoriam adſcribunt, ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes ſub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea ſcribit, quæ Græci: ſolùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his acceſſerim, qui nõ ſecus ac pernicioſiſſimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa ſcio, quòd ſi benè abluatur, multũ iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè ſententiam unuſquiſq; medicus facilè deueniet, qui potius rationalis ſit, quàm pertinax. Nam etſi dixerit Auicenna cœruleum exedentis eſſe facultatis, hoc quidẽ non impedit quin hauſtum atram bilem deijcere poßit abſque noxa; ſi diligẽter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta ſepticaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc uſum, quod aureis maculis pellucet: nanq; id, quo ſeplaſiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas acceſſiſſe, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congeſti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum eſt, quod aureis fulgeret ſcintillis, eo quod non proueniat hoc niſi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æſtimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orien-

orientalibus regionibus foditur, omnium præstãtißimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoq; ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit. Κύανος λίθος sic Græcè, Latinè uerò Cœruleus lapis uocatur, Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasaur stein: Hispanicè, Azul.

Cærulei uires ex Gal.

Nomina.

Indicum. Cap. LXVII.

INDICI duo genera. unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

Indici consideratio.

INDICVS color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cum lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur. tanquã spuma germinatione arundinibus exiens, quòd sciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI factitium Indicũ in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatãte. Qua in re Dioscoridis uerba nõ rectè accepisse uidetur Plinius. Siquidem auctor non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum uestes olim tingebantur, spuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoq; Indicum uocant: Itali, Indico.

Nomina.

Ochra. Cap. LXVIII.

OCHRAM leuißimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula dißipare. Excrescentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

Ochræ consideratio.

OCRHA foßilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit, quid obstet non uideo: quãquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatißima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ usum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore foßitiam superat. Præstantißimam ochram non longè à Tridẽto effoßam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorũ non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognostica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potißimum Attica probatißima est. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Nomina.

Cinnabaris. Cap. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispaniis ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentißimum, flagrantißimumque colorem permutatur. In metallis uerò strangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ uesicis obuelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno constat. hactenus inuenitur, ut uix uersicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris consid.

CINNABARIS, qua officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento uiuo diu arte quadã igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus foßile, & sponte per se nascens, ut postea dicetur, uerùm non ut factitium copiosum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem nõ modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos; sed etiam

intus

intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utiq; affectibus uulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria ui erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis uisceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse poßit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdã assequar. quippe quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut foßilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus cõstare uidetur Dioscoridis cinnabri seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscẽda est, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quódq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit utilißima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ uulgò uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis paßim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quòd deniq; (ut Dioscorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorũ doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uersicoloribus pictorũ lineis satisfaciat, intẽto colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligẽdum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Cæterùm uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quàm draconis ferocißimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè uidetur, ut huiusce belluæ sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & patredine obductus contabefactusq;, uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre poßit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio diximus inuoluenda. Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac foßitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè uideatur, ut his inseruerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim foßile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum uolumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt usum, nempe cerussam, chrysocollã, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter institutum mihi sanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioscoride connumeratum esse, quòd tamen nec foßile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Miniũ, quòd in fornacibus fiat, & florentißimo, flagrantißimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua auctor noster hic mentionem facit. Est enim, ut suprà dictum est nostri usus cinnabaris foßilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Foßilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequens nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq; plerunq; argento uiuo prægnãs, ut per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitiæ eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantißimo igni admotis, donec ad saturita-

Plinii error.

Obiectionis dilutio.

saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ uisceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & uenenosæ.

Fuchsii opin. reprobata.

Hinc fortè factum est, ut existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij ãtidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, uel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitẽ ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq; medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere.

Minium Dioscoridi quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarim minio eandem esse existimant, cùmq; etiam scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse miniũ, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarin fossitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimũ eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossores uesicis sibi faciem obuelare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modo huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitrunij auctoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo uolumine suæ architecturæ, ita de Minio disserit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autẽ agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hãc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tũ in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam innaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permisto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Sincero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellãt pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius.

Nomina.

Κιννάβαρι sic Græcis, ut Latinis etiam cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lagrime. Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Argentum Viuum. Cap. LXX.

ARGENTVM uiuum fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt. siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in uitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis uasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum uim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & uomitionibus reiectum, aut uinum cum absinthio, aut apij decoctum aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum uino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argenti uiui consid...

ARGENTVM uiuum omnibus notißimum, corpus est è foßilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq́; : substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundū sufficiant. Adduut temporis defectu id etiam euenire: ideoq́; immaturum, indigestum, imperfectumq́; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorū quorumcunq; prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptißimam esse materiam, ijsq́; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus

Quorundam error.

symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentū uiuum in terræ uisceribus usqueadeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq́; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroq́; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplißima argenti uiui metalla (ut etiam in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadátenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij conijciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq́; oscula, & uasa simul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum supereminat. Itaq́; in aperta area quàm plurima seratim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hìc deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandū fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur.

Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores foßitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratq́; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustißimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartūusque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omniū tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus libro IX. simplicium medicamentorū scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faseturq́; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati confectio.

Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacū uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntq́; sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq́; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsq́; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abunde dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumq́; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidē Brasauolus Ferrariensis uir sanè hac ætate clarißimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq́; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuū potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridē tantùm secuti, ut latius libro sexto disseremus.

Auri histo. & præstantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum pretiosissimum, præstantißimumq́;, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati

nati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint uirtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus im corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania ex pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uisitur in asperrimorum montium uisceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorũ fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorũ litoribus aureæ eædem sunt arenæ. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquiens. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum uiuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Queckfilber: Hispanis, Azogue. Aurum uerò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur: Germanis, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro.

Auri uires ex Auicenna.

Nomina.

Rubrica Sinopica. Cap. LXXI.

RVBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commisceri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quam uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantum importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dissiliat: quòd deniq; sua ui exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius est auctor libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ uisuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo

Rubricæ Sinopicæ consideratio.

Manardi lapsus.

sit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.

Nomina.

Rubrica Fabrilis. Cap. LXXII.

RVBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis consid.

RVBRICAM *hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Roetelstein.*

Nomina.

Lemnia Terra. Cap. LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quàm incolæ cogunt in pastilos, & imagine capræ signant: vnde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dysenteriæ utilis.

Lemniȩ terrȩ histor. ex Galeno.

LEMNIAE *terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligētissimus inquisitor. quippe qui, ut hac syncerißima tandem potiretur, atq; ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porrò lutũ illud pingue usq; eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnẽ planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominat, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, tantùm huiusmodi terra uisitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ re uera miltos est, siue rubrica, utuntur autem ea potißimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomẽ esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni*

ptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cumq; me nauelerus expectare non posset, distuli, ut cum Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uiserem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamq; pene totam pedestri itinere pertransijssem, peruenissemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum uiginti stadijs: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum ferme septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ prodtium accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum uiginti millibus.

Lemniæ terræ uires.

Sed & his à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: siquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modo exhibere, sed & pòst sphragide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων, nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumq; ciere aiebat, siquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: uerùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; est, ac sordidum, substinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyide, & Prastonis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum usus postulant. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc uisitur, quæ paßim pro legitima, synceraq; circumferunt impostores.

Lemnia terra quid censeatur.

Quamobrem eorum sententiam minimè improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum syncerißimumq; Armenium lutum nascitur, sed tantùm ex insula Lemno, ex eodem sanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, collore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptißimeq; in læuorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram conbustam. Verùm uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquàm in mortario pistillo comminuta est, adeò est læuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aeria: quãobrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè dißidet.

Fraus, & impostura detecta.

Atqui, ut fraus, & impostura detegatur, atque palàm fiat, non est silentio dißimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm sciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantum terra duas conficiunt. Quippe syncerißimam terram Lemniam extra insulã Constantinopolim compor-

tant, & pro Armeniaca uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportati. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscent: quo fit, ut longè minus quàm syncera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falsò uocatum sumunt, præstantissimum scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentissimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficilè sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina.

Armeniæ terræ seu boli uires ex Gal.

Verùm quandoquidē in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simpliciū medicamentorum censu subdidit, sic inquiens: Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluuia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoe laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat. sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immissionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino consistentia tenui; modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantā uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ergo; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.

Lapidis Bezahar historia, & uires.

Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quod uenenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimū, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quam cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Suddit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solùm haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reiuuenescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus.

Nomina.

Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγὶς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtin seu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Atramentum sutorium. Cap. LXXIIII.

ATRAMENTVM sutorium genere quidem vnum & idem est, & molle, & concretum: sed in spetie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petecsrus ipsum pinarion vocat: alij stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, concretum, translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Vritur, vt paulò pòst in mentionem chalcitis ostendemus.

Chalcanthi genera, & historia.

CHALCANTHVM, *quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniã uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa rosa. Alterum factitium, cuius passim est usus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam uellicet, aspero, adstrigentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro nostro Seneusi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxea uisitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar. quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto undique cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq; uaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaq; chalcanthi uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus ligonibus, & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs diluatur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, & cal ce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdã instrumentis ad id paratis, quousque aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundũ in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cæterea enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, assero, obseruans dum ad imum usque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atq; adstrictione substantiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, desiccat, atq; contrahit in sese totius substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamen-*

Chalcanthi uires, & historia ex Gal.

dicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collē, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadiū porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneorū ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum positas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aeris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcithin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cū festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: eueuitq; aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de chalcanti historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tēporis laberetur in imum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus cōclusis: adeò ut tandem in cauernā illam descēdens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiā opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho, quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, calciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare cōtendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectū, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere, quòd manifestè indicat in ueram non transijsse chalcitin: asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ uitreis organis magna ignium ui ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod uulgò uocant Coppa rosa, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq;, obolum, uomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum sutorium uocant: Mauritani, Chalcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uuasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Brasauoli uana accusatio.

Nomina.

Chalcitis

Chalcitis. Cap. LXXV.

CHALCITIS præfertur ſimilis æri, friabilis, nec lapidoſa, nec inueterata, intercurſantibus oblongis venis, ſplendentibusque. Huic abſterſoria vis ineſt, excalfaciens, & cruſtas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium eſt. Ad ignem ſacrum, & vlcera, quæ ſerpunt, efficax eſt. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum ſucco porri ſiſtit. Gingiuarum uitia, depaſcentia ulcera, tonſillasque eius farina compeſcit. Vſta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & ſcabritiam obſumit, abſtergetque. Fiſtulas tollit, collirij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pſoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: ſic enim fit acrius. idem quod chalcitis poteſt. Alij pares vtriuſque portiones in vino terunt, & eadem proſequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus ſuperpoſito. Modus autem vſtionis in humidioribus eſt, dum ipſa chalcitis bullas excitare deſierit, & perfectè inaruerit: in reliquis uerò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & ſanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda eſt. Inſidens autem ſpurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, uſque dum luteo colore palleſcat: aut fictili ſubditis candentibus prunis, ſubinde uerſata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Pſoricon.

Miſy. Cap. LXXVI.

MISY aſſumendum natione Cyprium, auri ſimile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & ſtellæ modo ſplendet. Vim habet, & vſtionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd pſoricum ex eo non conficitur, exceſſus, defectusque, ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præſtat, utpote quod efficacius habeatur, ſed ad ocularia medicamenta multò ſupradicto inferius.

Melanteria. Cap. LXXVII.

MELANTERIA geminæ eſt originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, ſalis modo concreſcit. Alia uerò in ſumma facie ſupradictorum locorum coit, quæ terrena eſt. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, foſsilis quædam. Præſtat quæ ſulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confeſtim nigreſcit. Vim cauſticam eam obtinet, quam & miſy.

Sory. Cap. LXXVIII.

SORY exiſtimarunt aliqui melanteriam eſſe, aberrantes: ſiquidem ſui generis eſt ſory, ei non abſimile. Verùm ſorei uirus ineſt graue, & nauſeam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hiſpania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiſcens, ſubpingue, inſuper adſtringens, & olfactu deuoratione-que magnum uirus olens, ita ut ſtomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum ſcintillas miſyos modo non emittit, & alterius generis eſſe, & inualidium, cenſendum eſt. Vim, & uſtionem ſupradictis ſimilem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: iſchiadicis ex uino infuſum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiſcetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ uſtionem experta non ſunt, peruſtis ualidior eſſe exiſtimantur: præter ſalem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & conſimilia, quæ cruda remiſsiora ſunt. combuſta enim uiribus efficaciora redduntur.

CHALCITIS, Miſy, & Sory, longis iam ſeculis latent, adeò ut perpauci, uel potius nulli ſint in Italia, qui hæc legitima ſe uidiſſe affirment. Et quanuis ego iandudum pluribus in ſpecubus, cauernisq;, ubi æris uena foditur, diligentiſsimè inueſtigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, ſuerim conſequutus; hoc tamen anno Miſyos fruſtum ſanè pulcherrimum, aureis emicans ſcintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, miſit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ ſtudioſus. Inuenta autem hæc ſunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibuſdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porro putat Muſa Braſauolus, medicus noſtri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum eſſe Miſy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq; cùm frangitur, aureis fulget ſcintillis, ſed uitream tantùm refert ſubſtantiam, palàm certè omnibus eſt, Galeni teſtimonio, Miſy factitium non eſſe medicamentum, ſed ſponte & per ſe factum in terræ uiſceribus. Ipſe enim

Chalcitis, miſyos, ſoreos, & melāteriæ conſider.

Braſauoli error.

libro

libro IX. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy disserens testatur (ut latius inferius patebit) dum, in eorũ ingrederetur metallum, quasdã intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcalthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ auctoritatis apud doctißimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chacitin. Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admirãda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem lib. IX. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq; qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longißimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commostratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepissem, primum quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim, ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circunquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem generе facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & craßitudine partium inter se diuersa. Craßißimum enim est inter ipsa sory, tenuißimum, misy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & escharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiam si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porro cùm utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm misy; sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac uehementius compactum: sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liquescit. Et libro IIII. de compositione, medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Mysy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, craßius sory est, & utroque siccat imbecillius. Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσι uerò Græcè, Misy item Latinè uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σωρυ Græcè, sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie; seu Alsuri: Italicè, Sori.

Misyos, & eo gnatorum historia, & uires ex Gal.

Nomina.

Diphryges. Cap. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quòd & à sole, & à sarmentis vratur, arescat, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est, siquidem post frigidæ aquæ offusionem, ut suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & uehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non uendicat, quę cremata diphrygis

uice

uice uænit. Vis eius adstringere, perpurgare, extergere, siccare, excrescentia consumere, ulcera serpentia, & quæ cacoethe uocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

Diphrygis consid.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fæx est, post frigidæ aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cùm in arcis assatur, & in scrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus. qui libro IX. simplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum disseruit. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei subiacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaque abijci, non secus atque ustorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissem, ipso solo, & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè occlusam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vsus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, uimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptißimum est: ualidè nanque siccat, et si modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam.

Historia, & uires ex Gal.

Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Nomina.

Auripigmentum. Cap. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur, quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, uiuis carbonibus subiectis, assiduoq; uersatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum uehementi vredine, & violento morsu excitat. reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

Sandaracha. Cap. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus. suffitur quoque cum resina, aduersus ueterem tussim rapto per fistulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ consideratio.

AVRIPIGMENTVM, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uisceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe si fictili, uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ ui fuerit assecuta. Sandaracham summè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine contrò-

uersia

uersia erit assumenda, de qua hic disserit Dioscorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm dißidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium ui tandiu coquũt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat. Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, sine urentis idq; tam combustum, quàm ustionis expers. Cæterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurēte ad denudandam pilis partem quámuis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idē de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiscent, atque extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quæ uerò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè uocatur: Arabicè, non secus atq; auripigmentum, Harneth, & Zarnich.

Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Galeno.

Nomina.

Alumen. Cap. LXXXII.

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eisdem metallis inuenitur: etenim scissile quoddam, quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quiqusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisque alijs regionibus, sicut & rubrica. Plurimæ eius species: verùm ad medendi vsum scissile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, graueolens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ se ferens, sine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lympidum, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conueniunt cum brassicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium scabritijs, pterygijs, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum salis duabus partibus, ad uitia, quæ pascunt. furfures, cum eruo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, si caro excreuit, uuis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminũ cõsideratio.

TAMETSI scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quòd fortaßis suo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quamuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum: quod uulgò uocant Alume di rocca: squamosum, quod uulgò dicunt Alume scagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijsdē uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen logitimum scissile nō est, etsi iandudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scißile alumen nil aliud esse, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimum alumē scißile Pisis misit ad me hoc anno clarißimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scißile. Cæterùm Brasauolus de alumine differens in suo simp. med. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditißimo, uariat opinio nostra. Nā quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennĩũ moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentißimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas

Brasauoli opinio reprobata: item Fuchsij error.

dinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quáue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore uersatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditissimus: quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, uel rochæ uocatur. Fit itaq; Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat & crystalli instar transluceus conspicitur. Alterum uerò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, uisiturq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt, id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimum usque diem. Excauāt præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadā pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, ualidissimum succendunt ignem, ut demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Astant utrinq; bini robustissimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas uocant) continuò inmissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum, instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducendū. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousq; intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex quernа materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen, ijsdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acerum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limoq;, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio uiris alioqui citra controuersiam doctissimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidū Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartholomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atq; diligētissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta cum alijs quoq; communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantū adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum

Aluminis rupei faciẽdi ratio.

Alumina cognita.

tundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo. præsertim quòd legitimū nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fœce panibus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem coniiciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dißilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantißimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in uino austero potus: exustū enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet.

Aluminū uires ex Gal. *Aluminum uires paucis perstringit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementißima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminū generibus, quod uocatur schiste, hoc est fißilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus.*

Opinio quædam diluta. *Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni auctoritate freti. quippe qui lib. IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalchanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò et Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud salem chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptißimum est: ualde nanq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. IIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recipisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædā, ut alumen omne genus: præsertim quòd facile compertum habeam, aluminis cuiuscunq; stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla.*

Nomina. *Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, siue Seb: Italis, Allume: Germanis, Alun, & Alaun: Hispanis, Alumbre.*

Sulphur. Cap. LXXXIII.

SVLPHVR optimum existimatur viuum, quod apyron vocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus vsti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto verò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoq; conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidore raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cōsideratio. SVLPHVR *tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factū, frequentißimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: iisdemq; oritur locis, ubi factitij uena foditur. Est autem*

autem Sulphur foßitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum auctoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in uniuersum igni absumatur. Verùm enimuero etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, synceramq́; id esse materiam, ut per se tantùm consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius uelocißima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo.

Sulphuris faciendi ratio.

Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidißimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris uena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus uacuo, ac in humum spectante, uitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq́; tenacißimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare poßit sulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorē cratem firmantur, eodem luto undique stipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri poßit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud uacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentißimè circumlinunt, obducuntq́; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius ui depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in uacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris uires ex Gal.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sulphur omne trahendi uim poßidet, estq́; temperamenti calidi, atque essentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuerso post aliquantum temporis magnificè medicamentū hoc commendarunt. Vsus eius est, ut & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cùm & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturū excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq́; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepràs, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit libro VI. cap. II. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastri δια σκίλλης, Sulphur tanto calore præditū est, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Nomina.

Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre.

Pumex. Cap. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, vt magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantißimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia vstione exemptus, & per se refrigeratus, ad vsus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet vlcera, & ad cicatricem perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus auctor est, si quisquam in bullientem vrceum vini pumicem inieeerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consideratio.

PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uisceribus genito, è sulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq́; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt.

Pumicis uires ex Gal.

Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornaciū est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq́; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usus smiride. Secundo autem loco idem de pumice disserit his uerbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiam ustus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rur-

sus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate; sed etiam asperitate, uelut etiã si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt. Nomina. *Pumex qui Latinis, Græcis* κίσηρις *uocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbims: Hispanis, Piedra pomez.*

Sal. Cap. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat,& crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasq;. Anginam ex melle, aceto,& oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredinei, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodillorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis. vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subijciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturq;, donec iam non exiliat.

Salis spuma. Cap. LXXXVI.

SPVMA salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui vis eadem, quæ salis.

Muria. Cap. LXXXVII.

MVRIA effectus salis præbet, abstergitq;: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

Flos Salis. Cap. LXXXVIII.

FLOS salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis virus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad vlcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesq; tollit. Emplastris, unguentisq; coloris causa, vt rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albicandi capilli gratia componuntur. Et in vniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis consideratio. SAL, *quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaq; complura, nullis sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quãdoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisq; reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant, quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania bauritur è salsis quibusdam*

quibusdam fontibus, quorũ aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Fossitium officinæ Arabas secutæ salem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius lib. XXXI. cap. VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal omnis; inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumq́; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanq; in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusq́; regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnũ glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusq́; est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodã concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq́; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorũ bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris: Cùm enim procella exoritur, intumescitq́; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent. quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribibus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens: Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq́; naturæ, & crocci coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturq́; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verum cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re is fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcunq; sit, non equidem possum horum quauis eruditorum uirorũ iudicio subscribere. nam res illa tantum abest, ut sit crocei aut rufi coloris, ut etiam candida conspiciatur. Adde, quòd flos salis Dioscoridi & Plinio flumine Nilo defluit, & lacubus seu fontibus quibusdam innatat: hoc autem Sperma ceti uocatum in mari colligitur, atq; etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè à maximis illis piscibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, ut de flore salis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus. tum

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis vires ex Galeno.

tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur libro IX. *&* XI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generis facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu ex ijs assumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hîc quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit; & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione cōtrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamq́; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerùm in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus.*

Nomina. *Sal Latinis dictus,* ἅλς *Græcis appellatur: Arabibus, Melec, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Salz Hispanis, Sal.*

Nitrum, spuma Nitri. Cap. LXXXIX.

PRAEFERTVR Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & vstionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, vti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si bupreſtis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, vtiliter obducitur: opisthotonisq́; iam remissioribus, & luxatis cùm cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus vrunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumæ Nitri cōsideratio. *NITRVM, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrū uocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurū ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id madifestè demonstrat Plinius lib.* XXXI. *cap.* X. *ubi de nitro ita scriptū reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multū à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidū terra, quod appellant agriū. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq́; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calastricum, candidum, purumq́; proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq́; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertū est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limū. Et hîc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq́; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq́; ut densari*

sari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in acernis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Maucratin, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Nec non frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabãt fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas uocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uasis picatis ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur, adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quamuis contrarium asserant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut alijs suaderent salnitrum tutò assumi posse; cùm prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat à se ipso. Nitri meminit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis uirium; ceterùm ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaq;, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum uerò nisi grauis urgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Ceterùm nitro usto, simul & non usto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus uti consueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato disserit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus uocibus legenda sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Ceterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod sciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον, & λιτρόν, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latine, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè uocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nomina.

Fæx. Cap. XC.

ELIGENDA Fæx maximè à uino uetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti uiribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alii uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccatque. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ ustionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet. uentris, stomachique fluxiones illita sistit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos & tubercula: rigentes mammas, suique lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, unguens scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

FAEX uini uulgaris notitiæ est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obscurè subducit. Proinde nõ desunt, qui sibi adstrictam aluum citẽt, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi affert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Τρύξ sic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hesen, & Vueinstein: Hispanicè, Rasura de uino.

Fæcis, & tartari dicti consid. & uires.

Nomina.

Calx uiua. Cap. XCI.

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conicito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere sinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

Calcis consideratio. *CALX, cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamē, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergentes in aquam, usquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quòd absq; morsu ualenter siccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes.* Calcis uires ex Gal. *Calcis uires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, uehementer urit; adeò ut crustam efficiat: extincta uerò protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem unum, aut alterum minus urit, minusq; inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit. tametsi etiámnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers constituitur ac strenuè absque mordacitate exiccat.* Nomina. *Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Cal.*

Gypsum. Cap. XCII.

GYPSVM uim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresque cohibet. sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi historia. *GYPSVM quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq; expetitur cæmentarijs ad ædiū fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ inmistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrū appellant, sed perperàm.* Gypsi uires ex Gal. *Gypso uires reddidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ita disserens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum: Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò, quòd sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam uim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & ualentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato.* Nomina. *Γύψος ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.*

Sarmentitius cinis. Cap. XCIII.

SARMENTORVM cinis urendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis uires ex Galeno.

C I N I S *omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuersum disserens Galenus lib.* V I I. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorũ reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenũ, partim uelut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena succo ualido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoque, cùm aliud ad manum non esset medicamen, per hunc sanguinis suppreßisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ absterfioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant* ἐμπύρευμα. *Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis térue lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur.* *Nomina.* Τέφρα *Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Alcyonium. Cap. XCIIII.

A L C Y O N I I quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Milesium quidam uocant. Quartum succidis uelleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon adpellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, uitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in uesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare uelit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens uasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lauatur ut cadmia.

Alcyonii historia, & consideratio.

A L C Y O N I V M *(ut Plinius est auctor lib.* X X X I I. *cap.* V I I I.*) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant. alcyonum, & ceicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterijt. Sunt prætereà, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiã magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd sic idem uocent Arabes, Dioscoridẽ secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Cæterum rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaq; materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuißimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgo appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasijs inuenitur.* *Locus Diosc. suspectus.* *Porrò in hoc capite in uulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) uerba desiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil ijs scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc habet.* τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, *hoc est. Quartum, & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusque speciei meminit.* *Alcyonij uires ex Gal.* *De Alcyonijs disseruit Galenus lib.* X I. *simplicium medicamentorum, hic uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusq;, & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & graue, odoris praui: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, uerùm lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie læui, cæterùm interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium*

omnium alcyoniorum est calidißimum, adeò ut & pilos urere poßit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasq; adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuißimum. Itaque ustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc Nomina. *speciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Quod Græci* ἁλκυόνιον, *Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio.*

Adarces. Cap. XCV.

FIT in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri posit lacustre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ consideratio. LEGITIMAM *Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. Quam postea lib. XXXII. cap. XII. uocauit calamochnū, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inuenitur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemq; à defluuio præseruandos capillos scripsit.* Cornarij lapsus. *Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctißimus, ignorasset quid Critoni, & Galeno intelligeretur per* σφαῖραν θαλασσίαν, *fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiā marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctißimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pilæ* Adarcæ uires ex Gal. *marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimùm hoc est, simulq; calidißimum medicamentum. proinde & per se utile est, uerùm commiscetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri postulant. idq; foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impoßibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & uiribus differre.* Nomina. *Id Græcis* ἀδάρκης *&* ἀδάρκιον *uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca, Italis, Adarce.*

Spongiæ. Cap. XCVI.

E SPONGIIS alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine uulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poscáue conglutinant: ueteris sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, senilia ulcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollißimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt, deorsum. Si uerò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ salis spuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarū historia ex Aristotele. SPONGIARVM *genus (inquit Aristoteles lib. V. cap. XVI. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuißimum genus id tertium est, & spißißimum, & ualidißimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædurae sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidē omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quòd certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores* proptrea

propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronã incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas, lumbricósue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atq; ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absumunt totas, quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima solutæ illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperãtur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum uidetur. supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro IX. cap. LXV. scriptis tradidit. Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. simplicium medicament. his uerbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cùm uerò res posceret: bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præstare potest. cùm etiámnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfengi albairi, seu albar: Italicè, Spognia: Germanicè, Badschuuam: Hispanicè, Spongia: Gallicè, Esponge.

Spongiarum uires ex Gal.

Nomina.

Corallium. Cap. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus duratur statim atq; emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore anthetici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: ulcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradicti habet.

CORALLIVM, quo usque adeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamẽ quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactũ, ponderosumq;, sed leuius ac rarius, & spongiarũ modo inane. Creditur hoc rubro lõgè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persico uocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Cãpaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles. exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimũ quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum. nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesq; in primis religiosum

Coralli consideratio.

sum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquàm raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Plinij lapsus. *Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim. quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur; ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antiphathes uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens.* Corallii facultates. *Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiũt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potũ, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis, spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt:* Nomina. *Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atq; etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.*

Lapis phrygius. Cap. XCVIII.

PHRYGIVS lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoq; adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit. ambustis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis consid. QVI *mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm uestibus commendauit.* Phrygij lapidis uires ex Galeno. *De huius lapidis uiribus disseruit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorũ, his uerbis. Pyritæ facultatem habere existimatur & Phrygius, quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinẽt. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualidè enim desiccat, habens quiddã adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum uerò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.* Nomina. *λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrigia.*

Lapis asius. Cap. XCIX.

ASIVS lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in aliis pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantum mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cætero siccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrescentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & uiua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur: pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cùm uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis consid. TAMETSI *in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimum tamẽ nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens*

diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac uiribus Dioscoridis descriptioni recla-
mat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum
nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus uenis. Hoc, quòd car-
nes absumat, utebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computresce-
rent: ob idq; Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρ-
κοφάγοι γίνονται, *id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex in-*
terpretibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes uocem σοροὶ *puluerem uerterunt. In quo mihi planè*
non uidentur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræq; sententiæ adstipulari cognoscitur Pli-
nius lib. XXXVI. cap. XVII. ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili ue-
na scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus. hæc
Plinius. Cæterùm Asij lapidis historiam, & uires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic in- Asij lapidis
quiens. Est & alius lapis in Asso proueniens, quem ob id ipsum Asion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem historia, & ui
color illi est, pariterq; consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, res ex Gal.
qualis in pistrinorum parietibus adhærere uisitur. Appellant hoc medicamentū petræ Asiæ florem. Est uerò & sub-
tilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua nascitur, tametsi uim habeat
illi similem, actionis tamen uehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac
digerat, & uelut sale condita seruet; sed & quia hæc præstet absq; uehementi mordicatione. Habet & salsedinem
quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: ut coniectura sit, illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea
à sole desiccetur. hactenus Galeni uerba. Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioqui Fuchsij error.
nostræ ætatis celebris, non tam facilè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum:
quòd scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quàm farinæ, quæ parietibus molarum inhæ-
ret, similem exudant ueteres muri, rupes, saxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrum uocant. Porrò quòd hæc non
uerè sit Asij lapidis flos, omnibus ijs perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea
diuersorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide. qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio,
florem sui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος *Græcè, Lapis Asius, & Assius Latinè uocatur: Ara-* Nomina.
bicè, Hager Asos: Italicè, pietra Assia.

Lapis Pyrites. Cap. C.

PYRITES lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deijciunt, & ubi ad fuluum colorē uergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm uritur. ita crematus, siccatusq; reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm usti uis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina ecceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

LAPIDEM, *quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam uocant. Verùm quanquam* Pyritæ lapi-
uniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt; cùm tamen Marchesita appellata cæte- dis consid.
ris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præstan-
tior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerunque tamen (ut Plinius inquit
lib. XXXVI. cap. XIX.) aureis scintillis, uel argenteis respersa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impu-
ro metallorum halitu. quo fit, ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in pro-
fundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure, alijsq; incon-
coctis partibus metallorum sit conflata. quamobrem fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem
proijciunt. Veruntamen quandoq; Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, uel æs intra se continet. Idcirco rectè
prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Mar-
chesitam inutilem esse asseruit. Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ uires
Vnus eorum, qui ualidam facultatem possident, est & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplastro admisto: ex Galeno.
adijcitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatijs intermedijs muscu-
lorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm ubi in usu uocantur lapides omnes admodum uehementer contusi, atq;
ad læuorem redacti sint oportet, similiter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis
instar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis,
& fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communē omnium lapidum uim possident. Siquidem exiccant tumentē ex hydro-
pe carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam
prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinan-
da ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt utiles, uelut
& acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumq;, tum detrahendum, extenuan-
dum, digerendum, ualenterq; siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, *Latinis lapis Py-*
rites nominatur: Arabibus, Hager al, siue Alrusenai: Italis & officinis, Marchesita: Germanis, Kis: & Ertz stuoff.

Lapis Hæmatites. Cap. CI.

HAEMATITES optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excalfactoriam aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in uino: & ab ijs, qui sanguinem reiecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, sine uino duntaxat. Modus vstionis est, ut modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamq; schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque si trita ad cotem hæmatitæ colore reddat. quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus uenis: quippe in rectos uenarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambusto. In Aegypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis consid.

HAEMATITES *lapis, quo omnes in uniuersum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic factitius est, ex uilißimo uulgari Armenio bolo, alijsq; admistis imposturis. Legitimus enim fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum uocant, cuius historiam, & uires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixiensi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam inest, ut peritißimus æquè ac doctißimus Agricola in suis de fossiliū natura libris diligēter adnotauit.*

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Porrò talium quoq; unus est hæmatites, quem uocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quādo & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tātum frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaque ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatiten. Ac solo eo uti poßis palpebris exasperatis: si quidem cum phlegmone asperæ sint redditæ, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subiectionem, aut euersionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni conuenit, omnibusq; ulceribus. Porrò siccus, si ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excrescentia, atq; eo nullus solo, atque per sese ūtitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, usus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterùm aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens. Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, alijsq; pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reijciebant, cum succo punici mali, & granis, uel cùm succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At læuigare ipsum curiosè oportet, ut in tenuißimum puluerem redigatur, sitq; aereus, & uento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minùsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant. ac mirum est, quomodo ulcus exiccarit sanauerítq;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tußi infestaretur. Spectaui autem & aliū quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoq; lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitaui autem huiusmodi rationem, redactum in tenuißimum puluerem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undiquaq; constrictū, colligatumq; in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idq; per totam noctem iam inde ab ipso uespere: extraxi autem tenuem, aereamq; eius partem, ut æger solam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atq; hoc sanè agendo, bibendoq; continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo uiribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uisa, & usu comprobata conscripsi. Hactenus Alexander lib. VII. cap. primo.

Nomina.

Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης, uocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, seu Alsadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluot stein.

Lapis Schistus. Cap. CII.

SCHISTOS lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium uenarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & uuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consideratio, & uires.

SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia, hactenus allatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ syluæ locis in Germania, quin & in Bohemia auctor est clarissimus Agricola. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur schistus ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare ualeant. Nomina. *λίθος σχιστὸς ita Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.*

Lapis Gagates. Cap. CIII.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & discutiendi. deprehendit sonticum morbum suffitus: recreatque uuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis consideratio.

LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Ispruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquàm leuis. Hoc scatet in uniuersum Flandria, Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij insignium. Fuchsij error. *Fuchsius uir alioqui eruditissimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertũ, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quòd nobis uulgò Ambra negra uocatur. Sed in hoc similiter eum (pace sua dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm ut pluribus demonstretur. Nam ut omittam absurdum mihi planè uideri, quòd succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum, neq; crustosum; sed in superficie potius læue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi uitreis organis conclusus, ignium ui perurgetur. Hoc commendauit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur.* Gagatæ historia, & uires ex Galeno. *Gagatæ historiam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet. quem Dioscorides, nonnulliq; alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportaui, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem spectat, ubi & bitumen est: eratq; lapidum odor similis bitumini. Vtebarq; eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeq; uisum est mihi euidentiorem earum facultatem reddidisse. Miscui uerò ipsum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectũ est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus.* Plinij lapsus. *Cæterùm Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. existimasse deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis sibi uiribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur uerò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memoriæ prodidisset Thracium lapidem ijsdem uiribus esse præditum, quibus & Gagates; subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd*

aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aetius testis est lib. II. cap. XXIIII. quippe si igne inflammetur, meroq; restinguatur, exhibeaturq; id uinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoq; arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapore suffientes.

Achatæ lapidis historia, & uires.

Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN *ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hìc aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi uendicauit. Lapis hic uarijs constat coloribus, & se inuicem incursantibus zonis, lineisq;, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. XXXVII. capite primo, ubi sic habet. Post hunc anullū regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achaten uarijs, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est auctor) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris ualidiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uerò suffitu earum, tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyenæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantum colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius.*

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagate.

Lapis Thracius. Cap. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Galeno.

QVI THRACIVM *lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib. IX. de simpl. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.*

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina usus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus.

Nomina.

Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

Lapis Magnes. Cap. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum uergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hematite uendant.

Magnetis lapidis historia.

MAGNES *lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est auctor) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusq; subegit; ita Magnes ferrum uictricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur; sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usq; numerū. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse*

tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius auctor est lib. XXXIIII. cap. XIIII.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaq; Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem cõtraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis; quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminit Galenus lib. IX. simpl. med. sic inquiens. Ex lapidibus unus est & magnites, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτης, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur; Arabibus, Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, pietra Magnete, & Calamita.

Theamedas lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Nomina.

Lapis Arabicus. Cap. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικὸς, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica.

Nomina.

Lapis Galactites. Cap. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

Lapis Melitites. Cap. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

GALACTITEN, item Melititen qui mihi ostenderet, hactenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. IX. simplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. XXXVII. cap. X. sic inquiens. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoq; adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solum reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites, Italis pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ historia.

Nomina.

Lapis Morochthus. Cap. CIX.

MOROCHTVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, vtpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & uesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, vlcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM lapidem nonnullis galaxiam uocatum nasci, fodiq; in Saxonia Germaniæ testis est Georgius Agricola maximus fossilium indagator. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam de-

Morochthi lapidis uires ex Galeno.

ferat an, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus unà cum scissili lapide lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt et alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem prae se ferens, quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet uidelicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quātò est maiore emolliēdi ui, quàm praedicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut auctoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit, nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Graecis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur; Italis, pietra Morochtho.

Nomina.

Lapis Alabastrites. Cap. CX.

ALABASTITES vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritae consider.

ALABASTRITES notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt aedificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido laeuore, materie uerò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritae species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diùtius unguēta à rancore uindicarēt, nascitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriae. Hic caeteris candidior. Probatissimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculosi. haec Plinius. Huius facultates memoriae prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites uocatus unguis in medicinae usum ingreditur combustus. Quidam eū bibendum dant stomachicis. Is Graecè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

Alabastritae vires ex Gal.

Nomina.

Lapis Thyites. Cap. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quae pupillis obuersantur, expurgat.

Fuch. opinio reprobata.

THYITEN lapidem neq; ipse hactenus inueni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinae, libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum caeruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur, ut eius uerba, quae subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quae Dioscoridi Thyites, ut alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quae quòd aeri & caelo matutino autumnali similis sit, hoc est, caerulea, lacteq; suffusa, ἀερίζουσα Graecis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera uiridis, quae sic dicta est, quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quae alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quae sanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primùm nanq; non inuenio, quod Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantum meminisse constat lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut iaspis: siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου, hoc est, De Dioscoridis Thyite. Praeterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati caerulei, ut ille. Ad haec si lapis, qui ἀερίζων Graecis uocatur, & qui uerè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoq; Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non uidetur uerisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quaeso, illae uoces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia caeruleus color, quem propriè caeli colorē esse uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est, à colore, quem caeruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atq; adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Graecis λίθος θυΐτης, Latinis item Lapis thyites appellatur.

Nomina.

Lapis iudaicus. Cap. CXII.

IVDAICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

LAPIS è Iudæa allatus, unde & illi nomen, paßim in officinis habetur. Vtuntur eo medici nō modò ad uesicæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamētorum facultatibus, eius faciem ac uires descripsit, his uerbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæstina Syria prouenient, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, utunturq; ad uesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sane in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides uesicæ pertinet: uerum ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκὸς ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Hagiar aliheud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Indenstein.

Nomina.

Lapis amiantus. Cap. CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

LAPIDEM Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existimantes, quod Græcis scißile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unà cum plerisq; rei metallicæ studiosis iampridem uersatus sum, donec clarißimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scißile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (ut auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.

Fraus impostorum.

Nomina.

Lapis sapphirus. Cap. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, vuasq;, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

Sapphiri consideratio.

SAPPHIRVS gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro XXXVII. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyaneos gēmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritani azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perstrinxit Galenus cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq;: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritißimos probatæq; fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandū est, ut gemmarum ramenta, siqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, usquedum redigantur in puluerem tenuißimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisq; æneis mortarijs, ferreisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas

Cautiones quædam.

margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximũ deducti sunt discrimen. Nomina. *Qui lapis* λίθος σάπφειρος *Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.*

Lapis memphites. Cap. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uersicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

Lapis selenites. Cap. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ consideratio. MEMPHITES *lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi uulnerarijs medicis sæpißimè desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten uerò etsi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentißimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id sæpius in medicum usum, silentio inuoluendum non duximus.* Crystalli historia. CRYSTALLVM *itaq; (ut Plinius inquit lib.* XXXVII. *cap.* II.*) gelu uehementiore concrescit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq́; esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de crystallo sententia.* Plinii sententia explosa. *Nos uerò contrà rationibus nõ obscuris inuixi (quod etiam peritißimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec niue fieri unquam: sed ex humore omnium purißimo sanè constat, quòd omnium gemmarum clarißimum, translucidißimumq́; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantùmuis longo tempore concreta in algidißimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate uix unquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanq; id ipsum Crystallo eueniret, igni uel solibus admoto, si è niue aut glacie concresceret: repeririturq́; tantùm in montibus perpetuo niuosis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorum lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges seritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodêre bubulci, liquidò sanè cõstabit, ex alia materia gigni crystallum quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficiè tenus cohærens, ex purißimo lapidescente humore in uisceribus terræ concrescere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, crystallum uerò illico subsidat. Præstantißimum illud existimant, quod album & aquæ clarißimæ modo pellucidum uisitur.* Crystalli uires. *Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in puluerem tenuißimum tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluuia sistit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Cristallo pila, qua aduersis solis radijs exposita, medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuscè cauterij periculum fecimus, non sine ægrotantium, & astantium admiratione. Lapis, qui Græcis* λίθος μεμφίτης, *Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur.* Nomina. *Qui uerò* λίθος σεληνίτης *Græcè, Lapis selenites Latinè, Pietra selenite Italicè appellatur.*

Lapis iaspis. Cap. CXVII.

IASPIDVM quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aeri, ob id uocatur aerizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Iaspidum genera. IASPIDVM *genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam uisitur cœruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est, uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tincta, qualis in Ida monte profundißimis specubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ si saturatiore colore reperiatur, lineis eiusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur.*

Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaspis est, ex altera onyx; proinde iasponyx uocata. Alia cuius altera parte sit purpurea, altera uiridis, nec utrinq; pellucens, sed qua parte uirescit. In summa uaria est Iaspidum natura. Suspensas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, ueneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Iaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquàm suspendantur. Iaspidum natura.

Ex tot Iaspidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita disseruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem re uera habet Iaspis uiridis, nempe stomachum, uentrisq; os adiuuans appensa. Ac nonnulli quoq; ipsam anulis inserunt, scalpuntq; in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum à collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaspis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaspro. Iaspidis uires ex Gal. Nomina.

Lapis ætites. Cap. CXVIII.

AETITES lapis est ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero sonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ sunt uuluæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec sine iis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intra se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidam: ipsum friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atq; dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadē. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila. Aetitæ lapidis historia, & uires. Nomina.

Lapis ophites. Cap. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderosus, & niger. alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores, & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. sic inquiens. Ex ophite columnæ, sed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis instar durißimus est, colore nunimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis respersо. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maximè fuisse diuersum. Ophitæ lapidis uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem uocant lapis ustus ex tergendi confringendiq; uim poßidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipsum ex uino albo ac tenui epotum lapides uesicæ comminuit. Verùm ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et infrà in Iaspidis uiridis mentione de Ophite ita scribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati sunt Græci codices, qui habent, ὀμφακίτιν) uir fide dignus reuera iuuare morsus à uipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur. Ophitæ lapidis historia. Ophites marmor. Nomina.

Lapides in spongijs. Cap. CXX.

LAPIDES in spongijs inueniuntur, qui uesicæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidū spongiarum uires ex Gal.

LAPIDES in spongijs reperti, omnibus notißimi sunt: quippe quòd rarißimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: uerùm qui in renibus consistunt rūpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, absque ut insigniter excalfaciant.

Nomina.

λίθοι ἐντοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne.

Lithocolla. Cap. CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Lapis ostracites. Cap. CXXII.

OSTRACITES testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ lapidis consid. & uires.

OSTRACITEN lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit. quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Porrò ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Gedeon nomine, pupillas expurgare, & uberum testiumque phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum.

Nomina.

Lapis Latinis ostracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, pietra ostracite.

Smyris lapis. Cap. CXXIII.

SMYRIS lapis est, quo anularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Arena litoralis. Cap. CXXIIII.

ARENA è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyridis cōsider. & uires ex Gal.

SMYRIS uulgò nobis Smeriglio, notißimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est, uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anullos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur.

Lapis naxius. Cap. CXXV.

E COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Lapis geodes. Cap. CXXVI.

GEODES lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarumque inflammationes sedat.

NAXIUM lapidem, itemq; Geoden, nullus est, quod equidem sciam, qui hodie cognoscat ostendatq; in Italia uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametsi in Misnia, & Saxonia nasci hos scribat Agricola. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm uirginibus mammarum incrementum prohibet; sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.

Nomina.

Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius,

xius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui uerò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. [Nomina.]

Terra omnis. Cap. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi usum recepta, summam & primam uim habet refrigerandi, meatúsque obducendi, occludendiq́; sed specie distat, cùm alia adiunctis quibusdam ad alia sit utilis.

Terra eretria. Cap. CXXVIII.

ERETRIADES duæ sunt, una uehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lienem uiolaceam refert. Lauatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, & cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut uespere considat: antelucanis colo excernitur; & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quòd si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi uerò cinis in fauillas se conuertit, aut aereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & sanguinolenta conglutinat.

Terra samia. Cap. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim species eius: unam antè diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet. contra serpentium morsus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Lapis samius. Cap. CXXX.

SAMIVS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans. prodest stomachicis potus. sensus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

TERRA, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem ausim affirmare: tametsi hæc usum in medicina maximum præstiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium astera illum esse lapidem, quem seplasiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus uisitur. Adde quòd Talchus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi posit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis. quod tamen Samio asteri non euenit, utpote qui facilè, teste Dioscoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant medici Talchum ebibitum strangulare, non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atq; Lemnia terra, contra uenena, & uenenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quòd aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ similem esse, quam magnificant circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quámque uulgò uocant Pietra di san Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq́; friabilis: & aduersus uenena, & serpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neq; illud ausim asserere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoque in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur. [Terræ Samiæ consider.] [Nomina.]

Terra chia. Cap. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ similis. Est autem crustosa, albaque, sed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Terra selinusia. Cap. CXXXII.

EADEM præstat Selinusia. maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Terra cimolia. Cap. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera; candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multùm in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Terra pnigitis. Cap. CXXXIIII.

QVAE pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantùm glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usqueadeò glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Testæ fornaceæ. Cap. CXXXV.

FORNACEAE testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis prosunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Terra fornacum. Cap. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fuluescit, eiusdem cum testa effectus.

Terra melia. Cap. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remisiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam siccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, vt colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inseritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè resoluatur.

QVANVIS *terra Eretria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notißimæ fuerint, & in usu medico frequentißimæ, ut auctor est Galenus; tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeò neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & uiribus latius dissereremus.* Nomina. *Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uero terra Cimolia Teri chimolea, seu Thin chimulia. Pnigitis, Teri hanem.*

Terra ampelitis. Cap. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vsus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cùm innascentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ consid. AMPELITIS, *ut auctor est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur usu, ad præseruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uisco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentosa maximè sit. Siquidem non modò uermiculos ad uites ascendere inhibet; sed etiam eos interficit. Hæc usqueadeò bitumine referta est, ut Plinius, & Poßidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facilè in olea imposita, liquescat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammã. Hoc argumẽto nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidẽ illũ in quodam colle omni ferè ex parte circũdato ab Asphaltite*

ſphaltite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus Nomina. *notis. Hæc, quæ* γῆ ἀμπελῖτις *Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thinalcharin: Italis, Terra ampelite.*

Fuligo Pictoria. Cap. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores vtuntur, ex vitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax: fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Atramentum Librarium. Cap. CXL.

ATRAMENTVM, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſsius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem vlceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amiciſsime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumq; medicinalium copia.

DE FVLIGINE *pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum auctore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper* DEO, *cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ* ἄσβολη ζωγραφικὴ *Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemad-* Nomina. *modum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò* μέλαν γραφικὸν *Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.*

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioscoridis.

VPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de Aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisq; : item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisq; . In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaq; : & in rationem ijs succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm disseram de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, vt peritissimum quenq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, vt vinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omniq; intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperq; ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductiq; homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusq; qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum venenis dissentiant. siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosq; & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendiq; sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò vinaria vasa diligenter

diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaq; expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidijs pateant. Quòd si qui sua sponte, aut ex quorundam insidijs sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se virus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, natiuæq; constitutioni restituemus. Neque enim ijs assentimur, qui prorsus auxilia in huiuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cæcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt venena, medendi rationem aspernantur? Aequè verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus sit opportunum corpus, vel medicabiles sunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à se egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunque venenis opitulari consueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari potest, quàm vt proximo loco virus foràs exauriatur, priusquàm inualescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum, vt vomitare cogantur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò vomitionibus exigent vi illa sua laxatrice, aut nauseam ciente; sed aluum quoque subducent, & corporum inanitione ita aduersabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, vt quisquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; sed quòd assumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsúmve: grumis, lac aut sanguinem animalis recens iugulati ostendat. Nam grauis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab ijs remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiscetur, aut glaucium, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò vomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in ventre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues pisces, vetustæ carnes pinguesq;, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque subducunt, uti diximus, & stomachum resoluentia, proniorem ipsum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, succus marrubij, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, syluestris rutæ semen, & betonicæ, quam cestron nominant, folia. singula cum vino drachmæ pondo sumi debent. Effectum prebet polij decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quę in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilij ita se habet. Cæterùm ab ijs, quæ consueuerunt euenire, communia remedia sumptitari possunt. Ferè enim vires venenorum quàm plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia. varia etenim sunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesq; casus, quæ symptomata uocant, vnum uenenum sequantur. alioquin superuacanea fuisset uenenorum singulorum traditio, cum suis remedijs ab auctoribus descripta. Neque uerò in uno eodemque promptum est inuenire, ut quis stomachi, alui, intestinorum, iecoris, renum, & uesicæ dolore uehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuersetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò uomitet, nausea prematur, rubescat, liuore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturq;. singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, uentris uesicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, ueterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat: sed eos etiam, qui man-

dragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert; verùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum vni veneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumq; virus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm venena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum uitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm uenefica proprietas non amplius insit. Si uerò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam uim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, uenenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo usu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam uim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines: Semina sunt, hyoscyamus, coriandrum, cicuta, gith, psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, ueratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraque: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: sardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum uiuum dicitur. E liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Diosc. in posteros collatum.

AGNVM SANE, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissimo Dioscoridi non solùm medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli possent, nullaq; earum noxa deleri, quibus uita nostra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto uolumine, exactissima scientia, mirabiliq; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisq; lethalia omnia uenena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ue eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicamenta tam ad uniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq; humanū corpus, necessaria plurimùm semper extiterint, apprimeq; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè uel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunq; uita deficit, qui uenenū hauserunt, nisi quàm primùm succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; scripsit Dioscorides, ut Galenus & grauissimus auctor, & medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligenter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorū facultate, omnium facilè principem, et magistrum extitisse. Ratio commentariorum in librum sextum. *Itaq; cum in alios eius quinque superiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum putaui, si libro quoq; sexto commentarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm utile sit, ac necessariū homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduersatur) tantaq; uelocitate suum exequitur munus, ut sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uoracissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunq; uenena, dum iubent qui sumpserunt, uel icti langueut, medicos accersiri, eousq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. XXIII. scriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, supereturq; uel uictus*

ctus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd si in hunc quoque librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisq; uitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præteriissem. Quæ quidem pars, cum præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potißimùm innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis; sed à morte quoq; liberentur. Nam quicunq; in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm sibi ipsi; uerùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præstantiora, ualentioraq; referam: quinetiā conuenientibus usus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentißimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquam modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset.

Veneni operatio qualis.

Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem uertitur, fitq; in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infra latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intrò in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitq; in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentißima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; substantiæ corporis simile.

Venenorum genera vnde.

Porrò scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur: quæ natura non eiusmodi sunt, ut esitatæ in alimentum conuerti poßint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia.

Venena quot modis mortē adferant.

Ad hæc sciendum est uenena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta uenena uitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunq; propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, uel ictu necant; sed uisu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt uenena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt uiperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (ut auctor est Galenus libro de theriaca ad Pisonē, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus uirulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primū infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidā suis esset in uinetis, paruum quendā collem sæpius ascendebat, ut ibi uuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu uelociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is uniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem han nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentē

pentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primum is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longißimũ funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam ualidum, & robustum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius sustinere posit. Quare admirandum sanè non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuißima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, uniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno lib. III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel sublimati officinis uocati plurimum admiserint, sæuißima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam inprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs astantibus ostenderet, utpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu uulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt. Insuper sciendum est, quòd uenena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; causa suos pariunt effectus.

Venenorum effectus à diuersis causis.

Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quàm occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia deniq; utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominãt. Porrò uenena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum.

A qualitatib' excedẽtibus.

Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; usq; ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant.

Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usqueadeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant: id quod præstant exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & siccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguineum cordis absumant, ut calx uiua: uel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor usq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, oßibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex auctoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potißimùm humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirẽtur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere poßint, utpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum uiuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguẽtis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquàm quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; uicinas partes putredine afficit; sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod

quod uniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquã & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate uitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Cõciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis suos uenena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus afferunt. Cæterùm uenena, quæ propria sui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modũ excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut uix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molẽ replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. v. cap. XIX. de simp. med. facult. idem inquit, At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum uelle quòd antidota nõ secus atq; uenena agãt in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamẽtorum censu cap. XXII. in prædictorum testimoniũ ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur; omnino tamen corrũpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quæ crassa, terrenáque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quàm antè sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neq; id semel tantùm, sed bis, singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens. Cæterùm uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet ueneficæ ui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacissimè ualet aduersus euphorbiũ haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiámnum conuenit nũ omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantum corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est, glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quãdoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus lib. v. cap. I. de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè uel primariò affecto superueniant accidentia: quænam uerò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, ni cor afficiatur: hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri posit, ut uenena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant:

A forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab utrisque simul.

Venena diuersa membra petunt.

Vtrum uenena in statum diẽ interimere posint.

ferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neq; tardius determinato tempore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauißimus, & antiquißimus auctor, qui libro IX. cap. XVI. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus poßit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peßimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere poßint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Thophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quamuis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamē præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd uenena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quòd magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experiētia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidē idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri poßit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quamuis concedi poßit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere poßit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus adamußim expendere poßit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quò internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lāce expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire poßit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanq; uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simpliciū medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalē esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi poßit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuißimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; uenena adeò tēperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Vtrum quis assuefieri possit, ut uenena innocuè sumat.

Quæri præterea solet, num fieri poßit, ut quis ita ueneno assuescat, minimū quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse ueneno, ea tantùm ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosißima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse afferant: nunquā tamen ipse adduci potero, ut credam humanū corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionē seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusq; expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolent) Auerrois, Diniq; auctoritate innixus Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quamuis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius esse, ubi auctoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd auctores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. XVIII. tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem auctor est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam

storiam anus cuiusdam Athenienſis, quæ cicutã in cibo ſumebat nullo ſanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem ſcribit) modicæ primùm quantitati aſſueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimẽto eſſe poſſint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria ſpecie, aut occulta cauſa, ueneni naturam ſortiuntur. Inter quæ principẽ locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inſcitia eſt) hiſtoriam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: niſi interpreti error fuerit adſcribendus. Quòd poſtremò ueneni facultas (ut quorundam opinio eſt) iam concocta, & in illius adoleſcentulæ ſubſtantiam conuerſa, potuerit ex anhelitu in alios tranſire, ac eos ſubinde inficere, ſanè perridiculũ uidetur, atque euidentius falſum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non deſunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenoſis, atq; ex eis nutrimentum capeſſunt, ſicut (Galeno auctore lib. II. de alimentorum facultatibus, & III. ſimplicium medicamentorum) sturni cicutam depaſcuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in ſtagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & iiſdem nutriuntur, ciconiæ uenenoſis, & mortiferis ſerpentibus, & gallinæ interdum ſcorpionibus, araneis, ſerpentibus, & alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit ſcire nunquid huiuſmodi animalia, quæ uenenoſis ueſcuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re pleroſq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis ſcripſerunt, firmiter aſſerere, quòd ſi huiuſmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere poſſint, ſed nullam prorſus inferre noxam, quin potius corpus nutrire; non ſecus atq; alia. quippe quòd conſtet (ut dicunt) ea in ſuam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etſi non abſurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuus cibus eſt, non tamen eſſe poſſit, quin caro quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd ſi ea in frequentiorem cibum uenerint, poſſint quandoque morbos ſæuiſſimos excitare, & ſubinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis teſtimonium præbent Dioſcorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quòd nil aliud eſt, quàm ſanguis bis coctus, ex animalibus emunctũ, quæ ſcãmoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depaſcantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perſpicuum eſt, quòd omnes in uniuerſum plantæ, quibus uis deiectoria, & pernicioſa ineſt, quamuis ſæpius concoctæ fuerint, non prorſus tamen ſuam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod ſimiliter manifeſtum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis ueſcuntur: item in gallinis, quæ deuorant abſinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet guſtatu: harum uerò non paruam abſinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentiſſimi mandant nutriendas eſſe capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; teſtatur Galenus de uipera ſermonem habens lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade differens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modo huiuſmodi animalia in cibos admittenda eſſe putauerim, quamuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia uenena theriacæ uicem ſupplent. Nanq; apertè uidemus, quòd ubi quiſpiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſcyamus, uel antidota aliaq; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, colocyntis, turpetum, ueratrumq; & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quamuis hæc omnia maleficæ qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Cantharides præterea ad morſus canum rabidorum utiliſſimè exhibentur. Euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, ut latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, diſſeremus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præſeruari poſſint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi iis, qui iam uenenum hauſiſſent. Atq; huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ cõpoſita, nõ ſolùm à ueteribus inuenta, atq; experimento comprobata, ſed etiam à clariſſimis quibuſdã recentioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurũ in ultima huiuſce uoluminis parte, pollicitis tamẽ non ſtetit, ut XXXIIII. huius libri capite conſpicitur, ubi excuſatione uſus, mutati conſilij rationem reddidit. Verùm ut iam ad rem nobis propoſitam accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi ueneficia præcauere poſſint. Pleriq; igitur ſunt, qui putant, non paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, ut edulia, quæ præponũtur edenda (mos iſte hodie frequentiſſimus eſt) prius deguſtent. Quæ tamen res in ſuſpicione ueneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda uidetur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponunt, ueneficiũ committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt ualentiſſimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauendum, quòd pocillator inſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector præcomedat. Adde deinde, quòd quamuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus, cibos uenenatos prægustando aſſumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poſſit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs

Vtrũ animalia, quæ cibis uenenoſis uictitant, exitioſam uim retineant.

Venenũ quãdoq; morbis, & alteri ueneno remediũ eſt.

Modus præcauẽdi uenena.

Præcautio uulgaris exploſa.

barijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis ueneficis, ut non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de caussis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt principes, quàm curare, ut uitam christianam, & integram ducant, iustitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter non parua conferre beneficia: ita enim semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & medicos sibi adiungant, qui medicæ materiæ peritissimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simplicibus medicamentis, per se ipsos (ut ipse faciebat Galenus) componere ualeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm si mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut uasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; seruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiusmodi pretiosis uasculis, quorum apud principes quosq; præcipuus est usus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus imperiti, qui (si uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatū igne aurum, uel argentum, ex quo uasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq; sit horum opinio, ij dijudicēt (est enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet uasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur; ut neq; aranei, neq; scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanq; uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent, interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib. VIII. cap. IIII. de historia animalium, quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item libro XI. simplicium medicamentorum, eam narrat historiam, quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est auctor. Quibus ex uerbis palàm est Galeni testimonio, uinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: nec non etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animaliū, quibus uescimur, commodissimè uenenatorum sanguis inseritur. Illud etiámnum apprimè utile atque necessariūn esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam ut sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, uel aliud unumquodq;, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uasa, quæ super, uel circa focum edulijs referta resident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Nanq; Florentiæ (ut Nicolus est auctor) cœnobium monachorum ueneno infectum est, quòd araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquàm uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, ut sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasq; recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire conuenit, quòd quædam res simplices sunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasium lapidem, quem Plasma uulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia ueneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse uenenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumq; digitum urentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, uel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur, eam utilissimè gestari aduersus omnia uenena, eaq; præsertim, quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem res Persarum olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunq; ueneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio,

Absurda quorundam opinio.

Quæ res uenena prodát, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundã stellarum obseruatio, à quibus ea uis influat in sculptã imaginem. Porrò tradidere sapientum ueterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut uenenorum malitiam efficacissimè dissoluant, & destruant. Ob id itaq; scriptum reliquit Albertus cognomẽto Magnus adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatẽ assignãt smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi possit: quanuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti, possint per os sumpti ueneno infectos sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse: nisi prius notabile ex his experimentum uiderim. Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ uiribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta uenena facilè ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus, sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentum. Ex compositis autem non immerito cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quãdoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, & secundo de antidotis memoriæ proditum est) usqueadeò se innoxiũ præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quo modo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena. *[Præcautio ex medicamẽtis]* Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. *[Ratio curandi uenena.]* Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atq; ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerãdum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris suliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute per meatus quos habent, aerem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aerem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio: uel humi cubarẽt super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aere loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quódnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit. Nullus itaq; medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: *[Indicia in cõmune ueneni sumpti.]* ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt,

dunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido excessu polleãt, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedũt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur.

Ex siccis autem uenenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantũ laxantur, ut sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porrò & illud aduotandum est, quòd uenena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatũ elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorẽ notitiam tradenus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora. quibus peritissimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare; sed etiem augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur.

Victus ratio eorũ qui uenena sumpserunt.

Cæterùm eorum, qui uenenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamẽ remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm uim habent nutriendi corpus; sed quæ etiã uenenorum noxiæ resistere ualent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur cõtra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animaliũ, quorum est usus. Siquidem pinguia hæc ideo conueniunt, quòd uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum habetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atq; ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aer quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno auctore lib. 11. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt.

Remedia cõtra uenena.

His ita institutis in primis omni industria ac diligẽtia curãdum est, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quod si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui uenenum sumpsisset, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Rasis auctor est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præterquàm quòd deiectoria ui præditum est, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam, aloenq; usurpare. hæc nanq; præter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorum putredinem, quæ semper, uel plerunq, ingesta sequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea deniq; per aluum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere uidentur (ut Dioscoridi placet) quæ acria sunt & trahendi ui prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præsertim ubi compertum haberetur, uenenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post uomitiones, & clysteria utilissimũ esse prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & sanet. Quinetiam summopere prosunt, præmissis tamen uomitionibus, & clysteribus, fortes, ac ualidæ diuersiones, utpote quæ non modo prohibeãt ne uenenum petat cor; sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm

prodesse

prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ, ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacißimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud sanè supplere poterit, si dissecto uiui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quousq; sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortasse quod hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatũ narrant Valentinum Alexandri sexti summi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenũ exhibere uellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Simplicia medicamenta, quæ pollent aduersus venena.

Cæterùm scire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia, quàm composita, quæ cuiuscunque ueneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur, sunt uinum uetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter uenena annumeretur) succus marrubij, laserpitij, & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, & seselis decoctum, phu, cinnamomum, caßia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis succus, leporis coagulum: mustellæ caro sale inueterata, & in umbra siccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes, & recentiorũ nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, zedoariam, lauri baccas: gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, ursi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem sanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant.

Cõposita medicamenta.

De compositis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd si theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta sit, cùm nobis desint cinnamomum, balsamum, petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aspalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi sunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam posse sibi locum & usum illius antiquæ legitimè uendicare: præsertim cùm constet tempore usq; Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (ut ipse Galenus testatur libro primo de antidotis) nisi ab Imperatoribus, quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si ulla theriaca ex ijs, quæ nostra ætate conficiuntur, in usum admitti debet, dent operam medici diligentißimi, ut illa saltem utantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarißimorum & peritißimorum uirorum testimonio: quæq; eo modo experientia comprobata sit, quo docet Galenus libro, quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præstat aduersus uenena, quodq; & facilius parari potest. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etsi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, uel risagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; subinde deuorata theriaca, quam postea circumstantibus uendunt, nullum ueneni incommodum sentiant. Quod cùm Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit. Multæ à subdolis improbisq; in hoc quoque fraudes fiunt, ac uulgus sola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit.

Fraudes, quibus vtuntur circũforanei, qui venena ĩnoxiè sumere profitẽtur.

Cæterùm ut quisque flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare poßit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nã cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè sumunt, multis cauillationibus, atq; insidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiã, quasq; retinent illi in suos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulẽti impostores, est quòd cùm sciant uenena non posse nisi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascendant, ad saturitatem usque, præsertim estate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paßim inueniri possunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantiæ craßitudine, illæ uerò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibent, cùm internas uias obstruere poßint, erodentem quoque ingesti arsenici, uel risagalli se-

plasijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impune. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantißimum contra omnia uenena, quod in uniuerso orbe reperiri poßit. His leues uulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statim è suggesto descendunt circunforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta uitæ discrimina ferantur.

Altera impostorum fraus.

Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrāt, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire uidetur. quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositum dare uelint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum spuriam theriacam, ad cœlum usq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uerisimilem reddant, puerum uel è circumstantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent uasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent cera subposita, uaria cuiusdam miscellæ frusta ex saccharo, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorsus et facie, & magnitudine referunt illa ueri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quo fraudem melius occultent, in suggesto stantes. siquidem summo cum artificio internā operculi partem, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere poßit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquam eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cælum uersus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, uel serico proditore, quo plerunque uestiuntur, ad cubitum usque conuoluit, ea tantùm ratione, ut arsenicum uerum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum cōtinente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus uideri potest. Obuolutis itaque manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitiū innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutißimè bibit. Atq; ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat.

Historia fraudis.

Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine uersaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius uersutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris calidiq; ingenij, in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquā fortè legerat, quòd arte etiam poßit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè uerbis tunc comminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoléque aptantur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam uersutißimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisque eas euitare sciat, ac poßit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimum certè debeo: siquidem unus isq; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cum à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur, ut pecuniam extorqueat, libentißimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hic consultò dimittam. uerum intactas eas nō relinquam, ubi in processu de ijs disseremus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia.

Antidota nostra præstātissima cōtra venena.

Sed ne aliquod præstās antidotum desideretur in his nostris commētarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, descripsero. quæ non modò ijs, quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu eijciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi-

Licet

Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui sua pandere arcana uelint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunque sit omnibus generatim prodesse, alienum quidem inhumanumq; foret, si modò uel inuidia, uel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica usui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorum sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusq; buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorũ omniũ, agallochi, singulorũ sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis laserpitij, singulorum drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari, cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciã mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum caphuræ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum uiperæ uncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; uncias sex. Vini ueteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, uel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atq; selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantißimum esse (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quæ morsu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum injiciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, ut electuarium facilè resìdat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureóque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in se contraxerit. Tum itaque uas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratißimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiusuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerunq; plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte ituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia nõ dißimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire censebunt. Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacißimè succurrit omnibus uenenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunque deniq; uenenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hìc describere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustißimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum

Primi antidoti descriptio.

Potio ex prædicto antidoto.

Alterius antidoti descriptio, & vires.

duplæ à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contusum infundatur, deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorē repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseri, cuiusq; drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cum eos præ calore sudare, atq; irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleū infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloes hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusq; semuncia. Quæ ex his tundēda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. II. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit.

Antidoti è sãguinibus descriptio.

Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων, id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami, seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petrosilini, drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris.

Antidoti è scinco descriptio.

Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris δια σκίγκȣ cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, cassiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinq; & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli duo: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi, opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq; iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaq; Attico melle ad crassitiem usq; despumato excipiuntur, opobalsamoq; superinmisso. demum in uas argenteum transferuntur. atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasq; ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo

quomodo poßint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisq; fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum casiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri poßit de quocunq; alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re disseruit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quòd ad caßiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum caßiæ siquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum caßiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: siq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunq;, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplum loco præstantißimi acci piat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantißimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Caßia quidem cinnamomo genere proxima usq; adeò est, ut ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è casiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus deniq; uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut caßia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperam faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamq; lib. I I. de antidotis memoriæ prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Succedanea quando admittenda.

Antidotus ex terra Lemnia

Cantharides. Cap. I.

QVIBVS datæ sunt Cantharides, signa eueniunt grauißima. Ab ore enim ad vesicam vsque cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur. Vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia vrgent: animo linquuntur, obortaque vertigine concidunt. postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur. mox vbi uomitione plurima reiecerint, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Prætereà nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, vt quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa vacuari debent. Detur deinde vinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestißimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum vbi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, vt per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem aluum cient, atque venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentißimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

CANTHARIDVM tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, ut superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia ui nobis differendum esset. Cum igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exic-

Cantharidũ malefica, & noxia vis.

cent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique sumentes interimant. Nocent priuatim uesicæ, omnibusq; urinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur uesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata in de uesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuersum lædant uiscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: nanq; sua uenefica, & perniciosa ui deradunt inter nos meatus omnes, quibus obuiant.

Symptomatū causæ.

Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis uasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & uesicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur nō sine intollerabili ardore angustiaq;. Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporosis humoribus in uentriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce ueneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ usqueadeò resoluit uitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tàm sæua oriantur symptomata. Quin & ob id uertiginosi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd uenenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat.

Cātharidum veneni curatio.

Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, ut per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ uesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uisceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius uberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: necnon lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet affusa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod uesicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantißimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantúmuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis, quòd propria ui urinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, iisdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ uenenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridato, aut (ut scribit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena.

Cōtrouersia inter Græcos, & Arabas.

Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis auctoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aetius à Galeno fortasse mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota. hæc Aetius. Veruntamen cùm huiuscemodi remedium suspicione non uacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm

perâm intellexisse, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisq; suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his utendum, de quibus inter probatos auctores, & doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd atiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scripis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uerò Caranzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usq; duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, uiolarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & uesperi, electarium mox describendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam, seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex: diluti uiolarum uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorùm, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusq; uncias decem, Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Elactarii descriptio:

Pinorum erucæ. Cap. II.

Iis qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & palato exoritur: uehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remediis, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Buprestis. Cap. III.

Qui buprestin biberunt, non dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisque uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, difflatus, inturgescit. uniuersa corporis facies contenditur: urina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiamnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

De bvprestibvs, & pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus, quantum ad earũ historiam attinet: nunc harum uim ueneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut alias in uentriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduersus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus,

Salamandra. Cap. IIII.

Si salamandram hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque sugillantur: sæpeque, diutius immorante ueneno, putrescentes defluunt.

Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Pecularia uerò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum liliis & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngii radix incocta sit.

Salamandræ uenefica natura.

NON solùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu, uiperarum modo, cæterorumq; ſerpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliua quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto eius corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique reperti ſunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non eſſe uidetur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijſſe familias: quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaque credendum exiſtimo, cùm ignium ui uenena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libro XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna ſalamandræ ueneno infecta, accenſa fuiſſent, quoſdam iam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis, ut eius uerba teſtantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit ueneno, & eos, qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt, uel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aetius eſt auctor lib. XIII.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ, quæ tandem putreſcentes, uniuerſum deglabrant corpus.

Salamandræ ueneni curatio.

Sic uenenatis ſuccurritur (ut Dioſcorides ait) iiſdem remedijs, quæ ad cantharidas præſtant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi conſonum. quandoquidem cùm ſalamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſsimum, & exiccans, nullo quidé pacto conſentaneum cenſent, quòd iiſdem utriſq; ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, quòd ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poſsit, uenenum è uentriculo, & inteſtinis extrahatur crebris uomitionibus, & clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtrà & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem ſalamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidiſsimo ſint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, reſinam terebinthinam, ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes.

Stellionũ cõſideratio.

Cæterùm quoniam ſalamandra ſui corporis forma STELLIONES mortiferi etiã morſus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primùm hiſtoriã deſcribere, deinde uenenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint, profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt, qui aſſerant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere. quandoquidem Plinius libro X. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit eſſe lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos, nanq; hi cochleas, cicadas, locuſtas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in uenis continent ſanguinem, & amplo referti ſunt iecinore, hominibuſq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò iis aduerſantur ſtelliones, Plinio auctore lib. XXX. cap. X. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus in locis oſtiorum, & feneſtrarum, aut cameris, ſepulcriſue. quapropter uenenatores obſeruant cubile eorum æſtatibus. Ibi uere incipiente fiſsis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autẽ eos, ut eorum ſenectam, qua ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur; quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, ſtelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidẽ in campeſtribus, in frutetis, ſepibus, & macerijs degunt, illi uerò in ſepulcris, & domibus noſtris oberrant. Proinde iubet Dioſcorides, ut qui in uenenorum timore uerſantur, & culinam ſubdiali loco apparare nequeunt, ſub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem ſtelliones in Italia proueniant, teſtis eſt Ariſtoteles lib. VIII. cap. XXIX. de hiſtoria animalium, aſſerens in quibuſdam Italiæ locis ſtelliones morſu homines perimere. Sed qui ſint, nullam habeo hiſtoriã clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu exiſtimauerim ea lacertarum genera eſſe ſtelliones, quæ in Hetruria in noſtris morantur domibus, præſertim quibuſdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus ſuperius libro ſecundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis perſimile uiſitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Ariſtoteles lib. IX. cap. primo de hiſtoria animalium. Dorſo præterea maculis quibuſdam nitet ſtellarum modo radiantibus, unde & fortaſſe nomen. Quinetiã, quòd uenenum morſu relinquant, cùm è cauernis exeunt, ſtatim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia ſanè ſunt huiuſcemodi animalium genera, de lacertis, chamælonibus, ſcincis, crocodilis, ſtellionibus, & ſalamandris loquentes, quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obſeruaui ego ſalamãdras in quibuſdã Germaniæ ſyluis uniuerſo dorſo nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinenſibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo roſtro, aluo admodum rubente, nigricante dorſo, nullis maculis reſperſo. Quod etiam ſcincis euenit: nam

& hi

& hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; absimiles, qui ab Alexandria Aegypti Vene=
tias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine
reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosæ. Sed ut ad Stellionum morsus remedia.
stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in
uniuersum uenenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam lo=
cis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione dixi=
mus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu cibóue sumpserit, primùm tum uomitione,
tum clysteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorãdum
est, quòd (ut Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm stellio immortuus est uino, faciem co=
rum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui lu=
teum, & mel, ac nitrum.

Ephemerum. Cap. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in
toto corpore excitatur, non secus atque ijs, qui urtica, aut scilla lacessuntur: interna rosionem senti-
unt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis ad-
mistus, per aluum exigitur. Quibus, ut ijs qui salamandram hauserunt, uomitione aut clysteribus
auxiliari conueniet: sed antea quàm uenenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus,
aut glandium, aut malicorii: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum san-
guinalis herbæ, aut ramorum uitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Bac-
cæ autem myrti tusæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde sumatur, opem ferunt. Media ca-
stanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur;
origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu etiamsi
in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COLCHICI *Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipso cõside=* Ephemeri ueneni curatio.
randa nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, ut plura
ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, ut primùm (quod in alijs quo=
que sæpenumero dictum est) crebræ uomitiones, & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota ex=
hibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulumq;. Nec tamen ommittenda, quæ in uniuersum omnibus ue=
nenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recensentur Anacardia sic Mauritanis
uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamuis colore dißimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa
habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioscoridi prætermissa uideantur, sintq; medica=
menta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi
horum quoq; naturæ ueneficæ propria aßignassem remedia. Præsertim cùm sæpe contingat, quòd hæc medicamenta
(quæ crassa quorundam circunforaneorũ ignorantia est, qui non modò non mederi, sed uix etiam legere sciunt) pro=
pinãtur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant:
unde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, ut nisi
postea à peritis medicis remedia, & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis euenisse scimus.
ANACARDIA *igitur tam in potionibus hausta, quàm alias ingesta præter quàm quòd fauces, guttur, & uen=* Anacardiorũ ueneni signa, & curatio.
triculum inurunt, & usqueadeò uniuersum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralysim in
quibusdam corporis membris & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd sua calorifica ui atrum succum exu=
rant. Quibus est succurrendum, factis antea uomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis,
aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, ma=
gno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus, & an=
serinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & oßium medulla. quandoquidem his amplißi=
ma inest facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimo=
nia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Aui=
cenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, uiolaceum oleum, & hordeaceam
ptisanam, prius tamẽ glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes,
& pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, *anacardijs (ut paulò supe=* Staphidis agriæ noxa, & curatio.
rius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac urens. Quare eadem sanè adfert incommoda,
quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi erosiones facit,
& dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facul=
tate uomitiones moliatur, non aliter est prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur. quod
ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim co=
gantur ægri, ut continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento ualentißimè per uomitum exigitur. Nec ta=
men ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit,
his extrahi poßit. Reliquum uerò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omißis uniuersalibus antidotis.

DORY=

Dorycnium. Cap. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon ſolanum appellarunt, epotum, lactis ſaporem in guſtu refert: continentes ſingultus ciet, humor linguam uexat, ſanguis confertim reiicitur: mucoſa quædã perinde quaſi dyſentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio ſunt antedicta, uomitus, clyſter, & quæcunque potum uenenum expellere poſſunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulſa, lac caprillum, aut aſininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniſo bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm toſta eſſe, ſalutare eſt. conueniunt & locuſtæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuſcula.

Dorycnij ueneni conſid.

DE DORYCNIO ſatis diſſeruimus libro quarto, quantũ quæ noſtra eſſet de eo ſententia, ingenuè dicẽdum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem eſſe non arbitror Dorycnium, & manicum ſolanum. quandoquidẽ duobus capitibus libro quarto, de his tanquã de diuerſis diſſeruit Dioſcorides. Verùm enimuero etſi hoc in loco dixerit is reperiri quoſdam, qui Dorycnium manicum ſolanum appellarunt; non tamen id eſſe uerum aſſerit, ſed aliorum tãtùm refert opinionem, quam nec probandam cenſet. Cæterùm Solano manico ueneficam uim ineſſe conſtat, utpote quod eos, qui ipſum hauſerint, maximis efficiat incommodis, ut ipſe Dioſcorides teſtatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imagineſq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem adfert. quadruplicatus uerò interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſius pota, & uomitione reiecta. Has pernicioſas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioſcorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas poſtea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio aſsignauit Dioſcorides, quàm quòd copioſius hauſtum mortem adferat. Hinc itaque conijcere auſim, quòd eadem utriſq; medicamenta facilè competere poſsint. Dorycnium Anicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioſcoride minimè diſcedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione deſcribentur.

Solani manici ueneni noxa, & curatio

Aconitum. Cap. VII.

ACONITVM ſtatim in lingua inter bibendum, cum adſtrictione quadam dulceſcit: & ſubinde potiſsimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordiis adfert, ſimulq́ue crebri ſpiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigi, aut clyſtere per aluum egeri opus eſt. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel abſinthij decocto, cum uino abſinthite, uel ſemperuiuo, uel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodeſt etiamnum opobalſami drachma, cum melle aut lacte cum caſtorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex uino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque ſtercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmue candens reſtinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & uino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino ſumpta. Fertur & aiuga priuatim ipſis ſubuenire.

Aconiti ueneni conſideratio.

TAMETSI plura ſint, ut ſuperius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq́; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim ſortiuntur; unam tamen, & eandem expoſcunt curationem. Refert Aetius, præter Dioſcoridem, eos qui hauſere, poſt dulcedinem, & adſtrictionem amaritudinem percipere: adſtringuntur deinde maxillæ, ſubſequuntur morſus, & eroſiones ſtomachi. Quibus niſi illico ſuccurratur, caligant oculi, & ſubcruenti uiſuntur. Oboriuntur tremores, corpuſq; uniuerſum intumeſcit, fiuntq́; ægri hydropicis ſimiles. Medendi ratio à Dioſcoride petenda: quippe qui uſqueadeò præſtantia deſcripſit medicamenta, ut Aetio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponenſis, qui inter recentiores de uenenis luculenter ſcripſit, aconitum bibentibus ſphragidem Lemniam commẽdauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeò putat Aconiti præcipuum eſſe antidotum longæ ariſtolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc ſcriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi ſcillam, flammulam, urticæ, & dracunculi ſemen, quæ cùm hic ſilentio prætermiſſa fuerint à Dioſcoride, optimum inſtitutum eſſe putaui, nunc de ſingulorum ueneno, eiuſq; remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCILLARVM genere, quæ ſuapte natura uenenoſa proueniant: ſunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant uſum. Hæ potæ, uel alias ingeſtæ, nullam pariunt noxam, niſi earum plus, quàm par ſit, aſſumatur. Illæ uerò ſua malefica ui, etſi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenoſa autem ſcilla (ut Meſues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) ſola nec alteri annexa prouenit, lociſq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Diſcant igitur diligentiſsimi ſeplaſiarij ijs uti ſcillis, quæ ſimul connaſcuntur, ſapore amaro, acri, ſimul & dulci, ſplendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas ineſt, qua corpus lædi poſsit: niſi fortaſſe, ut dictum eſt, plus earum aſſumeretur, quàm ferre poſſet natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter uenenatas plantas fen ſeptima quarti uoluminis, ſic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior uſus, quàm par ſit, uentriculum exulcerat, & inteſtina, ipſaſq; meſaraicas uenas, aliosque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uiſceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dyſenteria. Quibus incommodis ſuccurritur

Scillæ uenenoſæ noxa, & curatio.

lactis potu. in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos uerò chalybē appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam, quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, et ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mictu sanguis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamētis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* VRTICAE SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorūdam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum; sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicenna est auctor) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana sacchar o inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiamnum* DRACVNCVLI *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itē, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut sacchar o, amygdalino oleo, uel recenti butyro.*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Dracūculi seminis noxæ, & remedia.

Mel heracliæ. Cap. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntue, non secus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo uini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MELLIS *Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autē esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.*

Coriandrum. Cap. IX.

CORIANDRVM ob odorem latere non potest. epotum autem uocem exasperat: insaniam adfert, à temulentiis non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

DE CORIANDRO *libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter auctores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atq; olim. Aliàs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse existimarem. Nunc uerò eius usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idq; non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione:*

Coriādri uenefica natura

Coriādri ueneni remedia

entionem: nanq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exaſperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præſtat diamoſchum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Pſillium. Cap. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum deſpondeant. Cui omnia, quæ exhauſto coriano auxiliantur.

Pſyllii ueneni noxa, & curatio.

PSYLLIVM, & eius ſemen, cuius in pharmacopolijs frequens eſt uſus (ut ſuperius libro quarto diximus) notum omnibus eſt. Hoc in potionibus hauſto præter ea, quæ à Dioſcoride illi aſsignantur indicia, conſequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunque oborto ſudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauſerint primùm uomitionibus, & clyſmatis. Poſt hæc antidota illa exhibenda ſunt, quæ in uniuerſum omnibus uenenis aduerſantur. Sed & ea omnia ijs maximè ſubueniunt (ut Dioſcorides eſt auctor) quæ & ijs, qui coriandrum exhauſerint.

Cicuta. Cap. XI.

CICVTA pota uertiginem excitat, oculiſque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: ſingultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulſi, ſuppreſſo arteriæ ſpiritu, ſtrangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam uomitu, excutiemus: poſtmodum deiectionem moliemur, ut quod ad inteſtina prolapſum ſit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo eſt auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac aſininum, aut bubulum potui datum, ut abſinthium cum pipere & uino, caſtorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut ſtyracis uncia, aut piperis, cum ſemine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laſer ex oleo, & paſſo, & paſſum per ſeſe largius potum proficit.

Cicutæ uenefica uis.

CICVTAE hiſtoriam, & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copioſè retulimus libro quarto, ut opus non ſit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis reſtent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas tranſeundum eſt. Pota hæc, uel in cibis ſumpta (ut Dioſcorides inquit) uertigines excitat, uiſum adimit, oculis caligine offuſa, & mentem uſqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideatur, qui hauſerint.

Hiſtoria cuiuſdam caſus.

Quæ omnia experimento nobis comperta ſunt. Quippe cum ruſticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce ſuas coleret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, ſecumq; domum delatis, paſtinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox ſtatim (quæ ruſticorum cõſuetudo eſt) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à ſomno expergefacti, omni penitus amiſſa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti, unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percuſſerunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percuſsionibus tumidi, partimq; effuſo ſub cute ſanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendã ac monſtruoſam oſtenderent faciem. Vocor ego ſtatim, ad curam, percontatisq; domeſticis, quibus edulijs in cœna uictitaſſent, reperi hos cicutæ eſitaſſe radices, quas paſtinacæ eſſe crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, oſtenderunt alij locum, ubi ruſticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perſpecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòſt tempore, Deo adiuuante, in priſtinam mentem & ſanitatem reſtitui. tametſi percuſsionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoq; hiſce radicibus eſt ſuperioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenſis, quæ cicutæ radices proprio in horto effoſſas toti familiæ decoxit, præbuitq; eſitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciſcanum curauimus, qui pluribus menſibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortenſis petroſelini uice piſcium quorundã iuſculis impoſita comediſſet. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant diſcrimina.

Cicutæ ſumptæ curatio.

Exhibet Aetius, præter Dioſcoridis antidota, cicutam haurientibus apij ſemen, ex uino potandũ, aut iridis radicē, aut ſeſeli Maſilienſe: item nitrum ex aqua copioſiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præſertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac curſum (ut ipſe inquit) cogendi ſunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino, Nanq; hoc cicutæ uerum eſſe antidotum putat.

Taxus. Cap. XII.

SMYLLAX, à quibuſdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerſo corpori, ſtrangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAXVS arbor, cuius hiſtoriam ſuperius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non ſolùm eos perdit homines, qui folia & fructus eſitauerint, uel biberint foliorum ſuccum; ſed etiam (ut aiunt quidã) quadrupedum omne genus, quod præſumptum pabulum non ruminat: cuiuſmodi ſunt equi, aſini, muli, & id genus alia. quanquam ſcribit Plutarchus, tertio ſympoſiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere

florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit, Narbone tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sextius (auctore Plinio lib. XVI. *cap.* X.) *in Arcadia quoq; euenire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est; & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluostsq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant; sed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uersarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. namque amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur; baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam; & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant; manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigniq; alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum auctoritati detraherem, neq; etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium proferrem sententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus* NERIVM, *quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis; sed etiam hominibus esse uenenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq; in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans, & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut sacharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est auctor) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis sæpe dono accipiunt. quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat* AZADARACHT *fen* VI. *quarti uoluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuersum omnibus succurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.*

Taxus vtrum calida, uel frigida.

Nerij malefica natura.

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenum, & remedia.

Carpasi succus. Cap. XIII.

EPOTVS carpasi succus soporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpasi, & opocarpasi cõsideratio.

QVODNAM hodie plantæ genus nobis Carpasum dici posit, omnino fateor me ignorare. nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre posit. Quandoquidem etsi hîc inter uenenatas plantas illud descripserit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari posit, quidnam antiquis fuerit carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus lib. v. carpesiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam, & carpesium, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem esse plantam. Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpesio inesse, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus uenena commendari compertum est, quòd Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum unum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno morti ferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀποῦ καρπάσου, hoc est, succi carpasi mentionem faciat tum libro primo de compositione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenset medicamẽta, quæ capillos crispos reddunt: tum etiam lib. v. de compositione eorundem in quodam molari emplastro. Cæterùm cùm huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituenda curatio.

Vana quorũdam opinio.

Sardonia herba. Cap. XIIII.

SARDONIA ranunculi herbæ generi asignatur, quæ uescentibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, vt risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manauit. Post uomitum peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

QVOD inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationẽ Aetius lib. XIII. qui præter ea medicamẽta, quæ huic curationi à Dioscoride reddũtur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus primùm curari debeat. Quippe cùm diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator est auctor, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbã appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus uis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & uniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his similibus.

Hyoscyamus. Cap. XV.

HYOSCYAMVM potum, aut comesum, similem ebrijs abalienationem mouet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacque, præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & uinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoque: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hæc singula cum uino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Hyoscyami uenenosa uis.

SVCCVRRITVR facilè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoque effigiem dedimus, si antea, quàm uenenosa uis inualescat, superetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeso hyoscyamo à Dioscoride asignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro XIII. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortione: quibus succedit exolutio, animi deliquio

deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum uulgò uocant Disturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit utriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, sic inquiens. Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abcessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuersitas: nam quandoque rudunt affecti, asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, ut impedita prorsus respiratione, suffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, ut suspicari liceat, in hoc cæcutisse, errasseq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauserint, post uomitum, & clysteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex uino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam uino subactam, emplastri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere cõmendant, atque etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Auicennæ erratum.

Hyoscyami utriusque curatio.

Mandragora. Cap. XVI.

MANDRAGORA si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex uino dulci, aut passo sumantur. caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, sinapis, castorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ij reuocentur, sternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

QVANDOQVIDEM *Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & acidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam si diutius malefica uis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium secutus; eam uix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro iniucundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero uerò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioscorides inquit) in ueternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternosos utimur. Quòd si à uomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri uolunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totum corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin et sternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta uesicas excitantia, ut cantharides, & rannunculus, occipiti, & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum est, quòd iubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis conmendasse uidetur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aetius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni uestigia sequuntur, cum rectè nouissent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio uexare solet: nam cùm tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaq; quisq; expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nõnullis detracto semine, citra ullam prorsus molestiam; immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè instruunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiusce radicem, uel pomum, uel succum sumpserint, unius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum uinum largius*

Mandragoræ uenefica natura.

Mandragoræ noxæ remedia.

Rosaceum utrum hic conueniat.

bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cùm pane, & sale deuorata. Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalescat: pinguibus postea cibis, dulciq; uino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.*

Metellarum nucum ueneficium, & remedia.

Meconium. Cap. XVII.

EPOTO papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualescente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut melle cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum vino, aut passo; medulla etiam ex oleo pota.

Papauer corniculatum. Cap. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueri succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij ueneficæ natura.

INGRATVS *Opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contigit, ut homines uenefici opio utantur, qui quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eq; labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aetius libro* XIII. *ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue manifestare noluerint, siue uolentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides: neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagazeneam, & Mihridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur susino oleo; ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.*

Opij ueneni curatio.

Pharicum. Cap. XIX.

QVOD Pharicon vocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionem neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autem poſt vacuationes vinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui vocauerunt: aut ſpicæ nardi duas drachmas, myrrhæ totidem obolos, cum paſſo: aut irim cum croco ex vino: deraſumq́ue caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici uene ni confid.

NON equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria ſit de nomine eius apud auctores ſententia. Porrò is qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum ſic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaſſe proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit, neq; hoc tempore à nemine, quòd ſciam, cognoſcatur, ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Toxicum. Cap. XX.

TOXICVM ex eo nominari videtur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias ijs imagines obuerſat: quare vix medicinæ locus eſt raroq́ue qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaq́ue cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balſami ſemen ex vino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & vbi ſurrexere, ſtupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici conſideratio.

Manardi opinio reprob.

QVID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ auctore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus compertum eſt. Ideoq; difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit, uel cognoſcatur in Europa, cùm pro Priebi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortaſſe tantum naſcitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrarienſis uir noſtræ ætatis celebris, id antiquis fuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de Toxico non inueſtigarunt. quandoquidem (ut Auicenna eſt auctor) non defuere, qui ſagittas napello inficerent: conſtatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum eſſe ſumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cum aſſerat Auicenna, quòd ſiqua cura toxico adhiberi poſſit, ea fiat uomitionibus, hauſto antea rapi ſemine, & ſumptis ſubinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem eſſe uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò ſeſe offerunt rationes. etſi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem eſſe uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, ut aliter exiſtimandum non ſit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter ſe diſsideant. Nam nuſquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, ut uinculis ſint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarijq; nequiſsimi, quorum hiſtoriam libro quarto prodidimus, cùm de aconito diſſereremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aſsignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam ſenſere delirium. Præterquàm Auicennæ, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum uidimus; epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen ſymptomatum nihil de toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deſciſcunt. id quod Toxicum ſumentibus non euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerint, ſtupidi tantum reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim ſæuiora ſunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde conſtat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum deſcripſit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauſerit, infernè craſsior redditur. Sed labia intumeſcentia, os planè pondere ſuo degrauant, ac aridum prorſus ſputum regerit, inferioriq; parte gingiuæ diffunduntur, & è ſuis ſtationibus mouentur. Sæpe etiam cordi ſtuporem iniecit, omniſq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulaſq; præ inſania edens: ac ſine intermiſsione

Toxici notæ ex Nican.

dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, noua mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo potu, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uerò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertißimè ostendunt, conuincuntq; Napellum & Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa seruantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dißimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poßit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentißimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitq;, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce letbiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambri, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & muschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, uel nihil poßint in huiusce ueneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides prætiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumq; Napelli antidotum putant mureum quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarißimus, magnificum quendã uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio sua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementißima, ferociaq; fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; sæua fuerint interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Ixia. Cap. XXI.

IXIA, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumq; resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supradictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ uenefica natura.

IXIA, ut superius libro tertio retulimus, leuta, & uisci modo tenax est lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocãs, submurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ uomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur: sed mitiores leuioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani, aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglossi flores sacchari asseruati, additis margaritis, corallijs, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, frangũtq; ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum usu sit albi chamæleonis radix ad arcendam pestilentiam, & ad interaneorũ tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, si qua forte fortuna inhæserit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, si cùm primùm radix è terra fuerit effossa, eius corticẽ cultello deraserint, & uino subinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiã reperi. Attamen quidã Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in Creta Ixiã ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoq; in altero, sed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerũt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas Dioscoridis esse chamæleones. Quòd autẽ plus ueneni insit CHAMAELEONI nigro, quam albo, ut Galenus scriptum reliquit, & post ipsum Paulus, & Aetius eius doctrinam secuti (de qua re superius libro tertio disseruimus) non ita facilè crediderim, cùm albo tantùm Ixiam innasci scribat Dioscorides. Non ob id tamen præteribo, quin hoc loco ea referam, quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aetius: ita enim scribunt. A chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumosus, tremores, concußiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterum curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum, & nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, uelut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria exhibeto.

Ixiæ ueneni curatio.

Chamæleonis nigri venenum, & remedia.

Cerussa. Cap. XXII.

CERVSSA suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; uomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

Cerussæ lethalis natura.

CERVSSAE faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunq; sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incõmoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore si-

milis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente ui scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hæserint, arida tussi, oculisq; nutantes grauitate, dùm crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissimè in ipsa luce uanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt, aliàs somnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potissimùm manus, & pedes, suum officium faciunt, adeo ut ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur.

Cerussæ mali auxilia.

His auxilium præstant (ut ipse, & Aetius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaq; medicamenta, quæ suapte natura urinam ualenter pellunt. Post hæc clysteribus uti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed uigilantes sæpius euomant poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admistis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brassicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largius potum.

Fungi. Cap. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam uim auferunt, esitataque eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum uino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum sutorium ex aceto: radix, uel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

Fungorũ uenefica natura.

NON modò nocent in uniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habentur lethales, & suapte natura ueneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm uentriculi robur ferre possit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant, & deniq; interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (ut superius libro quarto tradidimus) si frangantur, quod illico uarios mutent colores, statimq; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui uirides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent.

Fungorũ præparatio.

Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abstinere homines non possint, saltem discant uelim, ut se ipsos à morte uindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocti fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur. in quem usum adhiberi possunt tam recentia, quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimq; syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hìc ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est uomitus, & subinde acria infundenda clysmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati nascuntur. quandoquidem non modò suffocant, strangulantq; comedentes; sed etiam intestina exulcerant, uentriculum inflant, singultum, & punctiones excitant, corpori uniuerso pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura.

Fungorũ ueneni remedia.

His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. quamobrem quinta essentia nostra theriacalis, in his fungorũ malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuersa ferè rusticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Gypsum. Cap. XXIIII.

LAPIDESCENS gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem pensat: vtpote cùm pingue sit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non sinit. quod ubi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum uino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hique decocto maluæ proluendi.

GYPSVM

Gypsi ueneficium, eiusque remedia.

GYPSVM omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadē sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: postremo Mithridatis antidotum uino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem ultimo purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Sanguis Taurinus. Cap. XXV.

TAVRI recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare vomitum vitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere, itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

Sāguinis tauri venenata natura.

NEMO tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquisq; sanæ mentis sanguinem cognoscet: quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens uenis, anteaquàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tētati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. XX. cap. XVIII. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi uoluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hic abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis ocurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, et nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaq; MENSTRVVS mulierū, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absq; diuinæ legis iniuria fieri possit) ut affecti bilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & uiperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI felle excitatur uomitus, ceu aloes amarore, os & nares inficiens: post uomitum uniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à uiperarum morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, ut tribus tantum horis potantes perimat: quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, subinde ijs utiq; antidotis, quæ napello, uel uiperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli caguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis, cuiusq; semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demùm laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui infirbuerint odorata medicamenta. Sed VIPERAE fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat; quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum dētur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet. Post uomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, & ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ dia moschum,

Sāguinis mēstrui uenenū, eiusque curatio.

Pardi fellis uenenum, eiusque remedia

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

moschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis uniuersi angustia, uinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aquæ feruentis balneo in uase uitreo distillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuißimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis piscis fellis uene- & cura.

Porrò fel, quod à CANE pisce eximitur, lethiferum est. quippe quòd potum, uel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus uniuersum odoratis oleis illinire, & uictu tenuißimo uti.

Felis cerebri maleficiũ, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM cibis ederint, crebris affliciuntur uertiginibus, fiuntq; subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri poßit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & uomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie mane sumant ægri diamoschi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: nanq; ut quidam tradiderunt, moschus tantùm huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non est ignorandum, quòd nō modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt; sed pilis quoq;, respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare poßint, anhelitus meatus obstruentes; tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris uehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum incidere. quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuersa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item suo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uisis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire existimauerim; sed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatē influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi objiciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conscia, ne is, uiso felis catulo, quem educauerant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quanuis nec uidisset ille, nec audisset catulum, cùm pauco pòst tempore aerem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitati felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cæpit, hìc aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus.

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Inuenitur etiámnum in CAVDAE CERVI extremis partibus porraceus quidam, humor felleæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est uenenum. Adfert enim illico intolerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex uino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc uniuersum corpus inungi præstat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere.

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorum sit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: sudorem fœtidum in uniuersum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, ut concitato inde uomitu puluerulentus sudor reijciatur. Post uomitũ confert uinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptũ, addito foßitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (ut Auicenna est auctor) quæ ex Lemnia sphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componēdæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi felle differentes.

Castorei virulēta uis, & cuçatio.

Venenosum æquè ac lethiferum aiunt esse etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum medici, cùm plurimi usus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint; sed etiam intumescentem linguã exerunt, atq; tam sæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali succus sacchof admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Lac intus coagulatum. Cap. XXVI.

EOS, QVI coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumque ex uino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago objiciatur: quoniam magis lac

lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

CREDIDERE *quidam Dioscoridis interpretes, auctorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditißimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimũ deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa* γάλα ἐμπυτιασθὲν. *Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat. quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretione tantùm, quàm in uẽtriculo consequitur. Id quod euidentißimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoq;, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum craßius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & cõspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, craßioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si iam cõcreto lacti superaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxiliũ præstant ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur* καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, *id est, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat* καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, *hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combusta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error præterea facilis esse potuit librariorũ, ex unius duntaxat literæ uariatione,* η *pro* ι *scribentiũ.* πηλὸς *enim per* η *scriptum, lutum significat, unde* πηλοπλάθον, & πηλοῦργον *aliqui figulum interpretantur:* πιλοποιὸς *autem per* ι *artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit,* πιλοποιϊκὴν, *non autem* πηλοποιητικὴν *in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctißimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq;, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.*

Lactis coagulati consideratio.
Quorundam interpretũ error.

Lactis in uentriculo coagũlati curatio.
Dioscoridis lectio castigata.

Argenti Spuma. Cap. XXVII.

SPVMA argenti pota, stomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, urinamque supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

POTA *argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aetio, & Auicenna auctoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppreßio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur,*

Spuma argenti mala.

peditur,& ſedis inteſtinum prominet: poſtremò inualeſcente malo ægri ſuffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis auctore, iis qui argenti ſpumã ſumpſerint, alui moleſtia accedit: quin & flatus ſeſe reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, inſtar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paſsim corporis ardent, plane; iam plumbeum, ſeu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Ceterùm illud animaduertendum eſt, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam eſſe myrrham octo drachmarum pondere, non deeſt ſuſpicio, quin ea lectio ſit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur eſſe quantitas. Auget ſuſpicionem Nicander, qui duos tantum myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet Aetius, Auicenna uerò tres drachmas non excedit. Curatio in uniuerſum fit citatis primum uomitibus, & infuſis deinde clyſmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Poſt hæc prodeſt amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expreſsum. Conferunt item caricæ in cibis ſumptæ: præterea uentriculum apij ſucco, & aluum butyro illinire utile eſt. Proprium uerò huiuſce ueneni antidotum (ut idem ait) eſt lathyris ſemen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoq; infert mala PLVMBI SCOBS tenuiſsimè contrita, & iiſdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti ſpuma nil aliud eſt, quàm plumbũ argenti, aut æris recremento commiſtum. Nec deleteria ui uacant (ut auctor eſt Auicenna) FERRI tum ſcobs, tum ſquama, tum recrementum. tametſi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorſus moleſtia in medicum ueniant uſum, denturq; potanda dyſentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis, uel pluſquàm par ſit ſumptis, fortaſſe intelligit Auicẽna. Itaq; excitatur ab his inteſtinorum cruciatus, oris & linguæ ſcabrities, æſtuatio uniuerſi corporis, capitis dolor, maraſmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulſi, ac ſubinde datis aluũ ualenter ſoluentibus medicamentis. ſecundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec inteſtinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo roſaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens maraſmi intemperies, & corporis uniuerſi arefactio, demerſis in balneo laborantibus, in quo teſtudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clyſteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis ſumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna ſcribit) proprium huiuſce ferrei pharmaci antidotum, eſt lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ ſucco. Veruntamen hoc haudquaquam fieri poſſe uidetur abſq; manifeſto ſumentium diſcrimine. quandoquidem etſi magnes ſuapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob cauſam eius quoq; deſtruat facultates, & impediat noxam, ſed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad ſe traxerit, id ſanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipſe MAGNES deleteriæ ſit facultatis, adeò ut eos, qui hauſerint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore ſumendum eſſe duxerim. His itaq;, qui Magnetem ſumpſerint, commendant quidam auri tenuiſsimam ſcobem ex uino potam, & ſmaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clyſteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermiſsis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE uis. Ea ſiquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde moleſtiſsimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primum uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper aluum, & uentriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut ſuperius libro primo prodidimus.

Spumæ argẽti curatio.

Plũbi ſcobis noxa, & curatio.

Ferri ſcobis, ſquamæ, & recrementi noxa, & cura.

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Argentum Viuum. Cap. XXVIII.

ARGENTVM uiuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemque utendum auxilijs. Lac copioſè potum auxiliari conſtat: ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

Argenti uiui pernicialis natura.

VERAM omnino & exquiſitam argenti uiui cognitionẽ non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiuſce uoluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde congelat ſanguinem, uitales ſpiritus, & ipſam deniq; cordis ſubſtantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum eſt, ut Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſsima febre correptus, ſiti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortaſſe uice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, ubi paucis poſt horis congelatus interijt. At cum eius domeſtici ſub cadauere magnam argẽti uiui quantitatẽ inueniſſent, iam per ſedem egreſsi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iuſſerunt, quod ubi ferè uacuum reperiſſent, rem uti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quod euiſcerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliua alióue liquore extinctum, aut

aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argẽti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij respiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperãtur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incõmodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret. quare statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, et inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ suppreßio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisq; uentriculo, et intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aetius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dũmodo qui hauserint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatẽ, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pinguia in potu sumpta: & ut in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus cõueniunt, quorum latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis studio lectorem reijcimus: nanque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alijs utendum est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti uiui sumpti curatio.

Calx, Sandaracha, Auripigmentum. Cap. XXIX.

CALX, Sandaracha, & Auripigmentum, pota aluum, & intestina cum uehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lacq; cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

NON modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta uehementißimos uentriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit; sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tußim, spirandi difficultatem, urinæ suppreßionem, & dysenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidũ curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidũ curatione non differt: neq; ijs sanè ualentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt ijs, quibus usui futura sunt. Eosdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd uulgò uocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter uomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæúe cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantißimum uerò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuißimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Porrò AERVGO, præter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus occludit, ut magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad uentriculum usq; demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Cæterùm RISAGALLO uulgò dicto, quòd quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arsenico sublimatis, & æruginis adhibetur. quanquam priuatim non obscurè iuuat uniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.

Calcis, sandarachæ, & auripigmẽti venefica uis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundã venenum.

Arsenici sublimati curatio.

Aeruginis veneni remedia

Risagalli curatio.

Lepus marinus. Cap. XXX.

QVI leporem marinum biberunt, piscium uirus olent: procedente tempore, aluus dolore afficitur, & vrina sistitur: et si quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonij succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturq;, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntq; eos admisto vino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

Leporis marini veneni signa.

DIXIMVS de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum, & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est; qualis putrefactorum piscium esse solet: uel cùm nondum ablutorum squamæ polluunt corpus. Sequitur huiusce potionem uiridis fellis suffusio, cum obtenebratione uisus & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Adhæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur. hæc ille. Cui subscribunt Aetius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aßignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq; oculi. Dehinc tußis emergit sicca, sputus cruentus, renum dolor, uiriliumq; inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neq; id aliam ob causam, ut Aëtius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & scammoniū exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis subueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipsis uberibus exuctum, & uulpis caro inaßata: quin & theriaca diatesseron tribus diebus pota.

Rubeta, & palustris Rana. Cap. XXXI.

RVBETA, aut Rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, vt planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, singultusq;, inuita interdum genituræ profusio consequitur. Adiuuantur secundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt, vt vehementi ambulationi & cursui se credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi sunt.

Rubetæ, palustrisq; Ranæ venenum.

RVBETAE Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuersa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & sepibus inter rubos degat, nocentior, magisq; lethifera est, quàm quæ in paludibus, & aquosis scrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloysius Mundella, Brixianus octaua sui uoluminis epistola.) tantoq; magis noxia, lethifraq; fuerit terrestris, quantò in opacioribus, frigidioribusq;

gidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peßimæ creduntur, quæ in umbrosis conuallium syluis, & in harundinctis morantur. Adultæ craßa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutißimo palo quandoque difficilè à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodantur. Hæ cùm circumnascentes herbas, siue aliquod depascens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt sese in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq; plantas harum ueneno infectas inscij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni ictu hæc omnia inficiunt; sed etiam saliua ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus. quinetiam earum sanguis uipereo scatet ueneno. Proinde mirum non est, si in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant; tamen compreßa scabris gingiuis particula, & subinde ingreßa per cutis spiracula saliua, demorsos uenenant, ut in præfationis huiusce libri commentario tradidimus. Siccæ et in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulsiones, dysenteriam, fastidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauserint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem sanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præstat testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia nostra theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi pulnerem ex uino potum scrupuli pondere, cum eo tamen, ut subinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq; conclusus moretur, donec defrueescat cadauer, totiesq; sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Actius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poßit, calidißimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Auicenna est auctor, hoc in negotio non parum conueniunt. Proinde prodest ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametsi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri solet.

Ranæ maleficæ signa, & curatio.

Hirudo. Cap. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, si ori ventriculi adhærent, tractione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum posca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreßis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

HIRVDINES *raro in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus: quandoquidem in probatißimis fontibus, & arenosis, & saxosis fluuijs non nisi rarißimè uiuunt, cùm suapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres, uel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quēadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æstatis tempore calore, & siti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modò sibi sanguinem exugi sentiant (ut tradidit Dioscorides;) sed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori uentriculi; an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lacryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantùm hæc interficit animalia. conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contigit, quòd statim sub linguæ radicibus, uel in primis faucium partibus adhærescit, ita ut depreßa lingua uideri poßit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quòuis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.*

Hirudinum deuoratarum noxa.

Hirudinum curatio.

Veratrum album, Thapsia, Elaterium, Agaricum nigrum. Cap. XXXIII.

PROVIDENDVM etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neque negligenda quæ parum qui-

dem nocere videntur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

Extant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cùm antiquißimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hactenus scripsisset Dioscorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel saltem ægros efficiunt, quin & uniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum uis frangi, ac destrui poßit, cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta aluũ ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori mensura, uel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum usum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxã inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis uisum sit, si tantùm horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in uniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie paßim utuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentißimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) ut uulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent.

Albi veratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequũtur uomitus, ingentia alui profluuia, intestinorũ tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico uel suffocati, uel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpißimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cum eadem sint huius, quæ illorum incommoda.

Nigri veratri noxa, & cura.

Fiunt quoq; à Nigro ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intollerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentißimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex uino potum: quin & cumini, & anesi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex uino pota: appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri.

Euphorbij, & quorundã aliorum venenata potio.

Porrò Euphorbium fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt Turpetum, Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti Euphorbium. A' Thymelaea autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intollerabiles intestinorum, & uentriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, et uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.

Euphorbij, & aliorum omniũ curatio.

His omnibus in uniuersum primum opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ ualenter sunt frigida.

frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiūt) euphorbij antidotum est citri semen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum uim deleteriā superandam. *Cæterùm cùm plerunq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam uehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cùm uasorum oscula ueneni ui reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis superetur; sed etiam ut ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præsertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compescendas; sed etiam pari facultate ualent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuersa aluus est illinenda, ab ipso uentriculi ore ad pubem usque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usq; fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in uniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousq; lac concreuerit, & postremò potum. Si uerò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoque noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti poßint. In summa si optimam haberemus theriacā, quæ ex adulterinis & supposititijs non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, ut à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi.* *Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus, laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, uitreo uase conclusis, & in aquæ balneum eodem in uase decoctis, quousq; uniuersus ab his exudauerit succus. is namq; frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admisti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subuenimus ijsdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus, cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthij, syluestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti uocantur. Quorum omnium historias, & facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios*

Remedia ad varia sympto mata.

Remedia ad cōuulsiones.

arios circunforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne misselli ægrotantes sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atque in perniciem agantur.

Domestica nobis. Cap. XXXIIII.

AQVA frigida abunde pota, aut meraeum vinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo, aut cursu, aut uehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & vacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus vtimur, qualc Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentisimè scripta sunt, hîc ab eorum descriptione supersedemus.

Rerũ domesticarũ noxa.

NON modò aqua frigida, & uinum meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu alimentum præbent in humanæ uitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina; sed etiam carnes, & pisces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoque non nisi duobus, aut tribus pòst diebus appareat noxa. Tostæ præterea carnes, uenenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes esitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsæ, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura uitanda. quippe aliquos uoui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescente inde toto corpore, tandem uitam miserè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis: nam adeò uenenata sunt, ut si largius sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum. quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut mortiferis fungis conueniant syluestria pyra. Carnium uerò suffocatarum malis succurritur excitatis prius uomitionibus, & infusis clysteribus: mox uini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à uomitu Lemniam sphragidem bibere, unà cum agallocho, & mastiche. quanuis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

Pisciũ, & carniũ noxæ remedia.

De venenatis animalibus.

Venenata. Cap. XXXV.

DE BESTIIS, quę virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, vt tota curationis remediorumq; ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hęc non minus quàm cæterę alię, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris virus inspuentibus sermo differit, theriacus dici solet: qui verò de amoliendis veneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quę sequi signa consueuerunt, pręmonstrabimus: tum quę nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter vrgentem sępenumero necesitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admisi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppresi, hausto sponte veneno, mortem sibi consciscere conantur. qui postea deprehensi, aut resipientes, & vitæ cupidi, pręsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduersarijs perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò pòst grassari natura sua comparatum est; tamen nisi primo quoque tempore coerceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re vtendum est, vt quod in alijs incommodis ars consueuit, in his quoque salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc vnum existimabatur esse eius partis, quę medicamentis pugnat: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum pręcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt. vnam, qua sani degimus: alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quę medium inter vtrasque locum sibi vendicat. In qua positi sanitatem specie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quę corporibus nostris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit,

derit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse uolunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanantem, qua uitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset. quippe vt aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxii: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ ualetudini restituti sunt. id quod in iis qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet: ita præcautionem eidem subiici par est. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxiliis, altiore scarificatu, ustionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus pernicici occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero sunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cùm uerbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ se ferunt. Mirum uerò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantes aeris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffensa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quod maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quaproter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarij usum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morsu sæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum usum præbet, datque medendi occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nulliue causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur; euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad uerbum ita scribens. Nosse quis hoc potest cùm in aliis non paucis, tum in uiperis, & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, ut quanuis exiguo sint corpore, uixque conspectui subiiciantur; magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim ea moles corporis est, quæ à scorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morsu conficiunt, attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangii morsu ingeritur, & uniuersum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cùm prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, uim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum.

Nec quisquam inuenietur usqueadeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quàm à materia mortifera parte corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causę quæ proprijs inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari possit, cùm deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione incessens, cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus hic communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, ut in uenenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse. neque satisfacturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quod autem sit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex iis quæ per genus, non per speciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cùm uerò subiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obseruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiscuntur, admouit, postremò partem amputauit; secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad

intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, ueritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: uerùm rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa uis φθοροποιὸς, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent significatus; sic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantque causarum aliquas euidentes esse, quę dum aduersam ualetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescentibus, minuuntur: & cùm desinunt, ijdem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subiici potest. Euidens enim causa non est, quoniam morsus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cùm magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quòd si neque euidens causa, neque continens fuerit, neque per se, neque alterius corsortio causa erit. Quòd si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, ut neq; causam esse fateamur. Quòd autem asserunt, uocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est. Verùm non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id est corruptionis, nomen mutationem in peius significat, sic hoc uerbum ποιεῖν sumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ secum habeat, declaret. neque prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, παιδὶ ἔχειν ξίφος. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt utiq; uim in huiuscemodi uerbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subiiciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in iis quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil subiacere causarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuisionem assumentes. Qui uerò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separetur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, uitiosum est, neq; causæ adscribitur eorum, quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapsum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æstum, neque sectionem corporis, neque cruditatem, neq; aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamq; principem facere scopum oportet. Et ante quàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis est certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens uiscera tagant: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura est. Itaque uenena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul utiq; arcere virus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, uel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum discrimen capessunt.

A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementissimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minúsue molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxiliis expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud uerò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet, reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de uirulẽtis animalibus.

CVM hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, deseruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse disserendũ, quæ uirulenta animalia ictu, uel morsu relinquunt. Quòd utiq; probè sciret, hæc non minora, quam illa repræsentare discrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, pleruuq; in campestribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd uniuersalia horum remedia nõ una tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cùm animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum uolumen in quatuor libros esse diuidendum, nempe in sextum, septimum, octauum, & nonum. Veruntamen ijs mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse uidentur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertißimè hunc sextum librum totius operis ultimum declarauit. Qua propter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, aßerere non dubitauerim, hunc uniuersum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatũ, unum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusq; arbitrio in plures sectiones diuidi poßit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumũtur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à uenenatis morsibus oriuntur: postrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, uenenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unusquisq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de uenenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorq; menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in unum redacta legentibus sese offerant. Neq; hoc nobis uitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere soleant, quò commodius fieri poßunt, cùm præterea illud (ut aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nusquam à me deprauatum, sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem auctoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hæc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficie tenus in medica facultate, super nuda ac simplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ ex uarijs, ac diuersis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum distractio, potius ad sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, ut facilè uidere est in pluribus irreprehẽsibilibus uocabulorũ exemplis ex pluribus uocabulis compositorum, quæ in lib. peri hermenias ab Aristotele aßignãtur. Quippe quoniam nouerat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipsis compositis uocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorũ sententiã, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui absque aliquo Dialecticæ fundamento, diuisione in causis facere audent. nam cùm in diuisionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ sequuntur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius uberiusq; noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplißimè satisfiet. Potuissemus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi: sed cùm nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereunda duximus.

Nouus ordo huius libri.

CANIS RABIOSVS.

SIGNA

Signa rabiosi canis, & demorosorum ab eo. Cap. XXXVI.

De rabiosi canis morsu sermonem alijs præposuimus, quòd id animal domesticum, ac frequens esse consueuit, & in rabiem sæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis utatur auxilijs. Canis plerunque flagrantissimis æstibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt. Rabiosus autem potum & escam auersatur: largam spumantemque pituitam naribus, & ore proiicit: toruè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, ut uulnus, dolorem: exinde morbus ille qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est uoce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alij sine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant. & obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili uitio labefactant. Proinde ex iis, qui hoc uitium senserint, neminem seruatum uidimus, nisi forsitan ex historia unum aut alterum euasisse audiamus. siquidem Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse fatentur. Alij ipsum cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, à quo multos, antequàm ipsum experirentur, uindicauimus, & complures ab aliis medicis seruatos nouimus.

canis rabiosi uenefica natura, & signa.

Nullum in uniuersum animal homini tam domesticum, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, uarioq; genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiē acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunq; deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui propterea illorum morsibus magis subijciuntur, quàm cæterorum, quæ morsu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis bestijs uenenatis tradidit Dioscorides. Cæterùm quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementissimis in rabiem agantur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & siccum, oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuiū, quenquam insilijsse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt prætereа (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, uel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoq; occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, uermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut uenenosorum morsibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant prætereа nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in delicijs habent, et quibus maximè oblectantur, cibum uel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis, siccittatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo utriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludēdum cum quodā suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd nō canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, mustelæ, uiuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animalium, camelos etiā, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morsu comprehensam, decem puresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen uulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna est auctor) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & uelu-

canes quibus causis rabie exagitentur.

Animalia alia rabie tentantur.

ti

ti arrepticios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi rarò, uel nunquam per se rabie tentantur; quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conijci poßit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, alijq; probatißimi auctores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canũ morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere: sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo cõsilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatißimis prodantur auctoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negligũtur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoq; facie, ijsq; extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expauescant. Quòd certißimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentißimis clamoribus, & canũ latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari poßunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huius inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium uenenum ipsum susceperit, cumq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur uniuersi corporis uires, irruuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauißimũ ipsius affert symptoma. Quippe aquã timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari poßit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesq; miserrimo mortis genere intereũt. hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit cummune est cani cũ balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquã timens in speculo respiciẽs, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm ueneni uis non adeò uniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectã. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant: quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum uideatur, atq; ab ipsa natura penitus alienum, si qui id uerum esse rationibus, & auctoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem consulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoq; eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quouis modo oris spumam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit libro sexto de locis affectis rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderẽtur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundẽ ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. VIII. cap. XXII. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia aperte falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm ut in clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare uelim.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Salutis indicium.

REMEDIA

Remedia demorſorum à cane rabioſo. Cap. XXXVII.

RATIO medendi duplex. una communis, qua utendum in omnes morſus, quos uirulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſsimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratatamq; reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorũ cochlearia, unumq; gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini terniue dies fluxerint, curationẽ auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorum morſus auxilium, quod & pleriſque unum ſatisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in uanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculis cutis ſimilia: quippe maiori uulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circunſcribere, & prehenſam hamulo aut uulſella carnem amputare oportet. In utriſq; circunſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

TAM accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio prætereiens, ut mihi ſuperuacuum eſſe uideatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutũ, utq; etiámnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu iniucunda putem. In primis itaq; illud animaduertendũ eſt, quòd alia utiq; ratione cãcrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex uerbis ipſius Galeni lib. XI. ſimp. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſorũ efficax eſt, iſq; tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſane partẽ eſſe unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſsimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, tẽpore æſtiuo urens cancros ipſos poſt ortum Canis, quando ſol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie usque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus.

Multorum error.

Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, aliud uerò ἀσακὸν, & καμμαρίδα. Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris uice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti uires miris laudibus ab auctoribus celebrãtur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſsimiles uires ueteres aſsignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorũ morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ ueterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus.

Curatio ex Aetio.

Commendauit Aetius ſecundo, & ſexto uolumine, ad morſus rabidorum canum bitumen Iudaicum, ſiue Aſphaltitis lacus, aſſerens ſi drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; ſed & eos ſanare, quos iam primùm timor inuaſerit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle ſubactos, tam potu hauſtos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex; quare idem ſcripſit ſe nouiſſe ſenem quendam, qui demorſos à cane rabido hoc ſolo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipſam illinebat, candemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficaciſsimum ſummopere

summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut ualentißimè non modò urinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securũ esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & alliũ, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securißimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijsse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatáq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omninò uitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepseritq; uenenum (ut postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellũ, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre poßint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quòd panibus illis admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quàm suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Remedia suspecta.

Auxilium religiosum.

Vstio demorsorum à cane Rabioso. Cap. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne vlceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cepæ, succúsve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistáve à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat: verùm id certum non est. cæterùm tempestiuus eorum vsus minimè est contemnendus. Si verò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturq;, manum postulabunt: nanque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi uerò propositum tempus præterijt, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò pòst sinapismo vtendum.

CAVTERIVM, *quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum; sed etiam aliorum quoruncunq; animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles fere morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, siue cauterium contra uirulentos ictus aut morsus expeditißimum est auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõmitti non poßint. Quòd si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis*

Vstionis, siue cauterii vtilitas.

utendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod uocant argentum sublimatum. admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modo ualentissimè inurat; sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus pòst decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur. id quod in alioru͂ exustione non euenit, nisi largiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoq; accidit) id effici nequeant, diligenter prouidendum est, ne uulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum superimpositis emplastris ualidè attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat crusta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno equidem negotio decidet apposita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo splenijs superimposito: præstat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim uocant chymistæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimumq; medicamentum, præter id quod uulnus occludi prohibet, diuq; patens seruat, attrahit etiamnum ex alto ad superficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplastris sine unguentis admisceri, & subinde uulneri admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in uniuersa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcitatum dictum. Ad hæc tametsi (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum uulnus dimittere sit satis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati uis.

Ratio victus in morsu Rabiosi canis. Cap. XXXIX.

QVAE AD partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterùm uictus rationem ex ijs, quæ ueneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul ut veneni vires hebetet restinguatque, simul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistunt. Quorum vtrunque præstare potest uini meracioris, passi, & lactis potus, quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixque aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, sed contrarijs illa vis expugnatur. Cui rei antidotum usus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, deniq; omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & substantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ non stato, definitoque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum usque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verùm enimuero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prętermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec vstionem experiri operępretium est. non enim quod pertransit, satis euocare possent. Nulla utiq; istius rei occasio aut utilitas, sed incassum corpora doloribus sternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum prębet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum transmutet: & quę colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & venenum domare posit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cęterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquę metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam seruare potest. Itaque primùm curam contra rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quę venenatis morsibus sequire consueuerunt, transeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire posit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstarę possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quę nullis cedunt remedijs.

Ratio victus demorsis à cane rabioso instituenda.

INSTITVENDA *demorsis à cane rabioso diligenter est ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioscorides; sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem uictum non expedit, sicuti nec pleniorem, ut Aetius est auctor libro VI. ubi sic inquit. In uictu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit maleficoulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestioni, & urinarum prouocationi studendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & scandix*

scandix comesta efficiunt. Plus uerò simul & aluum, & urinam ducit, ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & braßicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci potest, hac in curatione ea plurimum conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; præualens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnis frusta catulorum forma, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, quibus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna uescantur demorsi: quòd ijs mira insit facultas, aduersus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs restincta fuerint. Cæterùm nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum usq; diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis uisu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidißimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustißimos habent, alij uerò contrà: quidam syncerißimis referti sunt humoribus, nonnulli uerò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annũ à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quousq; concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum uideri debet: etenim memini me uidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicũ quendam meũ rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excußisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt. Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapsum fuerit in uniuersum corpus, aliqui curati euaserint, ut philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari uidetur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem uel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectorijs, & si nihil obstet, sanguinis mißio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorũ fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longißimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: nanq; ipsa sola seruari poterunt. Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse uelint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorẽ non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, urinam ualenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non uideantur, quòd ualentißimè exiccent; ubi tamen deplorati sunt ægri, ualentißimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pauor ad quod vsq; tẽpus exoriatur.

Aquæ pauor quãdo, & quibus curetur.

Communis curatio in omnes ictus virulentos. Cap. XL.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem uerò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus: sed vlcuscula altius imprimere expedit, quò virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: nanq; ab ijs duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quòd virus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed iam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si uerò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus, vt aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponatur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixiuio stillatitio

subactus, garo, & acri salsamento: porri, cepæ, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus inijciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne uirus conficiunt, & aridissima quæque semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosque ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensque secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conijciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cùmque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cepis alijsque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex uino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilíve sanguinem, ouaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse uidentur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides ijs obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochię, & eryngij: decoctę etiam lauri baccę, & deuoratę, piperque largiùs esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepę, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthę, porrorumque succus cum melle desorptus. hęc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quędam vtiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino, itidem castorei sextans: testes marinę testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quę sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, difluens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositę quędam potiones, quę mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhę singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptię fabę dantur cum vino. Itidem syluestris rutę seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochię, galbani, singulorum pares portiones tritę, & cum erucę succo subactę, digeruntur in pastillos, qui drachmę pondus ęquent: dantur ex ijs terni cyathi cum uino, Hęc habui de communibus auxilijs quę dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quę venena vibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis imutati ratio.

VENENOSORVM *animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunq; ictus indicia exposuit: in altera uerò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omniũ uirulentorum ictuum curationem in uniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput* XXXV. *huius libri conscripsimus) rati sumus illud non parum legenti negotium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quisq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla tẽporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congessimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, singulis uirulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc uerò* Dioscoridis *præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuersalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi posit; tamen ne ab instituto nostro defecisse uideamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò disseram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neq; scitu iniucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; uirus, non in omnibus esse idem, sed in hoc uehementissimum, & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aspide, ceraste, & basilisco: in alio uerò minus uehemens minusq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio deniq; his longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aspide, uel uipera demorsi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnun-*

Venenorũ diuersi gradus, & effectus.

nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & uiperarum genere longè pernicialiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quanuis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & saxa degentes, ijs citius hominē perdunt, quàm quæ palustres, uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ oriētalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocetiores sunt, & irritatæ uenenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in uniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, uel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorsorum temperamento, aut uasorum latitudine, uel angustia. quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora.

Cæterùm errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium uenenum frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, uel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morsu adueniens, non utiq; euenit ex ueneni frigiditate; sed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quodq; etiam ueneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè examines suis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de causa de illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidißima est, id maximè refugiat, quòd sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur. Quin & uespæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidißimis recondantur locis. Quorundam opi. explosa.

Sed iam ictuum, uel morsuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetiū, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacißimum esse remedium, morsu uel ictu illatum uulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) & subinde uenenum, uel uenenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os suctione reuocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si uenenatæ saliuæ tātillum in stomachum descenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut superius in nostra in primā, & uniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os uulneri statim admouit, & uenenatum exuxit sanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admouet Aetius, ut caueant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda discrimina, recentiores galli uel gallinæ sedem plumis exuunt, & uulneri consultißimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idq; tandiu prosequuntur, quousq; uniuersa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes disse-ctas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit; sed etiam quodlibet uolatilium genus, itē iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidē experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à uiperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tāta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis cōtumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci poßit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aetius est auctor) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentißimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantißimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserūt. Porsunt etiámt num magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smirnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur uriuæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunq; laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua, & agrestis ruta, sonchus tam aspera: quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fementis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentißima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus.

Virulétorum ictuú, velmorsuú curatio.

fuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: prætera uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à uenenoso quóuis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm ualet aduersus uirulentos ictus: sed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidã recentiores fatentur) flosculi illi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta haud multò pòst morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superãte interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem faciẽtes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt cõtubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdũ uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgãte, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut laqueo, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóque uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentésque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant.

Gẽtes tutæ à serpẽtibus, eorumq; ictibus medentes.

Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabántque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum. eóque genere pudicitiam coniugũ experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut auctor est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquã congruo tempore uiperas uenantur, sed multò post uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli stirpé mentiuntur.

Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligẽter inũgunt quodam ũguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentũ illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud

Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non poßit. Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis curdi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atq; hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidē maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguēto inunge, tumq; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt, uiperas, aliudq; quoduis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum uilescunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verum pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum auctoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non sit, seinuicem dilacerāt, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sæpe innaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusijs, me duos huiusce generis circunforaneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præcetor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrā obsignatam à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspide, uel uipera quis fuerit demorsus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum usq; annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cælo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures qui simpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere. quamuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compreßi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentoram facere poßit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etsi sciam ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quónam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis uestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc uerba inscribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. *mox terrā eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Vnguentum Nicandri.

Curatio secūdum quēdam eremitam.

Vespæ, & apes. Cap. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digeßimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse, non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarunque ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ET SI uesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores molestißimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poßint. Quamob-

Vesparum, & apum ictus, & remedia.

rem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aetius lib. XIII. sic inquiens. Si quis ab apibus, & uespis illæsus permanere uelit, cum maluæ folia cũ oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percußi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaq; qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos uespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: uerùm stimulum uespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca, aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca: aut sesamo cum posca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino austero præbeto. hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melißophyllum, & sisymbrium.

Phalangia. Cap. XLII.

DEMORSIS à phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi uerò contrariorum occursu refrixit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitum, & inguinum, conuulsionibus non dissimiles, in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacesit, multaque reddendis excrementis colluctatio. vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & vino imponere oportet: aut radicem syluestris punicæ quàm tennissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina, & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetini vtendum, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiam, cicer syluestre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex ijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupresi pilularum decoctum, admisto uino. Sunt qui fluuiatilis cancri expresi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

Phalangiorũ genera ex Aëtio.

PHALANGIORVM *genera quanquam plura à ueteribus describuntur, tamen Aetio libro XIII. cap. XVIII. sex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuißimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipsis incisæ sunt, amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ aßimilatur, colore fuliginoso: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & uiride, stimulumq; iuxta collum habet, atq; si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoq; parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit.*

Phaläg. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis uersibus, qui ita paraphrasticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaq; eius morsus. Primus itaq; splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubescunt, frigus iuxta in corpore adhæret, infigitur, statimq; color, & membra hominis à supernis ad ima uergere uidentur: neque penis semine uuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactauerit, corq; graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, uomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis nõ multum distantem, adeòq; tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & œstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellẽ plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue spheceum appellant, rutilum satis, uespæ crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussum sæpius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi

culi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum, stellatum dorsum, punctisq; distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorũ ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris iter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autẽ grauatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander uerò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut uix conspici posit: tumor autem liuidus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor aßiduus adest, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoq; similis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demißi, dolore leuati sibi uidentur: pòst uerò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uerò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percußi iuuantur aßiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur. totum uerò corpus ex cerato liquidißimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, großi, caprinum stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioscorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præterea ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melißophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, ubi ualentißima describuntur antidota ad phalangiorũ ictus, è pluribus ueterum clarißimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris præstantiora censentur, Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE *uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur, musicis instrumentis, ductisq; quàm longißimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.*

Phalãgiorum ictuum signa, & curatio ex Aetio.

Taratulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Scolopendra. Cap. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet rarò, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, ulcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm leuißimè tritus, ex aceto uulneri inspergendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum uino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

TERRESTRES *Scolopendras Hetrusci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoq; genere constant. Cæterùm ea tantum ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in uniuerso genere eæ sint hactenus compertum non abeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares. quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib.* IIII. *cap.* VII. *de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde uidetur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine uelociq; motu triremem repræ-*

Scolopendræ uenenosæ cõsideratio.

Scolopendræ morsus remedia.

repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex uino poti. Quinetiã (ut scribit Aetius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & uulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu uitam agunt.

Scorpio. Cap. XLIIII.

SCORPIONIS morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet vicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (vt constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus vtendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri usus, euocatus sudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLVRA, *ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incußit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & uani, & stulti rident. Alius uiridante colore, qui simul ac corpus hominis concußerit, tremores, & frigora illico admittit, acrisq; grando talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentißimè radijs suis flagret. Talis tantáque eius stimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumq;: herba enim uescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morsus insitus, infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionẽ litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes, tenuesq; multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum uerticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dißimiles. hactenus Nicander.*

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Cæterum scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentißimè Aetius lib. XIII. cap. XIX. sic inquiens. A Scorpio percussos uehementißimus plagæ dolor consequitur, frigiditasq; ac tensio, & stupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus sudor: his, qui iuxta infernas partes percußi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui uerò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percußis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comestã, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiámnum puluis ex æqualibus

partibus

partibus cumini, melanthij, & uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoq; gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aetio. Commune & uulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionū ictibus Dioscorides præterea ea medicamēta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lacrymam, melissophyllum, chamæpityn: uerbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium puto, uos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritissimi cuiusq; iudicio sit relinquenda.

Remedia alia ex Diosc.

Pastinaca marina, scorpio & draco marini. Cap. XLV.

SI MARINA pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed raro, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVI à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aetius) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; uastātem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morsu, ceu solis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Cæterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aetius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At uerò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium, aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, tordilum, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

Mus araneus. Cap. XLVI.

A MVRE araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraque pustula, diluta sanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ asperginis offusio

fusio consequuntur: Huius morsibus auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & alia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in uino detur. præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupresi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alij asseuerant, demorsum non aliâs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus notæ, & curatio.

QVANQVAM Mus araneus, qui, quòd colore mustelæ sit similis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus. quare iam ad eius morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaq; ab eo (ut Aetius inquit) uulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòst uerò saniosus. animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subiacentem fæculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; uerbere impetere, non hominis modò; sed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu sumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino, & allio, putamine extrinseco non abiecto, contegatur. Eadem etiã cum oleo trita aßiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aspergaturq; subinde usti hordei puluere. Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quòd si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato uerò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circunquaq; uulnerandum esse locum, & murem subinde araneum ustum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplasmate conformata, & morsibus illita. Prosunt & maluæ folia imposita, & magna antidota potui data.

Vipera. Cap. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, uehementer arescit, subalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens vlcus, quod in proxima repens, non summa modò corporis: sed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi uerò uipera morsum impresit, fimum caprinum cum vino, studiosè impositum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: erui farina vino subacta: radicis cortex usque eò tusus, vt in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum vino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara. simplicia hæc sunt. Percusis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacæ seminisque, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de uiribus, inscribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semen satiuæ brasicæ tritum, & acetabuli mensura cum vino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morsus indicia.

VIPERARVM historiam exactius, ut puto, latiusq; libro secundo tradidimus, quàm ut operæpretium sit hîc eandem repetere, uel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, ut iam de eorum morsus indicijs, & remedijs disseramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, &

tus, & proserpens. Siccitas uehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquãdo et bilis uomitus tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longißimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinũ sensum scribit. Hinc luctũ à uipera manantẽ uiatores diuulgãt: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo uirus eructantes, ostentant: uipera uerò fœmina semper plures exerit, perniciosо suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga sanies aliâs pinguedini similis, aliâs cruenta, interdum sine ullo colore conspicitur. Sed quæ ulcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdũ rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes prætereа bullæ, ceu uacui per ignẽ tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non dißimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, uehementerq; ignescens totum corpus exedit: hìc per guttur, atque collum cocuntes sonitus, agminatim strepũt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliâs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos uentris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdũ liuidi plumbi gerit, aliâs obscurum, mox floribus similis est æris. hactenus Nicander. Præstat igitur (ut Aetius auctor est) priusquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde uomitibus. Efficacißimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum eius sustineat usus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit itẽ maximè theriaca ex uiperis sine dilatione pota, & uulneri illico superposita. Quin & ipsa uipera excoriata, capite, & cauda abscißis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; alijs pariter dissectis, frequenter, & aßiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expreßa à succo folia uulneri illinenda: est enim ualde efficax ad uiperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt prætereа, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturũ. Similiter etiã melaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & iusculum earum subinde bibitum. Præstat et nasturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, suprà sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè uerò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita statim à uomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, uulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendum est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Pisonem auctor est Galenus, non modò è uiperarum morsibus retrahitur uenenũ apposito tantùm, ut Aetius inquit, uiperæ capite; sed ipsa quoq; uipera tota contusa, & uulneri imposita. Contra uiperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaq; ipsa uulneri imposita, ut superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, ut epota eius radix ex uino, non percußis modò à serpentibus opituletur; sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendauit etiãmnum aduersus uiperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantißima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hìc subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, scilla ex aceto feruefacta, personatæ, ebuli, & sambuci radices in uino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota uerò prosunt caßia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius historiam, pariterq; usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; ueneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat,

Viperarum morsus remedia.

Simplicia medicaměta ex Dioscoride.

Ammoditæ historia, & venefica uis.

acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aspido del corno, hoc est, Aspidum cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanq; non minori cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neq; scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, supernè discissam. A quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest: uipera enim subflaua est.

Ammoditæ morsus signa & curatio.

Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimùm mors sequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his sanguis è uulnere manat, & uulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum uulneris loco, & superioribus partibus arctißimis uinculis cōstrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, caßia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ cōsideratio.

Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi aßignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaq; cùm uaria sit apud auctores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaq; uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontoriū, ubi sitibūdus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm uerò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dißimilem lacertis, declinabis; nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus disserens, inquit. Acetū mulsum contra morsum eius uiperæ, quā sepam uocant, haustum meconium, ixiámue auxilio est. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorū cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, et gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus signa, & remedia.

Cæterùm ab ea percußis (ut tradit Aetius) sanguis è uulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdem rebus, quæ in uiperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aetius. Ex quibus facilè conijci potest, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum superari posse, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ historia, morsus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, uel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis auctoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, ut Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi, præsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morsu omnia, quæ de uipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atq; etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus auctor, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate media quietem somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mammillam, ut illico perierit. At socij audito percußionis sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuißimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone uernaculo nomine appellant.

Cæcilia, & Amphisbæna. Cap. XLVIII.

CONSIMILIA suprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & Amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad viperas scriptis, percusi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consideratio.

NON desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstruosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitißimè, & apertißimè confirmat Aristoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs, quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potißimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoq; genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisq; extremitatibus, capite scilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè poßit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex craßis in caudã tenuem abeunt, sed æqualis craßitudinis in uniuersum existunt, ut neq; cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, ut ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetij uerbis conijci potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterũ ab altera non nisi difficilè discerni poßit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, auctore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissoluit.

Amphisbęna biceps nõ est.

Vtriusq; morsus signa, & curatio.

Dryinus. Cap. XLIX.

A DRYINO morsis pustulæ, molestiq; dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum vino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nicandro.

DRYINVS, *ut in teriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeóq; hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti ho-*

minis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum uenenum semper depascens consumit: quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansq;, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi uerò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliâs per collum uomitum felli similem, aliâs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς *dicitur.*

Ex Galeno.

Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratũ odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Dryino, ut Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non uideat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamnis circa uniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus biliosus uomitus, aut omnino simplex, urinæ suppreßio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex ijs, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta consequentium acceßionum proportionem adhibitis.

Hæmorrhous, & Dipsas. Cap. L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix vlla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in vomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque vsque eò pertinax, vt satiari non possit, ac sine vlla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & causon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadisque morsus velut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione vti, vstionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, vtiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erumpente opem ferre non potest vlla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, vt scarificationes, vstiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta vitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus, & historia.

HAEMORRHOVS, & Hæmorrhois, auctore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percußi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas aßiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliâs colore igneo, aliâs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram uentrem suum atterens: squamis uerò & itinere parũ substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. quæq; in corpore sunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa inflixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aetius, sic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem ingressu

gressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucũ quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & siqua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingũt. A fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumq; uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panẽ, & uuã passam dulcem, & deinde uino diluto largè haustò uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uesica autem spongijs calidis foueatur. Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quòd continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa uerò siccißima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circunforaneis fidẽ præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribũt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacißimi nebulones uniuerso orbi imponebãt, ueri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum susceperit incrementum, quòd constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem. sic scribens. A dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis subscribit Aetius lib. XIII. ubi sic inquit. Dipsas, quæ à quibusdam causus appellatur, uiperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de uipera dicta sunt, & sitis intolerabilis plane, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur uenter, uel inferne circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus lib. IX. de historia animalium, sic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem magnitudine, quàm uipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi etsi aßiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, uario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam presterem uocant, alij causonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hæc Aelianus. Dipsadis historia morsus signa, & cura.

Ex quibus uerbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditißimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel auctoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; perstiterit. Leoniceni error.

Natrix. Cap. LI.

AB NATRICE demorsis ulcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque iis quæ serpunt ulceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubii succus, uel decoctum alterius cum uino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS *anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uerso scribens. Age itaque chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & peßima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fathiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt, mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi sole* Hydri, siue natricis historia.

aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squallidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoque meminit Aetius lib. XIII. cap. XXXV. his uerbis. Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix. postea uerò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exsatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terrestrem aspidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentrē quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupreßi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut uino mulso in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & similia, cum oleo imponito.

Chersydri natura, morsus, & curatio.

Cenchrus. Cap. LII.

CENCHRI morsum, qui uiperino ictui similis est, putridum ulcus sequitur. carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & ueterno presi somnos captant. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloque conflictari auctor est. quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus uini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri consideratio.

QVANVIS Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic disserit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus est auctor) milij magnitudine, & colore, uniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat.

Cerastes. Cap. LIII.

A CERASTE percusis locus attollitur, cum duritia pustulosus. è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu uaricosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & ijs similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquiis admouenda: siquidem uirus hoc ueneno basilisci simile est.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

CERASTAE, quorundam probatißimorum auctorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturq;, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longißima duorum est cubitorum, corpore uerò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine squamis obsitæ sunt. quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percußis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione uehementiori. Vt plurimum uerò usq; ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à uipera conferunt. hæc Aetius.

Aspis. Cap. LIIII.

AB ASPIDE ictis uulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine uoluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit absque labore, uirens, atq; discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arterijs sanguinem cogit.

REPERIO

Aspidis perniciosus ictus & genera.

REPERIO *apud eos auctores, qui animaliũ historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodque, ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre; quippe tanta est earum ueneni uis in hominum necem, ut rarißimè seruentur, qui ab eis percußi fuerint.* De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, *sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinẽ, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, uenenum solerter corporibus inspuit. Harum itaq; ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quòd hirundinũ modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa uerò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat.* Harum omnium meminit Aetius libro VIII. cap. XX. *sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usq; ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo sunt colore, uiridiq;, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uerò ut plurimum & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum inflixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, aßidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem uerò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ uerò ictu præsentißima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morsi ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus distributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euomet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriaca tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & aßiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hactenus de Aspidibus Aetius. Efficacißimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantißimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, uenas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentißimè, idq; superat citißimè.*

Aspidum historia, ictus notæ, & cura.

Basiliscus. Cap. LV.

ERASISTRATVS in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidit, de uocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, uulnus ad auri colorem efflauescit. Itaq; in plurimis, quæ uirus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus auctor est, auxiliatur castorij drachma in uino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci uaria historia.

MVLTIPLEX *uariaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuißimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ uarietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiã basilisci, ut fabularem, discripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atq; adeò nostro iudicio adstipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, auctoremq; historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptiliũ genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uerò X. cap. primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλικὸν θηρίον, ne uidere quidem mihi unquam contigit; & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, & inmanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalẽ non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat.*

conficiat. Huius item horrendißimæ feræ historiam tradidit Plinius lib. VIII. *cap.* XXI. *ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Alias internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedēs. Necat frutices non contactu modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum sit, ut ij qui ipsum uiderunt, eiusq; faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius feræ historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tam paruum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici poßit. Atque adeò hinc mihi impoßibile uidetur, quin ipse aspicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: uel quòd ex infecto circumstante aere, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce ueneni uis adeò uehemens, & immanis existit, ut expugnari non poßit, non est cur plura hic referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & auctorem secuti, ut ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit: ita nos nostris in eos commentarijs, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum utilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immensas gratias agere* DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.*

Catablepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Venetiis, In Officina Valgrisiana.